

Magd. Hall
EPISTOLARVM
PAULI MANV.
TII LIBRI X.

QVINQVE NVPER
ADDITIS.

EIVSDEM QVÆ PRÆ-
fationes appellantur : cum noua
quoque accessione.

Text

LONDINI

Apud Iohannem Kingstomum.
Guilielmi Nortoni
sumptibus.

1572.

Thomas Newton
Reviser

Thomas Giles humilimum Cant.

Anno Domini 1637.

Looked into Coll Cant: 1637

AD ILLUSTRIS.
ALBERICVM CIBO
MALASPINAM
MASSÆ ET CARRARIÆ
PRINCIPEM.

LXijs artibus, quæ meritò Liberales, appellantur, excellere duas in primis, Litterarum scientiam, & rei militaris præstantiam, in omni ætate omnium consensu iudicatum est: vtra verò ex his ipsis illustrior, vtra magis extendenda sit, & quæ situm aliquando est à magnis viris, & minime tamen adhuc planè videtur explicata deliberatio. Nam vt otium, & pax, sine quibus litteræ non consistunt, armis comparatur: tamen non ipsa foeliciter satis arma tractantur, nisi adiut illa, quæ magna ex parte à litteris petuntur, consilium, ordo, prudentia, animi præterea ita ratione temperata magnitudo, vt, sicubi periculum occurrat, metus pariter ac temeritas absint. Itaque constat, quæ nationes bellica gloria clauerunt, in iisdem viguisse studia doctrinæ, vt in Græcia, quæ Persarum innumerabiles exercitus non modo sustinuit, verum etiam fregit, atque profligauit: ipsa verò nunquam vinci, nisi à se ipsa potuit, domesticis enim & diuisis discordijs, & infirmata bellis, non tam Philippi, Macedonum Regis, virtute, quàm proprijs percussa viribus, afflicta quæ eorum, Romana verò gente, quæ fuit vlla vnquam gens, aut bellis periti scientia, ac fortitudine præstantior, aut ijs præcipue iurum, quæ rudes animos humanitate informant, exculta diligentius: hic illa manus ducū excellentium, quæ Romani terminos Imperij quam longissime protulit, Catones, Æmilian, Syllæ, Luculli, Cæsares, quos historiæ mirabiliter laudant, nec tamen ira, vt eorū merita laudes, vllæ satis adæquare videatur, Agg, Macedonum tot victoriæ, tot militaria decora præfluxerint, si quis interroget, quid respondebimus, hoc

P R Æ F A T I O.

primum, ut opinor, ab Alexandro duccis enim Asiam perdo-
muit vniuersam, & ad istimos etiā Oceani recessus penetra-
se fertur, deinde illud, à phalāge, quę fuit acies in exercitu fir-
missima, q̃ vtrumq; si spectetur, ac perpendatur accuratē, nō
exiguam fortasse bellicę laudis partem lietetę sibi vendicant.
Nam Alexandrum à primis annis disciplina erudit Aristotē-
teles, & ad eam tum animi, tum ingenij præstantiā, qua po-
stea res illas, omnium opinione maiores, & aggressus est, &
consecit, præceptis philosophię pulcherrimis extulit. Phalan-
gem verò, eiusque artem struendę ab vno primum Homeri
poetę versu manasse, doctissimi homines memorię prodie-
derunt. Ergo vicissim & à litteris adiuuantur arma, & ab ar-
mis litterę sustinentur. quod si, ut quęstum armis imperium
est, ibi artes illę vigerent, quę litterarū vsu cognoscuntur: cō-
seruarietur facillē studia ciuium, ac populorū; & in communi
omniū concordia, nullus vnquam externis viribus ad labefa-
candā publicā rem locus esse posset. Quod contrā & in Gra-
ciā, & apud Romanos, & vbiuis gentiū accidisse, atq; accidere
quotidie videmus. Neq; solum ī vna ciuitate, aut in vna etiā
gente multos, sed vix in singulis familijs singulos, qui vtran-
que laudem adamauerint, & ī vtraq; pariter excelluerint, re-
perire difficillimū est. Vnum quidē nō modò nostra tempe-
state, sed multorū seculorū memoria historię celebrāt, quem
verē phœnicem inter oēs Europę vniuersę Principes licet ap-
pellare, Laurentium Medicen, proauum tuum: cuius, nescio,
plusne virtus in bellis, an in pace sapientia, ac moderatio eni-
tuerit. Nam rem Florentinam, sepe aduersa fortuna nutantē
confirmauit, interdū malis propē extinctam vñ ipse non
modo restituit, verūm etiā vehemēter auxit. tranquillis verò
reb⁹, ornauit patriam, muniuit legibus optimis, atq; insti-
tutis: iusticiam præter ceteros, ac temperantiā publicę, priua-
timq; coluit: liberalitate si quis vnquam, delectatus est: cuius
fama longinquas regiones peruagata, barbaras etiā gentes
& religione diuersas, illi conciliauit, multosq; aliqua modò
virtute,

P R Æ F A T I O.

nitute, nobilitate arte insignes, in urbem Florentinam perduxit. Et, ut alia vel in patria, vel in singulos non vulgaria merita omittantur, quis miseram Græciam, suis sedibus Othomano-
 rum iniuria pulsam, supplicem, atque egentem hospitio excepit, benignitate subleuauit, perpetuo studio fouit, ac curatus est
 vniuersam laudem sibi vendicat, vnus in Italia Græcas litteras, & præclara doctrinarum studia Laurentius Medicus excitauit. cum
 & ipse pro ea, qua excelluit, eruditio acerrimus esset ingeni-
 orum æstimator, & naturæ quodam impulsu ad beneficentiam
 magnopere propenderet: ut mirandum minime videatur, si, ta-
 to patre genitus, domestico tam illustri exemplo commotus
 Leo X. Pont. Maxi. omnes liberales disciplinas præ mijs extulit
 atque ornavit amplissimis, effecitque, ut aliquando Romam in
 urbe Roma liceret agnoscere. In tua verò paterna gēte Cibo,
 & in materna Malaspina, mirabilis omnium virtutum in om-
 ni ætate fuit exercitatio. Et, ne illa nimis vetera ex annalibus
 fide dignis repetamus, iam inde ab eo tempore, cum, Græco-
 rum Imperatorum ætate oppidum Pera, quod proxime Byzan-
 tium est, Genuenses obtinebāt, quo tempore summis hono-
 ribus, & copijs maiores tuos floruisse constabat, cum Muci-
 us ille Cibo, plane alter Mucius in tuenda patriæ salute, trite-
 ribus priuato sumptu comparatis atque instructis, Pila nos,
 Genuensium rebus acriter infensos, in Sardinia profligauit:
 sexcenta præterea in Genuensium Remp. merita, in qua etiam
 Gulielmus Cibo cruce rubea, publico insigni, virtutis ergo
 decoratus est: hæc ut omittam, & illa, que auorum nostrorum
 memoria gesta sunt, attingam: Aranus, Aarō in historijs no-
 minatus, equestri dignitate ornatus, Romani Senatoris titu-
 lo insignis, antiqua ille quidem suæ gentis nobilitate clarus,
 multo tamen suis laudibus illustrior, qui nihil vnquam in
 vita non egregium, non amplū, non ingenio nihilque viro
 dignum aut cogitauit, aut fecit, is, qua tempestate Renatus
 Andegauensis, Alfonso Neapolitanorum Regi bellum intulit,
 in eo bello, quæcunque à summo duce munera postulan-

P R Æ F A T I O . 7

rursus, ea fortissimè præstitit, usque eo, ut Renatus, Neapoli pos-
 tus, cum pro rege iure summo, ac potestate amplissima con-
 stituerit. Quo in impetio ita se gessit, abstineret, ita iustitiam,
 est cõplexus, ut, cum ad Alfunsum rursus victoria inclinasset,
 afflictis Renati partibus, exceptus ab illo sit honorificè i pri-
 mis, ac splendide: quemq; apud Renatum antea, eundem apud
 eum, què sæpè armis læserat, sæpè in discrimen vitæ adduxerat,
 & dignitatis, & gratiæ locum obtinuerit. Ex hac tantarũ vir-
 tutum præstantia filius eius, ad optimã naturam optima vo-
 luntate adiuncta, documenta sumpsit ad vitã laudabiliter in-
 stituendam; & ijs artibus excolendam, quibus postea maximã
 adeptus & virtutis, & probitatis opinionem, Pontifex, appro-
 bante deo, fauentibus, atq; incubentibus hominibus, creatus
 est. Nec se postea, ut multi, sui dissimilem præbuit: sed, quan-
 tum antea contenderat, ut in studio virtutis cõsapeiseret, tan-
 tum, ut se ipse in omni laude vinceret, & studuit, & cõsecutus
 est. Itaq; quemadmodum ei non modò ad obtinendam Car-
 dinalis dignitatem, verum etiam ad Pontificatum, antiqua
 maiorũ estimatio, & clariss. patris memoria quasi viam ex
 aliqua parte munijt, aditumque patefecit, sic patris deinde tui
 fratrem, multis illum quidem animi bonis ornatum, multò
 tamen facilius ad Cardinalatum egregia Pontificatus Inno-
 centij fama perduxit. Hæc est in tua gente, magne Princeps,
 non opum, ac diuitiarum, quibus etiam minimè digni sæpè
 affluunt, sed virtutis & gloriæ, perpetua multorũ sæculorũ se-
 ric quasi per manus tradita, & ad te ipsum usq; cõservata he-
 reditas. Nec verò paternũ tibi quidem genus prædicandũ, ma-
 ternum autem dissimulandum videtur. Vtroq; licet, si vetera
 spectes, æquè gloriaris. Nam, Malaspinarũ nobilitas, simul et
 antiquitas Etrusci poetæ doctissimi, ac sapientissimi Dantis
 testimonio cognoscitur: nobilitas in eo, qd illam Italiæ partẽ,
 quæ hodie Lunciana communi vocabulo nuncupatur. Mala-
 spinis olim vniuersam paruisse tradit: antiquitas autem qd cõ-
 ipse annis ante nos ducentis quinquaginta floruerit. Conradij
 tamen

P R Æ F A T I O.

Jamen Malaspinam, non ut etati suæ proximum, sed ut mul-
 tis ante sæculis natum, honorifice appellat. Vides, à quibus
 viris originem ducas, Alberice clarissime. Neque verò vides ita
 quidem, sed non imitaris, aut imitaris quidem, sed non asse-
 queris. Versantur enim in animo tuo cogitationes egregiæ.
 Inde emergunt præclara facta, tuis maioribus, teq; ipso digna.
 Et, quanquam tibi maximè propositum est militare decus, vnde
 primum tuæ gentis nobilitas fluxit: magni tamen facis earum
 doctrinarum studia, quæ si absint ab hominum vita, simul
 abest omnis humanitas, neq; satis diu, quæ merces virtutis est,
 recte factorum memoria conseruetur. Fauēs ingenijs, ut au-
 dior: nihil deesse litteratis hominibus, nullum commodum,
 nullum ornatum pateris: cupis virorum illustrium res
 gestas æternis mandari monumentis litterarum. Et vidi iam
 de Laurentij Medicæ vita libros tres, à Michaële Bruto luctu-
 lenter conscriptos: qui cum superioribus diebus Venetias ve-
 nisset, mira quædam de animi, ingenij, consilij tui præstantia,
 de studio erga nobiles disciplinas, præterea de humanitate, ab
 morum elegantia prædicabat. Quæ cum in te ipso bona sint,
 longè pluris intelligentium iudicio, quam ea, quæ petuntur
 extrinsecus, æstimantur. Nam argenti, atque auri magnam
 vim possidere, imperare populis, oppida tenere minutissima,
 clarum esse à maioribus, omnes pene Italiæ Principes, sum-
 mos etiam Reges necessitudine attingere magna quidè hæc
 sunt, nec tibi communia cum multis, eiusmodi tamen, ut in-
 ter fortunæ munera referantur, quæ scis etiam ad tui dissimili-
 mos peruenire: vitam autè sic instituire, ut omnia consilia,
 omnes actiones ratio moderetur, virtutem in se ipso expec-
 te, in alijs diligere, ac ornare, velle inter homines eminere be-
 neficentia potius, quam potestate: hæc quia partim sequeris,
 partim adeptus iam es, idcirco te verè diuitem, qui æterna
 bona tibi compares, verè nobilem, qui nobilitatem à te ipso
 haurias, existimamus. Atque etiam illa ipsa, quæ dixi à fortu-
 na pendere, quia cum virtute coniungis, firmiora sunt: quæ-

doquidem

P R Æ F A T I O.

Nequidem neque tuas vrbes, tuamque ditionem mentia po-
 tius, & aggeres, & flumina, quam populū beneuolentia tue-
 bitur: neque facilius vlla re, quam recte factis, beneuolentia
 comparatur. Quæ sit autem eorum, qui propè ad sunt, qui te
 quotidie intuentur, ad te diligendum propensio, nos, qui lō-
 ginquī sumus, ex nostro in te singulari studio facile iudica-
 mus. Nam me quidem, iam aliquot abhinc annis, ea, quæ de
 te adolescentulo, rerum laudabiliū infinita cupiditas, & ma-
 gnarum indoles virtutum terebatur, in tui amorem atque
 obseruantiam cepit allicere: postea, tuis laudibus cum ætate
 auctis, incensus ita sum, vt statuerim, tibi primum, deinde
 etiam alijs, aut meum in te celebrando ingenium, aut certe
 voluntatem aliquando ostendere. Quare, cum hæc iam incre-
 buerit consuetudo, vt, de quibus optimè sentimus, ijs dicata
 esse, & eorum nomine insigniri nostra scripta cupiamus:
 mittendum putavi ad te, dum aliquid interim fortasse præ-
 stantius adornatur, volumen Epistolar. & Præfationū mea-
 rum. Quas ego nequaquam edere animum induxissem, nisi
 me suadentis, atque etiam perentis Venetæ nobilitatis mo-
 uisset auctoritas. Quibus enim pro summis erga me meritis
 omnia debere mihi videor, ijs eui aliquid à me negari æquū
 putemur non obsequar amplissimis viris, non credam sa-
 pientiss. non gratificer amicissimis? Tuo verò nomini libet
 inscriptus vt exiret, fecerunt illa superiora: quæ ne te offen-
 dant, (quandoquidem sunt à me, non vt gratiam tuam ficta
 laudatione colligerem, sed vt omnibus mei erga te studij ean-
 sam verissimā exponerem, commemorata) cupio impetrare à
 modestia tua, & debeo scilicet, cum etiam in ijs non tam ad
 laudandum, quam ad cohortandum nonnulla pertine-
 ant: & currētibus ad metam, atque etiam appro-
 pinquantibus, minimè molestas esse co-
 hortantium voces, minimè pla-
 sum displicere constat.
Venetijs.

Epistolarum Pauli Manu- ty Liber Primus.

RAINUTIO FARNESIO

Cardinali creato Roma.

*Q*UAE *VI* A virtus est ipsa per se ama-
bilis: & quia nobilitati honor &
observantia debetur: amant te iam
inde à tua pueritia, studeo virtu-
tis incensum: & colui, clarissimo
genere ortum, Pauli III. Pōsificis nepotem. iam
tum equidem vidi, pradixiq; multis, qui futurus
esset: et nunc, opinionem, anguriumq; de te meum
exitu comprobante, viriq; nostrum gratulor, tibi,
cui tribuuntur ea, quae semper illustria fuerunt,
nunc eo magis, quod à Paulo III. Pontifice tri-
buuntur: mihi, qui de tua futura dignitate, fre-
tus indole, moribus, ingenio tua, adolescens verè
coniecerim. Cardinalis es, optabile & honorifi-
cum: sed est in isto honore pondus, & labor. ca-
dunt in eam, quam nūc sustines, personam virtu-
tu omnes, atq; ita cadunt, ut, si absint, is, qui ho-
nor est, honor esse desinat, vel sit etiam summa de-
firmas. Cura autem, & cogitationes sunt pra-
dora illa, Rainuti, te digna, aeternaq; cum glo-
ria coniuncta: pietatem precipuè colere: excuba-
re animo pro salute, ac dignitate Ecclesia: benefi-
centiam sine spe premiorū exercere: nihil ammino
facere, nihil cogitare, in quo statim decus non elu-
ceat:

B

eluceat : nam , ubi paulò videtur obscurius , ibi
 satis constat turpitudinē inesse . qua profectò tibi
 in mentem venire , atq; ob oculos assidue versari ,
 cum in ani tui summam gloriam intueris , necesse
 est : et omninò datum hoc vestro generi disimilis
 videtur , vobis nascentibus heronum numerus ut
 augeatur , & quasi maius lumen de sublimi qua-
 dam specula errantibus honestis disciplinis viam
 & hospitium ostendat . ergo alter alteri exemplo
 estis ad bene agendum . vobiscum simul et oriun-
 tur virtutes , & cum atate crescunt , donec vita
 munere perfectos educant ex hac rerum huma-
 narum deterrima caligine , & in illa sempiterna
 luce collocatos cum illo bonis omnibus circumfluen-
 te caelestium animorum cœtu cōiungant . Aut i-
 gitur mihi nullus tui cohortandi relictus est locus ,
 aut hic tantum , ut velis esse tui quam simillimus .
 quodq; tuo generi , tuo nomini , tibi metipso , tuisq;
 debes institutis , id cumulatè persoluedum existi-
 mes . Vnum exoptandum , ut qui tibi istam men-
 tem cum ista auctoritate dedit , (dedit autē om-
 niū auctor laudandarū rerum , & creator deus)
 idem velit veriusq; rei fructum esse maximè diu-
 turnum , & aquare tua vita spacium cum ijs bo-
 nis , qua in te summa consulit . profectò , tales gu-
 bernatores , tam peritos , tam vigilantes , Christia-
 na religio si nunquam non haberet : nunquam il-
 le exonerentur dissidentium opinionum horribi-
 les procella : quæ iactare multis abhinc annis Pe-

tri nancm caperunt, neque dum consistere pa-
tiuntur. quo quidem mihi libet ominari de te idē
plane, quod cupio, futurum, ut optimis artibus,
quam diu vixeris, praesidio sis, & ornamento: vi-
nas autem diu, quā vel temperantia duce, vel
natura lege licet. Vale Venetijs.

ALFONSO CARAFÆ

Cardinali creato Romano.

Solens esse, quæ minus expectantur, latiora.
nihil tamen ista, quæ te auctum nuper accepimus
dignitate neque magis expectatum apud eos,
qui tua studia, tuos ad virtutem praeclaros impe-
tus nonerat, neque iucundius, aut latitiae maio-
ris unquam fuit. nemo enim dubitat, quin eum,
qui tenunc ornat, honorem ornaturus aliquan-
do sit, eximia tua gloria bono publico coniuncta.
quo te hortari res ipsa non patitur. nam, si attens
do diligenter, & considerare cum animo tuo, ad-
hibita in consilium ratione, volueris, primum il-
lud, quis te Cardinalē creauit: deinde, quæ Car-
dinalis partes, quam graues, & laboriosæ, quā
eandem honorifica, ac splendida sint, postremò
quibus temporibus hac tibi sit imposita persona,
quā alienis à virtute, quā turpi omnibus in
locis omnium penè scelerum labe fœdatis: pro-
fuit ipse te, nullo cuiusquam hortatu, à te ipso
de tua laude admonitus, excitabis ad excellen-
tiam omnium artium honestarum cupiditatem:

quæq; his artibus aduersantur, abijcies, atq; con-
 temnes, neq; solum eo viro, quem in posterum pra-
 stare debes, qualemq; te fore omnes auguramur,
 verum indigna prorsus homine iudicabis. Vixi-
 sti semper antea landabiliter, fuit in puero pu-
 dor, est in adolescente probitas, est perfecta pene
 ratio, & expetendarum vitandarumq; rerû sci-
 entia: desiderari videbatur, in qua te ostenderis
 occasio. delata diuinitus est omnium maxima,
 singulari cõsilio summi Pontificis Pauli IV. qui
 cum sit patruus parentis tui: cum te ab ineunte
 ætate non mediocriter dilexerit: cum omnes suos
 incredibili quadam completti caritate consuue-
 rit: tamen in te honestando alia quadam secutus
 est: dedit honorem non propinquitati, aut fami-
 lia, sed tibi ipsi, qui familie nomen studes illustra-
 re, & quo modo principia se dant, studium com-
 probabis euentus. En habes Alonse campum, in
 quo tua virtus, parita vigilijs, benè agendi consu-
 tudine iam confirmata, excurrat. hæc est illa, ad
 quam te exercebas, quo tua spectabant cura, tuo
 ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac studijs dig-
 nissima provincia. ostende, quo tua sit non modo
 voluntatis, verum etiam industrie præstantia: &
 prome ex animo, tuo illa præclara, quæ, ut anti-
 quum gētis tua decus, ac domesticam præsentem
 virtutem referres, à pueritia collegisti. Non est,
 mihi crede, labor ei, qui benè sentiat, benè facere.
 quod enim positum est in nobis ipsis, non aliunde
 pender,

EPIST. LIBER I.

pendet, non extrinsecus assumitur in eo, quid ob-
 stat, quo minus voluntatem res ipsa consequatur?
 Iam ipsa virtus innitat, ipsa allicit, atque afficit
 sui studiosos omni voluntate, omnibūq; pramijs,
 nec dubito, quin excellens animi tui vis omnes
 difficultates, omnia superet humana. Quare gra-
 tulator equidem tibi tua causa, de isto, quo te extu-
 li Pauli Pontificis diuina sapiētia, honoris altis-
 simo gradu: sed me monet aliquanto magis publi-
 care: quam tu, traditam tibi simul cum ista di-
 gnitate, atq; commendatam, sepe, ac nūc quidem
 maxime, salū virorum ope indigentem, tuc be-
 ni in omni vita: presidiumq; erit in te situm ad-
 versus iniusticiā impietatemq; firmissimū. Qua
 si tibi magna videntur, atque gloriosa: debes ani-
 mum sic instituere, ac moderari, nihil ut ad te ip-
 sum referas, nihil ipse tibi arroges, aut à te ipsa
 expectes. manasse a Deo cuncta puta: qui peren-
 nis aternūq; bonorum omnium est fons. nos enim,
 et nos, nihil sumus: aliquid autē, atq; adeò pluri-
 mū, ut à Deo, & per Deum esse possumus. Vale.

STEPHANO SAVLIO

Decentianum.

Magnum est hoc, Sauli clarissime, humani-
 tatis, & amoris in me tui argumentum, quod, cū
 in istis locis nūc sis, ubi multam dici partem cum
 singulari viro, Cardinali Polo, gravissimis, san-
 ctissimūq; sermonibus traducas: non modò tamē

de me cogites, quo ego uno contentus esse poteram, verè etiam ad ipsum mihi declarandum literis exstimes. at quibus literis? scriptis mehercule, quod ad verba attinet, elegantissimè: quod ad sententias prudentissimè: ut is legendis nò magis amarem amorè tuum, qui te ad scribendum impulerit, quam eloquentiam suspicerem: qua efficeras, ut illa ipsa, qua scriberes, cum ornatiora essent, amabiliora quoque videretur. Quare, cum tibi ago gratias, ut debeo, immortales, quod isa animatus in me sis: tum verò etiam atque etiam te rogo, in quo me ambitio quaedam mouet, ut id, quod facis, perpetuò facias. quanti enim putas ad meam laudem interesse, cum hoc perceberes, me à Stephano Saulio diligi: cuius est familia perillustis, qui sua ipse familia clarum lumen est: quem praelari illi viri, eius consuetudine, et conuictu magnoperè delectati, coluerunt, Flaminius, Bonamicus, Iulius, Camillus, Longolius. Hæc ego, Sauli, cū aliquot abhinc annis cogitarem: semper quidè ut à te diligerer, optavi: ut verò etiam laudarer, optare fortasse potui sperare, cum ipse me nossem, certè nò debui. at tu in hac parte mecum sanè perliberaliter egisti. scripsisti in hac Romana lingua facultate, non, mihi neminè prestare, sed id, quod ego cum legerem, erubui, neminem esse, cui non ipse antecellam. Equidem, ut, quod res est, aperiam, fateor à prima pueritia isa me in literis esse versatum, ut unam maximè spectarè eloquentiam,

vnam

unam tolerē, unam admirarer, atq; hoc ma-
 stu-
 dio satis mea sponte flagrantem, acris inflammā-
 bant, qui tum homines vivebant, Bombus, Sado-
 letus, Bonamicus: quorum nomina per orbem ter-
 rarum celebrata sermonibus, & scriptis extingui
 nulla vetustate posse intelligebam. Polus hic no-
 ster, qui nunc in omni laude, omniq; virtute tan-
 tuus est, suis me scriptis capiebat, atque afficiebat
 maxime ego tū, ut erat aetas mea, prater verbo-
 rum, et nonnullarum sententiarum ornāmēta ni-
 bil agnoscebā. purē & eleganter scribere, putabā
 esse id, quod unum si assequerer, excellerem. sed
 Rhambertus meus, qui ex Gasparis Contareni,
 praestantissimi viri, consuetudine prudentiā hau-
 serat, praclara quaedam notabat in Polo: meq;
 paulo aetate inferiorē, ex vulgata venaliū magi-
 strorum disciplina rudem atq; impolitū erudio-
 bai, et conformabat exemplo. sum quidem, quan-
 tum proficerem, non me poenitebat: & ex ijs, quae
 ieceram, fundamentis aliquid eiusmodi, quale
 ego vellem, excitari aliquando posse videbatur.
 sed in rebus humanis: quis est, cui nihil unquam
 firmū accidat? cum in eloquentia studio multas
 effem, nec satis valetudini parcerē incidi in mor-
 bum: qui cum esset per se gravis, tū eo factus est
 periculosior, quod, usu mihi librorum à medicis
 interdicto magna sanē est animi mei affectio, at-
 que egritudo consecuta. post biennium deniq; valo-
 tudine recuperata, cum prateriti temporis inētus

ram sarcire diligentia vellem, ad pristina studia
redeuntem exceperunt domestica controuersia:
quas neque sedare minimo negotio, neq; negligere
sine grani mearū fortunarum exitio licebat. his
quoq; me difficultatibus aliquando is, cui omnia
debeo, eripuit deus. Lucem iam, quasi diu per te-
nebras errassem, videbar adipiscere: et quanquā
multorum annorum amisso fructu, erat sanè cur
ingemiscerem, vitamq; mihi haud satis iucundā
putarem: tamen oculi spe recreatus, facile impetra-
bam à me ipso, vt ex animo meo superiorum mo-
lestiarum, atq; incommodorum memoriam obli-
uione delerem. K igeat item, vt ante, pristina il-
la cura: nec erat quidquam in meis consilijs anti-
quius, quam vt abditas atq; implicitas in mente
cogitationes nō modò aperire, atq; explicare ver-
bis, verum etiam exornare, quasiq; pigmentis, &
coloribus illustrare possem. res erat nec exigui tē-
poris, & maximi laboris. tempus non quantum
rei magnitudo ferret, suppetabat: cum ex vetere
patris instituto in hoc imprimendorum librorum
munere, & restituenda antiquitatis cura disti-
nerer. laborem autem, vel si abundarem tempo-
re, perspecta valetudinis mea ratio recusabat. v-
trumq; tamen cum voluntas vinceret: quotidieq;
aliquot horas, occupationibus exceptas, stylo dare:
ecce me nescio quis, homo certè satis à fortuna fe-
lix, premijs commotum, & blanditijs captū, atq;
irretitum, Romā abduxit. vbi cum aliquot men-
ses non

sis non in ijs, qua semper amaueram, literarum
 studijs, sed inani officiorum genere cōsumpsissem:
 & ille, quem secutus eram, montes aureos pollici-
 tus vix minima praestaret: collegi ipse me, neq, so-
 lum studiorum meorum, qua inter miseram poti-
 us, quàm dimiseram, verum etiam rei familia-
 ris, cui nisi consulerem, ipsa quoque iacere studia
 necesse erat, habendam mihi rationem duxi quo
 consilio in patriam reuersus, retuli me omnino ad
 veteres meas tum legendi, tum scribendi exerci-
 tationes: sed tum in domestica re constituenda,
 tum in emendandis antiquorum libris districtus,
 postea verò etiam erudiend: duodecim nobilissimum
 adolescentium Academia per triennium occupa-
 tus, quantulam habuerim excolenda facultatem
 eloquentiae, quantūq, in tātis temporum angu-
 stijs per eam, quam ingressus eram, latinè scriben-
 di viam procedere potuerim, facile, ut opinor, est
 existimare. Nosti tu, Sauli, cuius acies ingenij
 nitescit, qua occultissima sunt, assequitur: primū,
 cuius prudentia sit, quale illud est, quod in imita-
 tione sit optimum, diiudicare: deinde, cuius indu-
 dantia, quod optimum indicamus, id re ipsa con-
 sequi, quod utrumq, cum sit difficillimū, id quod,
 ut vides, etate nostra optimorum scriptorum pe-
 nuria declarat: cum tamen qui hoc in genere ela-
 borent, plurimi sint: satis equidem mirari nō pos-
 sum, cur tu me in epistola tua summum feceris in
 eloquentia, dederisq, id, quod ego si accipiam, mei

funè dissimilimus, hoc est, impudens planè simi-
nam, ut cetera, quæ dixi esse ad studium huiusce
laudis necessaria, mihi non defuerint: quæ utinā
mediocria fuissent: temporis quidē, ut paulo ante
exposui, multa minus habui, quàm res tāta postu-
labat: fatū in hoc singulare meum est, ut otio nun-
quàm abundem. abundem autem? utinam non.
semper indigerem maxime. nunc ad occupatio-
nem etiam accessit sollicitudo: quàm mihi ex im-
maturo Cardinalis Maffei, divini hominis, in-
teritu exortā utinam aliquando, dies extinguat:
ratio quidem hoc nondum potuit. Ille mea studia
fovebat unus: ille mihi otij spem dederat, & fe-
cisset: quis enim ad benignitatem propensior? ille
me, ubi opus esset, auctoritas ornabat, cōsilio mo-
nebat, re sustentabat. quid plura? in illo mihi e-
rant omnia, & cū illo mihi omnia perierūt. qua-
re non tam mihi cogitandum est, ut opus univer-
sum de Romanis antiquitatibus, quod in dilan-
dā, illo auctore institutum, possim absolvere, quā
ut partem aliquam, iam confectam, liceat perpo-
lire. quod ipsum, si mihi nūc per meas occupatio-
nes liceret, hic tamen, qui me vexat, dolor certē
nō cāderet. ac mehercule hæc ipsa, quæ tu nunc
legis, irrigavi lachrymis, cū scriberem: nec pu-
tavi fore, cū tot curis distimerer, ut possem scri-
bere: sed magna vis amoris est, magna observan-
tia erga te mea. ea fecit, ut hoc officium rebus om-
nibus antefeream. Aductus tui iam aliquam no-
bis ex-

hū expectationem amicorum sermo cōmonerat-
 eam tu quod literis confirmes, valde lator. cupio
 enim tuam tuam humanitatem, tum prudētiam
 quarum altera tibi ab hominibus amorem, alte-
 ra etiam honorem conciliat, in consuetudine &
 sermonibus regnare. me autem quod huius con-
 siliū precipuam tibi ais esse causam: facile patior
 mihi hoc à te, viro grauisimo persuaderi, amoq;
 mirabiliter animum, atq; amorem istum tuum:
 cui respondere officiis etsi difficile est, perpetuo ta-
 men studio, & singulari quodam obseruantia ge-
 nere, ut spero, tibi satisfaciam. Vale.

EIDEM

Decentiano Genuam redeunti.

Etsi multarum rerum curis atq; oneribus ita
 premor, optime Sauli, ut respirare vix possim. ta-
 men, ut literis tuis, amantissimè scriptis aliquid
 responderem, abieci omnia, & officium, quod tibi
 à me debetur, habui antiquissimum. Video te
 miro quodam veteris eloquentia amore, ac studio
 teneri, significat hoc studia tua, declarant scripta,
 sermones ubique non obscure testantur. na tu re
 pulcherrimam diligis: cuius me quoq; forma ce-
 pit adolescentem: & de voluntate illa, vel cupi-
 ditate potius, tantū abest, ut dies aliquid detra-
 xerit, ut cum aetate simul amor crenerit: quare,
 cum tibi ego tam multis in rebus concedam, pa-
 tere obsecro te, in hac me una rivalem esse tuum,
 nec tibi vel tantillum omninò velle concedere.

senti-

sentimus enim idem, quod tu, nihil esse speciosius eloquentia, nihil praestantius, quam, ut ipse nosti, amantur a te nostra, atq; appetiere quā plurimi: potiri autem, ut mihi quidem videtur, adhuc nemo potuit. quis enim latina orationis laudem non magnoperè diligendam dixit? quis porro rationem, & quasi viam, qua pervenire ad eam liceat, nobis indicavit? nam, qui se ita exercent, ut ex veterum scriptis & membra, & integrū quandoq; comprehensionis corpus sua in scripta transferant: nō equidem eos reprehendo, siquidē perfecti similitudinem quandam sequuntur: sed, quia perfectum ipsum non attingunt, in magna laude non posuerim. Obsecro te, Sauli, qui iudicio excellis, quid tibi de Christophoro Longolio videtur? equidem si quando, quid de scriptis illius existimem, interrogor, ita soleo respondere, exilem esse in sententijs, non luculentum in verbis: ut tamen de eo, si vite contigisset usura diuturnior, bene cēscam sperandum fuisse. sed, ut nunc est, mea quidem sententia, nullus est. quid enim affert exquisitum, quid singulare, quid non vulgatum, non ex quotidiana consuetudine, vsq; sumptū? At scribis interdum & de rebus familiaribus, & ad familiares. Quid tum? quasi non vel in obscuro argumento possit ingenij lumen elucere. Nam quod in eo verborum circuitus saepe à Cicerone totus est: si consulto fecit, quod inde laudem sperares, iudicium requiro. etenim, aliena quae sunt, ad nos transla-

translata stultè iactamus: ut neminem laudare
solemus, quia pulcher, quod accipitur à natura:
at quia tēperatus, quia iustus, quae posita sunt in
nobis ipsis sin, quod potius existimo, inops à lati-
na lingua explicare animi sensa aliter nō potuit:
necessitatē excuso: nec tamen, quod faciebat, diu-
tius eum puto facturum fuisse. qui enim in illo o-
tio Patauino nihil ageret aliud, quam ut se tum
eloquentia copijs, quae philosophiam ornant, tum
earum artium instrumento, sine quibus muta si-
let eloquentia, locupletaret: virinſq, studio facul-
tatis consecutus esset, ut, suis quasi opibus abun-
dant, de alieno quotidie parcius assumeret. cuius
autem generis ea, quae moriens reliquit, scripta
sunt: abesse eū iudico ab ea specie, quae est in scri-
bendo optima, longissimè. quae de re cū aliquot
abhinc annis in conuentu amicorum sermo esset
ortus, memini dissentire à me amicū hominē
& eruditū: qui Ciceronis in libris diu, multumq;
volutatus, tamen Longolium suspicit. aurea vide-
licet cū assiduè tractet, aurea nō internoſcit. ita-
que, paucis post illum sermonem diebus interie-
ctū, cū epistolā ad me misisset, in qua ita scrip-
sit, nihil sibi tā accidisse mirandum, quam quod à
me audisset, cū dicerem, mihi Longolsana scri-
pta non admodum probari: nihil reſcripsi, quod
homini quinquagenario insitam opinionem non
ſperavi me posse euellere, & sunt omninò quadam
res, quas ubi sensu & iudicio ipsi non percipimus,

atq; affequimur, nulla satis oratio probabit, ut cū
 Anaxagora, niuem atram indicante, frustra de
 albedine disputares. Improbas igitur, inquires, si
 ab antiquitate scribentes mutuemur? Ego verò si
 aptè fiat, etiam summè probo. sed hoc ipsū, aptè,
 quàm difficile sit, ex eo licet cogitare, quod lati-
 nam linguam continet vniuersam: vniuersa enim
 sub imitationem cadit. imitandi autē ratio, quia
 & multiplex est, & admodum recondita: primū
 de ea precipere sigillatim, infinita doctrina est:
 deinde qua precipiantur, cognoscere, & perfectè
 exequi, non mediocris ingenij. Cumquē id, quod
 emitet in oratione, aut in re videatur esse, aut in
 verbis: ego olim rem significatam simul cum ver-
 bis significantibus sumebam, eaquē, meis scriptis cū
 inseruissē, tum optimum illud, quod queritur
 imitando, planè arbitrabar me esse consecutum.
 postea cœpit mihi meum consilium displicere: co-
 gitavi, quoniā id esset memoria magis, quàm inge-
 niij: quod ego efficerem, prestare multos posse: quod
 autem multis possent, egregium non esse. Tum ini-
 mi rationem haud paulò difficiliorē, quam cum
 paucissimis mihi esse communē intelligebam. ex-
 quisitas sententias, de Cicerone excerptas, aut de
 Terētio, tacitus in animo versabam, eas ornatā
 verbis quàm poteram lectissimis: ut, quasi vesti-
 tu orationis mutato, cū eadem essent, alia ta-
 men viderentur. Erat nō dissimilis in verborum
 figuris commentatio. si quas notaueram illustrio-
 res,

rei ad alias sententias ita traducebam, ut inter-
 dum eandem locutionem in res propè innumera-
 biles accommodans, quasi ex una cera plures ima-
 gines, nec sament eiusdem generis effingerem. In
 hac exercitatione quantum esset, utinam aut ma-
 turè cognovissem, aut serò cognitum, anideq. ar-
 reptū vis occupationum non extorsisset. equidem
 si quis me neget in scribendo quidquam esse, non
 pugnabo, sed, si quid sum, ab hac una esse consen-
 dam. Tibi gratulor, Sauli, qui & vis, quod sentis
 esse praeclarum: &, quod vis, nihil impedit, quo
 minus prestare possis. otij enim tantū habes, quan-
 tum styli exercitatio postulat. abundas, ut animi,
 sic fortunā bonis: in quibus ipsis (Zenonis pace
 dixerim) non minima, his praesertim temporibus,
 ad virtutem vis est. ingenio verò ita flores, ut tuā
 maxime consuetudinem propterea expetierint ij,
 qui ipsi ingenij gloria praeter ceteros excellere pu-
 tabantur. atque utinam ea, quae literis mandasti
 de homine Christiano, aliquando cmissas: ut opi-
 nionem ac sermones de te meos res ipsa confirmet.
 quod brevis futurum facile spero. recipis enim te
 nun in villulas tuas, hoc est, in summū otium: v-
 bi cum nullam tibi horam à studijs vacuum abire
 patiaris: (sic enim & à multis antea cognoverā,
 et postea Coccius noster confirmavit) expolitionē
 intra paucos menses expectamus operam tuorū.
 qua de re ut interdum me Bruti nostri lita-
 ris certiolem fieri velis, etiam atque etiam rogo.

Ponzo

Pontificis Legatus, Ludovicus Beccatellius, homo antiqua probitas, humanitate ac doctrina praeſtans, poſt obitum Cardinalis Maſſei ita me complexus eſt, ut omnem in meis commodis atq; ornamentis curam et cogitationem fixiſſe videatur: cui non tam à me gratia ſunt habenda, quod agit ipſe quantum poteſt, ac plus etiam quàm poſteſt, quàm, quod alios etiam, magnos & principes viros, ad me augendum, atque honeſtandum ſuo exemplo, atque auctoritate vehementer excitat. qui cum multi ſint, tua tamen inter omnes e-
lucet liberalitas: qui, re vix audita, amore in me tuo, ſtudio erga literas incitatus, tantum tua ſponte ad hanc prouinciam conferre velle pollicitus es, quantum ex animo meo nulla vnquam delebit obliuio. Vale, tuâque valetudinem cum tua, tum noſtra etiam, qui a te pendemus, cauſſa diligenter cura.

EIDEM, Genuam.

Magnum mihi ſolacium attulit epiſtola tua: incunditatem dicere non poſſum: quàm tempora eripiunt, ſic, ut me triſtitia totum penè tradiderim. Ac primum, obſiſſe audio fratrem meū Bononia, cum valeret optimè, repentino morbo oppreſſum. fratrem cum dico, me alterum iure natura diſco. verùm addo illud, obierit, ſi vera narrantur, frater is, qui bonitate praeſtabat, valebat ingenio, excellebat induſtria, factus ad omnia maximè omnium videbatur, itaq; obruor dolore:

nec puto, emergam, nisi aut, illi melius esse, cogno-
 uero, aut si natura sasisfecit, opẽ tulerit ipsa dici:
 quæ valet ad omnia plurimum, animi verò mor-
 bi plus etiam interdum, quam ratio medetur.
 Ad hanc ægritudinem accedunt domestica, meaq;
 propria uxor, cuius præcipuè studio res familia-
 ris, ac domus tota nititur, quæ me multis mole-
 stis, multarumq; rerum & curarum onere lena-
 bat, quæ meam valetudinem præsentī semper offi-
 ciotuebatur, ipsa nunc iacet, periculi non expers,
 affectis diuturno morbo viribus. ego vexor acer-
 bissime anniuersarijs oculorum doloribus: quos sa-
 nare, cum iam pene tentata sint omnia, humana
 artis esse non puto. remedia sunt ab uno illo, qui
 malis cunctis medetur, caelesti medico expetenda.
 si mihi optimam ut spero, valetudinem aliquan-
 do restituet: si hoc minus, muniet me saltẽ ea vir-
 tute, quæ res aduersæ faciliè perferuntur. ita salus
 ex morbo nascetur, nõ hac, quæ corpus viget, quæ
 ego adhuc omni remediorum genere frustra qua-
 siui, quæ cum ipso corpore paucorum annorũ spa-
 tiopenis extinguetur, sed illa multo præstanti-
 or, quæ nostra mentes, cum sese ab hac terrestri la-
 be siunxerint, & cum purissimo illo caelestium
 animorum cœtu consociauerint, perpetuò fruën-
 tur. interim, tot in me concurrentibus malis, ægrè
 impetum sustineo, planèq; quoniam homo sum,
 debilisior aduersis. Hic tu me vocas ad scriben-
 dum, & hortaris, ut ea tradam literis, quæ assi-

duo latine lingua usu, & diuturna tibi videor exercitatione consecutus. Vis me scilicet, optime Sauli, eam viam, qua ad eloquentiam ducit, aperire. spissum opus, ac difficile, multis otij, tranquilla mentis, nō nostra fortuna, cuius tibi imaginem ostendi, neq; nostrorum nervorum, quos tu putas esse satis firmos: ego, quam sint imbecilli, experior sepe, ac sentio. At erunt praeclari conatus, etiam si non succedat. Si ita est, hac laude nemo excluditur. potest aggredi, qui vult. Velle autem quis non debet? siquidem egregia cupientem aliqua vel ex hoc ipso gloria consequetur te, si quēquam, Sauli doctissime, te, inquam, ipsum decet maxime omnium id suscipere, quod mihi imponis. quae enim sunt ad hoc munus necessaria, quorum alijs alia desunt, ea in te uno abundant omnia, ingenium, usus diuturnus, doctrina, iudicium. quid? ope, & fortuna numquid hoc pertinent? illa vero mea sententia, vel maxime, cursum enim ingeniorum retardat, vires debilitat, ac frangit inopia. an tu putas Aristotelem, & Platonem, illa Gracia lumina, an Ciceronem nostrū, an Plinium tam multa potuisse literis mādare, nisi summum illis otium rerum omnium affluentia peperisset? domi aiebant seruos eruditos: contubernales habebāt, eximijs premijs accersitos ex ultimis terris, rhetores, historicos, praestantis ingenij, singularis doctrina philosophos. cum his se quotidie exercebant, commentabantur, disputabant: ho-

rum omnium opera, quatenus liberet, utebantur.
at ego sumptū unius pueri, minima mercede con-
ducti, quo inscribēdo utor, agrē sustineo. Et in his
angustis, in hac mea tam tenui valetudine, tam
aduersa fortuna, quia rudes homines, veteris elo-
quentia cupidos, meis scriptis non erudio, nec in
rectam latinē scribēds viam induco, appellas me,
quasi malum debitorē, atq; etiam accusas, verbis
tu quidem humanissimis, & alieno, ut videris, no-
mine, re tamen ipsa grauitē, & ut ego interpre-
tor, tuo iudicio: quod vereor in primis, facioq; si
cuti debeo, plurimi. veruntamen videre te puto,
quam facultatem res desideret. quid autem pra-
stari a me possit, nemo omnium, qui viuunt, me
ipso melius intelligit. quare noli mihi languorem,
aut desidiā obycere: qua abesse procul a me, qui
anteacta mea vita cursum inspiciet, atq; exami-
nabit, faciliē cognosces. satis habeas, si nemo istam
in te culpam conferat. qui cū ingenio praestes,
aetatem omnem in latina lingua contriueris: ex
quo factum est, ut eam perfectē calleas: id quod
tuorum istorum scriptorum subtilitas, et elegan-
tia declarat, cū valetudinem uō desideres: otio
penē diffuas: adeo etiam illud: cū optimē tibi
cum fortuna conueniat, qua tibi de suis bonis tanta
tam elargita, est, ut erogare quantumuis pecuni-
am in homines doctos, eorumq; studia nullo tuo
incommodo possis: hac cū in te sint omnia, eaq;
ut ego arbitror, summa, non minima quidem cer-

tē : abstine tamen ab hoc munere , & hortaris
 alios, nulla tibi re, praterquam voluntate, et stu-
 dio conferendos. Quis non miretur sistere fontes?
 sistunt enim certē, cū tu petis à me tanquam ex
 arido solo, quod in te ipso uberrimum esse constat:
 & cū ad nostram potius inopiam cōfugere, quā
 tuæ copijs vis vis. Hoc loco mihi venit in mentē,
 tuam quoq; causam, non modò meam, meditan-
 ti, quod tu fortasse respondeas. Distingues illa su-
 periora: negabis in te vno esse omnia, quæ dixi es-
 se de latina lingua scribentibus necessaria. de for-
 tuna concedes: patet enim. etiam, opinor, de valo-
 ritudine, de ocio: ingenij laudem, & doctrinā, quæ
 tua modestia est, abs te reijciet: fortasse etiam, quæ
 tui est in me animi propensio, quæ humanitas, ad
 me transferes. Nolim equidem tecum, Sauli, ne
 in tua quidem laude contendere: verū, quod tu
 mihi de te ipso non credes, credent alij, verū quoque
 fatebuntur, adducti in hanc sententiam, ac planè
 confirmati, non tam auctoritate mea, quam tamē
 in his præsertim elegantioribus literis, in quibus
 iam tot annos versor, non esse nullam intelligo,
 quam tuo ipsius testimonio, quod habet ponderis
 apud bonos ac sapiētes viros in omni re plurimū.
 te, inquam, ipso teste locuplete, cui fides habenda
 videatur, probabo tuam virtutem. Oblitus ne es,
 aut oblitum me putas illius temporis, cū tu li-
 brum tuum de homine Christiano mihi ostēdisti?
 bone Deus, quā in illo multa preclara, cuius
 indu-

industria, cuius prudentia, quàm à te grauitè,
quàm copiosè, quàm splendide tractata. neq; ve-
rò ego vnus, illū librum videre alij, vidit, qui vir,
& quantus, Reginaldus Polus Cardinalis, qui po-
test esse instar omnium, quem tu profectò iudicem
in re tua nunquam recusabis. hūc ego audiui, au-
diuere multis, de tuo interdum libro loquentem,
ornabat laudibus. (& est homo, ut scis, natura
simplex, rectus, cuius ab intimo sensu nunquam
ne minimum quidem aut vultus, aut oratio dis-
crepet) quid plura? conferendum cum antiquita-
te iudicabat. Quamobrem redeo illuc & conclu-
do paucis. Magni facis eloquentiam: cupis eam
cognosci, cupis amari, & coli. Egregia cupiditas,
& nobilis sanè viro digna. verum, ut tibi satisfaci-
as, et inuenias exitum studij tui, elige de duobus
vtrum vis. aut ipse, qui potes, ostende nobis latine
lingua pulchritudinem, ac præstantiam: doce nos,
doce posteros, qua sit eius adipiscenda & perfru-
enda ratio inuēda: aut, si quos existimas hac præ-
stare posse, excita eos liberalitate. fove tuis copijs:
noli pati, animum eorum hac & illa cura distra-
hi: sis intentus, et fixus hoc vno in studio: neq; ab-
ducas eum ab opere pulcherrimo, ac nobilissimo
humillima interdum rei turpis, et sordida procu-
ratio ita consequeris faciliè, quod vis: optimisquē
studijs, et posteritati magna tua cum laude cōsu-
les. Illa que scribis de leguleijs quibusdam, in meo
librum de Romanis legibus, detrahendi stu-

dio, incurrentibus, legi nullo cum stomacho: nec
 sum miratus, à barbaris hominibus, sordido quo-
 dam literarum genere assuetis, elegantioris do-
 ctrinae scientiam, & quasi lautitiam quandam
 studiorum cōtemni. Non placet istis meus liber:
 magnis videlicet viris, quorum fama edim illas
 rum, in quibus ipsi habitant, limina nondum est
 egressa. At placet Vincētio Portulaca, cuius est
 in urbe Brixia insignis auctoritas, illustre per I-
 taliā nomen: placet Antonio Augustino, Marco
 Antonio Natta, Lelio Tarello, Vido Panci-
 rolo, iuris virisq; sciētia claris: quorum nomina,
 scriptis egregijs testata virtus, atq; expressa, cum
 aeternitate coniunget. hos ego meorum laborum, te
 vigiliarum laudatores cum audio, viros graves,
 & certos, omniumq; nobilissimos: voculas raucas
 plebecula contemno, quidquē leues, & obscuri ho-
 mines de me sentiant, aut loquantur, non esse mi-
 hi valdē laborandum existimo. te quoque spera-
 bam in meis praesidijs esse, & si quiurgerent gra-
 nius, obistere, impetūq; inuidia & malivolentia
 tua auctoritate, ac testimonio frangi. quod si
 facis, fructum fero mea singularis in te obseruan-
 tia, et habeo tibi, quam debeo, gratiam: sin minus,
 hoc tamen nomine tibi debeo, quod meos obrecta-
 tores flocci facis, usq; eo, ut indignos, quibus re-
 spondeatur, existimes. Vale. Venetijs.

VIDO FABRO

Patapium.

Nescio

Nescio utrum fortuna succenseam, cuius culpa factum sit, ut ego tuas literas duobus fere mensibus post eum diem, quo tu scripseras, acceperim: an eidem gratias habeam, quod mihi, arculam quandam scriptorum meorum euoluenti, planèq; aliud agenti, de improviso illas obtulerit. gratias habeo potius: quod eodem tempore simul cum iniuria beneficium accepi, & iniuria beneficium praeferrì, aequum est. sed, quoniam vereor, ne tarditatem in scribendo meam durius acceperis: hunc tu mihi scrupulum, Vide, si ex animo encleres, faceres humanè, nec tamen iniquè: cum hoc ipsum, quod commissum à me est, primum ex aliena culpa pendeat, deinde nunc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas literas: quibus mihi gratius nihil potuit accidere: dicerem incundius, nisi clausula illa de Bunello meo planè omnem incunditatem eriperet, nam sic fac existimor, ex illius viri interitu tantum me cepisse dolorem, quantum fortasse dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetus per quadriennium: cum ego in illo probitatem morum, virtutemque diligere, ille in me propensionem, credo, quandam ad literas non improbaret. Intercessere etiam inter nos officia quadam, sed à me lenia, nec satis digna, quae memoria tenerentur: quae tamen ille, ut erat gratus, non meminisse solum, sed praedicare etiam solebat. ego ab illo maximum habeam beneficium, quod me, cum Philelpbis, &

*Campanis nescio quibus (ut alijs partem) miserè
 errantem, in hanc rectè scribendi viam primus
 induxerat. Videbatur quibusdam natura sen-
 rior: sed erat lenissimus erga sui similes, hoc est
 erga bonos viros: ubi vitium nosset, censor acerri-
 mus. Distinguere homines non fortuna, sed mori-
 bus solebat. Loqui ad voluntatem neq, ipse pote-
 rat, neq, ferre, qui ad istam artem eruditus esset:
 totus erat apertus, et simplex. Satis scio fuisse qui
 illum deprauata religionis nomine in crimen vo-
 cauerint, quorum vitam si cum Bunelli vita com-
 parares, Socratem diceres iniquorum conspira-
 tione circumuentum. Coluit omnes virtutes &
 philosopho dignas, & homine Christiano, sed con-
 tinentiam præter ceteras. hac verò ille triūpha-
 uit maximè, & triumphauit adolescens, cum ca-
 teros voluptas capit. quo mirandum est minus, si
 tantus postea vir ex tanto adolescente factus est.
 nam extremam vitæ partem, quam, ut in fabula
 actum, decet esse perfectissimam, heroicam audio
 fuisse, & planè diuinam. Quare incumbamus, &
 Vide, & hanc operam Bunello nostro nauemus,
 ut illius nomen, immortalitate dignissimum, ex-
 stingui mortali cum corpore non sinamus. quod
 equidem emitar, et hominis mihi amicissimi, sum-
 mi viri memoriam (si modò is ego sum, qui tantū
 præstare possim) profectò ab interitu vindicabo.
 video te in tuis literis idē velle: nec dubito, quin
 possis. nam & Bunellum amas mortuum: & va-
 les plu-*

les plurimum ingenio, quod etiam pietas excita-
 bit cuius officij societas eo gravior viriq; nostrum
 esse debet: quod cum apud alios laudabilis maxi-
 me erit, illustri exemplo gratia referenda: tum ad
 animos nostros amore coniungendos, aeternaq; ne-
 cessitudine conglutinandos, plus valere nihil po-
 test. Reliqua erat in epistola tua magnifica que-
 dam, & eleganter scripta de laudibus parentis
 mei, qua verissima fateor: quedam etiam de me
 ipso, qua non agnosco. nam, et si tibi, nobilissimo a-
 dolescenti, multis non solum fortuna sed etiam na-
 tura doctrinaq; bonis ornato, & quod caput est,
 virtutis amanti, placere maxime velim: tamen,
 quia nemo adhuc à me hoc impetravit, ut ea mi-
 hi adsciscerem, qua mea non essent, patere, obse-
 cro te, de me ipso mihi potius me credere, quam
 tibi, quod si, cupidum esse laudis, laudem esse vis:
 isto me licet nomine non contemnas: quod ea, qua
 habent ijs, qui laudabiles ducuntur, ego, eadem ve
 haberem, semper laboravi. sed scis, velle & perfi-
 cere, non idem esse, alterum contingit multis, al-
 terum duntaxat ijs, quos Dy diligere putantur.
 quorum ego te in numero, optime vide, prastan-
 ti natura preditum, Bunelli praeceptis informa-
 tum, confido facile futurum. Vale. Venetys.

MARCELLO CERUINO

Cardinalis Romani.

Posteaquam Roma discessi, et si tui mea ve-

tus in te obseruantia, tum tua in me perpetua be-
 neuolentia postulare videbatur, ut ad te quam
 sepiissime scriberem, tamen id non feci: propterea,
 quod omne otium, atque omnem etiam mentis
 tranquillitatem molesta in primis ademerūt oc-
 cupationes: quarum me, cum primum huc reuer-
 ti, tantus astus absorbuit, ut longo intervallo vix
 emerferim. nam primum domesticas res ita malè
 affectas ostendi, ut, eas seruare multi tēporis, non
 exigui laboris, etiam alicuius artis esset. deinde,
 cum illa, quam scis in meis epistolis nutu tantum
 appellari, inimica natio virtutis, ac diligentie,
 qua etiam patri meo, viro optimo, (& adde, si
 quid vis) negotium exhibuit, ad me vexandum,
 atque opprimendum conspirasset: durius habui
 negotium, ut meas fortunas in tuto collocarē. sed
 me, qui antea praesto mihi semper affuit laboran-
 ti, idem in hoc potissimum discrimine egentem o-
 pis & consilij, nec mediocriter de toto rerū mea-
 rum statu sollicitum respexit, ac liberauit. Denique
 itaque omni planè molestia perfunctus esse mihi
 videor: quid quæris? aliqua etiam officij specia
 ab iisdem obseruamur: ac se satis apertè simulatio-
 nis, ut opinor, artificio tuentur. accipere tamen
 quod datur, quocunque animo detur, inscitia
 non est: nec hodierni mores, & ratio temporum
 secus postulat. Cetera sunt in meis rebus non
 planè cuiusmodi nos optabamus, sed cuiusmodi
 tamen multi non sperarunt: quibus hac, qua nunc
 agimus,

agimus, amplissima videntur esse, cum nos pra
is, qua, nisi quis casus nostris consilijs occurreret,
agere aliquando cogitamus, tenuissima iudice-
mus. quam quidem ad rem, quod tu omnia, qua
in te sunt, liberalissime polliceris, quodq; Alexan-
drum etiam Farnesium, et praestantem omni vir-
tute Cardinalem, in eandem ratione propensum
esse affirmas: equidem de te sic existimo, & mul-
tas esse res, in quibus iunari à te pro tua summa,
tum dignitate, tum etiam fortuna possim: & in ijs
rebus nunquam omnino mihi tuam esse humani-
tatem defuturam: Farnesium autem, diuinum
adolefcentem, natum ad liberalitatem, & ad glo-
riam non miror eo esse erga virtutem animo, quo
quia semper fuit avus eius, idcirco ad eum gra-
dū, qui est in terris summus, & augustissimus, dijs
hominibusq; volentibus adscendit. ac sanè ille cū
domestico exemplo, tum multo etiam magis, egre-
gia ipsius natura ad immortalitatis laudē exci-
tatus, sepe alias, quanti bonas artes faceret, ostē-
dit, sed proximè vel in primis, eum Hieronymū
Ferrarium, inuenem rarissima virtutis, sane-
quam pro eius meritis ornatis, atque auxit. in-
quo, cum apud unum posuisse beneficium videat-
ur, à multis tamē gratiam iniuit. nam, cum vos,
tales viri, pretrocinium literarum suscipitis. qui-
cunque bonis artibus delectantur, animo recrea-
ti, veniūt in spem aliquando fore, ut, post diutur-
nos labores, & molestiarum quasi tempestates, in
quie-

quietis & otij portum, vobis adspirantibus, deferantur. quos si in cursu studiorum institutio vestra benignitatis aura deficiat, harebunt, neque iam poterunt, quo intendebant, sine ope auxilioque vestro peruenire. verum huiusmodi dubitationem vestra iam consuetudo sustulit. magna enim optima voluntatis documenta sepiissime dedistis, maiora etiam dare cogitatis: cum quidem, ut Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem, et vobis dignissimam aggressi, omnes libros Græcè scriptos, qui nunc in bibliotheca Palatina conditi aservantur, prelo subycere cogitetis: ut, multiplicatis exemplaribus per orbem terrarum, in usum omnium gentium, omniumque seculorum, diuisgentur. cui se muneri Bladus à te esse prepositum aiebat: itaque, venisse ad nos, ut et eos typos, quibus atramento illitis charta imprimitur, confluendos curaret, & si qua præterea sunt ad opus necessaria maturaret. sanè sum latatus plurimum, hominemque sua sponte diligentissimum tamen cohortari non desino, ut in ea re, quæ ad commodum studiorum, maxime verò ad tuam, ut ego sentio, gloriam spectat, opera ne parcat: eique dixi, ut ad omnia me & fratribus uteretur. neque minus prolixè, quæ verbis pollicitus sum, ubi ille petierit, re prestabo. nam & hominem diligo, & verò tua voluntas maxime est apud me ponderis. In Romulo quidem tuo, quem initio sum complexus, ut fratrem tuum, deinde amare cœpi ut te fra-

tre dignum, nihil pratermitto, quod aut in officio
 cohortandi, aut etiam in studio iuuandi positum
 sit. sed ille, cui notissima sunt occupationes meae,
 pudore, credo, facit, ut rarius ad me scribat: cum
 mihi, vel in maximis negotijs ei vacare, non modò
 molestum, sed etiam gratissimum sit. quod tu, si
 videbitur, ad illum scribes: simulq; literis admo-
 nebis, ut, quo consilio Patavium est profectus, id
 studio & diligentia consequatur, neq; tamen ho-
 dico, quod eum, adhuc quidem, lapsum esse pu-
 tem: de quo etiam ea, quae volumus, & videmus,
 & audimus: sed quod, infirmitatem eius aetatis
 eam recordor, interdum vereor, ut possit consiste-
 re. Vale. Venetys.

BERNARDINO MAFFEO

Episcopo creato, Romam.

Vbi te audiui Episcopum esse creatum, lata-
 tus sum non tam ob ipsam rem, quae sanè est per-
 honorifica: propterea quod Episcopatus & sacer-
 dotium est, & maximum sacerdotiū: quam quia
 de te ipso cogitans, intelligebam te eum esse, cui ad
 istam honestandam dignitatem summa facultas
 in optima voluntate non deesset. Tibi erunt, quae
 multis solent esse laboriosa, virtus, & vigilantia,
 ex tua vetere consuetudine facillima: non enim
 honorē, quasi legem bonitatis, ad quam te finge-
 res accepisti: sed ad honorē bonus accessisti, mul-
 tis antea, magnisq; reb^o Paulo III. probat^o: cui
 Ponti-

Pontifici? omnium sapientissimo, & optimo: qui
 & ipse deo probatus est, & non probat nisi sui si-
 miles. Gratulor igitur tibi, nō ut gratulantur ij,
 qui ferē, quibus fructibus auctus sis, vnum cogi-
 tant, cetera magnoperē nō spectant, sed ut ij, qui-
 bus dignitas, & religio prima sunt: qua tu coles
 maximē, & eris in Christi militia antesignanus.
 Graue sanē personam Episcopi sustinetis. vestrū
 est errantes animos in viam reducere. & reduci-
 tis nos quidem preceptis diuinae doctrinae tradem-
 dis: sed magna vis est in exemplo, cū ea qua tra-
 ditis, ipsi vita et morib⁹ exprimitis. quod tu pra-
 stabis vtrunque omnium maximē: qui & habes
 non doctrinam modō, verū etiam eloquentiam,
 quarū altera imperitos erudias, altera languen-
 tes excites: & viuīs, ut homo, satis extra culpam.
 quod memini me multis abhinc annis in tua pri-
 ma adolescentia miratum: cū ea in te lauda-
 rem, qua tamen imitari vix poteram. quod feci-
 sti adolescēs, cū tua te singularis, optimaq^{ue} na-
 tura ad decus inuicaret, & quasi manu prehen-
 sum duceret: nunc, etate confirmata, cū ad vo-
 luntatem accesserit ratio, dubitē quin idem mul-
 tō sis alacrius cōstantiusq^{ue} facturus? dubitet, qui
 te ignorat: mihi, cui tua studia, tui sensus ex no-
 stra familiaritate notissimi sunt, dubitare non li-
 cet. Quare, ut ad prima redeam, non eo solum no-
 mine tibi gratulor, quod Episcopus es, in summa
 dignitate constitutus: quod tibi scis esse commune

cum multis, sed quod is es, qui cum ista dignitate
virtutem equare possis. quod quia vides quam
non multi potuerint, eò magis tu, qui potes, hoc
ipsum, quod potes, acceptum Deo referre debes,
tantumque manus in te collatum, illud quidem
plurimi facere, sed, quoniam est propriè erga te
amoris argumentum, muneris causam multo,
quam ipsum munus, pluris aestimare. Vale. Ve-
nitijs Kalend. May. MDXLVII.

GABRIELI CATIANO

Brixiam.

Epistolas à te habeo duas, utramque scriptam
elegantissimè, sed illam pleniorè, quàm xi. Ka-
lend. Sept. dederas, nam hæc recentior, cui nona-
ram Oct. dies erat adscripta, argumentū habuit
fere nullū. venio igitur ad priorem: in qua cetera
iucundissima, illud permolestum, quod te minus
commodè significas valere: scribis enim, valde te
ob aduersam valetudinem vereri, ne non illud,
quod instituisti, absoluerè ac perpolire tibi liceat.
Mi Catiane, excita prudētiam tuā: & occurre
morbi principijs: ne ille, grauior deinde factus, ex
te, & amicos tuos, qui, te agrotante, valere non
possunt, diutius vexat. Hoc loco mihi veniunt in
mētē, qua tu me olim, minus rectè cum haberē,
prudētissimè & amantissimè monuisti. illa, illa
ipse tibi nunc in memoriā redige: & quæ tunc tunc
partes erant, eas nunc fac esse meas. Tu mihi
non

nō ex Hippocrate, aut Galeno, sed ex veterū philosophorum libris ea remedia, quibus ad salutem meam praestantius esse nihil potuit, attulisti: ego nunc idem in te facio, tuamq; tibi medicinam restituo. vis, qua meum morbum, te medente, sanarunt, ea tuo ipse in morbo pratermittere? nō vis, opusnor. non enim id te dignum est: qui ea sapē legisti, unde homines alijs cauere cū discant, sibi eos nō cauere turpe est. quare adhibe eam, quam ad omnes res soles, ad te curandum diligentiam: & quod oneris suscepisse te scribis, id si grauius videtur, quā ut perferre possis, depone prius, quā opprimare. magnum est, quod moliris, & magni non solum ingenij, quo tu non egēs, sed etiā otij: quo nisi abundas, quo modo te speras ea, quae in Iure ciuili dispersa sunt, quae scis esse minimē pauca, primum posse cogere, deinde coacta ista disponere, ut ex certis generibus totū ius ciuile cognoscatur? atq; ego tamē sic existimo: si quis est, qui hoc praestare possit, aut eū te esse, aut omnino neminem, sed, quoniam res et fortuna tua, quemadmodum tu quidem affirmas, ista ferunt, ut in forum tibi necessario sit eundum: qua ratio, si modo & tibi, & populo placere velis, multis temporū exercitationem desiderat: hac autem quae a te est iuris ciuilis instituta digestio, eiusmodi est, ut nihil operiosius existimetur: vereor, ne duarum rerū difficillimarū tractatione distractus, utramque dum vis, neutram assequare, quam obrem
quid

quid suscipias, tui consilij est: ego monendi partes, qua sunt prudentia, non assumo: neque enim p/uo
vlla in te me existimo videre, quam tu vides: id, quod est benivolentia mea, faciam, ut magnopere te non solum horter, verum etiam rogem, valetudini tuae minus, quam gloriae, ne seruias: quae quidem nobis, qui te summe diligimus, tanta curae est, ut plurimas nostrae salutis partes in tua salute positas existimemus. De Alciati libro, valde te amo: sed, cum, hoc quidem tempore, cur missa non est, sunt quaedam quae magis urgēt. Quae scilicet a nobis anno proximo superiore insisituta, iam penè absolvimus. Domestica ferè sunt ut volumus: fratres valent optime, ego sicut soleo, hoc est, etsi non optime, sic tamen, ut studiis nostris frui liceat, quod si perpetuo detur, equidem hac mea tenuitate contentus ero: illam firmitatem, illa aethetarum latera non appeto: neque mihi unquam de natura queri veniet in mentem, quae me corpufculo finxerit imbecillo: gratias agam potius, quod effeceris, ut omnibus penè horis, aduersa valetudinis metu, spectanda mihi ratio sit, & continentiam, quae virtus est, aut certe ad virtutem duci, cogar amplecti. Amamur à malis: si modo exultus, & verbis amor intelligitur: colimur etiam à nonnullis, qui, falsa de nobis opinione adducti, nostram consuetudinem, quasi docti homines, videntur expetere. quibus ego si me patasce- ro facile hunc errorem eripiam, & puto, faci-

am, ne tantos dies saluatoribus tribuam. Vale.
Venerijs.

FRANCISCO LVISINO

Patavium.

Si nescis, Luisine, quantum ego amoris nostro tribuam, cognosce ex hoc, quod & superioribus mensibus licere mihi per eum putari ad tuas literas, humanissime scriptas, nihil respondere: & nunc, eodem fretus, etiam male respondeo. Non est hoc, inquis, officium colere. Quasi iam probaueris, quia non coluerim, idcirco me turpem esse. non placet ita duris legibus amicitiam adstringi, ut nunquam relaxentur. summam diligentiam maximis in rebus, si ab amico requiris, iure facis: sed si etiam in minimis, non equus es. est enim profecto quadam suauitas in negligentia: quam qui ex amicitia tollit, horridior est, quam ut urbani mores ferre possint. quare, si amabilis esse vis, (quanquam quis te uno amabilius est?) verumtamen, si id tibi propositum est, ut omnibus in rebus aequè amabilis, aequè incundus sis: permitto mihi, ut liceat aliquando tecum esse negligenti. Nam quod ad tuas literas attinet, ita iudico, scriptas esse non solum eleganter, in quo tamen non minima laus est, sed etiam sapienter: quod quia solet ab aetate tua longius abesse, non solum laude, sed etiam admiratione dignum est. vitium hoc in plerisque adolescentibus, atque etiam in robustioribus quibusdam fano

cele-

celebratis animaduerto, ut inania colligant, & doquentiam non, ut veteres illi, in sententijs, & verbis à cōmuni consuetudine alienis, sed in quibusdam vulgaribus, ac penè puerilibus ineptijs constuant. Quocirca non ego te, Luifine, hortor, ut ex ista imperite scribentium turba te exinas: sed gratulabor potius, quod ita effecisti, ut lationi locum non reliqueris. hoc cū adolescenti adhuc, & penè imberbis, nondum ea prudentia, qua extrinsecus assumitur, propter atatem copiose instructus natura, quadā ingenij facultate, & assidua Ciceronis lectione sis consecutus: cū illa accesserint Aristotelica, in quibus nunc totus es, vsuq; rerum, qui in adolescentiam non cadit, percallueris, qualem te virum futurum putemus? non sum natura blandus: neque soleo cuiusquā auribus inferuire: potius offendis quosdā libertas mea. itaque quod dicturus sum gratia causa dictum ne putato. si quando accidis, ut interrogex de ijs, qui antiquam illam perfectē scribendi laudem posse nobis videantur iam penè amissam restituere: soleo te duobus praestantissimis adolescentibus, meis familiarissimis, Calino & Amalebeo, tertium inferere. Calinum, puto, non nosti: qui clarissimum iuuenem, Aloysium Cornelium, singularis viri, Ioannis Cornelij, filium, in Cyprum insulam secutus, tertium iam annum abest. sed mihi hoc velim credas affirmanti: ea bona, qua magister tuus Aristoteles

teles laudabilia esse dicis, omnia ferè in illo adolescente aut esse iam, aut breui, ut ego auguror, futura. De Amaltheo autem quid sentiam, nò expectas, opinor, ut significem, neq; ut ego tibi eum quasi latentem indicem, quem in illustri quadam specula virtus constituit, quare coniunge te cum his, & eloquentiam tres optimi adolescentes, atque te ferè pares, concordi studio, sicuti pulcherrimam virginem, diligite. quod si me etiam socium recipitis, et rivalem in hoc amore fertivieris preclara consensio: & latina lingua formam, quam superioribus temporibus turpi barbarie visitam, nunc agnoscere vix possumus, posthac, ut opinio mea fert, intactam, illibatamq; tuebimur. Vale. Venetijs.

PAULO CONTARENO

Venetijs.

Cum Venetijs proximè discessi, ut in hanc solitudinem ex ista frequentia me cōferrem, magna sanè latitia perfruebar: & quod ad ea, quæ homini clarissima sunt in vita, uxorem ac liberos meos redibam: & quod mihi, etiam ad studia, & mœnitatem ad valetudinem querenti, hunc esse præter ceteros locum expetendum atq; adamandum intelligebam: sed, ut in rebus humanis nihil est simplex, in summa voluptate molestia tamen hoc erat, quod ita fortuna tulisset, ut, quo tempore tibi per annuversarias Patavini gymnasii ferias Venetijs esse, & cōmorari liceret, cum ego à te dis-

to disjungerer, magnamq; manendi cupiditatem
 maxima discedendi necessitas vinceret. nec verò
 mihi dubium est, quin cum meo sensu tuus quoque
 sensus congruat, & qua me cura torquet, eadem
 te pungat, vincti enim in officio, atq; amore, quam
 sit turpe, si te non mea vox aliquando docuisset,
 ipsi te libri, unde hauris illa praeclara, quibus ad
 laudem informamur, penitus erudirent. quòd si
 una simus, quod & tu, ut opinor, sperabas, &
 necesse cupiebam, per intervalla locorum non
 licet: at, quod proximum est, ut una esse videamur,
 non video cur praestare literis & consequi
 mulceat. nam si propterea, simul esse, iucundum
 est, quia mutuo sermone fruimur: in literis non
 ego quidem tuam vocem audio, neque tu meam:
 sed qua voci subest res, eam nihilò minùs, quam
 una cum sumus, percipimus, hoc etiam maiore
 cum fructu, quod aliquantò scribimus accuratius
 quam loquimur. quare velim ad scribendum te
 deducere, cum me tua consuetudinis usura, ob inge-
 nij tui suavitatem, & sermonis elegantiam miri-
 ficè capiat: hac, qua in te amo, qua nunc abesse
 doleo, fac, si me diligis, ne omninò desiderem. de-
 bit hoc mea causa nò nolle, tua verò maximè cu-
 pere, nam, cum te aliquot abhinc annis in rectam
 illam antiquae eloquentiae viam dederis, patris tui
 viri optimi, ac sapientissimi vocibus consilij, quae
 commotus, patris verò, clarissimi ac praestantissi-
 mi civis, exemplo incitatus: turpe tibi est, in me-

diocri laude consistere, & ad summam peruenire, sine stylo assiduâq; exercitatione nō licet. quid enim ille noster, cuius tu libros nunquam de manibus deponis, quid aiebat? timere se, nisi frequenter declamaret, ne, quod adeptus erat in articularia facultatis, exerceret. Attende, mi Paulle, & tuam causam, à qua mea disuncta non est, si placet, mecum considera. Ille sibi homo Romanus, latine orationis inopiam metuebat, cum tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos, quibus latina lingua peregrina est, qui inoptima scribendi aut dicendi ratione rudes, & infantes penè sumus, de summa eloquentia sine summo studio cogitabimus? & vnâ omnium difficilissimam rem, eandemq; omnium gloriosissimam, ludibundi cōsequemur? Vides me ipsum, qui quid sim, ego quidem non statuo, sed sunt, quibus non esse nihil videar, nullum penè diem intermittere, quin aliquid latine scribam? cum tamen, ex quo lapidem hunc volui, annus iam vicesimus abierit. Est adolescens in vestra nobilitate, tibi nō ignotus, mihi admodum familiaris: quem excellenti præditum ingenio, gloria cupiditate flagrantē, nisi Romana eloquentia laude ad huius materna lingua studium falsa quadam opinio traduxisset: erat, cur de illo sperarem ea, qua summa sunt. tantam enim operam in scribendo ponis, quantam tu videlicet in legendo. sed neque illi in summa industria indicij satis est, qui de latina lingua

tua dignitate non optimè sentire uideatur: neq;
 tibi rectissime iudicanti, ad id ipsum, quod pro-
 ba, obtinendum suppetit industria. quare uellè,
 ut & tu illum in diligentia, & ille te imitaretur
 in sententia. quod utrumq; si contingeret: ne ego
 vestra utriusq; laudi praeclarè consultum puta-
 rem. Sed ille de suo consilio videris. idcirco enim
 se non existimas errare, quia, quos sequatur, au-
 ctiores habet eos viros, qui, quod optimum esse di-
 cunt, in eo facile omnibus hominibus antecellunt.
 Te verò, qui mecum in iisdem adibus per trienni-
 um fere vixisti: qui, quidquid es, de meorum con-
 siliorum praeceptorumq; fonte fluxisti: cuius à lau-
 de mea laus quodam modo pendet, te, inquam,
 mi Paule, quantum in me erit, errare non pati-
 or: teq; coactus amore, & officiis tuis, hortari nū-
 quam desinam, ut in veram ac sinceram eloquē-
 tia firmam, cuius ego tibi excellentem pulchritu-
 dinem, duorum veterum oratorum exemplo, sa-
 pè demonstrari, sua mentis oculos acriter inten-
 das, eamq; tibi à me verè, ut arbitror, lineis desi-
 gnata, ut aliquando tuis scriptis, quasi coloribus
 tuis exprimere. Graue, inquit, onus imponis,
 & difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita
 esse: addo etiam illud, non esse nobis optandum,
 ut aliter sit. nam, cum omnium hominum in ap-
 petenda laude par propè voluntas, similisq; sen-
 sus sit: quod omnes appetunt, id si esset eiusmodi,
 ut consequi multi possent: quanti, obsecra,

astimares? opinor, minimi. copiam enim vilitas,
 & vilitatem sequitur contemptus: quare non ti-
 bi est dolendum, quod de sudoribus manat glo-
 ria. letare potius, quod, cum eam omnes amabi-
 lem esse, valdeq; expetendam sentiant, plerosque
 tamen laboris magnitudo terret, & emulandi
 studium rei difficultas imminuit. Est autem tibi
 ad hanc laudem, quo te voco, aditus eo facilior,
 atq; apertior, quod, quae duo sunt ad comparan-
 dam eloquentiam instrumenta maximè necessa-
 ria, ingenium, & memoria, utrunq; sic tenes, ut
 altero excellas, in altera ijs, qui excellere putan-
 tur non admodum concedas. haec tu bona si lan-
 guere sinis, gratiam natura non optimam refert:
 quae non in te benigna fuit, ut suum beneficium
 negligeres sed ut ad decus, ad dignitatem, ad im-
 mortalem aeternamq; laudem conferres. Neque
 verò is ego sum, qui te velim eloquentiam a philo-
 sophia sciungere, tot o'sq; dies in hoc vno expolien-
 da orationis studio consumere. erras. si me ita sen-
 tire putas. ego philosophiam diuinum quiddam
 esse dico, indicem veritatis, magistram vitae, om-
 nium virtutum, omniumq; laudandarum artium
 parentem. sed idem ita statuo, si, qui optime sciat,
 non optime loquatur, plerumq; fieri, ut id ipsum,
 quod sciat, nescire videatur: & ut in conuiuijs nō
 parum interest, quae epula ratione condiantur:
 sic in sermonibus, aut scriptis magni refert, qui-
 bus animi cogitata verbis enuncientur. quod si

cuius ita stupidus, aut ita deprauatus est sensus, ut
ornata, & bene structa orationis suauitatem, &
tanquam harmoniam auribus non percipiat: hinc
tu, si sapias, neque consules in re tua: quia, recte qui
non intelligit, is ut recte iudicet, sperare non licet:
neque ipsum monebis, quia, quibus desunt princi-
pia natura, is inutilem artem esse constas. tu, si
me audies, musarum vocem ab rusticano sono di-
stinges: & ut inanem multorum loquacitatem
ideris, sic elinguem quorundam sapientiam non
amabis. qua in sententia video fuisse, quos viros?
Platonem, & Xenophorem: quibus ego plus cre-
derem solis nutu significantibus, quam omnibus,
qui nunc ubiq; sunt, philosophis cum iureiurando
confirmantibus. nonne vides magnam utrumquo
& excellentem in philosophia fuisse, utrumque ta-
men in hac, quam homines inepti reprehendant,
exornanda orationis facultate ita praestitisse, ut
eorum scripta cum legimus, nihil omnino purius,
nihil elegantius, nihil illustrius fieri posse iudice-
mus. a qua laude plurimum absuissent, nisi tem-
poris industriaq; multum in eloquentia studio col-
locassent. neq; verò eloquentia studuissent, nisi ex
ea decoris ornamentiq; plurimum ad philosophia-
m accedere, tanquam ad formosam virginem à
corporis cultu iudicassent. Hos igitur ego te imi-
tari malo, quorum nomina adhuc viget, cum ipse
duobus abhinc annorum millibus obierint, quam
istos, si qui sunt, qui te infirmis rationibus à

puleherrimo consilio conatur abducere. Perge,
ut facis, in disciplina philosophia, in qua Patauy
artificem habes eximium M. Antonium Genu-
am: eloquentiam verò, cuius, ut opinor, in via me-
ducem non contempnis, ne dimitte. Virumq; enim
& debes, si tibi magna proposita sunt: & potes, si
quod me sapè dixisse memini, dici horas apè, &
cum ratione distribues. Vale, & patrem tuum,
& patruum, quos ego plurimi sanè facio, & com-
munes amicos meo nomine saluta. Ex plebe Sacy.

CHRISTOPHORO MA-

drutio Cardinali Mo-
diolanum.

Audio te de nobis & loqui, & sentire perbo-
norificè. præclarum hoc est, laudari à Principe
viro, & ab eo Principe, qui cū fortuna virtutem
ita coniūxerit, ut in utraq; pariter emineat. at-
que ego te semper antea, cum nūquam essem allo-
cutus, nunquam vidissem, tamen vehementer co-
lui. monebar tuis præstatis actionibus, homi-
nūq; constanti sermone, omnia de te summa præ-
dicantium: neq; verò, si quis in te laudaret opes,
aut nobilitatem, aut dignitatem admirabar. cō-
munia multorū hac sunt, optabilia potius, quàm
laudabilia sed illa, quæ tua propriè sunt, cum au-
dire, unum esse Christophorū Madrutium, qui
virtute ipse coleret studio singulari, in alijs orna-
ret præmijs amplissimis, omnesq; liberales disci-
plinæ

plina: (sato quodam, temporum dicam, ab hominum iniurijs exulantes) exciperet, amplecteretur, foueret: qui deniq; solidam gloriã spectaret, inania, quæ multis sequuntur contemneret: hæc ego cum audirem, incitabar studio mea tibi singularis erga te observantia declaranda: sed obstrepere literis inanibus tali viro, praeclaras Italia urbes, multorumq; populorum fortunas nō potestare magis, quàm iustitia tuenti, hominis esse vel inepti nimis, vel imprudēter ambiziose existimabam. nunc aut cum ad me sermones tui, mea cum laude habiti, referantur: occasionem cupidè complector, quā mihi tua liberalitas offert, tibiq; gratias quas possum quidem, ago, habeo autem certè maximas atq; immortales: tū quod ornes me testimonio iudicii tui, quod apud omnes valere plurimum intelligo: tum verò, quod isto officio, ista tam præstanti humanitate quasi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam. qua quidem ego me, finitus alia re licebit, perpetuo certè, ac singulari erga te studio, assiduâq; tuarū virtutum prædicatione dignum præstabo. quod cum antea fecerim, iudicio meo commotus, faciā tamen in posterum alacrius ac diligentius, tua humanitate incitatus: quam semper eandem in me futuram, nō magis constantia ratio, quàm natura tua benignas, mihi persuadet. Vale. Venetijs.

ROMULO GERVINO

Patavinum.

Quod

Quod tu persape queri solitus es, id mihi nunc
 accidit, ut epistole prorsus caream argumento:
 sed ego tamen non committam, quod tu soles, ut
 argumenti me inopia deterreat a scribendo. quin
 vide, quam diuersa ratio sit, tu, cum sententiam
 nō habes, valdē tibi ais laboriosum esse epistolam
 texere: ego nunquam facilius soleo scribere, quā
 cūm nihil habeo, quod scribam. At inanes huius-
 modi literæ sint, necesse est. Primum hoc non sem-
 per. quandoq; enim accidit, ut, nihil dicentes, ali-
 quid tamen dicamus. & ut in fidibus est quedam
 manus aberratio sine arte, in qua tamen ipsa ars
 sit: sic in epistolis argumentum quandoq; est sine
 argumento. itaque, non semper inanes huiusmodi
 literæ: siquidem in ijs solet aliquid nonnunquam
 existere, quod pondus habeat. sed fac inanes esse:
 quid refert? non hoc spectamus, id sequimur, ut,
 exercitatione duce, eo perueniamus aliquando,
 ubi sita laus videatur eloquentia. quod si nobis
 tantum in hoc proficere licet, ut veteribus
 illis, quorum est purissima oratio, similes esse pos-
 simus: at sentemus tamen, si possumus nostris, qui
 inquinatē loquuntur, dissimiles esse. quod, ut opi-
 nor, & multum, & sepe scribendo consequemur.
 At noli putare, semper in eo nobis esse elaboran-
 dum, ut philosophemur in epistolis, graues senten-
 tia probantur: fateor, sed nunquid hoc vno lati-
 na lingua continetur? me quidem Cicero noster
 paulo minus interdum delectat, de iocis cūm agit,
 quā

quàm de turpi, & honesto cùm disputat. utrobi-
que enim sunt ornamenta, et utrumq; saepe neces-
sarium est. itaq; ad utrumq; me do: teq; ut idem
facias, etiam atque etiam hortor. cùmque res non
erit, de qua scribas: tamen, si me audis, vel levis-
sima quaque ex omni parte, ex omni genere arri-
pias, & ijs pro argumento utere. hoc autem qua-
tenus agas, aut cum quibus agas, tibi non pre-
scribo: cuius tanta prudentia est, quantam et aa-
illa, qua nunc eo, capere vix potest. Summa sit,
ut & cùm argumento, & sine argumento sapien-
tè scribas. Vale. Roma.

FRANCISCO GONZA.

ga Ferrariam.

Odi penè meos oculos: etsi oculi sunt, id est
omnium rerum carissimi: sed odi tertò penius
quàm antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus
adfectus, eius complexus eripitur. aduolare enim
enim ad te, si valerem: nihil me moraretur: nihil
esset illi. Ah cùm tu, magni principis filius, sumi-
lanatus Italicarum omnium nobilissima, nec id
à meritis tantum, sed à te ipso clams, Mantua-
ne, humilis hominem loci, pondum de facie ho-
tam literis humanissimis tua sponte salutandum
putaueris: ego, cùm Patavij, hoc est, propè in con-
spectu meo sis, non accurram ad te: facerem: sed
solata voluntas non est: impeditur enim valetu-
dine. solatio tamen hoc, in magno dolore susten-

tor, quod futurum breui non despero, ut conual-
 scam, concurrunt simul, anni tempus, assidua meo
 dicorum cura, mea summa cōtinentia. hac si pro-
 ficient, adibo ad te, nulla interposita mora. opto
 enim, qua inter nos mutuo literarum officio con-
 glutinata amicitia est, eam paulò arctius mutuis
 sermonibus, mutua cōsuetudine adstringi. sin ha-
 rebat morbus: obsecro te, largire hoc vel mea in te
 obseruantia, vel humanitati tuae, ut omninò tuis
 literis ne careā: quas ego meo quàm potero cre-
 berrimis dabo operam, ut eliciam. Mitto ad te
 librum meum de Romanis legib⁹, proximè roga-
 tu multorum editum. cupio, legas, cū hoc tamē,
 si vacat. nam, auocari te à studijs grauioribus
 mea causa, nolo. cupio etiam, cū legeris, proba-
 ri tuo iudicio nostram industriam. sed hoc me em-
 ptere, rogare ne puta. volo tibi esse liberam in v-
 tramque partem iudicandi facultatem. nihil mia-
 hi tribue rem, ipsam pende suo merito, ac statue
 de tuo sensu. nec enim is ego sum, qui plus amicitie
 dari postulem, quàm veritati: nec tu is es, qui
 si postulam, facile concedas. Pergam ad reliqua,
 hac si tibi, tuiq^{ue} similibus nō improbari cognouer-
 ro. Vale. Posseninio salutem, rarissimo iuueni,
 heri epistola respondi. Venetys.

ANTONIO POSSEVI-

nio Ferrariam.

Gratus, & incundus admodum amor is, qui

scim

te in eam mentem impulis, ut officij gratia ad me scriberes. quid enim aliud existimem? cum argumentum res quidem ipsa tibi nullum daret. ingenium verò mirifice tuum amari, amplexatusque, quantum licuit, animo sum, quod raptim, & ut ad hominem familiarem, familiariter cum scriberes, epistolam tamen conficeris elegantissimam, distinctam luminibus eloquentia, in qua non fucatus, sed verus, ac tanquam naturalis Romana lingua color eniteat. Ad te Possenini fratre iam maior, iuvene eximio: urge totus in studio literarum. vides, qua te manent premia, gloriam habes proximam, eamque penè manibus attingis. paululum si te incitaueris, apprehendes. non me hercule, qui te nolis, dico: sed, ut, intelligas quantum culpam, propterea dicendum putavi, foveo enim omnibus, qui rectè sentiunt, rectèque faciunt: in te verò mea precipua & est voluntas, & esse debet. si quantum abhinc annum Roma cum te frater tuus adolescentulum adduxit ad me, quibus verbis commendaueris, amicitia iunxeris, & veluti indigulam tradideris, ex eo tempore, quoties adiuisti ad me, quos tecum habuerim sermones, quam studisti, quam amāter ad illa praeclara, qua fratris tui amabas, sis cohortatus, poteris recordari. dixi saepe, non esse tibi de fortuna bonis cogitandum, quae vel improbi malis artibus quærent, vel bonis viris rectè quæsitæ facile casus eripere ostendi, vix & esse, & appellari diuitem posse

posse, qui liberalium doctrinarum scientiam possideres: non neglexisti: contulisti cogitationes omnes tuas ad studium verae laudis: & in eo nunc apud Franciscum Gonzagam, nobilissimū, ac virtutis amore incensum adolescentem, ita versaris, ut propemodum videaris excellere. Quare gratulor equidem fratri tui manibus, quos laetari arbitrar sum mperare, quia talis es, et quia fore tantus vidaris, quanta potest esse vir tuus, maximo ingenio, acerrima voluntate, summo studio comparata. Nec verā, quod epistola tua significat, mea tibi sunt aut ad ullam fortuna accessionem, aut ad dignitatem studia expectanda. à te ipso, mihi crede, omnia proficiuntur. virtutem si habes, nihil desideras ea prae te prensabis: ea tibi omnes honores, omnes quas petieris, ope impetrabis. o praeclaram vitam ducem, te felicem, Possenini, qui cum hac vivis, & vivendum statuis: me miserum, qui, cum idem sentiam, coger tamen eam à me disjungere, victus gravitate morbi, & ijs curis, quae in vitium alia traducunt. quod si me deus aliquando respexerit, acquiescam in ijs studiis, quae sola sunt ad naturam meam, sola tranquillitatem animis afferunt, hominemque paulatim ab homine separant, & quantum licet, cum Deo coniungunt.

Vale. Venetijs.

HIERONIMO LIPPO.

Venetijs. Martio. K. mensis.

Brevis epistola tua, sed habet multa suavia.

primum

primū significas amorem in me tuum: quo quid
 gratius? nam, amari à nobili adolescente, propina
 quitatibus, amicitijs, opibus florentissimo, optabis
 laet: ab eo verò adolescente, cuius ad animi bona
 comparanda mens omnis, & cogitatio dirigatur:
 qui scientiam literarum ita expetat, ut inani ta-
 men ambitione prorsus vacet, nihil ad se ipsum,
 ad summum Deum omnia referat: hoc verò eius-
 modi est, quod qui assequitur, triumphat. itaque
 exvehementer mihi gratulor de amicitia tua:
 quam cupio esse perpetuam: & ut sit, omni equi-
 dem studio, omniq; erga te observantia laborabo.
 Quod verò ais nescio quid de beneficio in te meo:
 mi Hieronyme, noli tantum largiri modestia
 tua, ut vocabulis parū proprijs, nec satis cum
 te congruentibus utare. quod enim tu beneficium
 appellas, ego verius officium, & officium eiusmo-
 di, quod pretermitti à me sine gravi culpa vix
 posset, rogabas, ut consulerem studijs tuis: impe-
 trasti facile, & curavi libentissime. quod enim
 tribere uni tibi videbar, id non tam tibi tribue-
 bam, quàm literis, quàm virtuti, quàm consuetu-
 dini, & nature mee. amplector tamen istam hu-
 manitatem: qua tibi non modò benevolentia con-
 cilia, verum etiā laudem paris. nam, ut extenu-
 are, ac dissimulare, quæ acceperis, beneficia, ie-
 iunium animi est, et per angustis, ac sordidi: sic ea ver-
 bi augere, palamq; profiteri, excelsi, atq; ampla
 potentis hominis est, & ad liberalitatem, id est,

ad decus, et ad gloriam nati. coninuge, quaso, ista mentem, atque istam sententiam cum doctrina, & cū ijs studijs, ad qua te vocat illustre domesticum exemplum Veronensis Episcopi, patris tui: quem vides aversum penitus à studijs rerum humanarum, eaq; contemnente, qua ceteri admirantur, totum esse in vna virtute defixum, & diuinam consuetudinem, quatenus homini liceat, imitari. itaque nunc eius sapientissimis consilij, ac sanctissimis institutis, eximiaq; doctrina magna ex parte, Romana nititur Ecclesia. hunc in ducem si sequeris, & in eius vestigio pedē pones: non errabis in hoc dubio vita cursu, non laboris in lubrica inuentutis via. quod se facere iam lector, facturum etiam multò in posterum diligentius confido. atq; ego, quando mihi licere apud te tantum vis, languere te praeclaris in studijs non patiar. hortabor litteris, dum abero: praesens sermonibus excitabo. nunc me cupidum urbis, tuq; maximè, ac paucorum tui similium, tenet tamen in his locis vxoris meae morbus, de qua iactor varie, tanquam fluctibus, modò spe, modò metu. in vna tantum cogitatione videtur animus consistere, & quietem aliquam capere, cum quasi secum loquitur, & commemorat ipse sibi necessitatem illam rebus omnibus impendentem, ut animata intereant, creata dissoluantur. At est dolèdum, si quem viribus, atateq; florentem immatura mors oppressit. Ita, si mortem in malis, vitam se-

licita-

licitatis loco statuas. quod qui existimat, refelli-
 tur exemplis. quàm multis enim diu vivere, mi-
 ferrimum fuit? Hæc quàm diu cogito, videor ac-
 quiescere, satisq; leuiter incommodi mei grauita-
 tem sustineo. sed certè nimis acerbè fortuna me-
 cum egit, quæ me de me ipso, ut scis, ac de mea va-
 letudine sollicitū, alienis etiam malis implicauerit.
 Benacum petere statueram. non licuit, neq; forsi-
 tan licebit. Asuæ quidē, oppido satis eleganti, v-
 bi magnam pueritia mea partē traduxerā, om-
 nes mihi iucunditates, omnia gaudia tū in fratri-
 bus, tum in veterum amicorū consuetudine
 fixerā. cecidit contrā. frater enim agrotauit diu,
 neq; dum firmus est: amicis autē qui possum frui,
 cum uxorem, multorum dierum morbo confictas
 tam, nunc incerta vite spe animam trahentem,
 in oculis habeam? De me ipso, ac de meo reditu,
 noli expectare dum scribam. vides alienis mise-
 rijs esse miserum: meam non esse liberam, aut solu-
 tam voluntatem, intelligis: nisi si meos deserere,
 id est, ab omni prorsus humanitate velim desisce-
 re: quod profectò nunquàm committam. quod si
 nostrorum animorum sensus, & nostra consilia
 Deo parent, ut certè parent: amat opinor, pieta-
 tem meam, eaq; non dubito, quin mihi vel opem
 ab eo celeriter impetres, vel hoc saltem, ut, quid-
 quid euenerit, moderatè feram. profectò enim
 ex vno illo fonte omnis nostra fortitudo manat,
 omnisq; sapientia. alioqui faciliè frangimur, &

facile aberramus à vero, infidiosis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallatissima specie decepti. quæ tu, ac multò plura, cum audieris sapè de patre tuo, qui cum ab ineunte pueritia in ysdem adibus, atq. in eodem penè cubiculo vixisti: si quid huius generis mihi nūc, multis difficultatibus ac molestijs circumuento, literis imperties: habeo à te munus aptissimū meo tempori, dignum amicitia nostra, dignum verò maxime ea persona, quam tu sustines: qui te sacris addixisti, semper ut benè ageres, aut benè cogitares. Vale: es ad Episcopum Verona designatum, quem vidi nunquam, de fama tamen cognitum. studiose colo, obsecro te, cum scribes, meo nomine salutem plurimam. Asula.

EIDEM, Venetias.

NUNQUAM putavi fore, ut iniuriam acciperem in beneficio, præsertim à te, cuius in frōte, oculis, vultu habitare videtur humanitas. benignè mecū, & liberaliter agere, quod est propriū familiae tuæ, magnopere te decuit: idq. adeo postulabat amicitia nostra: callidè verò agere, & ficta veritatis imagine fucum facere, neque te dignum fuit, ad præclara laudandarum rerum studia ex nobilissimā familiā nato, neq. verò me, tui studiosissimo, de tuā bonitate, tuisq. morib. egregiè non modò sentiente, verum etiam predicante. asstir.

sa. astutia praestantibus viris nunquā placuere.
 apertam, simplicem, rectam in omni vita consue-
 tudine sequuntur. quo ego te in numero quia cre-
 didisse, & quia, ut esses, curare non mediocriter
 debuisse: ideo sum in fraudem facillimè inductus,
 & illo tuo signēto, quo nihil unquā gustavi sua-
 vius, abstinui perinictus. mea tamen inscitia eò
 me pudet minus, quia sequitur amorem crudeli-
 tati, & ista vitii laude corrigitur. noli igitur me,
 quasi rudem quandam, et prorsus earum epula-
 rum, quae novo quodam artificio conduntur, im-
 peritiū contemnere. poenarum satis in ipsa re tuli:
 quam reieci quasi noxiam, cum esset eius generis,
 ut me docuit heri vespere Sebastianus noster, un-
 de simul possem & alimentum capere, valetudi-
 ni meae vehementer aptum, & palatum oblecta-
 ri, quantum antea fortasse nunquam. restitue no-
 bi tuam fidem. liceat mihi meum errorem tuo
 beneficio corrigere. magna res non est: magnope-
 re tamen sum commotus, vel inscitia mea, vel ma-
 litiā tua, quae vicit omnino, vel fefellit potius opi-
 nionem meam, id si moleste fers, non longè abest
 emendandi facultas: si modo animum tuum in-
 ducit, ut id quod potes, etiam velis. quod si se-
 cui accideris: praedico tibi, culpam exiguam gra-
 miter lues: neque te mellitis placentalis, quibus me
 numerari solitus es, absolvam, sed ea poena con-
 demnabo, cuius etiam nomen cum audieris, exti-
 mescas. interim sustineo me, neque dum muta indi-

cium de te meum, quia te spero rationem utriusque nostram habere velle. Cupio tecum coram sociari, & simul adspectu illo tuo iucundissimo frui. Vale. E cubiculo meo, ante lucem.

EIDEM, Roman.

CV M in magnis molestiis hac una me res delectare non mediocriter soleat, quod amicitias a me diligenter colis, nec unquam officium contemni, ipse mihi sum cōsciū: legi perinustus eam partem literarum tuarum, in qua me, ut immemorem promissi appellas, atq; etiam, ut oblitum humanitatis, leuiter accusas. Ego tua familia nobilitatem, egregiaq; tuorum maiorum decora, pro eo ac debui, semper suspexi: te verò ipsum, predictum ijs bonis, qua nobilitatē omnem vincies, amari prorsus, a quo diē mihi cognitus es, amore singulari. hanc immutari in me voluntatem, ita etiam si te mihi casus aliquis immutet, neq; cōsuetudo mea, neq; natura pateretur. quod equidem antea tibi certum esse, atq; exploratum arbitrabar, nunc quando subdubitare te video, significandum putauī: ne posthac unquam suspensiones istiusmodi, planē meo erga te studio, & mehercule etiam tua bonitate indignas, mearum epistolarum afferat infrequentia. quanquā, si tuum otium cum meā occupationibus conferatur, non intelligo, cur ego tuam in scribendo valdē laudare diligentiam, tu meam reprehēdere negligentiam debeas.

beat satis, nisi fallor, statum rerum tuarum habere cognitum: tu me scilicet videris ignorare: nam, si nollis, & exigeres tamen id, quod prestare vix possum, esses iniquior. At erat amoris nostri, lenire literis dolorem tuum in obitu patris, summi viri. sit ita: veruntamen abs te postulabat idem amor, ne, officium à me illud sine causa pratermitti, animum induceres. Primum ego te, per aliquot annos domestica sanctissimi hominis disciplina institutum, putabam humana omnia contemnere, mortem verò, quæ sempiterna vita initium est, etiã in bonis ducere. Quod si frangimur humanis, aut commouemur saltem: certè enim à stipite, à saxo, à ferrea materia longe distas hominis natura: quis tamè ab afflicto solatium expectat? aut quis me minus tranquilla experisur omnia? quæ si tibi nota sint: profectò me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neque, verò, si vigeat animus, & perferat aduersa: ita valeamus ingenio, ut cõsolandi partes, quæ doctrinæ plurimum, & sapientiæ postulant, audeamus assumere. non hæc in nobis facultas est, quaras tam aliunde licet: si modò, ut significas, quod mihi tamen baud omninò persuades; in te ipso non est, qui & acuerè mentem liberalibus studiis, & augere prudentiam usu rerum, ac prestantium virorum sermone potuisti. quæ si absint, ut abesse à me magna ex parte fateor: tamen ille ipse, qui mihi luctus causam assulis, idem à luctu te remo-

ut exemplo vite sue, cuius abesse nullam partem
à constantia, & à virtute reperies. Hunc igitur
tibi vnum ante oculos cōstitue: finge ad eius ima-
ginem quidquid cogitas, quidquid agis: noli ocu-
los ad vulgi depravatam consuetudinem flecte-
re. ita consules egregiorationibus tuis: & illud
rectè instituenda vite consilium, quod à me re-
quiris, nusquam esse praestantius, quàm in te ipso
cognosces. Vale.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER SECVNDVS.

FRANCISCO VARGÆ CA-

roli V. Imperatoris, & Philippi eius

Filij Hispaniarum Regis Ora-

tori, Venetias.

OFFICII mei sapè me admonet officia-
rum tuorum recordatio. Officium autem
quod absens absenti præstare possum, litera sunt:
quas misissem ad te iam antea, nisi huc adueni-
tem granes admodum, & peracerba cura statim
excepissent. quas enim res scis esse nobis in vita
omnium charissimas, omniumq; primas, in ijs mi-
grauiter exercere fortuna cepit, uxore, liberis,
fratre vno penè tempore in morbum coniectis.

mibi

mihi quidem bellè satis est. animo enim affectus,
 valere corpore qui possum veruntamen, quia mi-
 hi herens in mente consilia tua, fero hac ut huma-
 na diuina spe, in qua tu solus omnia ponere, con-
 firmatus. quod nisi hunc in portum, te ducem se-
 cutus, confugissem: facile me tot malorum subita
 tempestas obruisset. En, quam sis incertus nostro-
 rum consiliorum euentus, & quàm ea, qua nobis
 ipsi ad voluntatem fingimus, cōtra cadant. Peti-
 mihas regiones, non sine sumptu, non sine labore,
 deductus valetudinis recuperanda: reliqui vir-
 tem pulcherrimam, mea negotia, tuam consuetu-
 dinem, in qua mihi ornamenti statuo plurimum.
 hac bona tantum abest, ut alijs bonis compensata
 sint, ut etiam multa successerint, qua si ad sensum
 refragatur, mala verè possum appellare. sed, cum
 me sensus quandoq, moueat, ratione tamen vitor
 sepius: hac ostendis, nihil esse malum, nisi quod na-
 stra culpa contingat: ancipitem esse in rebus hu-
 manis rationem iudicandi: nihil enim semper idē
 esse quum, qua nobis aduersa, exitiosa, prorsus mi-
 seratideantur, ea saepe ita conuersti, ut ex hijs ipsis
 multa commoditates emanent: contrà, qua speciem
 habent felicitatis, indo fluere qua acerbissi-
 ma sunt, exilium, paupertatem, ignominiam. que
 ego cum cogito, reficior paululum, & excito me,
 quatenus licet, ad eam virtutem, qua in diuersis
 rebus elucet: de qua cum multa sint à philosophis
 tradita, unus tamen eam suo exempla, praeclare

E s docuit

docuit nostra salutis auctor Iesus Christus & qui
 magistro, quæ sit vera fortitudo, discimus, omni-
 umq; laudandarum artium absolutam, ac verè
 saluarem doctrinam consequimur. Atq; ego te,
 Franciscè Varga, quod hoc studij genus omnibus
 & studiis, & scientiis anteponas, lōgè quidem hoc
 nomine pluri facio, quàm quod negotia Cæsaris
 Imperatoris ex omnium saeculorum memoria pro-
 stantissimi, & Philippi Regis, omnium Regum
 maximi, apud Veneram Rempub. orator admi-
 nistros, ista enim dignitate alij quoq; nobiles viri
 claruerant: pietate verò in Deum, & sanctitate
 vita, parem fortasse aliquem, superiorem certe
 habes neminem. Itaque postquam à te discessi, vix
 credas, quàm sæpè meus ad te animus, tuorumq;
 sermonum desiderio recurrat. Equidē, vel si mi-
 hi cetera hic omnia fecundissima fluere, qua
 experior, ut dixi, satis aduersari inuicando tamen
 viverem, quia procul à te absun, cuius ex huma-
 nitate, sermonibus, consilijs mirificos capiebam
 fructus, et documenta ad vitam rectè traducen-
 dam utilissima. Quare iam me minus, quàm an-
 tea delectat, ac penè dissilcere totum coepit consi-
 lium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua
 me singularis doctrina, tua probitas, tua benigni-
 tas ad urbem reuocat. Benacum, per anni tem-
 pus cum licebit, æstate scilicet ineunte (nam hie
 me regionem illam procellis, & ventorum vi to-
 tam audio agitari) si velutudo ita postulabit, in-
 uisam

inſam. inter ea meam imbecillitatem ratione vi-
ſum, & abſtinentia tuebor. ac forte fiet, quoni-
am à deo cuncta pendet, ut Venetijs, intra meos
parietes, in oculis, & adſpectum meorum, commodi-
ſſimo vita genere ita conualeſcam, ne qua poſtea
me celi muſicis neceſſitas exſrudas. quod ſi aſſe-
quar, habebis me, ſi me tantum ab humanitate
tu ſperare vis, quod proſectà vis, familiarem, ad
pene contubernalem: & hac equidem ſpe iam
nunc miſericè ſuſtentor. Vale. Venetijs.

**HIERONYMO FALETO HER-
culis Ferrarienſium ducis, Ora-
tori Venetias.**

QUOD heri inieciſti in ſermone, haret in a-
nimo, & quò diligentius re perpendo, eò magis o-
mnia mea conſilia, omnes cogitationes ad novam
ſocietatem, quacumq; ea ſit conuerto. Vexor enim
& deludor indigne ab homine teterrimo, omni-
umq; impuriſſimo: cui non ſatis eſt auertere com-
muni re: ſed me prorsus ita deſpicit, ut nec dig-
num ducat, ad quem adeat accerſitus. equidem
nihil mihi adſciſco, nihil arrogo inſolenter: nihil
enim habeo neque à fortuna, neque à me ipſo, quo
minimè extollar: verum tamen limina mearum
aditu terantur quotidie pedibus virorum cla-
riſſimorum, ad me conſluentium. tu ipſe, tu, in-
quam, Faleto, & maximi Ducis orator, & ma-
ximus ipſe vir, què graviſſima diſtinent negotia,
qui

qui scribis historiam, qui legum scientiam, veterum & recentium scriptis luculentissimis expliq-
 eas, venire tamen ad me, que tua est humanitas,
 sepe solitus es, horasq; multas suauissimo sermone
 consumere. Malum est, inquires, ab homine ne-
 quisimo contemni. Malum: sed peius etiam, ex-
 pilari. quod nisi tua prudentia medicinam huic
 malo affert: periit fructus omnis tue liberalita-
 tis, clauam enim citius de manu Herculis possim
 extorquere, quam ab isto nummum. aut igitur ea
 mihi conseruetur utilitas, quam tuo beneficio spe-
 xeram: aut, qui nos vult perditos, perdatur
 ipse nobiscum, & societas comuni pernicië dissol-
 uatur. verum, cum in tuum ingenium, tuam au-
 thoritatem, & singularem in me benevolentiam
 intueor: traducor facile ad optimam spem: tran-
 quilla omnia, commoda, copiosa mihi ipse pollice-
 or. tu restitues vniuersam afflictam rem: & istum po-
 stremi ordinis hominem, omnium inquinatum vi-
 tijs, indignum prorsus non modo amicitia nostra,
 sed congressu etiam, ac sermone extrudemus, ut
 uersetur posthac, & uiuat cum suis similibus in
 sordida nequitia, scijunctus à nobis, qui humani-
 tatem colimus, & virtutem omni lucro anteponi-
 mus. Interim lege, quam sepe in efflagitasti, par-
 tem libri nostri de quatuor Rebus pub. quam cu-
 pio à te probari. etiam si habuero, quale ut ali-
 quando consequar, operam dabo, in Bellombrat-
 tuo, si alibi non licebit, totum volumen absoluam.
 Vale. Ex adibus nostris.

Ex

Ex libro de quatuor rebus pub.

EX IIS, qua supra sunt commemorata, duo videntur propositi nobis argumenti partes absolutae. patere enim satis arbitramur, non modo quibus vitis dua maxima, ac firmissima ciuitates, primum Sparta, deinde Carthago, labefactae corrucrint: verum etiam, quibus illa vitia remedium vel sanari penitus, vel ita saltem corrigi poterint, ne Reipub. salutem in discrimen adducerent. nunc urbis Roma quaestio succedit: qui erat tertius in diuisione locus. postrema narrationi, conclusio futura nostri muneris, omniumque nobilissima, & eadem difficillima tractatio, Venetia nostra reseruantur.

Ac de Roma, qua nullo magis vitio, nullo grauius unquam morbo, quam imperij magnitudine laborauit, primum illud occurrit, nulla omnino in ciuitate post homines natos aut virtutes, & honestas actiones aliquando floruisse magis, aut aequae malas artes, & exitiosa publicis rebus consilia valuisse. Primis Reip. temporibus, cum nullum de plebe magistratus creabantur, summa senatus potestas, summa fuit auctoritas. utraque cum per aliquot annos viguisset, inclinare cum primum cepit, cum tribuni pleb. creati sunt. creatos autem culpa senatus, historia declarat. nam, si prima repetere, & qua cuique rei causa sit, placet animo perquirere: tribuniciam potestatem, quae deinde senatus opes fregit, ac debilitauit imperium.

me ipse

me, ipsius vitio senatus Roma constitutam, facile
 constabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, sena-
 tum reprehendis, quia tribuno sple. creati passus
 sis, cum plebs eum magistratum non iam vocibus
 posceret, sed armis extorqueret? an amplissimum
 ordinē, quia permiserit, quod recusari sine Reip.
 praesenti iam periculo non poterat, imprudentia
 condemnas? Ego quidem minime: habeo enim ra-
 tionem necessitatis, cui parere, sapientis semper
 est habitum. Secesserat armata multitudo in Sa-
 crum montem, flagrabat ira, & odium in ordi-
 nobilium, auaritiam, superbiam, crudelitatem.
 senatus accusabat: se bella gerere, urbes capere,
 pro patria sanguinem effundere, mortem obire
 clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias
 pati: senatum commodis frui, senatum honori-
 bus abundare: plebem seruire, qua, ut ceteri libe-
 ri essent, quotidie sua corpora hostium telis obice-
 ret. quem non mouerent huiusmodi quere'ae? quē
 non terreret, cum i, qui hac querebantur, alij pi-
 la, alij gladios manibus tenerent? rectē fecit sena-
 tus: tribuniciam potestatem, à plebe flagratam,
 concessit, non libenter, sed ut impetū sedaret, ma-
 iorem temporis, quam sua voluntatis rationem
 duxit. hac, ut dixi, rectē, nec sine summo consilio:
 sapiens enim cum necessitate non pugnāt: at illud
 neq. rectē, neq. prudenter, quod, ut in eam neces-
 sitatem res deduceretur, sine negligentia, siue su-
 perbia cōmisit. occurrī principijs oportuit, & na-

ferentem pestem exstingui. nam, cum omnes civitates, quæ suo vulgare bella gerunt, quotidiana propè seditionibus fluctuare necesse sit: quo malo & veterum memoria, & nostræ civitate florētissimæ civitates occidisse constat: summa difficultatis, ac divina cuiusdam sapientie videtur esse, ita rem moderari, ut consistas: neq. permittere, ut multitudini, quæ satis ipsa per se levis est, vlla paulò infior ad motū accedat occasio. Erant in plebe Romana quamplurimi: quibus ære alieno obstrictis, unde soluerent, non erat. hi cum ad tribunal comitum, qui tū, nondū creatis prætoribus, de creditis pecunijs ius dicebant, à senatoribus vocarentur: gestatem excusantes, & domesticas miseria ad eliciendam misericordiam cōmemorantes, tamen non audiebantur, magistratus nocturni, dū funeratori debitorem tradebat, ut, quācumq. creditor vellet, servitutem serviret. iniqua, et hominē prorsus indigna siue cōsuetudo fuit: siue lex. Tum mihi libertatem lege eripias, cum libera assu causa leges constituentur? an ego vllam legē, patiorē, ea lege ducā, quæ Deus, ut homo liberum animal esses, ac ceteris animantibus imperaret, aeterno iure sanxit? pecuniam auferas: non relinquis, unde vivam, unde liberos alam: fero: rolo, quæ libertatem, ut mercenario saltē opere ipse mihi, & esurienti familia victum queram. Cum hic acerbè magistratus agebat, acerbius patre funeratores, qui cines Romanos, nexu vinctos, & a-

uissimo seruilis opere fatigabant, & nexorum in
 terga flagellis; ac verberibus saepe sauebant. Hic
 senatus miseris ciuibus consulere, causam liber-
 tatis suscipere et potuit, et debuit: nexos è vincu-
 lis excimere, humanitatis fuit: diem soluendi la-
 xiozem egentibus statuere, aequitatis: vsuris mo-
 dum facere, iustitia: hac & facienda fuerunt, &
 ut fieret, cum à patribus plebs, atq; à consulibus
 frustra petisset: ad extremum, ut homines despe-
 ratio precipites agit, armata multitudo in Sacrum
 montem, tria millia ab urbe passuum, secessit. tū,
 ut plebeiorum animi, stimulis iracundia perciti,
 continerentur: senatus, periculo territus, de cre-
 ando plebeio magistratu, quia res aliter conueni-
 re non poterat, assensit. itaq; tribunus ple. primum
 quinque, deinde decem, creati sunt. ab hac radice
 ortum quidquid inter cives discordia, quidquid
 seditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quin-
 gentos, id est, usq; ad exitium Reip. tribunus pleb.
 contra nobilium potentiam seditionis concionibus
 vociferari, plebem ad noui commodi spem, ad no-
 uum incitare consilia nunquam destiterunt. specie
 libertatem inebantur, et vera senatum oppugna-
 bant. primo magistratus, deinde & sacerdotia ple-
 bi communicata. ad extremum is, qui solet, exitus
 consecutus est. nam plebs, ubi, quod paucorum e-
 rat, ad se transfudit, rursus id ipsum, quod multi-
 tudinis est, in unum confert. facit hoc inscitia, fa-
 sci inopia, facit ea, quae in magno numero semper
 existit,

existit, voluntatum & opinionum dissimilitudo, ita popularis administratio, quæ maximè libertatis imaginem præ se fert, occultè tamen, si spectemus exitum, tyrannis est: quoniam ex ea ferè semper exoritur tyrannus: sicuti deinde ex tyranno status optimatum generatur. Huius mutationis exemplum satis illustre Roma est. primò, regum summa potestas fuit, deinde senatus, hoc est, optimatum, maior quàm populi: tum populi maior, quàm senatus: postremò rursus unius maxima, et singularis. populus enim C. Casarem extraordinarius imperijs auxit, eoque extulit, unde, cum se monarchia proximum esse homo acutus intelligeret, priuatam conditionem despexit, altiusq; maluit, ut humani mos ingenij fert, adscendere, quàm ad inferiora, quæ reliquerat, descendere. Neque verò me fugit id, quod à doctissimis viris memorie proditum est, firmissimas illius Reip. vires esse, & quæ non faciliè ab extremis viribus debilitentur, cuius non simplex, neq; unius generis administratio est, sed ita mixta, ita temperata, ut in triplici forma unum consilium, unam quasi mentem, significet. neque ego tum in ciuitate præclarè agi negauerim, cum & unus, & pauci, & multi maximas res gerunt, nec tamen aut unus, aut pauci aut multi præcipuè dominantur. verum, ut baris trium partium in suo quæq; munere modum seruet, & ea quæ habet, potestate nunquam abutatur, ego quidem hoc fieri posse nò arbitror. sunt

enim hi tres ordines admodum dissimiles : & inter dissimilia perpetuus aquabilitati locus esse nō potest. nā quemadmodum in musicis, quo plures chorda percutiuntur, eò suauior concentus efficitur: quia varius ille multarum fidium numerus, in quo summa discordia est, arte cōciliatus, & ad concordiam perductus, incredibili quadā incunditate aures, animumq; permulcet : sed hac tamē incunditas ideò breuis est, quia de multis fidibus aliqua statim remittitur, & discrepat: sic multorum ordinum administratio videtur illa quidem esse omnium optima: quia quò lōgius ab vnus imperio disceditur, eò propius ad libertatē acceditur: sed quia multis idē sentire difficile est, facile dissoluitur, quid autē ex dissolutione existat, mutarū ciuitatū miserrimus exitus declarat. quare cum sit necesse, ut de tribus potestatibus, quae pares sint, aliqua aliquando se efferat, & reliquis duabus insultet: antē prouidendū est, ut ea vnde magis hoc imminet periculi, quaq; ad temeritatē procliuior est: inferiorem locum obtineat. & reliquas duas neq; dignitate, neq; viribus adequet, quā verò de tribus ea sit, quae facilius insaniat, et cum insanierit, cohiberi non possit, hic sine dubio populus est. qui ut inferiorem in ciuitate conditionem a quo animo ferat, ita fiet, si cum eo semper instē, nunquam superbe, interdum etiam liberaliter senatus aget, tum populus nihil appetet, nihil molietur: novos magistratus, novas leges

& in-
 esse nō
 lures
 effici-
 verus,
 & ad
 ucun-
 tamē
 idibus
 multo-
 videm
 us im-
 ccedi-
 facile
 , mul-
 quare
 a pa-
 eliquit
 vnde
 ritatē
 & reli-
 quet,
 iat, et
 dubio
 ndisti-
 o sem-
 am li-
 appe-
 uas lei-

ges, noua imperia non desiderabit: libera seruitu-
 liberenter seruiet: putabit enim se non homini-
 bus seruire, sed legibus. hac si Roma senatus initio
 causisset, quique furentis multitudinis impetus,
 que vis esset, maturè cogitasset: non, ut cum
 seruis agi solet, ita cum ciuibus agi passus esset: ne-
 ciliberos homines vetuisset: usuras, hoc est, inopia
 causam minuisset: ipsam autem inopiam publica
 benignitate subleuasset. que quia non fecit, idcir-
 uilla, que dixi, consecuta sunt, ex desperatione
 passus, ex secessione tribunatus, ex tribunatu or-
 dinum contentio, ex contentione libertatis interi-
 tus. Primis temporibus omnia potuit senatus:
 medijs multa senatus, multa populus: extremis
 omnia populus. itaque & primis temporibus, &
 medijs florentissima res fuit, extremis facile con-
 cuit. nullum enim ius, nullam potestatem à sena-
 tribunorum temeritas non abstulit. Erarij
 dominus per mu'ta secula senatus fuerat. anti-
 qua tamen iura tribunus ple. P. Clodius neglexit,
 lege lata, qua Pisoni & Gabinio Cos. simul cum
 prouincij pecuniam, quantam voluit, de publico
 dedit, Senatus lege Sempronia cōsulares prouin-
 cias proconsulibus decernebat. decretas tamen in-
 dem Clodius abstulit, Vatinij scilicet tribunus ple.
 improbitatem imitatus, qui anno proximo C. Ca-
 sari Galliam Cisalpinam cum Illyrico, inuito se-
 natu, sua lege dederat. Legati etiam ex auctori-
 tate senatus deligebantur. Vatinius immutauit, et

ipse sibi sua lege legationem detulit. Ipsa comitia quodam modo senatus in potestate fuerant: quia magistratum non gerebat is, qui ceperat, nisi patres auctores essent. hoc quoque amissum, nec fieri iam solere, Cicero significat in oratione pro Plancio. Triumphum a Senatu petere imperatores provincia redeuntes diu consueuerant. inuenit est, qui, cum senatus triumphum negasset, ad populum confugerit, & populo iubente, triumphauit. Qui poterat ea res. consistere, & ad interitum non ruere, in qua, quod senatus improbabat, populus iubeat: quod decernebat senatus, infirmabit populus? ius enim intercedendi tribunis ple. habebant: quo iure, ne senatus consulta fierent, impediebant. at, impedire iussa populi si senatus vellet non erat, ut tutò posset. ilicò enim, incitantibus tribunis, erumpebat seditio, ilicò vis, ilicò cades, cuius periculi metu sapè senatus iniquissima tulit. nam, ut omittam alia, qua sunt huius generis sexcenta, regna ipsa sine senatus consulto barbari hominibus ex tribunorum ple. libidine esse donata, scriptum est. qua licentia cum retineri non posset, eo progressa demum est, ut omnia perdidit. nec dissimilis erit euentus, quacunque in ciuitate paros cum senatu vires populus habebit: non quod, ubi aequalitas est, ibi rectè non sit: sed quod, ubi ad aequalitatem populus peruenit, disurui esse non patitur. Quare, cum ex duorum ordinum aequalitate statim oriatur inequalitas: aequalitatem

perm

perniciosa tutam inaequalitatē antepono, & eum
ordinem praesse rebus malo, qui potestate minus
abuitur, quā eum, cuius potestatem summa sta-
implicentia, summa temeritas consequitur.

MARIO NIZOLIO.

Parmam.

EPISTOLA tua, mi Nizoli, ut amici ho-
minis, ac vehementer amandi, summa me volup-
tate affecit, ac meam vehementer incendit cupi-
ditatem Parmam adeundi: non quod vrbs, aut
vrbis ornamenta me moueant: (aly hoc miran-
tur, apud me vulgaria sunt) sed aucto incredibili-
ter patronum veterem meum, meum dico? immo
verò litterarum ac studiosorum omnium, ipsumq;
litteris excellentem, Alexandrum Farnesium
Cardinalem salutare: quem cognoui Roma et co-
lumi puerum adolescens, eximia iam tum indole
pradisum, & earum laudum principijs, quas de-
inde auctus aetate simul & iudicio perfecit, ma-
gna omnium expectatione florentem. quo quidē
tempore vehementer vrbs ipsa excitauit me atq;
acuit in studio liberalium disciplinarum, adspe-
ctu ipso antiquitatis, & multiplici ac varia ho-
minū eruditorum scientia: sed, ut ingenuē vereq;
fatear, propriē me expoliuit aula Farnesii mori-
bus ac litteris: cum viuerē coniunctissimē ac fami-
liarissimē cū duobus praestantissimis viris, Mar-
cello Cernino, & Bernardino Masseo: quorū al-

zerum Pontificem maximum, alterum Cardina-
 lem, utrumq; immortalitate dignissimum, aduer-
 sa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare,
 quod me Parmam vocas, et multis verbis inuita-
 mantissime, non me littera tua sopitum excita-
 runt, sed currentem potius, ut aiunt, incitarunt.
 quod utinam cum voluntate cetera congrueret:
 iam iamq; vobiscum essem. sed vides anni tempus:
 vides itinerum difficultatem: scis quam imbecillo
 sim corpore, quam tenui, & ad incommoda, iniu-
 ria q; celi perferendas parum apto. timeo etiam
 à militibus, à quibus otium nō est: excurrere enim
 dicuntur, & pradas facere. non igitur veniam,
 cum à vobis vnius diei vix absim intervallo? ve-
 niam, opinor, quāq; aduersantur, & impediunt,
 contemnam omnia. volo omnino meis oculis, Fari-
 nesio videndo, satisfacere: volo hāc à me ipso gra-
 tiam inire, & salutationis officio, expetito sanē, ac
 debito perfungi. Te verò, optime ac doctissime
 Mari, cuius consuetudine et sermone careo mil-
 tis abhinc annis, quem mihi tamen ex animo nū-
 quam eripuit neque tempus, neque longinquitas,
 quo studio complectar? quantam hauriam, cum
 praesens praesentem alloquar, voluptatem? dilexi
 equidem, a quo primum die te cognoui, tuos mo-
 res, tuam naturā comitatem, ac suauitatem: do-
 ctinam verò, ingenium, industriam suspexi sem-
 per, extulique laudibus ad calum: nec iniuria,
 nam si Romana lingua studium colere, & illu-
 strari,

frare, laus est: quis hoc te vno aut curauit studi-
osius aetate nostra, aut cumulatus praestitit? ego
ipse, quem tu esse aliquid vis in hac latine scribē-
di facultate, in quo vereor ne te fallat amor: nam
iudicium in dubium vocare nō debeo: sed, si quid
sum, quadam ex parte de tuo fonte fluxi. thesau-
ros enim Ciceronis omnes, in illo praclaro tuarū
observationum libro congestos, reperi, et usus sum
facile: quos colligere dispersos, immensi laboris
fuisse, ac temporis. Laudas igitur beneficium
tuum, cum me laudas, & quodam modo premia
capis meritorum tuorum. De loco in oratione
pro Sextio, disputas eruditè: nec à iudicio tuo
mea discrepat opinio. quiddam tamen superest,
quod me leuiter pungat. qua de re cum erimus
inter nos collocuti: vel ego tuam sententiam, ut ve-
ram, vel tu meam sequeris gratia saltem causa.
Vale, & Farnesio Cardinali, simulque Antonio
Mirandula, Episcopo vni omnium doctissimo,
atque humanissimo, meis verbis salutem plurimā
dicio. A sile.

SILVIO ANTONIANO

Ferrariam.

ACUTE admodum, mi Silui, nec minus
amanter scribis. ego autem in amore facile pos-
sum tibi respondere, planeque respondeo: ingenij si-
gna, praedico tibi, ne prorsus vlla meis in literis
expectato. nō soleo serè studiosius epistolas elabo-

*rare: primum, quia si quid scribitur ad familia-
 res, planè familiariter agendum puto: odi illa ni-
 mis ambitiosa, constructa verbis, et sententijs ex-
 quisitis: deinde, quia ne si velim quidem in episto-
 lis agere accuratius, relinquitur ut possim. vrge-
 or quotidianis amicorum salutationibus: negocijs
 & rei domestica cura penè opprimor: oculorum
 verò valetudine sic interdum vexor, ut nullam
 partem capiam quietis. quare malè mercaris de
 amico tuo, si velis ei, tã valdè occupato, tam gra-
 uiter affecto, diligentia onus imponere. imitetur
 epistola sermonem, excurrat liberè, nullis adstri-
 cta legibus, & suauem quandam, perfecta nõ in-
 dignam amicitia, negligentiam pra se ferat. alio-
 qui officium scribendi sapè inter absentes necessa-
 rium, gratum quidè semper, iniucundum, & gra-
 ue nimis accurata reddet industria. Quod mo-
 ornas laudibus, non efficis ut ipse mihi placeam,
 aut assumam plus quàm soleo: id assequeris, ut me
 tibi deuincias magis, cuius ex amore fluere ista vi-
 deo, nimis in me honorifica, praelara, singularia:
 quæ optaui equidem semper, adeptum me nun-
 quam putauì. sed videlicet, affingere veritati, vo-
 bis poetis religio non est: id què facitis libenter, ne,
 consuetudine intermissa, quodam modo vestra in-
 ra minuantur. me tamen, si poeticè scribis, artifi-
 cium tuum, sin, ut scribis, ita sentis, error etiam
 delectat, hac enim me tibi commendat opinio, &
 amorem augeat necesse est: faris etiam, ut spero,
 fructum*

fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti
testimonio, cum te excellere ingenio, florere ma-
gnorum Principum gratia constet, non pauci for-
tasse assentientur. quod utinam, id quod in meis
consilijs erat summum, Ferraria mihi vivere per
valetudinem licuisset. na ego te, singulari virtute
adulescentem, ita meis studijs & officijs essem com-
plexus, ut nemini prorsus tuorum familiarium,
ne Riccio quidem ipsi, apud quem filij locum ob-
tineri, in te amando concederem. Quid, inquit, si
te, depulso morbo, confirmares? Utinam id ali-
quando eueniat: sed id quidem sperare iam vix
audeo. iaceo enim nunc, & langueo miserrime:
nec mihi calis mutatio profuit, nec nouis remedijs
locus est, quae iam omnia frustra consumpsi: vno
tamen bono mea mala compensantur. quod etsi
vires corporis magna ex parte, ingenium tamen,
qualecunq; est, vis morbi minimè debilitauit, aut
fregit. itaque singulis noctibus aliquid scribo, aut
legenti puero aures praebeo. sic assequar fortasse,
ut qui me non vident, carentem publica & com-
muni luce, vivere tamen intelligant, atq; ita vi-
uere, ne quando cum alyis planè totus extinguar.
Tu frui, optime Silui, ista valetudine, & isto os-
tio: cum illa tibi natura munere satis firma con-
tigeris, hoc habeas tui Principis liberalitate v-
berissimum. Vale. Venetijs.

BARTHOLOMÆO RICCIO.

Ferrariam.

F 5 Vera

VERA narras, optime Ricci, atque ita nar-
 ras, ut in magna tuarum litterarum prudentia
 facile tamen amor interluceat. Mihi ut scribis,
 conditiones hoc biennio delatae sunt multa, omnes
 cum emolumento, nulla sine dignitate. facit tamē
 siue valetudo mea, siue voluntas, seu facti potius,
 quae in rebus humanis dominatur, occulta que-
 dam vis, ut omnes reiecerim. hanc postremam,
 delatam à summo Cardinali, Hyppolyto Estēsi,
 unam auidē sum complexus, unam omnibus an-
 teposui: nec est in meis consilijs quidquam anti-
 quius, quàm ut in illius aula, eximij Principis, ac
 viri praestantissimi, consenescam. itaque quod horti-
 taris, ut ad vos quamprimum me conferam: non
 efficis, ut cupiam, qui cupiditate iam ardeam: do-
 lorem potius auges, cum intelligam, quae maxime
 volo, id me consequi, hoc quidem tēpore, minime
 posse. nam, ut omittam, quod hac me frigoris acer-
 rima vis, et intemperies calis semel aut iterū cubi-
 culo egressum pessimē accepit, & in eadem clau-
 stra, in easdem, ubi multis iam mēsis iacui, te-
 nebras retrusit: praeterea pietas me retinet. Fra-
 tres habet uxor mea duos: quos ego ambos vnice
 diligo: contraq; ipsi mihi singularem nō modò be-
 neuolentiam, verū etiam obseruantia praestant.
 probi sunt adolescentes, ingenio, modestia, virtute
 etiam ornati, vna re minus laudandi, quod inter
 ipsos parū conuenit. orta est inter eos post obi-
 tum patris de hereditate dissensio: inde lis, inde

odiam

edium quod nisi ego me interponerem, nisi utrū-
 que prensarem, rogaremque per parentis manes,
 per solitudinem matris, per existimationem fami-
 lia: conflictarentur assidue turpibus iudicijs gra-
 ni iactura fama, magno rei familiaris detrimen-
 to. hoc ego dū versor in negotio, dum in eo studeo,
 operamq; pono, ut uxoris mea fratribus consulā:
 putē mihi esse verendum, ne quis me, sana pradi-
 tus mente, reprehendat? non puto. non igitur hoc,
 te iudice pertimescam. hē Ricci, qui sacris in lit-
 teris non ambitione, ut multi, sed ita versatus es,
 ut scientiam ē libris petitam, vita exprimeres:
 que sunt illa praeclara, que nos ille bonarū actio-
 num magister optimus edocuit? non hac sunt, egē-
 tibus subuenire, errantes in viam, dissidentes ad
 concordiam reuocare? ama igitur me de hoc offi-
 cio. non postulo, ut laudes. iam enim didici, vel æ-
 tate doctus, vel morbo admonitus, rectē factorum
 fructum à Deo potius, quàm ab hominū iudicijs
 expectare, omnemq; laudem non in honore ver-
 borum, sed in ipsa re, neq; in una virtute cōstitue-
 re. Vides iam duas esse cōmorationis meae causas
 utramq; satis grauem. accedit tertia, ne ipsa qui-
 dem levis, ut imprimam librum meum de legibus
 Romanis, quem poscentibus multis debere iā diu-
 tius vix possum. eoq; magis in hanc voluntatē in-
 cubui, quod inscriptus emitteatur Hippolyto Car-
 dinali. Tu, mi Ricci, fac tibi ita persuadeas, ama-
 biliorē mihi Ferrariā fore tua causa. suis enim
 sermō-

sermonibus, tua humanitate, tuo lepore fini, interruptamq; multorum annorum consuetudinem licebis aliquando resarcire. quod, ut sit maxime diuturnum, opto vehementer: & ut tu amantissimè auguraris, etiam spero. Vale. Venetijs.

ANTONIO AVGVSTINO

Romam.

ACCEPI tuum Varronem, missum ab Octavio nostro, delatum à Lauino. quid quæris? te dignus est. quod si operam eandem posueris in Festo, plurimum tibi Romana littera debebunt. aggredere. quid enim tibi non succedet? qui (ut omittam illa, quæ pleno iam theatro spectata sunt, ingenium, iudicium, doctrinam) quantus quantus es, totus labor totus industria es. ac me hercule non solum communi nomine, sed proprias etiam tibi ego agam, atque habeo gratias. nam, quem in eo libro emendando laborem suscipere cogitaueram, quem fortasse, & alijs pressis oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus, non ferrem, eo me leuabis. Vale. Venetijs. Egregio iurisconsulto, Pyrrho Taro, veteri mihi necessitudine coniuncto, salutem plurimam.

EIDEM, Romam.

EGO verò & scripsi iam, nisi me fallit memoria, satis apertè: & nunc, quando tibi ita placeat, iterabo eadè libentissimè. Lapidem, aut numeros,

Inds, si quos habes, in quibus mentio fiat legum
Romanarum: eos si nobis impertieris, habeo
gratias, tuumq; etiam beneficium ipsa fortasse,
me narrante posteritas audiet: tabulas videor
mihi legisse Roma nescio quas: sed neque tum de-
scripsi, qui magni non facerem eas, quæ nunc quidē
tanti puto, nihil ut potius mihi sit: neq; verò, quo
in loco, aut apud quem eas legerim, satis nunc in
memoriam revocare possum, quare ad te confugio
vniuersa arcam antiquitatis, arcam tamen eius-
modi, quæ pateat amicis tuis, hoc est, bonis viris:
quo me in numero quia esse vis, triumpho. Ale-
xander autem tuus facile nostrum artificio vin-
cet. tu enim excellis: at nos quid sumus? aliquid
fortasse, si cum alijs: nihil certè, si tecum Augu-
stine comparemur. Plura nec possum, quod eram
occupatus: quanquàm hoc quidem quotidianum
est: nec debeo hac in re, quam tibi non solum ami-
tia nostra, verum etiam littera ipsa, quibus tibi
scio nihil esse carius, etiam me tacente, magnope-
rè commendant. Vale, & Siluestrum Aldobrā-
dinum, virum excellentem, meum perueterem
amicum, nisi grane est, saluta meis verbis pluri-
mum. Venerijs.

EIDEM. Roman.

NISI quis casus meus consilijs occurrat edi-
tionem cogitabam eius libri, quem de legibus Ro-
manis quinquennio antè à me conscriptum, abbe-
re dimis-

re diutius multis flagitantibus non possum. ad hunc librum quantum ex antiquis lapidibus accedere possit ornamenti, praeclarè intelligo. porro tu is es, qui hoc in usu atque hoc in genere scientia tum quia Roma vivis, tū quod ī studiis totius haeres, penè solus excellas. quanquam hoc in tuis laudibus minimum est: alia sunt in te, quae ego nō desino predicare, haud sanè paulò praestantiora: quae non est hic commemorandi locus, ac ne significandi quidem: ne tu me nimium esse blandum, & quasi tua diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugisse existimes. peto igitur à te, atq; etiam rogo (quanquam hoc verbum amicitia nostra, tuaq; maxime bonitas respicere videtur) si quid habes, quod ad leges Romanas pertineat, è libris excerptum, & veterum lapideum, aut etiā nummorum observatione collectum, id mihi ut impertias. benè mereberis de litteris, vel potius benè de te meritis gratiam referes: quandoquidē earum ope, ac merito tātus es: benè etiam de me ipso, cuius laudi pro nostra necessitudine, meoque erga te studio singulari, debes velle cōsulare. quāquam hoc ego certè non admodum specto: ambitionē enim penè habeo in extremis: prima mihi est, omniumq; rerum antiquissima publica studioforū hominum utilitas: quo mei labores intenduntur, mea, quaecunq; est, diriguntur industria exente si me amas, atq; evolue funditus illa tua scrinia, in quibus cōditi rerum antiquarū thesauri afferantur.

antur. nemo enim, si possessio litterarum diuitia
 sunt, quod homines eleganti iudicio, sanaq; præ-
 dicti mēte opinantur: nemo, inquam, optime Au-
 gustine, te distior est, nec verò de tuis copijs multū
 imminues, si, quod futurum speramus, inopia no-
 stra subueneris. qui si etiam nobiscum plurima cō-
 municares: multo id tamen, quod dāres, minus
 esset, quā quantum tibi, libris assidue tractan-
 dis, quosidie quaritur. verū modeste tecum a-
 gimus petimus à te minima de maximis: itaque
 facile impetrabimus. Vale. Venetys.

EIDEM LEGATŌ PŌN.

risicio Viennam.

QVIA mihi honore tuo nihil est antiquius,
 propterea non mediocrem cœpi latitiā, tibi quē
 sum absenti gratulatus, quo primum tempore de
 legatione tibi delata ad Romanorum Regem, tū
 ex amicorum litteris, tum ex multorum sermoni-
 bus cognoui. illud, ut verè dicam, molestia nonni-
 bil adpersit, quod veritus sum, ne nostra litte-
 ra, quibus, in urbe dum viuis, tua studia splendo-
 rem, & utilitatem addunt, te discedente, & in
 Austriam vsque, ad longè diuersum vita genus
 translato, iactura plurimum facerent. quod si so-
 tus esse significaueris: (iam enim versaris in ipsa
 resqueque tua futura sit in vniuerso ferè mune-
 re occupatio, usus te monere, & erudire facile
 potest) cum labis mea gaudia, & habeo gra-

tiam is, quibus bonestare tuam virtutem huius honoris insignibus, nullo nostro, hoc est artium, doctrinarumque liberalium detrimento cura fuit. Ac primum illud pro meo incredibili erga antiquitatem studio, etiam atque etiam à te petam, vel potius, quando pollicitus iam es, à te exigam, ut Festum Pompeium tua emendatione perpolias atque illustres: aut, si habes ita emendatum, ut tibi, acerrimi ac seuerissimi iudicii viro satisfaciatur, edendum omnino cures, neque deberi nobis eam utilitatem diutius patiari, quam cum illo verè aureo libro disperfam videamus, colligere tamen vix possumus, vel planè nullo modo possumus, locorum, ut scis, penè innumerabilium difficili scientia impediti. benè collocabitur industria tua: & hunc sibi comitem adiungi, ne solus eat per ora virum Varro tuus a quo animo patietur. rogandus non es in tua laude, communi presertim studio forum commodo coniuncta: ut, si de illa non laboras, hoc saltem commouere te debeat. quod utinam aut mihi cum hac mente pars aliqua doctrina tua, aut tibi mea mens: & planè incredibilis ad communicandam, virtutem animi propensio, cum ista tam exquisita, tamque multiplici omnium penè literarum scientia contigisset. na ego, quod ad me attinet, multa non sinerem ignorari, quæ scire preclarum est, quæque in tenebris, nisi tueruas, perpetuo iacebunt. nec tamè persuadere mihi possumus te velle nobis tam iniquum esse, ut tantum doctrina

nam, si quid tibi accidat humanitūs, (homines enim sumus: nec ego tibi, nec tu tibi de vite diuturnitate prestare quidquam possumus) extingui tecum velis. Quid ea, qua chartis iam, & voluminibus explicasti? cur diutius premis, optime Augustine? cur ex ingenij tui fontib⁹ expleri non speram sisim non vis? sed opinor, aliquando facies: & fauio libenter mee spei. Paulo minus, quam in aglorie: cui scio me optime consulere, cum hac ad te scribo. De me si quaris: vexamur oculorum annuversario morbo: nec tamen labori parcimus: scribimus aliquid quotidie, aut legenti puero operam damus: aliquo fortasse valetudinis damno: sed nihil est tanti, ut à literarum suauissima consuetudine sciuagar. Onuphrin⁹ Panuini⁹, ille antiquitatis helno spectatae iuuenis industria, & ingenio, ut probitate prastās, hic est, eritq^{ue}, ut videri, in aliquot menses. imprimit suos Fastos cum commentarijs, & interim adornat alia. sæpè litigat obscuris de rebus cū Sigonio nostro: sed utriusque bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoscendam veritatem iudicium facit, ut inter eos facile cōueniat. Sigonium de facie non nosti: eius tamen scripta non dubito, quin legeris. ea doctrinam, et ingenium declarant: humanitatis et studiij erga te, cuiq^{ue}, similes testis ego sum: quem debet ipsum suo merito, præterea tua præconem eruditionis diligere. Vale. Venerijs.

EIDEM, Romam.

G

VBI

VBI te ad urbem rediſſe cognoui, vebementer ſanè pro meo erga bonas literas perpetuo ac ſingulari ſtudio ſum latatus. te enim abſente, ſilere mihi prorſus Romana muſa videbantur. ſcripſeram ad te ſuperioribus diebus, eaſq; litteras ad aulam noui Imperatoris miſeram: quas acceperis, nec ne, cupio ſcire. appellabam te, quod iam promiſeras, de Feſto cum tuis correctionibus diuulgando. de quo nunc eò magis urgeo, quo, miſi fallor, ſpatij plus habebis. aggreſſus ne ſis, & quonſque opus perduxeris, ac de perpolitione quid ſperes, ſi ad me ſcripſeris, rem gratiſſimam facies. Vale. Venetijs.

BENEDICTO RHAM-
berto ruſticanti.

SV ADEBAM, ut exires, quòd egrotans, quantum eſſet in cali mutatione, cognouiſſem: nunc idem angor, te proſectò: neq; me congreſſus, neque ſermo cuiuſquam iuuat: ſolus, ut in littori, oberro. qui etiam, et ſi ſcio quam ſis prudens, & in omni re moderatus: tamen, ut eſt amor ſollicitus, offenſiones in te omnes timeo. commune omnium eſt, ut rure, veluti quandam viuendi licentiam naſti, liberius agamus. amabo te, mi Rhamberte, noli iſtam conſuetudinem imitari, ſerua tuam veterem continentiam. & quoniam mihi, ut ſapè tecum locutus ſum, aduerſus non diſſimilem diſtillationem præſens auxilium fuit exer-

cita-

citatio: te quoque ipsum, ni fallor, hoc uno maxi-
mi senties alienari: si modo hoc tenebis, ut meri-
dianum in solem ne te committas, multo verò mi-
nus in ventum, qui sit inclementior. nam sunt au-
tem quedam leues, quarum spiritus non modò non
hominum generi noxius, sed etiam vitalis: & e-
go, has sæpè ultrò secutus, sensi languentes in me
vires earum quasi flabris excitari. Sed, ô Rham-
berte, audi me, hoc verissimè monentem. nihil a-
gi, nisi incundè viuas. si vis te tibi restituere, des
te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo dispel-
las, si qua tristium cogitationum residet nubecu-
la. Hanc esse prestantissimam medicinam, vel pos-
tius unam esse medicinam, me quidem, superio-
ribus diebus eodem morbo laborantem, docuit e-
rantus. quare te rogo, ut pro eo, quanti ipse tibi
aquantig, etiam nos apud te sumus, quorù salute
in tua salute posita est: des operam, ut veterem
morbum noua ratione cures, & aliquando istam
turbam medicorum malam in crucem iubeas ab-
ire: quæ pharmacis non solum diuersis, sed et-
iam contrarijs integrum iam annum lacerant,
dum latentem in obscuro veritatem in periculo
quarunt. Vale. Venetijs.

MARIO CORRADO

Brandusium.

DEBEO tibi, mi Corrade, tot iam nomini-
bus, profus ut non videam, qui soluendo esse pos-
sim.

fim. scripſiſti ad me ſapè: tātum neſunt alia: bñ-
 maniſſime: elegantiſſime: laudes in me contuliſti
 eas, quas ſi agnoſcam, ipſe me nimīū videar ama-
 re. tibi tamen habeo gratias de iſta tam liberali,
 tamq; erga me proluxa voluntate: eamq; ſi gra-
 tus, id eſt, ſi vir bonus eſſe volo, ut certè volo, pati
 mihi eſſe inter ſumma beneficia collocandā. itaq;
 cū te nunquam viderim, fero tamen in oculis:
 et, quanquam habeas, qui te talem diligant, qui
 neceſſe eſt eſſe quamplurimos: ego tamen prima
 in amore partes appetō, ſecundis non libenter ac-
 quieſco. non ſoleo blandus eſſe, nec auribus dare,
 quod negari poſſit veritati. quare velim mihi cre-
 das affirmanti: neminem me tibi Latina in ora-
 tione antepoſere, conferre admodum paucos. hu-
 ego ita iudico: nec tu meum iudicium in dubium
 reuocare debes, cū mihi iā in epistoſis tuis tam-
 tum in hoc genere tribueris. vnum dolco, tuam
 iſtam latere virtutem in extremo Italia angulo,
 neq; in hac luce verſari, ubi fructum capere tam
 laudem, qua tibi debetur, iudicio, ac teſtimoni-
 praſtantium virorum. quod ſi te cohortando poſ-
 ſem adducere, ut de migratione cogitares: aggre-
 derer, & in hanc rationem totus incumbere:
 verū neq; mihi de ſtatu rerum tuarum coſſat
 & ſi cogitatione moueri potes, ipſa te res, neque
 quam tibi, ut opinor, obſcura, vel me tacente, de-
 bet incitare. Quod ſcire vis de meis antiquitatibus,
 hac ſunt. Liber nunc imprimiſtur de legibus
 quæ

quam, cum eris absolutus, curabo ad te perferendam. Edidi iam cōmentarium in orationem pro Sextio, et proximis diebus in epistolas ad Brutū, & ad Quintum fratrem: quē tibi nunc utrumque mitto. maiora vellem, & fortasse possem: verum infirmitas corporis facit, ut labore debilitat: lippitudo autem, ne legere diutius liceat, aut scribere. magnam etiam mihi temporis partem tripunt salutationes amicorum, magnam domestica negotia: sexcenta praterea, quae me à studiis auellunt. sed feramus: humana sunt, nec precipue nostra, sed communia cum multis. Tu me velim amare, et, si par pari referre vis, amore non vulgari. Vale. Venetijs.

FABIO STELLAE

Brixiam.

CVM tu ad me, Fabi, quem de facie nondū vidi, adductus humanitate epistolam miseris tam elegantem, distinctam notis non amoris minus, quam ingenij: feruens sim, nisi te, patrēmq; tuum sic amem, ut amare solemus ea, quae nobis in vita prima sunt. sed quid, si me ipsum etiam vestra causa plus amem? quid enim? cur ego me à patre tuo, magni nominis viro, summis virtutib; ornato, diligi videam, à te verò etiā laudari, excellentis ingenij a dolescente, optimè ad virtutem animato: non ipse mihi pluris sim? non gaudeam haberi à vobis, qualis esse semper volui, & ut essem,

sem, laboravi: sed voluntati exitum respondisse
 nunquam duxi. Equidem, cum natura sim, tum
 valetudine, & morbo subtrahis, nec ad hilarita-
 tem facile traducor: tua tamen littera, patri quae
 tui, vix credas, quid animo meo incunditatis in-
 stillarint, qua voluptate, qua laetitia persuderint.
 itaq; officij vestri memoria sustentor, ea q; sic fru-
 or, ut beneficijs omnibus anteponam. quod vniū
 adire ad vos, ac studio vestro satisfacere liceret.
 nihil esset optatius: & esset iter Pastorio comiti
 iucundius. verū nescio quo fato contigit, ut quo
 primum huc die perveni, cum tota penē familia
 experim agrotare, uxor quidem gravissimē, ne-
 dum valet: ego satis leniter, sic tamen, ut iactam.
 corpori enim imbecillo quavis incommoditas vix
 ferenda. quamobrem, affectus morbo, à viribus
 infirmus, equo me non auderem committere, vel
 placidissimē incedenti lecticā, inquit, mittimus.
 hac equidem veherer commodius: sed, mi Fabi,
 hoc genere deliciarū mei ordinis homines vni non
 solent: ad fortunatos pertinet. itaq; differam per
 aliquot dies, quoad vires colligam, id est, quoad
 equo, aut etiam rheda liceat vii. equos quidem
 hic, quales infirmitas nostri corporis requirit, id
 est, qui alterno gressu curra molliter explicent,
 quos gradarios antiquitas appellabat, facile pos-
 sum inuenire: sed insolentiam huius calis nonnihil
 metuo: rheda autem, vereor, ne successu ladat.
 omnia tamen, ut video, moderabitur humanitas
 vestra.

vestra. Vale, et patri tuo, praestanti viro, multam salutem moi verbis. A sula,

EIDEM, Brixiam.

AGNOSCO tuis in literis, & patris tui, summi viri, singularem humanitatem, & Pastori nostri, hominis integerrimi, nec eloquentia minus, quam doctrina praestantis, egregiam disciplinam. & cum ego te propter illos diligam: (est enim, ut scis, uterque mei, & ego item utriusque amantissimus) tum verò ad meam, in illos benevolentiam, quae summa est, nonnihil tamen tua causa videtur accedere. Patet, atque elucet in epistola tua pudor ille, ingenio dignus adolescenti, qui maxime commendat aetatem: patet etiam, quo sit pudor amabilior, plusque sibi gratiae conciliat ingenium. quae perspexeram, equidem in te, aclaundaueram, quo tempore diuersatus Brixia sum in edibus vestris, acceptusque & cultus à parentibus tuis omni genere officij: sed nihil praestantius, nihil admirabilius, quam laudis in adolescente perpetuitas. primum enim lubrica ipsa aetas est, nec reperitur facile, qui consistat: deinde, tenduntur saepe bonis, quibus capiuntur, insidiae, & multa sunt ad deprauandum parata improborum consilia, equalium exempla, voluptatum illecebra: haec sunt illa Syrtes, quibus incerto cursu nauigantes absorbentur: haec illa saxa, quo salutus cum aperto discrimine impingitur.

nec verò poëtas, cum ex hac, & huius generis alia
 cecinerunt, simpliciter locutos, velim existimes.
 viuuntur similitudine rerum, qua subiecta sensibus
 sunt, ut animos erudiât, moribusq; nostris, ac sa-
 ma consulant. Itaq; sapientem appellarunt eum,
 qui maris pericula, voragine, & scopulos, & da-
 bijs agitata ventis loca vitauisset, atq; illa per dō-
 dorum hominum auida monstra, virginum facie
 simulata, praduicq; cantu blandientia contem-
 psisset. qua sunt omnes, mihi crede imagines hu-
 mana vita: qua nullum est mare difficilius, & in
 qua, nisi rationis quasi gubernaculo regamur,
 quam facile fluctuemus, quamq; multa, & quā
 graua rei familiaris, existimationis, ac vita nau-
 fragia contingant, si te propter aetatem nondum
 vsus docuit, disce à libris, vel disce à parente tuo,
 spectata sapientia viro, qui se ex hac tempestate
 tanquam in portū recepit sacrarum literarum:
 quodque habet à foro, quod à publicis muneribus
 otij, totum id in theologia libentissimè consumit.
 quem tu imitaris, ut audio, si minus in studio do-
 ctrina, at in voluntate, in moribus, vitāq; institu-
 to. contemere te aiunt, qua ceteris ab adolescen-
 tibus cū voluptate sunt: abhorre à lusu, vena-
 tione, cursu, a/cā: lonia ducere hac, inania, inde-
 cora, turpia: deditum esse literis, vel quibus ad
 humanitatem informamur, vel quibus ad excel-
 lentem liberalium disciplinarum cognitionē adi-
 tus aperitur: maximè verò solitum ea meditari,
 & cu-

& curare diligenter, quibus aeterna vita salus cō-
 paratur. diuina sunt haec munera, mi Fabi, non à
 nobis profecta, aut elaborata, nec omnibus imper-
 ita tibi contigit, ut ita sentires, & ita velles: ha-
 be gratiam Deo, qui te tātis in tenebris, atq; er-
 roribus praecipuo quodam lumine illustrauerit.
 alijs non idem contigit: mirari noli, neq; causam
 quare abditæ sunt, nec humanis comprehensibi-
 lia mētibus arcana calisset illud modò, nihil vs-
 quàm fieri, nihil euenire aut insciente, aut nolen-
 te Deo: quaquē ille vult, & qua permittit, ea ne-
 quaquam reuocare ad nostrum iudicium debe-
 mus, neq; recte fiant, an secus, interpretari. Et
 omninò velim te, cū de diuinis rebus cogitas,
 minuere opinionem scientiæ, demittere animum
 ac mentem, vnāq; putare certissimam doctri-
 nam, pietatem in Deum, aut benevolentiam, &
 studium erga illos, qui nobis à Deo commendan-
 tur. Qua nō dubito, quin sapē ita cogites, ut cre-
 das: nec te ita puto credere, ut re ipsa non prestes:
 cū te omnes ita viuere confirmet, ut à tuis mo-
 ribus procul absit arrogantia. veruntamen, si ti-
 bi lauda id, quod amas, et quod amandum existi-
 mas, non à te gratiam in eo? non hac tibi, licet pa-
 rum necessaria, iucunda tamen commemoratio
 est? Sequitur illud. ipse mihi satisfacio. nam, quæ
 laudatio videtur, eadem si attendis, cohortandi
 etiam vim habet. quo genere, pro mea in te bene-
 uolentia magnoperè delector. Atq; etiam in hu-

iusmodi sermones ego soleo libenter ingredi: quia si nihil aliud, ipse mihi fructum fero, dum ea tracto, quibus amore summi boni, studioq; incendor. Te autem, cum hac legis, letari oportet vel tua causa, qui tuum intelligas iudicium nostra sententia comprobari: vel mea, quem sentire tecum videas, & iisdem gradibus parare adscensum ad ea, que quanta sint, ex eo conicitur, quod ipsi tantum spes tranquillitatem parit animis nostris, eosq; non à malis modo, sed à malorum quoq; motu vincat. Maſte igitur iſta voluntate, & iſto ſenſu. mature vidisti, quis eſſet rectus ad gloriam curſus. ſequere iudicium tuum: nec tamen conſemnes nos, ſi quando hortamur: & ipſe nos vicifiſim, ubi languemus, hortare. ſic erit mutua gratia: ſic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale.

IOANNI BAPTISTÆ

Pastorio Brixiam.

EGO verò te mi Paſtori, tua cauſſa, dilexi ſemper. habes enim, que tibi amorem concipiunt, doctrinam & humanitatem. munera, qua mitis, me tibi obſtringunt magis, beneuolentiam in te meam augere non poſſunt. que enim à uirtute proſecta ſit, non his tanquàm aduinculis niti- tur. ſed conſiſtit ipſa per ſe, eoq; iam proceſſit, ut ad ſummum perueniſſe videatur. preſta te mihi, obſecro, qualis adhuc cognoui, amantem me, &

in ami-

inamicitia constantem. munus hoc erit omnium
munerum praestantissimum quod ego, qui sum mei
erga te animi ipse mihi conscius, quasi debitum
exspecto. Vale. A Julia.

VINCENTIO STELLÆ

Brixiam.

SUPERIORIBVS diebus, quo magis in-
diabam cupiditate veniendi ad te, visendæq; vr-
bi, ut audio, pulcherrima, qui essem literis &
tuis, & filij tui, id est, utriusque tui amantissime
inuitatus: eò me reuocabat magis pudor meus, ne-
que tam, quid tua permitteret humanitas, quàm
quatenus mihi per modestiam meam progredi li-
teret, cogitabam. ac sæpè mecum sic. An tu ad ho-
minem, quem nunquam allocutus? quem ne vidi-
si quidem? adde: quem virum, quàm nobilem,
quàm grauem, quàm districtū magnis rebus? ego
autem quis? infirmus natura semper, nunc etiam
valetudine impeditus, exquisita quadam ratio-
ne & cura tuendus. Contendebam equidem cum
animo meo: nec vici facile, sed vici tamē aliquan-
do, et decreui omninò ad vos primo quæq; tempo-
re mi conferre. vereor enim, dū valetudinis com-
modum exspecto, & id ago, ut quas morbus ade-
mit, virus colligā, in hiemem ne incidam, id est, in
imbres, & frigora: quorū altero via corrumpitur,
alterū sciri esse λεπτὴν χρεωτὶ πωλεμιώτατον.
nā illud, in quo tibi fortasse, vel domesticis tuis in-
commoda-

commendare mea mollicies, & paulò fastidiosior
 in victu consuetudo potest, id non specto. aut enim
 exiguum quiddam erit, & feretur facile: aut, si
 magnum, illustrabis benignitatem tuam. Statu-
 tum igitur de re: nec est, cur sententiam mutem:
 videndum de ratione itineris: quam tu ad meam
 voluntatem, meumq; consilium, qua tua est hu-
 manitas, totam reuocis. ego autem nihil puto com-
 modius, nihil aptius ad virium infirmitatem su-
 stentandam, quam lecticula gestari. sed habet spe-
 cies illa, quod ad Fabiū tuum scripseram, quiddā
 nimis honorificum, nec ego in sum, qui, quod supe-
 rat fortunam meam, eo libenter utar. verum ig-
 noscetur valetudini: quam satis infirmam, atque
 imbecillam, concussus & vexatio facile frange-
 ret. rbeda quidem, qua mearum bene perita cu-
 rationum ancilla cum filiola & puero vebatur,
 opus est. hac si habebo, vel potius cum habeo, (vis
 enim me à tua liberalitate omnia expectare) da-
 bo me statim in viam, et ea quidem spe, ut aliqui
 è cali mutatione fructum capiam, maximū qui-
 dem ex tua humanitate, quam cantari ab omni-
 bus audio. Vale. Asula.

EIDEM, Brixiam,

QVOD veritus sum, fieri video, ut imbribus
 madescat humus, & pulvis in lutum coacta via
 impediatur, ac turpi sedet adspectu. frigoris etiam
 acres morsus hoc triduo sentire cepimus. qua cū
 sim

sunt iter habentibus incommoda: tum verò, maiora ut timeantur, hiemis propinquitus facit: ut mihi vel maturè, nulla interposita mora, veniendum ad vos, vel totum consilium necessariò abijciendum intelligam. sebricula omninò tentamur quotidiana: sed, opinor, decedet, cum primum ex hoc me domestico mœrore ereptum statnam in tuis aedibus, id est, in aliqua, ut spero, incunditate, atq; letitia. iniurias autem celi, lectica circummun-
ti, possumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodò fiat, dabis negotiũ tuis, ut Saturni die, aut qui sequetur, proximo, vehicula perducant. Lecticario mandetur, atq; etiam auriga rhedam moderanti, ne quid appropere, nisi me iubente: & omninò rationem itineris ad meam voluntatem accommodent. hoc tu, scio Stella, vel me non scribente, mandasses. nihil enim te praterit, ob eximiam prudentiam: nihil porrò non vis amicorum tuorum causa, ob humanitatem prudentia parem. Vale. Asula.

*

EGO verò, comprimi à te mea causa librum tuum, minimè volo. quin, si ad me refers, ut edas quamprimum, suadeo: rogo etiam pro eo, quantus est amor in me tuus: quem non esse mediocrẽ, tua litera significant. an ego ita sim bonis artibus insensus, ut industria tua impedimenta opponã, & excellentis ingenij fructus, tum benè maturi sint, condi potius, ac domesticos intra parites as-
serua-

seruari, quàm in publicum offerri, & communi-
cari cum omnibus uelim? Illa de tuis hortis, &
nostris fontibus, eleganter à te, nec sine sale prola-
ta sunt. Verum agam tecum per liberaliter, atque
hanc partem libenter dissimulabo, tibi quæ totam
largiar. in reliquis etiam habeo rationem amici-
ciæ nostræ, nuper institutæ, maiorem tamen for-
tasse veritatis. Tunc scripta proximè edita doctri-
nam habent, et accuratam antiquitatis observa-
tionem. itaque vigebunt omnibus, et laudabuntur.
quod si quid est, quod desiderari possis: primum
id leue est, deinde, ut scis, non imminuit, sed au-
get natus in formoso corpore pulchritudinem.
Vale. Venetijs.

EIDEM *

NOLI officium litterarum à me requirere.
nunquam scripsisti, quin rescripserim. quod si cō-
tra, quàm res est, videtur, alieno vitio sit: à me
quidem prorsus abest culpa. De horologio quod
iterum iam scribis, vincit pudorem meum huma-
nitas tua. iā enim statueram oneris tibi nihil im-
ponere, publica explanandi iuris cura occupato,
quotidie aliquid scribenti, unde ad nos utilitas,
ad te ipsum gloria permanet. negotium amico de-
deram: & ille curaturum promiserat: nec tamen
biennio fidem soluit. quare accipio libenter, quod
das. tu mihi, quod tuo commodo fiat, horologium
Augustæ elaboratum, ego tibi, quantam scripse-
ris, pecuniā statim curabo. quale uelim, iam an-

non significavi, factū eleganter, artificio non vul-
 gari. Audieram, quæ dicuntur egregia, minoris
 triginta scutatis emi non solere. Hoc quidem esset
 minimum: nec rei familiaris ratio ferret: cui consu-
 lere, quia copiosa non est, videor debere. porro
 genus hoc ornamentorum ita soleo cupere, ut non
 insaniam: cupio autem valetudinis, non libidinis
 causa, cum enim me satis tristem natura sinxo-
 ru, accersenda extrinsecus iucunditas est, quam
 animi ipso petere non possum: eoq; magis, quod plus
 rimus in cubiculo sum, affectus iam quadriennio
 per totam hiemem oculorum morbo, molesto ta-
 men potius, quam acerbis. nolim igitur impensam
 esse supra decē scutatos, aut omnino quindecim,
 tamq; ita fieri, si horologium probetur oculis eru-
 ditus itaq; vide, cui negotium mandes. nam neq;
 unum intelligunt, et alij alia probantur. ego for-
 nam, & artificio, non materiam, cupio emere.
 De his Institus. egi diligenter, hortatus sum, lu-
 cri maximi spe proposita. ubi ad precium ven-
 tum est, audire se negarunt. itaque sibi auctor
 sum, cum ijs transgas: quos faciles iam habuisti,
 & in tu meritis satis, ut audio, liberales. Vale.
 Veneris.

*

WOLFGANG M. Werter, cum aliquot
 abhinc annis Patavij adolescens daret operam
 Bonamico, dilexi multis nominibus plurimum.
 nam, ut omissam, quod & in adspēctū species
 qua

quædam index nobilitatis, & in sermone, atq; in moribus probitas elucebat: incensus literarum studio colebat me, atq; observabas diligentissimè, sic, ut in magna frequentia amicorum nemo tam mihi esset illo charior, nemo iucundior. tuor illum amorem, & quoad viam, tuebor, eiq; absenti memoriam beneuolentiâq;, quam deo, fratribus presentibus officia, quæ potero, accuratè præstabo. hoc tûm mea sponte facturus essem, quantum optime * mihi accessisse voluntatis existimas, quod eos tu, vir inter maximos summus, & in exercenda virtute semper occupatus, commendandos mihi tuis literis putasti? nam, si quis est, qui de tuo ingenio, de doctrina, in primisq; de eloquentia benè & sentiat & loquatur: irego sum, planeq; meos eò sensus libenter conferam, ut, qui tibi chari sunt, eosdem ego quoq; diligam. Quare, si vis, da mihi ornâdos atq; amandos, quæ ad nos veniunt, amicos tuos, officij eos, si potero, sin minus, studio certè & humanitate impler. ac ne dubita futurum, ut, quo tu sis apud me pondere, cum intellexerint, gratias tibi, quod eos tua commendatione sis prosecutus, diligenter agant. Audio te quiddam pangere in Rhetoricæ Aristotelis libros: quod, quale expecto. auguro futurum, præclarum scilicet, ac te dignum. ergo igitur, ut & communi utilitati, & tua gloria consulas, Vale.

EIDEM, *

NO

NOS hic, optime, (ordiar à te tristi, quan-
do lita non suppetunt) annum habemus pestilen-
tiae, & pulcherrimam civitatem quotidianus de-
linat adspèctus mortuorum. furere iam capit
urbis, & insultat in omnes palam, sine disci-
mine, qui antea repebat sensim, & latenter, nec
iniquamquam, nisi obscuri loci, infimaq; sortis
attingebat. quare divina sunt imploranda reme-
dia humana quàm iaceant, sapè docuit euentus.
Vobis rectè istic esse audio, perpetuoq; sit opus, cū
ob huiusmodi morbo, qui non modò priuatas do-
mūs exhaurit, verum etiam vrbes denūstat, tum
inunctis discordijs, ac bellis & intestinis, & ex-
terna. Te verò florere omni laude, valere aucto-
ritate, valere gratia, esse unum, ad quem omnes
influat consilij auxilijq; causa, nisi plurimum
luctu, malè sentiam de virtute, unde tibi ista flu-
uerit: malè etiam de me ipso, qui tuam vita ra-
torem probavi quidem semper, secutus autē sum,
quatenus licuit: licuit enim cor tē multò minus,
quàm volebam, unum si addis, ut ingenium tuū,
quo nullum vidi præstantius, languore non finas,
& inq; tu rationem constare velis, hoc est, ut ag-
grediaris ad scribendum ille præclara, quæ te an-
te tuis familiaribus esse pollicium, aut, si iam
habuisti, per polias nobiscumq; & cum po-
tueris communicate. Na tu, omnium fortunam
vincis, & solidam planè possides felicitatem. E-
quidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea

virili parte: & hereo, quoad possum, in scribendo: sed mea ratio quàm non sit eadem, quæ tuæ, cognosce. Valitudine sum ea, quæ facile in morbos incurrat, imbecilla prorsus, & incommoda: itaque sæpè in cursu institutorum meorum, cum progredi maximè vellem, consistere sum coactus. Accedunt, quæ temporis haud exiguam partem auferunt, salutationes multa multorum: in quibus videtur esse honor, et est omninò quædam species: sed valeat ambitio: odi omnià, quæ detrimentum studij afferunt. Quid domestica? non enim tantum à me pendent ij, qui meos intra parietes viuunt, uxor, liberi, familia: sed fratres quoque suas in me uno rationes habent sitas: uterq; meo consilijs, alter etiam meis opibus, quantulacumq; sunt, nititur, ac sustentatur. Vides rerum mearum imaginem, ut in tabula depictam, nec tamen obtrui me sino fluctibus molestiarum: sed exitor sæpè, & consequor interdum, ut ex omnibus curis, atque occupationibus emergam, meq; saltē per aliquot horas in portum recipiam literarū. quod si frui diutius liceret, in calo essem: quia non licet, hortor te, cui otij satis est, ingenij verò, scientiæ, iudicij multò plus, quàm mihi, ut hæc omnia studioforum ad utilitatem confaras. quod si facies, gloriosum tibi erit ex ipsa re, quem video prestare posse maxima: ceteris non modò re, verum etiam exemplo fructuosum. fortasse enim, te præeunte, alij quoquo modo poterunt, inuitari laude

le subsequenter. Ego meas antiquitates, et si, ut
 ille ait, spissum opus est, aliquando tamen, ut spes
 in per texam. Vale. Kenotys.

*

GRATÆ mihi tue littera, gratissimus
 vir, qui te ad scribendum animus impulsit, atque
 quæ antea diligebam, & quod, ingressum esse mi-
 nime vulgarem in viam literarum, loquæ per
 te processisse, intelligerem: sed auxit amorem
 in meum hæc, à me nunc minus expectata, co-
 quæ iucundior, voluntatis erga me tua minime
 dubia significatio. soles enim amare in homini-
 bus humanitatem, haud paulò plus meherculè,
 quam doctrinam, ac doleo factum esse antea, ca-
 judicam, an voluntate tua? ut oriatur inter nos
 quondam ex opinionibus dissensio, in tamen de
 rebus, quæ si dilucidè pateant, quod accidere pos-
 set utroque nostrum disputante, studiosis for-
 tasse nonnihil in eo consuletur, id quod est in me.
 in consiliis, & fuit semper antiquissimum. Nam,
 quod mea quadam improbas: si rectè sentis, ha-
 beo gratiam, errare possum, & corrigi volo. sin,
 ubi de meo sensu iudicas, tua te fallit opinio: e-
 go tamen, quæ à studio veritatis culpa manat,
 libenter ad laudem conuerso: itaque, quod ad
 hanc partem spectat, nemo audiet me queren-
 tem, excusabo te potius, atque etiam, quod ad
 licet, ornabo. Quod autem, quæ mea in scrip-

ptis non improbas, ea dissimulas, & in tuos commentarios, meo nomine pratermisso, quasi non transfers: miratus sum, & requisivi paulisper in eo modestiam tuam. agam enim tecum liberè, sicuti natura mea postulat, & inter bonos viros aliquum est. Illa de iudicijs extraordinarijs, quas scribis edidisse, si dederis operam ut ad me perferantur, easi ea discrepare significas à sententia mea, gratissima tamen erunt, & gaudeo te tam esse diligentem in meis scriptis peruoluantis, & occasionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter quarere. sic enim intelligam, ubi corrigendi finem feceris, nimirum, quae super erunt, alia omnia probari. vnum peto: sit conditio par: da mihi, ut idè liceat per te, quod licere tibi per me volo. si quid ego de tuis itidem non probauerim, noli grauius commoueri. iudicemus pariter, & de te, tu de me, utram in partem libet: amemus tamè inter nos, ut boni viri solent: & si quid praeterisse de iudicio, nihil tamen de beneuolentia trahatur. Libros, quos petis, habeo nullos, Carbone excepto, nec eius generis, nunc quidem, si quidquam polliceor. quae verò ipse composuerim, paucis mensibus habebis, si valebo, commentarios in epistolas ad Quintum fratrem, & libros de legibus Romanis: qui est antiquissimum meum sextus. De Sextianae oratione, si scriptam commiseris cum impressa, quaeq; loca varia sunt, misereamur: amabo te: idq; ut facias, rogo. Vale. Venerabili

HIERONYMO FURNA-

rino *Rauennam.*

VIDES me tibi satisfacere, & quod olim petieras, id nunc, tua memorem voluntatis, re prestare. non enim, ut solebam, plebeio sermone tecum ago, sed eo, quem in quadam epistola patricium appellasti, qui quam tibi sit in delicijs, quantumque in eo studij posueris, & industria facile ex ea ipsa epistola potui conycere. verum, quod ad me attinet, nō ego meas litteras eius esse generis intelligo, ut ab homine patricio scripta videantur esse. quid enim habent, ut ita dicam, nobilitatis, quid splendoris aut in sententijs, aut in verbis? conor equidem, & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat: sed moratur rei difficultas, occupatio domestica, valetudinis infirmitas: scribo tamen assidue, quantum licet, & quoquo modo licet. animos videlicet mihi facit, quod inter nos dictum sit, multorum inscitia: cū quibus interdum me consero non sine voluptate: sicuti cōtra, cū in antiquitatem ipsam intueor, contemno me, planēque ipse mihi displiceo. vera enim illa fuit, suisque absoluta numeris eloquentia: nostra infantia est, mi Furnarine, nos balbi, nos elingues penē sumus in Latina lingua. Sed quid ago? dū tecum suauissime loquor, nulla certa re proposita: paginam, verbis undique sua sponte succumbentibus, impleri erit igitur, quod initio scī.

H 3 bere

bere statueram, idem clausula mearum litterarum. Mito ad te munusculum tenue, amoris tamen significationem in te mei, commentarios, à me nuper editos, in epistolas ad Britum, & Quintum fratrem: quos, capio, diligenter legas. id si assequor à te, & à tui similibus: boni labor, & gratia meis laboribus optima refertur. Vale. Venerijs.

LÆVINO TORREN.

tino Leodium.

MIRABAR, cum in tuis verbis tanta sit humanitas, qua tuo mehercule etiā elucet in vultu, cur deberi mihi tam diu paterere tuas litteras, quas, ubi Leodium peruenisses, missuram statim pollicitus eras. hanc admirationē, in qua molestia quiddā inerat, sustulit prorsus epistola tua scripta sanē elegantissimē: in qua causam tui silentij cōfers in peregrinationem, & negotia. quid si iam in otio confedissti: exerce ingenium tuū praeclaris in studiis, non ut amicus tuus, qui nihil unquam parit, cum tamen parturiat semper, sed ut edas aliquid, quo tuum nomen aeterna cum laude coniunctum, ab hominum obliuione, omniq; prorsus interitu vindices. Leodiensem Episcopum, de quo multi multa narrant, omnia praeclara, summoq; digna principe, si quid habeo artis, aut facultatis, ornabo laudibus: sin, quod suscipiā, praestare

scire non licebis: amabit ille tamen, ut opinor, voluntatem. tu me interim de meliore, ut ille inquit, nota commendabis, eiusque in me benivolentiam, si qua est, ea, qua apud illum vales, gratia fovebis. Vale, nosque sapè litteris, si otium est, saluta. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI

Cordubensi Romam.

SOLES in nostris sermonibus, humanissime Leo, quod mihi maximum est argumentum amoris tui, monere me, atque etiam rogare, ut prout valetudinis mea litteris utar moderatus, et in studio virtutis, quod difficillimum est, temperantiam adhibeam: amabiliter tu quidem, et officiose admodum: sed, hoc mihi persuadere si vis, prius illud persuadeas oportet, non magnopere esse de gloria laborandum: inanes esse nostras cogitationes, stulta consilia, quae ad eam dirigantur, ad quam causam non tu quidem unquam tantam afferes eloquentiam, ut in re tam praestanti mihi quidem probes modum esse servandum. quanquam, quod ad rem attinet, tu quoque mecum sentis, vel potius ego tecum. in litteris affirmas esse vivendum, et optandam in primis scientie cognitionem, sed cum eo tamen, ut salutis ratio habeatur. obsecro te mi Leo, quid tu existimas de hi, qui divitias immoderate appetunt? num errare videntur? certe. at ipsi aliter putant: itaque

persequuntur institutum. quid de ijs, qui honores
 sutiunt? non dubito, quin hos quoque sentias pec-
 care. & peccant sanè: timida est enim ambitio,
 ideoq; misera: neque tamen pauci sunt, quos in-
 ficit hac labes. ego & cum his intelligo me errare,
 & praterea cum multis: diuersa ratio est. illi eu-
 res plus aquo appetunt, quas consecuti, meliores
 nunquam, deteriores etiam plerumque efficiun-
 tur: ego in earum artium indagatione sum nimi-
 us, (sic enim ipse existimas) quarum cognitio enul-
 lit ex animis vitia, inserit virtutes. itaque vides
 errorem aliorum cum turpitudine esse comun-
 Etum, meum non modo non turpem, verum etiam
 laudabilem. At morbis sapè tentamur. Primum
 hoc quidem non est prater naturam: ars enim
 prastare non potest, vt rectè semper valeamus:
 nam, si posset, ij, qui scientiam medicina tenent,
 ipsi nunquam agrotarent. deinde, est praeclarum
 in maximis laborare: & quacunque re virtutem
 emas, paruo emas. non posse autem nos ad ea, qua
 summa sunt, sine sudore peruenire, indicat illud,
 quod poëta ne Herculi quidem Ioue nato, nisi
 maximis exat'atis laboribus, calū dederunt. Te
 ipsum rogo, qui me monei, quem ego studia doctri-
 na video nunquam intermittere: vllam ne volu-
 ptatem ea cum voluptate putas esse comparan-
 dam, qua legentes, aut scribes afficimur? po-
 test esse tanta suauitas, qua non maior ea sit, qua
 perfundit animos nostros, earum rerū intelligen-
 tia

tia fruentes, quæ sunt ad bene beateq; viuendum
 necessaria? Quod si quis doctrinam contemnis:
 haud scio, quid iste curet. negligit animum, quo
 nihil potest esse præstantius: se ipse ignorat, quo
 nihil superius: corpori seruit, ignavia deditus:
 quod est illi commune cum belluis: quibus id præ-
 cipuum, ut alantur, ventrig; indulgeant, à na-
 tura tributum. itaque sequar meum institutum,
 neque te, mi Leo, neque alios audiam, studiosissi-
 me monentes: quorum equidem amo voluntatem,
 iudicium tamen cogor paululum requirere. &
 ut ipse quoque erga vos amicis partes, vestro exē-
 plo, suscipiam: sinite meam vocem ī aures vestras
 influere, quæ vobis arrium studia optimarum af-
 fiduè cātat: quæ vestra vobis bona commemorat,
 eique ut agnoscatis, & quantum licet exerceatis
 hortatur. cui si parebitis, fructum capietis eum,
 quem ipsi mihi, cum meam reprehenditis in co-
 lenda virtute constantiam, studetis eripere. Vale.
 Ex adibus nostris.

MARCO ANTONIO

Lombardino Patanum.

SCIS, optime Lombardine, benignitatem à
 philosophis, magis etiam à Christianis homini-
 bus laudari: rectè id quidem: nihil enim est, quod
 hominem aequè cum Deo coniungat: sed illa cau-
 tio requiritur, ut adsit cum voluntate prudētia.

H S

thau-

thesauros plerunque videas in aliquem conferri
 ab ijs, qui dominantur. quare causam: laudabi-
 lem nullam reperies. quis igitur beneficium illud
 pradicabit, in quo neque meritum accipientis,
 neque iudicium dantis agnoscitur? Equidem pro
 magnis opibus existimo hesternam illam animi
 tui significationem. quod enim ad me munus mi-
 sisti, tum est ipsum per se gratum, quia pertinet
 ad ea commoda, sine quibus imbecilla valetudine
 qui sunt, agrè sustentantur: tum vero multò gra-
 tius, quia iudicii tui laude commendatur. misce-
 nim tibi mea vita ratio, nisi ea, in quibus assidue
 verfor, studia probarentur: me tu certè, qui pro-
 bitatè colis, qui doctrina ingenioq; excellis, benefi-
 cio non afficeret. quando igitur ex ista tua in me
 liberali voluntate, quid de meis moribus, quid de
 litteris sentias, facile possum conicere: contemno
 Principum diuitias, beatus esse possum in tua be-
 neuolentia: vnde honor, & decus, vnde praeclara
 virtutis argumenta, vnde etiam commoda ma-
 nabunt. quare cōserua mihi, si vis me felicem esse,
 tuum amorem, quem certè intelligas mihi deberi,
 si tibi, mea quae sint erga te studia, liceat intueri.
 Illa verò quae à tua benignitate proficiuntur,
 persuade tibi, hoc potissimum nomine, quia sunt
 amoris argumenta, mihi esse charissima: neq; ego
 te unquam ex beneficio, sed beneficium semper ex
 te ipso pendam. Librum de Magistratibus, quē
 petieras, habeo equidem absolutum, nondum ta-
 men

Non edendum: itaque comprimetur, usque dum
accuratè perpoliam. proœmium degustabis: quod
ad tecum hac nocturna epistola statui mittere.
Vale. Ex adibus nostris, ante lucem.

PROOEMIUM LIBRI DE
Magistratibus Romanis.

Q U O D in priuata domo paterfamilias,
idem in ciuitate præstat lex. ille præcipit filiis,
quid agant, et qua ratione agant: hac iura ciui-
bus mandat, & ad patrem, ad rectum spe præmis-
sum innitat, à delicto, proposita pœna, deter-
ret. quemadmodum autem rei priuata non hoc
vno consulitur, si sit qui imperet: verum illud præ-
tereà requiritur, ut imperanti domestici omnes
pareant: sic in ciuitate, nisi legē aliqui teneatur,
& ut ei ciues, quasi parenti optimo filij audien-
ti sint, potestate imperioque perficiat: non est in
ipsa lege præsidij satis, optimèque ac laudabiliter
viuendi præscripta norma negligitur, quo fit, ut tã
legi necessarius videatur esse magistratus, quàm
lex ipsa ciuitatis. Ac mihi, hoc de genere conside-
ranti, longè videtur optabilius esse, ut iniqua legi
præsit optimus magistratus, quàm ut improbus
æquissima. nam, si summam potestatem cum opti-
ma mente coniungas: vir bonus in iure dicendo,
præter æqualitatem, & iustitiam, nihil specta-
bit: si quid erit in lege vitiosum, pro sua sapiētia
corri-

corrigit: si quid ambiguum, in eam partem in-
 terpretabitur, quæ ad pietatem, ad communem
 ciuium utilitatem, ad Reipub. salutem propen-
 se esse videatur. sin autem, qui non optimè sunt à
 mente constituti, ijs potestatem addas, & volun-
 tatem viribus confirmes: legis vocem magistratus
 non exaudiet, quid maiores voluerint, sanxerint,
 seruarint, non attendet: ad suum arbitrium, su-
 amq; libidinem omnia reuocabit. quod cum faci-
 es, Reipub. quæ tota à iure, & aq̃uitate pendet,
 non solum facto, sed multò etiam magis exemplo
 nocebit. nam, quia præcipientem sequi non difficile
 est: propterea, qui imitentur, quàm qui inueniant,
 plures non modo in Rep. administranda, verum
 etiam in omni arte reperias. malè C. Caesar, qui
 libertate vi & armis oppressa, ea quæ omnium e-
 rant, possedit unus: sed longè improbius, ac nequi-
 or L. Sylla, qui ut auderet sperare Caesar ea quæ
 consecutus est, exemplo suo perfecit. quòd si, qui
 legibus præfuerunt, tales fuissent, quales eos, qui
 leges ipsas condiderant, fuisse legimus: stetisset in
 suo gradu Respub. quæq; artes in ciuitate liberta-
 tem auxerant, eadem facitè conseruassent. verum
 in hominibus, non in legibus vitium fuit. primi
 omnium duo fratres è Sempronio familia, Tibe-
 rius & Caius Gracchi, malo publico eloquentes,
 & ingeniosi, ferere inter cines discordias cape-
 runt, infimæq; plebis animos nouorum commodo-
 rum in spem turbulentis concionibus excitare,

qui etsi decreto senatus iusta vi oppressi, debitas
 urum audacia potius exsoluerunt: tamen existi-
 osa consuetudinis initium astutis ille dies, qui ci-
 vili sanguine gladios primus infecit: quod enim
 non modo iustum, sed nec usitatum antea fuerat,
 id postea ne novum videretur, effectum est. ita-
 que cum aliquot post annis P. Sulpitius primum,
 ut visus est, non pessime animatus: deinde, siue am-
 bitione inductus, siue iracundia cōcitatus, ab opi-
 tima causa descivisset, eademque ferè, qua duo
 Gracchi, in tribunatu pleb. aut cerse non dissimi-
 lia moliretur: facile ad vim & ad cades prolap-
 sos est: neque prius arma quieverunt, quam ci-
 vium magna parte trucidata, aut electa, unius
 libido antiquas legibus par, atque etiam superior
 esse cepit. quod neq. tunc, neque postea contigis-
 set, si, quam sapientes in scribendis legibus maio-
 res fuerant, tam in creandis magistratibus cauti
 posteri fuissent. nam, etsi non recte geritur publi-
 ca res, nisi prestantibus viris, ac rig. ac magno a-
 nimò pradis committatur: tamen periculosa in-
 primis hæc est, & lubrica sanè deliberatio: prop-
 terea quod non languentibus in animis, sed in e-
 rectis mentibus; ac maximis ingenijs dominandū
 cupiditas exoritur. bonorum spe, fateor ad labo-
 res, ad industriam, ad subeunda etiam pericula
 homines incitantur: sed in libera civitate est, qua-
 tentis cuique credatur: & in danda potestate si
 modus retinebitur; modus item in gerenda serva-
 bitur:

bitur. legitimis enim potestasibus, & moderatis
 imperyralitur libertas: ne facile quisquā vult,
 quod se posse desperat: & qui tantum potest, quā-
 tum si consequatur, ceteri nihil possent, hic si ma-
 lus est, potestate fit deterior: sin ista morib^o explo-
 ratis, ut antea nihil neque fecerit indignum bono
 viro, neq³ voluerit, interdum tamen, ut humana
 mutantur, à rectis cogitationibus ad iniquas libi-
 dines traducitur: & peccat eo ipso, quia peccare
 permittitur ut possit. Quot circa patriam micam
 singulari sapientia institutam, ac diuino quodam
 consilio temperatam licet existimare: in qua neq³
 magistratus idem continuantur, quod est seruando
 ac diutissime recip. retinenda vinculū firmissi-
 mum: neq³ cuiquam tantum vni commissitur, ut
 extraordinario iure elatus, libertati communiq³
 otio moliri periculum possit. qua moderatione fa-
 ctum est, ut post annos MCXXIV. (tot enim
 ab urbe condita numerantur) non modo Resp. sit,
 verum etiā ita sit, ut omnibus rebus publicis, qua
 nunc sunt, magnitudine opum: ijs autem, qua fue-
 runt, imperij diuturnitate antecellat. qua quibus
 institutis, ac magistratib^o vsa, ab humili, tenuiq³
 principio ad tantam dignitatem, atq³ amplitudi-
 nem peruenierit: neque est hic narrandi locus, &
 hoc argumentum viri sapientissimi ita non modò
 copiose, verum etiam perisè ornateq³ tractarunt,
 ut si quid velis adiungere, idem sit, ac si in *Apeh-*
lis aliqua perfectissima imagine, puta in *Venere*
 illa

illa Coa elabores. Nobis Romana ciuitas propo-
sita est. quae quàm multas habueris partes ad i-
mitandum praeclaras, ex eo patet, quòd ita bello
ac pace viguit, ut illius vim & potentiam omnes
reges populiq; extimescerent, aequitatem et absti-
nentiā subiectae vrbes nationesq; diligere. For-
mam senatus, quòd in ea publicum consilium fuit
ordinem comitiorum, iura legum tribus libris ex-
posuimus. Nunc de magistratibus, eorumq; po-
testate disputabimus: tum quia locus ipse admo-
net, (hoc enim legibus adiunctum, & tanquàm
adnexum videtur) tum etiam, quia Ciceronem,
cui video in ijs libris, quos de Legibus conscripsit
hunc ipsum ordinē placuisse, libenter imitatur.

CAESARI FERRANTIO

Patanium.

EGO uerò istum erga me animum, istam,
qua significatur in epistola tua, beneuolentiā am-
plector libentissimè, & amo prorsus amore singu-
larinam, ut omittam, quod ita postulat humani-
tatis: imò praeerea mores, tua modestia, & maior
iam aetate virtus egregiè commendat. quae cum
ipsa me mouent: tum uerò in affinem tuum, Epis-
copum Sueffanum, studium eiusmodi meum est,
multis abhinc annis ex incredibili eius humani-
tate, doctrinaq; susceptum, ut eos etiā, qui modò
aliqua illū necessitudine, attingūt, quosq; ille cha-

ros habet, complectatur. quo tu in numero ut es-
 ses, affinitate primum, id est, natura quodā quasi
 munere, tibi contigerat: postea verò cum natura
 voluntatem, & cum voluntate studia coniunxi-
 sti, excolendis artibus ijs, unde fluxit honor, ac di-
 gnitas affinis tui, unde eadem ad te manabunt, si
 te illo, imò verò si te ipse tibi quam simillimum
 praberis. quis enim tantos processus tam adols-
 scens in philosophia fecit, quantos illa tua in aula
 perillustri Cardinalis Estēsis celeberrima dispu-
 tatio, multis presentibus, ostendit? Qua tamen
 de laude ita te sentire volo, ut maximam esse pu-
 tes, si cum aetate tua cōferatur: sin res ipsa spectetur,
 longè statuas maiorem esse posse, quodq; via
 confeceris, id quidem esse multum, nec tamen tan-
 tum, quantum adhuc spatij super sis. sed, mihi cre-
 de, omnis in eo tuorum studiorum sita perfectio
 est, si, quemadmodum nunc id cogitas, & id, opi-
 nor, agis vnum, ut intelligas, humana res quātum
 alijs alia praestet, ita, quantum infra diuinas hu-
 mana prorsus cuncta sint aliquando simul cogi-
 tabis. ne tu, Caesar, si te ad hanc, quam ignorari à
 plerisque video, praetaram disciplinam contule-
 ris, magistros habebis haud paulò meliores, quam
 quibus nunc uteris, aut etiam per omnem vitam
 uti potes. exstat sanctissimorum virorum multū
 libris expressa doctrina, qua instruihur, & erui-
 dimur ad aeterna vitae salutem. habes praeterea
 domesticum exemplum affinis tui, summi viri

minu in vitam si inspexeris, excitaberis ad om-
nem laudem: coles autem præcipuè veritatem,
quam ille tuetur acerrimè, habuitq; semper an-
tiquissimam. neque verò impedio, quo minus, ut
cupisti, Marco Antonio Genna, & si cui prae-
sens velis, operam des: eloquentiam quoque si ad-
iuxeris, ut res graues et obscuras ornatè ac splen-
dide tractare possis, minimè improbabo: sed illa
præstantiora sunt, quò te hortor, ut aliquam-
minò transferas industria tua partem. De li-
bris ad te missis, habeo gratiam humanissimo, &
in primis erudito iuueni, Sebastiano Leoni, utris
aque nostrum aque familiari, qui mihi hanc in-
stituenda tecum amicitia occasionem obtulit: quã
audè arripui. iam enim incenderas me studio
tui, cum de ingenio, de studijs, denique de tua ad
optimas res propensâ, voluntate multa predica-
sti. quòd si quid acciderit, in quo tibi opera mea
vix possit esse: id si ipse intelligere potuero, mea
sponte suscipiam: sin secùs, à te admonitus effici-
am, ut esse tuam apud me plurimè voluntatem
intelligas. Vale. Venetys.

VIDEO LOLGIO

Placentiam.

PAULO antè dederam ad te literas, quas
coniectura dierum putabam tibi iam esse reddi-
tibus: nunc altera consequentur. Scripsi, te ab-
sente

sente me cessare in litteris, & omnino tuam ope-
 ram, tuamq; illā in meis rebus officiosissimam su-
 dulitatem vehementer requirere: sed meum con-
 siliū esse, te istinc ne prius commoveres, quam
 ego alicubi consedissem. id ego volebā scilicet in-
 nitus, qui te socium et administrum meorum stu-
 diorum summē desidero: sed volebam tamen in
 commodi causa: primum, quod hanc equitanti-
 iactationem, qua me equidē delectat, tibi otio-
 pido, suspicabar non placere: deinde, quod acci-
 disset, ut istas regiones peteremus, quod post ba-
 nea facturi videbamur: intelligebam fore, ut ad-
 re cōmodius ad me posset intervallo minore. nū-
 audi, cur sententiam mutauerim. Cardinali
 stro, cui nimium sapē calculus molestus est, mul-
 iam remedijs frustra tentatis accedere nunc
 aquas Lucenses valetudinis causa deliberatum
 est: nosq; ut scis, idem cogitamus. ijs aquis qui
 volūt, id maximē spectāt, ut sicco tempore via-
 tur. hec est quasi methodus quadam, quā serua-
 ribus sulubres dicuntur esse: permista cum imbi-
 bus putrescunt, graui periculo bibētium. nos pe-
 rò, o Lolge, qui didicimus à philosophis, bonam
 valetudinem expetere sapientis esse: valdē in
 quidem parte sapimus, & ut optimē valeamus
 accurate, quacunque vires tuentur, aut augen-
 persequimur: qua posse videntur infirmare,
 minuire, declinamus. itaq; ad balneorum me-
 nam prius non accedemus, quam id & tuis
 fū

statim fieri posse intelligamus. nunc equidem
 tantum tempus est. vides, quæ pluvia, quam pend
 males dies. hæc dum ita se habent, nos oppor
 tunitatem expectantes, in his oppidis, & villulis
 modò satis oberrabimus. quod quoniam
 diuturnum sit futurum, divinare difficile
 est. & ego dum te careo, multis commoditatibus
 ut careo, tunc, ut ternis iam litteris significare
 solent, non abes à me sine molestia: mea causa
 tua horret, ut, quanquam nondum confedi
 mus, maturè tamen, nisi quid gravius impedit,
 mittaris. & ut scias, quo me loco convenire pos
 sis: Pisus ad Idus Iunias, & ultra, ut opinor, ali
 mento. sed ad Idus Iunias certè commorabimur
 al. Pisis.

HANNIBALI CARO

Rauennam.

FOROLIVIENSIBVS malè sit, qui
 te longius à me abstrahunt, sed istorum motus præ
 cedi prudentia sedabit: tunc, ut scribis, Rauennam
 breviter recurre, ibi velim ne quid causæ sit,
 quò minus ad me quamprimum. ego volebam ad
 te, sed impediunt multa, maxime Ciceronis edi
 cio: cuius tempus aduentat, vel potius iam adest.
 itaque occupationum onere valde premor. sed mi
 nulla res esse potest tanti, ut ab hoc scribendi
 officio discellar. Nunc est, quod ad te velim. Quæ
 I 2 tibi

tibi has litteras attulit, est & mihi, & fratri
 meis valdè familiaris. eius opera multis in re
 vti sumus egregiè fideli. cum Rauennam veni
 rus esset, quiddam ut exigeret, quod ibi habet
 nominibus. petijt à me, ut se tibi commendare
 dixi, cum causam optimam haberet, commenda
 tione cum non egere: tamen me esse facturum.
 quid me amas, Care, vel potius, quantum mi
 mas, tantum hunc hominem adiuna. his tempo
 ribus cum fides ubique sit angustior: vereor, qui
 bent, ne non faciliè dissoluant. si res in iudiciu
 venerit, noli pati, virum bonum, amicum me
 exhaustiri longi temporis impensa. beneficium
 conferes in ingratum: memorem enim cognomi
 tu eum ne spectes: me vide, qui à te peto. mihi
 nim gratius facere nihil potes. nam et si quod
 nos attinet, ipsi quidem iter nos magis, quam
 namus, amare non possumus: tamen valdè la
 ro, in quo me ambitio quadam monet, ut homi
 nostrum coniunctionem, tuamq; in me benevol
 tiam perspiciant: quarum alteram vita aqua
 fore, alteram eiusmodi iam esse confido, ut
 addi posse videatur. Vale. Venetijs.

EIDEM, Rauennam.

VIRVM te duco, qui compedes illos su
 gere, & aliquādo te in libertatem vindicare
 zueris, id quod ego, qui nervos ingenij tui bene

FEST

nitu haberem, prorsus ita fore sperabam. ut au-
 tentiam cum Guidiccione, id est, cum homine
 doctissimo, & ad tuam naturam aptissimo, tibi
 vivere liceret: hoc verò ne optare quidem unquā
 ausus. quod quando accidit, benevolentia in-
 mea est, gratulari, quod eueneris: prudentia au-
 tem tua non cōmittere, ut frustra euenisse videa-
 tur. Herum habes, Care: herum autem dico? cu-
 ius suauitas est, is in te amor, ut potius aqua-
 la, potius germani fratris loco tibi sit: sed quoquo
 nomine appelletur, eum certè habes, qualem vis.
 Quare, quod mihi, aliorum arbitrātū cum uiue-
 ris, promittere solitus eras: id ego nunc quando
 in iuris es, non à te petam, sed exigam, ut operas
 Musis, iā diu à te, non sanè tua culpa, tamē pre-
 termissas, eo, quicum es, permittente, atque etiam
 hortante, reddas. sed ita procul dubio te esse fa-
 cturum, vel potius iam facere existimo. itaq; hoc
 admonendus quidem es: illud autem etiam ro-
 gandus, ut ad nos quàm primū venias, ut pos-
 sim urbanitatis tua sales ex intervallo regustare
 pedibus, puto fore commodius: nam mari præ fri-
 gore obtorpueris. ô dulcem congressum, in quem
 ego, vix credas, quam multa reseruem, qua litte-
 ris commissa, eandē suauitatem nō habent. Val.

EIDEM, Raenae.

FESTIVVM Molsa nostri poëma liben-

ter legi, explanationem verò tuam libentissimè;
 & sum admiratus acumen ingenij tui summo iu-
 dicio coniunctum: quorum alterutrum non ita
 multis contingit, vtrumque verò paucissimis.
 Quòd scire vis, quid alij sentiant: idem quod ego,
 nihil esse in illo genere pfectius, quo magis te hor-
 tor, ut hanc facultatē ad graniora studia trans-
 feras, et aliquando te, ab istis occupationibus vin-
 dicatum, in literis totum abdas. quòd si maturè
 feceris, cerno iam animo, quanta tibi hoc consili-
 um laudi, quanta nobis, qui te amamus, letitia sit
 futurum. memini, quid tu mihi te facturum esse
 dixeris: neque te arbitror oblitum, quid ego tibi
 in eam sententiam responderim. *Mi Care*, induc
 animum, nullos praestantiores esse fructus, quam
 qui è virtute colliguntur. et, cum hoc feceris, quòd
 & facis, & fecisti semper: tum illud tecum existi-
 mato, ac pro certo habeto incredibilem esse ex-
 pectationem, quam de te apud homines concita-
 sti: quam si sustinere, ac tueri vis: contende, dum
 integrum est, omni studio, ut ex hoc vite genere,
 in quo olim te non tuum iudicium, sed vis qua-
 dam temporum, tanquam in aliquod pistrinum
 detruxit, quàm primum te eripias. quòd quia tibi
 deliberatum esse mihi saepe ostendisti, non ero lon-
 gior in te cohortando: tantum hac attingi amore
 impulsus, ut intelligeres, in summis meis occupa-
 tionibus me tamē de tua laude cogitare. De Ar-
 dingbello nescio quid atrocius est allatum: quid
 ego

ego sanè quàm pro eo ac debui, molestè tuli. homi-
nem enim eruditum, & cum tibi amicissimum,
tum à nobis, ut visus est, non alienum cognovi.
velim, tu id ad me planius, quid fuerit, & vnde
fuerit perscribas. Vale.

EIDEM, Ravennam.

LITTERIS tuis, quas tu Idibus Quin-
til. dederas, ego Nonis accepi, rescripseram quo-
modo mihi tunc occupatissimo licuit: postea, cum
tu per otium in manus sumpsissem, accuratiusq;
perlegerem: sensi me quasdam partes, quibus
nunc ex intervallo respondeo, imprudentem omi-
sisse. quod etiam si ita non fuisset, ego tamen ali-
quam scribendi sententiam alicunde arripissem:
non solum, ut quasi tecum loquerer, quo nihil facio
libentius: sed etiam ut tuas elicerem, quarum ser-
mo et purus in primis est, atq; ornatus, et huma-
nitatis ac benivolentia notis maximè insignis. vel
quasi mense proximo dedisti, quàm amabiles, quàn-
ti consilij, quàn multi officij? quod munus, quae par-
tes in jura te sunt hominis amantissimi, prudentis-
simi, diligentissimi pratermissae? quàm accurate,
quàm distinctè, quàm peritè tuam de meis typis
sententiam explicasti? quibus quidem typis, spero
fore, ut emendatissimis utar, quando ad te, & ad
Thomam nostrum missi sunt: quorum alterum in
labore patientissimum, alterum in iudicio elegan-

tissimum cognoni. Quòd autem ita scribis, homines hoc animo esse, ut nihil à me nisi perfectum, absolutumq; expectent: facis tu quidem officiose, & peramanter, qui ad me excitandum aliorum quoque opiniones, & indicia colligas: sed hoc ipsum genus, quod perpoliri à me vis, ut perficiatur, in te est. Quare, quoniam ita casus tulit, ut vnus frèr hoc tempore tantum me accissa passes, quantum ego tua semper volui: et si mei commodi, atque etiam honoris ratio postulare videtur, ut in te rogando pluribus verbis utar: tamen id non faciam, ne maiorem desiderij mei, quam humanitatis tua rationem videar habuisse. De artifice autem confirmando, quoniam in hoc vides esse omnia, & me longinquum nihil posse intelligi, omnem curam tu suscipias oportet: qui ut idè nobis sit, qui antea fuit, facile cum prudentia, in commoditas illa tua prestabit. quanquam nò dubito, quin ipse per se, vel sine villo artificio tuo, ad id, quod reliquum est, persequendum ita, ut voluimus, animatus sit. profectò enim constantia rationem sibi habendam ducet. sed tamen, quoniā gloria magis studio, quàm emolumenti cupiditate incensus, id opus est aggressus: subyicies tu quoq; idem idè in sermone quasi igniculos, ut vehemens inflammetur. Ficus tuas quod ais te in apertum refellere velle, ut aliquando venales circumferatur, quæ quotidie ab omnibus, te insciente, degustatur: ego verò ut id facias, magnopere suadeo,

deo. Quòd autem meorum typorum expectationem nimis longam esse dicis, mihi quoq; ita videtur, idq; cum mea causa, tum tua non mediocriter doleo. Figurarum opus, quòd te hortante sum exorsus, texitur illud quidem diligenter, sed vector ne plus oneris susceperimus, quàm quantum nostra imbecillitas sustinere possit. quod si ita erit, accurre, ut, parte aliqua nobis detracta, & in te translata, relenemur. Sed amabo, quid sibi vult, quod in tuarum litterarum clausula posuisti te, si qua essent inter nos ad significandum nota, quiddam occultius, fuisse scripturum. equidẽ, nisi quale sit, videor mihi iam intelligere: tu tamen ut apertius declares, valdè velim. De mandatis meis, ea, quod tuo commodo fieri possit, si exhauries, per mihi gratum, p̄rque iucundum, feris: sed illud primo quoq; tempore, de quo se Martellus tuus curaturum recepit: qui si stetit promissis, reliqua ego à te exigo: sin autẽ, quod pollicitus fuerat, nòdum exsoluit: eum tu litteris appella. nam de ceteris non ita valdè urgeo: ages cum libebit, vel dicam etiam cum libebit. in hoc autem nisi mihi quàm primum satisfas, pradi- co tibi, flagitatorem habebis acrem & permole- sum. Vale, & amicis communibus salutem à me plurimam. *Venetia.*

OCTAVIANO MAGIO

Roman.

I 5

PRO-

PROFECTO nihil tam accidit contra vultum, quod aliqua demum iucunditas non temperet. sic sunt humana. angebar animi, (quid enim dissimulem?) tuis factum occupationibus, ne te complecterer discedentem: nunc idem gaudeo, euersisse quod nolebam: quando tu, arrepta inde tui pugnandi occasione, literas ad me misisti, officio primum referas, et humanitate singulari, deinde latinè loquentes egregiè, sic, vi eius urbis, in quam te cum Aloysio Mecenico praestanti viro, Veneta Reip. legato contulisti veterè eloquentiam redolere videantur. Quare cum animo sum letatus erga me tuo, fuitque voluntatis ad me amandum propensa gratissima significatio: tum verò ex ista quam adolescens admodum consecutus es, latina lingua facultate, istòque, quo te video florere, ingenio, tantum accessit ad latinitatem, quantum ne conabor quidem verbis explicare, sensu ipso vix, atque mente comprehendendo. Atque equidem tibi eo etiam gratulabor magis, si tua bona noueris, id est, si & quæ habes in studio tueberis, & quæ ostenduntur, ac deferuntur à fortuna, magni facies: quantūque in te eris, nunquam dimittes. non enim, mihi credas, tani esse tibi Roma debet, quia Roma est quæ praestanti olim viros tulit, imperij terminos cum Oceano coniunxit: quanti ob vnius hominis consuetudinem cuius est humanitas doctrina par, doctrina verò, quæ potest esse maxima, is est Octavianus me-

tu: qui urbem, à qua ceteri honestantur, sua ipse
 virtute nobilitat. Et nunc tu virum nactus, cole, si
 sapias: et pete tuam gloriam ex illius consilijs, ut
 re quantum licet: & ut liceat plurimum, exopta.
 ipse te, si vacabit, nunquam à suo congressu,
 nunquam à sermone excludet. commendaticijs
 ad eum litteris minimè opus est, nec fert hominis
 humanitas: ut tu illi, quod epistola tua significat,
 satis iam notus, fortasse etiam familiaris. Quod
 reliquum est, non te fugit illud: Magistratus vi-
 rum indicat. itidem hac legatio, qui sis, qui futu-
 rus aliquando, patefaciet. quamobrem, illi
 incumbere ad laudem: amplectere virtutem: illa
 recte, qua bonis artibus, ac moribus aduersan-
 tur: qua te sapè in ista aetate, tuorum comodo-
 rum, tuæq; tanquam hostes gloria, circumveni-
 unt, nec facile, nisi prudentiam summam adhibu-
 eris, depellentur. Vale, & salutem dic meo
 nomine exquisita eloquentia viro,

Julio Pogiano, cuius tibi a-
 miciciam, & consue-
 tudinem valde
 gratulor. Ve-
 netys.

***

EPISTO-

EPISTOLARVM
PAULI MANVTII LI-
BER TERTIVS.

HIPPOLYTO ESTENSI
CARDINALI
Ferrariam.

VALDE me lenauit, in hac mea satis gra-
uiter affecta valetudine, oratoris vestri,
Hieronymi Falesti, viri praestantis oratio: qui
cum sermonem mihi, Ferraria tecum habitum,
expoſuiſſet, multa q̃, ut ſolet, de ingenio tuo ſingula-
rari, de ſumma grauitate, ac ſapientia, nonnulla
etiã de tua nequaquam à me, ut audierã, alie-
na voluntate narraſſet: cœpi letitiam, quantam
aliquis ex inſperata, exoptata q̃, re capere maxi-
mam poſſit, meas q̃, ſtatim eſſe partes duxi, ut ad
te ſcriberem, ageremq̃ue gratias, quòd in eo loco,
vnde me depellere fortuna conaretur, tua me re-
tineret humanitas, quo ſano mihi nihil optatius,
nihil hoc tempore, cum inſirmus langueo, ad ani-
mum meum ſuſtētandum opportunius potuit ac-
cidere. Atque equidem ita ſtatuo, actum eſſe me-
cum miſere prorſus, atque inſelicitè, quòd meam
ad te veniendi cupiditatem incredibile poſtſilen-
tia primum, deinde morbus impedierit: & in ea
magnum ſtudia mea, meas q̃, res adiſſe dānum:
quibus à te, pro tuo inſtituto, veteriq̃, conſuetudi-
nis con-

ne, consultum iri optimè pro certo existimabam. quod quando ita accidis, & quando me à tuo cō-
nitu non mea voluntas, non iudicium, aut vlla
mentis inconstantia, sed corporis imbecillitas, at-
que hac annuensarij, ac penè in perpetui morbi
vis importuna seiscigit: peto à te, Princeps huma-
nissime, id saltem, quod in tua, nō in fortuna ma-
nu situm est, tribuas, et largiare, ut benevolentia
mibi tua, & quæ fuit antea, & quæ si ad te inis-
sem, futura erat, eadem conseruetur. hoc si asse-
quor, beatus hac una re sum: cetera paraspando.
ea porro mihi ut conseruetur, ita postulo, si me,
qualis in aula tua fuisset, talem esse absentē in-
tellexeris, id est, observantem tui, tuaq; in laude
omni studio et cogitatione defixum. Quod si qui-
busdam litteris animus à me tuus est offensus:
quod in ijs dicar minus fortasse, quàm decuit, de
te, aut de tuis modestè locutus, quod certè secus
est: sed si me tūc à meā cōsuetudine impetus qui-
dam abduxissent iracundia: nosti pro tua sapien-
tia ingenium humanum: magna vis doloris est:
impellimur sepè longius, quam ratio concedat: et
facta quæ sunt, paulò post infecta frustra capi-
mus, te tamē ita decet ignoscere dolori meo, si ex
iusta, ut ego arbitror, causa susceptus est: sin ali-
ter tibi videtur, ignoscere tamen debet, ut eluce-
at magis in culpa humanitas: quæ si omni digna
Principe virtus est, te videtur Principe dignissi-
ma, quem ad omnem laudem natura genuit, dis-
cipli-

ciplina erudiuit, multorum annorum consuetudo
assuefecit. Vale. Venerijs.

FRANCISCO MOLINO

Patauium.

QVOD meas epistolas descripseris, valdè te
amo: & custodiri à te malo, quàm ad me mitti.
Quod autem, non esse tibi scriptionem illam in-
fructuosam, significas: prorsus nō abnuo: verum-
tamen, quod tibi hoc in genere multo & plura, &
meliora domi quotidie nascantur, hoc equidem
nomine band paulò magis tibi gratulor. quàm
tu, si sapias, agnosce, & opta diurnam occasione.
vinis cum eccellente viro, adolescens, præstanti
ingenio, optima valetudine: vinis Patauij, id est,
in urbe scientiarum laude celeberrima: quo, tan-
quam ad mercatum, virtutis cupiditate ita om-
nes confluunt, ut inanes redire turpissimum du-
cant. Plura non debeo. noui enim, ad quem: &
hac ipsa minimè necessaria videbam: sed obse-
quendum amoris fuit in te meo, qui me tacitus, ut
tecum de tua laude loquerer, hortabatur. Patri
verò tuo, & optimè de me merito, & ijs virtuti-
bus, quæ nobilem virum decent, in primis orna-
to, quid est, quod à me deberi non intelligam? Ex-
stabit igitur in te, si qua re potero studium meum:
illum autem colam sensibus intimis in omni vita
studiosissimè. Vale, & ut Muresi contubernio
ac disci-

ac disciplina dignum te praestes, quanti tuam laudem facis, quae mihi maxima cura est, tantum committere. *Venetijs.*

MARCO ANTONIO

Mureto Patanum.

BEASTI me tuo iudicio: si modò plus est à te veritati, quàm amicitia tribusum. quod ego, quia faueo mea laudi, facile mihi patiar persuaderi. sed, amabo te, visne mihi legem illam distitui deberi? nescis, quàm sim studiosus huius generis monumentorum? describe aliquando: aut, si, stantem in media via describere, minus honestum videtur, nec pudor tuus fortasse fert: da negotium homini diligenti, quando Achilles noster vel negat, vel certè prorsus agit eò modo, ut negare videatur. salutabis tamen eum meis verbis: cui certè fortunam opto, qualem si magister eius haberet, omnia bona, merenti pessimè, contingerent. Si quid peperit ingenium tuum, dignum penè dixi utroque nostrum, sed si quid te ipso dignum, mitte: ut constes humanitati tuae, atque etiam constantiae: es enim pollicitus. Quid Molinus meus, flos omnium leporum, omniumq; virtutum? ut valet? inbe eum saluere quàm potest humanissimè. Charta me deserit, ut vides, eum suavisimè loquentem. *Vale.*

EIDEM,

EIDEM, Pataniam.

V N A M tragœdiam duobus ipsis diebus,
 cum assiduè scripserim, absoluerè non potui meo-
 rum oculorum, ut video, res non est, ac ne digito-
 rum quidem. quid? ego habeo tuos articulos? hui,
 quantum interest. reliqua igitur ad te reicio. vin-
 ces me facile celeritate: æquabis in diligentia, si
 volueris. finge operam te dare, cum describes, ho-
 mini literarum, & prorsus ignaro, et prorsus cu-
 pido. finge, amico singulari: quem explere officij,
 si liceat, optabile sit. quanquam hoc non finges: nā
 cum à domesticis discessi, nihil habeo te charius.
 veruntamen, hac si tibi proposueris, de quo rogā-
 dus non es: monere tantum volui, nihil quicquam
 omittes in describendo. habes, quam ego in me de-
 sidero, mentis constantiam, pectoris firmitatem,
 hac mihi morbi diuturnitas eripuit: qua video ef-
 se in te, utinamq; diu videam, ἐν τῇ ἀκρίβει, habes
 oculos in legendo, manum in scribendo exercita-
 tam: vacui verò temporis quantum vis: & vis in
 rebus meis plurimum, qui te sæpè dixeris, profes-
 susq; sis ad meum arbitrium tua studia conferre.
 nam, quod ad Gymnasiy curam attinet, nec dies
 instat publici muneris, &, si instaret, opera hac
 bidui tota est, bidui, inquā, tibi mhilo lōgior: mea
 verò, & diuturni temporis, et laboris esset non fi-
 rendi. ad hac si accesseris voluntas, qua mihi non
 venit in dubium, et inductio illa animi, qua mag-

nas res facile conficit negotium habeo absolutum.
 serua, mi Murete, quod in te est, amicum tuum
 integellum: parce valetudini: nostram imbecilli-
 tatem, tuorum officiorum ope sustenta. scis ἐμὲ
 βλεπόντος, quo amore, quo consilio, quo etiam
 presidio fortuna tua nitatur. οὐτίς ἐμὲ ὅλως
 nosti reliqua. Hæc aliena manu scripsi, cū pau-
 lulum languerem. tota enim serè nocte, nescio quo
 casu, somnum oculis non vidi meis, aut vidi tri-
 stium imaginum turba permixtum. Tuum Euri-
 pidem remitto, unaq, meum, quem cupio similem
 esse tui. Ex adibus nostris.

EIDEM, Patanum.

MONSTRI simile, Muretus non respon-
 dit: immemor ne nostri? nefas credere: & hanc
 suspensionem longè animus respuit. at occupatus?
 hoc fortasse verum. vlla ne cursum amoris in-
 terrumpat occupatio? omitto iocum. Mi Mure-
 te, garris sapè amor: at tu siles, cū tamen, ut o-
 pinor, ita me ames, ut fortasse nemo magis: quod
 certè facis mutuo. quòd si, quia legē illam descri-
 bere per tua negotia non licet, ideo non scribis: ro-
 go te, abyce istam curam. abrogentur potius om-
 nes leges, quàm tuarum litterarum fructu diu-
 tius caream. nec tamen, detrahi multum de otio
 tuo mea causa, volo. scio, tempus quàm utiliter
 ponas: illa satis erunt: Mi Manuti, valemus: &

K

valere

valere te, valdè cupimus. τὰ ἑοικὸς sunt in manibus. cum Molino tuo, cum Sofiano sapè sum: plane viuo. Hac sententia, sed alijs verbis, id est, elegantissima, quibus ipse abundas, si scripseris: satis planè cupiditati meae, (quid enim dicam voluntati?) satis etiam officio tuo feceris. V ideo te expectare aliquid de meo discessu. dies appropinquat, vel potius iam adest. iam, ut ille ait, sarcinula collecta sunt omnes: nec ferè quod agam, superest itaque Nonis Sept. cogitamus. Cum illa, qui mihi nūquam placuit, impuro homine, si quid aduersus me, suscipe, ut ego in tuis iniurijs soles, & sustine prelia. nervos enim habes. ille, nostram vicem, ulciscetur sua malefacta. nam, inuidia rumpitur: & habet, quod inimicis eum sensibus dies noctesq; excruciet. nos laudabilia cogitemus, & ad praclara illa studia incumbamus: de istone meminerimus quidem, qui bonos omnes, hostis est, sui dissimiles, odit iniquissimè. Vale, & amicis nostris (sunt enim ferè communes) plurimam salutem. Venetijs.

SCRIPTIS litteris, & iam obsignatis, hesternae tuae sunt allatae, Gracè loquētes non minus argutè, quàm eleganter. qui possim paria paribus? si pergis, clamabo me circumnueniri. me hercule non tam aquis vlli fontes, quàm ingenium tuum scater Gracie & sententijs, & dictis. mētè: extra iocum, amo te quotidie magis: quia tu scilicet ad perfectam virtutem quotidie accedis

propi-

propius. Sed pauca de re. Videsne quàm facilè
tum ferantur, tum abrogentur leges? Vbi sunt,
qui tribunitiam potestatem accusant? illa equidè,
cum bona mente coniuncta, salutaris. Sed hec ne
nimium curemus. Viere fortuna tua. ego alias res
gignes specto, inuitus nostri dissidij causa: sed con-
tingemur animis, corporibus disincti. id est ma-
ximum, in maximo dolore, solatium. De Philopo-
m, quia comes futurus est itineris mei, velim in-
ter rationem, si eum hic reliquisti, ut ad me quàm
primum. colligo omnia, ne quid me. moretur in
discessu. non enim id agitur vnum, ut voluntati
mea, sed illud simul, ut fidei satisfiat.

EIDEM, Patavinum.

TU vide, cui committas. ego enim binas tan-
tū accepi. prioribus respondi nudius tertius, me-
amq. tibi de Bononiensi re non modò sententiam,
verum etiam voluntatem ostendi. his alteris, qua
mibi reddita sunt heri vesp̄ri, si rem specto, re-
scribere nihil est necesse: sunt enim eiusdem argu-
menti: sint tuā voluntatem, qua quanta sit, ex tuis
litteris apparet: sunt eadem iteranda. sic igitur
faciam. Affirmo tibi Sigonium nostrum, si Bono-
niam ierit, praesensque contendorit, certum futu-
rum. habet auctoritatem, ex huius loci dignitate
partam, mirè suis amplificatam scriptis, praefer-
tim his postremis, insigni doctrina, iudicio, inge-

nio, diligentia refertis, studia Bononiensium cl-
 zium facile colliget, ciuitas enim est ad humani-
 tatem nulla propensior. Accedit, quod aut petet
 solus, aut cum ijs, quos neque nominis fama, neq-
 verò, ut à nonnullis accepi, literarum scientia
 magnoperè commendet. Bargaus enim, $\epsilon\upsilon\chi\alpha\sigma\tau\acute{o}\nu$
 $\chi\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$, conditionem illam certè non spectat,
 qui enim Pisis dominetur, & sua virtute, quam
 nouimus excellentem, & principis gratia, cuius
 in ditione natus est: quo cōsilio ad res nouas ani-
 mum adiciat? Ego, si Bononiæ Sigonius: vides,
 quid sequatur. dys hominibusq; approbantibus
 in eius locum adscendes. quo mihi nihil esset opta-
 tius. nam speciem habet Bononiensis conditio mai-
 iorem, ut in gymnasio Italia celeberrimo: emolu-
 menti certè haud paulò plus hic video futurum.
 atque etiam de dignitate videro. tractantur om-
 nino litera splendidius in publicis gymnasijs, &
 docetur de loco superiore virtus maiore cum glo-
 ria: sed clarissimum Venetiarum nomē quasi lu-
 minibus obstruit Italicarum omnium ciuitatum
 & hoc ortum decus facile manat, ac diffunditur
 per omnes gentes, propter huius urbis communio-
 nem, et quasi societatem cum orbe terrarum uni-
 uersò. Hic venit in mentem: Cur tu igitur ni-
 gras? alia ratio est. ego urbem linquo, non cum
 urbe emolumentum: quin hoc augeo vehemen-
 ter: illam prorsus amittere non videor, quia Re-
 mam specto. Habes meam sententiam, quod qui-

dem
est
am, v
si si q
ta. D
adde
ni Se
noua r

Q
velidu
tuent
tam gr
canst
inibis,
contin
igitur
rete, p
ligis, q
se apu
simila
inend
petere,
ce, si m
riam, q
rem è v
ut acer

dem ad te attinet. De Sigonio autem, quia nihil est tam amplum, quod eius virtus non aquet, meo am, ut opinor, diuinationem exitus non fallat. nisi si quid attulerit casus, qualia fert hominum vita. De Mollini nostri valetudine, cum rescribes, adde verbum, si me amas. Vale. Venetijs, Nonii Septemb. quo me die discedere cogitant, mea res detinuit.

EIDEM, Patanum.

QVID homini non timendum? cum te tam validum, istis lateribus, ista aetate, nihil tale meo tuentem animus reliquerit. valde me percussisti tam graui nuncio, eoque magis, quod ignorare te causam scribis. Nam tuendi tui quam rationem inibis, si te morbus inuasit imprudentem? tuam continentiam narras. equidem ita credo. unde igitur fluxit vitium? parce tibi in studijs, mi Murere, pro eo quanti ipse tibi es: aut, si te ipse non diligis, quem omnes penè diligunt, pro eo quanti ipse apud te sum: quem tu nisi magni facis, egregium simulandi tenes artificium. nescis modum esse retinendum in omni re? nescis, virtutem nimis appetere, virtutem non esse? age igitur iam te respice, si minus antea: tibi consule, et eam quare gloriam, qua te vinentem oblectet, non qua discedentem è vita prosequatur. ita diu incundè vinam, ut acerbè nunc vino, quia sollicitus de te sum. me-

dicos habes doctrina singulari, quorum consilia
 uti possis: calo uteris clementissimo: in rebus tui
 nihil, opinor, est incommodè. genus enim visa non
 honestum minus, quàm utile, delegisti, et si te scia
 de re & lucro minimum laborasse, illa verò ha-
 buisse prima, qua nec mihi postrema unquam
 fuerunt, decus, & amicitias nobilium virorum.
 Hac cum ita sint, modò paulò minus mentem, &
 paulò magis corpus exerceas, rectissimè tibi erit:
 nòsque, tui peramantes, afficies maxima latitia,
 quod auguror futurum: & ut meam spem, quan-
 tum in te est, exitu confirmes, te ipsum tua, nec
 minus mea causa rogo. Kalendis April. omninè
 te, si id minus, Catullum tuum exspecto. diem
 unum prorogari, è re mea non est. Vale.

EIDEM, Patanium.

PLANE non assequeris, ut video, quorsum
 illa de me Momo scripta sint à me. non enim id
 spectavi, tuam ut remorarer industriam, sed ut
 acuerem potius, atq; incitarem. tu autem ita cò-
 motus es, ita mecum vehementer, ac penè iracun-
 dè agis in epistola tua, ut vix tibi temperes, ac ne
 satis quidem, cum velles, tèperare potueris, quin
 aculeos etiam in me nonnullos emitteres. deinde
 quasi blandiris in extremo, verbis utens aman-
 tissimis, atq; honorificentissimis: cum ea mihi tri-
 buis, qua si respuerem, ipse me non amarem. tam

et enim

si enim mihi sum, quanti ab ijs quibus ego pluri-
 mū tribuo, fieri me sentio. Ac putabam, mi Mu-
 rate, meos tibi sensus benè cognitos omnes esse:
 quod si paululum à mente quandoque aberraret
 oratio, non esse facturum, ut eò mea verba detor-
 queres, quò neque meum iudicium, neque nostra
 iam penè fraterna necessitudo ferret. quod quan-
 do secus video contingere, aberit posthac à meis
 literis omnis ironia, aberit iocatio, quidquid de-
 mique eius esse generis intelligam, ut in utramque
 partem flecti possit. de illo ne me minero quidem,
 si potero: hominem enim contemno: silentium qui-
 dem, quod potero, ipse mihi imponam. De Plau-
 to videor tibi scilicet, quod aiunt, in alienam me se
 sim. sic enim illud interpretor, A me, ut scis,
 efflagitabatur. Tu verò, me perlubente, rem sus-
 cipies: si modò, quod contrà mihi videbare, ani-
 mum induxisti ut efflagitantibus breui satisfa-
 ciam. verum, si praclaros de Finibus commenta-
 rios, ad exitum iam perductos, paucorum die-
 rum studio perpolire non vis, & magnò litterarū
 rum damno pateris iacere: qui sperem te aut vel-
 le hoc tempore noui aliquid ordiri, aut, si ordia-
 ris, posse pertextere? magni negotij est, quantum
 vigiliis exigat tuis occupationibus eripere: non mi-
 noris, à te ipso, ut velis, impetrare. facio tamen
 equissimo animo, ut in te reñciam, ac transferam
 hoc, quidquid oneris, aut laudis est. consula-
 tur modò publica utilitati. id, non modò à te,

quem fero in oculis, sed si vel ab ijs, quos & de facie, ut de nomine prorsus ignoro, præstabitur, aequè latabor. Quare non solum per me licet, verum etiam, si pateris, precibus tecum ago, ut ad emendandas, illustrandasq; Plantinas comœdias tuâ excellentem industriam conferas. vereor tamen, ne, quod summè cupio, id frustra rogem, atq; expectem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

REM tenes: optimè tres poëta coniungentur, ille, M. ANTONII MURETI COMMENTARIO ILLUSTRATVS, reliqui duo, si rē suscipis, quod ita liberaliter, ac benignè polliceris, ut à me non minorem verbis, quam re gratiam ineas, AB EODEM EMENDATI. quòd si, ut significas, ad emendationes aliqua præterea fiet accessio: na ego tunc, verè mutuatam inter nos esse benenolentiam intelligam, ac velle te mecum officijs certare: in quo antea (dicendum est enim) potuit esse illustrior amor tuus. Cōfugies vedelicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla potest esse occupatio tanta, qua amoris, et officij cursum debeat interrumpere. me ipso quæquam ne tu magis impeditum à negotijs, distritum à curis unquam nosti? quis tamen amicorū (amicorum autem? immò verò etiam alienorū) negotia curat libentius? tua sanè causa noctis etiam

tiam partem cogitando sæpè consumpsi : cùm ta-
men corpusculi tenuitas maximè quietem postu-
laret. Sarcies igitur, si quid omissum: vel, si nihil,
auge superiora: quo certè potes, & si meum in te
animum spectas, etiam debes. Vale.

EIDEM, Patanium.

REMITTO scholia, ut habeas corrigen-
di facultatem. quanquàm est, cur addas potius,
quàm mutes. quid enim? totus ne quartus liber
ita mendosus aut obscurus est, nihil ut assequare,
nihil scripture dignum excogites? mihi non pro-
babis nec omninò cuiquam, tuum in Catullum
præstantem commentarium qui legerit: confice
igitur, quantum quidem per te licet. licet autem
tibi, quod, ut ego sentio, quàm paucissimis. nos o-
pus nostrum intermisimus tua causa, tuum ipse
opus nostra causa ut urgeas, atque absolvas. nec
dubito, quin si adniti volueris, & quasi cum ipsa
re contendere, quod ego interdum soleo: magna
ex parte præstes id, quod præter opinionem meam,
ut aliquid ἐκ τῶν ἀδωξάντων, abiicisti. De reb⁹
tuis, quæ mihi mehercule magna cura sunt, confis-
lium dies afferet: animus certè meus fluctuat: ita
multa in utramq; partem occurrunt. placet con-
stantia, ita, sed si cum utilitate coniungatur. uti-
litatem porro non lucro magis, quàm dignitate,
metiamur. quod tu quoque videris significare in

K S

illo

illo loco, *Vellem hic paulò ἐντιμώτερον viuere*
liceret. Veruntamen, mi Murete, si quid agimus
minus interdum splendide, cōtra quam nos pra-
clara liberalium disciplinarum studia docēt, ex-
cusamur temporum iniquitate, & multorum ex-
emplo: qui, cum affluāt ijs rebus, quae saepe à nobis
fortuna potius culpa, quàm nostra desiderantur,
quotidie tamen aliquid ultra appetunt: quam-
meus magister Egnatius, si audires verba, sum-
nam stultitiam: si vita rationem spectares, plane
singularē sapientiam indicabat. Vale, V cneij,

EIDEM, Patanium.

QVINCTILIS Kalenda, quem tibi ego
diem definieram, prateriere iam, ut vides. itaq,
si quam ex meis litteris de perpoliando Catulle
tuo curam susceperas, ea te libero. temporis enim
coactus angustiis, mandavi meis, ut alia quadam
pralo subicerent. menscm, quod ad me attinet,
vel integrum, eòq, amplius, licet imponas. inte-
rim ad Terentium omnem tuam industriam,
suadeo, conferas. noui omnino te laudis in studio
nunquam languentem, sed in hoc libro, qui maxi-
mè omnium versatur inter manus, ipse te debes
incitare, & eò magis quod erit, qui editum sta-
sim arripiat syllabatimq, omnia dimetiatur: ad-
modum enim seuerè, ac studiose indicat aliena:
sua uerò premit, exire non patitur, diu licet cui-
gilata,

gilata, acerbus etiam in se ipsum. minimèq, indulgens. Ego accingor ad Plautum. nec desperarem aliquid à me, si minus ingenio, saltem diligentia, posse praestari: sed interpellant salutatores à mane ad vesperam, honesti illi quidē, cupidi virtutis, officio & amore erga me, ut videntur, incensi: tamen interpellant. scis illa Ciceronis nostri: ad Sebos, Arrijq, aduentum ingemiscantis. Hui, unum ne ego Sebosum, unum habeo Arrium? videlicet, sexcentos: quibus, velim nolim, hora danda sunt omnes. ex quo quantū molestia, quantum hauriam acerbis atis, ipse, qui meam consuetudinem, ac meos planè sensus tenet, facile potes conijcere. nam rem familiarē: et si minimè abundo, iacere tamen equo animo patior: studia verò mea negligere nullo modo possum. De tuo aduentu spem nonnullam inieceras: eam rursus extingunt postrema tua littera. ego illud, scilicet primum, ut habeas rationem valetudinis: secundo loco, quod tuo commodo fieri possit, ut te nobis restituas, exopto. Quid Molinus noster, quid agit? quid autem ego hoc quero? nimirum ille totos dies tecum, id est, in virtute totus est: nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus suo, meo consilio confirmatus. Vale.

Hac ante lucem, cubans in lectulo, amanuensis meo, et iam meorum studiorū socio, dictavi, nobili adolescenti Cyprio, Herculi Podocathara, qui cras Pasaniū cogitat, teq, meo nomine salutabit.

illa

illa superiora familiari meo, Sebastiano Leoni, qui se forte obtulerat, distaueram inambulans, quod eram paulò crudior: nec ferè mea manu uti soleo.

EIDEM, Patavium.

QVI mihi tuas attulit litteras, ei ego meam omnem operam, si qua in re vellet uti, atque omninò quidquid valeo, tua causa detuli. visus est meam amicitiam plurimi facere, & à me, prater eam nihil expetere. quod illi facillimum fuit impetrare. nam cum omnibus natura pateo: tum verò, qui à te diliguntur, amore meo nunquam excludentur. Catulli quod apud te reliquum est, biduo si miseris, satis opportunè facies. deinde mihi orna duos comites eius, utrumque dignum, ubi nervulos ingenij tui contendas. etiam illud mihi tribuis petenti: quòd ante omnia, et unum forsasse spectare te puto. cras, ad summum perendie tria Catulli folia mittam. Filisolum meum Hieronymum, nondum quinquennem, Aldo parem ingenio, valetudine firmiorè, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meiq; peramantem, Paulum Bossum cogitabam. ibi moribus, & primis litteris imbuetur. nam ego me ad hac humilia demittere nullo modo possim. Quid praterca? nihil scilicet: immo aliquid. Scribe, amabo te, mi Murete, ut instituisi, quàm sapissimè. ne hercule, è summis, atque assiduis non modò negotijs, ve-

rum etiam animi curis, tantum in tuarum epistolarum elegantia, & suauitate conquiesco. atque etiam, dum ipse ad te scribo, qui te mihi presentem statuo, mutuumque inter nos sermonem fingo, incredibili voluptate perfundor. Vale. Venetys. Hercules meus, quia festus hodiernus dies est abest. ideo hac mea manu, decies interpellatus, exaravi.

EIDEM, Patanium.

Alis ne? Iannottus ita suasit? vix adducor, ut credam. tibi tamen cur non credam? ego mehercule, quod Iannottus probare videtur, id non solum probo, verum etiam mirifice cupio. quid enim mihi suauius tua consuetudine? qua nihil iucundius. tuo vero sermone quid utilius? qui solet esse tum eruditus, ingeniiq; notis adpersus, tum etiam benivolentia repletus in me singulari. At, Ferrariensem conditionem ut acciperes, auctor fui. Id quidem (tu scis: facile enim potuisti concere) valde contra meam voluntatem: cui nihil potest esse molestius, quam à te dinelli. Sed quid? an ego paterer tuam fidem in dubium vocari? qua maxime probitatis nititur opinio. Dixeras de Turulone, præstati viro, non solum animi, verum etiam fortune bonis ornato: cuius mihi fuit, item ut esse debet, auctoritas grauissima: nec ausus sum repugnare: dedi manus. iteque conclusi. quod si Iannottus, quem noni rerum agendarum usus

pert-

peritissimum, antiqui hominem officij, pollicetur
 sese imperaturum: suscipio, quod abieceram, con-
 siliū nec iam amplius i teoꝝ, sed hic, hic nimirū
 φιλοσοφίτεοꝝ, idē nobiscum, sum. ma cum animi
 voluptate clamo. Ergo, quod iam insitueram, ob-
 seruabo omnia, omni enitar studio, omnibus in ser-
 uiam. volo te bene sperare, me agente, bonis fa-
 uentibus, inuidis & obstrictatoribus imbecillū.
 Molino, parum abest, quin vehementer inuideā.
 quid ni? artem memoria tenenti. Veruntamen,
 impedit amor, à quo abesse solet inuidia: etiam ea
 spes, quod ille, quo eum bono alienus homo imper-
 zinit, cuius suo homini amantissimo, fortasse etiam
 bene merito, certè nunquam denegabit. esset e-
 nim sui dissimillimus, id est, humanitatis expers,
 si recusat: allegabo ad illum, quem? quem pu-
 tas? te scilicet, cui debet omnia: si modo in virtu-
 te omnia posita sunt: quam ille discit te magistro.
 καὶ οὐν τέδύερχομένω: quid non impetremus?
 Vale.

EIDEM Patavium.

PROFECTO nihil est uberius amore in
 me tuo: nec amor cedit ingenium: itaque mea
 causa & vis omnia & idem facile prastat. quod
 cum ita sit, nimis tamen facerem impudenter,
 atque adeò neque ipse te amarem, nec amore tuo
 dignus essem, si plus tibi oneris imponerem, quàm

occu-

occupaciones patiantur tua. Scholijs, qua pollice-
ris, contentus ero, quandoquidem video te com-
mentariolo non vacare. tu modò, qui Catullum
expolieris, da operam ut in Tibullo, & Proper-
tio, qui locum illi proximum in elegantia verbo-
rum, atq; in sententiarum concinnitate obtinent,
quàm similimum tui te prabeas. ista tres pulcher-
rimi poëta, & sine dubio inter Latinos in illo fe-
stino genere principes, veterem suum splendorem
creptum vetustate, atque hominum infestitia, tuo
maximè studio recuperabunt. ego autem ipse mi-
bi gratulabor, & quodam modo gratias habebo,
quia te ad hanc industriam excitauerim. nec de-
sinam eadem ratione de litteris, quando per hu-
manitatem tuam licet, benè mereri, cum eo ta-
men, ut tibi, homini occupatissimo, studioforum
utilitatem, id est, tuam laudem verècundè com-
mendem. Molino meo salutem, & simul age gra-
tias de scriptis meis. Vale.

EIDEM, Patavinum.

BINIS iam litteris de Martello: nec ta-
men à te verbum. valdè te distentum esse oportet,
qui tam longis diebus, tam pone tuas ades habi-
tatem al'oqui non possis. at qua de re? primum
mea, deinde ea, in qua non ultra sex aut septem
verba sermonem continuare sit necesse. quare, si te
nimis urfi, velim ignoscas: tū, si per tuas occupa-
tiones

tiões licet, frustra ne vrserim, efficias. quid? Molino nostro negotium dederis: non recusabit, frustra utriusque causa. in quo danda opera est, ut omnino responsum ab illo aliquod exprimat. nam ex hominis diuturno silentio adductus sum in suspicionem, ne parum sincerè mecum agat, & exactum neget, quod iam in usum suum erogauerit. quod equidem cupio esse falsum, & me de amico peruetere scelestè suspicari. Nunc audi, quod tua magis interest. quanquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipsum non attingat. nec te puto aliter esse animatum erga me, verumtamen audi, quod cerè non expectas. Quanam ei deberi à te putes Euangelia, qui librum inuenierit antiquum, & illam aperuerit latebram, ubi Caluier, illud sit aliquando deprehensum? equidem incessi omnibus latitijs, ut ait ille. sedabuntur enim illa turba, & comprimetur quicquid erat sermonis aduersus te dissipatum. quod ego & tua, & eorum, quos dilexi semper, causa vehementer cupio. verum primum quidque explicemus. nunc Tibullus instat, denno pralo subiectus, & qui sequitur, Propertius, absoluen di tibi sunt. deinde ad Terentium accingere. interim da operam, ut Bembi libro uti possis: cuius opo quin maculas eluas benè multas, & suos versibus numeros, aliena culpa perturbatos, restituas, cisi non dubito, tamen hortor, ut adhibeas diligentiam. cupia enim de te omnes benè sentire: cupio

dere qui possum? ut omnino aut amittenda vale-
tudo, aut humanitas deserenda videatur. Quare
locum habes gratulandi. Debes enim meis peria-
de commodis gaudere, ac tuis, magis etiam for-
tasse: quod ego minus, quam tu, possum incommo-
da sustinere. De Tibullo, cessator esse noli, etiam
si tibi ego cessandi facultatem prolixè detulerim.
est enim, ut scripsi antea, unius praeli opera, ne ti-
bi crebra appellatione molesti effemus, intermis-
sa. Verùm istos ego quotidie poëtas, quos in ma-
nibus habes, amo vehementius. causam queris
quia tuas, amantissimè ac disertissimè loquentes,
eliciunt epistolas: quorum non modo suauitate,
verùm etiam fructu aliquo, occasione sublata,
carerem. quod cum ita sit, cupio tamen, atqui-
tiam, si pateris, rogo, rationem habeas rerum
mearum: quibus quò longior, eò grauius procras-
tinatio damnum inferret. Vale. Ante solis or-
tum, albescente die. Venetijs.

EIDEM, Pataniur.

TV vide, cui credideris. nam ad me nulla di-
perlata sunt Catulli folia. qua si periere, dam-
factum est eò plus, quod nec ad illa, qua sunt apud
te, licet transilire. quandoquidem ordo foliorum
non seruetur, nec pagina pagina, nec versus ver-
sui respondet. itaq; magnam utrinque nostram
caussa sustineo molestiam. vereorq; ne quòd alio-

ma culpa contractum est, nimis ego id grauius
nam. tota enim typographia ratio mutetur ne-
cessè est, nisi hac, qua ne funditus interierint, ma-
gis temerè timeo, hodie folia recuperantur. quod u-
tinam ex hac difficultate, in quam aliena vel so-
ordia, vel perfidia coniectus sum, tua me littera
trahant: quas ad meas hysternas cras expecto ce-
ad hac omnino perendie. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patanium.

SED AT A iam tempestas omnis est, &
 nauigamus in portu. reddita mihi sunt hac ipsa
lura, qua tu tribus ante diebus miseras, quinque
Catulli folia, delata prius ad eum, qui libros in
Asulana tractat officina: hodie tantum, ut ipse
affuerat, an, ut ex litteris tuis oportuit, nudius
tertius, diuinare non possum. hoc certè video, per
communes tabellarios non esse missa: quorum fi-
des in reddendo desiderari non solet. sed profecto
fortuita multa, quibus perturbari, & fluctuare
vitam hominum, necesse est: qua cauere consilio,
aut ratione si liceat, benè cum multis ageretur.
penderet enim à prudentia felicitas, nunc aequè
omnibus occurrunt incommoda: usquequaque
casus, & fortuna dominatur. De filiolo meo a-
mabo te, quemadmodum animo, sic lingua faue-
as, primum amoris nostri, deinde omnis etiam
caussa auferet, ille quidè omnem iucunditatem:

& planè dinellar à me ipso: sed hoc tamen ante-
 pono, nisi fallor, salutare consilium: & ut ei con-
 sulatur, animum vinco. Quod iterum iam ad me
 Molini manu, gratulor, penè etiam subinuides.
 meus enim à me, nec, ut puto, rediturus, Tiro
 discessit: quo consilio, de ipso cognosces. cum ad me
 retulisset: neque suasi, neque dissuasi: ne dissensi-
 rem in hoc ab ipsius patre, in illo autè à me ipso.
 suasi etiam potius, contra voluntatem, inquit, et
 iudicium? sic sum. auertere à me volui, qua pote-
 rat exoriri, suspicionem utilitatis, & commodi
 mei. Clausula sit, quod initium epistola fuit. Re-
 stitutus mihi videor, inuentis Catulli folijs, tu
 quoque redi ad tuam tranquillitatem, nec insti-
 tutum omitte. Vale.

EIDEM, Pataniam.

QUID? tu me putas hoc in genere acutissi-
 mum? fuit, cum ipse quoque mihi planè ita per-
 suaderem: nunc nihil minus. nam hoc toto bien-
 nio prorsus nihil vidi: & ut omittam cetera, me-
 um illud tantarum vigiliarum munus, non mihi
 venit in mentem, quam miserè perieris? itaque,
 qui mihi ipse tam malè consuluerim, inuitus ad-
 ducor; ut alteri consilium dem. vides iacere bo-
 nas artes: illa sordere, quae praeclara ducebantur.
 cuius maxime vitij culpam sustinet eorum infir-
 mitas, qui putant scilicet in opibus esse omnia, et for-

tunc pedisse quam esse virtutem: stultè: nam illi ex
 viuentes audiunt pessimè, verissimisquæ maledi-
 ctis proscinduntur: & ubi è vita discesserint, æ-
 terno silentio damnati, apud omnem posteritatẽ
 igno- rabuntur. nos autem nunc quidem fruimur
 suauissima omnium, & iucundissima voluptate,
 qua manat ex honestis cogitationibus, ac studiis:
 nec eris, opinor, vlla, qua nostra vita cursum de-
 finiat, dies non in omnis ætate decus, ac dignita-
 tem pariet ea, qua nunc, auri argenti que vis sumus
 cuique aliquando, pro animi ingenijq; præstantia
 persoluetur honos. interim viuamus nobis, ac lit-
 teris, seiuuati ab ijs, quos natu appello, id est, ab
 ipsa planè barbarie: ne quam ex eorum conuictu
 labem contrahamus. Munusculum tuum non vi-
 deo cui deferas. inania tibi nostra, mihi nec pere-
 grina solida videntur: siquidem ipse, quod iam si-
 gnificauit, diu peregrinatus, olum, & operã. Nos
 vilitatem, et virtutem si quaris, est Bononia Ca-
 millus Palaottus, Mediolani Bartholomeus Cas-
 pra, duo quauis laude, ut ego sentio, excellētes vi-
 ri. Capram nunquam vidi, sed hominum sermo-
 ne tanti facio, quanti si ille sciat, studio me, nõ du-
 bito, quin mediocri complectatur, et in amicitiam
 planè intimã recipiat. Palaotto, qua est hominis
 humanitas, usus sum, quàm diu Bononia fui, fa-
 miliarissimè. omnes in eo disciplina sunt nobis vi-
 ro digna: morum autem elegantia, comitate, offi-
 cio summus est. hi sunt nobis ornadi, & diligendi:

Crassos quosdam ac Medas nūquā omnino mīstra meliores laudatione faciemus. quin ita desipiunt, ita ipsi se ignorant, et ignorari ab omnibus putāt, ut in sinu sibi gratulentur: quasi sint, quos esse fingimus, cū nos ea ipsa, quae desideramus in illis, ad cohortandum, non ad laudandum, colligamus. Habeo meam sententiā, quos vites, quos deligas. nominare praeterea multos possem: sed incerta ratio est: & illi duo excellunt. Ocurrit illud adignos, non facillima ὑπὸ θεοῖς, alijs, fateor: te quidem ab hac difficultate vindicare virtas ingenij tui. Alterum est: ambitionis: aut etiam leuitatis cauenda suspicio. Locus omnino aliquis calumnia dabitur: sed omnia ne cūrandat nimis misera conditio. valeant iniqui: recte sentientes probabūt: nec nos i sumus, qui à multis iudicis deprenato iudicio pendere debeamus. Vale.

EIDEM, Patavinum.

M I H I verò, ita vinam, etiam atque etiam probatur. & cū in quouis genere magni omnino sis, in hoc maximè videris excellere. plane (ut omittam reliqua) ingenij tui quasi quandam δεξιότης sum admiratus. ita concinnè, ita aptè facili quodam sententiarum nexu rē ducis, donec ad ipsum peruenias: in quo te, ubi scis habere multos, citra omnē aduladi suspensionem, summa explicas cum dignitate. Gratulor tibi de ista faculta-

cultate, & eo magis, quod si locis impertitur gloria, nouum decus accedit ad Italiam nostram: in qua sedem, auctore, atq; auspice me uno, ita locasti, ut cogitare nihil prorsus de migratione videaris. nec vperò secus debes. valde enim ad litterarum elegantiam, planèq; ad omnem humanitatem tibi profuit hoc calum, è quo iam per quadris omnium spiritum hauris. itaq; noster eris perpetuò, mi Murete, si gratus esse vis: quod profecto vis: sicut enim hanc virtutem præter ceteros efferre. Tibulli principium mitte, ut cum epistola cōmuniatur. Scholia, non dubito se operam daturum, in tua videntur, id est, lita luminibus ingenij, et, quantum res patitur, erudita. Vale. Venerijs.

EIDEM, Patavinum.

GRÆCOS typos, meūque de Syriano dādo consilium probari tibi non mediocriter, significas. sic putaram: & in utroque nunc meam opinio, tum voluntas, te approbante, qui mihi multorum instar es, magis, magisque cōfirmatur. De Catulli clausula, parū cōmode: sed nihil, Mureto petente, recusandum. Video te Propertium negligere: cum ego me illis verbis, quæ sunt in prima Catulli pagina, quasi pedibus obstrinxerim. AB EODEM CORRECTI, SCHOLIIS QVÆ ILLUSTRATI. itaq; nec integrū iam est: et, si sit, cur in poetā elegam,

gantem, maximèq; omnium latinarum fabellarum varietate, hoc est, verè poëtica eruditione florentem, abicias? Etiam illud: oblitui ne es, ei te commentarium publicè esse pollicitum? scholia solent, si commentario non vacas: & utrumque Torquato: aut, si uni utrumque non vis, Propertium cui videbitur: inops enim ab amicis non es, sed malim utrumque Torquato, qui nobilitatem à patre, virtutem habet à se ipso. Dices, tibi otii deesse, si hoc impedit, faciam, ut abundes: inibo enim rationem eiusmodi, ut opera mea, quarum tibi molesta nunc celeritas est, gradu tædudine pergere videantur. Germano tuo cupio mehercule satisfacere: sed aduersantur multa, maxime peregrinitas, haud satis apta nostris moribus, & ignoratio sermonis Italici: mentis tamen illi si studium nullo loco deerit, si monuerit: sin ipse aliquid videro, in quo liceat eius rationibus consulere, aggrediar, & quantum in me erit, perficiam. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

VEHEMENTER mihi arrisere tua scolia, sic inquam, ut ferè se commentario aquare videantur, perges igitur, dijs bene iunantibus. Cupio tuum Plinium: quem dare poteris amantem meo: cui reditum patrui, nuper è Cypræ aduectus, multis à me verbis impetravit. Exspecto re-

Eto re-

Et reliqua, quod tuo tamen commodo fieri possit.
nam, ut tuis consuleretur studiis, & commodis,
cessare de duobus praeis unum malimus, quam
tenuis urgeri. attamen rogo, des operam, ne lō-
gius ducatur. Vale.

EIDEM, Patavinum.

OMI MVRETE, quot me premis one-
ra, quibus angor curis. accedis imbecillitas vale-
indisquam, do equidem operā, ut omnino tue-
ar, ac sustentem: sed vacillare interdum necesse
est: multa incurrunt in nos, qua nec vitare li-
cet, nec sumus ad sustinendum pares: tu me, tuis
amor, tua virtus multum lenat, quod spero per-
petuum, nec, ut ait noster, constantia causa sed
voluntatis, ac iudicii. In erratis cur numeras
Maro, & Flamma? quorum alterum vetustas
omnifera, alterum consuetudo probat, etiam, Be-
cula, tum scribebant. nam Varro in Erymolo-
gis Varro non videtur: itaque et à Quintilia-
no merito videtur. Expecto Tibulli folia, qua
superfunt, & scholia. Vale.

EIDEM, Patavinum.

MOLINO dixeram, qua tibi si narra-
re, iteranda non sunt: sin omisit, committenda
litteris nō videntur, nec tamen te diutius celabo:

interim hoc unum, quo fortasse contentus eris: ad
 alios potius, quam ad te, pertinere, nec ullam
 omnino tua dignitatis, & estimationis partem
 attingere. Hic sermo increbuit, ex quadam tua,
 ut audio, ad Lambinum epistola, caput ibi iam
 esse de Ferrariensi conditione consilium. quod si
 ita est, magnopere gaudeo, ac tibi Deum ea, qua
 cogitas, vehementer cupio fortunare. sin autem
 haec inania sunt, ac temere iactata, aequè lator:
 teq; horror pro mea in te benivolentia singulari,
 ut habeo rationem in primis non modo tranqui-
 litatis, verum etiā constantia tua, velis quae Patu-
 rinam commemorationem esse quam langussimā.
 ego tamen, quidquid egeris, meam non modo vo-
 luntatem, verum etiam sententiam cum tua con-
 iungam, sed vereor, quod minimè velim, ne qui,
 in te non rectè animatus, sermonis materiam na-
 tus, lenitatem obiciat. iam enim quiddam inau-
 diui. In Tibulli quartum, aucto scire, cur nihil
 velueris. nam, posse te, certum est nos opus inter-
 misimus, donec à te plurima colligantur. scis con-
 suetudinem praeli. urgebis te, quo tempora minui
 expectabis, & opprimes, nec opinantem, quara-
 cum otio nostro tuum negotium metiri non debes,
 sed, cum iacere nos videmur, ipse tribilo minui
 ad industriam excitari. Amicus ille tuus, cuius
 ingenium, ut in adolescente, laudabamus, detulit
 quaedam, ad * qua si ille vera putasset, incende-
 retur aduersus me, & instituta amicitiam
 quam

quam
 nunc
 genio
 finio
 sus I
 qui si
 no me
 me sit
 nec ta
 qua, q
 falsa.

C
 ymen
 vero, le
 consili
 bonum
 me fide
 sibi esse
 tibi de
 rio, an
 correbo
 tamen
 mium, q
 iam pro
 vilitas
 propo

quam spero fore diuturnam, abrumperet. te v-
mon testor, quid ego de illius doctrina, atque in-
genio & sentiam, & sapè predicarim. ille tamen
simiolus longè aliter vel quod est, ut multi, infen-
sus Italico nomini: vel quod natura improbus,
qui fingat ea de me, qua repugnant penitus iudi-
cio meo, atque etiam natura: cumquē ornatus à
me sit, detrabere tamen de mea laude conetur.
nec tamen est nihil, quod ad te ipsum pertineat.
qua, quia sunt iniusta, contemnes, ut ego, qua sunt
falsa. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavinum.

CVM antea, multis mihi declaratam ar-
gumentis, tuam prudentiam valdè probavi: tum
verò, lectis tuis litteris, laudavi te, ut hominem,
consilio praeclitum excellenti, atq; etiam, ut virū
bonum, qui nihil antefert honesto, suaque maxi-
mè fidei, vel cum rei familiaris ingenti iactura,
sibi esse habendam rationem existimat. Opima
tibi deferbatur, admodumq; honorifica condi-
tio, anidè à multis, & ambitiose petita: nihil oc-
currebat contrà, quin accipienda videretur. tu
tamen reijcis: & facis, meo iudicio, sapienter: pri-
mum, quia tueris officium, qui Cardinali Estensi
iam promiseris: deinde, quia ne sic quidem tuam
utilitatem deseris. quis enim illo ad liberalitatē
propensior? quis paratior à fortuna bonis? habes
igitur

igitur in eodem cum voluntate rem. nec tu is es,
in quem aliquid indignè conferatur. atq; etiam,
quo maior, ac prastantior adesse, ac se tibi offerre
videtur occasio, cum summo Principi, singulari
piro, tuam operam dices: eò tuam acues, atq; ex-
citabis industriam diligentius, ut ipse te vinceret,
& benevolentiam Cardinalis eximij omni tibi
ratione concilies. in qua vna si tua vita quasi ta-
bernaculum consistues, & ita perpetuò senties: o
te felicem, Murete, nec iam amplius à Fortuna
pendentem, qua tui similes saepe iactat arbitrio
suo. Nunc ego quidem à te fructus tuorum stu-
diorum uberimos, de quibus me saepè predicantū
audire multi, non solum exspectabo, verum eti-
am exigam, quanquam tu mea certè monita nō
exspectabis. noui enim tuos sensus hac in re cum
meis optimè congruentes, ut eam denique esse vi-
tam ducas, qua vivitur in studijs, cetera inania,
speciosa multa, plerumque tamen falsa. Interim
fructu tecum ipse, & quod aiunt, in sinu gaudi
tantæ felicitatis exspectatione: quam aequalem
video fore vite tue, ipso viuentē, qui te exspectat:
quem debes, vel si tibi Cræsi opes ostendantur, v-
num sequi, et vnum ornare tuis studijs, vel potius
ex ipso tui ornandi, atque illustrandi capere ar-
gementum. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

LABORABAM vehementer de amica
nostra

nostro: nunc animum meum constituit, aliquo inter-
 dum, ut verè dicam, metu fluctuantem, episto-
 la tua. atq; ad metum accedebat indignatio. quid?
 virtuti ne deerit ornamentum? aut etiam locus,
 ubi consistat? tantane est temporum iniquitas, &
 hominum in suis bonis ignoratio? hac ego quando-
 que mecum: nunc vacuus cura iam sum, & ex eo,
 quod significas, ut in exoptata fortuna trium-
 pho, velim igitur ei meo nomine gratuleris. Tuos
 versus, tua fretus humanitate, iam promiseram.
 eos expectabo, minima, si fieri potest, interposita
 morante tu velim me disuturna expectatione du-
 ctas. Illa ad illos, qui te nunquam amarunt, quos
 malè scis audire suo merito, cur non transferas
 ad alios? equidem suadeo. quod si tenerem,
 ὅπως ἂν πᾶσι πᾶσι τῷ πᾶσι ἐξ ὧν ἔσται, planè reuocas
 non solum natura mea, sed etas etiam, senectuti
 propior, quam adolescentie. itaq; si quid ad me
 scribes, remoue, amabo te, omnia, qua dilexisse
 Plato videtur, & Περδικῆ. Intelligis, opinor,
 quid significet: & quod significo petere me, vel cu-
 pere etiam, si me putas ingenium tuum nosse, existi-
 mabis. De beneuolentia tua, et si nunquam dubi-
 tani, ex te tamè ipso ea, qua opto, libentissime au-
 dio. quanquam ad studium in te meum nihil ad-
 dit studij tui commemoratio. non enim te amare
 cepi, ut ipse me amares, sed quod amabile ipsius
 esse duxi multis nominibus: qua tibi ipsi non expo-
 nam,

nam, nō modo meus, verū etiam tuus pudor impedit. Iactura te mouet res familiaris in discessu repentino. noli laborare: lucrum erit in damno. si spectas eum, qui te excipiet, praestantem virum, erga tui similes optimè animatum, cuius egregiā volūtatem non dissimilis fortuna comitatur. faciet igitur ille, si quid ob subitam migrationem damni facies: & ut spero, tuum, te consilium quotidie magis oblectabis. Polam video te abiēcisse, & lator mehercule tua causa, veruntamen, si quando opus erit, secessum illum non contemnas: ut habeas tu quoque exemplo Africani, & Lati, tuum Lucrinum, cuius in litorē, neglectis Regū thesauris, omni prorsus ambitione solutus, aut cōchas legere, aut fluctus numerare possis: eoque latius, si me tibi tāta comitem voluptatis Demus obtulerit. Verū hac, ut quidem nostra nunc utriusque res habent, inania: qua tamen, si perfectè saperemus, omnium fortasse prima. Sed vide me tecum garrere? captum voluptate sermonis, dum te quasi praesentem alloquor, & utor manu eius adolescentis, quem iure Latij donatum, Cretēsi-bus ademptum, affirmo tibi dignum aliquando fore nostro cōtubernio, quod quidem studiose agit tuo maximè exemplo incitatus, et si non te nostra domus, sed tua te industria tuum nobilissimum ingenium. Libri aliquando exierūt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, et insigniter eruditi, Onuphrij Panninij. non dubito, cum legeris, quin mentem di-

illius

illius prestanti virtute testimonium cōfirmes. habes alia in manibus, unde fructum studiosi capere vel maximum possint. quæ ut edat maturius, unum illi exoptare, qui rerum nobilium sciētiam appetunt, omnes debent. Valc. Venerijs.

EIDEM, Ferrariam.

VIX credas, quàm non facile mea manu litteras cōficiam, & quàm facile, cum utor amanuensi, fluat oratio. itaque scripsi ad Senerum laboriose, quod inambulans, ut antea solebam, minimo negotio dictassem. discessus ille meos, magnorū index malorum, ut ab amicis tūc, falsa coniectura ductis, putabatur, familiares meos, quorum vi opera consueveram, Podocatharum, Fasti nardum, postremo etiam Nicolaum Cretensē mihi ademisse. filium habeo, sed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum satīs domesticis curis. itaque posthac, nisi quid occurrat gravius, per quàm rarò, & quàm breuissimè scribam. venio ad litteras tuas. Reuersus ē Foro Iulij, quo exieram nō tam negotij, quàm valetudinis causa, reperi librum tuum Variarum lectionum, quem apud Sixtum Medicen, communem amicū, excellentem virū, reliqueras. noli expectare iudicium meum, malo enim te ab alijs, quid de tuis studijs, quid de ingenio existiment, quàm à me ipso, cognoscere. unum tamen illud non minus

verè

verè, quàm libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legisse ornatius, nihil eruditius. Quod autem quibusdam in locis & à me dissensis, & egregijs idem laudibus me ad calum tollis: parciui utrumque vellem: sic enim utrumque fortasse verius: ago tamen gratias, quod publicam utilitatem rebus omnibus anteponas. quam ego antea consuetudinem, acceptam à patre, seruavi mea sponte, & seruabo posthac, tuo inuitatus exemplo, diligentius. De nummis, cum lubebit, atque adeò ut lubebit. urgeri enim eum, qui cum tibi usus intercedat, ne si quidem ipse velis, facile permitterem. Dionisius paulo ferius, quàm putaueram absoluetur. moram iniecit commissæ inter operas rixa absente me. neque tamen hac satis leui, sed alijs adductus causis, quæ ponderis longè plus habebant, penè totum consilium abieceram. nunc, te hortante, ac monente etiam ut celeriter, quid agam? quid autè, nisi quod ipse cupis? quod certè mea causa cupis. urgebo igitur pro virili, nec impense parceretur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui sanè grauiter dolorem vestrum: sed, humana quæ sunt, humaniter ferenda. nec vobis doctrina remedia, nec ea, quæ sumuntur à rerum usu, deesse possunt: & in mihi miranda narraſti de Cardinalis pietate in Deum: quo ille se, vos quæ omnes praesidio aduersus iniquitatē fortune præclarè tuebitur. Vale. Venetijs.

IOANNI BAPTISTÆ RHAM-
NVSIO, XVIRVM CONSILII
à secretis. Venetiam.

CVM à nobilibus viris, in hac loca vel ani-
mi, vel negotij causa cōfluentibus, dignitatem il-
lam, quæ maxima est in nostra ciuitate, ut arca-
ni præses præstantissimi Xvirum Consilij, sum-
mi omnium consensu tibi esse delatam accepissem:
magnopere sum laetatus, tum pro ea, quæ olim in-
ter te, ac parentem meum mutua semper fuit be-
neuolentia, tum pro mea in te vetere observan-
tia, orta primum à meo de tuis virtutibus iudi-
cio, deinde à te multis, ac varijs, ut tempora tuler-
unt, erga me, meosque officijs vehementer aucta.
aque ego meam tibi penè incredibilem lætitiā,
ex honore tuo susceptam, statim litteris declaraf-
sem, nisi, autumno iam exeunte, breui futurum
spectassem, ut, in urbem reuersus, præsens præsen-
ti gratularer, neq. solum ex oratione, sed ex vul-
tu, & oculis, qui sunt indices animi, de meo in te
studio, intimoque sensu iudicares. hac ego me non
multorum dierum expectatione cum sustinerem,
ecce tibi amicorum litteræ, ecce nuntij, proximis
comitijs tulisse te fructum antea acta vitæ omnis,
tot peregrinationum, quas in Galliam, ad Helue-
tios, Romam, etiam ad hostes armis infestos Rei-
pub. causa suscepisti, tot cōsiliorum, quæ à te flu-

M

xerunt

xerunt ad augendam, quantum in te fuit, patriæ dignitatem. cum enim longo post intervallo in eū locum redisses, unde magistratū designatorum nomina recitantur: consurrexit senatus vniuersus, ex tuo conspectu mirifica voluptate perfusus. quatum animorum omnium perspicua significatio ita te commonit, ut ilicō magna vis lachrymarum exciderit, intuenti beneuolentiam tuorum ciuium, quos in omni atate dilexeras, quibus iam inde à prima adolescentia, parentis tui, summi viri, exemplo omnibus officiis inseruieras, nulla tibi, praterquam amoris, premiorum spe proposita. Fuit igitur eo die mutuum, & aequale gaudium, senatus primū, ubi tuam sibi vocem claram pariter, & suauem, in pronunciandis magistratibus vidit esse restitutam, quam post obitum magni Cancellarij Francisci nimium sapē desiderauerat: deinde tuum, cum illa tibi cum incredibili gaudio, ac penē cum clamoribus vniuersa consurrectio, quid de te tui ciues existimarēt, quo te studio, quæ charitate complecterentur, ostendit. Enimuerò latari te puto, quod quidem iure facit summo dignitatis gradu, quo te tua viriū extulit, ut arcana illa tractares, quæ ad Reipub. salutem, & huius magnitudinem imperij pertinent. verū hoc sapē vidimus alijs quoque contingere, optime scilicet de patriæ meritis: nec enim honor in quenquam, qui sese magnis in rebus non sapē probauerit, confertur: studia verò tanta testimo-

nium tam illustre, consensum eiusmodi quādo vlla omnino in re, vel in quenquam omnino hominem vidimus, aut audimus? itaq. cum ad meam priorem letitiam nihil addi posse existimasset, nunc tamē accessionem haud mediocrē noui gaudij factam esse confiteor: ut eam testari listeris, ac tibi, quoq. o modo licet, indicare sim coactus. video enim te uno die, atque una planē hora mercedem cepisse non modò meritorum tuorum, quorū habes testem vniuersam penē ciuitatem, verum etiam perpetue tua modestia, cum, amore, ac iudicio patria contentus, nulla unquā commodā, nullam honorem tibi esse petendum statueris, ut admiratio simul & dolor propinquos, ac familiares tuos ferē omnes afficeret, quod ista dignitate, quae tibi nunc incredibili omnium studio delata est, ornari antea noluiſſes. quorum te deniq. ad simul omnium ciuium voluntas, atque cohortatio vicit, & ad honorem exoptatus, atque accersitus accessisti, nulla vſus pensatione, nullis precibus, tua virtute commendatus, quae tibi omnia omnium suffragia facile impetrant. quando igitur, honore accipiendā, patria satis fecisti: dabis eidem optanti, atque petenti, ut ad tuendam ac sustentandam senectutem tuam quidquid cure, quidquid potes industria conferas: ut & tu mirifico illius in te studio, & illa tuo excellenti consilio, tua rerum omnium publicarum scientia frui quā diutissimē possit. idem te priuatiui rogant.

necessarij tui, propriè verò filius adolescēs, in quo
 videtur tua virtus efflorescere, tua iam probitas,
 tua ad optimas res propensio voluntatis agnosci-
 tur. Ego autē, cū nemini in te amando, colendō-
 que concedam, ijsdem vtor precibus, ne tuam eta-
 tem, confectam iam annis, et laboribus pro Repu-
 susceptis, rebus agendis nimium vexes, vereore-
 nim, (ut omittam publici muneris curam) ne plus
 officij amicorum causa, quā sustinere fortasse
 possit, tua tibi imponat humanitas. quod si desidiū
 odisti, & quae alijs quies videtur, laborumque, ac
 molestiarum quasi portus expetitur, eam tu igna-
 niam appellas: nec homini quidquam vitandum
 magis existimas: habes in quo te exerceas: duo su-
 per sunt, aliquot iam annis instituta, de itinerum
 & navigationum diuturno ac perdifficili cursu
 praeclara volumina: quae si ad primum, quod omnes
 libenter, necesse sin tua summa laude legunt, ali-
 quando adiunxeris: egregiam, & maioribus no-
 stris, multisq; ante seculis reconditam doctrinam,
 praeclaris imaginibus expressam, orbi terrarum
 patefacies, tuq; nomini gloria paries haud paulo
 maiorem, quā qua tibi à cunctis honoribus &
 magistratibus, vel magnificentissimè gestis, ma-
 nare unquā possit. eoque magis in hoc studium
 debes incumbere, quod omnem amoenitatem, qua
 solet ad scribendum inuitare, tua tibi Rhamnu-
 sia villa abundè suppeditat. itaque frueris eodem
 tempore Marsangi Musis, delicijs, ac amoribus
 tuis:

tuis: & nobis posterisque, maxime verò Paulo
 consules filio tuo, cuius omnes egregiam indolem
 amamus, & exorientem virtutem admiramur:
 quem à te, nisi graue sit, etiam atque etiam meo
 nomine cupio salutari. Vale. Ex Plebe Sacci,
 Pridie Idus Octob.

M. ANTONIO NATTÆ

Mantuanam.

GRAVI, ac diuturna oculorum valetudine
 impeditus, feci tamen, ut litteris tuis, humanissi-
 me atque elegantissime scriptis, quàm primum
 responderem. Ego te, Natta, ex illo tuo præclaro
 libro, quem de Pulchro inscripsisti, iam pridem
 capi colere, mea tibi voluntas non patuit: ceteris,
 quid de te sentirem, sapè in sermonibus declara-
 ui. Nec verò mirari satis possum, qui potueris
 tantos processus in philosophia facere, homo ver-
 satus, assiduequè occupatus in tractando iure ci-
 uili: quo ipso te excellere, & audio de multis, &
 rei indicat: quandoquidem certatim viri Prin-
 cipes te accersunt, summisque muneribus præfi-
 ciunt. Equidem ut beneuolentiam tibi meam præ-
 sens presenti patefaciam, cupio Mantuanam ex-
 currere: sed me deterret valetudinis infirmitas.
 tametsi affirmabat is, qui mihi tuam epistolam
 reddidit, posse me à meis laribus Mantuanam usq;
 non incommode nauigare. itaque audebo fortas-

M 3 se: igni-

se. igniculū enim desiderij vix iam fero: & si quid est in itinere difficultatis, homini praesertim imbecillo, vincit amor in te mens. De tuo libro, quid iam expectas, ut rescribam? vidésne me in aro tuo totum esse? impera mihi, quod vis, & utere me, quantum vis: subibo omnia, & perferam tua causa. Meum librum de legibus ad te mitto. isdem typis, si tibi placuerit, utemur in tuo libro. sumptus omninò maior erit, quàm si littera minor esset: verum hoc tui consilij, ac voluntatis est. statue arbitrato tuo: perpende magnitudinem libri: deinde significa, quid velis. mitto etiam aliud characteris genus, ut alterutrum deligas. utrunque enim in folij, quod aiunt, formam aptè conuenit. tamen si dignitas maior est in maiore. De ratione sumptus, si numerū paginarum tui libri significaueris, & simul versuum in unaquaq; pagina, & litterarum in quolibet versu: facile summa fiet, & ad te scribetur. Num quid praeceat hoc. de meo libro quid sentias, cupio significes. vix enim credas, quàm à iudicio tuo pendeam.

EIDEM, Mantuam.

PRÆCLARE Hec̃tor ille apud Nani-um: Laudari abs te pater cupio, laudato viro. possum ego nunc idem usurpare. Video me laudari, à quo viro? à M. Antonio Natta, in quo sunt ingenij, sunt animi, ac virtutis ornamenta pluri-
ma.

me ego porrò aliquid fortasse, si cum alijs confe-
 rar, videri possim: cum verò ad te vnum cogita-
 tionem conuerto, vix credas quàm mihi ipse di-
 spliceam. Quare permitte mihi, ut eas laudes,
 quas in me contulisti, reiciam, aut ipse maiores
 in te transferam. nam mihi, utrumque nostrum
 aequali lance pendere, magni negotij non est. ut ut
 est, amo voluntatem tuam. ea mihi est, eritque
 semper, ut debet, antiquissima. De aduentu meo,
 nuto consilium in horas singulas. tu me allicis,
 vel astrabis potius: renocant, & retinet valetu-
 do. cum ad te specto, nauim conscendo, vehor, ap-
 pello Mantuam, tecum sum. sic est amor, & illa,
 qua fluunt ex amore, voluntates. rursus, cum ad
 me conuerto, & meam imbecillitatem intueor:
 qua macie sim, quàm tenui cute, quàm natura
 mollis, & proclivis ad morbos: relanguesco pau-
 lulum, & quasi nauim incitatam leuiter, inhibeo.
 vides adhuc, & sentis fortasse, tentari corpora
 frigore, leui quidem, sed tentari tamen: vides
 perflari cælum ventis: rationem esse temporis
 prorsus incertam, & inconstantem. qua firmior
 res non timent, ego valetudinarius nisi timeam,
 parum videar me nosse, parum vita consulere.
 quod nec humanitatis est, nec satis piū: cum nos
 iusserit ille summus Imperator quasi suos milites
 in hac statione, donec ipse renocauerit permane-
 re. Calores, ut spero, qua mea solet esse anniuersa-
 ria medicina, me mihi restituent. Ita que Iunia

ineunte, aut eo certè mense te, ut spero, complectar. sin videbo sine meo periculo fieri non posse ut in viam me dem: docebo te litteris, quid consilij ceperim. Tuum librum tractabo, qua licebit, diligentia, animo certè erga te singulari. Vale. Venetijs,

EIDEM, Mantuam.

ADEO ne erravi, & lapsus sum in subdandâ ratione, ut de folijs quinquaginta coniecerim, qua nunc octuaginta fore video? pudet indiligentia mea. verum, ut ut est, commodò meo rem suscipere non possum: nec audeo recusare, ne mea fides in dubium apud te veniat. itaque peto à te, ut cum tua ratione meam quoque ducas, nec exigas à me plus, quàm res & fortuna mea patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum fœnore, libro vendito: videlicet còmuni quâdam, non propria me regula metiris. non enim ego, ut alij qui libros imprimunt, habeo statim certos homines, qui eos deuendant, & longinquas in vrbes, regionesquæ disseminent. venduntur hi statim à meis omnes ita paruo pretio, ut lucrû quidem minimum, sed minimo simul labore, minima molestia fiat. Meum ergo librum iidem, inquit, vendes. De doctrina libri tui, de elegantiâ possum ego facile iudicare: de venditione quis praestat? an nescis, libros latinos, optimos veteres, ita nunciacere, ut penè sordium in genere putentur:

vix

uix iam Ciceronem ipsum, Casarem, Sallustium
legi, à multis etiam ne legi quidem, planèquæ cõ-
temni? quare noli mirari me tam esse diligentem
in ijs rebus, quas me docuit usus penè quotidiana-
nus, et in quibus non licet esse sine magna merce-
de negligentis. De tempore, quod urges: faculta-
tem imprimendi non concedunt, libro non inspe-
cto, atque utinam, inspecto, concedant. quod si di-
xeris me faciles habere: non significari, posse me,
libris non lectis, impetrare ius imprimendi, sed
consequi, statim ut legantur: quod ita multis non
contigit. sæpè enim vidi, nonnullorum scripta, a-
pud eos, quorum potestatis hac tota ratio est, per
multos menses custodita, neque legi, neque reddi.
Mittas igitur librum oportet uniuersum: ne-
tum autem amicè ages, pro ea, quam tu doces
quotidie præclaris exemplis, æquitate. ita, si erra-
ui, non luam grauius, quàm debeo: sin error à
me non est, à te verò aucti libri magnitudo tota
pendet: ius tuebere pro tuo instituto, & amico si-
mul consules. Vale.

EIDEM, Mantuanam.

VT concludam paucis: quando nec mihi ad
scribendum, nec tibi ad legendum otij satis est: si
librum miseris, imprimetur, nolo enim meam a-
pud te fidem in dubium vocari: nihil est tanti. de
tempore incertum est. pender, ut sæpè iam scripsi,
hac tota res ab aliena voluntate. credideris ita-

M S men

men intra mensem confici & expediri rem posse,
tum studio nostro, tum intercedentibus amicis,
nobilibus viris, et gratia florentibus. libro non in-
specto, facultas imprimendi nunquam dabitur.
scio nullam in eo labem esse, qua legentium animos
possit inficere. noui tuos sensus, mores, probitatem
qua ego pluris etiam in te aestimo, quam eam do-
ctrinam qua parem fortasse aliquem, superiorem
certè habes neminem. verum mos est gerendus
consuetudini. communis hac est, non tua preci-
pua conditio. Ad me autem quod attinet, volun-
tati tuae, in qua vim esse cupiditatis intelligo, nula
la interiecta mora satisfiet. Vale. Venetys.

EIDEM, Mantuam.

HODIE, tribus medicis adhibitis, acce-
ratè disputatum est de meo exeundi consilio. rem-
probant, sed illud addunt, totam estatem dādum
esset orio, iucunditati, exercitationibus medicis
nec redeundum in urbem ante mensem Octobrē.
itaque vehementer animi pendeo: nec, quid con-
siliū capiam, satis habeo exploratum. in hac dubi-
tatione venit in mentem de tuo libra: quem, si e-
xco, video fore, ut serius fortasse, quam tua vo-
luntas, ferat, imprimatur. quare monendum te
litteris existimans, ut aut statim eum mitteres,
aut imprimendi consiliū differres. Ego hic ve-
stra vnius causa commorabor, dum liber absol-

natu.

natur, quod si statuis de subita impressione, qua
velis forma, quo charactere, qua numero, signifi-
ca. Suaderem omnino, ut aliorum opera, me ab-
sente, videreris: sed timeo menda, & sordes: qui-
bus inquinari, & corrumpi tua scripta per ope-
rarum incuriam, nolim, quod tu iam sensisti in li-
bro de Pulchro, qui iactari non potuit indecensi-
us. His litteris cupio à te primo quoque tempore
responderi: ut, quod ad me ipsum attinet, certi al-
iquid possim statuere. meam enim voluntatem
ad tuam accommodabo. Vale.

EIDEM, Mantuam.

LITTERIS tuis perlectis, aggressus sum
legere tuum libellum. legeram iam antea Vene-
tijs, allatū ad me à Carreto tuo. mirifice semper
placuit. genus enim scribendi non minus elegans,
quàm eruditū, complexus es. Quòd ad typos at-
tinet, video paululum detritos esse vetustate: itaq;
specie illa, quam recentes habere solent, prorsus
carent, & compactum nimis atramentum vide-
tur: ex quo fit obscurum quiddam, quod legentiū
oculos offendat. Menda quaedam deprehendi ni-
mis fœda, nec eiusmodi, ut dissimulari possint.
cuius incommodi causam puto tibi non latere. se-
pe enim hic, dum imprimitur, vel emendationi
nemo praeest, vel praeesse solet homo mercenarius,
& parum litteris instructus, & is, cui pecunia,
quàm

quàm fama, sit antiquior. nos tamen, & quia de
 existimatione laboramus, & quod te nimium di-
 ligimus ob tuam probitatem, nimiumque colimus
 ob eruditionem, enitemur & contendemus, quan-
 tum feret acies oculorum nostrorum, ut satis in
 hoc genere fiat tua voluntati. ad quam tu me dili-
 gentiam tacitè vocas in tuis litteris. laudas enim,
 & Aldi filium agnoscere te dicis. quam sunt bac
 acuta, quàm me pungunt atque excitant ad om-
 nem laudem, non modò hanc propriam typogra-
 phia, quæ iam in nostra familia inueterauit, &
 quasi debita postulatur. Sed heus: adhuc ne tibi
 meus liber est in manibus? atqui abiectum iam à
 te, & latere in angulis, obductum pulvere, existi-
 mabam. nec tu is es, cui bonas horas malè liceat
 perdere, homo assiduus curis, maximisque negoti-
 is districtus. itaq; peto à te, hoc mihi des, ne tuum
 otium à summis rebus ad meas ineptias conferat.
 satis iam obseruantia in te mea, satis humanitati
 tue dedisti. hoc si plus cupiam, nò agam satis mo-
 destè, nec te nosse, nec me ipse videar. Verbum op-
 tabam in epistola tua de Carreti valetudine, op-
 timi viri, ut visus sum conycere, tui certè studio-
 sissimi. nam affectum pessimè, ac penè desperatum
 dixeras, cum essem Mantua. Mecum actum est
 in hac peregrinatione prorsus infelicitè. incidi
 in morbos tota penè domus: sed uxor cum pericu-
 lo vita integrum iam mensem miserrimè iacuit.
 nec dum video quid sperem: cum iactetur acer-

bissi.

bisissima febre, nec habeat spatium ullum sese colligendi. ego, cum non optime valuerim corpore, neque nunc valeam, quo fuerim animo, quo nunc sim; vel me tacete potes existimare. fortitudinem laudo: sed eam in me ipso nunc requiro. vincor enim aduersis, nec possum plane, quod tu potes, à philosophia illa vera, quam Aristoteles ignorauit, praesidium petere. Sed longius progredior, tuas litteras exspecto. solatium fortasse aliquod in malis afferent. Vale. Asula.

EIDEM, Mantuanum.

MEVM in reditu consilium hoc fuit, ut Mantua conscenderem, idque maxime tui saluandi causa: tum, ut quod antea de tuo libro imprimendo inter nos conuenerat, id comprobaremus: non licuit ob viarum difficultatem, & frigora scis enim, quam tenui cute sim, quam imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorum consilio, tranquilla tempestate conscendi: Mantua, anque prateriectus, viginti, opinor milliariorum intervallo, Clodiam triduo incolumis appuli. hic me amici, & propinqui latitia incredibili exceperunt, qui de reditu meo, satiente iam hieme, penè desperassent; negotia nunc repetimus: qua cum neque pauca sint, neque ponderis exigta: nullum tamen habeo prius; nullum antiquius eo, quod ad te pertinet. vide igitur ipse, quid statuas: nam se perstat

in sententia, mittendus liber est ante medium Ianuarium: quo spatium habeamus eos alloquendi ac rogandi, quorum iniussu nemo imprimit impune. urget etiam Philippi Regis orator de libro edendo, quem ei misit, homo, ut auni, Gracè Latineque bene sciens, arcinorum ipsius Regis princeps, Gonzalius Perez: cui roganti per litteras, ut omnino suus liber meis typis exeat impressus, & in eo sita ac locata sua laudis aliquam partem existimanti, deesse non possum, pollicitusque sum: & persolui fidem, sed cupio tuum librum anteire, si tu vis: sin commodius videtur, in aliud tempus differri, quàm primum litteris significo, ego id unum specto, tibi ut satisfaciam. Vale.

EIDEM, Mantuan.

NONDUM redditus liber est: nec mea tamen in ea re diligentia defuit. demorandum est hoc utrique nostrum, quidquid est molestia. nam me quoque mora longior incipit ita graviter afficere, vix ut feram: fero tamen, quia Natta negotium est. alioqui hastas me hercule, ut ille inquit, abicerem. sed obduremus paucos praeterea dies si res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me, & tibi persuade, te mihi esse in animo assiduam, in oculis, in ore. Vale.

EIDEM,

EIDEM, Mantuan.

NEQVE nihil respondebo, neque tamen id, quod tu exoptas vehementer, ego autem sic, ut tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregie sacris literis, & philosophia scientia excellens, Sixtus Medices: cuius omnia iudicio propter doctrinam, fidei vero ob integritatem recte committantur. ille legit accuratè, perscrutatur omnia: examinat, & pendit acerrimè. nihil adhuc, ut sapè iam mihi significavit, alienum à recta sententia deprehendit, tuamque mirè laudat perpetuam tam longo in opere eloquentiam, singulari doctrina coniunctam. is, quid tuo de libro sentiat, suo testimonio, ac iureiurando cum ostenderit, aggrediemur: quod abesse iam longè vix potest. Te interim rogo, optime Natta, ne quid aliena culpa in me transferas: nec me curare parum graviter existimes ea, quæ ad te pertinent: quibus afficior in utramque partem, non equidem aequè ac tu, sed, uno te excepto, gravius certè, quam ceteri. Vale, Venetijs.

EIDEM, Mantuan.

AEIQUANDO is, qui tuum librum accuratè legit, absolvit epistolam eam, qua tuis literis respondit, de re tu indicabit: de homine, sic habet

habeto, virum esse bonum, praestanti humanitate, singulari doctrina, praconem verò laudum tuarum. quare est sanè, cur ei gratias agas, quod te ornet, efferatque laudibus: quod à me iam, qui te unice diligo, tuo nomine factum est, quàm primū autem cupio à te responderi: ut, si quis remanet scrupulus, auferatur, et exeat tuus liber bono publico, tua non mediocri gloria: quod utrumque fieri confido. Bonamicus neque dum venit, nec, vrturus ne sit, aut quando sit, ex eius ad me scriptū proximè litteris licet conycere. tu cognosces: eiꝰ ad me fasciculum dabis epistolarum mearum: quas tamen, tu quoque opinor, mecum sentis, cōprimendas potius, quàm diuulgandas: sed efflagitantibus, praesertim amicis, negari iam diutius non possunt. Vale.

EIDEM, Mantuam.

— PLVRIBVS tecum verbis agere non licet, ita multis distrahor curis. unum hoc: is, qui tuum librum legit, idem tuis litteris, disertissime scriptis, respondebit. quod ut celerimè faciat, operam dabo, quantum in me est. tuam causam certè, ut mihi videtur, praeclare meris: et, quantum tibi ex optima mente, tantum ex ingenio, et doctrina laudis accedis. Vale. Venetijs. X

EIDEM, Mantuam.

PLACE

PLACERE tibi argumentum de Repub-
lica, & eius libri partem, epistolis meis insertam,
ad te, tali viro, tantopere laudari, vehementer
gaudeo. tua verò cohortatio, ut absolvam institu-
tum, animos illa quidem addit: sed, ô mi Natta,
si videas quibus premimur & curis, & laboribus
fortasse, si modò vis me viuere, aliter sentias, inci-
tamur voluntate, consilijs, & hortatibus amico-
rum, gloria nonnulla cupiditate: nec omnino diffi-
limus ingenio, verum illa, qua tu excellis, qua in
tuis dictis, & factis elucet, prudentia dissuadet.
me naturâ pertenui finxit corpore: studiorum ac-
cessit non mediocris labor, ex quo imbecillitas, &
morbi, quid res domestica? qua, quò est angustior,
evacuanda diligentius est. quid typographia? quam
ut mihi tractandam intelligo, non ut omnia ad
utilitatem, sicut multi, sed pleraq; ad meam exi-
stimationem referam, ac dignitatem. quo propo-
sito, nihil est opera, nihil study, recusandû: ac sa-
pè, ut ait poëta ille tuus, sudamus, & algemus.
Amicis etiam vel salutantibus hora danda sunt,
vel aliquid petentibus officia tribuenda. qui si ex-
cludantur, aut reiciantur, sanè consuletur otio
meo, rebus meis, valetudini mea, sed ubi humani-
tatis qua quàm sit hominis propria, nomen ipsum
indicat. Iacent igitur inchoata, planè rudia, te-
merè vel dissipata, vel confusa, mea scripta: qua
nonnquam, sicuti mater languentem filium, cū
dolore acutus adspicio: opem ferre, quam viden-

tur postulare non queo. Quare, si quid apud te hominis tui amantissimi salus est, nō debes me ad descriptionem vocare, tot assidue, tam varijs tantis momenti occupationibus distentum. ad tua me potius consilio, si potes: aut minue molestiam componendo: opta saltem, (& hoc ipsum significa) ut hac, qua nunc sustineo, perferam, & is, quem volumus, principis exitus respondeat. id quod, nisi fanente, qui fons est omnium bonorum, Desistere non licet. Consultationes tuas, si qua nondū edita sunt, mirè aueo legere. nam, cum in ijs, quæ iam sunt edita, præstare te omnibus, qui memoria nostra ius ciuile litteris mandarunt, cum scientia rei, tum sermonis elegantia, mihi persuadeam: intelligo posthac tua scripta longè fore meliora. nāgo tecum blandè: metior veritatem ipsare, & ut sentio, planè loquor. valdè, mi Natta, hoc tuum in latina lingua profecisti: quotidieg, ut ex epistolis tuis facile conicio, ad veterem illam eloquentiam propius accedis. itaque videre mihi videor, ac prorsus video, quantus in iure ciuili explicando, si studium adhibueris, esse possis. quous facias, auctor tibi magnopere sum: si modo in tua laude quenquam, præter se ipsum, auctorem, hortatorem uē expectas. vale.

EIDEM, Mantuan.

LITTERÆ tuæ, quas idem binas tabulæ

larium attulis, facile tuam edendi libri, quem effla-
 gitari ism à multis audio, non mediocre cupi-
 ditatem declarant. nec me tamen studio tibi con-
 cedere velim existimes. nam & συμπόδεια
 quandam commonit iam in sensibus meis virtus
 tua; & res ipsa, de qua tantoperè laboras, com-
 mendationem habet à se ipsa, nec tuum officium a-
 pud me, aut omnino apud quenquam bona men-
 te pradiurn, desiderat. Unde igitur, inquires, tot
 dierum prolatio? Equidem culpa vaco: nec in of-
 ficio præstando Sixti nobis humanitas defuit: sed
 de eius voluntate pendemus, cui tota demandata
 facultas est. is cum Sixti primum, deinde etiam
 nostro se acquiescere testimonio cōfirmasset: Six-
 tum etiam, ut optimè de Christiana doctrina sen-
 tientem, sacrarumque litterarum disciplina per-
 fectum, laudibus extulisset: illud adiunxit: sibi
 tamen esse concedendum, cui ratio temporum,
 paulò severior em, quam ipsius voluntas ferret,
 personam imponeret, ut librum leniter attinge-
 ret: quod esse per paucorum dierum negotium pol-
 lacebatur, negandum non fuit. egimus etiam gra-
 tia, quod ita blandè peteret, ut suam obliuisci po-
 testatem, humanitatis causa, videretur. Nunc
 tibi, mi Natta, deuoranda est hac non multo-
 rum, ut spero, dierum mora. vides, hominum re-
 centiorum libri, quicunque de sacris rebus loquū-
 tur, quàm diligenti hodie trutina perpendantur:
 vides, quàm multi, nullo personarum discrimine,

in iudicium vocentur, quàm pauci mox elabatur. tolle, obsecro te, festinationem in re tanta: & habere rationem temporis: & utriusq; nostrũ otũ, (nam mea quoq; res agitur) breui interposita mora, cõsule. Nam, q; iniecasti de tua laude, opinor, ut quasi dormientem excitares: id mihi non a diligentiam non attulit, potius admirationẽ quãdam, cur ea, quã ad tuum decus pertinent, curari a me frigide suspiceris. Etiam appellas me obtestimonia epistolarũ mearum, quasi verò ego te diligam constantia causa, non iudicij. quod si te non esse dissimilem tui putaueris, cuius etiam probitate, doctrinam, eloquentiam, assidua studia vehementer augment: me quoq; qui aliquando in te fui, eundẽ fore semper, hoc est, amore incensum, tuã cupidissimum gloria, debebis existimare. Cõmentarios meos quod euoluis libenter, amice facis. Verò etiam, ut scribis, aliquid ad tuam utilitatem excerpis, magni facio industriam meam: quã tu, vir ingenio, & eruditione summus, modò non improbare, satis habebam: fructũ ut ex ea capere, vix unquam speravi, itaq; scribam post hac paulifidensius, iudicio tuo cõfirmatus: et auctoritatem tuam, si quis contrã senserit, pro sexcẽtis rationibus opponam. Litteris tuis, cane putes, non esse a me responsum, quia neglexerim: obstitit occupatio: quã diẽ quandoq; totum eripit a mane ad vesp̃eram. quod etiã si non scriberem, tamen opinari, tua prudentia, & humanitatis esses. V. de.

EIDEM,

EIDEM; Mantuan.

AD oculorum dolores, quos diuturna consuetudine satis tam modicè fero, accessit molestia fibrícula, periculi tamè expers, ut medicus affirmat. itaq; cogor breui respondere litteris tuis elegantissimè, et humanissimè scriptis. Liber statim traditus est viro optimo, atque eruditissimo, communi amico, Sixto Medici. is, licet occupationibus distractus, tamen et mea, et tua causa pollicitus est, operam se daturum diligenter, ut eā partem, quam tu addidisti, ac mutasti, quàm cissimè legas: quod cum fecerit, rursus ex eius testimonio eris impetrandum libri divulgandi. scis enim, quàm seuerè hodie sit librorum omnium examinatio, quàm sint, ubi quid scribimus, ambigua quenda: ne quæ omnino secus interpretandi, trabiliq; in deteriorem partem, occasio prebeat. Sixtus me diligit, meaq; causâ valdè cupit, de se autem honorificè et sentit, et loquitur, itaque, quod ad ipsum attinet, nauigamus in portu. Academia officium amplectitur: ac laudat: sua verò à te, singulari viro, probari ac magni fieri instituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductu suauitate sermonis, cuius imaginē habet epistola: sed interdictum est, non modò ne quid scribam meâ manu, verum etiam ne multa, nisi necessario, dictem. *Kale.*

EIDEM, Mantuan.

HABEO, quod petieram. sedasti animum meum consolatione, consilio iunxisti. nihil sapientius, nihil humanius epistola tua. & cū multa sunt a te grauissimè, atq; ingeniosissimè commemorata: tum verò mirificè sum exempla tuo committis, quem statuo imitari, quantum in me est, litte mea probè quidē conscius infirmitatis: cui si Deus aderit, quod equidem spero: vincemus humana omnia, & triumphabimus in aduersis. Afferret ad te *Tabellarius* cum his litteris indicem, quem patis, missum ab *Academia*, tui studiosissima tradidi enim legendam epistolam tuam: nec improbauit quisquam. quid? nemo non extulit amplissima laudibus. ego autem & qua sim ex eorum iudicio affectus letitia, et quid ipse de tuis existimem scriptis: quia te puto illud, uel me tacente, pro amore nostro suspicari, hos autem ex meis superioribus litteris cognouisse: non exponā hic pluribus uerbis. tantum agam gratias de ista tam in me propensa voluntate, excellentique industria quarum alterum longitudo litterarum tuarum, alteram elegantia declarat. Vale.

EIDEM, Mantuan.

BIDVV M hic futurus sum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec venissem lenibus causis

caussis. Liber tuus propediem praelo committetur,
 & diligenter emendabitur. angor equidem, quod
 abesse cogar, quod accidit profecto non minus con-
 tra voluntatem, quam prater opinionem: sed has
 in manu nostra non sunt. ducimur enim, vel tra-
 himur potius fatorum vi atq; humana omnia se-
 renda. quanquam non hac tibi, quem religio pro-
 bum, doctrina prudentem facit, sed mihi ipsi, ab
 his prasidijs, qua te muniunt, parū instructo, tan-
 quam intuscano. De rebus meis, de valetudine,
 de studijs, exigit omnino amicitia nostra, ut ali-
 quid significem: sed neq; nunc satis orij suppetit:
 neq; ut verè dicam, libenter scribo, qua tu non li-
 benter legas. meliora tamen omnia paucis diebus
 fore videbantur: itaque uberiores à me litteras
 expectato. Hæc dictavi properè, multis distri-
 bus negotijs, animo curis impedito. Vale.

EYDEM Mantuanæ.

LEGI, quas remisisti, epistolas meas, & cor-
 rexileuiter, ut homini licet occupato. de editione
 quod hortaris, ut omnes potius, quam, ut ego sta-
 tueram, unam aut alteram: ita faciam, non spe
 laudis (scripta sunt enim, quod res ipsa indicat,
 indiligenter, ac raptim) sed quia notam esse aquis
 ut inquis nostram amicitiam volo: qua me ornat
 iudicij tui testimonio: cum tamen ad iudicium,
 singularis accedat humanitas. Vale. Venetijs.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER QVARTVS.

ILLVSTRI COMITI MI-

chaëli Turriano Cenetensi

Episcopo Cene-
tam.

ANGEBAR animi, nec fieri quicquam
posse me vno miseriùs opinabar: ita multa
hoc anno prater expectationem, prorsus aduerso
meis rationibus, obtigerant: fratris primū ama-
tissimi, deinde filioli suauissimi interitus, vxoris
morbus, inuacletudo mea, rei familiaris incommo-
da quàm facile, nullo penè strepitu, rerum mea-
rum conuersus orbis est. de fratre, & filio iam se-
ro moderatius: vel quod, vt solet, medetur diu:
vel quia, quod aeterna lege Deus constituit, id ab-
rogare velle nō solum iniustitia, verum etiam im-
prudencia videtur esse vxor conualuit: ego satis
firmus. domestica verò damna, qua sarciri vix
vnuquam arbitrabar posse, facile compensat amor
in me tuus, cuius mihi recordatio molestias om-
nes diluit: quandoquidem via me ad omnes casus
(recordor enim tua verba) subsidium in tua be-
nignitate maximum constituere. itaque leuatum
à te grauissimis curis, premi iam onere officij me
sentio: in quo sustinendo viribus enitar cunctis &
animi

animi, & ingenij tantum ne? immò etiam ipsas, quas
 beneuolentia erga te nostra, & singulas addes
 obseruationes. quid porro tam difficile, aut tam am-
 plum est, quod incitata studio voluntas non asse-
 quatur? veruntamen in hac re sentio esse baud
 paulò difficilius mihi satis facere, quàm tibi. se-
 num nihil in conferendo beneficio spectare prater
 ipsa virtutem, qua suis gaudet ac fruitur bonis,
 nihil extrinsecus assumis; satis mihi multò antea
 persuasum est: praterca nulla re indigere, nò glo-
 ria, qua iam pridem abundas, non diuitijs, quas
 & possides iam, & contemnis. ego verò, qui & an-
 te annos sex, quo te primum die sum allocutus, eo
 ipso die benignitatis tuae prastantiam non vulgari
 munere sum expertus; & nunc ab eadem benigni-
 tate multò etiam maiora, te iubente, cogor ex-
 spectare: prorsus accipiti cura distrabor, qui ne-
 que gratiam tibi unquam referre, neq; nulla vo-
 luntate contentus esse possim. Succurrunt enim
 multa, qua libenter cogitem: primum, humanitas
 tua, qua me semper complexus es: deinde libera-
 litas, qua subleuasti: postremo cōsolatio illa, Chri-
 stiana pietatis, et sapiētia plenissima, qua me qui-
 dem proximo Quintili mense, cum ad te hono-
 ru causa Cenetam accessissem, afflicto me crexisti.
 atq; hac quibus meis erga te officijs? nullis omni-
 bus, saluatione excepta, qua ipsa mihi tum utilis
 ex prudentia, atque eruditione tua, tum etiam
 ex dignitate perhonorifica fuit. Qua cum omnia

colligo: eximiam istam, planè q. diuinam benefi-
centiam, insitam, tibi, vel potius ingeneratâ à na-
tura, auctam doctrina, usu confirmatam, atque
perfectam, satis admirari non possum. Et simul ad
quosdam opibus affluentes, multis imperâta na-
tionibus, cogitationem conuertens, doleo vicent
bonarum artium, qua deserantur ab his, quorum
patrocinio si uterentur, fructum retribuere-
eum, qui est omnibus imperijs anteponendus. quid
enim est immortalitate prastantius? quis autem
eam, nisi beneficio litterarum, consequitur? late-
rent in tenebris, obruti vetustate, Casares, Alex-
andri, plane omnis antiquitas, nisi rerum praecla-
rissimè gestarum, quas cum audimus, imitandi co-
piditate accendimur, talem haberemus historiâ.
Quam magis tibi gratulor, Aristos, et idem Prin-
ceps egregie, qui hanc vera laudis penè vacuum
hodie possessionem tam libèter occupes, veteremq.
maiorum tuarum de omnibus bene merendi con-
suetudinem, nulla prorsus tuarum fortunarum
ratione habita, constâtissimè retineas. Quod ve-
rò istam virtutem multis præterea viribus, et
super rerum maximarum, prudentia, doctrina, elo-
quentia, maxime verò humanitate tumulus atq.
exornas: idcirco & antea Rome, atque in simili
gationibus, Ecclesia causa susceptis magnificen-
tissimè gestis, & nunc in urbe tua quam diuini
simul & humano iure temperas, concursus autem
quotidie sunt optimorum virorum, & eorum ma-

amē, qui aut ipsi ingenio, litterisq; præstant, aut
 saltem de ingeniorū litterarūq; præstantia iudi-
 care possunt in quo sapē fortunam accuso, quæ mi-
 hi facultatē veniendi ad te, quod eram hac astā-
 te pollicitus, & cupio vehementer, adhuc quidem
 eripias. quod cum licebit, accurrā. quid enim
 ista amicitia incūdini, isto celo salubrius? quid
 porro ad beatē vivendum deesse potest ei, qui se-
 cū vivat? cuius in adibus primum oritur ex tua
 disciplina virtus, deinde excipit virtutem libera-
 litas. Hōc igitur, cum per negotia licebit: & vi-
 nam maturē liceat. interim memoria tui fruar-
 iq; licet hoc terrarum spatia disiunctum, colam
 te præsentem, nec ullum erga te, quod ab homine
 tui studiosissimo possis expectari, aut officij ge-
 nus, aut study prætermittam. Vale. Veneris.

ANTONIO VERANTIO

Episcopo Acriensi.

CV M, tui studiosissimus, præclara non so-
 lum indolis, sed iam etiam virtutis adolescens,
 proximē reuersus ē Pannonia, tuo me nomine
 salutasset: at quæ hoc officium ijs verbis, quæ faci-
 le tuum de me iudicium declarabant, subsequens
 effecti sanē voluptatem incredibilem, nec me-
 diocriter habui gratias Deo Optimo Maximo, cui
 scilicet, si quid optabile contigit, acceptum referre,
 ut a quo, si quid contra, sperare meliora, nec verò

tua mihi quidquam amicitia vel ad meam laudem illustrius, vel omnino amplius possum existimare: cuius audio fortunam à multis ita laudari atq; extolli, ut nemo tamen sit, quin fortuna virtutem anteponat. atque ego te cum ante aliquot annos, commotus fama laudum tuarum, diligere & observare cepissem, animumq; meum probare tibi literis vehementer vellem: pudor vetuit, non omnino fortasse improbandus, meq; ab hoc deterrere consilio, et quasi reprehendere natura me maxime semper est visa, quid tunc talem virum, grauissimarum rerum onera sustinentem, deditum studiis praestantissimarum artium, inani scriptorum genere appelles? renocabat ratio, & habendam mihi tum dignitatis tua, tum modestiae mea rationem intelligebam. Sed profecto à rectis mentibus non ambitione, sed officio incensus, diuina nunquam benignitas abest. quidem enim ego certe vix unquam sperare ausus essem, ea mihi nunc à te ipso oblata facultas est: cui demittendo ad me emblemate, elegantissime, & in quo summam laudem statuo, admodum pie conscripto, venerit in mentem. quo sum dupliciter affectus officio, laetitia primum ex ipsa re: (debet enim incunda vehementer esse amoris, ac iudicii, & tali praesertim viro profecta, significatio): deinde molestia quadam, quod, qui humanitate vincti non facile patiar nunc quidem à te captus, atque oppressus, tantum in hac virtute, qua nulla magis

hominem decet, tibi concedam necesse est, quan-
tum in alijs, quibus te deus ornavit, & industria
tua, minime paucio: quarum fama non Germa-
nia, aut Pannonia, continentium regionum, am-
bitu terminatur, sed Europā, quanta quanta est,
as penè terrarum orbem iam pernotasat univer-
sum. verumtamen, si tibi, magis locorum spatij dis-
iuncto singularem animi mei ad te amandum, co-
lendūq; propensionem ostendere minus possumt
apud eos saltem, qui meam vocē audiunt, meisq;
sape sermionibus intersunt, tuam doctrinam, elo-
quentiam, in primis verò puram ab omni labe re-
ligionem assidue predicando, profectò ipse mihi
aliqua ex parte satisfaciam. nec tamen ita steri-
lem cognovimus industriam nostram, licet mihi
laudem ingenti nullam adscisco, quin et fructum
aliquem, qui ad tuum decus pertineat, nec sine
tua gloria perculgetur, aliquando ferre possit.
quod aggrediar ita libenter, & ita studiose cura-
bo, ut eventus futuri laetitiam auidè præcipiam,
deq; eo, quod nondum præstisti, iam nunc, perinde
ac si præstiterim, ipse mihi gratuletur. et huius qui-
dem veluti prædæ promissi, mea testem volun-
tatis, hanc ad te mittendam epistolam putavi.
Vale. Venetijs.

ANDREÆ ZEBRIDOVIO

Episcopo Craconiensi.

VIDE, qua sit vis, etiam apud alienos igna-
 rosq; homines vera solidaq; virtutis. Aliquot ab
 hinc annis, cum egregios viros, qui te non de facie
 solum, verum etiam è sermone assiduâque consue-
 tudine optimè nouerant, omnia de te summa præ-
 dicantem audirem, studio tui sum incensus incre-
 dibili. nec meam deinde obseruantiam dies ex-
 stinxit, aut imminuit, sed auxit potius, ad sum-
 mumq; perduxit. atque equidem nihil habui an-
 tiquius, nihil expectaui magis, aut obseruari di-
 ligentius, quàm ut hac ad te amandum, colen-
 dumq; animi mei propensio aliquo tibi non vulga-
 ri pateret officio: sed meam expectationem feli-
 cit euentus, nec ulla vnquam satis opportuna vo-
 luntati respondit occasio. nunc igitur quod mihi
 à fortuna denegatur, statui à me ipso impetrare.
 Præclarum aliquid præstare, dignum videlicet ea,
 quam tu sustines, persona, dignum tua virtute, cu-
 piebam: non licuit: at, quod licet, demus operam,
 ut id consequamur. licet enim certè studiū erga te
 mei significationem quandam, non expressam om-
 ninò, sed quasi leniter adumbratam, ostendere,
 & è quercu etiam quandoque excusprum placet,
 non modò ex ebore, simulachrum Effigiem domi
 habeo parentis mei: quem tibi vnum, cum fami-
 liari olim tuo, & in ore, & in amore esse, homo
 insigni eruditione, moribûsque sanctissimis, An-
 dreas Patricius non semel affirmauit. eius exem-
 plar venienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur

cum

etiam patrem meum quasi praesentem adspicies, a-
gere tecum, ut aditus mihi, & quasi fores aperti-
antur ad amicitiam tuam. quod si assequor: ad-
ditum ad fortunas meas ornamentis, commodisq;
plurimum existimabo. quid enim speciosius, quid
ad laudem praestantius, omninoque utilius, quam
principum, hoc est, tui similitudinem virorum, sine
benevolentia? atque hoc video totum esse positum
inhumanitate tua, quam Patricius prebatur.
calum nam ego quidem, nullis plane meritis, ani-
mo tamen adhuc te colui. sed ut spero, merita
quoque accedent. conferam enim ingenium ad
tuam laudem: et apparebit in tuo nomine, appro-
bante Deo, quo nihil abnuente perficitur, opus a-
liquod industria nostra, eiusmodi fortasse, (certe
hoc enitemur) quod posteritas haud omnino con-
temnat. Vale. Venetijs.

PETRO MISCOVIO

SARMATARVM REGIS

Consiliario.

AMO valde probitatem, & secundum eam
eloquentiam, non qua verba tantum colligit, &
inani vocum sonitu auribus obstrebit, sed quae ma-
ximè rem continet, seq; ipsa non minus gravitate
sententiarum, quam elegantia verborum & splen-
dore commendat. hac te audio simul expectere,
Petre Miscovi, expectere autem? inimo iam esse
6078

consecutum. quibus ornamentis magnum te esse,
 atque illustrem apud homines verè sapientes ex-
 istima, sic inquam, ut illa, qua plerique, quasi sola
 bona, specie decepti admirantur, qua ipsa quoque
 in te non mediocria sunt, operi auctoris at, amicitia
 clarorum virorum, addo etiam gratiam apud
 Regem omnium potentissimam, nullo pacto con-
 ferenda videantur. nam hac licet aliquando vir-
 tutem consequantur, ut in te ipso contigit, minime
 tamen ipsa virtutem indicant, neque semper ad
 laudabilia studia, tanquam ad causas euentus,
 referuntur. qui verò pietatem, qui iustitiam col-
 lit, qui et ingenio valet, et, qua valet, ad res egre-
 gias, maximeq; ad instructam praeclaris doctrinis
 eloquentiam totus incumbit: hunc verè se ipsum,
 quod esse difficillimum constat, ac sua bona nosse,
 hunc optimè exercere instrumēta illa, quibus ho-
 mines brutis animantibus praestant, mentem, atq;
 rationem, hunc denique gloria dignum immor-
 tali, dignum qui feratur in oculis, ornetur landi-
 bus, nemo omnium hominum, nisi qui hominis no-
 mine indignus haberi velit, unquā negabit. quod
 ego cum a prima pueritia, domestica patris insti-
 tuto, natura etiam quasi suadente, sensissem: con-
 firmatus postea magnoperè sum clarorum viro-
 rum exemplo: nec venit unquā in mentē, quod
 ita senserim, poenitere: latatus etiam valde sum,
 ac lator equidem nunc eo magis, quod accessi ad
 meam sententiam iudicium tuum. in iisdem enim
 studiis

studijs elaboras: eadem tibi artes cura sunt: quæq;
 hinc emanant laudes, eas esse veras laudes, & ea-
 rum ita semper florere gloriam existimas, ut nun-
 quam exarescat. idem putamus, & idem uterque
 sequimur, optime Miscou: sed tua clarior indu-
 stria, hominis in excelsis dignitatis gradu consti-
 tuti: fortasse etiam felicior, quia secunda ingenii
 fortuna excitat, aduersa debilitat. quàm multa
 enim nobis obstat: quàm sapè recta mens, optimo-
 rum consiliorum in cursu impedita, cogitur con-
 sistere. tibi verò, qui propensam vehementer ad
 laudabilia quæq; voluntatem in te laudant, ydem
 fluere ex voluntate omnia confirmant, nullam ad-
 uersari, nullam pugnare tecum ex his rebus, quæ
 sunt inimica virtuti: versari te assiduam in aula
 Regis, ipsi Regi carum, summis & infimis iucun-
 dam, apud exterarum etiam gentes illustrem, ac per-
 honoratum. quæ tibi esse perpetua, maximèq; pro-
 pria, non solum cupio, communis studiorum causa,
 quorum decus tua dignitas augeat: sed facile e-
 tiam adducor, ut sperem. quidquid enim es, à te
 ipso es, & ideo tantus, quia talis: nec tu desines
 unquam esse, qui fuisti: nec ea, quæ virtus consti-
 tuit, casus euertet. tantum igitur, quod & facis,
 & facere minimo negotio potes, retine consuetu-
 dinem tuam: intueri te ipsum: vitam antea actam
 imitare. sic augebis quotidie tua merita, & idem
 quotidie meritum pramia tuorum sumes à te
 ipso, erigq; virtuti merces virtutis usus, quo nihil

esse iucundius, profectò iam sensisti: nihil autem
ad memoria perpetuitatem vtilius, docemur ex
emplis eorum, de quibus post tot seculalitterala-
quuntur. Et, quoniam sequitur, atque comita-
tur, ut umbra corpus, gloria virtutem: nec teli-
tet, praeceptis imbutum antiqua doctrina, impro-
bati eos ab excellentibus in philosophia viris, qui,
prater sua commoda, nihil spectent, sed, sibi tan-
tum ipsis esse natos arbitrentur: non dubito, quin
statuas, quantumcunque vel habes iam faculta-
tis ad bene merendum, vel in omni tua vita pro-
clara tibi animi tui bona pepererint, non ad rei
domestica fructum, aut ad angusta benignitati
usum illud esse reuocandum, sed esse totum ad alie-
nas utilitates, maximèq, ad artium liberalium
ornamenta quam latissimè porrigendum, atq, ex-
plicandum. quod si fiat, simul illud fieri necesse est,
ut, quàm plurimis in tua laude consentientibus,
par beneficentia celebritas nominis, et fama con-
sequatur. Atq, ego te ita sentire, proq, tuis opibus
iam prestare, non inani aliqua coniectura ductum
existimo, aut ideo ad te scribo, ut in tuam gratia
blanda orationis artificio mihi liceat irrepere: sed
credibili hominum honestissimorum ac pruden-
tissimorum, istinc ad nos vel studiorum causa, vel
cognoscenda Italia studio comitantium, testi-
monijs, maximè verò familiari meo, nihil temerè
affirmanti, Andrea Patricio: cuius eo plaris in-
dicium facio, quod egregiam eius doctrinam, et
quod

quod
adde
mibi, et
in, si
aliqua
lingua,
tum no
auctori
biam p
su, and
larique
attenda
me per
tati in
gus ex
ni sum
tamen
tati, in
viri test
tiam, om
piditas
licet per
conditio
esse volo
calso quod
se compen
tutor, et
via suar
sapientia

quod perquam raro contigit, adequat integritas. addebas etiam, quo sum umice delectatus, quodq; mihi, ut verè dicam, huius epistola causam attulit, studiosum te esse scriptorum meorum, & mihi aliquid, atque adeò tantum tribuere in latina lingua, quantum optari equidem semper, affectum me esse nunquam duxi. nunc, si tu, ista vir auctoritate, isto pondere, ita de me sentis: in dubium penè reuoco iudicium meum: nec me prorsus audeo contemnere, ne à te dissentiam: enitarque multò etiam, quàm antea, diligentius, ut accedam proximè, si vlla ratione potero, quò tu me peruenisse iam existimas, ut aliquando veritati iure des, quod fortasse nunc humanitati magna ex parte largiris. fateor enim, iudicij de me misumam mihi esse periucundam: quid oneris tamen eadem imponat, quoque redigar necessitati, intelligo. latere nullo modo potest, què clari viri testimonium indicat: nec me iam ad vigilantiam, omnium scientiarum parentem, laudis cupiditas magis, quàm infamie metus impellit. que licet perdifficilis, admodumq; dura videatur esse conditio: tamen, quia gratus, hoc est, vir bonus esse volo, amplector libenter officium tuum, ab excelsò quodam animo, liberalisq; profectum: quod si compensare meis officijs non potero, memoria tuor, & prosequar etiam laudibus, quàm diu via fruar: ut ex optima saltè voluntate, qua boni, & sapientes viri meriri beneficia consueuerunt, alio

quam tibi relatam esse gratiam existimes. *Vale*

IO. VINCENTIO PINELLO

Patauium.

MAGNA fuit, atque etiam nunc inter homines est de genere vita controuersia: cum aliis ita doctrinarum cognitio delectet, ut ab agendis rebus abhorreant: alij, nō sibi tantum, verum & amicis, & patria, planēq; omnibus hominibus homines esse natos, existiment: ex quo sequitur, ut scientiarum studijs vsum rerum anteponant. hoc discrimen, in quo valdē pro sensu partium dubia veritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle, optimisq; & eruditis viris merito carissime, egregia quadam, vulgo nō satis cognita ratione sustulisti. simul enim utrumque studium complexus es, tum earum disciplinarum, quibus exulta mens uberrimos in omni fortuna ferre fructus solet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad vsum maxime porrigitur. ardua res, & operosa: quod exemplorum declarat inopia: sed ingenio tuo nihil difficile: et, ut se praebeant initia, futurum nemo dubitat, ut instituta perficias. cōsilijsq; tuis breui respondeat euentus. in philosophia quidem processus tuos admiramur: qui tanti sunt, ut enolare potius, quā excurrere videaris. quamquam cur miremur? ingenio si quis valet, in studio ferē languet. qui utrumque conianxit, optimam quandoque disciplinam, & rectam studio-

TVM

vim viam ignorat. fac in vno tamen hac inesse
 omnia: quid assequetur aduersante fortuna, sub-
 sidus destitutus ijs, qua cum adsunt, fertur ani-
 mus proclini cursu ad egregias res: sin absint, ha-
 ret in salebra, nec facile progreditur. Qua igitur
 singula tanti sunt, quemuis ut possint, a sperata
 litterarum gloria penitus auertere: hoc tibi cum
 suppetant vniuersa, iure istam, quā aly vix tuena-
 tur, Spartam quotidie magis illustras: neque tam
 minus hoc, aequalibus tuis quod sis virtute maior,
 quā illud, si te ipso minor esses, admirādum vi-
 deretur. In philosophia quidem cum operam stu-
 diose des M. Antonio Genua, cui veterum do-
 ctinarum arcana patent, quo nemo peritior A-
 ristotelis interpres, nemo vir melior, usquā viuit:
 nihil mediocre neque nos à te expectamus, neque
 tu praestas. quo nomine tibi gratulor plurimum,
 et eo magis, quod illius viri voce publicè cū mul-
 ta consuetudine, ac sermonibus, qua humanitas
 eius atq; amor in te est, priuatim et propriè frue-
 ris. hauries enim ex eodem fonte non ea solum,
 qua vel olim in Lyceo, vel etiam in Academia
 disputabantur, sed id, quod longè praestantius est,
 Christianam pietatem, à qua manet una, & in
 qua item una philosophia perficitur. Habes igitur,
 diuinitus oblatam, virtutis adipiscenda fa-
 cultatem: quā te video artè esse complexum,
 nec vereor ut dimittas, qui te ita flagrare cupidi-
 tate cognouerim, ut renocandum potius à nimia

contentione, valetudini vix ferenda, quàm ac-
endum, & incitandum, intelligam. Nam, quod
adius civile pertinet, ubi tu philosophiam, id est,
totum, scientia comprehenderis, quid in parte co-
gnoscenda superesse negotij putas? minimum, si sa-
pientes viros, & in ijs eum, quem ego omnibus iu-
dicii laude antepono doctorem tuum Gemiam au-
dis. quanquam sermo tuus, habitus interdum,
præsente mecum eruditiss hominibus, tractasse te
iam satis diligenter ea, quæ excellent in vniuerso
iure civili, id est veterum iuriconsultorum præ-
cepta, declarabat: ut vel eadem facile possis, quan-
doquæ libuerit, recognoscere, vel, si quæ restant,
quasi racemos aliquos confecta vindemia collige-
re. non enim te arbitror studiorum tuorum ele-
gantiam ineptissimis, planòq; barbaris quorundam
scriptis inquinare velle: quæ cum immensa sint,
pleraq; tamen inania, laboris & molestia pluri-
mum, utilitatis, & oblectamenti minimū habent.
Interim, ut facis, græcæ cum latinis, & eloquen-
tiam cū philosophia coniūge, ut, politioris doctri-
na copius instructus, remissiora etiam studia colē-
tibus aliquando satis facias. nō enim vivimus om-
nes in atticis gymnasiis: nec ubiq; de rerum causa
sis quaestio est: et, quibus contemplatio natura ve-
bementer placet, ijsdem tamen animi causa tan-
quàm in hortos Musarū diuertere non iniucun-
dum est. quæ de re quia nonnunquam inter nos
locuti sumus, & ut spero, breui colloquemur, ni-
hil ad-

hil addam, te praesertim, quod facile intellexerim, meam sententiam comprobante. cuius consilij, nō dubito, quin maiorem quotidie voluptatem capias. Ego hic, genere vita molestissimo, quas Patavij utiliter satis, iucundè quidem certè in libris, & in tuis tuorumq; familiarum sermonibus traducebam, horas perdo. itaque, cum primū domesticas tricas, quibus teneor inuitus, expediero, adolabo istuc, sitiens vestra consuetudinis: quā si frui perpetuò liceat, beatissimè vinerem. Interim amorem mihi tuum, cuius equidem memoria valdè recreor, cupio conferues, & si tua patitur humanitas, etiam rogo. Vale, & Petrū Nunnium, familiarem tuum, cuius doctrinam, & ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, saluta meis verbis. Venetijs.

VIDO PANCIROLO

Patauium.

*CV*M alia me in ista urbe, quam tu praeter ceteros tua virtute nobilitas, & ornatisimorum iuvenum coetu frequentas, oblectare vehementer soleant: tum nihil est, aut esse omninò potest, *quotidiana consuetudine, iucundius: non solum, quia probitate, modestia, morum elegantia, omnibus denique animi bonis excellit: sed etiam, quia paucorum annorum studio, praestantia videlicet ingenii, quam ego semper amavi, consecutus

est, ut exquisitam, ac variam sermo illius eruditionem prae se fecerit, scripta verò ad Ciceronianam eloquentiam sic accedant, ut cum ijs, qui suum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum sunt, conferri iure possit, aequalibus verò cunctis facile antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adolescentulum vir omni laude summus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole commotus, accuratissime commendauit, etsi necesse non arbitror, commendando tamen eo studio, quod quia verbis exprimere mihi non licet, tu quoque, tantum esse, velim existimes, ut exprimi nullo modo possit. is cum antea philosophiam, praesertim qua de grecis fontibus hauritur, et humanioris doctrina studia diligenter, eximiaque cum laude coluit: tum hoc tempore in cognoscendo iure civili totus est. qua illum cupiditate quotidie magis incendit admiratio tua virtutis, quam in omni ferè sermone ad calumferti, exterisque etiam gentibus, licet illustrem satis, elegantissimis declarat epistolis. pertinet igitur ad humanitatem tuam, qui te tam valde amet, tantiq; faciat, eum redamare, eiq; reconditos illos, omnium purissimos, tua scientia fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui se totum in tuam disciplinam tradiderit, opibus eum impertire ingenij tui, quas ille Regum opibus & sua sponte, & meo iudicio, cui tribuere aliquid videtur, praestantiores existimat. Hac ad impetrandum magna sunt,

sunt, praesertim apud optimum virum, quam in
 suis laudibus precipuam agnoscimus. Verum ac-
 cedit amor in te meus, qui fraternam necessitudi-
 nem aequat. is te rogat, is prensat, quàm studiose,
 quàm blandè potest, pro meo: ut eum, quem ego
 meritò eius in locis fero, tu, quem amicitia nostra
 denegare nihil decet, quando nec studio tuo quid-
 quam abnueret voluntas mea, omni benignitate
 complectaris, planèq; in clientelam tuam, atque
 adeo in sinum aequè ac filium meum, aequè ac me
 ipsum recipias. quod si feceris, obstringes tibi non
 vulgari beneficio iuuenem summo loco natum,
 dignum maioribus suis, qui Panoniam, ut ego
 auguror, sua virtute aliquando Italiam faciet: à
 me verò gratiam inibis eam, quae, si quid, accede-
 re ad meam in te benevolentiam potest, quod equi-
 dem vix arbitror, id ipsum una possit adiungere.
 Vale. Venetys.

*, Patavium.

O DVLCLEM reditum, ô amandas litte-
 ras, quae mihi id significant, quod, non modò spe,
 sed nec suspitione attigeram. sed, quando te ip-
 sum, mi * videre, quando licebit amplecti? ocu-
 los mehercule tuos, dum hac ad te scribo, intueor,
 indices probi animi tui, indices humanitatis. hoc
 mihi spectrum fingit amor: (quid enim aliud?)
 & hac me cogitatio incunditate perfundis incre-
 dibili-

dibili: quid putas cum erimus, una, dabiturq, ut
 ille inquit, Veras audire, ac reddere voces? nemo
 unquam perinde latatus est inuento thesauro, ut
 ego, te reuerso. videor enim amissum recuperasse:
 & planè amiseram. nam, et si reliqueras hic me-
 moriam tua suauitatis, tuiq, ingenij: tamen, quod
 attinet ad adspectum, ad consuetudinem, ac ser-
 monem, quibus nobis, tui amantissimis, nihil po-
 test esse optatius, totus abieras. ac verebar, ne, vel
 precibus tuorum victus, vel honorum cupiditate
 illectus, totum te dederes aulicis muneribus, mul-
 ta nobis, fortasse etiam litteris, salute dicta. nunc
 te tuus bonus, tuus, inquam, mihi crede, bonus ge-
 nius reduxit, sicuti malus abduxerat. quid enim
 sumus, nisi adsit humanitas, & littera? qua pe-
 tuntur in otio, tranquilla mente. otij autem ubi
 plus, quam in isto secessu Patanino? nemo quem-
 quam interpellat nolentem: inuitant ad virtu-
 tem, si minus voce, exemplo certè quamplurimi:
 patet aditus ad doctores in omni libera lium dis-
 ciplinarum genere praestantes: quid praeterea?
 celi mira clementia: rerum, quibus alimur, sua-
 uitas incredibilis, & copia. Hac tibi, optime, *
 iure prima sunt: iure tot montes superasti, tot flu-
 mina transiecisti, ut hac dimissa statim repeteres.
 vines tibi, solutus ab omni cura: vines Deo, con-
 temptis diuitijs, abiecta illa gloria, quam falsa
 prorsus, & inanis honorum species ostentat. quod
 nisi Deo viueres, nec tibi certè posses viuere. in
 illo

illo enim vno vera, ac solida virtus, hac, quam
querimus in libris, aut discimus ab hominibus,
umbra est. quocirca hortor equidem te, ut libros
evoluas accuratè, ut magistris, assiduè operā des;
sed minimum in utrisque pone, nisi tua studia di-
vina cum amore coniungas. Atque hac me scri-
bentem magnoperè delectant: tibi non puto fore
legenti necessaria: scribo tamen, & quia te mirifi-
cè diligo, cupioque esse, qualem pater filium: &
quia commemoratione ipsa rei omnium optima,
ac praeclarissima afficior sic, ut nullam ex vllò ser-
mone, ut ex vlla cogitatione maiorem hauriam
voluptatem. nec tu debes officium meum asper-
nari, aut in deteriore partē trahere, si sibi eti-
am rectissimè viventi, (sic enim existimo, planèq;
mihi persuasi) constantiam laudo. lubrica est e-
nim adolescentia via: labuntur multi, cum ali-
quantum iam processerint: cursum verò conficit
is, qui nititur optimis cogitationibus, ducemq; se-
quitur eum, qui nunquam errat, communem hu-
mani generis parentem: qui tibi omnia bona pol-
licetur, & dabit, qua nec ab Imperatore tuo spe-
rare, nec ab vllò Rege licet: De Episcopo Agricensi,
agnosco tuam in me benevolentiam, cui de emble-
mate gratias agā. Mariani Lezēij, iuvenis or-
natissimi, & Andrea Patricij, contubernalis tui,
talem in me animum amplector: quos cupio à te
meo nomine saluari, itēq; Polonos ceteros, fa-
miliares tuos, quorū nobilitas, et, ut audio, virtus

Patia

Patavinum gymnasium illustrat. Vale, et, quando nos ad spectu tuo prius, minue saltem litteris, non hac recentiore Italica, sed illa vetere, omnium elegantissima, Romana lingua scriptis, desiderium nostrum.

EIDEM, Patavinum.

OPTIME, & quid tibi, obsecro, in mentem venit? nostra ne imagine tuum putas cubiculum ornari posse? pudet me studij tui: & erubui, mihi crede, cum hanc partem legerem litterarum tuarum, nec tamen, quia tuam facile cupiditatem intelligo, deesse tibi possum: & cepta res est, & agitur, ut video, satis diligenter: qua cum erit absoluta, mittetur ilico ad te. ac vellem, posset artifex eodem penicillo animum in te meum una cum vultu exprimere: non dubitarem, quin hanc tu multo magis imaginem diligeres. non necesse est inquires, libenter credo: & quod ita sit, acceptum refero tua humanitati: qua mihi a te impetrat id, quod meritis, aut officiis consequi nondum potui. His diebus facultatem ad te scribendi permolesta occupationes eripuerunt. ignosce: & putam, nunquam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non exstet. Hæc adiit ad me cõtubernalis tuus Stanislaus Fogeluetrius Craconiensis, probum adolescentem, pradisumq, litteris, et tua plane consuetudine dignum è sermone indicavi.
aman-

amanter illum excepi, ut natura mea fert: inuen-
de non potui, quia valetudo non concedit. cuius
benivolentiam si, te, ut arbitror, concilians, sum
adeptus: peto à te, mihi ut eam conserues. & om-
nino, quicunque à te diliguntur, eosdem mihi cu-
pio mutua benivolentia coniungi. Epistolam ad
Episcopum Agriensem, quando interdum oxymhū
suppetit, dictavi ante lucem amanuensī meo: com-
ad te mitto. Signum tuum, cūm legeris, imprime.
De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur
diligenter. Vale.

EIDEM, Patavinum.

V I D E O te in iungendis amicitijs praelan-
tum artificem esse: verū tamen caue, ne quid alteru-
tra de parte promittas, quod præstari vix possit:
aut, si promittes, ipse ne spondeas, ne quando præ-
ter opinionem cogaris dependere. de me ipso lo-
quor: quem tu si putas esse, qui non sum: quod ad
me attinet, facile patior: fruatur hoc amicitia no-
stra privilegio, ut inter nos omnia liceant: sed ve-
teor, ne tua apud alios predicatio plus nobis im-
ponat oneris, quam sustinere possimus. Patricio
tuo scripsi, multis districtis negotijs: & erā a-
nimo conturbatior, accepto nuncio de fratris mei
summa corporis, aliqua etiam mentis inualetu-
dine. Gentiles tui latent adhuc: expetant aliquan-
do, si qui sunt: curat enim homo tum mei cupidus,
tum

tum ad hoc diligentia genus vehementer aptus. Delibris, putabam è silentio meo te conicere, nihil esse: sed, quando appellas crebro, scies nondum neque ad Iunctas, neque ad alium quengquā peruenisse. tu vide, cui rem commiseris: & vrge litteris, ut sine mora mittantur. Imago coloratur, designatione iam perfecta. veritatem, nisi fallor, egregie simulatam dices. K. ale.

EIDEM, Patanium.

AMO te, quod verecundè petis: sed istam posthac verecundiam abijce, obsecro, si quid aliquando tecum ages. nescis, apud me quo loco sis, aut quo ego apud te esse cupiam: quod si nescis: aut etiam si dubitas, iniuriam facis utrique nostrum. Scripsi ad Sophianum, libenter equidem tuacausa. sed inuitus ea gratia, quod laborātem, ut audio, graui morbo, vexari tuo studio nollem. Equidem discrucior, cum ita affectum audio probum iuuenem, mihi amicissimum, gratarum litterarum scientia sine dubio singularem. sed, quia te fero in oculis, idq, sanè tuo merito, litteras ad eum conscripsi, quas in hunc fasciculum comectas cum legeris, si reddendas non putabis, conscindes. Ego nunc, si quid de me scire vis, iaceo, corpore satis afflicto ob capitis grauedinem, sed erectus animo propter spem, atque adeo expectationem vialatioris. iam enim didici contemnere, qua

amabam antea: qua te quoque in sententia cupio
esse. Saluta meo nomine contubernales, & ami-
cos tuos. Vale.

EIDEM, Patavium.

RESPONDEO serius litteris tuis, impe-
ditus febricula, robustioribus haud valde metu-
enda: sed in hac nostra corporis imbecillitate e-
tiam ea, qua mediocria sunt, non mediocriter ti-
menda. Locum videbis in epistola ad Patricium,
ubi ea, qua mones, interposui: de quo quid sentias,
aueo scire. Gracius tibi agerem de ista voluntate:
sed hoc planè reespuit amicitia nostra: nec tuum
erga me officium assequi unquā possit oratio mea.
meriti enim loco semper apud me fuit bene me-
rendi cupiditas, etiam si res, quod sapè solet acci-
dere, nulla consequatur. Vale.

EIDEM, Patavium.

QV I D tibi ego prestare possum de iis, qui
fortasse nulli sunt? quaesitum est per diligentem: nec
tamen ullum omnino diligentia fructum tulit.
fingere tibi eos ex argilla possumus, animare non
possumus. quod si liceret, fieret, atq; adeò factum
iam esset. nec enim mediocre tuum esse studium
intelligo: & ego, ut fatear quod res est, diligo
istam in te bonitatem, qui de gentilibus tuis, nulla

suorum commodorum spe propoſita, humanita-
tem modo quandam ſecutus, tantoperè labores.
certè, qui honorib⁹, aut diuitijs, aut opinione vir-
tutis emineant, nulli reperiuntur. quod ſi quos ob-
ſcura cōditio, aut fortuna tegit humanitas: de ijs
querendum ne ſit, videris: me ſi conſulis, omiſſes.
De pictura, lētum negotium: ſed illud te nō prae-
terit, Pictoribus, atque poētis Quidlibet audens
di ſemper fuit aqua poteſtas. ita facile mentiun-
tur verbis, ut coloribus fallere conſueuerunt. hic
qui rem ſuſcepit, diu me promiſſis duxit, varias
neceſſando cauſſas, ut ei culpam largirer ignavia.
nunc imbres accuſat, quod recentes colores mini-
mè patiantur exſiccari. hoc puto verum, illa non
puto, concedo tamen, ut eo utar facili, & impes-
trem, quæ duo ſimul à nobis exoptantur, feſtina-
tionem cum diligentia. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patanum.

IT A mihi optata contingant, ut commenta-
riolo tuo nihil vnquam legi eruditius, nihil ſan-
ctius, aut ad retinēdum Catholica religionis cul-
tum accommodatius. itaque, cū in ortu Solis le-
gere cœpiſſem, abſolui facile ante horam prandy.
opera nunquam intermiſſa. valdè enim delecta-
bar ordine, valdè etiam genere orationis tue. res
verò ipſa ita me affecit, ut quaſi ſemina quadam
vere pietatis, quæ fructum proſectò non medio-

crem

erant aliquando ferent, in animo meo reliquisse videatur. quod quanti esse apud me putas? quāti meherculē immensam auri vim non aestimo. quid enim cum aeterna salute conferatur? quod si meis apud te precibus locum aliquem relinquit humanitas tua: rogo te etiam atque etiā, ut hoc genere scriptorium, quo quidem ad studium summi huius, perpetuaeque felicitatis mirifice excitator, impertiri me quā sapissimē velis. quod si feceris, addicam me tibi multis nominibus obstringes eo beneficio, cuius delere memoriā obliuio nulla possit. Quod me reuocas ad consuetudinem tuam: simulum scilicet currenti. sed, mihi crede, nō plāne totus abs te discessi: neque te mihi prorsus eripiunt, aut eripient vnquam locorum intervalla. absens tecum sum, tacitus loquor, & loquentem audio. si lenitur imagine perinunda desiderii nostrum. quod cum ita sit, opera tamen studiose dabitur, maturē ut excurrā quō ire necesse est, si meam fidem tueri volo, & quo tamen, quia disingor a te, minimē libenter eo. Vale. Venetys.

EIDEM, Patanum.

CUM de tua valetudine sollicitus essem curam auxit filiolī morbus, quo etiam nunc laborat nec satis explorata salute. me quoque leuiter febricula tentauit, qua triduo sum, sine medicorum interuentu, temperata dūtaxat victus ratione,

P

liberatus.

liberatus. Nunc expediendis negotijs operam
do, ut, si amicus noster, bonarum artium patro-
nus, summum illum dignitatis apicem attigerit,
quàm primum possimus accurrere. sæpè enim &
litteris, & presenti sermone, cupere se consultum
rationibus meis, amantissimè declarauit. mihi au-
tem omnia sunt in eo, ut otio litterario frui lice-
at. nulla rerum domesticarum cura interpel-
lante, quod si assequimur, valeat ambitio: uiui-
mus nobis, & Musis, & eo quidem animo, ut
omnia referamus ad Deū, à quo vno felicitas ve-
ra pendet: quod idem tibi videri, ex tuis litteris fa-
cile conicio. Miro teneor desiderio veniendi ad
te: sed hanc facultatem multa eripiunt, præfer-
tim ager filius, quem tibi, & pro nostra amicitia,
& pro noua coniunctione esse charissimum, planè
mihi persuadeo. te quidem à morbo confirmatum
si audiero, equiore animo domestica patiar in-
commoda. itaque dabis hoc amoris nostro, quem
tua virtus peperit, alit humanitas, atque auget,
ut nostra etiam causa tuam valetudinem studio-
sissimè cures. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavinum.

SILENTII mei causam ex ijs litteris,
quas heri ad te scripsi, quas hodie mane puto tibi
esse redditas, iam cognouisti. quod nisi ita decla-
rassem, tamen mihi dubium non est, quin tu pro
singulis

singulari tua sapientia, & humanitate de mea
 meorumque valetudine coniceres. quid enim a-
 liud me à scribendo abduceret? quo equidem ni-
 hil facio libentius: idque tibi, si presenti fortasse
 non potui, absenti certè probabo. Tuum aduen-
 tum auide exspecto: cuius mihi significatio tum
 in nomine gratissima, quia te videbo, tum eo gra-
 tius fuit, quod optimè te valere, et si tu de eo nihil
 significas, facile tamen possum intelligere. quod si
 ita est, opto perpetuum esse: & quod opto, id eti-
 am ut sperem, facit continentia tua, quam ego in
 vultu (planè loquor, ut sentio) valde sum admira-
 tus, & conor etiam imitari. Rerum Romanarum,
 Pontifice mortuo, conuersus orbis est. ita-
 que, qui decesserant, omnes ad urbem redeunt.
 pecunia pro Mæcenate illo, ut afferatur ad nos,
 libentius quàm pro ceteris, deponuntur: & ad
 eum denique, fore suspicor, ut omnium Cardina-
 lium voluntates inclinent. vir optimus est, egre-
 giè literis excultus, ingenio miti, & quod caput
 est, cum factiones due dicantur esse, æquus in v-
 traque. primum contendetur acerrimè. quid
 mirum? Neque enim, ut ait Poëta ille summus
 inter nostros, leuia, aut ludicra petuntur pre-
 mia. & scis, omnes homines, quod maximè capi-
 unt, itidem facile adduci ut maximè sperent. er-
 go multis quasi aleam iacere, & fortunam place-
 bi experiri. quid euenturum sis, & quid magis
 expediat, vni Deo patet. certè, nisi firmioribus,

quam antea, praesidijs muniamur: prauarum opinionū incurſu vinea domini diſſipabitur, quod te quoque & ſuſpicari, quia prudentia excellis, & metuere vehementer, quia pietatem diligis, aliquando in noſtris ſermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patanium.

CVM de tuo reditu ex tuis, amicorumque litteris cognoviſſem, perſuſus voluptate ſum proſus incredibili, ſubueherebar enim, ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, et ingenij tui praſtantiam, abeſſe diutius minimè pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam ſatietas Italia cepiſſet. multa cogitabam, ut amor eſt, qua cupiebam eſſe falſa, et fuiſſe valde nunc lator. capio tamen hanc in incunditate moleſtiam, quod ad te quàm primum accurrere non licet: nam, ut omit- tam de uxore, cui deeſſe non poſſum agrotanti: cōfirmare ſtudeo res domeſticas, qua vacillare ſatis abſente me. cum enim referre me totum ad litteras, quarum eſt mihi conſuetudo incundiffima, planè deliberatum ſit: prius hac, qua ad alendam familiam pertinent, ita conſtituam neceſſe eſt, ne quando me, quod antea ſapè contigit, de medio ſtudioꝝ curſu renocare poſſint. tam ego in meo conſilijs, optimè, * ambitionem coepi excludere. video res humanas ſuſum deorſum ferri, nunquàm conſiſtere: celeriter omnia finire, & exſin-

gui,

qui præter bonam famam, ad quam omnes pervenire cupiunt, sed ignorantione viarum plerique aberrant, non enim in opibus, aut in magistratibus, Regumve aulis verum decus habitas. petendum aliunde est, à rectis cogitationibus, honestis laboribus, studio, et exercitatione virtutis. hæc mihi in animo sunt: quæ si colā arbitratus meo, multa consequar. primum ab his negotiis, quæ mihi negotium facessunt, vacabo prorsus: deinde (ne me putes desidia causa otium cogitare) scribam aliquid quotidie: quo nihil soleo, ubi curarū expers animus est, facere libentius: denique, etiam posteris fructum fortasse aliquem pariet industria nostra. Quid relinques, dicet aliquis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei, & aliquam, ut spero, virtutis hereditatem, eadē scilicet, quæ reliquit mihi pater meus. Non abundabunt. Nec id postulo, nec illi, si sapient, postulabunt. modica poscit, ut honestè, id est, feliciter vivatur, hominis natura: reliqua sunt instrumenta nequitia. Cupio tibi, mi, * qui etatē tuam prudentia anteis, probari meum sensum: cupio meum iudicium tua sententia confirmari, quamquam, quid expecto? index animi sermo est. porro in sermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, præter studia doctrine? quæ te video, cum tecum loquor, vel cum tua scripta lego, tractasse diligenter. veruntamen hoc ipsum, quod habeo satis exploratum, mecum te sentire, si significabis,

bis, pergratum erit. Ego, nisi occupationibus premerer assiduus, quas animo potius, quam corporis viribus sustineo, explerem te crebris atque literarum. verum ne sic quidem, praeter in me officijs, patiar in hoc genere prorsus ab te requiri studium meum. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavinum.

VOBISCV M ut agatur, scire cupio, Patavij commorantibus. nos hic languemus, afflictis caloribus perpetuis, quibus equidem gravior non memini. uxor mea nondum ex puerperio convaluit: infans bellissime habet, & incipit iam blandientibus arridere: quid quaeris? admodum nescitus est: quodq; amare solemus in pueris, hilaritatis habet multum. De tuo adventu, suadeo consilium mutes, neque te istinc, furere Canicula, est non ferendo commoveas. faceres enim valetudinis incommodo: ac, si valetudo, studia tamen tua non ferrent. verum hoc prudentie tunc totum sit, in qua tibi neminem antepono. ego, pro mea in te singulari benevolentia, non modo quid vellem, verum etiam quid sentirem, testatum esse volui. Aristotelem cum Cicerone misso, utrumque satis aptè compactos ab artifice perito. video, quid agas. inanem eloquentiam contemnis, & indifferenter philosophiam non amas: utramque vis coniungere, ut misceas, quod ait poeta Venusinus, uti
le dul-

le dulci. quo minus me, eadem cogit ansem, & recessum otij causa querentem, reprehendere debeat. Vale. Venetys.

EIDEM; PATAVIUM.

VALDE probo industriam tuam, quam ad ornandum commentario aureolum Demestrij libellum πειρί τῆς ἐγκυκλίου contulisti: sed antequam institutum absolvas, fore arbitror ut exeat, quem Petrus Bargaus, qui Pisanum gymnasium polioris doctrina professione illustrat, ante aliquot menses, ut audio, confecit. itaque malim, ad Diodorum latinitate donandum operam, studiumque tuum convertas: ne quod aiant, actum agas, nam Bargaus, quem tu fortasse non nosti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quisquam praeferat: quodque paucis admodum contigit, sum oratoria, sum poetica laude pariter excellit. absit igitur omnis amulatio ab ijs, quos unice diligo, & a quibus item diligi me sentio. Calores hic nihil remittunt: feruent omnia, quod nisi terra, iam perusta, oberrimis imbribus cito madefiant: caritas multarum rerum, & morborum vis inenite autumno videtur impendere. Ego, ut anni tempus est, non incommodè valeo: negotia curo: otium, & studia cogito. Kalendarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dicrum, & necessaria litterarum interpretatione,

sapè iam à te rogatum. quia nec ipse habebam, nec reperire facillimum fuit, misto serius, acceptu à familiari meo, viro probo, & erudito, Raphaële Cyllenio. describes, & remittes: quoniam, quæ sunt olim impressa cum Sigonij fastis, nullum ex ijs iam pridem venale superest. in hoc autem, ut aliquid à me præcipuum haberes, isidem ut ego te præcipuè diligo, quadam videbis immutata, nec, opinor, improabis. Vale. Venetijs.

Kalendarium, de quo in superiore epistola mentionem fecimus, cum in Orthographiæ libro Aldi filij impressum legatur, visum fuit hoc in loco omittere: ois, qui id legere volent, ad Orthographiam rejicere.

ANDRÆ PATRICIO

Pataviū.

NÆ tu rationem tui iudicandi percommodam inuisti. ego enim, non cuiusque homines sint, quibusue terris ac regionibus profecti, sed quibus moribus, quo ingenio, qua doctrina præditi, solo querere: et, ut olim Hananibal, qui hoste ferire Carthaginensem sibi fore dicebat: sic ego totum in vna virtute constituo. Epistola tua ita loquitur, ut nullam in te pariat, aut humanitatis, aut doctrina partem desiderari. itaq, ne te post hac Sarmatam potius, quam Romanum, dixeris. tamesi Sarmatia iam ita feritatem, si qua olim fuit, & quacumque fuit, abiecit, ut ex transalpi-

nis nationibus nulla nunc neque ad litteras, neque
 ad benignitatem mutuamq; officia dicatur esse pro-
 pensior. Italia verò nostra, in qua vigeant olim
 artes bonae, in qua summis ornata premiis eloque-
 tia primas aliquando partes obtinuit, ita veterem
 illam quasi formam videtur amisisse, vix iam ut
 agnoscatur. simulachrum duntaxat aliquod in
 libris relictum est, cuius excellentem pulchritudi-
 nem animo intuentes admiramur, & studemus
 imitari: presentem effigiem oculis frustra queri-
 mus. Tu autem, doctissime Patrici, si qui nunc an-
 tiqua Italia digni reperiuntur, qui quam pauci
 sint, quaq; id accadat culpa, nō dubito quin intel-
 ligas, his te ut adiūgeres, praestantiumq; virorum
 nomen augeres, planè mihi, cum tua scripta le-
 go, & cum eos, qui tecum viuunt, de te loquentes
 audio, videris esse consecutus, quo nomine tibi gra-
 tulor plurimum, & patria tua, in quam referes
 gloriam, omnibus thesauris, omnibusq; omnium
 Regum triumphis preferendam. Ego autem, cu-
 ius amicitiam in tuis litteris blanda quadam
 mearum laudum commemoratione videris aucu-
 pari, cum tua merita, quae ego sentio esse maxima
 modeste nimis dissimulas, & extenuas, mea verò
 nimis liberaliter amplificas atque extollis, nisi te
 tam nostri amantem redamem, nisi multis orna-
 tum virtutibus omni studio colam, quis me sis in-
 humanior? quis iudicij magis, aut etiam rationis
 experti? equidem, quid de te sentiam, quantiq;

apud me sis, officijs conabor ostendere: sin, ut mea
 tenuit as est, hoc prestare non potero, tu tamen, ut
 spero, de mea voluntate tibi persuadebis id, quod
 super e videris, te mihi esse, ac semper fore charis-
 simum. in quo profecto, nisi ego meam in amicitia
 diligentissime tuendis consuetudinem dediscam,
 tua te nunquam faller opinio. Vale.

EIDEM, Patavinum.

O PRÆCLARAM ὑπὸδεσις nos
 verò tuam humilem, aut obscuram orationem, sed
 erectam pijs affectibus, mirificæque sententijs, ac
 verbis illustratam. nunc demum te, Patrici, vo-
 rē eum, qui vocaris, agnosco, hoc est, à plebe seiū-
 ctum, qua libenter oculos ad terrena domittis,
 nihil altum, nihil homine dignum suspicit. nam
 certè reliqua studia opinione potius, quam re ni-
 untur, speciem quandam inanem, solidi nihil ha-
 bent: hac verò, qua te video arētē esse complexū,
 vec, puto, unquam dimittes, aternam non mor-
 famam, sed salutem quoque pariunt. Agnosco in
 tuis institutis præclaram consuetudinem, egregi-
 aque studia, nunquam satis laudati, Cratonien-
 si Episcopi, Andrea Zebridouij cuius ex perpe-
 tno multorum annorum cōiūctū, quotidianis ser-
 monibus, consilijs, probitate, doctrina, quasi diu-
 nis legibus, formasti animum tuum, atq; excitasti
 ad excellentem rerum aternarum cupiditatem,

ut facile constet, cum tu te ad uerum decus natura duceret, doctissimi tamen ac sanctissimi viri exemplo uehementer esse incitatum. Equidem, ut tibi uehementer gratulor, cuius omnis in amore dei defixa cogitatio sit: ita, cum in eos intueor, quia, falsa rerum imagine decepti, toto pectore cōtendunt ad ea comparanda, quę sepe molestia possidentibus, interdum etiam pernitiōsa sunt, misereor, & ingemisco. quod utinam industriam aliquando meam, & si quod in me est, ingenium simili in argumento liceat exercere. nam nunc quādam uoluntas, optima spectans, & in quam debet partem propensa, multis tamen impedita rebus lūget. sed speremus sic enim nihil difficile, si cōfenseris Deus: ut nihil facile, si abnuerit. in porro, cum abesse putatur longius, & destituisse nos in medijs calamitatibus, tunc adest proximus inscientibus, & ereptos ex miserrimo statu collocat in solio regum. Hac ego sepe mecum solati causita, quo sepe indigeo: & capio uoluptatem, quod epistola quasi allocutio tuis, ut eadem tecum. Remitto orationem, lege amicis tuis, & quam potes multis communica, ut recte sentientes confirmetur: si qui autem ab optima causa desciuerunt, ad sanctitatem traducantur. Vale, & * contubernalem tuum, summi adolescentem ingenij, meo nomine saluere iubeas.

AMO veritatem, deinde me ipsum. illam spectare ante omnia soleo, mihi autē libenter quidem, quatenus tamen licet, indulgere. itaque nec accipere debeo, quas in me laudes consulisti, nec, ut ingenuē confitear, reicere planē possum. nam bonis viris, artiumque liberalium scientia claris, equidem placere velim, cum eo tamen, ut nolim, quemquam nimis esse in mea laude liberalem. tu autem in tuis litteris ea mihi tribuis, qua nō modō si agnoscam, sed propemodum si optem, modeste parum agere mihi videar. At *Mureti* ita sentis. *Vtinam* quidem: sed officium potius, quam sententiā, esse puto, quis enim me minus ignorat? qui, quam diu *Venetis* fuit: vel mecum habitaueris, vel mea consuetudine frequēter admodum sis usus. nec is est, quem iudicium fallat, praesertim in litteris, quas tractas assiduē, nouit egregiē: verum ei facile persuadet humanitas, ut iudicium amicitiae largiatur. sed, siue te *Mureti* oratio, tū honorificam de me opinionem ut susciperes, adduxit: siue mihi hoc abs te, ut tu scribis, mea studia, ut ego sentio, tua bonitas impetrat: persuade tibi, non exiguum me statuerē ornamentum in amicitia tua: cum & ipse possideas illas virtutes, quarum fama beneuolentiā conciliat, nomēque nostrum, ab interitu vindicatum, cum aeternitate coniungit: & principum virorum, doctrinaque prestat.

præstantium floreas amicitia: quodque me non
leniter mouet, in Guilielmi Budæ, eruditissimi
hominis, ac de litteris optimè meriti, consubernio
per aliquod annos vixeris. ac vellem mihi parem
voluntati suppetere facultatem. fructum ferres
haud mediocrem studiij erga me tui: obseruantia
verò in te mea, quàm tua virtus peperit, satis es-
set illustris, ac minimè dubia significatio. quod
ipsum tamen, ut ut est, fortasse consequar, nam
& studio nitar: & ad perficiendi spem plurimum
quidem, velle optima, solet afferre. Vale.

*, Patauium.

NEQUE negare audeo tibi, homini erudi-
tissimo, cuius ego plurimi semper amicitiam feci:
neque, si pollicear, præstare possim id, quod à me
petis. premor enim domesticis oneribus, & typo-
graphia cura, sic mehercule, vix ut sustineam.
vacua tantum ab opere mihi relinquuntur hora
vespertina: sed eo tempore, tum defatigatus labo-
ribus, ac fractus, quietem quero necessarium: tum
verò succedit oculorum dolor: isque ita gratis, non
modò ut legere, aut commentari, sed nec domesti-
cos audire sine magna molestia possim. ita nobis
traducitur dies, atque adeò noctis maior penè
pars. non enim prius hac lenamur capitis graue-
dine, quàm Sol, medio iam Antipodum orbe de-
curso, incipit ad nos recurrere: & in ortu suo de-

mm

num valetudinem mihi, alacritatemq; restituit. quod si respirare aliquando licebit, aures tibi meae patebunt, non in horas modò, sed integros etiam dies. quid enim mihi iucundius, quid etiam vilius, quàm tecum de litteris agere, tuaq; maxime tractare scripta: de quibus quid existimem, Muretus noster testis est. nam, cum ad me, octauo, opinor, abhinc anno, in Iudeca suburbano habitassem, ignotum antea de facie, volūtario adductus officio, adyisses: humanitatem simul & doctrinam tuam eadem hora perspexi. tunc ego te coepi & diligere: & predicare: nec desinam utrumq; facere quam diuturna mihi dabitur vsura visq;: quandoquidem nec tu desines esse tui similis, id est, cū optimus vir, officioque excellens, tum verò tantus in virtute, quantum cum egregia natura singularis industria potuit efficere. Interim peto à te, meis ut occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licet absis res, tamē ames. Vale.

*, Pataninum.

NIHIL mihi pro mea in te benevolentia, meoq; de te iudicio potuit accidere, quod minus vellem, aut quod minus opinarer, quàm id, quod proximis diebus audiui, cum diceret nescio quis, non te perinde, ut solebas, in optimarum artium cupiditate versari, sed languere quotidie magis: adeoq; praclaris illa principia, quae, me quidem sepe,

&

& multum cohortante, ac monente, posueras, esse
 labefactata, nihil ut à te eximium, nihil, quod vul-
 gare non sit, expectari posse videatur. equidem
 neque planè credidi, quod à tua consuetudine ita
 valdè deessentiret: neque tamen planè nō esse cre-
 dendum id existimavi, quod ut accidere possit,
 cum in aetatem tuam intueor, verisimile mihi sit.
 quod si, contra quam ego cupio, factum est, ut pau-
 lulum te à virtute distinxeris, & in dubia, ac per-
 difficili inuentus via quiddam offenderis: agno-
 sce tuam culpam, & corrige, dum licet. non enim,
 qua dies confirmavit, facile mutantur. En habes,
 qui te suo excites ad virtutem exemplo, aequalem
 tuum, exquisiti adolescentem ingenij, Antonium
 Lauretanum, quem debes, cum nobilitate pares,
 nec natura, fortunaq; bonis dissimiles admodum
 suis, aquare etiam, aut imitari (saltem in studiis
 artium optimarum. Sin autem est, ut volumus, &
 ista, qua de te rumor dissipavit, inania sunt: noli
 laborare, quid alij loquantur: cogita, quid ipse fa-
 cias, & à te ipso pende. magna solet esse incūditas,
 qua manat ex optima conscientia. hac tu frue-
 re, & perge, ut cepisti, in studiis liberalium discipli-
 narum: quarum est cum possessio vita aequalis, in
 fructu eiusmodi, ut etiam ad posteros pertineat.
 Vale.

ROMULO CERVINO,

Patavium.

ITAN ego tibi ex animo effluxi, ut vna tri-

bis

bus mensibus epistolam ad me dederis? occupatus, inquit, sum. quo in genere? nempe in litteris. non igitur tibi a litteris animum videris abducere, cum epistolam tēxiss? mihi quidem nunquam minus. quin hoc ipsum, quod ego nunc in te desidero, si contemnis, id est, si ita legis, ut nunquam scribere animum inducat: litterae iacebunt. quod si me à principio rectissime monētem audire voluissis, etq; si non quotidie, saltem alternis diebus scriptioni dedisses: Dy immortales, quos tu nunc fructus ederes, quam praestantes, quam vberes, quam & te ipso dignos, & fratre tuo, in omni genere laudis excellentissimo? nunc, quos progressus hac in re fecisti, non ego quidem illos, quasi tardioris ingenij, reprehendo, neque reprehendere quisquam potest: sed tamen illud, quod ego à te olim expectavi, maius aliquanto fuit, quam hoc, quod tu nunc praestas. Neque verò id, quo te iam pridem sumus hortati, & quo breui esse perueniturum credidimus, eiusmodi est, ut facile quicui posse consequi videatur: sed cogita praclarum ferè nihil esse, quod idem difficile non sit: & tamen difficultates omnes ea, quae in praestantibus ingenijs facile existat, gloria cupiditas vincit, cuius rei nostri exempla petere ab antiquitate: aspice fratrem tuum, qui, ut Antimacho poeta Plato, sic tibi omnium instar esse potest. num quid igitur illum existimas tantos labores aut susceperunt fuisse, aut, cum suscepisset, ferre potuisse, nisi
 vera

vera laudis cum spes aliqua identidem quasi al-
tenuasset? quam quidem spem dum sequitur, vides
quo perveneris gradum tenet dignitatis, qui est
a summo proximus: & de summo quid homines
augurantur, intelligis. Perge mi Romule, iisdem
numerbis ad decus. magna sunt bene agentibus
præmia constituta. quam tu facultatem quando
habes maximam, noli contemnere: ne paulo post,
missam frustra queraris. hac enim, qua nunc ha-
bemus, quis scit, quam diu simus habituri? vides,
ut auolens hora, quæq; nobis commoda præterla-
bentes auferant. Itaque opportunitates, dum ad-
sunt, ita debemus amplecti, quasi non eadem sem-
per affutura sint. qua in sententia te quoque exi-
stimo esse, cupio quidem certè: ut cum expecta-
tioni de te concitata, sum fratris tui, summi viri,
laudibus aliquando respondeas, quod facile con-
sequeris, si e ipse colliges, et, quo consilio Patavi-
um accesseris, quam urbem scis habitam semper
esse doctrina domicilium, assidue cogitabis. &
quanquam non dubito, quin memoria bona sis: ta-
men, quoniam hac posterior epistola tua, quam
ad me XV. Kalend. misisti, cui ego XIV. re-
spondi, non tam est luculenter scripta, quam vel-
lem, vel potius multò minus, quam vellè: vercor,
ne tibi illa, qua ego tecum olim de latina lingua
observatione sum locutus, quæq; ipse mihi te esse
futurum pollicitus es, penitus exciderint: qua: si
putas è re tua esse, ut à me iterentur, excurre ad

Q

nos,

nos, & hoc quidem animo, ut quàm diu Venetijs
futurus es, (cupio autem, ut diutissimè velis) a-
pud me diuerferis. Ac noli vereri, ne ego te Pa-
zanium crudiolem remittam. Non ita de nostris
hospitibus malè meremur. Cœna erunt, qua te-
lantitia delectare, non quâ copia possint offendo-
re: qua quidem in primis sermone bono, & pers-
familiari condientur. quod tu quanti facias, ig-
noro: ego quidem huic incundis asi nullam ante-
pono. Vale.

*, Venetijs.

QVAM multa non modò contra volunta-
tem, verùm etiam præter opinionem homini con-
surgunt. nunquam putavi fore, ut humanitatem
tuam requirerem. adeò mihi & multa, & perila
lustria studii erga me tui dederas argumenta.
nunc, aliis me quotidie salutantibus, aut certè cõ-
solatorias in meo casu, opémque pollicentes litem
mittentibus, ipse tamen neque scribis quid-
quam, neque mecum habendi sermonis facultate
tem quæris. quod viris nobilissimis concessi, tibi
pro multis ingenii tui suauitatibus, proq; nostris
non nuper instituta, sed iam inueterata necessitu-
dine nunquàm denegassem. Optavi, inquires, sed
optanti pudor obstitit. Agnosco modestiam tuam,
nec mediocriter probo: veruntamen decet alio
qua ortam a virtute amicitiam confidensia. E-
rant

rant autem, cur me conuentum cuperes, causa
 minimè vulgares, primum Iasonis mei de No-
 ra, viri omnium, quos ego in vita nouerim, optimi,
 atque humanissimi, reditus in hanc urbem, dein-
 de Dauid nostri, quem ego quanti faciam, & tu,
 et omnes penè iam norunt, agrotatio: qua cum be-
 serno die cognouerim, cupio tamen certius abs te
 aliquid significari. variè enim afficior, & amicis-
 simi hominis aduentum, cuius in consuetudine plu-
 rimam mihi statuo iucunditatē: & eius viri mor-
 bo, cui debere omnia videor, quia, quod in ipso su-
 operam dedit, ut me sibi non exiguo propinquo
 tatis vinculo in perpetuum obstringeret. neq; e-
 nim licet mutua utriusq; voluntatem frustrata
 fortuna sit, idcirco tantam in me beneuolentia si-
 gnificationē parui pendendam existimo. animus
 mihi pro re erit: meq; ille sui memorem beneficij
 (sic enim appellare debeo) aliquādo sentiet: Haec
 sunt, mi *, cur te velim. accedit illud. Affines
 suos Cardinalis Carpensis, qui de studijs meis non
 possimè existimat, cupit elegantibus litteris ex-
 poliri. optima conditio, nec minus honorifica itaq;
 statim de te cogitavi, quem excultum liber ali do-
 ctina, moribus emendatis, comem, & facilem in
 conuiuiu cognoui, nec tamen audeo sperare. verbis
 enim Veneta tranquillitatem nimis amat, &
 otio libenter fruëris erudito. sed, si à te non impe-
 tro, odorare saltem, et indaga, si quem eo loco di-
 gnū alicunde licet eruere. inibiur à cardinali

gratia non vulgaris: de quo tibi hoc affirmo, p^{er} d^{eu}m
trouum esse bonarum artium his perditis tempo-
ribus propè singularem: qui si, ut auguratur pla-
rimi, ad illa summa peruenierit: reddant, mihi
crede, aurea tempora, & debita litteris aliquan-
do pramia persoluentur. Vale.

FRANCISCO MORANDO

Veronam.

ITA valeam, itaque mecum vinam, quod
utramque pariter exopto, ut cydonite tua nihil
adhuc gustavi suauius, versibus autem, quos vna
misisti, nihil unquam legi purius, nihil ornatius.
quare gratiam habeo tibi quidem, ut debeo, ma-
ximam, aliquam tamen etiam imperito artificis
superioris anni, cuius culpam, de qua tecum eram
quæstus, lucro meo non mediocri tua compensauit
humanitas, quod si artifex idem est, quemadmo-
dum verba tua significant: non ab eius ingenio,
sed ab amore in me tuo nouum genus artificij, no-
ua fluxit industria. itaque magnam ad officia er-
ga me tua quotidie fieri accessionem intelligo. ex
quo voluptatem equidem capio tantam, quantum
eius, qui doctrina, ingenio, omni deniq, laude li-
bero homine digna excellat, perspecta beneuolen-
tia afferre maximam potest: verumtamen, quid
me prorsus omnis in summa remunerandi volun-
tate facultas deficiat, angor nonnunquam intus
sensu

sensibus, & inuicundè vino. sed neque futurum
despero, ut, quo in te sum animo, re ipsa aliquan-
do perspicias: & si parùm optatis meis, ut ferè
consuevit, fortuna responderis, memoria saltem,
perpetuòque erga te studio, non officiis modò erga
me tuis, sed virtutibus etiam eximijis debito, cum-
mulate mihi satisfaciam. De tua valetudine, qua
mihi perinde ac mea cura est, à patre tuo, prudèn-
ti viro, qua cupiebam, ferè cognoui: de studijs ex-
te ipso, id est, ex litteris tuis, quarum elegantia
mirificè delector, aliquid cupio scire. Orationem
in funere habitam doctissimi, ac nobilissimi homi-
nis, Ludovici Nogarola, cuius obitu non medio-
criter dolui, audio laudari, sunt enim, qui tuam
existiment, quod libenter credo. sic enim faueo
tua gloria, ut fratribus fortasse tuis, praterea
quidem concedam nemini. Vale.

LEVINO TORRENTIO

* Leodium.

PUTO tibi molestum iam esse silentium
meum: at mihi silentij causa longè molestior. nam
toto ferè biennio neque corpori valendo, nec ani-
mo quies contigit, ita, qui absentes amicos litteris
saltem colere consuevi, incundissimam mihi con-
suetudinem intermittere, & in officij cursu lan-
guere sum coactus. quod si secus existimas; nec ti-
bi mea fides facit affirmatio: testes habeo studij

erga te mei non equidem valde locupletes: sed eos
tamen, quibus tu libenter credas, probos viros,
communes amicos: à quibus & quasitum est al-
quando, me mandante, de tuo statu: & cum id,
quod auebam maximè, cognouissem, esse te in ocu-
lis Leodiensi Episcopo optimo, eidemq. Principi
eximio, auctum esse commodis, ornatum dignita-
te: factum est, quod ignorare te arbitror, ut leua-
tionem malorum meorum in tuis bonis aliquam
inuenerim. Atque equidem reuocare me ad in-
stitutum meum, & aliquid ad te scribere cogita-
bam, cum tua me littera oppresserūt, quibus com-
mendas mihi modestissimos, & summa spei ado-
lescentes, Ioannis Gauchi filios, doctissimi & in-
geniosissimi hominis, ut equidem sentio, tuo pri-
mum testimonio, deinde scriptis illius, quæ qui le-
gerit, nullius præterea testimonium requirat.
quo libentius operam meam filius eius & pollici-
tus sum, & deuiis. qui cum ad me adeunt, te si-
mul intueor, & impellor magis ad omnem huma-
nitatem memoria tui: nec potest esse quidquam
iucundius, quàm ut eorum studiis, commodisque
feruiam: & si præstabo aliquid, ita lætabor, quasi
si beneficium acceperim in officio meo. Erat in istis
dem litteris tacita quædam admonitio promisso-
rum meorum: quæ si non persoluo, mihi crede, tan-
ti viri virtute, tanti Principis dignitate deter-
reor. nam, ut egregium aliquid motiamur, conse-
qui tamen neque per ingenij nostri tenuitatem,
neque

neg, per fortunam licet. hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino despero: sin urgere pergis, auctore te aggrediar, utique cadat. potest enim fieri, ut, quemadmodum multa, contra quam speramus, item hoc fortasse, contra quam linemus, aueniat. quod si quid offenderimus, primum, illud fore nō dubito, tua nos ut subleuet auctoritas: deinde, te ipso culpe socio, feram leuius. hac mihi cautio placet, utinam tibi, sed si mihi in amore respondes, tibi quoque: de quo tuas litteras exspecto. Vale, Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARÆ

Patavinum.

BASILII Zanchi, poëta summi, hominiquē non vulgariter eruditi, miserabilis, & indignissimus interitus hilaritatem mihi prorsus omnem eripuit. quem enim donare summis praemijs ob excellentem virtutem, decorare honoribus ob singularem integritatem, atq; innocentiam aequum fuit, eum tam ignominiose vexatum, tam acerbo, tam crudeliter extinctum, quis non ferat iniquissimè? equidem, ut audiui, etiam dolore tuo vebementer dolui. nam & vixisti vnde semper cōiunctissimè, alter alteri egregiè charus: & fuit uterq; vestrum ad poëticam facultatē natura propensus, ac mirè factus, ingenio verò ita parei, ut, cum nemo tam bonus poëta sit, quin uos

his primas in componendis versibus partes tribuat, quam confessionē etiam ab inuitis exprimit poematum comparatio, vter tamen utri præstet, nondum satis iudicare quisquam possit. magnam igitur, planēq; fraternam inter nos tum ingeniorum similitudo, tum studiorum communio benevolentiam excitat: nec dubito, quin te, licet humana cōditionis minimē rudem, oblitus eius valedē perturbabit, animūq; tuum ita deiecerit, ut extolli fortasse ad aequitatem neque celeriter, neque facitē possis. quo grauius morte illius afficior: & ut omnia mente peruestigem, nullam tamen inire doloris alleuandi rationem quæo, unica opinor, illa consolatio superest, quam tibi quoque fore gratissimam scio, ut, si cōuictu perpetuo priuimur, tamen inter nos ita crebrō colloquamur, ut hanc mororis acerbisatem, qua pariter affligimur, quotidiana consuetudinis mutueq; benevolentia suauitate leniamus. quod ut quam maturimē consequamur, tu pro tua, ego pro mea parte diligenter operam dabo. Vale. Venetijs.

NICOLAO NATHANÆLO

Venetias.

PERCVLERAT me grauius acerbū ille nuncius de navi à piratis abducta, qua uehebatur in Cretam exquisita, miratissimq; nummarum bibliotheca parentis tui: cum ex eo consue-

Eura

Euraplurimum tulisset, & fortunas vestras
 intelligerem. nunc me prorsus ab eo mœrore, quem
 tibi vestra calamitas attulor, ad lætiam in-
 credibilem reuocarunt litteræ tuæ, scribis enim,
 erudiendi curam adolescentis nobilissimi, Aloysii
 Mocenici, tibi esse demandatam. in quo sanè, præ
 ea quæ te sum complexus benivolentia, multis no-
 minibus tibi gratulor: primum, quod eum, qui fa-
 cile possit illustrare disciplinam tuam, excellentis
 ingenij adolescentem, mirifica, ut audio, virtutis
 indole præditum, sapientiores etiam, quam atas
 ferat, nactus sis: deinde, quod ab eius patre, Leo-
 nardo Mocenico, Equite clarissimo, quo nullū in
 hac urbe vel prudentia, vel liberalitatis, vel om-
 nium denique virtutum, quæ nobilem virum deo-
 ceant, exemplum habemus illustrius, fructum di-
 ligentia tua minimè vulgarem potes expectare:
 postremo, quod in ea domo vives, in qua omnia,
 veteris maiorum norma, ad honestum, & ad dig-
 nitatem referuntur, quo præstantes & vsumag-
 narum rerum, & doctrina viri quotidie consu-
 unt, unde prudentiam, unde optimè viuendi ra-
 tionem pates. Persequi omnia, quæ tibi diuina be-
 nignitas obtulit, difficile est: sed tibi crede, quem
 tuæ causæ velle, cuiusq; fauore commodis non igno-
 ras, nihil isto munere ne fingi quidem à te potuit
 aut fortunæ tuæ utilius, aut studiis accommoda-
 tius. ac quæ, si me audies, omnia, quæ frustra sepe
 expetuntur, bona in una Leonardi Mocenici be-

inuolentia constitues: cuius tibi comparanda ead-
 de tempus amittas: cōfer huc omnem industriam,
 ut eius filium, tua diligentia commissum, in quo
 pater tals filio iure fixis omnes curas, ita instituas
 atque excolas, ut eam laudē, ad quam natus praes-
 tipue uideretur, adiuvante illius ingenium studio
 tuo, breui consequatur. habet autem hoc virum,
 ut, a quibus illam accepimus, eos in omni uita di-
 ligere cogamur: & est optandum, ut ab ijs maxi-
 me diligamur, qui non opibus modo ualeant, sed
 ad benignitatem etiam natura propendeant. qua-
 si in illa ciuitate, profecto in hac nostra, et si in ul-
 la familia, in ea potissimum, & in eo viro, cui tuū
 in re praetura operam addixisti, si tanta cognosci-
 tur. Vide igitur, quid susceperis, cuius familia
 gloriae seruias, quid fides, quid existimatio tua,
 quid honor etiam meus quodam modo postulet:
 qui tibi sapere, nec tamen gratia causa, sed addu-
 ctus iudicio, testimonium impertiri probitatis, &
 scientia non modo graeca, uerum etiam latina lin-
 gua: quarum alteram magistro patre tuo, Iohanne
 N athanaelo, sacrarum literarum peritia, uisq;
 innocentia cum antiqua illa Gratia, quam nun-
 quam fama deseret, conferendo, alteram nonni-
 bil ē sermonibus fortasse nostris, ē studio quidem
 tuo, uisq; uigilijs maxime cognouisti. Nec si tibi
 omnia, ut spera, ante oculos pones: uincas te ipsum
 in diligentia operamq; dabis, ut in familia nobi-
 lissima, cuius patrocinio nullum certius ad eam
 tempus

temporū procellas, quæ humana vite impendent,
per fugiū reperies, egregiū virtutis, & indu-
stria tua monumentum relinquas. Vale.

*, Patavium.

FALSUS hic etiam de Rainutij Farnesii
Cardinalis obitu dissipatus rumor erat: quo sum
gracissimè commotus. nam in illo viro, qui se iam
inde à puero ad exemplum avi sui, Pauli III.
Pontificis omnium sapientissimi, totum finxis, nō
adūbrata, ut in multis, sed expressa signa virtu-
tis elucet: et nunc, ut audio, suas omnes in Chri-
stiano pietatis cultu cogitationes, curasquē defi-
xit. quo mihi erat, bonisquē omnibus acerbius illa
fama, quæ, multorum sermone, de immaturo, &
inopinato illius interitu percubuerat. angebat
etiam fratris eius, eximij viri, Alexandri Car-
dinalis nomine: cui multis iam annis eam viam
ingressus, quæ ducit ad verum decus, artiumquē op-
timarum studia suis opibus hac ætate præter ca-
teros foueri, tantum eripi præsidium, tantum au-
ferri domesticæ laudis, magnoperè dolendum vi-
debatur. Gratulor igitur, illo incolam, liberali-
bus disciplinis: gratulor omnibus, qui virtutem, et
probritatem prima ducūt: præcipuè verò tibi, quō
et Alexandri Farnesii Cardinalis valdè studio-
sum, & erga tuos similes, hoc est, erga nos, quibus
illa, unde manat honestum, sola placent, præclare
anima.

animatum cognoui. refrixit iam, vel pland ex-
 stinctus euauisit perunlgatus ille rumor: vinit, et
 valet, cui lacrymas tanquam mortuo dedimus:
 quem, si fieri posset, immortalem esse omnes cape-
 rent. Te quoque benè firmum esse, & ex illo va-
 letudinis incommodo emerfisse, represso iam san-
 guine, qui tibi ex oculo dextro multus effluxerat,
 mirabiliter gaudeo. de quo mihi cum nrrraret
 familiaris tuus, prima statim auditione sum per-
 cussus: postea, cum idem reliqua persequeretur,
 animum recepi, & ab omni metu, curaq; respiravi.
 huius morbi causam non dubito, quin medici,
 quos habes istic scientia instructissimos, vsu peri-
 tissimos, in studia conferant: quod si ita est, rema-
 ne, obsecro te, libros omnes ab oculis tuis, nam, do-
 nec eos videris, certò scio, quod mihi sàpè contigit
 aggratanti, temperare tibi non poteris. Vale.

EIDEM, Patanium.

NARRO tibi iam non amo verecundiam.
 cum enim mihi potius nihil esset, quam ut filium
 meum (libet enim de mare ominari) ad sacram
 baptismatis aquam susciperes: tamen, dum obse-
 quor pudori meo, nec te, talem virum, maxima-
 rum rerum occupatione distentum, appellare au-
 deo, commissi imprudens, ut officij laudē ipse pra-
 riperes. in quo sanè & peccasse me, & luere mè-
 rito peccati penam confiteor: quid enim mihi non
 permi-

permisit, quid iam elargita nō est humanitas tua?
 quam à me alijs predicatam ignorare ipse fortas-
 se tibi sum visus. valde tamen recreor significatio-
 ne amoris tui, & nostram amicitiam, quam stu-
 diorum similitudo peperit, hoc etiam affinitatis
 quasi vinculo adstringi, vehementer laetor. nam et
 res ipsa eiusmodi est, ut benevolentiam utrinque
 augeat: & mihi, ad hominum opiniones, accedere
 speciosius, aut honorificentius nihil potest. totus
 igitur in are tuo sum: ita de me meritus es, ita
 quotidie mereris. quod si tibi pateret animus me-
 us, profectò non locari pessimè tuam gratiam in-
 telligeres: quam si non possumus remunerando,
 (nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas
 exspectat) predicando saltem illustrabimus. mi-
 hi certè ipsa memoria, perpetuòq; erga te studio
 satisfaciā. De reditu meo verbum scilicet ex-
 spectas: iam discedo: itaque per aliquot dies cessa-
 bunt. A manuensem tuum amo plurimum. vide-
 or enim mihi agnouisse matrem optimi, atque ho-
 nestissimi adolescentis, Francisci Secundi. cui de
 tua consuetudine etiam atq; etiam gratulor. nam
 inuidia locum amor non reliquit. Vale. Venerisys

FRANCISCO SEVERO

ARGETENSI

Fertariam.

Et me laudas in epistola tua, nec mediocri-
 ter

ter quidem: & meam amicitiam, quæ tua humanitas est, valde videris expetere. Ego autem, etsi me delectat, ut ait ille, laudari à laudato viro, tamen ea, quæ mihi tribuis, cum esse verissima cupiam, non agnosco. dilexi equidem adolescens veterem eloquentiam: nec voluntatem ætas, studium occupatio, sæpè etiam valetudo minuit: sed, excellere in re omnium, ut ego sentio, præstantissima, cuius negotij sit, cuius ingenij, non modò experiens ipse intelligo, verùm etiam ex inani multorum industria conyicio. non enim, qui senerior in me ipso sim, nec mihi amicior, quàm veritati, alijs blãdiri gratia causa debeo. vnum hoc in nobis fortasse iure laudes: si modò laude dignum est: equidem, quasi aliquid sit, interdum mihi gratulor: quod, & quales olim fuerint ij, quos in oratione latina cupimus imitari, quibus ingenijs, qua doctrina, qua etiam exercitatione pradi, & quis ego sim, vel potius, qui hodie simus omnes, facile possum existimare. Quocirca, si vetera spectas, mutes licet sententiam de me tuam. floruit antiquitas eloquentiæ gloria: nos iacemus. sin hac recentia tibi proponis: non omninò me, quantum in hoc studio profecerim, poenitebit. nec tamen tibi assentiar, ut me omnibus latinè scribendis facultate confitear antecellere. possum aliquid, vel etiam multa in alijs desiderare, neminem in hoc genere laudis eximium ducere: (est enim hac fortasse non ingeniorum culpa, sed temporum) non ideo

Idē tamen sequitur, ut insolenter arripiam, & induam ipse, quā aliis tanquā spolia detraxerim. ut in musicis, artem ipsā exercere, non facillimum est: artificem autem peritum ab inscio distinguere, tacito aurium sensu pleriq; omnes solent: item ego, quā legendis assidue, ac per attentē hominum eloquentissimorum libris conceptam in animo rectē scribendi formā insueor, eam exprimere, & assequi scribendo nunc quidem nullo modo possum, ac vereor etiam, ut unquam possim. Verum enim verō, quod à sapientibus viris prodigē legimus, nūquam male ponitur industria praestantibus in rebus. laudatur enim vel sine re volūta. quā ego interdum spe incitor ad studia et, si nihil aliud, tu me certē, Seuerē optime, atque eruditissimē, hoc ipso, quod tantopere laudas, ad laudem vehementer impelleres. magni enim facere videris Romani sermonis elegantia: & quod ubi leue non est, eximiārum artium scientia instructissimo, id à me nequaquam esse contemnendum intelligo. Accedit illud, quod epistola tua ita loquitur ornate, ut à rhetore, non à medico, quem te esse profiteris, et quē praestas egregiē, scripta videatur. quod indicat ingenii tui praestantiam. cū enim, ut audio, philosophia sis vniuersam animi complexus: praecipue verō medicinam tractas, & ita tractas, ut cū paucissimis excellas: valde sum miratus, unde istam latinā orationis tam concinnam, tam vberem, tam illustrem facultatem sis

confer

consecutus. Quare, quo tu nomine subuereri visus es, ne ego tuam ad me amandum valde propensam voluntatem parum libenter exciperem: cum eloquentiam tuam verbis dissimules, re ipsa ostendas: eo ipso nomine sic incensus tui studio sum, ut ad meam instituenda tecum amicitia cupiditatem accedere nihil possis. Quod autem negas esse quidquam ad amorem conciliandum amore ipso efficacius: ut a tecum sentio, si virtus cum amore coniungatur: sin eum, qui diligit, nihil, præter nudam voluntatē, commendet, non probitas, maius, non doctrina, non ars aliqua liberalior: valde videro. sed istuc quidem tua minimè refert. quis enim te vel nō amantem amare nolis, quem esse tam amabilem, litteris, humanitate, integritate, sentias? sed videlicet Socratice tecum agis: ironia te delectat, cum in eo ipso, quod tibi detrahit, tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fovebo officij, quantum in me erit: neque me patiar, cum reliqua apud te omnia superiora esse concedam, etiam humanitate vinci. Vale, & Ioanni Baptista Pigna, homini in primis erudito, & ingenioso, cuius de Imitatione poetica egregios libros amanda exspecto, salutem meis verbis. Venetis.

MARIO CORRADO

Brundisium.

MULTI Si iam mensibus nihil ad te litterarum

perd.

terrarum dedi: nec mihi tamen venit in mentem
 subnereri, ne quam tibi nostra indignam amici-
 tia suspicionem silentij mei diuturnitas attulerit.
 mihi quidem nihil scito esse incundius epistolis
 tuis: quas cum lego, delector mirificè amore in me
 tuo, delector etiam ingenio, & scribendi elegan-
 tia, in qua tibi (nō loquor εἰς αὐτοὺς μὲν) paucis-
 simos comparo, antepono neminem. atque equi-
 dem, si per utriusq; fortunam liceret, nihil malim
 quàm assiduè tecum esse, toto quē dies in tuo ser-
 mone consumere. quod tamen quin aliquando sit
 futurum, cum in tuas litteras intueor, imaginem
 animi tui nonnullam ostendentes, prorsus non de-
 spero. Ego satis diu feriatus à studijs sum, inuitus,
 sed quis necessitati non pareat? nūc qua me caus-
 senon modò libros. sed patriam quoq; relinquere
 nēgerim, aut habes fortasse iam cognitum, hite-
 ri edoctus familiarium tuorum, qui adire inter-
 dum ad me officij causa solēt: aut, si ignoras, quid
 ego tibi exponam, cui si quid à me accidat iniucū-
 dum, dupliciter angar, incommodo meo, molestia
 tua? Nunc id commentor, ut certam aliquando
 rationem ineam otij constituendi, & viuam hu-
 maniter: quod te quoque video cogitare, & si vo-
 lueris, assequere. Bonos fratres, tua predicatione
 commotus, amo vehementer, & obseruo. qui si
 mihi, ut significas, aliquid tribuunt: est, quod gau-
 deam, placere me praestantibus viris, quorum in
 iudicio, & beneuolentia ornamenti, & commodi

R

mihi

mibi statim plurimum. tu velim, quod ad amorem
studiumque attinet, de me illis omnia promissu:
ego, quae promiseris, praestabo. fructum etiam for-
tasse aliquem degustabunt studiorum nostrorum.
liceat modò esse otiosus: id quod agimus, & futu-
rum speramus. Vale.

PETRO CÉLSO

Vicentiam.

UNA eademq; manus vulnus, opemq; tulit.
planè enim mihi videor, quod de Achillis hasta
in Telephi vulnere traditum est à poëtis, idem ad
tuas epistolas posse conuètere. affecerat me grá-
tuler, nunc idem recreas, et abstergis omnem mor-
lestiam incundissimis litteris, in quibus eluceat hu-
manitas tua, quam obscurauerat paululum ani-
mi tui subita commotio, indigna certè meis in te
neque paucis, neque vulgaribus officiis, quorum
testes apud me custodiuntur litterae tuae. itaque,
rediisse te ad eam comitatem, quae cum tua natu-
ra, & cum istis studiis, in quibus totos dies eximis
cum laude versaris, magnoperè congruit, ita lo-
tor, ut nihil unquam senserim hac voluptate in-
cundius. quod si tibi meum ingenium aliquot men-
sium consuetudine satis exploratum non est, non
dubito, quin absens intelligas, & eo cernas illu-
strius, quò longiora nos terrarum intervalla dis-
iungent. non enim in te fortunam diligo, quam
solum

pleo contemnere, sed quia fortunam tuam virtute superas: contra quam multi, quorum oculos auri, argentiq̃ue splendor ita prastringit, ut pulchritudinem virtutis intueri nullo pacto possint. quo equidem sensu, ac iudicio meo delector multo magis, quàm Ciceroniana illa eloquentia, quàm tu mihi, ioco fortasse, obiecisti: cum tamen, tibi quoque eam minimè displicere, tuorum scriptorum elegantia significet. De discessu tuo, quantum ad tuam voluntatem accommodare consilia mea minimè liceat, cupio tamen mihi tempus definiri. Vale.

JOANNI SAMBUCO

Patavinum.

NON mediocre amoris argumentum, quod de filiolo gratularis, et sperare te significas, ut patri etiam orationis latina facultate antecellat. quid? ergo ille tibi magnum videbitur praestare, si opinione, & fama nos anteierit eloquentia? ego illi, qua primum hora editum in lucem vidi, bonam mentem precatus à Deo sum. hoc nobis debet esse antiquissimum: & hoc ei si contigerit, reliqua iure contemnet, aut, si volueris, facile consequetur. mea verò studia si imitabitur, quae certe, quod fateri sine arrogantia possum, ad honestū referuntur: aditus ad laudem difficiles non habebis, quo mihi studiose contendenti fortuna semper

R 2 nescio

nescio quo meo fato viam interclusit. verū tamen, mi Sambuce, cum tua, cuiusque similium fruar beneuolentia, quid desiderem? quid potest esse amicitia iucundius? quid etiam fructuosius? cum & amant inter se boni viri, & est inter eos quasi certamen amoris, & officij. equidem, de te quid sentiam, si ad te ipsum scriberem, certo scio, qui tuus pudor est, legeres iniurius. testem tibi do iudicij mei grauem adolescentem, (& adde, si quid vis: nihil enim tribues immerenti) *: quem cognoui tuis laudibus, me narrante, etiam atque etiam latari. quod si tenerem artem eloquentia, scitum tu in epistola tua, amore potius in me, quam iudicio, effusus, existimas: sanè coloribus egregijs imaginem tuarum virtutum exprimerem: voluntatem verò illam, & praeclaros conatus ad augendas fortunas nostras, de quibus postridie, quam à vobis discessi, quidam in sermone * significauit, meherculè sic ornarem, ut nihil esse posset illustrius. de quo quia tam amanter cogitasti, gratias agerem: & ut perpetuò cogitares, atque ageres, cohortarer: si hoc humanitas tua, illud amicitia nostra pateretur. ut ut autem res ceciderit (à te enim principia sunt, exitum praestare non potes) partes mea non requiruntur. prosequar enim vel beneficium laude, vel animum certè tuū memoria sempiterna. Vale. Venetijs.

EIDEM

EIDEM, Patavium.

EGO verò, accepto nuncio de obitu filioli mei, ita sum perturbatus, ut me tamen hominem esse meminerim, & illum in hanc vitam, tanquam in hospitium, ita esse ingressum, ut accitus summi Dei, aeternum illud caeleste domicilium petiturus, aliquando discederet. quod si me casus iste nec opinatus ita perculisset, ut omnino iacerem: excitaret tamen prudentia litterarū tuarū, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me benevolentiam singularem. Verum ego optime Sambuce: multis iam infortunij hoc sum affecutus, ut fortunam ipsam didicerim contemnere: qua mihi, ut eripiat reliqua, nunquam adimet ea, qua nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentem, optima studia, pietatem in Deum. Praclare actum opinor cum filio meo. fruitur conspectu, & consuetudine caelestium animorū: non angitur curis: non spe ducitur: nihil timet aduersum. at nos, qui dicimur vivere, quibus hac falsa lucis usura nihil est carius, quam multa exercent? quid laboramus, quid cupimus, quod etiam si contingat, animus, acquiescat itaq; verè sapientes homines, non ut diu, sed ut rectè, & cum virtute viderent, optare soliti sunt. quod equidem conor, & ut spero, consequar. nihil enim magis cogito, nihil specto, quam ut ser-

nam studijs meis, & ita viuam, ut vita rationem Deo simul et hominibus aliquando possim reddere. Quare, cum me vocas ad scribendum, confirmantur consilia mea iudicio tuo. ac tu quidem in hoc officio cohortandi facis idem, quod multi: quibus facile possem satisfacere, si per domestica negotia liceret. sed, obsecro, nolite ex otio vestro meum spectare. vobis enim certa, & expedita sunt omnia: mihi unicum est vectigal industria mea: qua liberos alere, tueri familiam cogar. & si negligam, deseretur humanitas: fin, ut debeo, diligenter curem, iacere studia necesse est, qua solam curis omnibus animum postulant. At inquis: ipsa tibi studia fructum ferent. Cane alij contemnunt istum, mores, ac tempora ignorantibus: mihi non persuadebis experto. vetus illa Principum virorum benignitas exaruit: inania plerique sequitur, nihil solidum amant, nihil magnificum, nihil illustre. Vides alios, quasi perdendis tantum frugibus nati sint, immambus epularum sumptibus opes exhaurire: alios, quasi etiam homines ipsos, non modo fruges, perdere pulchrum sit, thesauros effundere, collectos acerbissime, in ea bella, qua vastitatem agris, urbibus incendia, humano generi, aliena stultitia miserrimo, claudem. & exitum imponent. Ad usa interim ubique locorum algent, neglecta ab ijs, qui fouere eas ut maxime poterant, ita maxime debebant. Etiam illud indignum, quod existunt, qui specie libertatis gloriam aucupen-

sur: & eam virtutem, à qua longissimè absunt, quasi familiarem suum sic in ore habeant, ut amare videantur. Verùm hæc satis, aut etiam nimium fortasse multa. Vale. Venetijs.

GASPARI CONTARENO

CARDINALI

Romam.

CUM neque haberem, quod tua magnopere interesset à me scribi, & te scirem summis occupationibus assidue esse distractum, tamen faciendum mihi putavi, ut aliquid omnino ad te litterarum darem. ad meum enim officium valde pertinet, te de nobis optime meritum, intelligere, & quo te studio colam, & qua tuorum in me meritorum memoriam religione conseruem. quod, ut spero, consequar litterarum bono. nam, ut remanere unquam possim, sperare vix audeo: ita multa sunt, quæ ad me iuvandum officia sunt à te profecta. ut enim omittam, quàm honorificè de parate meo, & loqui, & sentire solius sis, cum ita dicas, tibi nullius olim iucundiorum consuetudinem fuisse, nullius chariorem nunc esse memoriam: ut igitur hoc omittam, quod in summi beneficii loco soleo ponere: quanti illud apud me debet esse ponderis, quod olim me adolescentem vir clarissimus, non tu quidem sopitum, sed tardiorum fortasse, quam oporteret, ad studium summa

R 4 laudis

*laudis excitasti. cuius temporis recordatio miri-
 ficè me delectat. sic enim argumentor: te, cuius
 iudicium est acerrimum, nunquam me ad virtu-
 tem fuisse cohortaturum, si te frustra id facere
 existimasses. tantum autem virum, quantum ipse
 omnium consensu gentium & es, & haberi, de
 nobis non pessimè sperare, mihi periculinum est
 cogitanti, apud alios, si qui audient, etiam bono-
 rificum. Quare nunc quidem id, quod mihi pro
 tua summa humanitate facillimum est, ago, ut,
 quem pro tot ac tantis officijs animum debeo, eum
 me prestare tibi persuadeam. quod si per eam vi-
 tam, qua ad praestantissimarum artium cognitionem
 iter est, tantum procedam, quantum profectò, ni-
 si me aliqua res impedierit, procedam: na illud e-
 tiam aliquando efficiam, ut te de nobis esse bene
 meritum, magnoperè lateris. Te interim si rogè:
 ut quemadmodum instituisti, me diligas, faciam
 imprudenter. neque enim dubitandum est, quin
 tu velis in eadem erga me voluntate, cum huma-
 nitatis, tum constantie causa, permanere. magis
 mihi est elaborandum, ut omnes res qua ad
 te commendandum pertinent, studiose faciam: quarum
 si ullam sciens pratermisero, nefariè me peccasse
 confitebor. Vale. Venetijs.*

BENE.

BENEDICTO ACCOLTO
CARDINALI
Ferrariam.

CK M primum Venetias reuerti, & si eram
fessus aliquantum de via, & eo morbo, qui me
Ferrariae satis grauitè afflixit, nōdum planè le-
uatus: tamen magnitudo mea in te obseruantia,
tuaq; in me beneuolentia recordatio me adduxê-
re, ut ad te scriberem. quo genere officij quā mi-
hi sapè apud te sit utendum, intelligo. nam, cum
eo ipso die, quo mihi aditus ad amicitiam tuam
patuit, de meis commodis & ornamentiis non co-
gitare solum, sed agere etiam cœperis: omnino, si
velim id, quod maxime velle debeo, quib^o me stu-
dij à pueritia dedidi, ijs haberi non indignis, di-
ligenter inuenda mihi ratio est, ut istam tuam ad
me augendum tam propensam voluntatem plu-
rimis apud me & esse, & semper fore significem: id
hoc tempore, nisi litteris mittendis, quare alia
consequar, non video. facultatem maiorem si un-
quam nactus ero, arctissime complectar, neq; di-
mittam prius, quā id tibi saltem aliqua ex par-
te persoluam, quod interea à me deberi nō solum
non dissimulo, sed etiam apud omnes libentissime
predico. Quid enim mihi esse potest, non dicam
honestius, sed gloriosius, quā te, virum omni ge-
nere virtutis excellentem summa dignitate pra-
ditum, accerrimi in cognoscendis hominibus iudi-

R s   cij, nūl.

cij, nullum officij genus, aut studij, quod quidem
 ad meam siue vtilitatem, siue laudem pertineat,
 pratermittere? mehercule nulla res fuit, qua nos
 ad probitatis, & doctrina opinionem commenda-
 re magis posset, itaque, quod ante faciebam dome-
 stico tantum exemplo commotus, ut per eam viâ,
 quam mihi pater meus tritam reliquisset, expe-
 dito cursu ad summam laudem, gloriamque con-
 tenderem, id multo acrius facio nunc, iudicio de
 me incitatus tuo. cui vereor equidem, ut respon-
 dere possim: & est sanè difficillimum: sed tamen,
 quam amita tempus omne meum traduco, ut,
 quantum valetudinis ratio patitur, in literis
 verser, & quasi diuturnam sitim explere cupi-
 ent, isdem è fontibus, unde illa fluxerunt, qua
 sunt laudum tuarum maxima, diligenter hauri-
 am: non despero fare, ut & homines officia tua
 bene possint existimare, & tu, qui tibi a me fructus
 debentur, eos non contemnendos, aliquando per-
 cipias: cuius rei maturitas dum veniat, est inter-
 eam meij officij, tui memoriam summa cum benivo-
 lentia sanctissime, ac religiosissime colere: tua ve-
 rò humanitatis, eam voluntatem, quam ad me in-
 uandam tua sponte contulisti, perpetuo retinere,
 quorum alterum ego quam posero diligentissimè
 faciam: alterum tu ut facias, propter incredibi-
 lem naturæ tuæ benignitatē, ne admonendus qui-
 dem es. Vale. Venetijs.

EIDEM

EIDEM, Ferrariam.

SVMMO studio maturabam Ciceronis editionem. omnino id erat causa, cur ego rarius, quam debeo, ad te scriberem. sed mehercule nec res erat, de qua possem scribere. de publicis enim non licebat: de privatis autem quid est, quod delectare te possit? gravibus morbis, annonae, & bello, universa ferè civitas affecta contabescit. in his malis pacem omnes, tanquam unicum remedium, expetebant: qua si daretur, amissas vires recuperare difficile non erat. Arbitrabar, cum Ciceronis epistolas emissem, fore, ut Ferrariam possem excurrere. id ego, primum, honoris causa ut te viserem, optabam: deinde, ut tuis doctissimis sermonibus fruere, quantum per humanitatem tuam liceret, per quam cerè licuisset, plurimum, non erim, qua tua sit cum facilitas, tum in me benivolentia. sed nostra voluntates, ut navigandi cursus, quandoque commutentur, necesse est, nisi fortunarum nostrarum fieri naufragium velimus, itaque, ut exirem, meas res cum vidi non ferre, nonavi rationem: & quanguàm eram occupatus, tamen feci, ut hanc epistolam mitterem, quæ te, meam vicem, quasi saluaret. ea ne hoc officium loco non prastaret, ad Octavianum nostrum, is litteris, quas ad ipsum dedi, alligatam misi, qui tibi redderet, cū vacuus esses, quod ille, qui & commodissimus, & prudentissimus est, non vereor,

vereor quin effecerit. De meis rebus si quid audire vis: ut in aduersis, pessimè non habent: haberent optimè, si pietas esset in ipsis, in quibus maxima, si quid merita valent, esse debebat. *V. de Venetijs.*

EIDEM, Ferrariam.

SUMMA tua facit humanitas, ut, etsi me argumentum deficiat, litteras tamen ad te mittere ne dubitem. non enim vereor, ea ne tibi molesta sint. quin ita te interpretaturum confido, ut hoc meum studium existimes esse non obscurum. signum pietatis in te mea. cui quidem pietati, quod vix fieri posse credebam, magna sanè accessio facta est lectione tuarum litterarum. nam, cum antea pro tuis maximis & singularibus erga me studijs effecisses, ut plus, quam tibi, deberemini: nunc propemodum es consecutus, ut ipsi tibi plus, quam debeo, debere non possim. quanti enim illud, quo epistolam clausisti, apud me esse putas? te non dubitare, quin ego, omnesq; mei, quanti amorem in te meum, atque doctrinam facias, aliquando simus intellecturi. ego verò iam intelligo, neque quisquam est meorum, qui aliter sentiat. sed de amore quod scribis, verè in quidem facis: est enim is certè summa cum obseruantia singularis, de doctrina verò, neque prorsus assentior, ne me ipse, qua in re minimè debeo, nimium videar

videar amare: neque valdè repugno, ne, quod est
in me honorificum, stultè reijcam, ut ut tamen
est, siue tu amoris, & humanitatis abundantia,
quod interdum adducor ut credam, siue iudicio,
quod mihi persuaderi libenter patior, siue utra-
que re permotus, tantum mihi tribuisti, quantum
ego postulare sine rubore non ausim: maximas
tibi gratias habeam, necesse est, quod ad eius ip-
sius, quam in me esse discis, doctrina studium, quo
antea natura inclinatione propendebam, vehe-
menter me impulisti. ita enim usu ferè venire
solet, ut, quæ laudes à tui similibus, id est, ab ijs,
qui ipsi in laude viuunt, proficiuntur, ea, nos vel
si simus hebetiores, in primis acuant, & quasi
necessitatem quandam imponant, ut, quales
esse dicimur, tales aliquando studeamus esse. quod
ego quantum possum, do operam, ut consequar. à
quo studio cur me ulla res debeat abducere, non
video: cum tu, istis opibus, ista amplitudine vir,
litterato otio nihil anteponas. temporibus enim
turbulentissimis, dum plerique ferè ambitionum
fluctibus iactati, optare magis, quàm sperare,
trāquilatatem animi possunt: securus in portu te
oblectas, vniſque incundissimè in tuis perenni-
bus optimarum artium studijs: in quibus totos dis-
es ita ponis, quasi tibi ea res, quibus abundas, &
quarum spe tu alios excitare ad laudem potes,
præmio sint futura. Quod cum ita sit, & cum ego
hoc animo sim, ut antiquius tuo commodo nihil
habeam

scribo, tunc
 babeam: noli credere, me cum ad te
 rum litterarum expectatione id facere: quod
 si me incredibiliter delectant, texta verbis e
 tamen sumis, plenissimaque amoris, & suavit
 nugas auocari mea causa à gravissimis studi
 bo, si & meas tibi esse scis me habere abs te capi
 mus, esse intellexero. virumque & tibi
 ster, quod & tui studiosissimus est, & nostri a
 mantissimus, cum libenter, tum diligenter effici
 et. Vale. Venetijs.

JACOBO GRIFOLO

Romam.

QVOD tu, homo occupatus, prior ad ma
 literas misisti, hoc sanè es affectus, ut officij plus
 apud te residere consitear: illud assequi nequa
 quam potuisti, ut amoris plus, quàm in me est, in
 te esse concedam. atque ego ne in officio quidem
 passus essem ut anteuerteres, nisi me scribere cu
 pientem non occupatio mea, qua tamen summa
 est, sed cura tuorum mādatorum impedisset. Scis,
 antè quàm discederes, qua de re sermonem inter
 nos habuimus: cum tu, ut eam susciperem, à me
 petens, ostendisti quantum & fidei, & diligentia
 tribueres mea. in quo ego, opinionem tuam ne fal
 lerem, operam dabam. itaque, te profecto, cum
 intelligerem quantum damni fecissent, adempta
 mibi

mibi tua consuetudinis usura: cumque id omnino litteris mittendis rescire vellem, tamen diem è die expectans, ut aliquid ad te de tuo negotio, cuiusmodi tu velles, possem scribere, in maximo desiderio me sustinebam. nunc, quoniam eius rei ne vestigium quidem apparet in epistola tua: sine quod, a quo tempore discessisti, ut illud consilium abjceres, rationes tua tulerunt: sine quod, eodem animo cum esses, committere tamen litteris nihil voluisti, quod elatum nocere tibi posset: puto me non incommode esse facturum, si, quam tu rem in tuis litteris intactam omisisti, ego item in meis silentio pratermittam. Quod scire viarum rerum mearum status hoc tempore qui sit: ne te multis morer, is est, quem reliquisti, paulò etiam melior, quam reliquisti. nam & domestica quædam sanavimus: & eum, de cuius acerbitate queri solebam, ita facilitate quadam nostra, atque obsequio mitigavimus, ut penè dulcis esse videatur. De Ciceronis editione, hoc de me spondeat, atque etiam in te recipias licet, ut, diligentia, confirmes, me non esse usuram multò minore, quam qui in hoc legere laudantur. hactenus confido fore, ut præstem, & præstabo certè, nihil ultra mihi enim tantum non arrogo, neque arrogare debeo: ut, quemadmodum scribis eas sordes, quibus vetustum scripta sunt fœdاتا, putem omnes eluere me posse. magni id esset ingenij, magni iudicij: quibus ego rebus, & indigèo, & si abundem, sine libris

L. J. J.

tamen antiquis nihil audeam. qui mihi sunt omnino multi, sed neque quot vellem, neque cuiusmodi, coniectura autem, intellexi, & didici, quam sapè sint fallaces. neque bonos libros vlla magis labes inquinavit. quibus nunc in veterem splendorem, atque integritatem restituendis, plurimum mihi est negotij, et erit, ut puto, post me multis: ut inde laudis materies deesse nūquam possit. Terogo, ut, antiquiorem librum sicubi istic esse rescueris, si prece ipse, aut pretio non potes, aliorum auferas gratia. Litteras autem, quam valde me amas, tam sapè mittes. nam & otij puto te habere, quantum velis, & argumentum Roma viventi deesse non potest. mihi utrumque minus est. magnis enim districtus occupationibus, temporis ad scribendum non habeo satis, argumentum autem unde sumam, cum omnium, qui hic sumus, ea ratio sit, ut, rerum novarum si quid aliunde ad nos affluxit, de eo nec scribere, nec loqui sine gravi periculo possumus. Relinquitur, ut privatus de rebus possim scribere. sed hoc quoque genus vereror ne me deficiat. rarò enim solet accidere, quod scriptione dignum sit. Quapropter, quoties ita eveniet, ut à negotijs liceat discedere, properabo statim ad epistolas, quod eò libentius faciam, si tu mihi sententiam scribendi aliquam dabis. sin minus, inanes tamen potius, quam nullas, mittam. Vale. Venetys.

HANNI.

HANNIBALI CRUCEIO

Mediolanum,

AMORIS in Octavianum Ferrarium
 mei causa sunt veteres sanè multa, eaq; nō leues,
 sed recens hac est gravissima, quod eius opera vi-
 deo factum esse, ut tu me amares. quod ego, non
 possum satis explicare, quanti faciam. certè opta-
 tius nihil, ac ne utilius quidem potuit accidere,
 nam me molestæ quædam cogitationes exercebāt.
 ea fecerant, ut subtristis essem. hoc malum Ferra-
 rij littera sanarūt. eas enim legens, cum venissem
 ad eum locū, ubi ille, quā tu me diligas quāq;
 diligere à me cupias, diligenter & officiose narrat:
 sensi mihi quiddam instillari, quo planè sum ex-
 hilaratus. adeo tui similium amicitia augeri gra-
 tum est. in qua commoditate incommodum ta-
 men illud inest, quod mihi valdè sentio esse labo-
 randum, ut benevolentia, & opinione de me tua
 non indignum me præstem. quod utinam possim
 efficere: conabor. certè: ac ne despero quidem fore,
 ut efficiam: modo, quod tu iudicium de me habes,
 ad eiusmodi ne sit, ut ego ei respondere nullo pa-
 to possim. nam mihi interdum venit in mentem
 vereri, ne tu me, Ferrarij prædicatione commo-
 tus, eum existimes esse, qui non sum. mendax, mi
 Crucii, amor est, nōsque sæpissimè ita solet affice-
 re, ut in sermone, prout amicorum è re est, & af-
 fingere falsa, & detrabere vera, religio non sit.

S

quare

quare Ferrarium, cū de me loquitur, non est quod audias. amore victus, cui repugnare iudicio non vult, ea dicit, qua fortasse non sentis. At idem de tua virtute multa in suis litteris habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis? habeo, & quidem maximam. misisti enim ingenij tui monumenta, qua mihi de tuis laudibus, ut ille scribit ita esse probant. Memorem igitur interea me velim existimes humanitatis tuae. gratum cognosces, cū facultas erit, ac video me tua causa non eas res praestare posse, quas vellem: sed, quas possum, ita volo, ut omnes, sine ulla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitrari utaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO

Vicentiam.

EGO quoque quiddam inaudieram superioribus diebus, sed contempsi. nunc me mones quod audies. Artibus effectum nescio quorum, (de Petro nostro certe vix opinor: vix, autem? prorsus non opinor) ut hic rumor serpat longius. primum hac vulgò saetata ferebam, post etiam ad Cardinalis aures pervenerunt: quod mihi accedit molestissimum: nec dubito, quin is iam non idem sit. quod si ille eadem cum Episcopo, cuius ingenium praeclarè noni, cōmunicaveris: actū est. Me quidem & illa angit cura, quod vereor ne fama dif-

fluat, su Persina cōditio, satis optima satis hono-
 rifica, fortasse in dubium vocetur. Cornelius rem-
 turat diligēter, ut video, fide certē, & amore sin-
 gulari. In hac sum sententia: si spes non dubia, ut
 orgeamus: sin, desistamus ab incepto: ne cupidi-
 tatem nostrā sine fructu, fortasse etiam cum ali-
 qua mercede, prodamus. Mitto ad te Grati poē-
 ma de venatione, paulō durius, nec omnino cum
 Petri Bargai carmine conferendum, qui hoc ar-
 gumentum sex libris non minus eleganter, quā
 copiose persecutus est. Vale. Venetijs.

MICHAELI SOPHIANO

Pataniū.

SI nostra necessitudinis initia repetas, nemo,
 opinor, isthic est, qui mihi vetustate praestet. sin as-
 pud te vetustas pondus non habet, ipsam per se bo-
 neuolentiam pendis: ne sic quidē iure mihi quen-
 quam antepones. Ego te primum, cū abesses, me-
 moria colui diligentissimē, tuamq; nomen crebris
 usurpatum sermonibus ornavi laudibus, quan-
 tum in me fuit: deinde, cū de auunculo tuo, vi-
 ro optimo, etiāq; amantiſſimo, miserrimam in ser-
 vilitatem à barbaris gētibus abrepto cognovissem,
 ingemui saepē tua causa, quem orbatiū dome-
 stico praesidio, maximas in difficultates immeren-
 tem fortuna coniceret. postremò, cū Pataniū
 te aliquando retulisses, valetudine ita perditā,

ut humana vix opere restitui posse videretur: quàm
 id molestè, quàm acerbè tulerim, testes sunt com-
 munes amici, quibus & periculū tuum, & eo-
 dem tempore dolorem meum dolori fuisse certò
 scio. Veni Patanium aliquantò post: vidi te, qui
 optabam potius quàm sperabam, habitu corporis
 non illo quidem optimo, eo tamen, qui vita spem,
 minimè dubiam afferret. deinde quotidie melio-
 ra, accedente ad remedia medicorum temperan-
 tia tua: quam ita laudant omnes, ut in studijs ta-
 men paululū eam desiderent. quo de genere pra-
 cipere quidquam difficile est, praesertim mihi, qui
 cum ab eadem culpa longè non absim, tum etiam,
 nisi priores tibi partes in prudentia concedā, ig-
 norare scilicet videar utrumq; nostrum. verūta-
 men: cum te penitus philosophia dederis ut eius
 presidio fortuna tela depelleres: debes enim sequi
 ducem in actionibus tuis. quod si feceris, extre-
 ma vitabis, & omnem in medio laudem consti-
 tues. At mediocritatem mens in suo munere non
 amat: progreditur enim meditando, & quo lon-
 gius, eo iucundius. Verè: sed immoderatis rebus
 natura frangitur: & quāquā corpori mens
 dignitate praestet, utriusque tamen incolumitas
 ab utriusque pendet officio. ut herus imperat ser-
 uis, nec tamen eos negligit, sed consulit, quatenus
 liceat, commodis eorum: idque facit etiam sua
 causa: tam diu enim herus est, quàm diu habet,
 quibus imperet: sic mens rationem corporis ha-
 beat

beat aliquam, oportet, nam, si negligat eam sedē,
 in qua summus opifex illam constituit: primū fa-
 ciet iniustē, deinde, corporis compagine, qua ipsa
 includitur, brevis dissoluta, vsum tractanda qua-
 rendaq, virtutis amittet. quod cum accurate vi-
 tandum omnibus est, tum ijs maximē, quorum &
 infirma valetudo requiem quærīt, & ita viget
 industria, ut mediocri etiā labore non medio-
 crem ipsi gloriā, ceteris utilitatē afferre possit.
 Cui porro ignota est vel ingenij tui, vel memoria
 praestantia quibus, non modō ut emineres in gra-
 ca lingua, id quod omnes fatentur, sed ut, quacū-
 que re proposita, peritissimē disputes, facis ē cōse-
 cutus es. itaque iure expetitur a nobilissimis viris
 amicitia, & consuetudo tua: iure te diligunt ac
 laudant, quicūq, in Patauino gymnasio doctri-
 nis liberalibus excellēt. quorum tu virtute frue-
 ris, & illi vicissim tua, si valebis: & ut valeas, in
 te ipso magna ex parte situm indiscamus. obse-
 quere igitur in tua salute multorum studijs: par-
 te valetudinis satis imbecille: & quod libenter fa-
 cis, da operam simul, ut duntissimē facias. ita glo-
 riam tuam, letitiam nostram, dignitatem etiā,
 litterarum augebis, quibus ornamentū plurimū
 ē tuis aliquando scriptis, si valueris, accedes.
 Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTÆ PIGNAE

Ferrariam.

S 3

ALFON-

ALFONSO Duce creato, gratulatus
 Ferraria sum: qua tum ex noui Principis eximia
 virtute fructus capiet egregios, tum ipsa quoque
 ad omnem virtutem, eius, a qua regitur, exem-
 plum secuta, diligentius incumbet. mores enim ci-
 uitatis ex Principis moribus effinguntur, & ut ait
 Plato: *QV*AE apud eos, qui dominantur, studia
 vigent, eadem reliqui ciues amplectuntur, & co-
 lunt. Ergo florebut in vestra ciuitate liberales
 disciplina, ac debita iam pridem ingenuis artibus
 premia persoluentur. quod equidem tua potissi-
 mum causa, doctissime Pigna, magnopere gau-
 deo. nec enim dubitat quisquam, aut dubitari om-
 ninò potest, quin, quantum ingenio, eruditione,
 iudicio, quantum etiam consilio vales, tantumdem
 apud sapientissimum, optimumque Principem &
 auctoritate valeas, & gratia. quod si, quam ad-
 huc incognoscenda, eandem posthac in ornanda
 virtute industriam locabis: quis te uno felicior,
 quis omni laude praestantior? quod ut facias, ne
 monendus quidem es. nec enim te dissimilem esse
 tui vel naturae tuae, vel consuetudo, vel studia pa-
 tiuntur. hoc igitur tecum agendum non est. illa me
 potius, ut verè dicam, et simul omnes, qui te dili-
 gunt, cura sollicitas, ne te nobis eripiat prorsus au-
 dica negotia, sic, ut ijs disciplinis, quarum vsus aeternum
 decus parit, saluè dicta, iacere patiaris ea,
 qua multis ante mēsis instituta si. quando per-
 ficias, maiorem in modum & posteris, & gloria

tue seruias. quàm multos enim egisse mecum diligenter existimas, ut hortarer te ad absolvendam poetica imitationis artem, aut, si absolutā habes, continuo diuulgandam? quibus ut aliquando satisfacias, et si laquere te in tua laude vix opinor, tamen peto abs te, quantum humanitas tua permittit, nec tamen, etiam si tuares non ageretur, amicitiam nostram, quam ego sanctissimè semper colui, nihil à te impetraturam considerem. equidem nihil ei denegarem: idq; te, quod tamen secundissimis rebus, ac sine molestia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad litteras, à quib⁹ inuisus discesseram, renocare cœpi, adeptus usum oculorum, quem antea desperabam, diuina primum ope, in qua statuere omnia consueui, deinde Gabrielis Fallopy scientia singulari: cui viro, quanti hanc lucis usuram, id est, quanti vitā facio, quanti etiā præclara litterarum studia mihi sunt, quibus vix ipsa vita pluris est, vni planè totum acceptū refiro. siquidem eius doctrina, humanitas, exquisita cura pristinam mihi valetudinem, omnino profligatam, ac perditam, cōspectum liberorum meorum, amicorum colloquia, librorum suauitatem, restituit: ut, si quē optimis artibus industria nostra fractam feret, ei gratia debeantur, cuius ope et studio factum est, ut intermissam diuturno, ac perdifficili morbo posteritatis adiunanda consuetudinem aliquādo repeterem. Tu mihi de tuo statu, maximèq; de Alfonsi Ducis conatib⁹ egre-

gijs ad honestandam virtutem, de quibus fama
iam percrebuit, si quid significaueris: argumentū
erit amoris in me tui, quo latari vehementer so-
leo. Vale. Venetijs.

IOANNI SAMBVCO

Patauium.

QUOD fratrem tuum Georgium Bonae,
florente adhuc aetate extinctum, immoderate
luges: ignosco maioris tui, nec tamen laudem tri-
buo. dolere enim fratris interitu, & eius fratris,
quo nemo amabilius, nemo fuerit virtute prae-
stantior, hominis est: modum autem dolori nullū con-
stituire, nunquam lachrymis abstinere, nunquā
ex animo maestitiam pellere, Sambuci non est. Pe-
riit frater: iure commoueris: agrè enim diuelli-
mur à natura coniunctis: quod ego quoque sum,
expertus. Perijt is, qui familiam vestram, qui pa-
triam, qui provinciam vniuersam ornare vehe-
menter suis laudibus, & illustrare poterat. hoc
quidem expectandum ab eius virtute fuit: sed
magnam habet Fortuna vim: ea sapè, nobis ad
eximiam laudem contendentibus, transuersa in-
currit, sapè nostra studia debilitat, sapè moratur
industriam. quo de genere quid ego te doceam, do-
ctissimum virum, qui propè infinitam exemplorū
vim vel graeca monumenta, vel etiam latina sup-
pedisantiorem igitur virtutis amemus: erepto
ante

ante maturitatem fructu, quando hoc singulare non est, sed commune cum multis, modice feramus. Quid, si ne dolendum quidem est? Omisso enim historias, ad philosophiā te voco. Quid igitur illa precipit? si quid casus afferat, lenitior accipiendū: nec enim, ut aliter accidat, in nobis est: si quid culpa contractum, angis equum esse: certe enim, qui ad praeclarè agendum nati sumus, ideòq; mente, & ratione, praeter ceteros animantes, instructi, tantis bonis abuti, et quasi à natura descescere turpissimum est. An tu igitur, mori, quasi aliquid turpe, reprehendes? quod si non turpe, nec dolendum. nisi si quis ita vixerit, ut nihil unquam homine dignum praestiterit, quod abest longissime à fratre tuo: qui probitate, ingenio, studiis artium optimarum, prudentia etiam adolescens ita excelluit, ut eam Pannonia penè cuncta viventem unice dilexerit, mortuum laudibus, & memoria prosequatur. Qua cum tibi veniunt in mentem, iniquus profecto nimis in te ipsum es, nisi luctum minuis, & ex animo dolorem penitus evelles. Quin te decuit maximè, qui totos dies ponas in ijs libris, unde vita moderatio, unde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pannoniam eiusmodi litteras mittere, in quibus illi firam esse non minimam sui doloris medicinā intelligerent. nam vir eximius, Nicolaus Olabius, Archiepiscopus Strigoniensis, qui Georgiū, & quia sorore sua natus erat, & quod in eo sum-

qua virtus enituit, in oculis gestabat, non dubito,
quin tanti vulneris remedia sumat à se ipso: quod
non modò atas, & usus maximarum rerum eru-
dierit, verum etiam prudentia quadam natura-
lis, qua planè vincit omnem artem, nunquam à
constantia discedere patiatur. Nec tamen vere-
or, ut, qui mihi pauci ante mensibus in filioli mei
obitu consolationem abhibueris, idem tibi in tuo
casu moderi aliquando non facile possis, quod si
facies, fructus apparebit studiorum tuorum, &
Georgii fratrem agnosceamus: cuius ingenium, ac
mirificam prudentiam oratio illa, luculenter in
primis à te scripta, declarat. Vale. Venerijs.

*, Patanium.

PERCVSSISTI me de Mariano Le-
xentio: quid ais? optimus adolescens, maiorum
nobilitate, sua virtute clarus, omnibus animi,
corporis, fortuna bonis ornatus, ereptus repente
nobis est? ô miseram humana vita conditionem.
quid ames, cum omnia fluere, ac labi, nihil in-
tra orbem Lunę firmum esse, nihil idem à mane
ad vesperam, quotidie cernas? qua te arbitra-
bar antea cognovisse in sermionibus Reginaldi
Poli Cardinalis, & Aloysii Prioli, quibus pro-
bior, aut sapientiores viros non modò nostra,
sed nec superior atas tulit: nunc, quando te bi-
dum scribis lachrymando consumpsisse, profe-

Eto 11-

Nō tibi exciderunt, illa præclara de contemptu
 mortis, quibus in illo divino contubernio, in illo
 planè celestium animorum cœtu aures tua sapi-
 sime personabant. Quod si, quid doleas, cogita-
 bis, aut quid dolendo proficias: non dubito, quin
 istum luctum abstergas, & Lezētio nostro eti-
 am gratuleris, quod, inspecto Hierosolyma sum-
 mi Dei monumento, quo illum, dissuadentibus
 amicis, pietas, & religio duxerat, statim ad eius-
 dem Dei conspectum, praeclus optima mente,
 purus ab omni labe, in calum euolarit. quod qui
 optant, sapientes, qui adipiscuntur, felices iure
 ducuntur. Hac tibi à me pauca pro nostra ne-
 cessitudine consolationis loco dicta si attendes,
 vim habere maximam senties, & eam dolori tuo
 medicinam, quam dies aliquando afferet, ra-
 tione repraesentabis. quod cum omnes deceat,
 tum verò ab excultis doctrina viris, quem te ad
 numerum aggregamus, præcipuè postulatur.
 Vale. Venetys.

LAVRENTIO GAMBARAE

Ciliuerge.

CILIVERGE nunquam videram, ama-
 bam tamen, amicitia tua iucundissimum, domi-
 no honestissimum, Lanterio Appiano, præstanti
 viro nō humanitate minus, quam eloquentia: nō
 & elegantiam villa, ut in tabula pictam, in tuis
 versi-

versibus vidi, et mehercule non mediocri eius vi-
 senda, atque etiam tecum fruenda studio sum in-
 census. quod si quando contigerit, digito calum
 attingam. quid enim isto otio beatius? quæ species
 orbis, quæ dignitas cum ista rusticatione, cum ista
 surgentium virgultorum siluula conferri possit?
 equidem, cum te mihi ante oculos pono, modo in-
 ter angustis distincta femitis fructeta declivi col-
 le spatiantem, modo arborum proceritatem, atq;
 ordinem in viridario mirantem, eadem penè vo-
 luptate absens tecum fruor. coniungit enim ani-
 mos nostros mutua benevolentia, nec est aut tibi
 quidquam sine me, aut mihi sine te incundū. gra-
 tior tamen tibi potius, quàm mihi, & istos Cili-
 uergenses dies ita multorum annorum instar esse
 puto, si modò nec otiosus in otio, nec in solitudine
 solus es: id autem quæ ratione consequi possis opi-
 nor me tacente intelligis. Patani dum eras, habes
 bas in manibus egregium illud poemata denouis
 insulis à columbo inuentis: cuius ego cum exora
 diū, multis presentibus, legissem, admiratus gra-
 uis atem, & elegantiam carminis, exclamaui, Ce-
 dite Romam. in quo adhuc, qui à me dissensirēt,
 inueni neminem. quò magis te hortor, quanquam
 ut spero, currente ut approperes, habeasq; ratio-
 nem, non expectationis modò nostræ, verum eti-
 am gloriae tuæ, cuius habes à natura præclarum
 seminarium, quod etiam studio excolis, ingenium
 tuum. Urge igitur, nec institutū dimitte: quodq;
 adhuc

adhuc humanissime fecisti, in eo perge, ut nostrum
tui absentis desiderium litteris aliquando lenias,
Vale. Patanij.

LAZARO BONAMICO

Patanium.

EGO verò & audiri de tuo casu, & tuam
vicem mirificè, neque minus publicam dolui: ne-
ritas enim sum, ne tecum simul littera concidis-
sent. nunc, quando te iam ambulare scribis, ita
tamen, ut scipione utaris, gaudeo, eoque magis,
quod in ista etate morbi diuturnitas te pertimue-
ram. sed, quia non planè animum meum liberas à
cura, cum pristinas vires nondum recuperaveris:
rogo te, Bonamice, quāti optima studia facis, quae
tibi facienda sunt plurimi, quandoquidem ab his
tua laudes emanarunt, tantum adhibe in te cu-
rando diligentia. vides enim, neminem ferè ef-
fugisse, qui, si quid tibi accideris humanitus, rudem,
barbariem à latina lingua finibus arcere possit.
Plautum à me emendatum, quem à me petis, da-
bo operam, ut cum his ad te litteris mittam: sed,
at eum in multiplici meorum librorum congerie
statim reperiam, sperare vix audeo. Ego, ut scis,
hanc satis grauem provinciam suscepi. et quā coti-
dione, inquires. fateor, sed ne tu quidem, si tuarum
virtutum merita spectentur, satis optime,
quid agas? his temporibus angustè virum habi-

pat.

rat. bene tamen de suis ciuibus mereri, praeclarum
est. Vale. Veneris.

GV LIELMO PACCIO

Patavinum.

SILENTII mei, quo tecum diu satis usus
sum, non exponam hic tibi causam pluribus ver-
bis: ne, si id faciam, videar & tibi ipsi, qui nihil
adhuc ad me scripsisti, eandem quasi legem im-
ponere. itaq, hanc partem praetermittam, in qua
si peccatum est, virtusq, certè est. ego autem spe-
ro me posthac & benevolentiam tibi meam, &
diligentiam hoc genere officij probaturum: modò
ne litteras elegantes, quales videlicet Patavij à
summis ingenij elaborata, tibi ostenduntur, à me
expectes. si scribam, non modò ut quod in men-
tem, sed p' anè quicquid in buccam venerit, in e-
pistolam conyciam. non enim is sum, qui unum-
quodque verbum ad trutinam, ut dicitur, reno-
tare vel soleam, vel possim. aliorum ista supersti-
tio fit, mea quidem nō erit, praesertim in epistolis:
quae si, ut ait ille, nihil habent simile neq, iudicio,
neque concioni, quid refert, vtrum dischoraeo con-
clusus, an aliter, verborū ambigui insistas? Splen-
didior, inquit, nec paulò aptior ad movendum,
si numerosus desinat, oratio videtur. Rectè: nec
ego secus existimo: verum, quem tu tanti facis,
cum ego magistrum sequor, quid igitur ille? **EPI-**

STO.

STOLÆ NOSTRÆ DEBENT
INTERDVM HALLVCINARI.

nep̃e, quod is negligētia quadā, cum ad familia-
res scribitur, etiam ornamento sit. Ita igitur te-
cum agam, ut si essemus unā: & quemadmodum
prasentes quacūq; de re sermones familiariter
serere solemus, sic in scribendo, nulla certa propo-
sita sententia, libertatem illā, & quasi negligē-
tiam imitabor. quod si reprehenderis, tacitum nō
feres. pręstat enim malę scribere, quā omnino,
quod a te fieri video, nihil scribere: cum hoc vo-
luntatis fortasse vitium sis, illud ingenij, quod ipsi
nobis fingere non possumus. Vale. Venetys,
M D. X X X I I I. Pridie Id. Iun. qui mihi
primus dies est anni X X I.

PAVLO MAGNVLO

Patavinum.

CV M me vides pręter institutum meum li-
teras ad te non tam sapē, quā solebam, mittere,
nimirum, etiam me tacente, quā, si occupā-
tus, intelligis. Ternas te dedisse scribis: omnes ac-
cepi: nihil amabilius: his autē recentioribus etiam
nihil elegantius. sic enim censeo. rectē eum, & la-
tine scribere, non qui pauca multis, sed qui multa
paucis. quo ego in genere aliquādo posse cupio, tu,
ut video, sã potes. tribus enim versiculis quid non
cōplecteris? tuam narras in scribendo diligentiā,
meam

meam oburgas negligentiam : de meorum librorum instauratione recte me admones, de tuorum venditione aperte. denique otiosi nihil est: sententia numero propè, quot verba: ut mihi, quemadmodum promiseras, argumentum satis superque dederis. Sed mea cessationis causam, ut dixi, conyicis ipse per te. libros autem meos, propè adest, cum edisurus sim. de tuis egi diligenter, et ago, si quaeris, quid profecerim: nihil adhuc: sed spem non abiecti. quanquam incredibile est, quam difficile sit ab istis pecuniam exprimere. quem ementum, res habitura sit, ignoro: à me nihil omittitur, quominus & ex sententia conficiatur, & quam cissimè. Vale. V enetijs.

EIDEM, Pataniam.

PVTAST I fore, ut ego te abeuntem literis prosequer? non tu id quidem unquam. conuenerat enim, ut argumentum à te expectarem. argumentum igitur potest expectare meus in te amor? quo nihil vberius nec est, nec unquam fuit. itaque statim, ubi in profectus es, cum me repentina quadam voluntas excitasset, arripui calamum, neque sum veritus, ut me scribentem sententia deficeret. hui, quam multa iam nunc mihi veniunt in mentem. sunt, qua possim scribere lenitates amatoria. quorum, inquis? mecum habeo: neque tibi, neque cuiquam edam. volo e-

nima

nim parcere amicis, qua mihi sunt coniuncti, qui tam suauiter, ut ipsi putant, viuunt, ut ego sentio, delirant, sunt item omnia, quæ quædam, & militaria munera populo data, tanorum venationis, saltatorum lusus, personarum ineptia, quæ quæris? sexcenta: qua mihi & beneuolentia nostra suppeditat, & familiaritas permissis ut scribam. quia tamen leuora sunt, omitto, ne grauem philosophum offendam. Porro, de meis rebus quod expectes, nihil est. mutationem nullam fecerunt à discessu tuo. De te, qua scire velim, hæc sunt, quomodo te redeuntem amici illi tui, libri scilicet, acceperint, num eo ipso die ad eorum consuetudinem te dederis: an potius, dum hæc bacchationes deferuescant, in hortis cum Epicuro, quam in gymnasio cum Aristotele, velis viuere. Et cum hæc scripseris, adde verbum, si me amas, de pugunculo illo tuo: quo ego te impeditum, & alligatum ense cum vidi discedere, non tenui risum. ac volui pungeri te dicto, sed veritus sum, ne tu rursus me gladio. Epistolam habes iocationis plenam: qua te esse delectatum cognouero, si miseris ipse plenior. Vale.

EIDEM, Patanum.

NON facile dixerim, plus ne voluptatis, an doloris ex epistola tua susceperim. est enim mihi gratissimum, cum & me à te amari, & te amo-

T

re in

re in te meo delectari perspicio. ex quo fit, ut literas tuas, benenolentia plenissimas, & officij, iunctissimè legam. Cum verò te vel angere video, vel aliquid triste cogitare, sic afficior, ut acerbissimè viuam. sed utinam, quanti ego consilium tuum semper feci, tanti item ipse meum fecisses. profectò in has molestias, in quibus hodie versaris, non incidisses. At, inquires, illa perpeti malum erat. Malum, nisi istos ferre, longè peius sit: quorum quidem iniurias tum ex eorum, qui istinc veniunt, sermonibus, tum ex litteris tuis facile cognoui. Qua quò magis intolerabilia sunt, eò clarior tua prudentia lumen ostendas oportet: neq; cõmittas, ut inuidorum, maleuolorumq; peruersitas plus apud te, quam existimationis tua ratio, valuisse videatur. Quancquàm ego, cum hac scribebam, satis intellegebam, quis ad quem: sed amorem meum, qui tibi presenti perspectissimus fuisset, etiam apud absentem, quoquo modo licuit, testatum esse cupiebam. Atque hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tibi proficiscenti futura prædixerim, quæ ego, non aliquam somniorum imaginem, aut alitis tantum secutus, augurabar: sed, quod istiusmodi hominũ natura plus etiam, quam vellem, explorata mihi erant, idcirco, ne illa acciderent, quæ nunc euenisse audio, timebam. Sed vteris, ut spero, fortitudinem animi tui: & quæ iniqui ad ignominiam tuam comminiscuntur, ista feres, ut non solum in vetere optimorum studio

rum cursu, fractus animo, ne consistas, sed vehementius etiam vera glorie cupiditate incitatus, propositū tibi decus assequare. Me in omni fortuna tui amantissimum, tuāq; laudis fauorem, atque adeò, quantum in me erit, amplificatorem habebis. Vale. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI

CORDVBENSI

Romam.

ROMÆ te nunc esse, in ea urbe, ubi multorum amorem, ac studium tua tibi iam antea virtus peperit, tantum abest, ut doleam, ut etiam summè gratuler. nec enim dubito, quin sedem stus, dijs tuis non modò commodam, verum etiam honorificam, adnitentibus amicis tuis, facillimè cōsequaris. Me quoq; ut ille inquit, mirum desiderium tenet urbis: verum aduersantur multa: que si Deum aliquando sustulerit, accurrā statim ad vos, ea spe, ut in vestra beneuolentia, in consuetudine, ac sermone conquiescam. Saluta interim amicos, Octauium nostrum, Sirlitum, Gyllium, Phernū. nam Episcopū Allifanum abesse audio. Nicolaus Nathanaelus egregiè moratus adolescens, magnos in latinis litteris processus à discessu tuo fecit. is cum mihi per se charus est, tum eo magis, quod de te sapè loquitur amantissimè, tuamq; erga se, patremq; suum, insigni probitate

atque doctrina virum, perpetuam benignitatem
sic in ore habet, vt eius memoriam nunquam si-
nat intermitti. Vale. Venetijs.

SILVESTRO ALDO

Brandino.

IN IIS litteris, quas ad Angulum no-
strum XVI. Kalend. Sextil. dedisti, valde mihi
scripta vrbane visa est illa pars, in qua nescio
quid de me per iocum, sed cum quadam tamen a-
moris nota significasti. gaudeo me tibi usq; eo esse
familiarē, vt etiam facetijs laceffas: quo in genere
si perges, gratiam referemus: ne tu homo ingenio-
sus nos tardiores impune commoueris. mihi cum
amico tuo rectē conuenit. doctum hominem co-
gnoui, bonum virum esse audio. hac cum sunt in
hominibus transalpinis, amorem conciliant: quā-
to magis in nostris? At in litteris aliquando dis-
sensimus. ego verò non nihil etiam à parente meo:
neque tamen parentis manibus eam, quā debes,
pietatem minus praesto. opinionum enim dissimi-
litudò tantum abest à similitudine, vt sapissimè, non
modò qui sententia discrepant, in amore consen-
tiant: sed etiam, qui similitudinem exercent, iudicio
congruant. Quare amore istam ex animo tuo sus-
picionem, meq; cum illo ita crede esse reconcilia-
rum, vt posthac ab eo, etiam si dissentienti causa
sit, dissentire tamen nolim. Et sic, vt in tantis calo-
ribus,

ribus, non inincundè viuimus, urbis mirifica elegantia: celsi summa salubritas: si quando aestus maior est, quam ut ferre possimus, confugimus, ad aquas: innixi utribus inflatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flamina perambulamus. quid queris? si te haberemus, ad summam voluptatem nihil deerat. sed animus tamen meus, quem tu, credo cantionibus quibusdam tibi addixisti, peruat magna spatia terrarum, & te insciente, saepe tecum est: itaque non ego prorsus te careo: nam, si minus sermone, ad spectu certè tuo fruor, dum de te cogito. quod si aliquando contigerit, ut etià sermone possim: na ego colloctionum nostrarum fructum, interuallo temporis amissum, ita repetam, ut ne studijs quidem parcam tuis. in quibus audio te post nostrum discessum magna quadam effecisse. Caput etiam illud litterarum tuarum Cardinalis Accolitus mihi ostendit: in quo ita scriptum est, paginas te circiter octingentas iam impleuisse commentationibus ys, quas in Pandectarum libros texis, puto magni laboris esse, magnaquè difficultatis: sed, si considerabis, qua tibi premia proposita sint, vinces omnia. petis immortalitatem, quam multi sequuntur, tu iam penè manibus apprehensam tenes. Vale.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER QVINTVS.

Scriptit hanc liberalium disci-
plinarum nomine.

PIO IIII. PONTIFICE

CRATO.

CUM tibi, Pontifex optime, ad istam di-
gnitatem nuper diuinitus elato, qua subli-
mius aut præstātius inter homines nihil est, mor-
tales quam plurimi, alij absentes litteris & nun-
cijs, alij coram vultu & verbis gratulentur: non
dubitamus, quin nos quoque, altrices tuas, in ma-
ximo gratulantium numero ad tuos sanctissimos
pedes officiose proiectas, excipias, et eo benignius,
quod alij, quia peruenisti ad eum finem, infra
quem ceteri fines sunt, gratulantur: nos autem,
quia scilicet, ut peruenire posses, ipsa perficimus.
Non est ad gloriam lata quædam & communis
via. per angustam fuit semita, paucorumque notata
vestigijs, qua ierunt & heroes illi veteres, i christi-
ana militia fortissimi viri: & maximè quidem
omnium, patrum nostrorum memoria, Pius ille
Pontifex, cuius tu nomen, in eadem sede meritò
collocatus, & cum nomine virtutem refers. in
istam

istam olim scimitam, ferentem ad aeternum decus,
 nos te puerum adhuc, sed puerum praeclara cu-
 pientem, manu prehensum duximus: ne ne quis
 te error auertere, ne qua morari posset offensus,
 cupide procedenti quasi lumen pratulimus. con-
 fectum iam iter est: ultra, quo progrediaris, non
 habes. inter te, & opificem aeternum, cuius mini-
 stra nos sumus, nulla iam interiacent humana.
 quare, quoniam eò te perduximus, quo sine nobis
 peruenire felicitatis non est: & quando de longa
 via ita fessas esse intelligis, ut consistere vix pos-
 simus, redde praeium bene merentibus, & per-
 mitte nobis, ut in tua beneficentia nixa conqui-
 escamus. nam, si tibi Deus Optim. Maxim. hoc
 elagitus est, ut in omni tua vita, prae rectum,
 & honestum, nihil spectares: quis te laudabiliter
 antea cogitasse probauerit, nisi nunc, cum est ad
 voluntatem adiuncta facultas, id ipsum, quod
 cogitasti, re perficias? si te ambitio delectares,
 proponeremus illa inania, quibus is, qui ex homi-
 num sermonibus pendent, excitari soleant: fore, si
 nos iacentes erexeris, ut orbem terrarum tui no-
 minis fama peruagetur: ut oratorum & poetarum
 de te prae dicantium vocibus aures tua personent:
 denique, ut imaginem tuarum virtutum, aet-
 nis excellentium virorum scriptis expressam, ip-
 sa posteritas intuens, cupiat imitari. speciosa ista
 videntur, & sunt omnino: sed à splendore tamen
 vera laudis absunt. nam rectè facere, non ex ijs,

qua consequuntur, sed ipsum per se sapiētibus vi-
ris amabile videtur. qui cū innocenter sancteq;
viviunt, minimè illi quidem de premijs cogitant,
ne probitas mercenaria videatur, aut si cogitant,
non ad hæc humana, quæ sunt locorum & tempo-
rum angustis sanè terminis circumscripta, oculos
demittunt: sed ad illa diuina suspicientes, beatam
immortalemq; vitam & expetunt vnā, & v-
nā expetendam esse persuasum habent. hoc tu
semper institutum probasti: probauit Paulus ille
III. omnium seculorum memoria celebrandus:
qui de humano genere vel hoc potissimum nomi-
ne optimè meritis existimatur, quia in suo Pon-
tificatu effecit, vt tu pontifex esse posses: proba-
runt, hodieq; probant sodales olim aliquot tui:
quorum alij, non vt vulgò vocantur, mortui, sed,
vt sapiētes propriè loquuntur, mortali vitaliber-
rati nunc incola cali, Deoq; fruētes, non tam
quia te Pontificem intuentur, gaudēt, quam quia
facturam ea prospiciunt, quæ sunt optimo Ponti-
fice dignissima: alij verò, nondum sanè ab hac teræ
restræ materia discreti, aut simplicem naturam
affecuti, sed ita tamen in terris commorantes, vt
bonitate simplices animos referant, non dubita-
mus, quā tibi nostram causam vnanimis com-
mendent: & eò studiosius, quod, et ipsi alumni nos-
tri cū sint, officio non solum laudabili, verum
etiam debito fungentur. satis iam exagitata, sa-
tis inopiam & solitudinem passa, ab omnibus se-
re prun-

vè Principibus neglecta, supplices ad te confugi-
 mus: quid petentes? honestum otium: à quo petē-
 tes? à Pio Pontifice. Pius ne ille noster, cuius ani-
 mum ac mentem saluberrimis praeceptis ad om-
 nem laudem conformauimus, atque effinximus:
 cui comites in omni aetate, atque in omni fortuna
 non solum iucunda, sed etiam perhonorifica fui-
 mus, qui ut hoc tempore plus, quam omnes homi-
 nes, prodesse nobis unus possit, id ipsum à nobis
 habet, is ne nos, aliquam tanti beneficii gratiam
 repositos, ab sese reiiciet? non hoc illius natura,
 non doctrina, non consuetudo feret. Sint sanè mu-
 tabiles eorum animi, neque satis in colenda vir-
 tute sibi consent: sis enim saepe, ut voluntates si-
 mul cum virtute commutentur: in te, Pontifex
 optime, non cadit huius inconstantiae suspicio: tua
 est bene agendi perpetuitas: nihil in vita tua va-
 rium: nihil flexibile, nihil mistum cognouimus:
 semper idem tibi, semper directum quiddam pla-
 cuit, & simplex. non te rerum humanarum ficta
 & fucata forma, non illa, quibus plerique fallun-
 tur, insidiosa voluptatum illecebra ceperunt. non
 tu in tabula picta, inani colorum specie captus, o-
 culis immobilibus hasisti. non sericam vestem, non
 argenteum vas, non aurata tecta paulo cupidius
 aspexisti. denique, ne singula persequamur, cum
 plerique hominum siue gratia, siue metu ab offi-
 cio deducantur: nunquam te vel ita gratia deli-
 nimit, vel ita metus deterruit, ut pietatem reli-

gionemque defereres. quid mirum? virtutum ra-
dices non ita leuiter bonorum in animis inhaerent,
ut eas euellere aut commodi spes, aut periculi du-
bitatio possit. quare tua consuetudinis et constan-
tia memores non petimus à te, ut aliquid agas na-
stra causa, quod cum egeris, non consentire cum
tuis superioribus factis videatur: sed id petimus,
quod à te non modò ipsa res, sed etiam consuetu-
do tua postulat, ut in vetere illo tuarum actionum
laudabili cursu pergas. quod cum facies, (factu-
rum enim, quia te nouimus, non dubitamus) com-
plecteris nos eodem studio, quo ipsa te aluimus:
& in eum locum restitues, unde nos aduersaria
nostra, in scitia simul & auaritia, comites per-
petua, detruxerunt. Vale.

CAMILLO PALÆOTTO

Bononiam.

EPISTOLA tua, suauiter, & amanter
in primis, eademque elegantissime conscripta, me-
moriā mihi nostra consuetudinis, tuæque virtu-
tis, & humanitatis, vehementer auxit. non enim
dicam, renouauit, qui te mihi, & ea, quibus om-
nibus charus es ex animo nunquam excidisse, ve-
rè possim affirmare. sic enim velim existimes, ni-
hil unquam, à quo primum die mihi cognitus es,
aut cogitasse me incurdus, aut curasse diligētis,
quā ut me tui cupidissimum, tuorumque officio-
rum,

rum, si non referenda, quod opinor fieri vix posse
habenda tamen gratia, memorem, atque gratum
agnoscere: quod si sum affectus, mirificè lator:
sin minus, delector tamen studio meo, & ipsa eti-
am voluntate mihi, utinam tibi quoque, satisfacio.
Equidem, cum illa, qua te video animaduertisse,
ad Muretum scripsi, notum ei esse volui iudiciū
de te meum: ipse vero ut ea aliquando legeres, vel
ut omnino quisquam, fore nō Putauit. Postea, cum
à nōnullis, bonas videlicet horas malè collocanti-
bus, describi epistolae meas audirem, veritus, ne-
quando mendosius etiam impressa, quā à me
scripta, vel negligentia culpa, vel fortasse enim,
improbitatis (late enim patet hoc vitium) ederentur,
collegi quas potui: emisi, non quas probavi
maximè, (nam huius generis inopia certè me ab
omni prorsus edendi consilio reuocasset,) sed quas
improbavi minimè, ex eo numero fuit ea, qua de
te loquitur, vel potius balbutit epistola. nam ea,
qua tibi vel natura tribuit, vel adsciuit indu-
stria, vix aut mihi liceat, aut is etiam, qui pluri-
mum eloquentia valent, non modo litteris famili-
ariter scriptis, sed nec elaborata oratione comple-
ti. Quare nō ego, mihi ut agas gratias, expecto,
quod te tanquam pictor bonus i'ustrauerim, sed
potius, quod quasi decolorauerim, ut ignoscas,
rogo. quod quidem si te probè noui, impetrabo fa-
cilè vel à sapientia tua, vel ab humanitate: quarū
altera facit, ut ab una totius virtute pendeas, de
sermo-

sermonibus hominum non labores: altera, vt nihil vnquam à te non modo amici, & familiares, sed nec alieni frustra petant. Amoris in me tui, licet minimè necessaria, periucunda tamen commemoratio fuit. cui quidem amorì, vel si absint officia, deberemplurimum: quid putas, cum & accesserint iam merita non vulgaria, qua nulla mihi ex animo dies euellet, & ea tamen alijs cumulare ita studeas, vt in beneficio dando beneficium videaris accipere? Vel hoc ipsum, quod me tam crebrò, tam diligenter, tam amanter Bononiæ inuitas, quantam habet significationem beneuolentiæ tuæ? quæ si mihi omnia commoda, omniaquæ ornamenta, nihil tamen afferet, mihi crede, se ipsa charius, nihil, quo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te verò, quem videre ita cupio, vt cupiditate etiam tua vehementius incendar, noli dubitare, quin aduolem, cum primum per anni tempus, & vt spero, per valetudinem licebit. nam frigore vires imminutas tepor vernus, & cali purioris adspectus restituet. Interim, si quid scire vis de rationibus meis, eo loco sunt, vt mihi, in summa animi æquitate, adesse potius multa, quàm deesse videantur. Vigemus amicis: quo nihil optabilius, excepta sapientia, & ego existimo, & tu quoque, vt video, mecum sentis. Oculis, quibus agrè diu fuit, nunc quidem vtor optimè, viribus autem corporis non pessimè. reliqua in congressum nostrum reseruabo. Vale, & praepinquo

pinguo tuo Francisco Bononietto salutem à me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

AMOR inter nos mutuus, meaque de tua virtute opinio facit, ut mihi nihil esse committendum putem, quod ab tuis consilijs abhorreat. itaque, licet dolorem meum, ex interitu filij susceptum, valde iam & ratio ipsa, & communis conditionis recordatio leuaret, vix tamen credas, quantum profecerint littera tua. An ego te non audiam, cum ad animi vocor aequitatem? te inquam, cuius mihi grata semper voluntas, grauis auctoritas & fuit, & esse debet: quem dilexi unice à prima adolescentia, quem respondere in amore, ac studio facile perspexi. quod vixnam, quâ diu seueri fuimus, vna vinere licuisset: essem omnino tua consuetudine melior, & doctior: tu autem ex officijs meis fortasse aliquam, ex beneuolentia certè in te mea non dubito, quin maximam voluptatem letitiamq; cepisses, quod quando non contigit, & suus esset, pro mea quidem parte, litterarum bono, nisi me non tam occupatio mea, quàm tua valetudinis infirmitas, cui laborem imponi mea causa nolui, à scribendo retardasset. nunc, si est, ut optime valeas, quod ut credam, adducor non solum crebrius, verum etiam subito

subtilitate, atque elegantiâ epistolarum tuarum;
 gaudeo: quodquæ habes ex animi tui sententiâ, id
 ut perenne, propriumquæ sit, vehementer cupio.
 litteris, ut amissi temporis vsura sarciatur, col-
 loquemur interdum. nec deerit argumentum, si
 tibi placuerit idem, quod mihi, συµφιλολογειν
 de studijs nostris, quibus uberius nihil est. Atque
 equidem, (ut à priuatis ad publica diuertam.)
 quando $\chi\alpha\rho\epsilon\alpha\lambda\theta\eta$ tuus eiusmodi est, ut ab recen-
 ziorum philosophorum inquinato sermone longif-
 simè, distet, auctor tibi sum, ut inscribendo totus
 hæreas. nimium diu comprimis ea, quæ selecta
 habes, quæ scio quàm sint præclara, in omni gene-
 re doctrinæ. ede, & angè utilitatem nostram cum
 gloria tua. nam hic liber, qui propediem exibit,
 de disciplina encyclo, studia multorum accen-
 det, quibus à te satisfieri æquum est. quam verò
 in eius libri editione diligentiam exigis, ea præ-
 stabitur, quatenus licebit. totum enim in uno me
 positum non esse, aut iam scis, aut mihi velim cre-
 das affirmanti. Vale. Veneris.

LÆVINO TORRENTIO

Leoditum.

SANE permolestum mihi, pro mea summa
 erga te benenolentia, contigit, quod tuorum comi-
 tium, ut ais, importunitate factum sit, ut veniendi
 ad nos susceptum antea consilium deposueris. ni-
 hil

hil enim potest esse incundius, quam tui suauitatem sermonis, tuamq; mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinam ex intervallo regustare. sed huius incommodi molestiam fere abstulerit omnem scripta per amanter, atque adeo perelegantem epistola tua, quam mihi beri reddidit familiaris meus, idemq; tui studiosissimus, plane inuenis eruditus, Andreas Silivius. Oda verò inpiam Pontificem, quam epistola adunxeras, ita mihi placuit, nihil ut unquam legerim libentius, nequè libenter pauca. omninò, mi Leuine, cum ad omnem excellentiam tum verò ad hoc scriptorum gen^o ingenio te natura finxit aptissimo. itaq; nosce tua bona, poeticaq; facultatem, si tua gloria consultum vis, ne dimitte. Carissimum quo die primum vidi, ut ederetur, optavi. idque planè Cariculis adolescentibus, consilio tuo commotis, et communium studiorum, & sanè ipsorum etiam causa gaudeo. aliquid enim ad eos ex paterna laude redundabit, & aperietur fortasse aditus ad gratiam principis viri, misso, ut mos est, libro cum eorum epistola. putabam fore, ut Roma liber ederetur. si Venetijs maluit, nostra, quacunque est, industria non deerit: qua conditione & quo tempore, scripsi ad optimum virum, Octavianum Patagathum. De Censorino, & prudentio mox videbimus. non enim tam facile, quod prestare non possum, soleo promittere, quam, cum promisi, diligenter prestare. premor autem oneribus multis,
quid

qua sustinere cogor in aliquot menses: abijcere si
velim, nec honor meus, nec res domestica patie-
tur. Quod reliquum est amorem in me tuum cu-
pio conserues: quod erit humanitatis. ego, quod e-
rit officij, te colam diligentissimè, de què ingenio
tuo, de doctrina, de probitate quid sentiam, ut ip-
se aliquando intelligas, quod hic, mihi crede, iam
intelligunt multi, operam dabo. Vale, & Cau-
chos fratres, moribus ac litteris ornatos, meo no-
mine saluere plurimum iube. Venetijs.

PETRO MISCOVIO.

QUOD à me postulari videbatur, ut tibi,
de studijs meis non pessimè existimanti, (sic enim
audiebam) per litteras gratias agerem, in eo de-
dis operam, ne desiderari posset officium meum,
atque equidem restiti nonnihil à principio capi-
ditati meae, veritus, ne pudentis hominis nō esset,
ista dignitate, ista virtute virum, cui nuillum à
publico munere tempus vacet, appellare litteris:
sed meam cunctationem viri optimi, atque eru-
ditissimi, Andrea Patricij, omnia de humanita-
te tua pollicentis, discussit oratio. Scripsi igitur ad
te, non, ut tibi rescribendi onus imponerem, sed,
ut, quoad possem, testificarer obseruationem meam.
quod si sum affectus, & si tu, quanti faciam iu-
diciū de me tuum, intelligis: ita lator, quasi bo-
na omnia contigerint, & cum hac mea voluptate

vix

ut puto voluptatem ullam posse conferri. Quod autem silentium etiam tuum excusas, & ea commemoras, qua te à scribendo antea retardarunt: hoc equidem à te nunquam expectavi, à quo libenter legi meas litteras, de quo dubitare mihi non licuit, satis superq; habui: sed quò expectavi minus, eo scilicet magis agnosco, qua constanti omnino sermone predicatur, benignitatem tuam. Gratulor autem, ut debeo, vehementer, & te à febri convalescere, qua laborantem in reditu suo Patrius offendit, & exstiali illa lue provinciam esse liberatam. Occupationes tuas puto, et audio gravissimas esse: sed leniores sunt gloria fructu, quem tu quotidie percipis, tuis debitum virtutibus, amplissimum. Porro, quam sit homine dignum, demeritis, ac, si fieri possit, de toto hominum genere bene mereri, quid ego te doceam, nihil, quod ad honestum pertineat ignorarem, quem ita semper ad decus natura impellit, ut omnia tamen consilia, omnes actiones ratio, & sapientia moderetur. Quare, istis curis, istis laboribus, quos esse tua laudis segete, ac materiam video, ignosce, obsecro, Misere humanissime, si te serò admodum cupio liberari. nam, quod ad studia litterarum attinet, id est, ad eum animi cultum, unde oritur artium ingeniarum praeclara cognitio: primum, cum tu habeas iam, qua petuntur à litteris: & cum eloquentia, doctrinaq; ex superiorum temporum vigilijs excellas, non intelligo valde esse, cur labores:

V

deinde

deinde, tanti ne putas librorum consuetudinem, aut vllum cum vlla doctrina commercium, quanti difficillimis temporibus, in summa bonorum, & sapientium ciuium inopia, requirenti consilium, operamq; tuam patria subuenire? quo in munere versanti, non committam, ut longiore molestus epistola sim: & hac ipsa, fortasse nimis multa, amoris largieris in te meo: cui dum obsequor, teque alloqui praesertim videor, oblitus occupationis tuae, memor humanitatis, prouectus imprudenter sum, Vale. Venetijs.

ANDREÆ PATRICIO.

MI PATRICI, non te fugit, morosos esse, qui amant. quo me vitio laborare non inficior. adspectu, & consuetudine praesentium amicorum carere non possum. si absunt, igniculum desiderij ita non fero, ut litteras ab ijs exigam potius, quam expectem. hinc illa interdum, vacua prorsus iracundia, qua abest à natura mea, amoris plenissima querela. de quibus audisse te aliquid gaudeo, ut ego quoq; in querela tua mutuam erga me beneuolentiam, qua nihil habeo charius, agnoscerem. quod equidem latari te quoque arbitror. quae enim humanitas tua est, certè totus abesse non vis: nec eiusmodi tuum in discessu consilium videbatur: nec nos, qui te longinquum memoria colimus, diligimus, laudamus, digni vide-

mur,

ur, quibus nullam suauitatis, ingenijq; tui partem restituas. Officium autem in rescribendo meum, non committam, ut desideres, nec desiderari antea passus essem, si litteras tuas, à me uehementer expetitas, quas misisse te significas, accepissem. Prouocassem etiam, mihi crede, pro meo in te singulari studio, si uacassem, & si vacare te ab ijs negotijs existimassem, quorum genera grauissima, vigilantibus, & magna pradiis uirtute uiris, id est, tui simillimis, imponi aequum est. Quod ais, omnia te conferre ad dignitatem meam: dupliciter gaudeo. & quod me ames, (quanquam hoc antea perspexeram,) & quod id ex officijs erga me tuis homines intelligant: idq; non mediocriter ad existimationem meam statuo pertinere. Misit uix quidem in beneuolentia, cuius habeo testem, refertam humanitatis, elegantissimam epistolam, scito me omnia ponere: eamq; ut uideor, summo hominis beneficio consecutus, ita triumpho, quasi militiam aduersi à uirtutis aduersaria fortuna possit euenire. tibi autem, qui mihi ad amicitiam tanti uiri aditum patefecisti, gratias tuo fortasse merito pares habere possum, & habeo sane quam maximas, referre certe nullo modo possum, ac ne agere quidem: quod tamen humanitas tua non ferret, & si ferret, qua mihi unquam uerba, ab intimo licet artificio deprompta, satisfacere? Vale. Venetijs.

STANISLAO FOGELVETRIO

Patauium.

ME quoque torquet expectatio * litterarum, de quo mihi, me quidem inuito, tamen aduersa quadam amor fingit. nec enim adduci possum, ut oblitum nostri, aut parum in colendo officio diligentem existimem: qui & humanitate omnes vincat, & quaternas iam à me litteras acceperit. utinam valeat, atque in illis negotiorum fluctibus utatur secundis ventis: reliqua geremus facile, eademq; absenti beneuolentia perpetuo praeabitur. Cum litteras Italicas meas ad te misi, nihil scripsi, ne tibi rescribendi, praesertim de re minima, onus imponerem. at tu, gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putasti, & ijs quidem verbis, nihil ut esse possit illustrius. in quo probaui vehementer elegantiam ingenij tui: in iudicio, nisi me ipse diligam, desiderare aliquid cogor. aliquid autem? plane hoc totum, mi Fogeluetri, humanitati tua tribuo: de qua tamen ipsa valde te amo: ac velim existimes, te mihi habere in animo, tum tua sanè causa, cui neminem probitate, ingenio, studio bonarum artium antepono, tum quod in uno te nonnullam Patricij, ac * etiam imaginem videor agnoscere. idq; tibi aliquando fortasse, Minerva, ut spero, non inuita probabo. Vale. Venetijs.

NOLI

*

NOLI existimare, mi *, cum fructu consuetudinis tua caream, quidquam mihi tuis epistolis esse inuicandius. facit hoc sanè qui mutui inter nos amor est, ortus à me de tuis virtutibus iudicio, tua vero de meis ad eandem laudem comparibus opinione fortasse nonnulla: sed scriptorum etiam tuorum subtilitate, & elegantia mirifice delector. vel hac, quam accepi I dibus Iuny, raptim à te, ut video, exarata epistola, quam loquitur purè, quam nullis illustrata pigmentis, nulla, ut tu scribis, fūco, tamen nitet. itaque nihil unquam legilibentius. Quasieram autem per litteras à sororis mea filio, Iulio Catone, ecquid paraturiret ingenium tuum, non tam, ut mea, quae summa est, quam ut eorum, qui ad me adnunt quotidiè, cupiditati satisfacerem. scito enim, admirabilem hic esse quandam de studiis tuis opinionem, cum è sermonibus meis, eximia sapè tua cum laude habitis, tum verò ex illa praestanti industria, quam in conuertendis Aristotelis de morali philosophia libris ita collocasti, non modò ut eorum, de quibus diu bona hominum existimatio fuit, errata patefaceres, sed ut ipse maximam & iudicij, et, mihi quidem ut videtur, qui ea cum graecis diligentissimè contuli, eloquentia laudem ferres. quod à te institutum retineri, et eandem operam ad reliqua conferri, si quis est, qui valde cupiat,

piat, ac te etiam tacita sapè cogitatione hortetur,
 is ego sum, Publica. fateor, me mouet utilitas, cui
 te video grata, ac latina lingua peritissimum, præ-
 terea instructum ijs artibus, à quibus perfecti in-
 telligendi, ac iudicandi ratio manat, vnum in pri-
 mis posse consulere: sed mehercule etiam gloria
 tue pro amicitia nostra vehementer faueo. vides
 enim profecto. (quid enim, quod ego videam, tu
 non perspicis?) paucos omnino ex ijs, qui populari
 fama celebrantur, sine exceptione posse laudari,
 & hac tanta quotidie exeuntium librorum copia
 impediri potius, quàm adiuuari studia nostra. qua-
 re suscipe onus pro tua parte. nervos nonimus in-
 dustrie tue: quos si contendere volueris, nihil est,
 quod sustinere, ac perferre nō possis. Nam de Lu-
 cretio, suadeo equadē, ut absoluas: poeta est egre-
 gius, vel Ciceronis nostri testimonio: & in eo ma-
 ximam à multis, nec à me ipso minimam gratiam
 inibis: sed vobis te libentius ad illa præstantiora:
 nec tu merum consilium, atq; etiam studiū, si mo-
 dō tibi aut sapere aliquid, aut velle tua causa
 videor, debes in tua laude cōtemnere. si naviga-
 ris in Galliam, quod à te scriptū confirmant mil-
 li, opto vobis facilem cursum, & secunda omnia:
 teque rogo, nisi me ineptum esse censes, & nimis
 impudenter petere, ut Cardinali Turnonio, prin-
 cipi sapientissimo, optimarum artium patrono,
 me in gratiam ponas: quem hic honoris gratia sa-
 lutare, cum maxime vellem, per inualemudinem
 nunquam

nūquam licuit. Sigonius, planè, ut ais, vir doctissimus, addas licet humanissimus, cui tu in transuerso litterarum tuarum versiculo salutem adscripsisti, valdè gaudes, amari se, ac laudari à te, de quo ipse honorificè in primis loquitur, & sentis. is te resalutat amantissimè, euntique in Galliam, incolumitatem, & reditum precatur. Vale. Venetys.

IVLIO POGIANO

Romam.

QUAM libenter, & quàm sapè de te cogitem, Pogiàne doctissime, conscius ipse mihi sum: mea verò quæ sit, ac fueris semper, ubi temporis ratio tulit, de tuis virtutibus oratio, cum honestor, & graues viros, is, quibus ipse excellis, doctoribus excultos, habeam testes, non conabor tibi litteris exponere. nec me tamen amoris erga te meo, quem fateor impetrare à me posse omnia, tribuere quidquam in te laudando velim existimos. tua me scripta, in quibus excellentem quandam eloquentiæ præstantiam elucere vidi, maximè verò præclara illa pro illustri Rhodiorum Equitum societate ad Pontificem habita oratio, quam efferre laudibus nunquam desino, in hanc sententiam facile perduxit. Accedit humanitas, probitas, opinio de me

tua, nec ea significata obscure, sed aternis ingenij
 tui testata, atque expressa monumentis: ut si ni-
 hil ipse, contra quam adhuc laboravi, memoria
 dignum praestem, me tamen ex testimonio tuo po-
 steritas ignorare non possit: sin aliquid à me sum,
 tibi tamen debeam plurimū, cuius ad eam, qua-
 cunque de me est, existimationem accedat aucto-
 ritas. quod si te antea, naturalis quaedam animi
 mei propensione, & communi erga omnes, qui op-
 timis in artibus cum laude versantur, officio, non
 mediocriter diligebam: nunc, propria cum ad-
 dantur in me merita, nisi totus amore flagrem, ac
 studio tuo, nisi, quam excelsò in loco sis am video,
 illustrari etiam magis omnium preconij tuam
 laudem exoptem: malam referre gratiam lite-
 ris ijs, quarum consuetudine ad humanitatem
 excolimur, & omnino hominem ex homine vide-
 ar exsuere: quanquam, mi Pogiane, non ita mihi
 dissimilis esse possum, ut agnoscam ea, quae tu in il-
 la omnium elegantissima epistola, ad eximium
 indolis, tum etiam virtutis adolescentem Oeta-
 nianum Magium proximè scripta, verbis amplis-
 simis in me contulisti. scilicet ego in eloquentia
 magnus, quis, & in qua arte? illa quidem, ut res
 indicat, omnium difficillima, ipse autem vix me-
 diocri instructus ingenio, otio certè, sine quo ne
 summis quidem ingenijs valde proficitur, nunc
 quam abundans, aduersa etiam per annos mul-
 tos modò valetudine, modò fortuna vexatus. sed
 absue-

abfuerit nihil eorum, quae laudem in aliqua lin-
 guacupientibus requiruntur. Ma tamen vobis,
 qui Roma in ista luce, summa omnium virtutum
 ingeniorumq; praestantia vivitis, qui pedem quo-
 tidie ponitis in vestigia clarissimorum virorum,
 qui spiritum ducitis à Romano illacala, senibus
 eloquentiae referto, anteponendum esse nunquam
 duxi: fariasse, ut comparari aliquando possem, e-
 peram dedi. sed hoc quidem nandum contigit, ac
 vereor, ut contingat unquam, me enim in hoc stu-
 dio, quo mirifice delectabar adolescent, rei fami-
 liaris occupatio non fuit esse diligentem. at ei-
 am nescio quo modo gloriae cupiditatem, si qua
 fuit in vobis, videtur exstinguere: quae sublata nō
 minimum languescit industria. Contra vobis, ab
 omni cura expeditis, tibi praesertim, nō etate in-
 vuit, quam ingenio, florenti, quotidianum esse cupi
 libris visum. & cum omni liberali doctrina, non
 ignoro. Quanti verò illud est, quo quidem nos ca-
 remus, locorum admonitu excitari ad decus?
 quanti etiam illud, haurire aliquid posse omnibus
 horis ex meo sermone, praecipue verò ex pere-
 nibus illis, uberrimisq; optimarum scientiarum
 fontibus, Octavio Pantagatho, & Gulielmo Sir-
 letto familiarissimis iurista quibus, ut opinor, e-
 quē diligimur: sed aequē tamen eorum doctrina
 frui per intervalla locorum mihi non licet. itaq;
 tot, ac tantis, quae suppetunt vobis, destitutus ad-
 iumentis tantum abest, ut gloriosi palmarum cer-

ramini audeam sperare, et bastas etiam non in-
 quitus abijciam, qui praesertim facile futurum in-
 telligam, ut ad te, quem plane in oculis fero, & a
 quo mutuantur mihi tribus voluntatem libenter
 credo, prima partes in cognitione, & usu Roma-
 nae linguae omnium iudicio deferantur. Quare
 primum illud te rogo, ne mihi tua predicatione,
 quae ita, ut ego interpretor, ab amore profici-
 tur, plus onoris imponas, quam mea sustinere pos-
 sit infirmitas: existimisque non minus me mole-
 ste ferre, si quando mihi falsa laus affingitur, quam
 nonnullos, cum vera detrahatur: deinde, si ego
 aliter te in me audeo dissentire, ne propterea meum
 in tua iudicium improbas: quod, ne si quidem ip-
 se prorsus a me differat, immutare, cum mul-
 tis iam patefcerim, aut velim, aut possim. Va-
 le, & Sirlotto nostra, de Pantagatho meo, vel po-
 tius utrique nostro, dic salutes meis verbis plu-
 rimum. Venetis.

HORATIO VERSINO

Romani.

Ut video, Maximus, amores utriusque nostrum,
 optimus adolescens, nec literis tantum, sed hu-
 manitate etiam perpolitus, exquisitum ad coglu-
 tinandas amicitias tenet artificium. nam ille me,
 primum, iam antea commotum ea fama, quae de
 tuis laudibus percrebuerat, suo testimonio vehe-
 menter

invenit in tui benevolentiam impulsit: deinde, ut
integrum officij sui fructum ferret, te quoque de
meo erga te studio litteris admonendum putavit.
quod etsi prater opinionem meam potius, quam
contra voluntatem, factum esse confiteor: tamen
eo mihi nomine abs te gratias agi, molestè ferrem,
nisi epistola tua, distincta luminibus ingenij, in-
dex amoris in me tui, quo equidem antiquius ha-
beo nihil, omnes animi mei partes ea voluptate
perfunderet, ut molestia locus esse non possit. ade-
rat, cum eam attulis Magius, legique me conce-
dente, semel & iterum Carolus Sigonius, qui quan-
tum iudicio, & eloquentia valeat, neque tu, nec
ut opinor, iam ignorat quisquam. is ornavit inge-
nium tuum divinis laudibus, me prorsus assenti-
ente: nam quid, Magio, dicam? qui te, qualem ipse
antea in omni sermone predicaverat, talem no-
bis videris, mirabiliter ob eximia in te benevolen-
tiam forasse etiam iudicij sui causa, letabitur.
Nimirum habet hoc nobilitas, ut, quamcumque, se
in partem dederis, insigne quiddam praestet: sed,
quod libentius de spatio, curriculumque, maiorum ple-
riq; deficiunt, eo praestantior em apud omnes ho-
mines & gloriam, & gratiam, si qui cursum te-
nent, assequuntur. quod tibi gaudeo contigisse: qui
cum multis tum natura, tum fortune donis abun-
daret, natus in civitate, orbis terrarum olim domi-
na, nunc religionis, pietatis, iustitiae domicilio, or-
tus ex ea familia, cuius nomen praeclaris partum
& stu-

et studijs, et factis, multis iam seculis per omnes
gentes, fama disseminauit: tamen, quasi hac ad te
non pertineant, id agis, ut una te nobiliter uirtus,
et quantam honestatis à maioribus tuis accepi-
sti, tantum ipse posteris relinquant. quod etsi diffi-
cillimum est, praesertim his temporibus, cum ad-
uersentur multa, et, ut uides, ad inania quadam,
neglecta solida gloria, mores incubuerint: tamen,
à te, frater prudentia, et ingenio tuo, freti etiam
constantia, summa omnia expectamus. Qua por-
ro laudabilior industria, qua cara praestantior,
quam qua in animi cultu consumitur? cum scili-
cet id quarimus, ne quando impendentem fortu-
na vimoti maris in tuum praesidio muiui, per-
simescamus, ne in otio huc, et illuc uel cupiditi-
tate, uel metum: sed in tantis uita, quasi tempesta-
tibus, tranquillissimo, ac iucundissimo litterarum
portu perfruamur? quæ qui non uidet, nec de a-
dipiscenda uirtute, quæ rationis absolutio est, assi-
due cogitat: ne ille eo ipso rationis munere, quo u-
no ceteris praestamus animantibus, indignus est,
quod quidem semper sensi, licet, quo contendis, nū
peruenerim: ita et sentire idem, et ipse consequi
quod uis, intelligo. quod si de premijs cogitas, quæ
proposita sint, uides, æternum decus, et bonorum
amor, quem deber omnibus rebus antepondere: e-
quidem in eo summam felicitatem ab adolescen-
tia constitui. ex quo quanti faciam amicitiam
quam, quem nemini aut probitate, aut studio li-
bera-

beralium doctrinarum audeo concedere, facile poteris intelligere: idq; ut re ipsa aliquando experiaris, operam dabo. Vale, & Iulium Poggianum, familiarem tuum, praestantem omni laude virum, ac Hieronymum Lippomanum, eximia spe summa virtutis adolescentem, salutes, rogo, meo verbis diligenter. Venetys.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

NOLI PVTARE, me tantum amici tui προελαμασι tribuisse, ut adhuc rem ducerem. nam, etsi de illius ingenio, doctrinaq; semper optime sensi, idq; primum litterarum tuarum testimonio, post etiam iudicio meo commotus: tamen de tuo libro ita iudico, nihil fieri posse non modo eruditius, in quo meam de studiis tuis opinionem aequant industria tua, verum etiam elegantius: quod ab excellentibus in philosophia viris, qualem te iam omnes predicant, hodie non admodum expectatur. Quid igitur obstitit, cur non aggrederer? causam si quaris, de qua te, si res pateretur, celatum vellem: pituita, repente commota, satis per se molesta, mox etiam, cum tussis accessisset periculosa, moram iniecit: biduum tacuit, medico non admissio, accurata victus ratione conuentus: in qua tu quantum ponas, ignoro: ego utilissimam ex prior, nunc, quae supersunt morbi reliqua,

liquia, & operam, ut eas depellam. quod eadem,
 ut spero, abstinentia consequar. Filio iam, & do-
 mesticis omnibus rectè est. De gaudio Ciceronis
 ex Hirri repulsa, scripsisti diligenter, & praecla-
 rè: sed me oratio ipsa, ad latini sermonis cōsuetu-
 dinem reuocata, non libenter à te dissentientem,
 in aliam tamen sententiam deducebas. Liber tu-
 us, quemadmodum ex paginis, & diebus ratio-
 nem duco, video fore, ut Idibus Sextil. aut planè
 absolutus ab operarijs nostris, aut inibi sit. itaque,
 velim significes, quot ad te eius exempla, & cui
 dari velis. chartam probabis: habet enim ampli-
 tudinem, & elegantiam: spero, item reliqua. mis-
 terem Io. Antonio, bibliopola vestro, sed homo est,
 quod inter nos dictum sit, paulò ad rem attenti-
 or, quam vellem. nisi remittat aliquid de sua con-
 suetudine, vix puto inter nos posse conuenire. ve-
 runtamen quid ad nos? utamur alio, qui se pra-
 beat auiorem in transigendo, deinde bonam vi-
 rum in fide praestanda. quod totum prudentia tua
 committo. Vale. Venerijs.

EIDEM, Mediolanum.

EGO verò nihil minus volo: quàm, nisi va-
 cas, à te responderi. nam, etsi mirificè delector in-
 genio tuo, cuius imaginem in ijs, qua à te scribun-
 tur, epistolis magna sepe cum animi mei iucun-
 ditate contemplor: tamen, ne me putes in ea ha-
 resi

refeſſe, quæ ad ſe ipſam refert omnia, aliarum cauſa minimum laborat. cogito valetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum ſtudia: amicis, & propinquis hora danda ſunt: inuitat humanitas, pietas cogit: cur ego te iſta velim deſerere tam laudabilia, tamq; neceſſaria, ſtudium ut expleas meum crebritate litterarum, quod expleri tamè nullo modo poteſt? De libro, teneo iam quid velis. typis, quos probas, et charta, quæ vis, utemur miſſum fieri ante quàm redieris, qui totam officina curam ſuſtinet, omnino vix poteſt. erat autem in Forum Iulij, ſui negotij cauſa, profectus. eius porro diligentiam cum in charta, tum in toto hoc genere utilem, & neceſſariam eſſe, ſapè ſum expertus, quo acrius hoc, quidquid ſpatij interponitur, uterque noſtrum ferre debet. atque etiam, ne quid celem, paulò eram contritior, agrotante filio, quem de tribus unum habeo reliquam. O mi Ferrari, quantam tu debes philoſophia gratiam, quæ te à tot curis adiucundiſſimæ vitæ genus abduxit. quanquam fortasſe hoc melius: & in agendo poſitâ eſſe virtutem, ne tui quidem Peripatetici negant. ſed hæc omitto. In pericula perinuatione agnoſco tuam in me benevolentiam, penè dixi liberalitatem. quod ſi arca mea conſultum æquè omnes vellent, quanto tecum ageretur commodius. nunc, mihi crede, ſecus eſt, nec me tamen reclamante. Vale. Cruceio, & Capra ſalutem p. urimam Venerijs.

IO. ANTONIO TVRONEO

Vrbium.

SI quisquam est, qui ex aduersa bonorum virorum fortuna sollicitudinem capiat, eorumque mederi studeat incommodis, cum ego me esse profiteor, sed, cum ad opem ferendam nihil mihi superpetere preter voluntatem intelligo, sic afficior, ut me ipso miserius esse nihil potem. quod si antea sensi, certe id in tuo potissimum casu mihi contigisse, nisi vel meam consuetudinem ignoras, vel ignorari a me tuum ingenium, tuam probitatem putas, debes opinari. Quanquam cum recordor, & eadem sapè accidisse optimis viris, & ubique virtutem honestissimum habere domicilium: nec fieri nunquam, ut calamitas etiam gloria sit, nec vllum in te dedecus, aut facinus turpe conferri: cum hoc aeterna natura lege, unde humana leges, tanquam ex archetypo, describuntur, sancitum esse videatur, ut vim vi liceat repellere, & sua cuique incolumitas prima sit: hac inquam, memoria, & cogitatione dum pertracto, id quod quasi solatium quarens, sapè libenterq; facio: lenitur aliquantum doloris acerbitas, atque etiam tibi, quantum licet, in medio dolore gratulor: cui nisi loci mutatio gravis est, cetera, qua videris amiffisse, leniter ferenda esse censeo. In loco autem quid te torqueat? species vrbis? at ea, qua ad oculos pertinent, nemo unquam sapiens neq; in malis, ne-

lū, neq; in bonis esse duxit: & ego, qui longè à sapientia disto, hac tamen prorsus non amo inania, solitudine fruor, quantum possum, in hac mihi vino, et Deo: quod vnum est beate vivere. Amicorum consuetudo? quid? absentes non diliguntur? non, si volumus, & quoties volumus litterarum, sermone coniungimur. equidem, posteaquam discessisti, nescio quo modo crebrius etiam, quàm cum aderas, de te soleo cogitare: & mihi scito amicorum spectra, præsertim quos virtus, & integritas commendat, esse iucundissima. sin utilitatem aliquam, tuis necessariam rationibus, cogitas, non dubito, quin istuc, quidquid iactura factum est, brevi maioribus etiam commodis resarciatur. Nec verò, si me audies, utilitatem ullam cum ea doctrina conferes, quam tu auges quotidie in isto otio, neminem curans, præter te ipsum: quod hic certè non contigit. magnum est, studia posse colere, quæ velis, & quantum velis: tibi vni semen-tem iacere, tibi vni fructum colligere. at quem fructum? cui nec imber immoderatus, nec aestus, nec vlla calamitas noceat, nec suavitatem detrahat, sed augeat, quæ cetera omnia corrumpit dies. Quod si tibi, multorum philosophorum exemplo, vitam in patria ducere, ob doctorum hominum paucitatem, non perplaces: an dubitas, quin te ista cura nos amici tui, si quid noster in te amor, si quid pietas valebit, aliquando liberemus? quod tamen eiusmodi est, ut non tam letandum videatur,

tur, cum euenierit, quàm non dolendum, si fero;
 vel si etiam nunquam eueniat. nos enim in de-
 ctu rerum sapè fallimur: errore mentis tanquam
 salutaria, quæ noxia sunt, adsciscimus: vnus euen-
 ta rerum prospicit, vnus igitur nostra consilia gu-
 bernet, ac mederetur Deus, cui si te totum per-
 miseris, si minimum in te ipso, in eo posueris om-
 nia: mihi crede, ex istis molestiarum fluctibus
 emerges, nihilque posthac aut mali metues, aut
 boni frustra cupies: multa etiam, quæ non cupi-
 es, nullis accersita laboribus, aut studijs, ad te sua
 sponte confluent. Ego tibi opera, cura, diligentia,
 quæ nunquam in me desiderabis, fortasse eti-
 am consilio prodesse aliquid possum. Rasarius,
 qui publicam personam gerit, etiam auctoritate
 adiuuabit, quem licet existimem, quantum va-
 let, tantum tua causa velle, tamen suadeo, litte-
 ris eum interdum appelles, rogésque, ut respiciat
 fortunas tuas, & aliquid ois, atque ades multum
 cogitationis impertiat. Caluino, optimo viro, mi-
 hiq̃ue vetere beneuolentia coniunctissimo, amo-
 ris, & studij erga te sum ipse optimus testis: sed
 atas iam obstat, quo minus ea, quæ res postulat,
 obire, & exsequi possit omnia. itaque, nisi me fal-
 lit opinio, totum in Rasario est. nam ego, ut scis,
 vel infirmitate valetudinis, vel diuturna iam
 consuetudine, & voluntaria quadam desidia, lo-
 ca publica non admodum frequento: quo familia-
 ritates intermitti, & ex eo amicitias, si qua pe-
 nitens

virtute non harent, paulatim diffusi ne-
cessè est. testimonium tamen indicij de te mei nullo
loco deerit. & de doctrina quidem, ut spero, fidem
faciet oratio nostra: eloquentiam vero, in qua ti-
bi quantum tribuam, cum alij, tum, omnium mo-
destissimus, & ingeniosissimus adolescēs, Franci-
scus Vianellus a me sapè audit, tua scripta facile
probabunt. Vale. Venetijs.

FEDERICO GALLO

Urbium.

ITERVM iam te purgas, quod in dis-
cessu tuo, menses ferè quatuor absuturus, ad me
non adieris, quem, ut opinor, tui cupidum ac pe-
ramantem cognoueris. ego autem, etiam si re-
pentinam illam discedendi necessitatem litteris
minus excusasses, tamen, vide, quàm faueam ami-
citiae nostrae, & quàm non stricto iure tecum a-
gam, nunquam mihi persuaderi passus essem, hoc
abs te salutationis officium vel nostri obliuione,
vel contemptu, vel vlla omninò inhumanitate
tua fuisse pratermissum. quare accipio excusatio-
nem tuam: speroque, te operam daturum, ne u-
tariis ea posthac: idquè mihi scito fore incundissi-
mum. nam, cum semper dilexerim plurimum, à
quo primùm die mihi cognitus est, parentem tuo-
rum, cui te cupio, & spero simillimum fore in ijs
tribus, quibus honestius, aut gloriosius esse ni-
hil potest: tum verò studia tua, ingenium, quæque

lumen, & ornamentum ingenij sunt, mores ita me
 tibi adiunxerunt, vt omnibus te laudibus liben-
 ter cumulem, nihil de te, quod indecorum, aut
 turpe videatur, ne suspicari quidē velim. Equi-
 dem mirifico tenebar desiderio tui, tum, vt man-
 data darem, de quibus ageres cum parente tuo:
 tum etiam, vt, quo tibi studiorum genere totam
 astatem in patria traducendam statueres, à te ip-
 so cognoscerem: vt vel ex optima tuorum consilio-
 rum ratione voluptatem caperem: vel, si quid cō-
 tra sentirem, indicare sententiam meam. quan-
 quā, cum domo habeas, unde discas, & unde pra-
 clara quaque sumas, neque te meis, neque cuius-
 quam egere praeceptis intelligo. verumtamen ve-
 rus amor latere non potest, ostentat se, vbi eti-
 am minimè opus est. Ac tu quidem percommode
 feceris, si, quod coram non licuit, fortuna potius
 culpa, quàm tua, id tibi agendum per litteras exi-
 stimabis, vt aliquid de quotidiana tua cum lectio-
 ne, tum etiam, sine qua lectio penè inanis est, scri-
 ptione significes. nō enim te puto vel desidia quidē
 quam loci relinquere, vel ijs leuitatibus, in qui-
 bus plerique adolescentes insaniunt, operam per-
 dere. scis, q̃ sapientissimi homines prodiderunt, &
 imitricem boni voluptatem falsa specie decipe-
 re: illecebram esse turpitudinis, escam malorum
 omnium, qua capitur atas improuida, nec se capi-
 tam sentis, nisi cum imprudentia poenas luit. at-
 que hoc in genere labi, et errare, cum ceteris tur-
 pe sit,

pe sit, is videtur esse turpissimum, quibus ad amplectendam honestatem praecepta non defuerunt. & praecepta si valent, qua tibi ego, pro meo in te singulari studio, deesse non patiar: quanto plus valere exempla aequum est, praesertim qua posita ante oculos sunt, qua tibi nunquam intueri non licet, quaeque familia tua quantum quotidie laudem pariant, facile potes intelligere? itaque non à te mediocriter aliquid, sed summa omnia expectari, nec expectari solum, sed exigi etiam quasi debita, debes cogitare, qua si praestas, latitia quidem, parentes tuos, quibus potissimum, & patria natus es, afficies incredibili: te ipsum autem perpetuis instrues, maximisque bonis: nec illa timebis externa, qua casus, & fortuna inuehit: sed, à te ipso pendēs, nullis obiectis iniurijs, firmissimo artium optimarum praesidio munitus, vitam deges beatissimam, aeternamque posteris tui nominis memoriam relinques. Vale. Venetys.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

OPRÆCLARAM παλιῶς διὰ. at ego, tuarum litterarum memoria, contuleram in eum perpetuo quodam studio, quidquid prestare poteram officij, opera, diligentia, nec me tamen poenitet, eo processisse, unde nunc tu ipse penè reuocas. mutare autem consuetudinem, praesertim

in benemerendo, vix licet. nam illa superiora, & doctrina non vis, in quo me fefellit opinio, humanitati certè dedimus. nunc dandum esse aliquid cōstantia, ne nostrum damnemus institutum, profectò vides. verum absis iam hoc argumentum à litteris nostris: valeant ea, quæ incunditatem non habent, quam equidem non modò ex tuis elegantissimis epistolis, verum etiam cum ipse ad te scribo, capere mirificam soleo. nihil est tanti, quod cum sermonibus nostris permisceri debeat. nec, de nobis ipsis quod scribamus, deesse unquàm patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedisti negotium homini domestico, ut à peritis de ratione vectura cognosceret, eosque quàm primùm istuc mitteret. quod ille, ut est omnibus ferè incunda negligentia, fortè asse nandum fecit. urgebo litteris, & mandata renouabo. Si illa sarcinina curaturum te significas: in quo amo voluntatem tuam: quod autem addis, non antè, quàm extremo mense, ne, cum recentia sint, inclusa corrumpantur, consilium probo: & quoniam vestra istius generis obsonia, quia palato sapere putantur, sine exceptione laudant: nec artes quæstuosas officina temerè dediscunt, puto fore suauissima. Sed audi, quod esse totum aliud intelliges, id est, aliquanto magis ad me pertinere. κακὸς ὁ μακροί sumus, et cruditate laboramus. id quidem à pueritia: sed auxit vitium assiduus litterarum vsus: quo adempto, quæ nobis, qui vulgaria contemni-

mus, delectatio, vel potius qua vita superest? quare ignoscas, si mihi nō impero: quod ne tu quidem, opinor, facis. quasitum inter medicos est, eequid adiumenti aqua sulphurea potus afferre posset. varie sentiensibus recusavi, ne, quod aiunt, de sorte etiam in dubium venirem. de gustu capiti instillanda sermo fuit. ne hoc quidem placuit: ne memoriam periclitarer. ventum denique ad vitæ rationem. prabui me facillimum, quidquid vellent. in primis radicem probarunt, que irios vocatur: quam condiri apud vos egregie, ferunt. eam igitur, quod tuo commodo fiat, velim perquiras, inuentamque, & mediocri vasculo diligenter inclusam cures aliqua ratione perferendam. quidquid erogaueris, bona fide, cui voles, hic nupierabitur. Alexandri ὑπὸ μνημῶνα nondum ab eo, cui frater commodauerat, extorqueri potuit: nec ego vrsi vehementer, posteaquam, non ab Aphrodisiensi, cuius in eo libro mentio fit, sed à posteriori Alexandro scriptum cognoui: quod etiam χαράντῃς declarat. Vale, & Cruceio, Caprag, communibus amicis, familiaribus tuis, quos utinam aliquando complectar, salutem plurimam. Patavij.

IO. BAPTISTÆ RASARIO

Venetias.

AMO te vehementer de Ferrarij epistola:

X 4

qua

qua mihi ita placuit, ut nihil vnquam legerim libentius. sanè causam suam diligenter agit, et mihi quidem egregie probat. quanquam multis iam annis eam imbibì animo de illius ingenio, doctrinæque opinionem, ut errare nihil credam, si quis multorum rationibus vnâ eius auctoritatem, anteponat. quam tibi quoque sententiam probari, cum intellexerim antea: cumq; ut verè dicam, hoc ipso nomine plurimum accesserit ad beneuolentiam in te meam: cupio te nunc ne leuissimè quidem à te ipso dissidere, idquè mihi cum facile, pro eo iudicio, quod de tua virtute semper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrariū singulari studio, libenter persuade. Sed, ut redeam ad epistolam, vides, quam eruditè, quam ingeniosè disputet, quam tecum amicè, quàmque (ut apertius, nec vlla recta simulationis labe suffusus eius animus est), ingenuè, & simpliciter agat. alienata verò à te voluntatis, cum causa nulla subsit, ne signa quidem vlla in eius litteris mihi videor agnoscere. de quo quia te nonnihil ex epistola tua sensi laborare, nec iniuria: vetus inter nos amicitia fuit, eritquè, ut spero, vita aequalis, maximis illius in te meritis, ex tua mihi predicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officijs culta: purgabo te apud eum primis litteris accuratissimè: nec ab illo probata damnaſſe, aut omninò indubium reuocasse, sed quaſiſſe nonnulla tanquàm à magistro tuo, veteremq; in eo consuetudinè retinuisse,

diuuisse, si volueris, ostendam. non dubito, quin, si
 qua ei de tuo sensu, quod equidem vix opinor, sus-
 picio haesit, amoveat, ac se tibi quam primum re-
 stituat. noui hominis lenitatem: beneuolentiam
 in te vidi: isque mea in te beneuolentia fons, ea
 primum origo fuit. nec enim, qua de te olim ad me
 scripseris, possum obliuisci, nec, si possim, velim.
 Illud à te, mi Rasari, si quid nostra etiam caussa
 vis, et si necesse non arbitror, tamen vehementer
 peto, & si pateris, rogo, non ut optimum virum,
 doctissimum hominem, Ferrarium, tua laudis au-
 ctorem, quando is tibi ad philosophiam aditus a-
 peruit, viamque munivit, observes, ac diligas:
 quod à te fieri, certò scio: sed ut in omnibus offi-
 cijs, qua ad illius non modò dignitatem, sed etiam
 voluntatem pertinebunt, certare mecum velis.
 in quo te mihi parem esse percipio, vinci nunquā
 patiar. Vale. & Magnum nostrum, si xglari a-
 dolescentem ingenio, tibi pro tua doctrina, mihi
 pro meo in eam non mediocri studio debitum, sa-
 luta. Patanij.

HÆC dictaui, ut soleo, filio meo. nam, ut
 scriberem ipse mea manu, neque per medicum li-
 cebat, nec sanè stomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO ROLANDO.

STUDII M tuum in exhauriendis man-
 datis meis, celeritas in rescribendo, quorum ego

K 5 à te al-

à te alterum pro nostra coniunctione expecta-
 bam, alteram autem pro tuis occupationibus po-
 stulare vix audebam, magnam habent significa-
 tionem amoris in me tui: cui quidem, si paribus
 non licebit officiis, pari saltem ut amore responde-
 am, operam dabo: nec dubito, quin consequar: at-
 que etiam quod mihi vel iniurato velim credas,
 me iam esse consecutum intelligo. qui enim, tua
 qua fuerint erga me officia, mea qua sint partes,
 ignorare possum, aut non assidue cogitare? Ego,
 Rolande, quo primam die, cum lectissimo adole-
 scente, familiari tuo, itemque meo, *, accessisti ad
 me, dilexi mores tuos, in quibus ingenui multum
 pudoris, qui probitatis index est, multamque pru-
 dentiam elucere vidi. paucis diebus, cum de no-
 stris delectationibus, id est, de communibus litte-
 rarum studiis, colloqueremur, probasti mihi inge-
 nium, doctrinamque tuam, et ad meam de te opi-
 nionem, testimonio excitatam, plurimum addi-
 disti, postea facile inter nos exorta familiaritas:
 vel quod multis in rebus nostri sensus congruere
 viderentur, & latentis quadam natura vis ani-
 mos utriusque coniungeret: vel quod assiduitas
 tua peno quotidiana, vsusque domesticus nihil ami-
 citia nostra deesse pateretur. Me deinde Vene-
 tias rationes mea, te non ita multo post Lutetiā
 vocarunt studia tua. manet amor tamen, in me
 quidem is, qui fuerat presente te, vigetque memo-
 ria tui, nec locorum, aut temporum intervallis
 unquam

unquam euanesceat. quod nisi me tua laudis magna quadam cupiditas teneret, angerer, quod abes, & ut audio, abfuturus es: sed versari te in ista eruditorum hominum celebritate, frui consuetudine, doctrinâque Hadriani Turnebi, quem iam pridem omnes cantant, ego orno, quantum possum, in sermonibus meis, nisi vehementer gaudeam, te non amem, nec, quem ames ipse, quod in primis cupio, dignus sim. Quare nostra etiam causa contende, ut, quo consilio Lutetiam petiueris, id quammaximè, quamq; licet celerrimè consequaris: refer ad nos illa praeclara, quorum gratia discedendum tibi à tuis, perferenda longi itineris incommoda, asperrearum alpium perpetuis obsessaniis inga non sine magno periculo superanda existimasti. Quo de genere tecum agam breuius, quia, sensus cum optimè tuos habeam, cognitos, non dubito, quin saepè tibi veniat in mentem, ex ista urbe, quo, tanquam ad amplissimum artium ingenuarum mercatum, libenter omnes confluunt, suam redire, quam non deceat. Quod si te, studio cognitionis incensum, cetera, qua istic habes plurima, liberalium doctrinarum adiumenta deficerent: unus tamen idem ille, quem paulò ante nominavi, qui prater ceteros cum litteris humanitatè, græca cum latinis, antiqua philosophia societia, quod è scriptis eius facile cognouerim, cum elegantiore doctrina coniunxis, unus, inquam, tibi instar esse omnium Turnebus.

vnus & suo te commouere exemplo, & suis adiu-
 uare plurimum documentis consilijsq; posset. cu-
 ius ut à latere, quoad hominis permittet humani-
 tas, ne vnquam discedas, & istam urgeas occasio-
 nem, diuinitus datam, adipiscenda virtutis, si tu
 is esses, qui naturam humanam sola perfici virs-
 tute nescires, hortarer etiam atque etiam: idq; li-
 benter tribuerem amicitia nostra: sed cauendum
 intelligo, *νεγλαῦχας εἰς ἀβύσσον*, cū tu ibi sis, vno
 de ad alios praeclara instituta, unde laudabilis vi-
 ta ratio, & sapientia fere manat omnis. Viam,
 & rationem latinè scribendi, obsecro, mi Rolando
 de, cur à me petis, cū is, quo ego vno magistra-
 sum vsus, & tibi, & omnibus Cicero pateat? an
 tu me vel huius generis reconditum aliquod te-
 nere artificium putas, a quo longè absum, vel, si
 tenerem, posse fieri, ut ab ullo, praterquam ab hoc
 ipso, cognouerim? nec tamen, utiliter quadam pra-
 cipi, & ad artem posse redigi, negabo: sed mihi ne
 tantum oneris imponis, cui nec a domesticis curis
 otij multum est, & id ipsum, quod est, vel amicis
 officij causa, vel valetudini necessario tribuitur?
 Scripsi olim de meis exercitationibus nescio quid,
 à nobilissimo viro, bonarum artium patrono, Ste-
 phano Saulio rogatus: et fortasse digitum ad eum
 fontem intendi, quò si accesseris, non dicam equi-
 dem istam, eloquentiae situm explebis, sed, ut arbi-
 tror, nihil inde non purum, nihil inquinatum han-
 rics. exstat ea, cum alijs edita, epistola. si videbi-

tur, leges: aut, si legisti, & quæris amplius, à me
 tur expectes, quem respirare negotia non sinunt,
 hoc quidem tempore non est: pete ab istis, qui vo-
 cant, optimis & scribendis, & iudicandi magistris.
 De Laërtio, et, quod egisti, per gratū est: et, quod
 acturum te ostendis, id si prastabis, maximam
 imbis a me gratiam. Turnebus, ut me plurimum
 diligit, quod certè mutuo faciet, exopto: pluri-
 mum ut mihi tribuat, quod littera tua signifi-
 cant, non postulo. quid enim ego sum? aut, si esse a-
 liquid videor, præ illo tamen qui sum? non enim
 χαλκεα χρυσειοις unquam conferam, ne cum
 Homérico Glauco errem: sed χρυσεα χαλκείοις:
 antepōnam semper. Ille est, cui iure omnia tribu-
 antur, qui iam peruenierit eò, quò nobis adspirare
 non licet. Saluta cum meis verbis, cum veterrimo
 amico meo, spectata virtutis & industria viro,
 Carolo Stephano. Vale. Venetijs.

CAROLO SIGONIO

Patauium.

EGI diligenter, quod mandaueras, præciſe
 negauit, ac visus etiam nonnihil moleſte ferre. sed,
 mihi crede huius generis penè magistro, veſtrā
 ſenſus non congruerent. nihil moroſus. ô multū
 in omnibus intolerabilia: quæ nobis tamen, mi Si-
 goni, qui à libris neſcio quid plus, quam ceteri, ſa-
 pere didicimus, ferenda ſunt, quanquam tibi quid
 dent,

dem, pro tua prudentia, atque etiam pro superi-
 oris vita perpetua consuetudine, nihil difficile.
 Sed, Patavij te nunc esse, in celeberrimo Italia
 theatro, ubi spectatur, et notatur acerrimè, quid-
 quid agas, quidquid dicas, & sapè mihi, nec vn-
 quàm sine aliquo metu in mentem venit, sic sunt,
 qui amant: omnia cupiunt, omnia timent. Vides,
 quo te in loco tua virtus, quanta omnium expec-
 tatione, constituerit. nihil mediocre praestandum
 est: nec, ut cum alijs, quibus te iam doctrina, in-
 dustriâque antecelluisse omnes indicant, sed ut
 tecum ipse certes, teque ipsum, si licet, vincas, om-
 nique laudis genere cumules, elaborandum. qua,
 cum, ad quem scribam, cōsidero, & cum mihi sin-
 gularem tuam rectissimis in studijs cupiditatem,
 ac diligentiam propono, mirificè lator: nec me ta-
 men poenitet hoc nostra necessitudini tribuisse, ut
 ea legas à me scripta, qua minimè necessaria du-
 xerim. Hesternum diem puto te mutuis cum
 Pace Scala sermonibus iucundissimè traduxisse:
 quem volo à te amari plurimum: vel quod ab il-
 lo te quoque amari plurimum sensi: vel quod eo
 nihil humanius, nihil amabilius. praeterea, quod
 te vehementer movebit, multis nominibus ego il-
 lum in oculis fero: nec in eo rivales habeo paucos.
 Faloppio nostro si discessum meum excusaveris,
 cum uxoris morbus urgeret, gratissimum erit. nec
 tamen diutius hic me commoraturum puto. tanti
 nihil est, ut vobis carere possim. Interim vale, &

si va-

si vacat, scribe, nō accurate, sed, ut ego nunc, quid-
quid in buccam: ne pereat omnino fructus nostro-
rum sermonum: quem si littera restituent, pau-
lō feram lenius absentis tui desiderium: cuius
igniculum, ē cubiculo meo cum discederes, sentire
cepi: nec deinde tuum spectrum discessit ab oculis
meis. Venetijs.

MARCO ANTONIO

MURETO

Romani.

GAVDEO, mi Murete, quod profecto etiam
me tacente existimas, te narrant operam regi-
bus, ingeniumque tuum, quod ego semper unice
dilexi, extulsiq̃ue laudibus, à tanto Pontifice, &
ab universo Cardinalium Collegio vehementer
probari. nam, si qui aliter sentiunt: quanquam
quis est, qui aliter sentire possit? veruntamen si
qui fortasse reperientur, quos linor impediāt, quo
minus recte ac sincere indicare possint, de his la-
borandum non erit: cum te praeferim ille noster,
quem sequuntur multi, sed ille praeter ceteros,
qui nobis quasi *κατασκευα* debet esse, non me-
diocriter ornet, atque diligat. Hac altera tua o-
ratio priorem illam vel aequat, vel vincit, senten-
tiarum, verborum, ordinis praestantia. quo in
officio, ac munere cupio te pergere. simul enim
perges in expedita, maximeq; directa gloria via,

per

per quam processisti iam longissimè, nemine præcurrente, me fauente plurimum. De tua in me benenolentia, cum recordor meam, dubitare non possum: meum in te aramum expertus iam es: eundem sibi esse nunc, & perpetuò futurum arbitroris, non fallam opinionem tuam. nam & mea non solum consuetudo, sed etiam natura ita postulat: & tu per faciem eas laudes, quarum principia me olim, expectantem id, quod præstare te nunc video, in tui amore impulerunt. Habeo summas gratias, quas agi à te cupio, Archiepiscopo Beccatello: eumq; meo nomine, ut quam licebit officiose, quamq; plurimum salutes, valdè rogo, * ut scribis ad amicos, floret honoribus in patria, charus Imperatori, incundus omnibus. nosti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit à discipulo tuo, quantum vix credas: itaque summa omnia de illo adolescente sperare nobis licet. Duare nobitu, de quo heri primum à Germano homine, qui ex Gallia recens venerat, accepi, damni plurimum in iure civili factum est. equidem dolui vel tua causa, quod eum à te amari senseram. quanquam hac, si ferret humanitas, prorsus dolenda non essent. quid enim proficimus? angustiam quidem grauius, neque communis conditionis necessitas concedit, & vita commutatio, breuissima cū aeterna, miserrima cum beatissima, valdè vetat. Ego nunc, quod acceptum diuina benignitati refero, quòdque tibi puto fore incundissimum, valeat iudicis

tudine vtor satis commoda, oculis quidem opus
 mis, quod aliquot annis non contigit. it., cum
 otium non ferrem, (scis enim me quiescere non
 posse) commentarios in reliquis Ciceronis episto-
 las cepi texere: & ut initia sunt, prorsus indu-
 stria non οἰχεται. absolui, ut mihi quidem vide-
 tur, maiorem partem, id est, tres primos libros, et,
 extra ordinem, octauum. in quibus ut dixi iam,
 nisi me communis φιλαυτία decipit, non videtur
 opera malè collocata. Habebis in clausula de Pe-
 tro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me triduo ce-
 pit, sibiq; deiunxit ingenio, humanitate, pruden-
 tia. planè vixi, quàm diu tecum fuis: nec medio-
 cri sum amore discedentem prosecutus: na tu, si,
 nihil prater ea mea causa velle, qui et vis, et egi-
 sti iam plurimum, tamen hac vno munere, quod
 auctus per te sum tam ornati adolescentis amicitia,
 meis omnibus in te studiis, qua tu merita vo-
 caui, optimam gratiam retulisti. Vale. Kenetys.

HIERONYMO CAPILURO

Episcopo Fanensi.

SANE postulabat mea pernetus in te obser-
 uantia, ex ingenij tui praeclaris orta monumentis,
 ut aliquid ad te litterarum darem: sed me digni-
 tas tua semper, & persona deterruit, verentem,
 ne talem virum, tantarum rerum occupatione
 distentum, inanibus appellare litteris, pudentis

T

horis.

hominis non esset iunc, ut verè dicam, penè ac-
 cuso modestiam meam, quod, dū cogito ad te scri-
 bere, nec tamen consilium explico, interea tua se-
 cit singularis humanitas, ut anteuerteres. quan-
 quam cur ego apud te, maximarum virtutum
 laude praestantem, ad quas mihi adspirare non li-
 cet, plus residere officij molestè feram, cum praefer-
 tim hoc ipsum amoris in me tui, quo equidem an-
 tiquius nihil habeo, non obscurum argumentum
 esse videatur. Quocirca, ut interdum me pudet
 pudoris mei, quod nihil ad te scribere sim ausus,
 cum tamen maximè cuperem: sic ista tua volun-
 tatis erga me declaratione, istis etiam laudibus,
 quibus me ornat epistola tua, mirificè delector.
 noli enim existimare, si quid unquam meis labori-
 bus, ac vigilijs non contemnendum praestiti, me
 fructum ullum, aut mercedem praestantiorē ex-
 spectasse, quam qua ex tuo, cuiq; similium iudicio,
 ac testimonio percipitur. quod si assequor, triumpho.
 sin, quod suspicari facilius possum, ita me lau-
 das, ut quasi deficientem in cursu tua voce impel-
 las: ne sic quidem vulgari me munere obstringis,
 cum ad cohortandum, atque incitandum, si vlla
 res, certè tua plurimum valeat auctoritas. itaque
 enitar, ne tu me non bonum tuarum literarum
 interpretem fuisse putes. incumbam enim paulò
 acrim ad ea, qua qui possidet, in re laudem fert.
 Tibi verò, quod ad me tam humaniter scripseris,
 quòdque vltro ipse mihi dū exoptatum ad tuam
 amici-

amicitiā aditum aperueris, si, quam debeo, gratiam referre non potero, habebō saltem, ut prius officij partes re potius tibi, quam studio & voluntate concedam. Vale. Venetys.

NICASIO CASLETANO.

QUANTVM mihi voluptatis attulerās littera tua, summa tum humanitatis, tum etiam doctrina notis insignes: tantum postea doloris, ac molestiæ, erepta ob aduersam valetudinem respondendi facultate, suscepī. non enim aut is ego sum, cui quidquam prius officio sit, aut eum, te esse ex * litteris cognoui, cuius amicitia contemnenda potius, quam appetenda videatur. sed omisso vel testimonium, quod apud me ponderis, sionis debet, habet plurimum, vel voluntatem, cui libenter omnia tribuerem: ipsa, quam ad me misisti, epistola, quid est, quod impetrare non possit? scripta primum humanissime, cum benevolentiam in me tuam significes, meam exoptare videaris: deinde ita eleganter, ac disertè, (ne vi-
nam, si mention) ut ego tibi in hac eloquentia laude comparem sanè paucissimos, anteferre debeam neminem. Quare, cum istam animi tui singularitatem in me amando, atque etiam laudando liberalitatem libenter amplector: tum verò, me tibi parem in utroque voluntatem reddere, ill-
que non tam officij tui magnitudine prouocatum,

quàm iudicio facere, velim existimes. Tu vide-
ris, quid de me sentias, & quo me loco reponendū
statuas: non enim ita laudem aspernor, praesertim
qua ab ijs, de quibus benè omnes existimant: pro-
ficiſcitur, ut, quam de studijs meis opinionem sus-
cepisti, eius deponenda, aut imminuenda, tibi au-
ctor esse vnquàm velim. Ego, quod ad me attinet,
si qua tui dabitur facultas, ornandi, plena manu
tuas virtutes ad calum tollam: studio quidem, &
amore ne vincar, & enitar, ut soleo, diligenter, et,
ut spero, consequar, praesentem scilicet tui ser-
monis suauitatem longinquitas aufert: litteris
tamen, si valebo, quod adhuc non cōtigis, ne pror-
sus abesse videamur, operam dabo. Vale, & *
meo salutem. Venetijs.

IVLIO BELLOGRADO

Vtinum.

AM ABAM, te antea, mi Iuli, quod esset
eo patre natus, cuius excellentem probitatem, at-
que doctrinam non praesentes modò, sed longinqui
etiam pradicant, ego summum in me humanita-
tem sapè sum expertus: nūc, ista indole, isto te in-
genio pradisum esse cū intelligam, ut paternam
virtutem, tanquam amplissimam patrimonium,
non modò conseruare, verum etiam augere pos-
ſe, apudubitas, quin omnia in te studia libentissi-
mè conferam: quibus addam officia, cūm licebit:

Et, ut

ut sapè liceat, exopto. Perge, adolescens egre-
gie, mihi què charissime, in isto ad laudem cursu.
viam inivisti, qua te ad immortalitatem feret, di-
rectam, expeditam, à vulgi erroribus lōgè remo-
tam. quo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plu-
rimum, & ut perpetuò gaudeam, futurum consi-
do. species enim virtutis eximia, qua propius eā
adspexeris, eo te commovebit magis, & amorem
suis mirabilem excitabit. interim contemplare a-
ctiōnes prudentissimi viri parentis tui: ad eius te
imitationem totum finge, atq; conforma, ut hau-
rias ab eo laudem tuam, quam capere uberiorem
ex nulla disciplina potes. Me velim existimes
omnibus de te maxima polliceri, & in te aman-
do, si patrem excipias, nemini concedere. Filius
meus te sibi maioris fratris loco ducit, nec ullum
tui ornandi, quantum in ipso erit, locum prater-
mittere. Vale.

HIERONYMO SERIPANDO
CARDINALI CREATO
Romam.

A Q U O primum tempore aliquid sapa-
re, id est, à vulgi opinionibus dissentire cœpi, sem-
per ita iudicavi, multò esse optabilius, multò que
prestantius, cōsequi virtutem ipsam, quàm orna-
mentum virtutis: itaque nunc, allato de tua digni-
tate nuncio, quem hic ingenti lætitia boni omnes

exceperunt, non sane tua causa magis, quam antea, pro communis quidem Ecclesiae bono, cui tantum ex honore tuo praesidium, tantum splendoris accesserit, magnopere sum laetatus. tu enim is es, cuius animus haec humana nunquam spectaueris, semper omnem spem, omnemque gloriam, ac felicitatem in vno Deo, & in illa caelesti vita, rectè, ac laudabiliter agentibus proposita, collocaris. Cui sunt occulta mirabiles illa tot annorum cogitationes, actiones, cōcōiones tuae? quae si obscura fuissent, vno illo facto illustrarentur maximè cū illa praefectura generalis insignia, quae libenter omnes assumunt, multo ipse libentius deposuisti. Quocirca non equidem magis, quia Cardinalis nunc es, quàm quia semper ita vixisti, ut Cardinalium Collegio dignissimus esses, & mihi, & omnibus laudandum intelligo. nec verò singularem, ac diuinam Pij IIII. Pontificis Maximi sapientiam, admirari, & efferre laudibus vnquam desinam, qui vexatam assiduo prauarum opinionum impetu, nec mediocri periculo fluctuantem Christianae Reipublicae, auctoritatis, & doctrinae tuae pondere constituendam putaueris. itaque non iam illas à septentrione horribiles procellas, à quibus antea naufragium impendere videbatur, posthac timebimus. Pio IIII. gubernante, quod utinam diuina benignitas diuturnum esse patietur, tua, Scripande, tuorumque similium ope, summa tranquillitate perfruemur. id & speratur,

sur, iam indicto Concilio, quod unicum tantis malis eximia superiorum Pontificum sapientia remedium inuenit: & mihi quidem si contigerit, ut ad eam diem spiritum ducere liceat, cum sublatas in perpetuum exitiosi dissidii causas, vnam in communi salute voluntatem, vnum gregis vniuersi pastorem, ac moderatorem videam, satis me vixisse arbitrabor, & planè latus ex hac vita discedam. interim fruar expectatione, & tibi, tuisque virtutibus, quas omnes laudant, vnam imitari multi vellent, eam, quam debeo, obseruantiam, beneuolentiámque prastabo. Vale. P. enetys.

ALOYSIO ESTENSI
CARDINALI CREATO
Ferrariam.

MULTA, & magna Principibus viris, inter quos Aloysi prastantissime, tua precipuè nobilitas elucet, ad studium eximie laudis adiumenta suppetunt, quæ si comitatur voluntas, excellunt facile, sic, ut ad immortalitatis pramia, cum quibus non opes, non imperia sapientes comparant, expedita quadam, & quasi compendiaría via perueniant. Hoc tibi contigisse, cum omnes antea faterentur, gráuissimum accessit Pij IIII. Pontificis Maximi testimonium, qui te, diu expetitum, penè recusantem, non rogantem,

quidem certè, in amplissimum Cardinalium Collegium, ipso maxime comprobante Collegio, summa bonorum latitia, proximè cooptauis. Restat, quod futurum nemo dubitat, & tua superior vna pollicetur, ut istum honorem pro tua, maiorumq; tuorum dignitate administres. quod facile consequeris, si te, quidquid statues, quicquid ages, Cardinalem esse cogitabis, id est, ex eo ordine, unde maximi, ac prapotentis Dei Vicarij, rectores humani generis, pontifices deliguntur. Locum tenes, quem summa dignitas illustrat, & in quo nullum neque dictum, neque factum obscurum esse possit. nec tibi aut à natura quidquam, aut à fortuna denegatum est, quò minus amplissimo te dignum sacerdotio prabeas. operosum alijs, et perdifficile sit, ut est omninò, ac semper fuit, rectè, & laudabiliter agere: Aloysio Estensi, in tanta ingenij, animiq; prastantia, tam propensa ad honestum voluntate, tantis etiam opibus, quis aditum verae laudis non patere, quis aeterna viam gloria nõ esse facillimam existimet? Gande igitur tam excellenti bono, & incumbe totus in eam curā, ut antiquum familiae tuae decus, per tot saecula, tot Ducum, tot Regum, & Imperatorū virtute partū, non tueare solum, verum etiam vehementer augeas. nam nunc quidem eo tantum nomine tibi gratulamur, quod simul cum isto honore praclarā sapè exercendae virtutis occasionem accepisti. cum labitur latitia, & erit aptior gratulandi

locus,

locus, cum hac bonorum insignia, quæ multis oneri fuisse constat, iustitia, pietate, omniq; benificentiæ genere ita sustinebis, ut et optimi Põrificis iudicio, & bonorum expectationi, quæ nulla maior unquam fuit, egregiè satisfacias. quod euenturũ breui, omnes confidunt: ego, pro meo in te singulari studio, quasi iam euenerit, præsentis gaudii cupiditatis meæ fructum capio. Vale. Venetys.

IO. BAPTISTÆ SARACIO

Ferrariam.

SEMPER equidem existimaui, quod tu quoque sentis doctissime Saraci, non minimum fortuna præstare virtutem, in qua etiam una satis esse ad benè beatèq; viuendum putarunt, multi: tamen incidunt quadam tempora, cum ipse etiam habenda fortune gratia videatur. quod mihi nunc gaudeo contigisse. nam cum, aliquot ab hinc annis, consentiens multorum sermo, eximias ingenij tui suauitates assiduè prædicantium, in eam me voluntatem, ac mentem adduxisset, ut diligere te vehementer, & colerem: casu accidit proximis diebus, ut auctoritas tua, magnis atq; perpetuis erga Principes tuos meritis, virtutibusq; parata, expedire me hærentem, atque impeditum perdifficili negotio posset. hoc ego fortuna mea non vulgare beneficium esse duco. alterum est tua virtus, quod, cum tibi meam cupiditatem vir egre-

T S

gus,

gius, omniumq; humanissimus, Paulus Sacratuq;
ostendisset, contulisti statim ad rationes meas stu-
dia tua, spemq; nostram, iam propè languentem,
atque abiectam, crexisti, & confirmasti promissis
primum, deinde etiam officiis tuis. quo quidem
in me singulari merito, quibus tibi verbis gratias
agam, planè non reperio. vincit enim, vincit pror-
sus, optime Saraci, ingenium meum humanitas
tua. sed hoc ipsa fit virtus illustrior, cum in eos be-
neficia conferuntur, qui satisfacere non modò ip-
sa re, sed ne verbis quidem ullo modo possint. quod
tibi persuasum esse quis dubitet, qui consuetudi-
nem benemerendi tuam, à præstanti quadam na-
tura ortam, liberalium doctrinarum studio mi-
rabuliter auctam, cognoveris? veruntamen, quan-
do mihi non simul cum facultate voluntas quo-
que eripitur renumerandi, non nihil in molestia
gaudeo, & fruor tacitus officij conscientia, nec ta-
men futurum despero, ut, qua mihi nunc ad gra-
ti animi significationem deesse verba sentio, ea-
dem aliquando abundant, in tua benignitate à-
pud alios prædicanda. Interim sine me hoc im-
petrare ab humanitate tua, ut multò maiorem
esse putes observantiam, ac benevolentiam in te
meam, quam ullo unquam à me exprimi, ac de-
clarari officio possit. quod si, ut spero, facies, mihi
crede, præsentem gratiam, quam ex primis Sa-
crati mei litteris absolutam expecto, haud paulò
maiore gratia cumulaveris. Cupio, nisi graue est,

à te

à te salutarì meis verbis Ioannem Baptistam Pi-
gnam, & Franciscum Seuerum medicum Argē-
tensem. Vale. Venetijs.

AVLO SACRATO

Ferrariam.

SOLET interdū euentus esse gravior, quàm
caussa, interdum etiam caussa, quàm euentus. me
delectauit vtrumq; pariter in literis tuis. nam,
& ut latine ad me scriberes, homo tum domesti-
cis curis, tum etiam sedandis, ut audio, multo-
rum controuersis assidue distentus, certè amor
impulit, atque humanitas: & epistola tua ita
mibi ornatè, ita copiose omnes non modo animi,
verùm etiam ingenij tui partes expressit, ut nihil
vnuquam legerim libentius. Ego tibi antea, opti-
me Sacrate, tribuebam sanè multa, quæ pauci cõa-
sequuntur, prudentiam, integritatem, doctri-
nam, maxime verò præstantem quandam ad ex-
colendas officijs amicitias & voluntatis, & natu-
ra propensionem: istam verò orationis exornan-
de facultatem, quæ cum multi temporis, magnâ-
que videtur esse industria, tum verò, ut ego sen-
tio, atque vsu etiam didici, ab intimo quodam,
planèq; recondito depromitur artificio, vix putas-
bam tibi inter diuersa planè studia posse contin-
gere. Sed videlicet id me fefellit, quod ingenium
tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi
venie-

veniebat in mōtem, auunculi tui Cardinalis, Iacobi Sadoleti, praeceptis, & consuetudine domestica aditum tibi ad omnem gloriam esse patefactum, nam, cum ille cunctis virtutibus, quas laudabit posteritas omnis, assequetur fortasse nemo, bonorum, ac sapientium iudicio virorum excellerit: hac tamen in primis latine scribendi laude ita floruit, ut veteres illos propemodum aequauerit, nos quidem, per eandem viam cupientes excurrere, longè reliquerit. sed, ut ex epistola tua conicio, conseruabis hoc quasi patrimonium, familia vestra proprium, & hac tibi communis hereditas erit cum patrueli fratre tuo, Paulo Sadoletto, quem omnes homines ad egregia quaque natum intelligunt. Equidem in hoc mihi ipse plurimum gratulor, qui tibi harum litterarum, quibus nescio an quidquam non modò humanis, verum etiam ornatiùs esse possit, causam dederim. nam Iosephum Fasinardum, quem ob eius doctrinam, et mores egregios vehementer amo, oblitum arbitror modestia sua, cum de me loqueretur, & utrumque vestrum in eo consensisse, ut ille, te libenter audiret, pro veris falsa narraret, aut certe veris plurimum affingeret, tu illi, plena manu, ut saepe prodigius amor est, ea, quae prorsus non agnosco, in me conferenti, pro tuo in me studio libenter, & facile crederes. utinam quidem, qui vobis nunc esse videor, is aliquando esse possim: quod quia sperare non licet, ne cur optem quidem est.

Alcu

Meus in te animus (quid enim prater ea pollicear?) officio erit, mihi crede, singulari, quaque à te in meis rebus opera, atq; beneuolentia nauatur, perpetuo quodam erga te studio ita compensabitur, ut mihi nemo omnium, excepto amore domestico, te uno tharior, aut iucundior unquam esse possit. Franciscus Morandus, cuius ego consubernio, & quotidiana consuetudine mirifice delector, vir egregius, nec inris tantum ciuilis peritia, sed poetica etiã laude, & litterarum elegantia vehementer excellens, mutuo te diligit, & qua ego tuis verbis eum salute impertini, eandem tibi ut eius nomine his litteris adscriberem, diligenter mandauit. Tu saluere plurimum à me iubeas Ioh. Baptistam Saracium, deditum semper optimis disciplinis, maximèq; cupidum ornanda virtutis, itèmq; Franciscum Senerum Argentinensem, quem vidi nunquam, amo tamen sic, ut mihi te rivalem esse vix patiar. Vale. Veneris.

FRANCISCO ROBORELLO

Bononiæ.

MAGNAM habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumq; virtutum gloria prestantissimo, quod ab aliqua nos ob imitationem virtutis exorta similitudine ad summam beneuolentiam, coniunctionemq; traduxerit. te quidem cum eximia doctrina opinione
quam

quam apud omnes meritis consecutus es, humani-
tatis laudem velle coniungere, tum mea causa la-
tor, qui tua consuetudine nimium diu molestissi-
mè carui, meaq, in te perpetua voluntatis ipse
mibi egregie sum cōsciū, tum verò, quod inter te,
& Sigonium meum, viros tales, & plane duo nos-
tra Italia lumina, non optimè conuenire, feren-
dum vix erat. itaq, cū de nostra auctore Seri-
pando recōciliata gratia ex ipsius Sigonij litteris
cognouissem, feci statim, qua mea partes erant, vti
animo te complecterer, meq, tibi, leuiter antea,
nec sanè mediocri cum labore immutatū, liben-
tissime totū restituerem. A te peto, nō ut me mu-
tuo diligas, quod te iam facere, perpetuòq, factu-
rū certō scio, sed ut officijs etiam ita mecum cer-
tare velis, quibus et cupidè vincam, et vincar tu-
men non inuitus, ut nihil omninò neq, de mea in
te vetere obseruantia, neq, de tua in me beneuo-
lencia detractum esse videatur. quanquā hoc,
tua fretus bonitate & sapientia, cū sperauerim
antea, nunc ut planè confidam, littera tua fece-
runt, ad hominem bene doctū, & vtriusque no-
strum amantissimū, Raphaëlem Cyllenium pro-
ximè conscripta: quibus in litteris partim de me,
quo sum mirificè lætatus, amantissimè loqueris,
partim etiam typos gratos fratris mei, nescio qua
culpa amissos, benignissimè mihi polliceris, ac de-
fers. Ego, mi Robertelle, istam vehementer amo
voluntatem, quam tibi certè emetior: liberalis-

de verò tua etsi delector maximè, tamen, cur videri non est, cum officinam satis amplam & perelegantis huius generis copiâ magnis iam sumptibus instruxerim. tibi tamen, quia de comodo meo tua sponte cogitaueris, quod sine summo erga me amore fieri profectò non potuit, a què debeo, ac si rem omnium maximam meo pernecessario tempore detulisses. quod si à me paria, ac multo etiam prastantiora in omnibus rebus, quas ad tua laudem, tuique commodi partem aliquam pertinere intelligam, studia, et officia expectabis, nunquam te fallam. atque huius quidem te testem promissi, & quasi loco fœderis, quod à me violari nunquam patiar, hanc esse apud te epistolam volo. Camillum Palæotum, cuius excellentem humanitatem, consuetam pari virtute, non dubito quin præclarè cognitam habeas, & communem amicum, dignum Romulo parente filium, Pompeium Amaseum, rogo te, saluta meis verbis diligenter. Vale. Venetys.

ALEXANDRO CRISPO.

HABET hoc virtus, ut amicitias nullo intercessore conciliet. itaque, cum de studijs tuis, & incredibili quadam ad liberales artes voluntatis propensione, ex Sebastiani Leonis, familiaris mei, literis cognovissem, dilexi te statim, id quod intelligeres, vehementer optavi. nunc, quando
opinio-

opinionem meam de ingenio tuo susceptam epistola tua confirmat, ego quoque aliquanto magis ad te amandum impellor. quod verò etiam in amore mihi respondeas, tuamque operam, curam, & auctoritatem nullo unquam loco defuturam promittas: utrumque facio plurimi, & esse perpetuum cupio. quod ut confidam, tua probitas facit, multorum sermonibus. præcipuè verò Leonis nostri testimonio comprobata. Hic ego hortarer pro mea in te summa beneuolentia, ut acrim te ad omnem laudis cupiditatem incitares. sed neque industria tua cuiusquam indiget præceptis: nec te res ulla magis ad gloriam accendet, quam nobilitas tua, quam non dubito, quin sapè mente et cogitatione contempleris. tantum igitur te rogabo, ut istum teneas, quem cœpisti, cursum, nec te unquam aut voluptas, qua adolescentibus maxime suis blanditijs, & ficta boni specie perniciosas insidias tendit, aut fucatur rerum humanarum splendor à studio virtutis, id est, à vera, solidaq; gloria deducat. Vale. & Leoni nostro, doctissimo atque optimo viro, dic salutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT HANC ROGAM

tua à nobilissimo viro.

CV M in summis molestijs, quibus me fortasse immerentem fortuna vexat, qua quidem tibi
satis

satis nota sunt, unicum mihi solatium fuerit bene-
uolentia tua, quam opinabar me singulari quadam
ac perpetua erga te observantia, & studio quo-
dam incredibili consecutum: eo me solatio magna
ex parte priuatum esse, ex eo sermone, quem ha-
buit mecum proximè Drusus tuus, vehemen-
ter doleo. quod quidem eo patior acerbius, quia,
si posset augeri amor in me tuus, augeri potius de-
bere pro mea in te egregia voluntate, maximisq;
studijs, existimabam. quid enim, à quo primum
tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam,
de te senserim, ipse mihi optimè sum conscius: quid
verò pradicauerim, testes habeo, non leuissimos
homines, sed praestantes viros, eosque minime pau-
cos, quorum auctoritas, & probata vita vel sine
iureiurando facile fidem facere possit. quae cum
recordor, magnam ex officio meo voluptatem ca-
pio. propterea quod nihil vnquam mihi grati a-
nimi memoria iucundius aut est, aut vnquam e-
rit. & quanquam animum tuum nonnihil immu-
tatum Drusi verba significabant, cum ego perpe-
tuitatem amoris tui expectauerim, eamque tan-
ti fecerim, ut ex omnibus rebus humanis nihil pe-
ne pluris aestimauerim: tamen, non ut animatus
nunc in me sis, sed ut antea fueris, in omni mea
vita iucundissimè cogitabo, quaeque in amicitia
colenda à doctissimis viris constantia tributa laus
est, eam ut omnino consequar, enitar quantum in
me eris: non quod tua virtus cuiusquam hominis

laudationem, vel tua fortuna cuiusquam opes,
aut merita desideret: sed profectò apud sapientis-
simos homines, quem ego te in numerum refero,
significatio bona voluntatis, etiam si merita non
habet, pro meritis tamen est. Te verò, Princi-
pem egregium, omniumque virtutum apud om-
nes homines, maximèque apud omnes Principes
laude florentem, praterea ista ornatum dignita-
te, qua ad omnem laudem tacita quadam cobor-
tatione videtur impellere, figmentis commoueri
hominum improbissimorum, & alienis fortasse
donis invidentium, prorsus equum non est. Quid
enim? an ego tam prauus esse possim, ut optimo vi-
ro coner unquam in sermone detrabere? an tam
stultus, ut, qui mihi multis rebus prodesse, multis
etiam obesse possit, eum indignissimis laceram in-
iurijs? an tam ingratus, ut, cuius erga me sum-
mam humanitatem, ac benignitatem senserim,
de eo quidquā cogitem, aut etiam loquar iniqui-
us? Quid honor meus? an apud me nullius est pō-
deris? ille verò mihi vel ipsa vitacharior adhuc
fuit, eritq; in posterum. ita sum à puero educatus,
ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum
meorum. an igitur honor meus tantam ferre pos-
set inconstantiam? ille certè cum omnes maculas,
tum hanc, qua turpissima est, leuitatis, & intem-
perantia, respuit, ac reformidat. Quare, si pecca-
rem in te, magne Princeps, simul in me ipsum pec-
carem. quorum alterum ab officio meo, alterum
à volun-

à voluntatè nimis abhorreret. Quod igitur neque committere debeo, neque possum, id mirarer equidem à te credi, si planè, quæ ad me delatæ sunt, vera omnia putarem. sed primùm haud libenter id credo, quod ininiciuitatem, ac sollicitudinem affert animo meo: deinde, quod indignum videtur bonitate tua, quam ego, ut maximè omnium habeo cognitam, ita maximè omnium efferre laudibus ubique soleo: postremò, quod cum ipsa veritate pugnat. Quod autem, quiddam etiam de liberalitate mea gloriose à me iactatum, idem comminiscuntur: impudens mendacium est, ac, ne alijs utar argumentis, te ipso teste falsum. nam, fuisse me tui perstudiosum, omnia tibi, tuisque, quæ potuerim, obsequia, atque officia præstitisse, verè dixeris, & multi sciunt: quo tamen ipse nomine gloriari non soleo, contentus ipsare sum: verum fuisse me, cui multa desunt, in te, qui cunctis rebus abundas, liberalem, & de meis rivulis penè aridis affluxisse aliquid ad tuos uberimos fontes, certè nemo dixerit, nec, si quis diceret, ego agnoscerem. Hoc igitur uno, quod inanissimum esse constat, reliqua, mihi obiecta, refelluntur. patent insidia maleuolorum: infirmatur, ut sæpè solet, à se ipsa, & suo quasi gladio ingulatur improbitas. itaque recreor paululum in acerbissima molestia: ut etiam hoc sperem, si quæ voluntatis tuæ facta mutatio sit, quod quia meritis minime sum, ideo minimè possum credere, me tamen

ab humanitate tua facile impetraturum, vt te,
 mihi totum restituas. nec enim decet, apud talem
 virum, tantumque Principem, natura bonum,
 iudicio, & consuetudine optimum, consilijs & ar-
 tibus locum esse hominum perditorum. quam mi-
 hi spem vt confirment littere tuae, peto à te pro-
 mittere non solum ergate, verum etiam
 erga tuos omnes obseruantia: idque à te
 summa tua, tuæque familia di-
 gnitas postulat. Vale.

EPISTO.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDO-

TO EPISCOPO.

Atrebatensi.

CV M antea tibi, ex hominis mihi amicis-
simi, tuoque studioissimi, singularis viri,
Octauij Pantagathi sermone tribuebam pluri-
mum, ac te, nondum mihi de facie notum, colere
tamen, & diligere non vulgariter cœperam: tum
verò, ut legi orationem tuam, nuper habita in
Symbalo Cameracensi, qua nescio an quidquam
adhuc viderim præstantius, dici vix potest, quâ
tum ad meum de te iudicium, quantum etiam
ad amorem accesserit. vidi enim, ut in tabella pi-
ctam, atque expressam, ingenij, doctrinaq; tue i-
maginem excellentem: quam intuens, amori tui
sum incensus incredibili, sic, ut ardentius esse ni-
hil possit. & quanquam assiduus distinebar curis,
feci tamen studio scilicet impulsus, ut his tibi lit-
teris aliquam voluntatis in te mea significatio-
nem darem. nam, et si tu is es, cuius virtutes, qua-
si pleno theatro spectata, iam ita nota sint, ut nec
augeri cuiusquam præconio, nec minui vitupera-
tione possint: me tamen ita animatum esse velim

existimes, ut, cum multi certatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel principatum appetam, vel superiorem certe feram neminem. Nam, quod te de studijs meis non pessimè sentire, & Ioannes Richardotus, praeclara indole iuuenis, natus ad omnem laudem, planèque te auunculo dignus, affirmat, & littera tua, ad illum scripta, significant: valdè triumpho, atque istam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copys, atque opibus non comparo solum, verum etiam antepono. quid enim optabilius, quàm is placere, quorum virtus, & vita tum principibus viris, tum etiam populo placet vniuerso? quid autem accidere cuiquam possit illustrius, quàm à te laudari: qui ita viuas, ut nihil agas, nihil expetendum putes, nisi cum eximia laude coniunctum? notum enim genus est institutorum tuorum, nota industria, nota cura pro salute animarum vel tuenda vel recuperenda. Scimus, quos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim iam colligant, partim etiam expectent: dicerem, nobis invidentibus, si aut in Christianum inuidia caderet, aut ex eo generare virtus esset, qua non longè distribui, non, communicari passim facile posset. quod cum ita sit, non commissa tamen, ut te hortor, ut ad nos quoque tua scripta peruenire velis. quod enim publice profuturum videtur, in eo neque cuiusquam hortationi bonitas tua, neque consilio prudentia locum relinquit. laetabor potius, quod ea sis & volunta-

luntate, & virtute praeclatus, ut optimè de Christiana Repub. mereri, eamque miseris temporibus labefactatam confirmare maximè possis. quo facto, tibi maximam gratiam ab omnibus bonis, tibi que perennem gloriam, et ea, quae summis meritis proposita sunt, praemia consequeris. A me velim, si quid tua, tuorumue causa prestare possim, quanquam, et quam tu firmus ab omni re sis & quam ego imbecillus, intelligo: veruntamen, si accideris, ut vel amplitudini, gloriaeque tuae, vel eorum, qui tibi chari sunt, commodis servire possim, expectabis eadem à me, quae soles ab ijs, quorum valde cognitam habes fidem, benevolentiam, obsequantiam. dabo operam, & assequar ut spero, ut opinioni tuae officia mea respondeant. Studium quidem, si res poscet, exstabit eiusmodi, ut nec obscurum esse, nec mediocre videri possit. Vale. Roma, Prid. Id., Septemb., M.D.LXV.

NICOLAO GOTIO

Epidaurum.

MULTA virtus praemia, sed nullum habet seipsa praestantius. itaque, nisi te ipsum prorsus ignores, valde te latari necesse est, mi Nicolae, tu doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amicissimi, cuius testimonio plurimum tribuo, Pauli Bosii litteris iam pridem habeo cognitam, altera sese ostendit in episto-

la tua, sic, ut speciem egregiam veteris Romanæ
lingua propemodum in te vno mihi videar agno-
scere. Quocirca patria tua gratulor, quam pra-
claris institutis, opibusque florentem precipua
quadam scientia tua gloria nobilitas. Gratulor e-
tiam mihi de amicitia tua: cum qua, mihi crede,
neque Regum opes, neque vlla omnino fortuna
bona confero. Nec verò Imperatores illos vete-
res, quorum bellica facta historia celebrant, tan-
tam è suis triumphis, atque ex insigni illa laurea
cepisse voluptatem existimo, quantum haurire
me sensi, cum eam partem legerem litterarum
tuarum, in qua, rationem studiorum meorum pro-
bari tibi vehementer, significas. quod si tu aliter
sensisses, mutassem institutum, meque ad consilium
tuum, tuaque præcepta totum contulissem. Et, quo-
niam, quid præstare possis, video, cupio, te aliquid
mā dare litteris, quod ad posteros perveniat. Pla-
ra vellem, sed auocant negotia. unum illud addā,
te mihi esse in oculis, idque tuo merito. ferus enim,
ac ferreus nimis est, qui te amore singulari non
amat, tot præditum suauitatibus ingenij. Ego ti-
bi à me singularem beneuolentiam, & perpetuā
tui nominis obseruantiam polliceor. Vale. IIII.
Id. Sextil. M. D. LXI.

IO. SARIO ZAMOSCIO

Patauium.

SÆPE mihi antea litteræ Caroli Sigonij,

en

tui quantum tribuam non ignoras, praclarum & humanitatis, & ingenij, doctrinaque tua testimonium dederant: itaque te etiam complexus amore non mediocri, sic, ut fauerem tua laudi mirabiliter, idque ut ipse illustri aliquo signo intelligeres, vehementer cuperem. ut optabam, ita contigit. nam, cum tu animum induxisses valere me gratia apud Petrum Misconium, florentem virum honoribus, opibus, omniq[ue] virtute, facile impetravit à me Sigonius, cum tuo nomine rogaret, ut e[um] te commendarem litteris quam possem diligentissimè. verù, ut est Misconius in liberales doctrinas egregiè animatus, & ingeniorum existimator intelligens, non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quam mea commendatio profutura sit. ut ut erit, ego mihi interim facultatem esse datam testificanda benevolentia in te mea, etià atq[ue] etiam lator. quod ita velim interpretèris, ut accepisse me beneficium, non dedisse, existimes: quando hinc vel orta inter nos, vel certè aucta amicitia est, & mutuo iam litterarum quasi pignore confirmata. quod si ad hanc animorum consensu-nem, qua tamen coniungi absentes videmur, communicatio sermonis, & suauitas consuetudinis posset accedere, id quod forsità optamus pariter, sperare mihi per meas rationes, tibi per studia tua non licet: praestantes, opinor, fructus caperemus eorum studiorum communione, qua qui verè sapiunt, sola esse instar vita putant. quamquam hanc

mibi aliquanto iniquius, quàm tibi, ferendam esse iacturam intelligo. in enim istis & abundas otio, cuius mibi fructus, nisi commentarer interdum aliquid antelucanis horis, planè eriperetur omnis: & cum te Sigonio nostro, humanissimo virò, non ijs modò artibus, quæ specie quadam alligant, & defessum grauibz curis animum recreant, verum etiam ijs, vnde ratio sumitur, & moderatio vitæ, instructissimo, totum, ut audio, desideris, mibi crede, non est, quod aliunde quidquam petas, aut cuiusquam præterea vinam in hoc genere vocem desideres. Quare isto bono frui, dum licet: in quo tamen admonitionē, & consilium meum prudentia tua non expectat, atque hoc quidem nomine tibi plurimum, ut debeo, gratulor: me verò absentem dilige, itaque statue de mea voluntate, ut multos credas usu, & familiaritate, quotidianisq; officiis coniunctiores tecum esse posse, quàm me, amore autem, & studio, prorsus neminem. Vale, Roma, Kal. Nouemb.

PETRO MISCOVIO.

A qua die, accitus à summo Pontifice, ad Urbem veni, otioso nunquā esse mibi licuit, & quantum diuino, eadem perpetuò erunt omnia. neque verò salutationibus quotidianis, quarum pleraq; mibi quidem voluntaria sunt, necessarias quasdam alyz ambitio facit, valde me deditum esse velim existimari.

existimes. valeant hac, & si quid est generis eius-
modi: ego in ea cura, quam suscepi, ut emendati
edantur sacri libri, mihi esse harendum intelligo,
& eò magis, quòd ad res praeclaras, communemq;
animorum utilitatem, ita Pontificis voluntas in-
cumbit, ut excitet studia multorum, eaque inter-
mitti, aut languescere non sinat. quae si tibi, ut ar-
bitror, iam nota sunt, non dubito, quin me, cessan-
tem in officio litterarum, omni vel negligentia,
vel obliuionis amicitia inter nos instituta culpa
liberes. sin ex me primum hac accipis, a quorem
saltem in posterum te mihi praebere debebis, et ex-
istimare id, quod res est, me tibi ex ijs, quos in lon-
ginquis terris viuentes, similitudine mihi studio-
rum coniunctos, libenter coepi diligere, praeipu-
am uni praestare memoriam, atq; obseruantiam,
nec mei iam in hoc officio dissimile esse posse, quan-
do tu quoque, et audio, quotidie tui similior es, id
est, earum virtutum laude praestantior, quarum
fama tibi multo non mediocri voluntate, me ve-
rò aliquot abhinc annis planè singulari studio de-
uinxit. Ac vide, quid verus amor valeat. ego cū
tibi me comparare nulla re audeam, ne utrumq;
nostrum videar ignorare, tamen, cuius in te animi
sum ipse mihi conscius, in eo te respondere, libèter
credo. fert hoc humanitas, postulat consuetudo
tua, exigit etiam amicitia nostra, cuius equidem
recreor memoria, honestor etiam nomine. hac spe
fretus, à te peto, ut Ioannem Sarium Zamosciū,
qui

qui hanc epistolam cum suis litteris ad te mitteret, ita complectaris, ut meam commendatione, quod ille sibi persuasit, valuisse plurimum intelligat. est in familiarissimis, atque intimis Caroli Sigonij: et excellit, ipso teste Sigonio, morib⁹, ingenio, omni denique indole virtutis. iam, qua mihi cum Sigonio intercedat necessitudo, quanta studiorum, animorumque coniunctio, quam consentiamus in litteris, aut quam suauiter interdum dissentiamus, ut ego mihi illum semper anteposuerim, ille mihi semper tribueris plurimum, utriusque scripta declarant. suscipe igitur, si quid non modo mea, verum etiam Sigonij causa vis, & orna, quantum pates, excelsum doctrinis iuuenem, praestantis animi, natum ad patriae suae decus, tui verò mirifice studiosum, atque per amantem. nos enim simul in illo ornabis testimonio beneuolentiae tuae, quam cognosci à quamplurimis, & nos aliquid apud te esse, quia vehementer hoc ad nostram laudem pertinet, propterea vehementer cupimus. Vale, & Patricio meo, nisi graue est, salutem meis verbis plurimam. Roma. XIII, Kalend. Octob. M.D.LXI.

JO. SARIO ZAMOSCIO

Pat auium.

EST, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs litteris, quas ad ornatissimum virum,
Petrum

Petrum Misconium, de te scripseram. quāquam hanc ego iam latitiam animo praeceperam, quippe quiet Misconij præstantem humanitatem cognitam haberem, & in te ipso esse multa, qua amorē conciliant, non ignorarem. quod si te nobis, id est, alienioribus, tua virtus ita commendat, ut cupiamus tua causa, quidquid possumus: cur eadem virtus omnia tibi à tuis, nulla cuiusquam cōmendatione, non impetret? hoc te quoque existimare, cum intueor studia tua, facile mihi persuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hac, qua tibi proposita sunt, quāq; adeptus in summo splendore ac dignitate viues, ea tibi artes chariores quotidie sint, cum praesertim excellere te intelligam industria, doctrina, eloquentia, sic, ut alios tua laude commoueas, exemploque doceas, malè suis rationibus consulere, si quem à sempiternis premijs paucorum annorum labor aueriat. Patricius denuò cupit Venetijs imprimi sua fragmenta, in eare meam operam videtur exposcere: nec mihi volūtas deest: amo enim hominem amare non vulgari: sed, absens quid possim, non video: nec libenter suscipio, quòd si parum succedat, amici animus offendatur, & ego illius angar molestia. scribam tamen ad eum, cum vacabo. nam nūc occupationibus valde urgeor. Vale. Roma.

IOANNI TERRITIANO

• Sermonetam.

ETSI

ETSI eram valdè districtus earum rerum
 cura, qua ad sacrorum librorum editionem per-
 tinent: cui toto muneri, me esse à Pio IIII. Pō-
 tifice Maximo non contemnenda conditione pras-
 positum, credo te audisse: tamen, acceptis litteris
 tuis humanissimè scriptis: & elegantissimè, vicis
 occupationes meas, nec à me responderi nihil est
 passa recordatio nostra veteris amicitia, quam à
 virtute ortam eadem postea virtus aluit, atq; cō-
 seruauit. Ego te, mi Turrítiane, quo primum die
 cognoui, dignissimum daxi, quem omnes homines
 in oculis ferrent: ita sum delectatus ingenio tuo,
 ita doctrinam, ita mores probaui. Consuetudi-
 nem tuam, atque vsum inter nos assiduum, cum
 vehementer expeterem, per vtriusque rationes
 consequi non licuit. nunc, siue casus, siue nostra
 voluntas ita tulit, ut ego Roma, tu Sermoneta
 viueres: lator plurimum hac locorum propinqui-
 tate, & spero futurum, ut maiores mutua bene-
 uolentie fructus, si minus praesentes, litteris sal-
 tem consequamur. ego tibi omnia qua potero, di-
 ligenter officia praestabo, memoriam quidem, &
 beneuolentiam, ut debeo, singularem. De tuo
 statu, audieram antea sapè à Laurentio Gam-
 bara, proximis autem diebus à familiari tuo, iu-
 uene suauissimis moribus ornato, cognoui ea, qua
 mihi latitiam attulerunt incredibilem: valere te
 gratia, & autoritate apud Sermonetanam Car-
 dinalem omni laude cumulatum, cuiusque fra-
 trens

trem, Bonifacium, Principem, maiorum suorum
 virtute simillimum: in Auditoris munere nun-
 quam te à iure, & aequitate discedere, consequi
 tamen humanitate, & ingenij præstantia, ut sum-
 mis, & infimis charus aequè, iucundusquè sis: si-
 holum te habere indole optima, quem patris do-
 mestica virtus ad verum decus excitabit. Hac
 de te, ut optabam, qua spero fore perpetua: de me,
 præter ea, qua ab alijs accepisti, nihil fere habeo,
 quod significem. valeo satis commode: filius discit
 apud me diligenter: nec pœnitet, quantum profi-
 ciat. viuimus, mediocri fortuna contenti. Vale,
 & clarissimo Principi, cuius ego parentem, cum
 viueres, animum autem pater meus omni obseruan-
 tia coluit, salutem plurimam, officiose manum of-
 culatus, meis verbis dices. Roma. VI. Id. No-
 uemb. M.D.LXI.

ANDRÆ SILVIO

Venetias.

VIX credas, mi Silui, quàm sapè in magnis
 occupationibus tangar desiderio tui, non enim tua
 suauitatis, non ingenij, nō etiam pudoris ingenui
 quo delector in primis, exemplum facile reperio.
 moneor etiam promissō illo tuo interpretationis
 Horatianæ, de qua te absentem interdum admo-
 nere possum, præsentem quotidie appellarem, ac
 penè conuicio exigere. quis enim, qui de poetis
 modè

modò iudicare aliquid possit, vni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenij, vel sententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnoperè tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, velle te omnia, quae ille à Gracis plurima transtulit, ut suam poësim, tanquam auro purpuram, illustrares, diligenter colligere, oculisque omnium, ut imitandi, ratio pateat, subiungere. totum opus erit egregium: sed hanc maxime partem, in qua non admodum aliorum elaborauit industria, à te homines eruditi vehementer expectant, & angetur expectatio sermionibus meis. Quare velim, si quid ego apud te sum, vel potius, si tibi ipse charus es, ad urbem te conferas ineunte vere, nusquam certiora aut maiora bonis artibus proposita sunt pramia. alijs in locis, tanquam peregrina, procul adspicitur virtus, hic statim colitur, ut domestica complexu excipitur, fouetur sinu. quis autem ipse sibi tam iniquus esse velit, ut, vbi aliquem possit, atque ad eò maximum suorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi non & sedem ponere, & perpetuam vitam ducere, animum inducat? exempla ne quaeras: vndique enim suppetunt. Hac tantum scripsi raptum, in magnis temporis angustiis, ut intelligeres, me esse memorem amicitiae nostrae, & cum assiduis distinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale Roma, I dis-
bus Nouemb. M.D.LXI.

IOAN.

IOANNI BAPTISTÆ TITIO

Florentiam.

CVM, quid ageres, ignorarem, nec iam, ut
ingenue fatear, tui desiderium satis ferrem: quip-
pe tua mihi suauitas, tuum ingenium, tua littera
sapè occurrūt: amore sum impulsus, ut hac in ma-
gnis occupationibus ad te scriberem. Et, ut ordi-
ar à rebus Romanis, id primum cognosce, tran-
quilla hic esse omnia, nihil turbulenti, nihil ad-
uersi. ciuitas quotidie magis hoc Pontifice reui-
uiscit, ita non modò ipse excellit iustitia, pietate,
beneficentia, verum etiam suos omnes, egregia il-
los quidem ad virtutem indolis, veruntamen suo
etiam exemplo, quales esse debent, tales præstat.
quod in magna potestate, rerumq, copia quam nò
facile contingat, utinam veteribus tantum, non
etiam recentibus exemplis cognitum haberemus.
Multis locis adificatur strenue. nam Pontifex,
et præstanti animo est, antiqua illius Roma spe-
ciem eximiam, & formam cogitatione, ac mente
complexus, excitari præclara monumenta, vias
restitui veteres, nouas muniri, aquas etiam à lō-
ginq, fontibus impensa maxima in urbem du-
ci iubet. quæ cum erunt absoluta, nihil ad spectu
pulchrius, nihil magnificentius, aut etiam com-
modius esse poteris. Ego, quamquàm tum alijs re-
bus, tū officio salutandi molestissimo quotidie fe-
re distineor, incundè tamen satis vino: si modò bon

Aa

mini,

mini, scientia cupido, sine librorum usu, quo ca-
reo perimitus, iucūdi quidquam esse potest. Pra-
la nostra, comparatis iam ferè omnibus rebus,
qua ad imprimendum pertinent, propediem in
officio erunt, & à Cypriani epistolis, quod felix,
faustumq; sit, initium fiet. De tuo statu expecta-
bam omninò aliquid ex litteris tuis: idq; postula-
re videbatur amicitia nostra, sed, cum ea spes me
fefellerit, nolui committere, ut vicissim ipse offi-
cium meum desiderare posses. Vale, & salue à fi-
lio meo, cui raptim hac mane dictavi, cum in Va-
ticanum, negotij causa, properarem. Roma, No-
nis Decemb. M.D.LXI.

IOANNI TERRITIANO

Sermonetam.

IN magna iucunditate, quam tua mihi attu-
lit epistola, molestia nonnihil, ac doloris adpersit
illa pars, in qua, Bonifacij Caietani nomine, Prin-
cipis egreij, cuius causa velle me omnia atq; eti-
am debere confiteor, accuratè petis, ut ad eius fi-
lium liberalibus excolendum disciplinis conferam
studium, & industriam meam. quod idem antea
cum & sapè, & vehementer peterent Cardina-
les aliquot, optimè de me meriti, inuitus equidem,
tamen pernegavi: neque verò ob eam causam,
quia, priuatum docere, praesertim in urbe Roma,
dignitatem non habere, arbitrantur multi. quod
mibi

mibi quidem videtur secus: quod enim scire honestum est, id cur docere turpe sit, non intelligo: sed multò magis, quia publici muneris cura, libenter à me pro communi utilitate suscepta, vacui sane temporis minimum relinquit: & id ipsum, quod relinquitur, iure quodam suo sibi postulanti, atque exigunt studia mea. quanquam ab his me sapè vel salutandi necessitas, vel amicorum auellit in terpellatio: ita traducuntur dies. honestè inquires. fateor, addo etiam, satis iucundè. non enim me μισόειν Δεσπότην quendam, abhorrentem à consuetudine hominū, & humanitatis expertè, natura finxit. veruntamen, cū illa, tibi non ignota, studiorum nostrorum suauitate voluptatem nullā comparo. quod si nobilissimi adolescentis conformandum optimis artibus ingenium suscipere, valdè mihi cogitandum esset, quid patri eius, et patrui, quid etiā aui memorie, quem colui studiosissimè, quid familiae claritati deberem. sapè mihi occurreret mea fides, & suscepti ratio muneris, & hominum quoque opinio, cui seruientium esse non ignoras. qua profectò vel singula tanti sunt, ut maximam à me diligentiam flagitare videantur: cū in hac tot rerum occupatione tanta ne mediocrem quidè præstare possim. Filius meus, cui te benè ominari gaudeo, mea voce iam, qua quotidie ferè aures eius antea personabant, in discendo nō utitur. sic enim intrat, versatur lingua, ut suo iam studio potius, quàm nostra proficiat industria. Quare velim eo te esse

loco fingas, quo ego sum: & si nec officij me putas
ignarum esse, nec obstare, quo minus officio satisfac-
ciam, voluntatem vides, tribuas hoc amicitia no-
stra, & equitati tua, vt causam meam apud op-
timum Principem diligenter agas, eiq; de meo sen-
su, et studio ista fidem facias, nihil vt sibi tam esse
deditum sentiat, quam operam omnem meam,
atq; curam, nec malle me quidquam, quam eius,
cum possim, obsequi voluntati, & cum nō possim,
vehementer angī. hoc tu cura, & perfice, si me
gravi sanē sollicitudinis onere leuatum vis. faci-
le, vt opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipsa,
quod cupimus, impetrabit. id quē à te, ne videar
humanitati tuae diffidere, pluribus verbis petere
non debeo. Vale. Roma, XVI. Kalend. Ianui.
M.D.LXI.

COLÆ ANTONIO CARAC-
CIOLO MARCHIONI VICI
Neapolini.

AVVM tuum Marchionem Vici, virum
omni laude cumulatum, vita excessisse, amicorum
littera significans. quo equidem nuncio, primū
vehementer sum commotus, cum mihi venires in-
mentem doloris tui, quem ex illius interitu, con-
spectu erepto charissimi hominis, & fructu amiss-
so maximarum virtutum, quibus in vita excel-
luis, iure suscepisti: deinde, vt me collegi, occurre-

bant

hant multa, quamobrem animus meus à merore
 abductus nō mediocri solatio conquiesceret. Quid
 enim est in hac vita exoptandum? vita ipsa, duxeris
 aliquis. num quid præterea? virtus, & bona
 existimatio, sine quibus ipsum, vivere, sapientibus
 iucundum non est, ampla fortuna, quas Peripatetici
 non neglexerunt, amicitia quarum usus
 in secundis rebus delectationem, in aduersis utilitatem
 semper, interdum etiam salutem affert. At hac auro tuo,
 diuino quodam munere, omnia contigerunt: qui & ad
 vltimam ferè senectutem vitam perduxit, & sempiternam
 laudem, militari scientia, ac fortitudine partam,
 posteris reliquit. opibus autem non abundauit solum,
 verum etiam optime usus est, amicitias, & clientelas,
 officys, & liberalitate quesitas, coluit diligentissime.
 Qua cum ita sint, non tibi dolendum est eius interitu,
 quem sciebas natum esse mortalem, sed letandum potius,
 quod ita vixerit, ut minimum ei mors, qua multorum
 nomina cum corporibus exstinguit, adimere posse videretur.
 viuet enim annus tuus, viuet, inquam, in hominum memoria,
 quam diu probitati, consilio, virtuti locus erit. atque ille
 quidem latari vebementer solebat, cum te nepotem suum,
 omni decore florentem, heredem sibi futurum cerneret,
 non earum modo rerum, qua fortuna bona dicuntur,
 sed etiam virtutis, ac sapientia, qua neque à fortuna
 dantur, nec eripiuntur unquam. itaque debes eniti, et cu-

rare, quod te iam egregie prestare audio, ut eius
in te virtutes agnoscantur, & , quam vera gloria
viam iam ingressus es, per eam celeri cursu eodem
pergas. sic enim breui ad ea, quibus in bonis om-
nibus mirifice fauentibus, ac latantibus, appro-
pinquas, immortalitatis pramia peruenies. me
quidem perpetuo praeconem laudum tuarum, si
quid mea vox valeret, fore pollicerer: studio ta-
men, & conatu, si minus re ipsa licebit, fortasse
cōsequar, ut, qua mea sit erga te observantia, qua
de tuis virtutibus opinio, qua tua simul in me me-
rita, homines intelligant. Vale. Roma. Pridie
Kalend. Mart. M.D.LXII.

IO. ANTONIO SERONI

Neapolim.

EST I non dubito, quin tu pro tua prudētia,
quibus assidue distinear curis, & qua negotio-
rum onera sustineam, praeclarè intelligas: tamen
peccasse mihi videor, nec à me ipso veniam facile
impetro, qui, acceptis litteris tuis, humanitate si-
mul, & ingenio conditis, respondendi officium ad
hāc vsq³ diem protulerim. hac enim me esse men-
te, velim existimes, ut nihil aut à fortuna conse-
qui, aut ab industria possim, quod tui similisum ac
micitijs anteponendum putem. itaq³, nullius mihi
nō modò culpa, sed nec erroris cōscius, magno ta-
men in dolore verfor. appellasti me prior suavissi-
mis lit-

mis litteris, ornasti laudibus: amoris nulla signifi-
 catio est, qua vacauerit epistola tua quibus in re-
 bus gratia referenda facultatem nō habeo: studia
 tamen, & memoria benignitatis tua, partes meas
 facile tuebor. quamquam, quod ad laudes atti-
 net, quas in me plena manu congesisti: vix possum
 constituere, latitig ne plus, an molestia mihi attu-
 lerit iudicium de me tuū. nemo fere amat, nisi de
 quo bene existimat: cur igitur, à quo amari ve-
 bementer cupio, ei me talem videri, qualis nunc
 quidem certè non sum, atque utinam aliquando
 esse possim, nō vebementer gaudeam? rursum, cum
 ad me ipsum cogitationem conuerto, meiq; vires
 ingenij cum opinione tua confero, statim illustrat
 veritatem ratio, errorēq; mihi tuū cum pudore
 meo, atq; etiam, ut verè dicam, non mediocri
 cum dolore patefacit. quamquam, cur ego errare
 te credam, qui studio, & doctrina iam pridem es
 afsecutus, ut minimè omnium in hoc genere falli
 possis? nec seruire aurib⁹ certè vis, homo ingenuis
 disciplinis cruditus, quid ergo est? Socratē vide-
 licet imitaris, & ironia te delectat. nam, quod tua
 bona minnis, nostra verò, si qua sunt, auges, amo
 equidem in altero modestiā tuam, in altero huma-
 nitatem: verum hoc scito, & patere a quo animo,
 me de te ipso contra te sentire, persuasum iam ele-
 gantia, & subtilitate litterarum tuarū: quas qui
 legerit, quam longè per eloquentia viam proces-
 sū, intelliget. De me autem, utinam sententiam

tuam scripta mea non refellant: quibus ut ingentium non defuerit, quod tu existimas, ego aliter statuo, diligentia certè, qua subleuare ingenium potuit, in magnis occupationibus, et valetudinis infirmitate semper defuit. Quare omitte, quæso, ironiam istam, et æqual lance vtrumq; nostrum perpende: ita fiet, ut, quæ in me ornamenta contulisti, maximam eorum partem in te transferas. Ego enim, si quis voluntatem, vel si etiam industriam in me laudet, facile patiar: cetera non agnoscam. te verò, quanquam antea eruditissimi, & in primis acuti inuenis, Io. Vincētij Pinelli testimonio magnoperè credebam, tamen ex una tua epistola, tanquam ab ungue leonem, planè totum cognoui, itaque, cum tibi de ista præstantis ingenij facultate, doctrinæq; copia plurimum gratulor: tum verò, ut tua bona noris, id est, ut aliquid litteris mander, quod omnis posteritas in manibus habeat, pro instituta inter nos amicitia non hortor solum, verum etiam rogo. Quod reliquum est, licet inter bonos haud valde necessariam officij promissionem existimem, præsertim in ea necessitudine, quam studiorum similitudo peperit: omnia tamè, quæ præstare possum, quæ summa esse cuperem, sed ea tamen, quacunque sunt, in omnibus tuis rebus, minimis, maximis, æquè tibi polliceor, ac si iampridem amare cœpissemus inter nos. hoc enim, & alijs frui privilegijs decet eas amicitias, quæ à studio virtutis emanant. Vale. Roma. Kal. Mart. M. D. L X I I.

NICASIO CASLETANO

Patanium.

PAT AVIVM te venisse, qua semper urbs officina quadam est habita doctrina, lator equidem communium studiorum causa plurimum. cerno enim iam animo, ubi tu philosophiam cum eloquentia coniunxeris, quantum ornamenti literis nostris, quantum splendoris accedet: sed mecum actum est incommodius, quia, quò tempore nobis, unius diei tantum intervallo disjuncti, praesentes amicitia nostra fructus nullo negotio capere licuisset, quo mihi optatius, aut iucundius esse nihil potuit, tunc abesse à te cogar, & omnem suavitatis, delectationisq; nostra spem in mutua litterarum officio reponere. crede mihi, hac ego cura vehementer angor: quippe, cuius imaginem humanitatis, ingenij, eloquentia iam pridem vidi in epistolis tuis, ac saepè sum animo contemplatus, ea si propius adspicerem, qua laetitia, qua voluptate perfunderer? valeant, si qui aut opes, aut honorum insignia, vel illustrium virorum ambiciosas salutationes tanti aestimant, ut hac bonis, iucundis, sapientibus, id est, tui quàm simillimis amicis anteponant. Accedit ex occupationibus molestia, quibus impediòr, quo minus tecum per litteras quàm sapissimè colloquar. quod ob eà quoq; causam ad te scribo, ne mihi visio versas, nève oblivione, aut negligètia mea potius, quàm nego-

Aa 5

tiorum

tiorum multitudine, factum suspiceris, quod paulo serius fortasse, quam expectabas, epistola tua responderim. nulla enim re magis, quam deserti officij memoria, crucior, nec tamen ab amicis plus, quam commodum eorum, aut etiam voluntas ferat, unquam postulo. itaq; amicum nostrum cur excusares de infrequentia litterarum, causa nihil fuit. quiduis enim mihi potius persuadere patiar, quam ei me absenti effluxisse ex animo, quem ego presentem quibus coluerim officijs, quaq; ad eius laudem studia contulerim, optimus ipse testis est. At scribis perquam raro. Fortasse antea vita consuetudo ita fert. fortasse etiam, cum velit, per negotia, non licet, vel priuata, vel publica: aut si licet, nostram amicitiam, qua satis per se firma est, non modo litteris, sed nec ullo prorsus officio putat esse fulciendam. qua ego quoq; in sententia sum. & tamen ita me comparavi iam pridem, si quid ab amicis prater meam expectationem omititur, id ne accipiam durius, & malim omnia mitiorem in partem interpretari, quam committere, ut sanctissima necessitudinū iura suspicio, plerumq; falsa, violare possit. Atq; hac ipsa, nisi grane est ad eum perscribas velim: et hoc addas, me, cum primum Romam veni, de meo statui litteras ad eum dedisse: quas à communibus amicis fidelis, & certo tabellario commissas, perisse non arbitror, ab eo tempore noui nihil in meis rebus contigisse, nisi hoc nouum videtur, mihi cum hoc caelo, cuius

lo, cuius multi gravitatem non ferunt, adhuc quidem optimè convenire, quod ei fore iucundissimum, certo scio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaëlem Sophianum, praestantes viros, mihiq; & studijs, & amore coniunctissimos, cur litteris opus esse commendaticijs existimem? quasi non eorum uterq;, ut doctrina, sic etiā humanitate excellat. & profectò iam tibi ad eorum amicitiam, qua vir bonus & studiosus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo intercessore, virtus tua, illiq; te cognitum diligunt, tuaq; in primis consuetudine delectantur. qua ego interdum cogitatione ita fruor, ut hac etiam specie falli me sinam, quasi ipse vestris deambulationibus, et sermonibus intersim. Ego hic, nisi me noctes aliquantum adiuvissent, caruissem prorsus litterulis nostris, quarum suavitatem pascor. nunc, aequato iam noctibus dierū spacio, vereor, ne non otij quantum vellem relinquatur. Tu quam libèter Patavi sis, quamq; diu te futurū putes, quo utaris in philosophia doctore, (nam Genuam, omnium facile principē, rariore iam dentium ordine minus explanatè loqui aiebant) hac si ad me scripseris, & simul, de singulis publicè interpretantibus quid sentias, duplicem fructum capiam, & quod ea, qua scire aueo, cognoscam, et quod ex litteris tuis, in quibus vernaculum illum Romani sermonis leporem, & pland Ciceronianam elegantiam mihi videor agnosce-
Vale. Roma, IIII. Id. Mar. M. D. LXII

HORA-

DE virtute rectè sentis, ea coniungit absen-
tes, & in eos, quos nunquàm vidimus, amorem
conciliat. quod autem, ut me, quasi aliqua virtu-
te pradium, diligeres, adductū te significas: am-
plector voluntatem tuam: de amoris causa non
disputo. sit ita, ut existimas, vel potius, existimes
quod lubet. nam ego me tibi, qui sis, nunquàm
aperiam, ne de amore in me tuo, quem video esse
non vulgarem, aliquid atque adeo multum detra-
hatur. Ego, primum quod honorificè de me sen-
tias, deinde quod id ipsum elegantissima mihi de-
clarandum epistola putaueris, tantū debeo, quan-
tū intelligo persolui à me vix posse. nam, et si nul-
lum à me officium, aut studium, quod ad tuam
laudem, aut rem pertineat, desiderari à me pati-
ar: tamen, quod tu me prior tua sponte ad iun-
gendam inter nos amicitiam pronocaueris, par
pari referre, vel si omnia tua causa prastem, nū-
quàm videbor. Quid, quod ista humanitas, qua
me tibi deuinxisti plurimum, ingenij, eloquentia,
doctrinæq; laude cumulat? qua facile apparent
in litteris tuis. itaque dedi statim eas legendas fi-
lio meo: ut exemplo tuo commoueretur, & quasi
tua per vestigia ad eandem gloriam cōtenderet.
Tibi autem vehementer gratulor, quod tam pre-
clarā latinè scribendi facultatem sis adeptus,
pro-

proprio tu quidem natura munere, verum, nisi accessisset Grifoli mei, viri doctissimi, atque integerrimi, egregia disciplina, et ad disciplinam studium, & industria tua, nunquam is fuisses, cui possent invidere multi, similes esse paucissimi. Roma discessisse Ioannem Baptistam Tuisum, probum inuenem, & in primis eruditum, antea magnopere dolebam, nunc eò minus angor, quod vos vna esse, & colloqui de studijs communibus, ex litteris tuis intellexi: ex quo, non dubito, quin fructus ad utrumque, ut in litteris vterque excellis, maximi perueniant. Salutem ei meo nomine, si modo adhuc istic est, dices: sin discessis, quod tua causa nolim, litteris adscribes. Vale. Roma, XI. Kalend. Quint. M. D. LXII.

CHRISTOPHORO SAXO

Perusinum.

HORATIV M Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, tamen ob eius excellentem doctri-
nam, & eloquentiam, vehementer diligo. is mihi disertissima epistola non vulgarem virtutis tue significationem dedit, cuius testimonio commotus, vel si tua scripta nunquam legissem, nihil-
que ex aliorum sermone de tuis optimis institutis, ac studijs cognovissem, tamen ita statuerem, te mihi non modo amandum, verum etiam, quantum in me esset, ornandum: si modo ornamenta
desidera-

desiderat virtutem tuam, qua te ipsum iam pridem, istamque civitatem illustrat. Sed, mihi crede, verum nemo de te, aut honorificentius loquitur, nemo mihi pluris est, quam Rhetor tuus: cuius facultate, & copia facile sum adductus, ut comparem te maximis viris, tuamque causam, qua possum, quaque etiam non possum, cupiam. quod si credideris, iure à te fieri senties, & nunc si facis, tua sponte, non meo merito, facis, ut me diligas, & expectabis à me eadem, quae à familiarissimis tuis: quorum, pro tua probitate, & eruditione summa, numerum audio esse quam maximum. Tuis oculis restituere cupio, quod vel assiduus librorum usus, vel atas iam ipsa, ad omnem corporis infirmitatem proclivior, ademit. tu tamen, quando animo, ac mente vides ea, quae simul cum oculis amitti non possunt, fruiere cogitationibus tuis, & forti animo feras hoc quidquid est incommodi. malum enim, aut calamitatem, quo tu vocabulo usus es, nunquam vocabo id quod à culpa seiunctum esse crediderim. Vale. Roma.

FRANCISCO SEVERO

Ferrariam.

CUM tuas litteras legere coepissem, in quibus mihi amantissimè, quod ad urbem migraverim, gratulaberis, primum accusari tabellariorum iniuriam, qui eas tam serò pertulissent: de-
inade,

inde, cum ad clausulam legendo pervenissem, liberam culpa tabellarios, de te cepti quærere, quod etiam nunc quaro, quid consilij tui fuerit, ut, qui primis diebus, aut etiam primis mensibus aduentus mei nullam omnino lætitiæ tuæ significationem dedisses, idem post annum denique, ex eâ amplius, ommissum antea consilium gratulandi repetendum putaveris, neque enim hanc afferre causam potes, quod eo tempore minus commodè se haberent Romana res, nunc autem in eo statu sint, ut gratulatione digna videantur. nam contrà, quæ tunc tranquilla satis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, ut opto, sic etiam anguror, & spero, fretus infinita summi Dei clementia, & consilijs optimis Pij IIII. Pontificis, qui, publica quieti ut cōsulat, nullam ipse quietis partem capit, omnēq; suas curas intentissimo semper animo tum in Ecclesiæ dignitate, tum in cōmuni salute defigit. At metuebas, ne celi nobis, præsertim gravioris, obesset insolentia. Esto: tamen hunc dissimulare metum decuit: & ego, amicissimo homine gratulante, bonū omen libenter accepissem. Mores hominum fortasse, & consuetudo antica, & hæc propè quotidiana salutandi necessitas occurrebat: me contrà, otij cupidum, huius ignarum ambitiosa observantia, quam hic veteres incolæ humanitatem, nos inquilini fucum appellamus, vix putabas hac probare posse, nedum imitari velle. quod si ita est, paulisper, mi Senere,

tuam

tuam in me beneuolentiam possum requirere. partes enim uideris eas abieciſſe, quas tibi impoſuerat amicitia noſtra. tuum eras, idq; ſanè ego exſpectabam, uel præceptis erudire me, ad hanc diſciplinam aptis, uel, ſi tibi quoque hoc artiſicij genus incognitum eſt, hortari ſaltem, ut Romana ſtudia ne contemnerem, habendamq; loci, ac temporis, quod etiam ſapientes probauerunt, rationem putare. Hac ego, à te omiſſa, ſi eſſem in exigendis officijs paulò ſeuerior, et ſi id pateretur amor in te meus, iure forſitan expoſtularẽ. Sed nihil eſt tanti: & cupio mihi perſuaderi quiduis potius, quàm, quo ipſe animo erga te ſum, eodem te erga me non eſſe. ac uide, quàm non iniquè tecum agam, atque adeò, quanto aq̃uor in te ſim, quàm in me ipſum. ego, ſi quid in hac ſcribendi tarditate peccatum eſt, ſapè id utriusque noſtrum pariter adſcribo, interdū etiam auerto à te culpam, & in me totam tranſfero. nam, ſi tu hac dixeris, non abieciſſe te officium ſcribendi, ſed ignorantia rerum mearum diſtulſiſſe, exſpectantem quoridie, ut aliquid ex meo ſtatu non ex humaniſſimi, optimiq; uiri, Pauli Sacraſi ſermone, ſed ex meis litteris cognoscères: quidquid enim ſcripiſſem, ad id tuas litteras accommodaturum fuiſſe: hoc, inquam, ſi dixeris, in tuo tua cauſa eſt: neg, ſolum excuſationem tuam agnoſcere cogar, & probare, uerum etiam, quod contrà afferam, ad ampendam à me culpam, fortaſſe non repemiam.

riam: itaq; absit omnis querela: & si quid offensus in hoc genere à nobis est, vicissim alter alteri largiamur. verus amor, ac summus, quo tu me, ut opinor, ego certè complexus te sum, numerari inter nos, aut perpendi officia non sinis. quod si fructū requireret amicitia nostra, quis esset uberior cōscientia mutua voluntatis? sed profectò non requirit, ipsa què sibi fructus est, seq; ipsam alit, ac sustinet. atque equidem recordatione ipsa amicorum meorum ita pascor ut in secundis rebus nihil inuindius, in aduersis hoc sapè maximum solatiū inuenerim. Honores autem illi, quos tu sperari à me vis, in quo aduersantur multa, modicè me capiunt. quid enim habent, quo melior fiam? quod curandum est unum, aut, si hoc non habent, cur expetendi? cur igitur hac specie falli me patiar, aciemq; mentis, homini à Deo datam, ut à malis bona distinguantur, inani splendore prastinguis? illud optemus potius, ut honesti pulchritudinem, nulla interiecta rerum humanarum nube, contemplari liceat. quod si assequemur, cōtemnemus ea, quæ ceteri mirantur; & in priuata vita, minimo contenti, regum fortunam adequabimur.

Rome. VI. Id. Octob. M. D. LXII.

MARIO NIZOLIO

Parmam.

De M. aliquid ad te scribere quotidie cogi.

Bb

to, &

to, & tamen diem e die expecto, spe vacui tēpō-
 ris, non modò ut commodius, sed etiam ut ube-
 rius possim scribere. fecit, ut anteuerteres, huma-
 nitas illa tua, quam ego coniunctam pari doctri-
 na, in amore, & in ore semper habui, ac mihi qui-
 dē siue ratio ipsa, siue amor in te meus facile pers-
 suadet, ut praeceptum abs te officij priorem locum
 non solum equo animo feram, verum etiam gau-
 deam. quid enim mihi aut est, aut esse debet opta-
 bilius, atq; iucundius, quàm, à quo maxime om-
 nium diligere cupio, eum dare operam, ut id me esse
 consecutum intelligat? Quod autem eorum libros
 rum, in quibus & figurarum, & argumentandi,
 amplificandiq; varia genera complecteris, quasi
 specimē quoddam ad me mittendum putasti: si-
 ne tu id feceris, ut obsequerere studio meo, cum id
 me valdē capere intelligeres, sine, ut eliceret iu-
 diciū meū, quod me velle tua causa multum;
 posse aliquid fortasse, hac quidem in re, animū
 induxisses, utroque nomine est sanē, cur te amem;
 ac tibi debeam plurimum, nec deesse patiar, qua-
 lecunque est, voluntati tuae iudiciū meū. Ego
 enim, ut verē dicam, istam excellentem ad benē
 de litteris merendum animi tui propensionem
 ita probō, ut efferam laudibus. agere autem hac
 te simul omnia, & implicari tot rebus eodē tem-
 pore, quas curare singulas, & conficere per ma-
 gnum est, aequē probare non possum. Nec me fugit
 argumentandi, amplificandiq; ratio, praesertim

à te tradita, quem afferre fructū possit: sed figurarum via, natura obscurior, praeceptis ad hanc diem minus cognita, usu certè parùm trita, poscere primò loco videtur lumē aliquod doctrinae tuae, ut ad exoptatam omnibus eloquentia laudem certum iter aliquando unius industria patefaciat. duo reliqua mox: sunt enim praeciosa, planèque studio tuo digna: interim, hoc unum si ages, primum tibi ipsi laborem valde minues. sine ulla tamen imminutione laudis tuae, deinde communis desiderij expectationem, ex inueterata iam tua virtutis opinione ortam, explebis aliquanto maturius. quàm multi enim sint, qui hac Latina orationis lumina nondum viderint, ac ne esse quidem ulla suspicentur, quàm pauci verò, qui, cum ea videant, imitandi tamen viam, et rationem ignorent, scis ipse omnium optimè, & indicasti iam ab illo tempore, cum te hac ipsa de re confecturū esse artem quandam, eamque illustraturū unius Ciceronis exemplis professus es. nimium diu debes, mihi Nizoli, quod olim potentibus à te tribus familiarissimis tuis, tuaque gloria cupidissimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tūc adoleſcētulo, sepè promisisti. nec tamen urgere te audeo, hominem aetate infirmum, oculis non benè utentē, publico etiam docendi munere districtum: sed meam sententiam de re dicendam putavi: in quo habui rationē in primis valetudinis tuae, veritus, ne, cum multa senex admodum susceperis, omnia perferre

vix possis: de tempore autem, et si iam indicavi nō
tam, quid ego, quā quid omnes cuperent, tamen
ipse moderaberis ex prudentia tua, & eo quidem
animo, ut, in magna exspectatione nos quoque de
tuo commodo vehementer laborare, tibi persua-
deas. Equidem, si me audis, etiam illud suaserim;
ne ad figuras oratorum similia aggregares poëta-
rum loca. quorsum enim? cum ab uno Cicerone
omnis vbertas, & quasi filua tum rerum, tū ver-
borum sumi possit, quod si poëtis prodesse vis, hoc
quoque separatim fiat: bene locabitur industria;
nec ego aspernor ea studia, qua colui adolescens:
et quorum ope fateor me ad aliquam oratorij nu-
meri scientiam facile peruenisse: nunc elaborari
velim & hanc unam, & simplicem, omnium, ut
ego sentio, maximam, ac difficillimam eloquen-
tię partem. quo in genere, siue in verborum, siue
sententiarum ornamenta quęras; non video, cur
uno Cicerone contentus esse non possis. mihi qui-
dem, cum immensas eius opes intentis oculis con-
templor, egere interdum ipsa penē Gręcia vide-
tur: certē de nostris, qui ad eandem laudem ad-
spirare potuerit, neq; fuisse antea, neq; fore quen-
quam puto. Dixi, quid sentirem, ingenue pro mea
consuetudine, libenter pro amore in te veterri-
mo atque verissimo. tu quid statuas, utrum insti-
tuta commutes, an ut cepisti pēgas, pro tua sin-
gulari sapientia iudicabis. Commentarios meos
in epistolas Ciceronis, qua Familiare vocantur,

cū à te expectari video, augeri mihi animos ad scribendum sentio: & , quanquā tu non inītes, admoneri tamen videor, ut absolūam. sed hoc nec sine otio fieri potest, & , Roma otium optare, eius est, qui Romam ipsam ignoret, aut, qui, quod accidat uniuersis, in eo sibi prācipuā conditionem sperare solus audeat. Sed, quia cessamus inuīti, et quia, quod fuit in opere difficilius, id transactum iam est: enitemur, ut reliqua diu non desiderentur. angustia temporis obstat: at detrāhere aliquid somno, & conferre ad elucubrāndum licbit. turpe enim nobis est, qui versamur in artium nobilissimarum studijs, antelucana vinci leniorū opificum industria. praesertim cū illi nihil, praeter ea, quae corpori seruiunt, & vetustate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate queramus. Vale, Roma, IIII. Kalend. Decemb. M.D.LXII.

ANDREÆ GOSTINIO

Craconiam.

RECTE coniecisti, obrui me planē negotiorum fluctibus. nam, qui antea, cum essem Venetijs, vel infimi ordinis hominibus respondere ad me scribentibus consueissem, scilicet Andrea Gostinio, doctissimo, & eloquentissimo viro, summa apud principes auctoritate, & gratia, humanissime scribenti, nihil rescribere. tum verò me homi-

Bb 3 nem

nem non esse minimequē dignum ijs litteris putā-
rem, quibus ab ineunte etate ita meum studium
dedi, nihil ut antiquius habuerim, nihil omnino
duxerim praestantius. Feci tamen in summis occu-
pationibus, ut orationem tuam legerem: de qua
sic statuo, scriptam esse grauius, & ornatè sic, ut
ex ista provincia, qua nūc egregijs floret ingenijs,
tibi comparem paucos, anteponam neminem. qua
sanè nomine vehementer tibi gratulor, & libera-
libus disciplinis, quibus ab ista eloquentia quan-
tum ornamenti possit accedere, mēte iam prospici-
cio. Perge, mi Gostini, per eam viā, qua te ad im-
mortalem gloriam ducit. nihil optabilius sapien-
ti, quā ea querere, qua vulgus contemnit, eos
vita terminos, quos natura praescripsit, virtute
proferre. quod tu potes, & velle debes, & ut velis,
ego te, amicitia causa, nuper inter nos instituta,
non solum moneo, verum etiam rogo. De migra-
tione nostra video te ex aliorum litteris cognō-
uisse: nunc ex meis hoc scito amplius, cū hic &
beniuolentia, & consuetudine fruor, nec mihi
quidquam in mentem venerit optare, ac petere,
quod à summo Pontifice Pio IIII. nō facile sim
consecutus, argi me tamen, quod studijs nostris
quorum qua sit suauitas, ipse optimè nosti, ita
diuellar, ut ex ijs, qua pro communi utilitate non
pauca eram exorsus, pertexere nihil liceat. quam
iacturam: fortasse minimam, tamen, ut ad iu-
uandas bonas artes animi mei propensio est, sero
mole-

molestissime. Quocirca tibi iam, tuiq; similibus, qui mihi voluntate pares, doctrina, & otio praestant, cogor tradere vigiliam meam: idque facio libentissime, qui publici commodi rationem ipsam per se, non cum mea laude coniunctam, plurimi semper fecerim. Ego tibi, si quid operam navare possum, id totum polliceor, ac de fero. serviam libentissime, quantum in me erit, voluntati, commodisq; tuis. Vale & Petrum Miscoium, Andre- am Patricium, singulares viros, quibus fortasse excidimus, intermisso literarum officio, rogo te, meis verbis diligenter saluta. Roma.

FRANCISCO MORADO

Veronam,

EX omnibus officiis, qua in me plurima contulisti, qua cogitare saepe soleo, nullum mihi scito pluris esse, quam quod operam dederis, ut Iulij Iusti, Comitibus omni laude cumulatis, amicitiam consequerer. nam, et si antea, testimonio adductus tuo, praestare cum litteris, ingenio, humanitate existimabam: tamen vicit opinionem meam illius epistola, sane ita luculenter scripta, ut ad antiquorum eloquentiam proximè accedat. non loquor ad gratiam: neq; id amicitia nostra, nec natura mea patitur. huic vero, si cum generis nobilitate spectatur virtus, quāquā nihil est ipsa virtute nobilius, qui praeferrī possit, neminē video. itaq; illū in

oculis fero, ornari etiam laudibus cogito, & meam
obseruantiam, si fieri poterit, apud posteros testa-
tam relinquere. tu, si sponderis ei de me, qua-
cunq; ab homine communissimo expectari solent,
gratissimum feceris. N' augetur, controuersia
quadam impeditus, tibi ut arbitror, non ignota,
suam profectiōem distulit inuitus. nunc nihil obs-
stat, prater anni tempus, quo minus in viam se det.
quantum diuino, si Pontifex Bononiam se confer-
ret, de quo rumor penè rancius factus est, itineris
comitem se praebebit: sin minus, circiter Kalendas
Martias, remissione frigoris, discedet, Orationē
tuam licere tibi diutius, quam volueras, linare,
ac perpolire, non molestè fero. at obtrectatio lan-
dem minuet: quasi prae stare idem, si temporis ad-
scribendum tantundem daretur, quibus posset, tu
hoc suspicari: ego secus. nam boni, & rectè intel-
ligentes, ipsam rem aquissimis animis aestimabūt:
improbi, & imperiti quid sentiant, laborandum
non est. alioqui negotium nobis nunquā deerit.
De rebus meis, hoc vnum, quo laetari possis, acci-
pè: frui me multorum beneuolentia: cetera satis
frigent. causam conferamus in tempora: nam ab
hominibus libenter culpam auerto. Pontificis
quidem praestantem animum ita varie, itaq; gra-
ues distrabunt cura, ut ignorare multa cogatur,
multa etiam delegare alijs, qui prater suum ne-
gotium nihil curant. Valet filius, & res Roma-
nas cupidè tractat, quibus libellum suum de Or-
thogra-

thographia non mediocriter locuples auit. Vale.
Roma. XII. Kal. Feb. M. D. LXIII.

V LIO IVSTO

Veronam.

FRANCISCVS Morandus, vir sanè ita
probus, veriq³ cultor, vt neminem vnquam fal-
lat, ita ingenio, doctrina, prudentiaq³ excellens,
vt falli ipse non possit, multa mihi Venerijs, cum
vnà incundissimè viueremus, de tua singulari sci-
entia, integritate, suauitate morum, & eximia
quadam ad omnes artes, nobili viro dignas, pro-
pensione sapè predicare solitus est. credebam fa-
cile tali viro affirmanti, teq³ amabam vehemen-
ter, eius testimonio permotus: sed quanto eadem
vidi illustrius, atque apertius in litteris tuis, quas
ad me quò longiores, eò gratiores proximè misisti,
itaque ad priorem illam voluntatem, quam in te
antea tantam contuleram, vt ad eam accedere
nihil posse videretur, accessio tamen eiusmodi fa-
cta est, vt eorum studijs, qui te & summa, & per-
ueteri necessitudine attingunt, facile se aquaue-
rit amor meus. nec verò me afficiunt illa, quæ mul-
tis prima sunt, familia dignitas, ampla clientela,
& earum rerum, quas fortuna suppeditat, copia.
neq³ omninò hoc de genere nunc disputo. optent,
si qui hæc non habent, & qui habent, honestè fru-
antur. sed esse quadam haud paulò præstantiora,

Bb 5

que

qua neque extrinsecus affluant, & semel adscitâ
 nunquam remoueantur, quis, nisi sana mentis ex-
 pers, dubitauit unquam? qua tu, cum illa quoque
 possideres, à maioribus parta, à prestante viro pa-
 rente tuo aucta, ita tibi acquirenda existimasti,
 quasi hac sola tui iuris, vereq; tua propria futura
 essent, reliqua ad te parum, aut etiam nihil atti-
 nerent. macte ista sapientia, istaque virtute. qui
 enim, subducta rectè viuendi ratione, corpori se
 minimum, animo debere plurimum sentis: qui ita
 factus, itaq; institutus est, ut imperet is reb⁹ qui-
 bus alij seruiunt, voluptatem nullam amet, ab ho-
 nesto seiunctam, ipsamq; honesti speciem ita con-
 templetur, ut in ea totus hareat: is vita fructum
 capit, is honorum vocabula contemnit, quiq; ve-
 rus honor sit, & unde manet, quidq; vera nobili-
 tas à fucata distet, solus intelligit. Hæc te olim vis-
 dere, ac sentire adolescentem, cum tibi ipse dux es-
 ses in rebus egregijs ita strenuus, itaq; certus, ut
 nec ætas illa, quæ plurimos in optimo cursu remo-
 rari solita, lægidiorem faceret, nec equaliū error
 à proposita gloria defleceret, iure mirabantur
 multi: nunc, isto ductum sensu, ista incitatum vo-
 luntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna
 nunquam aduersante, cuius etiam commoda, qui-
 bus ad nequitiam abutuntur multi, ad virutis
 usus conuertisti, peruenisse ad eam laudem, quò
 adspirare paucissimis licet, cur miremur? incendi
 potius imitandi cupiditate, & cōmoueri exempla
 debe-

debemus. equidem, à qua hora legi epistolam tuā,
qua nescio an quidquam grauius, aut elegantius
ad huc viderim, tantum abest, ut assentatus mihi
sim ob eas laudes, quas in me pleno modo contuli-
sti, ut etiam, si quam antea de me ipso opinionem
susceperam, qua sanè perexigua fuit, planè omnis
deposuerim. quod si, se ipsum nosse, tanti semper
fuit, ut inter saluberrima, humanaq; vita neces-
saria praecepta hoc praecipue veteres illi Apollinis
oraculo tribuerent: quantum à te habeo benefici-
um, quas tibi debeo gratias, quod, ut ipse me peni-
tus inspicerem, ac mihi posthac essem notior, effe-
cisti? neq; hoc simplex lucrum est, quod reuocata
ad veritatem ratione, cepi me magis diligere: sed
accidit illud, quod acuisi industriam meam, ut
conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium
tuum, et, quibus me laudibus ornādum putasti, ijs
aliqua saltem ex parte respondere possem. quam-
quam, si tu me, quem ames, dignū iam existimas:
cuius pramij spe euigilem, aut quid laborem am-
plius? uberrimum cepi fructum studiorum meo-
rum: nulla mihi merces amicitia tua praestantior,
nulla charior esse potest: in ea tantum pono, quan-
ti virtutē aestimo, quam certè omnibus rebus an-
tepono. Congressum nostrum: ita exopto, ut tibi
non concedam: nec tamen sperare audeo futurum,
ut vnā esse possimus: nisi si, qualia saepe multa cō-
tingunt, eiusmodi aliquid prater spem dies affe-
rat, praesertim publicis rebus ita fluctuantibus, ut
muta-

mutari multa possint: utinam iactura leni: quod
equidem spero, veruntamen, si quares orbem con-
uerteris rationum mearum, lenietur incommo-
dum spe consuetudinis tua: Morādi quidem no-
stri, hominis humanissimi, atque doctissimi, con-
uictu domestico, quotidianisque sermonibus non
dubito quin perfruar. Vale. Roma, XII. Kalen.
Feb. M. D. LXIII.

MARIO CORRADO

Brundisium.

SI mihi omnia planè hic essent secundissima,
quod utinam aliquando contingat, adhuc quidem
aduersi nihil est. quod ad rem domesticam, &
meam, meorumque valetudinem pertinet: aliquis
tamen in summo gaudio dolori locus esset, quod
ne ipse ad te, ut interdum Venetys solebam, pra-
occupatione quidquam possum scribere, & simul
fructu careo litterarum tuarum suauissimo: qua
nihil ferre molestius possum, captus elegantia ser-
monis tui, eaq; maxime erga me amoris significa-
tione, qua licet minimè necessaria sit, si quando
tamen in litteris elucet, amāti nihil gratius, nihil
iucundius est. quanquā hoc ipso nomine, quod
ad me tam raro scribis, cur ego te, mi Mari, non
amem magis etiam, quā soleo, si modò id fieri
possis? agnosco enim modestiam tuam: agnosco hu-
manitatem. nunquā in hoc officium, quo absen-
tes col-

tes colloquimur, & cogitatione saltem coniungi-
mur, quo quidem utriusque nostrum nihil optabi-
lius existimo, intermissum esse patereris, nisi versi-
tus esses, ne mihi diligentia tua, curis assiduus di-
siento, rescribendi onus imponeret. quod si ita est,
cessare tamen te, qui vacas, prorsus nolim. mihi
verò hoc iuris non arrogo, ne nunquam rescribam:
sed hoc, te permittente, sumo, ut id commodum meo
fiat. negligentia me peccare in hoc genere non pu-
tato. quod si memoria mea parum confides, & diu
responsam tibi à me deberi patieris, admoneris;
cum videbitur, atque adeo exiges. nunquam mi-
hi in appellando, modo, ut soles, Latine appelles,
molestus eris: quin etiam gratiam inibis, quod ef-
ficias, ut cum aliquo solvam lucro, crebro regustas
dis epistolis tuis, quas lego libentissime. Vale.

EIDEM, Brindusium:

NOLI, obsecro, secus, quam debes, & quam
te dignum est, aut de mea in te voluntate, aut de
filij observantia suspicari, etenim te diligimus, spe-
plane, ut in ijs necessarijs, quibus cum quotidie
vivimus, quosque in oculis pro summis eorum me-
ritis gestamus, Marium Corradum, quem nun-
quam vidimus, numerare soleamus. si dubitas, te-
stes dabo. testes dico? cum unus instar omnium
esse possit. nam Petrus Perpinianus, de cuius pro-
bitate, et doctrina non tu sentis melius, quam ego;
ex mul-

ex multis meis sermonibus, quo tu apud me loca
 sis, quantumq; tibi tribuam, optime coniecit. de
 filio autem quid putas? an tenero eius animo per-
 suaderi quidquam posse, quod à meo iudicio, meas
 que consuetudine abhorreat? mibi crede: cum
 illum egregijs imbui studijs exopto, vt imitari
 cum laude possit domesticam industriam: tum
 hoc volo in primis, & hoc illi precipio semper, vt
 amet eos tantum, qui virtute excellant, & quos
 amari, ac laudari à me senserit. in quo magnam
 capio voluptatem, quod eum video praeceptis me-
 is locum non relinquere, & in hanc sententiam
 sua sponte ita propendere, quasi propriam in eo
 sitam esse laudem existimet. itaque sumus erga
 te pariter animati, nec amicitia tua quidquam
 vberius, aut antiquius habemus. meritò id qui-
 dem: quid enim te amabilius? quis te vincit hu-
 manitate, litteris, eloquentia? nostri verò, nisi
 me signa fallunt, qua tamen obscura non sunt,
 quis cupidior, aut etiam studiosior? At nihil ad
 te litterarum, per tot menses. Vis tu nos alieni
 peccati culpam sustinere? non arbitror te esse tam
 iniustum: neque hoc humanitas, & consuetudo
 tua fert. accusa eos, quibus id negotij dederas, vt
 litteras ad nos tuas perferret: quarum in deside-
 rio diu fuimus, & mirabamur, cum sis in scriben-
 do minimè impiger, & cum ad Perpinianum be-
 nè longas epistolas mitteres, nos à te, tuos veteres
 amicos, ne schedulam quidem, aut litteram acci-
 pere,

pere, cum praesertim de Inscriptionibus antiquis
à filio meo, qui M. Brutum in eo imitatur, quia
quod vult, valde vult, rogatus esses. Quare no-
stram causam debes equam iudicare, & arbitra-
ri id, quod res est, si tuas litteras, aut etiam sine
litteris inscriptiones accepissemus, nunquam nos
commissuros fuisse, ut officium nostrum desidera-
re posses. nam Palea tuus Aldi mei sitim suis pro-
missis incendit, re nondum sedavit. Vale. Mar-
cello, fratri tuo salutem dices meis verbis. Roma.
XV. Kal. Feb. M. D. LXIII.

*, EPISCOPO CREATO.

ETSI, de futuris rebus affirmare, gravita-
tis, & prudentia non videtur, coniecturam enim
saepè fallit eventus, et obscuritatis plena sunt om-
nia: si quis tamen eas persequitur divinando vi-
as, quae ab excellentibus & ingenijs & studijs, à
cognita industria, à spectata virtute ducuntur,
hunc ego opinionis errore nunquam labi, hunc opo-
ritimum esse vatem existimo. quae me ratio mo-
nit ante aliquos annos, ut de tua dignitate pra-
dicarem ea, quae partim consecuta iam sunt, par-
tim sic à me expectantur, quasi longè non absint:
quid enim agebant, & quò spectabant cura ille
tua, ab ipsa penè pueritia suscepta? quares, quae
spes tibi proposita fuit, cum Reginaldi Poli Car-
dinalis, innocentia; & litteris eximij, concu-
bernunt;

bernum, ac domesticam consuetudinem expetebas? quid, cum Lusetia, post obitum Poli, Vico-mercato, Patavij, Genua, praestantibus in philosophia viris, operam dabas? quidquam ne sequebatur praeter ea, quae qui adipiscuntur, omni honore digni & habentur, & sunt? nos quidem te, amici tui, Patavij praeclara studia is a complexum, ut diuelli vix posses, cum & creberrima propinquorum littera in patriam euocarent, & praesens frater non modo hortaretur ad reditum, verum precibus etiam peteret, atque obsecraret, ut propemodum extrusimus, inuicti omnino, quibus carendum te esset, cuius consuetudine nihil suavius, sed is a duximus expedire tua laudi, cum intelligeremus quanta futura esset illustrior ingenij tui facultas, ab otio litterarum ad regerendas traducta, praesertim in ista provincia, in qua tibi maiorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquisset, isto Imperatore, quo nemo bonas artes excipit liberalium, his etiam temporibus, cum Christiana Respublica domesticis hostibus vexata, ab iis, qui eam doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimum possunt, id est, à tui similibus opem poscere, videatur. Quocirca primum tibi gratulor ob actiones illas, Tridentinas, in quibus ostendisti sapem, ut audio, pro communi salute lumen animi, ingenique tui, nunquam inops à consilio in ambiguis rebus, nunquam in maximis ac difficillimis à constantia relictus: deinde verò, quod tantorum meritorum

egregie

egregiè memor optimus & sapientissimus Imperator non solum. Quinquecclesiensi te ornaueris Episcopatu, qui summis viris deferri solitus honor est, verum etiam ad arcanas res admissum ijs interesse consilijs voluerit, unde manat cū Christi gloria provinciarum salus, unde profiscuntur ea, quæ multis re, exemplo omnibus expediūt. omnibus enim utile illud est, quo Principibus Christianis rectè imperandi ratio, & emendata disciplina formula præscribitur. Atque equidem videre iam videor, & planè coniectura prospicio, qualis, & quantus in isto munere, bonorum omnium, benèque intelligentium sententia, sis futurus, tum eloquentia, quæ excellit, tum ratione, prudentia, integritate, quæ in omnibus natura ipsa inchoat, industria perficit in paucis. quod nisi ita fore considerem, & nisi tuos ad laudem impetus iam inde ab eo tempore, cū te mihi quasi meis informandum sermonibus tradidisti, probè cognitos haberem: facerem id, quod tu, ut opinor, amoris in te meo facile concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem, iisdem scilicet, quibus agerem cū filio meo, si isto loco esset, ut assidue cogitares, quam personam gereres, quam grauem, quam illustrem, à quo impositam Principe: qui cū suum de te iudicium beneficio maximo declarauerit, beneficium tamen ipsum significatione indicij sui vehementer auxit. quid enim putas esse in rebus humanis optabilem, quàm

ei non displicere, qui nisi Deo valdè placeret, valdeque charus esset, incursione & vi barbararum gentium vastarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, urbibus denique ipsis extremum impenderet exitium? Multa sunt opinionibus hominum excelsa, atque ampla: qua si quis consequi vult, curas suscipiat, labores perferat, de ipsa interdum vita periclitetur necesse est, hoc tibi mi * (meum enim adhuc appello, nec, ut spero, ista mihi te dignitas immutauit) hac, inquam, tibi cogitanda non sunt. nam, quid tu non habes, cum habes unum, ut mores, ingenium, studia tua Ferdinandus Imperator probe? hoc eiusmodi est, ut neque diu solum esse possit, & si omnia consequantur, omnia tamen unum vincat. Quare isto bono sic frui, quasi fonte et capite bonorum omnium, & quasi omnium maximo. Tuos verò sensus, tuas actiones in omni vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas. sic educatus, sic eruditus es. hanc ego tibi laudem tribuebam adolescenti: nunc, si verear, ad robustior aliter sentias, ac tui te dissimilem praebeas, faciam imprudenter. Retine igitur institutum, & persuade aly exemplo tuo, verum decum in bene agendi perpetuitate positum esse, nihil operis ad laudem, nihil praefecturas valere, obsolescere prorsus honorum insignia, nisi splendor virtutis accedat. quod quia te sentire certo scio, propterea tibi ex animo, verèq; gratulor accessione digni-

dignitatis tuae, & quāquam varijs distinebar curis, feci tamen libenter, ut hanc ad te, indicem latitiae meae, testēque voluptatis, epistolam mitterem. cui si responderis, incundum tibi fuisse officium meum intelligam: sin minus, molestum tamen fuisse nunquam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Roma Kalend. Ian. M. D. LXIII.

DECIO BRANCALEONI

Napolim.

NISI tibi nota esset occupatio mea, vereretur in primis, ne accusares officium meum, qui litteris tuis, amantissime scriptis, nihil adhuc responderim. Ego, mi Deci, hoc tibi iuris assumo cum amicis, ut, si quid ad eos magnopere non pertinet, à me verò non satis commode meo fieri potest, omittam interdum, aut in aliud tempus reyciam, te vero cur in meis necessarijs non numerem, vel Cambij mei testimonio, qui tuam in me benivolentia predicare solitus est, vel affirmatione tuarum litterarum, ex quibus duplicem voluptatem cepti, & quod amari me abs te cognoverim, & quod eum te esse, quem qui non amet, hominem non esse contenderim. Nec me putes blandiri velle. sic equidem loquor, ut sentio. Praeclara virtutis fundamenta iecisti: signa video non obscura, nec dubia tum studij, tum ingenij: nec hor-

zari magis, quàm gratulari debeo: cum tu, qui sa-
tate multi ad inanem voluptates deflectunt, in ea
solidam laudem quæras, & propemodum inuen-
ta gaudere possis. Nec dubito, quin istam men-
tem, et quidquid ex ea tibi manat gloria, vel cõ-
modi, totum, quantumcunque futurum est, acce-
ptum Deo referre velis. quod si facis, na tu mihi
multo amabilior es; tibi que ipse optimè consulis,
cum falsam speciẽ felicitatis humana à veri bo-
ni possessione distinguis. Vale, & Cambium no-
strum, iuuenem eximia humanitatis, cupidumq;
omnium liberalium doctrinarum, saluta meis
verbis. Roma. VIIII. Idus Quintil. M. D.
LXIII.

EIDEM, Neapolim.

MIRAMVR uterque, tu, quod litteris
tuis non responderim, ego, quod eo me nomine ap-
pelles, atque officium meum requiras. quid? tu so-
lus ignoras, quibus distineas curis? quantis rerum
oneribus premar? quàm nunquàm vacem? nec
tamen deferere officium soleo. nunquàm id mea
vel consuetudo, vel natura pateretur. At non re-
scripsi. Excusat me litterarum tuarum argu-
mentum. petebas à me scripta mea. quæ corrige-
re cum vellem, otium nunquàm nactus, compri-
menda potius, quàm emittenda, indicatis: idquẽ
sum arbitratus licere mihi per humanitatem tu-
am.

am. Hoc ipsum inquit, scripsisse vellem. Hoc ipsum te quoque suspicari, decuit: & eras amoris, & ego, id te cogitare, aut ad aliam saltem causam referre silentium meum, libenter mihi persuasi. in quo si tu me putas indulgere mihi plus, quam oporteat: assentiar, cum ea forsasse conditione, ut te quoque plus à me, quam par sit, exigere fatearis. nam in iis, quae tua interesse cognovero, nulla, mihi crede, impediet occupatio, quò minus amicitia nostra debitum officium praestet. inanes autem litteras ut mittam, vix impetrarem à me ipso, si otio abundarem: quid, cum egeam vel maximè? Equidem, in te amando partes ut meae desiderentur, nunquam committam. idemque à te peterem, nisi voluntatis in me tua testes epistolas tuas, Cambium autem nostrum, quem aequè diligimus, quasi sponsorem haberem. Aduentum tuum, de quo spem rursus iniecasti, avidè exspecto. Vale. Roma, III. Non. Februa. M.D.LXV.

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

ET aqua petis: & nihil est, quod ego tibi, praetua praestanti virtute, non libenter tribuam. itaque, licet iis distinerer curis, à quibus respirandi locus non esset, potius tamen habui nihil, quam ut adirem ad eos, qui cum Indicem correxerint,

in eadem interpretandi scientiam maximè omnium tenent. y sunt quatuor viri, doctrina, & dignitate non vulgari, humanitate etià tanta, quantum ego summam cognouerim. quorum vnus, veteri mihi necessitudine coniunctus, eloquentia princeps, Mucius Calinus, Archiepiscopus Iudrensis, cum litteras tuas legisset, incendi aliqua tui cognoscendi cupiditate visus est, extulitq; laudibus ingenium tuum, assentiente me. deinde, aeternum se cum collegis de tua re diligenter, pollicitus, biuò post ita mihi respondit: si qui sint Astrologia indiciaria libri, qui certo aliquid nò asferrent, eos legi tuto posse: totamq; hanc esse partem in Indice disertis verbis ita explicatà, ut nihil addendum videatur. Episcopis providendi ne peccetur, facultatè esse permissam: ijs se nihil prescribere neq; velle, neq; posse: nec dubitandũ, quoniam pro salute animorum, & religionis nostra commoda, atq; ornamento, egregiè administrarent omnia. Hac de negotio tuo: in quo praestiti, quae sunt in me, diligentiam, & fidem: reliqua pro tua prudentià, et aequitate, nisi fallor, à me nòn requiris. amicitiam tuam, ut debeo, facia plurimi: idq; ut intelligas, elaborabo, & fortasse perficiam. Vale. Roma. II. X. 7. d. Quint. M. D. LXIII.

EIDEM, Neapolim.

OFFICIUM meum, quod ab optimo erigite

gate animo profectum est, incundum tibi fuisse, vehementer gaudeo. equidem vellem, quantum in me voluntatis, & studij, tantum esset auctoritatis, & gratia. na tu intelligeres, quo apud me loco sis, quantumq; ijs, qua vulgò bona appellantur, anteponam ea, qua verè bona sunt. in quo puto nō discrepare iudicium tuum a sententia mea. exculto enim virtute animo nihil inane placet, recta, & honesta, & cum ipsa virtute coniuncta, prima sunt. Quare velim ita planè existimes, patere me totum tui similibus, id est, probis, & eruditis hominibus, nihil mihi pluri esse, quàm ijs operam namare, eorūque commodis inservire: quod ubi contingit, ita lator, quasi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, quasi magnum aliquid tua causa praestiterim, gratias mihi agis: & suavisissimam epistolam condita rosa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benigne: sed & studiorum similitudine, praesertim artium liberalium, quibus uterq; nostrum deditus est, contrarius amor munera non desiderat, seipso contentus est: nec mihi quidquam est, aut esse potest te ipso praestantius, & benivolentia tua. quam si conferuas, omni me afficiis beneficiorum genere: & hoc nomine maiores tibi habeo gratias, quàm si mihi Adonidis heros donares. Ego te, ut debeo, in oculis iam fero, licet nunquam viderim. Vale.
Roma. IIII. Kal. Sext. M.D.LXIII,

EIDEM, Neapolim.

MAGNI amoris indicium, quod scribere ad me volueris, cum tamen, quod scriberes, nihil esset. argumento scilicet nunquam indiget verus amor. verè autem quis amat, nisi qui, speciem virtutis intuens, baret in ea, unam expetit, cetera floccifacit? hoc idem qui sentiunt, facile coniunguntur animis, licet longissimè distent. quod, opinor, utriusque nostrum contigit. nam studiorum similitudo contraxit amicitiam nostram, nec vultu garem, ut video, sed qualem sapè multorum annorum obsequia, officiaq, plurima, & familiaris consuetudo non peperit. quod tu si cogitas, ut ego non mediocri cum voluptate sepè facio: contentum esse me, & letari vehementer voluntate, ac studio tuo, munera verò prorsus non esse necessaria existimabis. quamquam amplector equidem officium tuum, & de pastillis aromaticis ago gratias, cum praesertim stomacho languenti viles admodum experiar. quod verò de muliere dulciaria addidisti, amo diligentiam tuam, vel quod eius excellenti opera usus es, cum vulgaris tibi confectura, qui tuus est in me amor, nō satisfaceres, vel quod ipsum mihi significandum putaueris. Cymba tua secundos ventos exopto: & libenter spero fore, quod vehementer cupio. res tamen ipsa qua sit, quidq, sibi velit Aquilonaris illa tempestas, plane non assequar. sum enim aliquanto hebetior, quam

quàm tu suspicaris. De minutis anibus vis, & consilium tuum, licet causam ignorem, tamen improbare nō audeo. nimirum, cauere, sapientis est: & satis cauet, qui non temerè credit. quod Epitharmi, poeta Siculi, celebrato versiculo monebat. Vale. Roma. XII. Kal. Feb. M. D. LXV.

NATTÆ.

NOTUM tibi esse arbitror statum rerum mearum: de quo tamen, & de mea valetudine ex familiari tuo, qui has litteras perferet, cognosces. Voluntatem in se meam, atque observantiam, qua antea fuit, eandem esse, ac semper futuram, tibi persuadeas, utinam re ipsa aliquando experiaris. habet hoc virtus, ut languescere animos in amore non sinas. se verò, quis iam ignores, cum paucissimis in omni genere laudis esse conferendum? Perge in cursu laudabilis industria tua: quando nec otium deest, quod mihi occupationibus eripitur, & præclara habes adiumenta doctrina, atque ingenij, qua tibi gloriam, nobis fructum afferent. Me verò ut ames amore illo tua singulari, ita cupio, ut nihil magis. Hac scripsi raptim, in summa vacui temporis inopia. Vale. III. Id. Quint. M. D. LXIII.

PETRO MAFFÆIO

Genuam.

Cg 5

ET

ET otium tuum significas, quod equidem vehementer optabam. & latine scribis: & coralia quoque polliceris. nil profecto tuis litteris iucundius. hoc enim verbo per uxoris, & filia valetudinem iam vis licet. vnum requira, quod otij rationem prope nullam reddas. atqui me id à te, vel si taceam, expectare tamen, ne dicam exigere, poterat opinari: si mado te à me diligi, & diligi propter studia tua, putas. Iurisconsultus ille adhuc litigat, cum damno lucrum quaerens. quem diligit, ignoro: vititur quidem per paucis, & amare teneras videtur. fortasse illi persuasum est, desiderari se posse ab oculis multorum, si rarus in publico sit. id populus curat scilicet. Hec de illo, quod ad me attinet, non libenter, tua vero causa scripsi non inuitus, ne prorsus amiculi desiderio tabesceres. Venio ad Antonianum, quasi à rura ad pulgum: nihil enim hoc adolescente amabilis, sine moribus, siue doctrinam spectes. Gratulatus ei sum tuo nomine de oratione, qua Casarem in funere laudauit. is tibi vicissim gratulatur de statu rerum tuarum: speratque fore, ut aliquando te ad nos referas bene nummatum, & fruaris nobiscum simul tranquillo animo litterulis nostris, certa velut eligi, tua virtute parto. quod hic, ut sunt tempora pauci consequuntur. nihil autem miserum, homini praesertim liberaliter educato, quam suspensas habere viuendi rationes, & a iunda pendere, & his spe, quā saepe fallit euentus. Tu igitur frue-

re 1519

re isto atio, & collaca in tuto fortunat tuas: quod
 vides facere discipulos tuos. πολλοί μαθηταί
 ηέσι τωες διδασκάλω. Camillum Severinū,
 doctum iuvenem, & probum, iusticari cum no-
 bili iuvene, optimēque erga ingenuas artes ani-
 mato, Fo. Baptista Nigro, valde lator. non enim
 dubito, quin multas diei horas incundissime tra-
 ducant, animum egregijs de virtute sermonibus
 oblectantes, corpori tribuentes, quantum satis est.
 utrumque cupio, quod tuo commodo fiat, meo no-
 mine saluari. Aldus te, ut debes, amat, salutem-
 que tibi multis impertit. Vale. Roma. Idibus
 Septemb. M. D. L. XIII.

PAULO SACRATO

Ferrariam.

M ALE sentis de utraque nostrū, cum
 de immutata mea erga te voluntate suspicaris.
 nam & me leuem, atq; inconstantem, & te fingis
 dissimilem tui, id est, eum, cuius in amore, cogni-
 ta iam virtute tua, languere, quisquam possit. in
 de te ipso vide quid statuas, & quo modo feras in-
 iuriam tuam: ego meam nec dissimulare, nec ferre
 leniter possum, nam, cum ab incunte etate ingeni-
 um, animumq; meū in artibus, & studijs excolue-
 rim, unde praeclara omnia nascuntur: scilicet egre-
 gium industrie meae fructū ferrem, si, quod inquis
 hisda solco reprehendere, quodq; ipse sciens nun-

quam

quam feci, in amicitia peccarem, praesertim tua,
 qua non, ut multa, casu & fortuito contracta, sed
 expetita à me semper, & pluris aestimata, quam
 qua vulgò maxima putantur. Obsecro te, istam
 ne patere suspicionem in animo tuo residere cogi-
 ta, quod res est, te mihi esse in oculis: delectari me
 vehementer memoria officiorum tuorum, & an-
 gi nonnunquā, quod habere magis gratiam, quam
 referre, possim. In pensione exacta, & pecunia
 permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem
 potius, quo tu adductus, mea negotia vel minima
 ita curas, quasi maxima sint, maioremq; com-
 modi mei, quam dignitatis, & personae tua rationem
 habes. De locatione verò renouanda, totum ad te
 refero. mihi, quidquid egeris, non modo ratum,
 sed etiam gratum erit. venditionem quidem tem-
 poribus excludi, & priuatorum fortunas nonis
 vectigalibus exhauriri, nō mea magis, quam ve-
 stra causa doleo. quanquā dolorem nostrum le-
 uare debet illa ratio, quod nihil malum sine cul-
 pa, item ut cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in
 aduersis didici sustentare solatio, quod ignorari à
 Christianis, quibus hac sententia praestantissimū
 in calo fructum promittit, cum his etiam philoso-
 phis, qui vera felicitatis vix umbram viderunt,
 notissimum fuerit, turpe simul, & exitiosum est.
 Vale. Filius te saluat, & in primis obseruat. Ro-
 ma. XVI. Kal. Dec. M. D. LXIII.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII

LIBER SEPTIMVS.

CAMILLO PALEOTTO

Bononiam.

RECTE, & amabiliter cogitas, cum vſu-
ram mihi sermonis tui, tuæque ſuanitatis,
ademptam locorum internallis, reſtituendā quo-
quo modo litteris exiſtimas. hoc ſanè non modò
mea peruetus in te, & perpetua, & iam ad ſum-
mum perducta beneuolentia, verum etiam hu-
manitas illa tua poſtulat, in qua tibi conferre poſ-
ſum pauciſſimos, neminem certè debeo antepone-
re. Atq; hoc loco recurrit animus ad initia noſtra
neceſſitudinis, repetitq; ſecum, et magna cum vo-
luptate contemplantur officia tua: qua libenter a-
lijs prædico, tibi non minus libenter exponerem,
ut hoc ipſo me gratum, & memorem intelligeres,
niſi me renocares pudor tuus, & putarem conſi-
dere te memoria mea, nec tamen expetere à me
quidquam præter voluntatem. Sed omiſſo illa ve-
tera: recentem gratiam præterire non poſſum,
quod homo ſemper diſtriſtus à publicis rebus, pri-
uatus etiam, qua tua benignitas eſt, amicorum ne-
gotijs tum opera, tum animo diſſentus, epistolam
tamen ad me miſeris, et bene longam, quod ipſum
ATROTIS

amoris est, & omni prorsus officio, omnique le-
 pore, & elegantia refertam. Nam, quod me lau-
 das: nō ita desipio, ut velim tecū de veritate con-
 tendere, si te delectat hic error, fruiere quamuis
 diu, me nec repugnante, nec inuito. sin errare tur-
 pe ducis, in eo praesertim genere, in quo te, vel si
 ego tecum sentire velim, res tamē ipsa facile refel-
 let: dic me deditum litteris, dic antiquitatis cupis-
 dum imitanda: studium tribue: largire industri-
 am: hoc fatebor, & agnoscam: de doctrina verò,
 & eloquentia, quam in me veramq; plena manu
 concessisti, etiam atque etiam vide quid sentias.
 quam enim tu laudem bene & emendatē scriben-
 do consequeris, eandem laudem non bene de scri-
 ptis alienis iudicando ut amittas, committere non
 debes. Habiuit istam gloriam proxima superior
 aetas: cum florerēt illi viri, de quibus nulla poste-
 ritas conticescet, Bembi, Sadoleti, Poli, & horum
 vel amuli, vel imitatores multi: tunc industriam
 benignitas excitabat: fructus laborem sequeba-
 tur: ad opes, ad honores aditus patebat. nunc ob-
 solescit splendor omnis Romana lingua, & desti-
 tuta pramijs migrat ad exterarum nationes eloquē-
 tia. Hic tu me vocas ad scribendum, et quasi iam
 languentem in cursu quantum potes incitas. Ob-
 secro, quid spectemus? vides enim tempora: vides
 hominum ingenia, ad inuidiam prouocantia, quam
 ad aequitatem. dignitatem verò illam, & ea com-
 moda, qua proposita olim erant, nihil est, quod cogi-
 temus.

gitamus. Quocirca sine me credere temporibus, et
vivere laborem atate iam ingrauescente: si non
concedis, quod interdum cupimus, ut artem om-
nino desinamus. Ac faceres tu quidem, ut ego
sentio, aliquando iustius, si ad communes amicos,
Sigonium, & Amasium, utrumque doctrina, &
ingenio praestantem, cohortationem istam conuer-
teres. quamquam Sigonium cessare non arbi-
tror: scribit enim minus alacriter, quam egre-
gie. Amasis autem misas, quaso, cur pateris file-
re? certe illum dixeras accuratè quadam pange-
re in historias Polybii, magnifica res, & gloriosa
tuis expectationem ego te auctore iam aliquam
apud eruditos homines commouit. nunc tua sunt
partes, ut illum urgeas, efficiasque, ut omnino
opus appareat. simul enim & studiosorum utili-
tati, in qua pater eius, dum vixit, eximia cum
laude fixis omnes curas, & gloria sua vehemen-
ter consulet. Amulius Cardinalis, optimarum
artium patronus penè singularis, in a suis memo-
riis ista delectatur, ut, si cetera desint argumenta,
vel ex hoc vno constet, quo apud illum loco sis
itaque noli pereri, ne illi ex animo effluas, non e-
nim is est, qui vel temerè amet, vel temerè am-
at. Sicut. noui iudicium in deligendis homini-
bus: non ut constantiam in tuendis. preterea fra-
trem tuum, Auditorum Rota celeberrimum, cla-
rum praestantibus in Christianam Remp. meritis,
in oculis fert: a de te verò perhonorificè et loqui-

tur, & sentis. Cum Vitellio tuis verbis de nona
dignitate sum gratulatus. egit gratias, & latari
officio tuo, velleg, plurimum tua causa visus est.
Vale, & Sigonio meo, & Amasao tuo, vel potius
utrique nostro, salutem à me plurimam. Roma
XIII Kal. Ian. M.D. LXV.

EIDEM, Bononiam.

CARDINALEM habes fratrem tuum.
habes igitur, cur et vehementer et perpetuo gan-
deas. diuinum enim bonum honor est, non quili-
bet, sed is tantum, qui vita innocenter acta, qui
summis in Christianam Rempub. meritis, qui re-
ctis deniq, studijs, artibusq, tribuitur. quod quia
contigit fratri tuo, cuius animum, ab omni sem-
per ambitione remotum, non hac virtutis insig-
nia, quae ipsa per se nemo sapiens concupiuit vn-
quam, sed ipsa virtus sua forma ad bene agendū
illexit: ideo latantur omnes boni, et fructum quisq,
que capit ex aliena dignitate: quasi ad omnes pera-
tineat id, quod, si eosdem sensus, easdem actiones
imitentur, sperare omnibus licet. quo tibi nomi-
ne haud sanè paulò plus, quàm verbis assequi pos-
sum, gratulor: nec verò tibi solum, sed familia tua
vniuersa, cui proponitur egregiū colenda virtu-
tis exemplum, sic, ut vix iam esse quisquam possit,
qui non ad verum decus, atq, ad omnes bene an-
diendi partes excitetur. Ego ipse, qui quidem in

tuis esse, & numerari volo, nescio quo modo vehe-
mentius, quam antea, cupiditate solida laudis in-
cendor, atque ita statuo, non satis esse, in studiis,
& in vita me similem esse mei, laborandum, atq;
enitendum, ut ipse me vincam, et, qualem esse de-
cet eum, quem vos diligitis, & in quæ officia mul-
ta contulistis, talem aliquando me prabeam. Equi-
dem, si voluntati par facultas esset, nostram ami-
citiā, qua vobis, ut ego sensi, persucunda, mihi,
ut omnes intelligunt, perhonorifica semper fuit,
libenter ornarem. sed euenit contra, ut ego orner
quotidie magis iudicio de me vestro, & hac ipsa,
qua vix optari maior vlla potest, recenti vestra
dignitatis acceffione simul accedat aliquid ad ex-
istimationem meam. caue enim existimes, aut la-
tari mediocriter amicos meos, aut mihi à paucis
illo ipso die, quo in amplissimum ordinem frater
tuus cooptatus est, gratulationem esse factam, eo-
que maior & mea. & aliorum latitia est, quod fo-
re nemo dubitat, quin hunc honorem, qua virtute
est adeptus, eadem ita gerat frater tuus, ut ex e-
ius industria, doctrina, probitate fructus Chri-
stiana Respub. maximos capiat. sic enim vixit ad
hanc diem, & in maximis, grauissimisq; rebus
ita se exercuit, nihil ut illi iā placere possit, quod
à commun bono discrepet, nihil tam difficile, iā-
ue arduum occurrere, quod vel prudentia non as-
sequatur, vel cura, studio, scientia non perficiat.
Vidit igitur in hoc quoque multum, qui cetera

Da

omnia

omnia pro sua singulari sapientia prospicit egregie Pius IIII. Pontifex Max. cum talem virum, non modò nō ambientem, sed nec opinantem, non postulantem quidem certè, in Cardinalium collegium, ipso Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirifice letantibus, adscinit. Nos autem, & quicumque bonus benè cupit, eaque vult, ac sentit de communi re, qua velle & sentire omnes debemus, disturnam expetamus, & precemur à Deo fratri tuo vitam: vt cum præstatibus viris, quos habet dignitate pares, voluntate, & studio similes, eam vniuersa Ecclesia quam tempus & necessitas flagitat, opem offerre possit. quod si acciderit, publica primum causa, deinde etiam nostra letabimur. futurum autem, ego quidem, per motus diuinatione quadam, non magis opto, quàm spero. Vale. Roma, Id. Mart. M.D.LXV.

7. FRANCISCO COMMENDVNO
CARDINALI CREATO

O DIEM præclarum, qui perpetua voluptatis et latitæ nobis initium attulit, quarto 7. die Martias. illo enim te die Pontifex Max. à cunctis bonis expetitum, cum excellentibus aliquot viris Cardinalem nominauit. Queri iam definamus, virtuti locum non esse, quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quosdam enim adsummos

hono-

honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, sola virtus paucissimos extulit. deleuit hanc maculam, & veterem illam pontificum sanctissimorum consuetudinem, retentam à paucis, exoptatam diu, *Pij Quarti* nunquam satis laudata sapientia renouauit. Quo facto, te quidem pro tua non vulgari prudentia intelligere arbitror, qua tibi partes imposita sint, quasq; res & praesens à te dignitas, et anteacta tua vita postulet: ego autem hoc tibi videor affirmare posse, vnum sensum esse, vnamq; vocem cum tibi gratulantis vniuersa bonorum Reipublicae tum verò maximas Pontifici gratias agentis, quod temporibus difficillimis labantem Ecclesiam tali praesidio fulserit, ultroq; tibi istum honorem detulerit nō petenti, quē studiose petentibus nobilissimis viris denegandum indicauit. Omnino quod tu scis optime omnium, nullam mercedem requirit virtus, nec ad se ornandam, assumit aliquid extrinsecus, verū tamen, si duabus rebus, praemio, & poena, quod sapientissimi viri literis mandarunt, salus publica continetur: utroque pariter est letandum, & ea bonis impertiri, qua inter homines ducuntur amplissima, & ita improbitatem notari, ne quis exsultet in culpa, et impunitatem licentia consequatur. Quod cum ita sit, letari te quoque plurimum decet honore tuo, & fructum illum magni facere, quem tamen non appetisti, cū labores grauissimos pro *Sedis Apostolicae* commodo susciperes, cū pericula

subires, cum omnes denique curas, omnem mentem, operamque in communi salute collocares. Equidem, ubi te Cardinalem esse declaratum cognoui, exultavi gaudio, eaq; perfusus voluptate sum quam his litteris exprimere mihi non licet, tu tamen, ut opinor, cogitatione comprehendes, si, quæ mea semper in te fuerit primum beneuolentia, deinde etiam, ubi coepit esse tua virtus illustrior, obseruantia, cum animo tuo considerare volueris, quod ut facias, etiam atq; etiam à te peto. Vale.
Roma. XII. Kal. April. M.D.LXV.

CHRISTOPHORO RVFO.

PENDEBAM animi, nec satis constituere poteram: plusne voluptatis ex discessu tuo caprem, an molestia. voluptatem afferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adolescentem illustri loco natum, quam tu curam suscepisti; primum, ut ego sentio, dignitatem habet: deinde finitum eo te posse colligere intelligebam, non illum quidem tuarum industria & virtute conferendum, attamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus esse videatur. quod si otium quæris, vel ut aggrediare ad scribendum, vel ut ea, quæ iam habes instituta, perpolias: isto fortasse loco nihil aptius aut accommodatius ad tua consilia reperies. nam in urbe Roma, etsi nihil obstat, quò minus arbitrari suo quisque viuat, interpellat

terpellatores tamen quandoque non desunt, honesti illi quidem, rectisque dediti studiis, interpellatores tamen. Hac erant, qua mihi de te cogitanti latitiae non parum afferrent. Rursus, cur non dolerem, cum hic te multi, ipse multos diligas, carere nos tua consuetudine, te nostra? tuam verò non vulgarem doctrinam, cui quidem ego semper, à quo primum die tua scripta vidi, debitum voce mea testimonium persolui, in hac luce & celebritate versari, ubi cognita decoretur, quis qui te verè atque ex animo amet, non vehementer cupiat? Hanc mihi molestiam prope omnem, & incipitem sanè curam eripuit epistola tua. quod enim tu studiis tuis otium exoptare videbaris, eo te istuc iucundissimè perfrui, nec virbis desiderio admodum laborare, facile conieci. itaq; vide, quam libenter animum meum ad tuam voluntatem accommodem. idem si ad me sapè scripseris, quod ita expeto, si modò fieri tuo commodo possit: abesse te latet labor, cum ea tamen spe, ut aliquando nos reuideas, tum scilicet, cum rationes tuae patiètur. idem sentit, idem vult Octanius noster, idem etiam Sirlettus Cardinalis: qui viri? ornamenta, & lumina nostrorum temporum: quibus te esse ac fore semper charissimum, nò dubito, quin & tibi persuadeas, & id in magna tua felicitatis parte ponas. Vale. Roma. IIII. Id. April. M. D. LXV.

Da 3 70 AN-

IO. GENVÆ.

CONVENIT inter nos de nota scriptis
 meis apponenda, quæ moram ferre non possint: no-
 ta verò signum omnisimus. hoc igitur erit, * T n si
 mihi in hac describenda epistola tam celeritate sa-
 tis feceris, quàm emēdatē scribendi studio, policias
 quæ, et eleganti litterarū forma satisfacere solitus
 es: multum addes ad officia in me tua: quæ cum
 augeantur quotidie, augeri tamen vix potest a-
 mor in te meus: eò iam perveni non modò litle-
 ris, et ingenio, sed moribus etiā, et probitate tua.
 quæ ego haud paulo pluris, quàm omnium rerum
 scientiam, soleo aestimare. Vale. Ex adibus no-
 stris. Non. Ianuar. M. D. LXIII.

IO. BAPTISTÆ TITIO

Florentiam.

ET SI doleo, negotijs te nimium diu à consue-
 tudine abduci studiorum tuorum: tamen hanc in
 dolore voluptatem capio, quod tu is es, qui, adē-
 pto librorum usu, doctissimorum hominum assi-
 duo congressu, et sermone familiari iacturam
 hanc ita sarcias, ut minorem fructum ex otio suo
 multi capiant, quàm tu ex negotio tuo. gratior
 tamen tibi, quod, litibus aliquando liberatus, re-
 dieris ad communes Musas: cum quibus quàm
 incundè vivas, de me ipso coniecturam facio. pas-
 cor

cor enim, mihi crede, litteris: cetera omnia vel
molesta, vel certè parùm grata. Datus, & Bonā-
nus si, ut scribis, ita de me sentiant, vehementer
gaudeo, equidem utrique non tuo solum, verum
aliorum quoque testimonio permotus, plurimū tri-
buo. quod utinam litteris, aut officio saltem aliquo
declarare possim: in quo facultas exoptanda, qua
nunc quidem abest, animus certè nunquam deerit:
sin id minus licebit, tu scilicet, quæ tua est hu-
manitas, & in me amor, cum de me is omnia pol-
liceberis, tum eorum mihi benivolentiam, cuius
ipse potissimum auctor fuisti, conservabis. debes e-
nim, & vis opinor, ut optimus artifex perpolire
opus tuum, & ad exitū perducere. At, mi Ti-
ti, promissa non exigo, ne, quod liberalitatis est, id
videar fidei velle tribuere, cum tamen utriusque
fidam pariter. hoc tantum dicam: quod te facturū
scripsisti, id si quam primum feceris, fore, ut non
minus de tempore, quam de re, tibi gratias agam.
Cotta tuus semel, & iterum ad me venit. sanè de-
lector hominis probitate, moribus, doctrina. amo
etiam ut amicum tuum. &, quanquam premor
negotij, quod tu optimè scis, cum tamen ire ad me
volueris, nunquam eum excludet occupatio mea.
Filius abest, Venetias profectus ante aliquot dies,
inde Asulam: quo in oppido frater meus, ab omni
remotus graviori cura, tranquillo animo ita sibi
vivit, ut rem domesticam non contemnat. Vale.
Roma. V. Kal. Novemb. M.D.LXV.

Dd 4 MARIO

ET SI nec magis, quàm soleo, vacabam, & ad quotidianas occupationes accesserat cura sanè gravis, ex interitu suscepta domestici hominis, ad mea negotia vehementer apti: feci tamen, amore impulsus, quo te propter ingenij, doctrinæq; præstantiam mirificè sum complexus, ut epistola tua responderem: qua mihi voluptatem eò maiorem attulerat, quod te Neapolim venisse, nec statim discessurum, cognoui, sapius enim, & commodius, ultro citroque cursantibus publicis tabellarijs, tu de meo, ego de tuo statu audiam. Videre mihi videor, te totum in litteris esse, cupio non inanem esse coniecturam. ut ut est, hoc equidem spectro delector, & mirabiles industria tua fructus exspecto. Ad Latinam verò linguam quod attinet, mihi crede, sine causa laboramus, an illa tibi, tot veterum illustrata monumentis, tot etiam recentiorum probata testimonijs, vel nostro, vel cuiusquam egere patrocinio videtur? praesidijs satis, atque opum in ipsa positum est ad repellendas istorum iniurias: quæ tamen in ipsos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui se ipsum in scitis non condemnet, quod si Latina lingua species, & pulchritudo qua vulgi oculis non patet, cognosci ab omnibus posset: amores incredibiles, ut ille ait, existeret sui, me quidem sic affecit, cum tamen integram eius formam

formam nondum nouerim, extrema quadam li-
neamenta vix adspexerim, ut reliquas voluptates
contemniam, cum hac, & in hac libenter, & iucū-
dè vinam. qui verò aliter sentiunt, & errare nos
existimant: sexcentis eos argumentis refillas li-
cet: parum proficies. quod ego cum iam pridem in-
tellexerim: pauca quadam scripsi, ad indicandam
sententiam meam: nervos esse intendendos, ut in
arcem huius causse inuaderem, non putari. Sto-
machari, mi Corrade, iam desinamus, in aliena
culpa: & gratulemur potius ipsi nobis, quod ame-
mus ea, qua praeclara sunt: qua si parantur labo-
ribus maximis, id quod à studio multos deterret,
molestum tamen esse non debet, quod gloria com-
pensat immortalis. Fragmenta patris mei quod
requiris: apud me nulla sunt: furto ablata, quo il-
le tempore vita excessit, crediū est. In Sex. Em-
pirico, Palamone, Aspro, & reliquis, mea tibi di-
ligentia non deerit. odorabor, si cubi latent: nam
in tabernis publicis non exstant: inuentos, noli du-
bitare, quin eruam. quàm vellem filius adesset,
qui Venetias profectus est. praearet aliquid, o-
pinor, hac enim studia tractat nauiter, et Gram-
maticos, de Orthographia cum scriberet, euoluit
omnes. Vale. VI. Id. Nouemb. M. D. LXV.

EIDEM, Neapolim.

SVPERIORE hebdomada pluribus ver-

Dd 5 bis

bis epistola tua respondi. heri alteram accepi: in qua petis à me, fecerim ne inscriptionem illam, cuius exemplum ad me misisti, in quo laborem sumpsi non necessarium: id enim ex amico meo ad quem illam misi, cognoscere omnes possunt. Quod mihi nescio quos inuidere significas: de inuidia nō laboro: si quis maledixerit, fortasse tacitum non feret. Quod autem, ne stultis hominibus gratificer, me mones, in consilio tuo beneuolentiā agnosco: veruntamen, neq, quos tu stultos vocas, neq, quam rem notes, assequi satis possum. nam, si quid grammaticus obtrectat, susque deque laborantibus enim inscientia morbo medicinam facere si conor, valde sim stultus, si possim, valde sapiens. In exemplo inscriptionis ad me missa verbum desideratur, omissum incuria describentis. nam, ubi est, UT DEBITVM ET DOMESTICÆ VIRTVTI: ego scripsi, UT PIETATI DEBITVM ET DOMESTICÆ VIRTVTI. Vale. Roma, XV. Kalend. Decemb. M. D. LXV.

PETRO PERPINIANO

Lugdunum.

AMABAM antea non vulgariter amorem in me tuum, cum praesertim suauitates in te essent ingenij multe, rara probitas, doctrina prope singularis: nunc, quam in exhaustiōe man-

dato

dato, quod humanitate tua fretus discedenti tibi
dederam, curam & diligentiam adhibuisti, ea
me sic affecit, ut omni te animi mei sensu comple-
ctar, omnia tibi, quasi iure optimo, debita, studia,
& officia pollicear, quamquam de amico meo du-
riora significant litterae tuae. quae si vera sunt: ami-
cum iam non appello. excellat licet ingenio: vale-
at industria: ex antiquis monumentis praeclara
quaque delibauerit: hac inania sunt, nisi cum op-
tima mente, & Christiana pietate iungantur.
quod si respexerit, si cum Ecclesia Catholica, id
est, cum Deo, redierit in gratiam: tunc ego me il-
li restituiam: tollam hominem, & ornabo, quana-
tum in me erit: nullum ei deesse à me officium pa-
tiar, quod ad eius dignitatem, existimationemque
pertineat. Quod scribis, Lugduni meliorem iam
loco religionem esse, & in eo te operam strenuè
navare: non miror, te tui similem esse, praesertim
in communi salute: publicam verò rem quotidie
melius ire, contra quàm & sperabant nefarii homi-
nes, & agebant, vehementer gaudeo. Rex autem
adolescens, ac penè puer, cum in Christi causam,
tanto animo coeperit incubere, superare videtur
aetatem virtute, et planè is esse, qui maiorum suo-
rum laudibus aliquando respondeat. Possenimo
meo cum salutem à me scripseris, hoc addes, me-
moriam illius nostrae veteris amicitiae mihi esse per-
iucundam, sed longè charius, longèque incindi-
us, quod omnes ingenij sui vires ad profligandos
Aposto-

Apostolica Sedis hostes felicissime profundat. gratulor sanè optimo iuueni de ista facultate, nec dubito, quin eum semper, quocunque eat, quamcunque rem aggrediatur, ope sua Deus & prosequatur, & iuuet. Rouillium, præstanti humanitate virum egregiè de religione sentientem, si meo nomine salutaueris, gratissimum feceris. Vale. Roma. XIII. Kal. Decemb. M.D.LXV.

Cum epistolam complicarem, venit ad me, ut solet, officij gratia communis amicus, diligens obseruator doctrina tua, Zerbinus Ritijs. is rogauit, ut salutem tibi suis verbis adscriberem. quod facio libenter: teq; rogo, si tamen hoc patitur humanitas tua, ut ames iuuenem, amore tuo dignum,

HORATIO CARDANETO

Perusium.

QVERERER tecum, si liceret, id est, si pateretur amor in te meus, quod fructum me priuas & humanitatis, & indicij: humanitatis, quasi te amantem non redamem: quod abest longissimè à moribus, & consuetudine mea: indicij, quod beneuolentiam meam ita petis, quasi ego, qui tu vir, quantusq; sis, quæ in te suauitas, quæ doctrina, quæ virtus, quod omnes iam norunt, solus ignorem. Ubi igitur illa, quæ in me plena manu confert? quanquam id quidem amicè magis, quam verè: veruntamen, si tu eum me putas esse, quem
litte-

littera tua significant, in quo, si vis, (vide, quanti te faciam) plus tibi credam, quam mihi, cur minus auctoritatem testimonij tui, & penè tuam, sententiam in dubium renocas, cum admonendū me censes, ut eo erga te animo sim, quo si non essem, non modò indoctum, agrestem, inhumanum, sed planè me hominem non putarem? Conor inquis, extorquere, ut me ames. Non est, mi Cardanete, cur coneris id, quod iam perfecisti: aut extorqueas, quod ego tibi mea sponte, et ita libenter quidem tribuo, ut etiam, quod amare videaris amorem meum, ipse mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te esse impulsū, ut ad me scriberes, et eodem officio admonitum, ut breviter scriberes: agnosco modestiam tuam, & probō, cum eo tamen, ut existimare te velim, vel si creberrimas ad me, lōgissimasq; miseris epistolas, aequè mihi omnes gratas, & pericundas fore: cur enim scriptis tuis non delecter, quæ cum lego, antiqua non desidero? cum præsertim istam facultatem hodie multi expetant, pauci consequantur. Commentarios meos in familiares, ut vocant, Ciceronis epistolas requiris. si esset otium, prope diem absolutos darem. sed ita sapè, nescio quo fato; diuellor à libris, ut interdum mihi Roma displiceat, & agrestem solitudinem urbana celebratilibenter antepōnam. Illa de Imitatione sinu inuolacere. spissum opus est, et longi temporis, nec fortasse nostrarum virinum: et, ut verè dicam, sperare

rare vix audeo, quam animo, & mente formam
videre videor, eam, quacunque est, oratione, &
stylo satis explicare posse. Hæc scripsi, in lectulo,
cum leuiter agrotarem. Vale. Roma. IIII. No-
nas Ian. M.D.LXVI.

JOANNI CASELIO

Florentiam.

QVO maior est virorum praeantium, id est,
tui similium, inopia, eò mihi charior est, & esse de-
bet amicitia tua: quam quidem omnibus officiis,
& studiis, quæ à summa proficisci beneuolentia
possunt, perpetuò colam. quod utinam per vale-
tudinem tuam fieri licuisset, ut Romam perueni-
res. maiorem fructum, quàm qui ex litteris per-
cipitur, qui tamen vulgaris non est, ex familiari
consuetudine, mutuoq; sermone, uterque nostrum
capere potuisset. quod quando non accidit: ego,
quod ad me attinet, ut amoris mutui recordatio-
ne desiderium meum leniatur, operam dabo: lit-
teris autem ita utar, quàtum negotia sinent. quo
te contentum esse, neque in hoc genere plus exige-
re, quàm præstare possim, tua mihi pollicetur hu-
manitas. De philosophia illustranda, præclare
cogitas: verum, præclara omnia quàm difficilia
sint, his præsertim temporibus, non te fugit: sunt
enim adhuc, qui, frugibus inuentis, glande vesci
malint. quibus ignosci fortasse ex aliqua parte
potest,

potest, quod eos pudeat, quæ pueri didicere, senes
 perdenda fateri: sed, eorum exemplo decipi ado-
 lescentes, & inquinata doctrina infici, atque cor-
 rumpi, hoc quidem graue malum est, malum, in-
 quam, non ferendum: id quæ tu iure doles, & ego
 sic, ut tibi non concedam. Verum hæc Principes
 viderint: qui nisi peccarent in delectu, gymnasia
 florere: optimæque cum litteris, & bene littera-
 tis hominibus ageretur. De studijs meis, an de ne-
 gotijs, aliquid scribam? negotia nihil ad te scilicet:
 studia verò propemodum iacent, & eo magis,
 quod valeo parum commodè. Te valere, libera-
 tum iam, ut arbitror, diuturno morbo, non medi-
 ocriter gaudeo: reuertentem in patriam amore
 prosequor: frui optimis studijs, & capere studio-
 rum uberrimos fructus, ita cupio, ut si communia
 bona essent, sic enim decet eos existimare, quorum
 animos & coniunxit virtutis amor, & retinet.
 Vale. Roma, VIII. Idus Ianuary. M. D.
 LXVI.

FERDINANDO GATULÆ

(Neapolim.)

SVPERIORIBVS diebus, cum tu me lus-
 culento sanè carmine salutasses, etsi molestè fe-
 rebam, eripi mihi occupationibus facultatem re-
 spondendi, tamen nō verebar, ne tibi de meo erga
 te animo secus interpretandi occasiōē afferret si-
 lentium

lentium meum, odio fas enim, nec dignas bono vi-
ro suspensiones longè à se repellit excultus litteris
animus, & liberaliter educatus. nunc verò, cum
me praeceptor tuus, homo egregiè doctus, et specta-
ta integritatis, Blasius Monicus, modestè ille
quidem, tamen ut cupiditatem dissimulare non
posset, admonuisset officij mei: nihil habui potius,
quàm ut hac ad te, licet iisdem, quibus antea, cu-
ris distentus, exararem. At, de tuis quidem
versibus si quæris quid sentiam: probarem omnia
si placeret argumentum. in verbis elegantiam, in
sententijs gravitatem video: quod utrumque, ni-
si qui excellat ingenio, assequi nemo potest: in me
autem extollendo quid sis secutus, aut quam rem
spectaueris, non video. nam nec agnosco illa, qua
scribis, & si agnoscerem, tamen haud libenter le-
gerem: sed opinor tibi hasse illud, quod à veteri-
bus proditum est: Bonū poëtam esse non posse, qui
non obscuris dare lucem, parvis magnitudinem
sciat. quod si conaris, & si hoc te delectat exerci-
tationis genus, non improbo: & cum te amem, fa-
cile à me impetro, ut patiar vel abuti te meo no-
mine ad laudem tuam. neque hoc solum, sed illud
etiam tribuo amoris in te meo, quod tu fortasse non
exspectas, a quo tamen animo, pro tua bonitate,
accipies, ut hortor te, quando ad ius ciuile studi-
um, curamq. tuam contulisti, ut istam artem non,
ut hodie multi, nudam, & inornatam, sed, ut olim
veteres illi, multiplici rerum scientia, præcipuè
verò

verò Latina eloquentia quasi dote instructam, et locupletatam velis. eloquentiam verò non ex vno, alteròne libro, sed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicus erudieris, non dubito, quin optimè noveris. Etiam illud addo, quod fortasse recentioribus iuriconsultis absurdum videbitur, Græcæ lingua, unde res petantur, sine quibus inane quiddam est, & planè languet eloquentia, studij tui partem omninò aliquam esse dandam, quæ si omnia pauci præstant: varia excusatio est. alijs enim disciplina, alijs ingenium defuit. nonnullos etiam, cum ad summam iuris civilis gloriam adspirarent, & forsitan peruenire possent, rei domestica difficultas à præclara industria ad questus necessarij curam detorsit. Has si ob stare intelligerem studio tuo: frustra cohortationem hanc susciperem, vel potius planè non susciperem. cogeret enim necessitas, quod voluntas negaret. nunc te optimis à puero non modò litteris verum etiam præceptis informatum, præstantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem, errare cum multis, & mediocri laude, angustis circumscripta finibus, contentum esse, cur sumam? Perge igitur ad gloriam recta via: obliquas vulgi sententias omitte: quæq; tibi præter ceteros à Deo tributa bona possides ijs ita utere, ut ius civile non modo perdiscas, verum etiam vehementer ornes. quod si efficies, labor: sin minus, hoc tamen tibi non obscurum, ut opinor, studij in te mei testimo-

nium relinquam. *Vale. Roma, IIII. Non. Februar. M.D.LXVI.*

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

E G O verò tibi non modò presenti bono, sed futuri etiam spe valde gratulor. non enim tam ex eo, quod abieris morbus, & quod, ut scribis, conualefcere iam incipias, quam quod omninò futurum confido, ut brevis pristinam valetudinem planè recuperes, magnam latitiam, voluptatèmq; capio. in modò tua temperantia fac, ut perpetuò gaudeam. quod ita me cupere velim existimes, ut ex familiaribus tuis nemini concedam. ista enim doctrina cum caremus, & cum, affecto corpore, simul ingenium languet, angimur qui te diligimus, & quos ex industria tua fructus ferre potest atas nostra, eos retardari, aut minui, patimur iniquissimè. Ego ab interitu *Pij Quartiva-* letudine vtor incommoda. Stomachus, calore destitutus, officio concoquendi malè fungitur. hoc vitium si tua citrea depulerint, plurimum sanè tibi debebo, & eò magis, quod cetera pharmaca palato non amica, hoc medicinae genus ita suave est, ut, vel sine morbo, gustare nihil malim. itaque speremus illud quoque, quod lōge pluris est, ut stomachus fiat firmitior: interea tibi ago gratias, quamquam id à te nō expectari certo scio, quod me cō-

dimen-

dimento gratissimo delectare volueris. quod pro-
fecto, nisi me non vulgariter amares, tibi in men-
tem non venisset. In extrema epistola quod mihi
Gorgia Leontini vitam exoptas: hoc quoque amo-
ris signum: sed malo prosperam, quam diuturnā.
prosperè autem vivere, est, otio & litteris, vacuo
curis animo, frui. quod ego assidue meditor, & si
quando assequar, purpuras omnes, quāq; purpu-
ratis chara sunt, te fortasse non impobante, con-
temnam. Vale. Roma, IIX. Idib. Feb. M. D.
LXVI.

ANTONIO MERVLE

Casertan.

CAVE putes, aut me suspicari, quod abhor-
ret ab amicitia nostra, oblitū te esse mei, aut com-
missurum unquam, ut obliuisci possis. Omnino
discessu tuo nihil molestius: quis enim abesse eum,
cuius neque consuetudine quidquam incundius,
neq; sermone eruditius, nec moribus, & vita san-
ctius, equo animo ferre possit? Sed rursus, qui te
diligunt, qui pro tua virtute sunt plurimi, quorū
tamen ego nemini concedo, cur tuo cōmodo mere-
ant? vivis in parte Italia nobilissima, honesta satis
conditione, apud illustrem virum, humanitate,
litteris, omni deniq; ut audio, laude perpolitum.
qua sunt eiusmodi, ut ea sequatur multi, assequā-
tur admodum pauci. At vrbe Roma caret. Scili-
cet, quia Capitolū, vel Amphitheatrū quotidie

Ee 2

non

non adspicis, qua tu, hic dum eras, fortasse ne cogita-
 bas quidem, id laborandum crediderim. Ca-
 zera, opinor, nihil ad te. neque enim sitire te arbi-
 tror. honores aut opes: qua qui adipiscuntur, vi-
 det, à tranquilla, & beata vita quàm longè di-
 stent, quibus fluctuens curis, quibus assidue mise-
 rix urgeantur. Reliquum est, ut te pungat, quod
 nobiscum non sis. quod ita leuiter feres, si cogita-
 bis primum illud, ortam ex virtute beneuolenti-
 iam eiusdem virtutis memoria foveri, atque ali-
 sic, ut nihil prater ea desideret: deinde mutuis epi-
 stolis hoc leniri quadam ex parte desiderium posi-
 se: postremo, mortalem esse neminem, cui planè se-
 cunda sint omnia. addo illud, quod solatij tibi loco
 debet esse, nostros sensus congruere cum tuis: ni-
 bil esse nobis optatius, quàm ut simul viuamus:
 dolere, quia non liceat, eò minus tamen, quia fu-
 turum speramus, ut aliquando liceat. habes egre-
 giè animatum erga te Cardinalem Sirlettum: cu-
 jus auctoritatem, pro singulari eius integritate,
 sapientia, doctrina, maximam esse, non ignoras.
 Pantagathus de te et amicissimè loquitur, et pra-
 clare sentit. tribus illis, quos tuo nomine salutavi,
 Statio, Dauanzato, Tettio, qui te omnes resalu-
 tant, scio te in oculis esse. nam de me ipso, non fa-
 ciam, ut plura ad te scribam. vellem, ita res fer-
 ret, ut, quanti te facio, tantum ex officiis meis fru-
 ctum capere posses. mihi crede, studijs & rationi-
 bus tuis ita consuleretur, ut ad vitam, & commo-
 de, &

de, & satis etiam cum dignitate traducendam nihil deesset. sed vides tempora. fruamur, mi Mevula, litterulis nostris, directo in Deum animos: cateris rebus πῶλὸν χαίρειν. Rosa nostro, nō minus ingenio, quā nobilitate prastanti, poetā optimo, & cum veteribus conferendo, salutem, obsecro te meis verbis, si quando ad illum scribes. Valde. Roma, XIII. Kal. Quint. M. D. LXVI.

MARIO CORRADO

Neapolim.

FACILE poteras è silentio nostro de tuo negotio coniecturam facere: nisi si tacere nos existimas, vel quia nō amemus, vel quia parvipendendum id credamus, de quo te vehementer laborare, epistolarum tuarum crebritas ostendit. in quo video te otium nostrum scilicet è tuo metiri. nam Statio nostro à scriptione publicarum litterarum respirare nunquā licet. ego autem quibus rebus urgear, quā nunquā vacem, nosse te opinabar è Ciniño, aut etiam ex alijs: quoniam quidem status mea vita is est, ut ignorari vix possit. Sed, ut ad prima redeam, veteres illi Grammatici nondum Roma sunt: si afferētur, eos ad te mittam. tu velim significes, ubi sis futurus, nam istic, si recte verba tua interpretor, non videris admodum libenter esse. Huc te vocarem, nisi multi discederent. optimum tamen, qualem etas nostra nō

vidit, Pontificem habemus. qui si diu vixerit,
quod à Deo precari non desinimus, spes est mag-
na, hac, qua fluunt, posse contineri. Vale, Roma,
VI. Kal. Sext. M. D. LXVI.

OCTAVIO SAN MARCO

Patavium.

QVOD mihi iam antea filius meus, tui a-
mantissimus, non obscure significauerat, id multò
nunc ostendit illustrius epistola tua, ita te colere
bonas artes, ut parentis tui summi viri, laudibus
non modò respondere, verum antecellere etiam
aliquando possis. Concurrunt multa, cur hanc om-
nino coniecturam faciam, primum instrumenta
natura, ingenium, memoria, valetudo, quae si ab-
sint, ad magnas res, magnoperèq, expetendas ad-
spirare prorsus non licet: deinde studium, exerci-
tatio, industria, quibus ita vteris, quasi illa non
habeas natura bona, quibus in primis abundas,
et quasi à te ipso petas omnia. Adde, quod Pata-
uium te contulisti, quam urbem? Athenas alte-
ras: ubi cum praestantes viri multi magnarum do-
ctrinarum scientiam profiteantur, vnum tamen
in primis, quem ego semper plurimi feci, Pàciro-
lum tibi audiendum, colendumq, delegisti. cuius
consilij mihi crede, maiorem in dies fructum, vo-
luptatèmq, capies. Nam de Io. Vincentij Pinelli
consuetudine nihil dico. non enim dubito, quin
ipse

ipse iam perspexeris, quæ sint in illo iuvene virtutes, quæ probitas, quæ eruditio, quæ humanitas: ut omni dignissimus honore sit, qui tamen ab omni honorum cupiditate, solâ virtute contentus, longissimè distat. Hanc facultatem, nō ego te, ut urgeas, adhortor: sed gratulor potius & tibi, & patri tuo, quod ita viuas, ut omnes à te omnia summa expectent: mihi verò plurimum gaudeo, quod cum te ipso sis nihil amabilius, tu tamen amicitiam meam, quasi magni pretij rem, tibi expetendam putasti. quod et facile consequeris, ita velim euenire, ut officijs te ita colere possim, ut benevolentia in te mea parem, id est, maximam, utilitatem percipias. Vale. Romæ. III. Id. Sext. M.D.LXVI.

FRANCISCO MANCINO

Persium.

MIHI verò nunquam venit in mentem diffidere memoria tua. à quo enim diligere me, non solum cupio, verum etiam libenter mihi persuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? quod siue summo dolore facere non possem. At scripsi ad Cardanetum. Non equidem ob eam causam, ut promissi te admoneret, sed ut pecuniam à bibliopola exactam tibi numeraret. quod opinor factum. Officium litterarum, à te pratermissum, sum excusas, facis, ut officium tuum magis des-

Ee 4 derem

derem. amo enim mirabiliter ingenij tui excellē-
tem imaginem, egregiē in epistolis expressam. ita-
que, carere me hac voluptate, non facile patior.
nos tamen plus oneris tibi impono, quā per stu-
dia tua liceat, cum praesertim facere te in doctri-
na magnos processus intelligam. ad scribendum,
ita te hortor, ut à libris non auocem. quod si v-
trumque potes, ut certē potes, noui enim industri-
am, & facultatem tuam: oblecta nos tuis inter-
dum litteris, & ad illa maiora simul incumbe, ut
augeas domesticam rem, & dignitatem, omni re
praestantiorem, consequaris. Vale. Aldus tibi sa-
lutem dicit, vehementēq; tua sui memoria dele-
ctatur. Roma, IIII. Kal. Sept. M. D. LXVI,

IOANNI CASELIO.

Florentiam.

CVM à discessu tuo nihil omninò de te, neq;
ex tuis, neq; ex aliorum litteris, cognouissem, ha-
bere te iter in patriam, facile suspicabar. nunc vi-
deo, te in Etrusca regione consedisse, antea illa
quidem, et ad visitandos calores, quos hic pertulis-
mus grauissimos, admodum apta: verum tamen, id
si consilio fecisti, gaudeo: sin morbo coactus, ita
doleo, ut amicitia nostra, et studiorum tuorum ia-
ctura, postulat. Quod ais, cogitare te domesticos
lares, & in ea tamen cogitatione non nihil pungi,
recordatione veterum molestiarum: o mi Caseli,
vllum

Nullum ne tu locum putas esse, in quo aduersi nihil occurrat? in quo ex voluntate fluant omnia? inuidia tamen, qua tui similes, id est, praestanti prae-
 ios ingenio viros, saepe vexat, ad extremum, ut sco-
 pulo fluctus, ita virtute frangatur. qua spe te de-
 cet, ut hominem sapientem, vindicare animum,
 ab omni cura, ut fructum capias excellentis do-
 ctrina tua, qua nisi te ipsum iuuas, cum alijs pro-
 desse consueueris. *OXETAE* industria. Amicum
 tuum, iuuenem egregijs moribus ornatum, liben-
 ter cognoui: longiuem cum eo sermonem habere,
 per negotia non licuit. Vale. Hac scripsi raptim.
 Roma, III. Id. Octob. M. D. LXVI.

ZERBINO RITIO.

QUANTVM mihi, filioq, meo, tui aman-
 tissimo, doloris, ac molestiae, discedens reliqueras,
 cum tua nobis consuetudo admodum iucunda, in-
 dustria etiam perutilis interdum esset: tantum
 solatijs, et voluptatis utrique nostrum attulit epi-
 stola tua: quanquam, quod tu scribis, te tuis ciui-
 bus esse charissimum, id ipsum fore putaramus,
 quis enim ita expers humanitatis, aut ita Bar-
 baris moribus esse potest, quae tua probitas & vir-
 tus, ad amorem tui non alliciat? quis autem ab ijs
 te diligere miretur, qui futurum intelligunt, ut ma-
 iores quotidie fructus ex ingenio, doctrina, dili-
 gentia tua percipiant? quo tibi nomine, mi Zer-

Ee 5

bine

bine, vehementer gratulor. nam, ut optabilius ni-
 hil est, quam amari à bonis viris, praesertim in pa-
 tria: sic nihil in rebus humanis praestantius, quam
 de patria bene mereri, & quasi parenti optima
 gratiam aliquam referre. hanc tu nactus occasio-
 nem, contemne reliqua, & hoc vnum age, in qua
 summa tibi & gratia, & gloria posita est. In hanc
 sententiam plura scriberem, nisi tuos iam sensus,
 & praeclarum animi tui ad honesta omnia propo-
 sitionem, egregiè cognitam haberem. Venio ad al-
 teram partem, quam nec omittere possum, nec si-
 ne gemitu, & lachrymis, attingere. Decessit, alie-
 nissimo tempore, cum ad eum, salutaris doctrina
 dogmata de loco superiore ostendentem, omnis
 omnium concursus fieret, cum haeretica factionis
 insidias patefaceret, impetum frangeret, tela re-
 trunderet, decessit, inquam, florente adhuc aetate,
 nimis immatura morte, summo ingenio vir, incre-
 dibili scientiae copia, maxima iam apud omnes be-
 nè sentientes existimatione, & auctoritate, Per-
 pinianus noster. quamquam nostra quidem hac
 iactura tota, nostra calamitas, est: ille calo frui-
 tur, & caelestium animorum conspectu, circum-
 fluens rebus ijs, quas, inclusus adhuc mortali cor-
 pore, animo tamen sapè foras emergente, contem-
 plabatur. veruntamen, sublato ex oculis amico,
 & ex hac luce erepto, recenti adhuc vulnere do-
 leamus, necesse est: ratio fortasse medebitur, au-
 diēs. memoriam quidem tanti viri mihi nulla-
 dies

dies adimeret: Quod hortaris, ut edam commen-
 tarios: currentem incitas: sed adhuc quadam ada-
 nerantur: qua tamen, spero fore, ne diutius im-
 pediant. Etiam in patris Grammatica, tibi ut sa-
 tis fiat, operam dabo. Vale. Aldus tibi multam
 salutem. Vale iterum mi optime Zerbine, & pa-
 tria, ac musis, tranquillo otio, vive. Roma, III.
 Non. Decemb. M. D. LXVI. Iam ad te scri-
 pseram, cum ecce bellaria tua: quæ mihi pergrata
 sunt: sed, mihi crede, amorem istum in me tuum
 bellarijs omnibus antepono. etenim illa palatum,
 hic animum meum non vulgariter oblectat. Ca-
 tesbifinium ad te mitto. Commentarios meos tua
 causa aliquantò citius emittam.

VIDO GVALTERIO

Narniam.

ANTEA, cum tu ad me, pro nostra amici-
 tia, de Narniensi conditione retulisses: etsi nō sa-
 tis constituere poteram, quid tibi agendum cense-
 rem, auctor tamen potius eram, ut urbem Romā
 ne relinqueres: non tam propter hac vestigia an-
 tiquitatis, quorū adspectu mirè fruuntur homines
 eruditi: quàm quod esse te in oculis videbā nobi-
 libus viris, quorum auctoritas, & gratia, rationi-
 bus tuis prodesse vehementer posset. nunc autem,
 cum te istuc admodum libenter esse florere citium
 optimorū benevolentia, excellentibus ingenio disci-
 pulis

pulis abundare, significes, non tu quidem effici
 adhuc, ut abesse te gaudeam: assequeris tamen il-
 lud, ut aliquantò minus doleam. quod si alteris
 litteris, id quod equidem tua causa in primis op-
 to, eadem confirmaueris, prorsus à dolore ad lati-
 tiam transferar, & cum ex tuis commodis volu-
 ptatem maximam capiam, tum istam valdè ana-
 bo ciuitatem, qua te tam honorificè acceperis, qua
 tuam industriam, virtutem, probitatem liberalis-
 sime complectatur. cuius amoris, & officij, cer-
 scio, te nò esse commissurum, ut eam vnquam pa-
 niteat. non enim aut in tua disciplina mendum,
 aut in vita labem, aut in moribus agreste quid-
 quam, vel inhumanū, vnquam videbit. qua quo
 sunt, hac atate, in ijs, qui inuentutem egregijs lis-
 teris excolendam, ac moderandam suscipiunt, ra-
 riora: eò plus honoris, utilitatisque tam praeclara
 virtus postulat. quanquam tu quidem, si prestan-
 tiam animi tui benè cognitam habeo, mercedem
 meritorum tuorū maiorem nullam statues, quàm
 eorum, quibus cum viuis, beneuolentiam: et illud
 tamen credes, eum, qui diligitur, necesse esse, ut
 rebus omnibus abundet, qua non modò ad fru-
 ctum domesticum, & ad subsidia vitae necessaria,
 sed ad speciem quoque, ac dignitatem, perueniat.
 Intende igitur omnes neros, ut ijs, qui te amant,
 amabiliorem te quotidie praebeas, & quam Spar-
 tam nactus es, eam nò modò tueare, verum etiam
 cum primis ornes. Quod ut scriberem, amor im-
 pulit,

polis, non quia te, iam pridem ad omnem laudem
 patris exemplo, atque doctrina, institutum, con-
 suetudine postea confirmatum, vel mea cohorta-
 tione, vel cuiusquam egere preceptis existimem.
Vale. Roma, VII. Id. Dec. M. D. LXVI.

M V C I O C A L I N O

EPISCOP. INTERAMNÆ

Interamnæ.

ARCHIEPISCOPVM prestare E-
 piscopo dignitate, nemo nescit: bonis tamen viris,
 cum te, omisso I adrensi Archiepiscopatu, Episco-
 pum Interamnæ esse factum, auditum esses; visi-
 res est in primis gratulatione digna. nam, quod
 ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico, cō-
 ferentes, nihil imminutum putabimus: quod ad
 commodam, additum aliquid potius, quàm detra-
 ctum. Iam illud, licere tibi interdum ad Urbem,
 nobis ad te, cum velimus, excurrere, quanti asti-
 mandum? nam neque te amicis tuis prorsus ca-
 rere, tua suauitas patitur, neque nobis quidquam
 molestius, quàm ad spectus et sermonis tui sitim
 diutius ferre. Quocirca ego quidem statim, au-
 dita re, laetatus animo sum: literis gratulari cum
 maximè vellem, negotijs tamen impeditus, officium
 veteri nostra necessitudini debitum pratermissi.
 in quo me tamen, cum mea conscius erga te per-
 petua observantia, tum tua memor humanitatis,
 facile

facile culpabilero . atque etiam (vide , quid mihi de tua benignitate pollicear) sperare audeo futurum , ut , qui à me diliguntur , eos amicitia tua ne excludas . neque tamen hoc in multis ambitiose petam : tantum deligam , quos tibi non tam mea commendatio , quàm ipsorum optima studia , conciliare possint . in his excellit in primis , iuuenis bene moratus , ijs perpolitus litteris , qua nos à pueritia delectarunt , Iulius Iacobonius . vixit coniunctissime cum filio meo , ut senè atate , & studiorum similitudine , iunguntur : me verò , quod vultis in rebus intellexerim , sicut alterum parentem , obseruat , & diligit . itaque videor illi debere omnia , quæ possum : nec sanè ullum eius vel adiuuandi . vel ornandi , locum pratermitto : sed ex omnibus officijs nullum ei video gratius , aut iucundius prastari à me posse quàm si per me consequatur , ut aditus ad te habeat , à te cognoscatur , numeretur in tuis . quod ex si , nō dubito , quin facile impetrò : noni enim tuam ΦΙΛΑΥΘΕΩΠΙΑΥ : noni etiam , quo ipse loco apud te sum : tamen ita peto , quasi agatur existimatio mea . sic enim statuo , cum te tua virtus , nullo fortuna presidio , in ista dignitate cilocaris , valè ad existimationem meam pertinere , hoc si percrebescat , me abs te tantum amari , quantum & optari semper , & mihi persuasi . Vale . Roma , Idibus Decemb .
M.D.LXVI.

ANTO.

ANTONIO FURNARIO

Neapolim.

¶ *T* A mihi, quæ apto, contingant, ut de tuâ valetudine valdè sum sollicitus: nec leuabitur dolor meus, nisi, cum te non solum periculo, sed prorsus omni molestia liberatum cognovero. quod utinam breui fiat. cur autem id futurum non sperem, cum te, differentem humanis remedijs, ad pias preces videam esse conuersum? me quidem ex aduersis rebus hac una sapè ratio, iam omni spe destitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid superior annus, hic fortasse damnum sarciet: sin aliter eueniet, aquo tamen animo fereamus, minuentem sensum doloris consuetudine, & cupiditatem aetate. De munusculo quî tibi venie in mentem egrotanti? magni hoc amoris signum, itaque sic tibi ago gratias, tanquam de re amplissima: quandoquidem nihil mihi pluris est, quam amari à te, quem præter ceteros amabilem virum facit. Stomacho certè meo, quod antea scripseram nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Roma, Kal. Febr. M. D. LXXVII.

CAMILLO PALÆOTTO

Bononiam.

¶ *A* quo primum die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxi te semper in eorû numero, qui nã
strahat

strahac atate antiqua virtutis imaginem refe-
runt, esse reponendum. nam & bonos & prastan-
tes viros amas, omniq; studio complecteris: & ip-
se: quae artes amorem conciliant is ita excellis, ut
vicissim te omnes ament nec minorem ex ingenio,
doctrinaq; tua quam ex humanitate, & liberali-
tate fructu capiant. equidem in meis secundis re-
bus id maxime numero, quod olim tua mihi beni-
gnitas aditum aperuerit ad amicitia tuam: illud
dolere saepe cogor, quod ita fortuna tulerit ut dis-
iuncti vineremus; et eriperetur utriq; nostru sua-
nitas illa, quae sine dubio, cum vna sumus, longe
maior est, quam cum aut ego tuas, aut ipse meas
epistolas legis. adde quod tibi perquam raro scri-
bendi occasio, mihi ne facultas quidem datur. ita,
qui est in litteris fructus, eo etia prope caremus.
quo tamen in genere tuam diligetiam, vel huma-
nitatem potius incredibilem agnosco: qui nullum
huius officij locum pratermissis: ut proxime, cum
de Amuly Cardinalis incolumitate cognovisses,
fecisti peramanter, quod & mihi, qui illum viru
in oculis fero, vnumq; praeipue colo, per litteras
gratulandum, & significandam existimasti lati-
tiam tuam. Sed ego vicissim tibi, & bonis omni-
bus, eo conseruato, cui prater cetera virtus pla-
cet, vehementer gratulor. nam, si quid illi nunc
humanitus accidisset, suo fortasse tempore, cum
nec atati parum, & glorie plurimum vixerit, no-
stro certe & pniuerse bonorum Reipub. alienissi-

mo decessisset. Vides profecto, nec dubito, quin idem sentire videas excellenti virtute, ac sapientia Cardinalem, fratrem tuum, parcos esse Amulio nostro dignitate non paucos, opibus etiam, & ijs rebus, quas elargiri fortuna solet, superiores multos: ac illa si perpendimus, quæ sunt animi ingenijq; bona, id est, quæ verè bona sunt, doctrinam studio, prudentiam usû rerum maximarum partem, præterea benignitatem, probitatem, religionem, quàm non multi sint, quos ei conferre possumus, opinor intelligis iure igitur, illo graviter ægrotante, ita mœrebamus, quasi cum illius salute nostrâ salus in discrimen adducta videretur: & nunc, eodem incolumi, tum sua quisque causa, tum bono publico omnes latamur. In quo non dubitabam equidem, quin tuus sensus cû meo sensu congrueret, veruntamen egregia testem voluntatis epistolam tuam legi perlibenter. vidi enim amorem in me tuum, & studium simul erga Christianam Remp. propè singulare. nam de Amulio morbo ita sollicitus eras, ut eodem tempore, & dolor meus, et publica iactura tibi ante oculos esset, itaque non putavi committendum, ut ipsum celarem de litteris tuis. ostendi: legit incundissimè: nec tacuit de tua laude: mihiq; ut salutē tibi eius verbis adscriberem, ac sua tibi studia prorsus omnia pollicerer, ita mandavit, ut vultu & verbis planè animum exprimeret. Ego de te, quæ soleo, summam esse tuam in illum observatiam: optatus tibi nihil

bi nihil esse, quàm ut, si quid eius causa præstare possis, utatur opera curaque tua. addidi quadam de vetustate necessitudinis nostræ, de tuis etiam in me officiis: ut sciret, cum tu de meis commodis maximè semper laborares, cupere me non mediocriter, ut à quib⁹ ipse diligor, idem te pari benevolentia complectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, salutem dic meo nomine plurimam. Roma. XII. Id. Mart. M.D.LXVII.

IOANNI CASELIO

Florentiam.

OMNINO erat ἑλῶ epistola mea: quàm ut acciperet, nūquam ad me rediit is, qui tuas litteras attulerat: verumtamen eam ad te mittendā putavi, ne tibi in aliquam fortasse neglecti officij, suspicionem venirem. eius exemplum hoc est.

Epistola, de qua hic mentio fit, legitur sexta ante hanc.

Quod me amicis crebrò auges, præsertim hominibus virtute præditis: perbenigne facis. utinam præstare aliquid vel tua vel eorum causa possim. vos enim, quæ vestra bonitas & humanitas est, animo fortasse contenti estis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum studiosos amor est, nisi animum officia probent, contentus esse vix possum. Vale. Roma. XVI. Kalend. April. M.D.LXVII.

PETRO

EPIST. LIBER VIII.
PETRO PERPINIANO
Lugdunum.

435

CUR ego tibi excusem silentium meum? Odi
ista vulgaria: nec tu is es, qui vel amicis durio-
rem te prabeas, vel quibus ego negotijs, quantam
& quam assiduam à me operam exigentibus, di-
stinear, ignores. ac si velis amabiliter, & verè co-
gitare, ita crederes: nulla me magis affici volupta-
te, quam cum tuas epistolas lego: rursus, si quis
est, qui ab officio discedat inuitus, cum esse me.
quare ut ego tibi ingenio, eruditione industria cō-
parare me non ausim: ita, quibus maximè rebus
amicitia colitur, humanitate, officio, obseruan-
tia, neque te mihi, neque quemquam antepono.
hoc te cupio credere. quod si impetro, simul illud
impetro, ut omni me cum prateriti, tum futuri
temporis culpa, si fortasse rariùs ad te scripsero,
placè liberes. quanquam nunc quidem, tuus ut
rescriberem litteris, abieci omnia, victus benefi-
cio tuo, beneficium enim certè, non mediocre ne-
scio quid, sed quantum esse potest maximum, à
te habeo, quod mihi amicum dederis Iacobum,
Rodericum Falconium, prudentissimi & optimi
viri filium, ipsum ijs litteris ac moribus ornatum,
ut, cum me vel negotia, vel ipsa iam atas ab ami-
corum consuetudine remoueat, hoc tamen inuene
quotidie ferè utar iucundissimè. ac sæpè de te ser-
mo, illo libenter praclara tua facinora pro christi

Ff 2

gloria

gloria narrante, me libentius audiente. certamini enim, ut video, amore ergate, sic, ut alter ab altero vinci interdum gaudeat, interdum agreferat. ita non planè nobis totus abes. quod enim oculis eripitur, assequimur animo, memoria, mentione tui, tuarumq; virtutum quàm creberrima. tu contra si patrem referre vis, alterum Falconium reperi: si modò similem probitate, ingenio, obseruantia in utrumq; nostrum, reperies. Sed opto te felicè esse, & similem reperire: ut de nobis cogitantes nonnunquam, & colloquentes, officium amicitia debitum persoluatis. De tragœdia, mire sum latatus, praesertim agente Falconio. De animi tui constantia, tibi gratulor, Deo gratias ago, à quo ista manant, tibi enim certè, & fortissimo cuiq;, nisi diuina vis affuisset, praesenti discrimine, in tanta gladiatorum licentia, animus concidisset. Lambino bonam mentem opto. cuius enim ingenium, et doctrinam amo, de eo si quid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed, quid est, quod etiam de Turnebo, tali viro, utinam falso rumore, dissipatur auersum à salute periisse? ô magnum malum, nec rem magis, quàm exemplo. nam plebs imperita, licentia cupida, si peccat, minus mirum: doctos viros, rectis antea sensibus evanescentes, offendere, et labi, maturam iam aetate, quis non ingemiscat? Filius te salutatur. tu meis verbis eruditum in primis, & probum adolescentem, Iosephum Scaligerum, si est Lutetia, salutes velim. Vale. Roma.

EPISTO.

EPISTOLARVM

PAVLI MANVTII

LIBER OCTAVVS.

P I O I V.

PONTIFICI MAX.

QUID antea de litteris, ac bonis artibus estimaueris, Pie I I I. Pontifex Max. quam semper fueris, hodiéq, sis ad eas excitādas, ornandāsque praeclarè animatus, & omnes iam pridem norunt, & ego superiore anno sum expertus, cum eo me consilio Romam euocasti, ut sacros praecipuè libros, ab haeticorū nefaria peste vindicatos, ederem quā liceret emendatissimè, & in hac elegantioris olim doctrina parente, atque altrice, nunc diuinorum institutorum custode, ac praeside Vrbe perpetuum mea vita domicilium collocarem. cum ista mente, istaq, ad bene agendum propensione summam potestatem coniunxis Deus, non solum ut impendentes Reipub. Christiana calamitates auerteret, quod curari à te egregiè, atque effici omnes fatentur, verum etiam ut a publica cura oculos interdum conuerteres ad priuatorum incommoda, eaq, cum videres, opem afferres nō pro cuiusque libidine, sed pro iudicio, ac sapientia tua. hac me cogitatio, diu verentem, ne appellare litteris Maximum Christi Vicari

non, excubantem animo semper pro Christiana Reipub. salute, impudentia posset adscribi, ab ancipiti consilio ad certam sententiam renocauit, effecitque ut ea scribere audeam, qua ne coram agerem, maiestate tua primum, deinde etiam pudore quodam meo sum deterritus. Totum hoc imprimendi munus, quod mihi à te mandatum, pro mea fide curo, duas habet partes, publicam vnàm, qua ad communem animorum utilitatem pertinet, ut è sacris libris macula omnes eluantur: alteram priuatam, ut ea mihi interim suppetant, quæ si absint, mecum & cum meis agatur incommodius. Quod ad priorem attinet, facerem arroganter, si tibi tantam rem, quæ nescio an ulla magis hoc quidem tempore omnibus expediat, studeam commendare: cum quatuor spectata virtutis & innocentia Cardinalium, quos huic negotio præfecisti, singularis prudentia nihil deesse patiatur. quare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, ut spero, vnquam deerit, omitto non inuitus: de me ipso, si quidem tua permittat humanitas, (quid autem ea non permittat?) attingam pauca. Ego cum ad Urbem veni, licet à Pio IIII. rectè, & laudabiliter vincto, sperari posse omnia intelligerem, tamen efferrì me cupiditate non sum passus: nec sitiui honores: nec anri, argentiq; splendore sum captus: id scilicet vnum spectavi maximè, ut beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuo fruerer, eaq; me, quātum

tum consequi studio, quantum industria liceret, non indignum praberem. domesticis rebus, quas negligere prorsus, qui pater est, non potest, amare nimium, qui se Christianum esse meminit, non debet, satis consultum putabam honorario illo annuo, quod à tua benignitate impetraveram: nec dubitare tamen poteram, si quid praterea meae rationes exigerent, quin id haurire possem ex eodem fonte, ad quem aditus ambiciose petentibus vix pateret unquam, moderata cupientibus precludi nunquam soleret: sic annus abiit: nec mihi novam interea cupiditatem dies attulit. quae etiam admonet, quo proprius ad huius peregrinationis quae vocatur vita, finem accedimus, eo minus de viatico laborandum: itaque mutatum nihil est in consilijs meis: animus, quos antea sibi fines praescripserat, iisdem se continet, ultra nihil appetit: sed corporis alia quadam ratio est: atas iam ingravescens quasi extra ordinem multa desiderat: multa etiam praesertim in laboribus, ac studijs, valetudo requirit imbecillior: quae si negligam, ingratae mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vitae munus magnifacere, ac tueri diligenter debemus. quid charitas liberorum meorum, quibus in me vivo sunt omnia: ea me appellat, nec patitur oblivisci, quid natura debeam, & mihi me ipsum eo nomine commendat, quod in mea salute multorum salus, fortunaque nituntur. Quae cum ita sint, & cum his causis, quas commemoravi, magnopere cō-

fidam, tamen ita statuo, maiorem commodi mei
 spem in tua praestanti bonitate mihi esse reponen-
 dam, quare nihil definio, neque mihi certum be-
 neficii nomen peto: quod qui faciunt, ignorant sci-
 licet, à quo petant, & in angustum renocant, qua
 latissime patet, benignitatem tuam. ego rationes
 meas Principi maximo, & ad beneficentiam na-
 to commendare me intelligo. nihil me postulare
 precipuum decet. vnum illud indicare satis est,
 fulciri oportere subsidio aliquo fortunas meas:
 quod ipsum tamen voluntati, arbitrioque tuo to-
 tum permittatur. mihi quidem, si quid à tuali-
 ber alitate proficiatur, quidquid sit, aequè gra-
 tum futurum est, ac si me omni beneficiorum ge-
 nere cumulasses.

CAROLO BORROMAEIO
 CARDINALI.

NON patitur aut benignitas, aut consuetu-
 do tua, ut appellandus à me sis de eo, quod semel
 & iterum humanissime promisisti: & ego is sum,
 qui, quod semel peti, licet ad constituendas fortu-
 nas meq; valde pertineat, impetrare cupiam, non
 exprimere. veruntamen non sum veritus, ne tibi
 molestiam afferret iterata petitio, hominis pra-
 sertim studiosissimi, et de tua laude, quantum im-
 becillitas mea prestare possit, assidue cogitantis.
 Optabile est, ut, qui optima cupiunt, ydem vel
 omnia

omnia possint; vel apud eos, qui possunt, auctoritate, & gratia plurimum valeant. tibi utrumque contigisse, non stulti homines arbitrantur. nam ea natura propensus es ad ea, quae praeclara sunt: & haec ipsa propensio, singulari ingenio, & virtute coniuncta, ita tibi amorem conciliavit sapientissimi Pontificis, auunculi tui. ut cum omni te munere dignum ducat, tum verò libenter, translata in te gravissimorum negotiorum parte; relictur: amplectere igitur pro tua summa prudentia, vel retine potius, quam amplexus iam es, occasionem diuinitus datam. eripuit iam benemerendi consuetudinem temporis iniquitas. nam restituis, quod facere coepisti, & facies: videm, quibus maiores tui, gradibus in calum adscendes, relicta familia tua gloria, quam nulla dies exstinguat. Ego autem, si per te consequor, id quod in tua manu situm est, ut Roma libenter viam: vix enim libenter, ubi parum commodè, quisquam vivit: dabo operam, et fortasse efficiam, ne sit obscurum beneficium tuum: memoria quidem, & voluntate, si re ipsa minus potero, ingrati animi culpam vitabo. Vale. Roma, IIII. Kal. Novemb.

SCRIPSI HANC A PRIN-
CIPE ROGATVS.

HONESTA res, iucundaeque in primis,
nuptiae putantur: nec immerito. nihil enim ad

Ff 5

gene-

generis humani perpetuitatem natura magis postulat, quam ut faminis iungantur mares: nec ea coniunctione quidquam non modo commodius, verum etiam dulcius esse potest. habere secundis rebus mulierem latitiae sociam, latitiam auget, aduersis pariter moerentem, solatii genus est. iam, qua ad cultum, ad victum, vitamque pertinent, ea cum uxor ministrat, aut curat, quantam iucunditatem habet? Reges equidem ipsos non arbitror, e suis regnis tantam voluptatem capere, quantam fidelis coniugij consuetudo, & conuiuius affert. Qua tibi, optime *, ex tuis veteribus nuptijs probe cognita cum essent, propterea factum opinor, ut secundas appetieris, & eandem omnino suauitatem regustare uolueris. Hoc tuum consilium pro suo quisque sensu, varie homines interpretantur, latari multas video, ut in re optima, quosdam admirari, ut parum expectata: dolere nonnullos, ut aduersa, mihi in hac opinionum, & sententiarum varietate, animus vehementer indubio est: latitiam a me poscere videtur amor in te meus ortus ex memoria praeceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem uerae laudis cupiditatem excitasti: sed idem amor ante oculos ea propenit, quae cum cogito, tantum abest, ut latari possim, ut dolore etiam afficiar: neque id tua magis causa, quam publica. nam, etsi quod tibi placuit, idem ut perpetuo placeat, atque expediat, vehementer opto: tamen, cum aetatem tuam considero, quae

iam

Iam ad senectutem vergit, interdum vereri cogor, ne aliter eueniat. sua cuique aetati studia natura tribuit. qua inuentus amat, respuit senectus. contra, senectutem oblectant, qua fastidis iuuentus. tu tamen, homo iam ferè sexagenarius, adultus iam penè filio, nouum coniugium probasti: quòque magis miremur, non aequalem, aut aetate proximam, verum adolescentulam duxisti: utrum voluptatis, an procreationis causa, prater te nemo nouit. voluptatis quidem suspitione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: sed alij, quorum iudicium amor non impedit, de ista re quid sentiant, ipse videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter sentit? Veruntamen temporibus multa distinguuntur: nec idem semper omnibus licet: nec eadem semper omnes decent. Quo de genere si pluribus tecum agam, et illud vsurpem, quod Apollini tribuit antiquitas. Cognosce te ipsum: ignorare videar utrumque nostrum, & quod aiunt, Suis Mineruam erudire velle. tu enim is es, qui hac ipsa mihi olim puero cantabas: qua mihi nunc insita penitus in animo haerent, nec euelli vquam sinam: tum quia praecleara, tum quod à te tradita, quem vnicè diligo. Recognosce igitur doctrinam tuam: & cum illa, qua tractandis veterum monumentis obseruasti, in memoriam redegeris, tum cogita, quam iure mirentur nonnulli, aut etiam dolent, te talem virum, ista aetate, ista existimatione, vino,

vino, et incolumi optima spei filio, cum ipse te ad
 spicere, cum valetudini tua parcere, cum iuuen-
 tutem ab immoderata libidine tuis monitis reuo-
 care ad continentiam deberes, tum puella amore
 captum, eius complexum, & consuetudinem sic
 optasse, non modò ut hominum de te opinionem,
 aut filij cōmoda perui faceres, verum ut ipse vi-
 ta tua nouo genere periculum strueres. quis e-
 nim nescit, quod veteres quidam Philosophi me-
 moria prodiderunt, Veneris vsum prodesse nun-
 quam, obesse autem sapissimè? Quod si quis in du-
 bium vocet, id negari certe non potest, senescenti-
 bus deficiente natura, nulla re, magis, quàm con-
 cubitu, vires minui. quod à te ignorari, qui tam
 multa nosti, turpe est. aut, si non tu quidem hoc
 ignoras, sed rationem libido vicit, quis te audiat
 ita excusantem? hoc quidem est augere culpam,
 non minuere. Atque hac tua causa nos angunt:
 quid, publica? tantò magis, quanto aequius est, de
 multis, quàm de paucis, laborare. nam, cum tua
 iudicio, tuàq; scientia in omni cassarum genere
 vteremur, cum tuæ lucubrationes ciuile ius exi-
 mia tua cum laude illustrarent, cum omnes lites,
 ac contentiones aequitate et sapientia tua dirime-
 res: optandum erat, ut huius boni, quo nullam in
 ciuitate prastantius, diuturna admodum vsuma
 frueremur. nunc à te, noua coniugis illecebris ir-
 retito, non modò lucubrationem vllam homines
 non expectant, sed verentur etiam, ne maiorem
 dici

*diu partem, nedum nocturnas horas, domesticis
 oblectationibus tribuas. Interim praeclara illa fris-
 gebunt actiones tuae. minus libenter audies dis-
 ceptantes: non tam attentè, quae diiudicanda e-
 runt, considerabis: non facile quenquam admit-
 tes: non sapè probabis in publicum: non ut antea
 tui copiam facies: denique, cum antea ita vine-
 res, ut Reipub. natus viderere, nunc te, ad priva-
 ta studia conuersum, negligere communia, nemo
 est, qui a quo animo ferre possit. quae si alios cura
 tangit: quae me affici molestia, quo angere dolore par-
 est? non enim is ego sum, qui meas partes aut ig-
 norem, aut negligam. meum est, ciuium orio, sa-
 luti, tranquillitatiq. consulere: meum, praestare
 aut conari salutem, ut, quos potestati, fideiq. meae
 Deus commisit, a quo iure omnes regantur, nulli-
 us iniuria pateant, nihil contra leges agant, nihil
 praeter leges timeant. Huius praeclari muneris cū
 ego te, pro tua praestanti, mihi iam pridem cogni-
 ta, virtute, ministrum, participemq. delegissem,
 gratulabar & mihi, & ciuib. meis non medio-
 criter: mihi, quod magna laboris parte me leua-
 ret industria tua: ciuib., quod omnes te iudice,
 libenter uterentur, optimè de tua non solum do-
 ctrina, verum etiam probitate sentientes. nunc, si
 officia, studiūq. illa intermittis, si languidius ed-
 curas, quae ad populi fortunas pertinent, quaeque
 ego, curari à te diligentissimè, & volui in primis,
 & putavi: vereor, ne quotidie voculis exaudias
 hominū*

hominum te accusantium, quod à pristina caussa
desciueris, & à virilibus institutis ad mollitiem
quandam, inanemque voluptatem deflexeris. E-
runt etiam fortasse nonnulli, qui me non addi-
ctum iudicio, sed amore lapsum, tantas res tue fi-
dei, constantieque non satis prudenter commississe
dicant. quibus ego quid respondeam, quoniam
ipse non satis dispicio, tu, qui vides acutius, doce
me. equidem nihil malo quàm & te tui quàm si-
millimum esse, & me mei iudicij nunquam pœni-
tere. quod si secus euenerit, errasse me cum ali-
quo existimationis mea damno, facile patiar: tuo
cum dedecore, feram iniquissimè, addito preser-
tim meorum civium dolore, qui te in oculis iure
ferunt, nec adpectu carere tuo possunt, nec sermo-
ne, & consilio priuari. Qua propterea ad te scri-
bo, ut intelligas, quantam animo curam sustineam
quanta tua res agatur: & idèò operam des, ut &
me sollicitudine, & te infamia periculo, aut cer-
tè hominum sermone liberes. Scribo autem seri-
us, quia pendebam animi, nec satis, quo tecum v-
terer officij genere, constabat. gratularer? at con-
trà sentiebam. dolerem? at malè ominari visus
essem, in ea presertim re, in qua tibi, vel si dam-
num aliquod res publica faciat, secunda tamen
omnia sic exopto, ut in hoc studio ferè tecum cer-
tem, alios quidem omnes facile vincam. Vale, &
ita frui domesticis bonis, ut publica ne negli-
gas. quae de re non mea quidem vlla suspicio, sed
vererè

Vereri me nonnunquam cogit dubitatio multorum
quam cupio falsam, & inanem esse.

PAULO STEMPOVIO

Neapolim.

ETSI iam litteras tuas, à Gorscio remissas,
acceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi
fructum, quod tu, dum te ita purgas, quasi ea res
ad officium tuum pertineat, & longiorem scribis
epistolam, & in eo me tibi haud mediocriter ob-
stringis, significatione quadam amoris & iudicii
de me tui. Ego, Stempioni, cum omnes homines ab
ineunte adolescentia, in quibus aliqua virtutis e-
lucere signa perspicerem, colui, quantum in me
fuit: tum verò nationis vestra probitatem, mo-
destiam, & propensa in primis ad liberales do-
ctrinas ingenia mirificè semper dilexi. itaque,
cum ad me tuos de Repub. libros Gorscius attu-
lisset, petissetque tuo nomine, si quando vaca-
rem, ut eos legerem: lectis, exponerem quid senti-
rem: facile impetravit, non modo quia faculta-
tem ineunda à Polonis gratia non libenter amit-
to, sed etiam, quia multorum sermone cognita mi-
hi virtus & humanitas tua ita me incenderat, ut
vehementer expeterem amicitiam tuam. per op-
portune igitur accidit, quod ego minimè cogita-
bam, ut scripta tua ad me mitteres: sed valde con-
tra meā voluntatem, quod ea tam citò repetieris!

opes

opes enim ingenij doctrinæque tua, quibus frui
 diu volebam, quasi præteriens adspexi. intellexi
 tamen id, quod Gosticio significavi, peruoluisse
 te nequaquam remisso animo omnes omnium li-
 bros, egregia quæque tum veteris, tum recentis
 historia delibasse, nec eo contentum addidisse, re-
 bus ordinem, ornamentis latine lingua, quantum
 argumenti ratio ferret, usum esse. nunc si auges, ut
 scribis, industriam tuam, & id cogitas, ut, cum o-
 pus absolueris, ac perpolieris, iterum ad me mis-
 tas: gaudeo, & fruor animo spe futura voluptatis,
 quam legendo antea degustavi, nunc haurire, si
 per te licuerit, uberiorem cupio. Nam corrigendi
 partes, quas mihi videris imponere, si accipiam,
 faciam impudenter: quid enim in tuis scriptis e-
 iusmodi est, quod æquus index damnare possit? sin
 autem recusem, culpam inhumanitatis extimesco:
 & vereor, ne tu me, cui minimè omnium displi-
 cere velim, rusticum quendam esse hominem a-
 grestemque suspiceris. hoc igitur arbitrari tuor
 ego, quod in me est, desiderari abs te non patiar
 officium meum. Vale. Roma, XXII. Kalend.
 Quintil. M. D. LXVII.

PERGRATVS mihi fuit aduentus Per-
 sei, tum quod ipsum diligo, amici mei filium, in-
 genio & moribus ornatum: tum, quod beneuo-
 lentiam in me tuam humanissimo sermone ex-
 posuit. agerem gratias, id si benignitas tua pate-
 retur, & nisi referre malletm studio, officio, obser-
 uantias

Intuita: quod ut assequar, operam dabo.

EIDEM, Neapolim.

BELLARIA, de quibus antea scripseras, heri vesperi per familiarem suum ad me misit egregia vir humanitatis, amicus meus Georgius Tuscinius. sanè nihil gratius, hoc praesertim aetna sed quaso cur ita multa? sunt enim vascula viginti quatuor: na tu quatuor aut sex, si nosset imbecillitatem stomachi mei, per totam aetatem satis esse duxisses. agnosco igitur coniunctam amore liberalitatem. ille enim, ut mitteres, admonuit, hac, ne pauca mitteres. in quo illud te capio credere, quanquam hac sint suauissima, me tamen frui libentius memoria tui latariq; potius, quod me dignum putaveris, quem tu muneribus afficeret, quam si me omnium munerum copia cumlasset. quare peto à te, mihi ut conserues amorem tuum, à meq; expectes ea, quae, qui vehementer amat, prestare consuevit. *Vale. Roma, III Kalend. Quintil. M. D. LXVII.*

VINCENTIO MACARIO

Syllacaum.

LITTERIS tuis humanissime & ornatissime scriptis nec respondere multum possum, cum distringar negotijs: nec nihil debeo, cum in officio non respondere turpe sit. Syllacai se sustinere

Gg

minuta

munus erudienda iuuentutis, valde lator. amo e-
 nim Geronda mei patriam, cuius mihi memoriā
 nulla dies ex animo delebit: qui si viveret, nō du-
 bito quin mecum esset, iisdemq; studijs, eodem vi-
 te genere frueremur. Franciscum, fratrem tuum,
 nostri memorem esse, gratum in primis est. equi-
 dem & illum, & te simul ita diligo, cum utramq;
 excellere litteris ac moribus intelligam, ut, si quid
 aut honoris, aut commodi vestri gratia praestare
 possim, in eo curam omnem, operam, industriam
 collocare cupiam. Quod ad mutatam scribendi
 rationem attinet, hunc tibi scrupulum filij mei li-
 ber eximes, quem de Orthographia scriptū edi-
 dit anno superiore. Vale. Hac scripsi raptim, ani-
 mo alia cogitante: quod velim ignoscas. Roma,
 XII X. Kalend. Quint. M. D. LXVII.

IO. FRANCISCO CREMONÆ
 Ferrariam.

ANTEA sollicitus eram, facta rei fami-
 liaris iactura: quod acciderat quorundam homi-
 num incuria dicam, an secordia? nunc autē, quod
 amissa recuperauerim, lator equidem, sed ita, ut
 dolere simul cogar, quod amicis meis alienā culpā
 molestia tantum attuleris. te enim vir optime,
 atque doctissime, quanquam ignotum mihi defe-
 cie, tamen amicum appellare non dubitem. nam
 cur aut nō amem, aut ab eo me amari nō putem,

tui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officiis con-
 iunctissimo, summam intercedere necessitudinem
 intelligo? Quod si studiorum, ac morum similitu-
 do amicitiam contrahit: cur non animis comuni-
 gamur, quanquam locorum intervallis disuncti?
 Nam illud, quod tu, fraterq; tuus *Alfonsus*, virtute
 tibi & probitate simillimus, operam dedisti,
 idq; auctoritate, studio, diligentia consecuti estis,
 ut mea domestica supellex, ad alienas manus per
 errorem traducta, ab iniusto possessore vindicare-
 tur, cum eiusmodi est, ut vestram erga me volun-
 tatem & singularem quandam ad bene meren-
 dum propensionem ostendat: tum ita me afficit,
 itaq; utrique obstringit, ut omnia me debere ve-
 stra causa existimem. utinam ea fortuna essem, ut
 aquare animum officiis possem. profecto vel hu-
 manitate vestra, vel amore meo nihil esse illustri-
 us. sed quia tam infirmum, aut tam humilem esse
 neminem constat, qui si ad aliquam rem studia sua
 conferat, non aliquid, atque adeo multum pra-
 stet: fore non despero, ut merita meritis aliquan-
 do compensentur, & quantum vos in mea re ad
 exitum perducenda laborastis, tantum me de gra-
 tia referenda cogitasse omnes intelligant. sin vo-
 luntati facultas defuerit: peto à vobis, ut me tam-
 men frui sinatis amore vestro: quo mihi charius
 aut antiquius esse nihil potest. Vale, & *Alfonso*
 fratri salutem à me plurimam. Roma, IIII.
 Kalend. Quint. M. D. LXVII.

PAULI MANVTII
CLAVDIO STRAMBONIO

Camerinum.

DELECTOR non parum memoria nostri tua: sed eam ins declarari epistolis, quibus nihil elegantius, nihil suauius esse possit, id verò est, quod maximopere gaudeam. quanquam, utri potius, tibi, an Falconio nostro, iuueni humanissimo, atque doctissimo, de hoc officio gratias agam, interdum subdubito. ille enim, ut eloquentia valet, penè mihi persuasit sua cohortatione te esse adductum, ut scriberes. quod ei si crederem, susceptam à me opinionem, humanitatis & amoris in me tui cogerer deponere. Quid igitur faciam? quod Academicis solent: assensum sustinebo: ne si Falconio non credam, eius fidem, cui multum tribuo, in dubium reuocem: si credam, detraxisse aliquid videar de beneuolentia erga me tua, quo mihi molestius esse nihil possit. Quod si te impediunt negotia: hoc ipsum scriberes. ego enim ab amicis non plus exigo, quam præstare possint: neque tamen amicitias metiri soleo crebritate litterarum, fidem, & officium semel expertus, eadem, si res pastoralis, expecto: sin aliter euenerit, leni culpa non condemno. & facio perinuitus, ut amarime non putem. Quare tuis occupationibus ignosco, quod à discessu tuo rarins ad me scripseris: ut quoque velim habeas rationem negotij mei, quo sic urgeor, ut respirandi facultas non detur. Vult.

Roma, XIV. Kal. Sext. M. D. LXVII.

MARIO

MARIO CORRADO

Salernum.

ETSI mihi tuis litteris nihil solet esse incun-
dius, quas tamen pridie Id. Septemb. ad me mi-
sisti, legi perinuitus. sic enim ad me scribis, quasi
de mea erga te beneuolētia dubites. Ego, mi Ma-
ri, à quo primum tempore certam uita mea ratio-
nem institui, semper id spectavi maxime, ut, quos
semel diligere cœpissē, eos non solum sponte nul-
la re offenderem, verum etiam, accepta interdum
iniuria, maioribus completerer officijs. hoc insti-
tutum cū mihi ad hanc diem placuerit, fore non
opinor, ut posthac unquam displiceat. quod si tu
secius existimas, & si me vulgari quadam regula
metiris, vel quia sensus meos, cū longē à me vi-
xeris, ignoras: vel quia, nonnullorum hominum,
perfidiam expertus, de reliquis idem facile suspi-
caris: libenter equidem tibi istum, si possem, erro-
rem eriperem: sin id mihi per te minus licet, me
tamen in te amando fides & constantia mea de-
lectabit, vberēq; satis ex ipsa conscientia fru-
ctum capiam. Tuae partes in amicitia quae sint, e-
go tibi, excellentis ingenij ac doctrinae viro, non
prescribam: tantum illud dicam, quo tu nunc me-
cum genere litterarum, vsus es, id mihi parum ad
conglutinandos animos aptum videri. aut enim
habet aliqua in me culpa, & eam tu notas, ac re-
prehendis, quod quale sit, non equidem intelligo:

nec verò possum intelligere, cum nihil sit: aut cul-
 pam tu nullam in me vides, & coniectura tamen
 aliqua duceris ad suspicandum: certè enim suspi-
 cari te nescio quid, verba illa tua significari: Ego
 à te solum amari cupio: oro te, et obsecro, nihil ali-
 ud aut vulgare de me existimes: actum à me tecum
 hactenus verè & amanter. Quid? an ego aliquid
 commisi, ut de mea in te voluntate secus iudicare
 posses? aut ego te unquam accusavi, quasi minus
 verè, aut minus amanter mecum egeris? Nisi si,
 quia litteris tuis homo sexcentis curis implicatus
 non illico responderim, propterea vel me tibi cre-
 dis immutatum, vel id agis, ut ego te mihi subira-
 tum putem. Ego autem, si essem ad mutationem
 vel natura, vel consuetudine proclivior, tamen ita
 de studijs tuis, ita de ingenio, & oruditione, ita de
 moribus, et integritate sentio, ut, nisi mihi sincerè
 iudicandi facultatem casus aliquis adimat, im-
 mutari tibi nullo modo possim. At creberrima
 tua littera, mea rariores. Diverſa ratio est: nec, si
 tu id facis, quod si omitteres, fortasse peccares: &
 quia non omittis, agnosco & amo vehementer a-
 morem in me tuum: ideo sequitur, ut, quia non e-
 go idem facio, et istam officij partem districtus ne-
 gotijs pratermitto, languere me iure putcs in stu-
 dio tui, & in amore illo, quem cum pepererit tua
 virtus, noli dubitare, quin eadem alat, atq; con-
 ſeruet. Familiares tuos, cum ad me venerunt, &
 quoties venerunt, accepi, quantum in me fuit,
 human-

humanissime : neminē exclusit, aut excludet unquam occupatio mea. vix enim credas, quā de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare quod ais ne cui posthac, qui sine tuis litteris ad me adeat, velim credere: id equidem scripsisse te nollem. cur enim si quis expetis amicitiam meam, & eam se consequi facilius putat, si te ornet laudibus, teque sibi in optima studiorum via ducem fuisse dicat, quod video multos cum quadam ambitione predicare: cur, inquam, hac me voluptate priuū, ut ei non credam, qui narrat ea, quae libenter audio? Patere igitur amicos tuos, cum iidem amici mei esse volunt, adire ad me arbitrati suo, & quamquam testimonio careant litterarum suarum, mihi tamen ipsa tantum tui nominis appellatione commendari. Vale. Roma, X. Kal. Octob. M. D. LXXVII.

FRANCISCO PLANTEDIO

Neapolim.

VERE dicam, Plantedi: magnoperè sum delectatus ijs laudibus, quibus me, cum de Ludouici Ariosti poemate meam sententiam exquirere cogitasses, ornandum existimasti: neque, verò, quod ipsa laude admodum capiar: me enim quotidie magis ab ambitione cum ratio, tum iam etas remouet: sed quod amoris in me tui, ut ego interpretor, index laudatio est, amari autem ab eo viro,

qui excellat ijs artibus, quas in omni atate diligē-
 ter colui, quaque rebus omnibus antecellunt, cur
 non gaudcam? Amplector igitur istam voluntate-
 rem, & habeo gratiam, non modò quod ita de me
 sentias, verum etiam, quod eos, qui contra senti-
 ant, obrectatores, & inuidos voces. cum quibus
 tamen optime Plantedi, pugnare te mea causa
 nolim. nam, si laudem queram: tu mihi multorum
 vnus instar sis, cuius doctrinam, & eloquentiam
 in scriptis video, probitatem, & mores de multis
 audio. Sin, quod vera est, ipsa me sola virtus af-
 ficit, cetera parnpendo: sinamus placere sibi v-
 numquemq;, & in sua sententia triumphare: nos
 institutum retineamus, & in hoc sine, ut isti vo-
 lunt, errore, sine, ut ego iam pridem statui, veri-
 tatis amore ac studio pergamus. Epistola tua, &
 versus redolere mihi pariter antiquitatem vidē-
 tur. quo tibi nomine vehementer gratulor. qui-
 bus enim contingat, ut in utraque facultate ex-
 cellant, paucissimos, in omni atate fuisse non igno-
 ras. De Ariosti pœmate, hic quoque sunt, qui di-
 sputant in utramque partem: cum alij sui iudici-
 um ad Aristotelis praecepta referant, à quibus
 quem discedere intelligunt, eum statim è poëta-
 rum numero extrahendum censent: alij verò, sine
 res, sine verba spectentur, Ariosto tantum tribu-
 ant, non modò ut cum ad ceteros poëtas aggre-
 gent, verum etiam cum illis poëtarum principi-
 bus conferendum statuunt. Mihi non tantum oij
 suppet

suppetit, vel ut hoc totum, quidquid est, confide-
rem, vel ut meam sententiam litteris exponam.
Vale. Roma, Nonis Septemb. M. D. LXVII.

ANTONIO MERULÆ

Casertan.

NIHIL mihi gratius, aut incundius ijs ver-
sibus accidere potuit, quos à Bernardino Rota,
prestante viro, de me cōscriptos, ad me antea mi-
sisti. quo sanè munere ne viderer indignus, cupivi
statim paria paribus, & , ut assequerer, elabora-
ui: sed, cum non procederet, indignantibus musis,
quasi eas per tot annos, conuersus ad alia studia,
neglexissem, distuli rem, consilium non abieci. non
enim fore desperabam, ut aliquid aliquando tan-
quam è quercu exculperem, quod summus poëta
eum videret, si minus ingenium probaret, id quod
equidem sperare nunquam ausim, animum sal-
tem referenda gratiæ cupidum diligeret. Sed ec-
ce tibi ista, difficultatibus ita multis implicata,
Breniarij mutatio, nihil ut laboriosius, aut mole-
stinus unquam senferim. necdum tamen eo loci res
est, ut ea, qua fluctuabant, resedisse videam. quo
maiore versor in sollicitudine, non solum quia cas-
reo litterulis nostris, in quibus antea vivebam,
sed etiam, quia, seiunctus ab amicis, vereor inter-
dum, ne quis, mearum ignarus occupationum, ex-
fuisse me putes veterem humanitatem, & officij

curam, qua mihi olim prima fuit, penitus abiisse. Quare te rogo, pro eo quantum me amas, & quantum te amari à me scis, de operam, ne quid Rota de me suspicetur durius. nosti meos mores: nosti animum: quem si alia fortasse labes inficit, certe, ad amicorum obseruantiam, & ad tuendam officij religionem quod attinet, prorsus est. De tuo statu cum nihil scripseris, arbitror esse ut volumus. Vale, & Rota salutem. Roma, Kalend. Nouem. M.D.LXVII.

IACOBO FALCONIO

Bononiam.

O ME credulum, qui te iturum in Hispaniam putauerim: quod cum tu affirmare non desineres, Maximus tamē noster perpetuò negabat: nimirum ille adolescens quiddam occultius, quod ego hebetior non viderem, assequebatur ingenio. nec me tamen hoc tecum queri putes: quin potius errore meo delector, & me delusum esse gaudeo. nam. si tam longè discessisses: primū veritus essem, ne serius ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hispaniensis fastu, oblitus humanitatis tua, redires. nunc, mutato consilio, cum Bononia confederis, non dubito, quin te ciuitas omnium humanissima, qualem dimisimus, talem nobis, ac melioribus etiam, si fieri possit, & litteris, & moribus excultum, remittat. De Sigony consuetudine, valde ti-

bi gratulor, cole istum virum, Falconi, quem habemus in Italia non solum doctrina, verum etiam probitate penè singularem. Vale, et Iacobo Boncompagno salutem à me plurimam. Roma, VI. Id. Nouemb. M.D.LXVII.

IO. BAPTISTÆ ARCVICIO

Neapolim.

ET bene te sentire de studijs meis, deq; laboribus illis, quos iam à prima adolescentia, patris adductus exemplo, ad restituendam antiquitatem contuli, & me etiam diligere à te video. quod cum utrumq; mihi gratissimum esse, tum à me tibi parem in utroq; gratiam referri, velim existimes. nam, cum epistolam tuam legissem, valere te ingenio, prestare litteris, facile iudicavi: et ad iudicium accessit benenolentia, nec ea vulgaris, sed quātam virtus & studiorum similitudo gignit. quare persuasum hoc tibi, planèq; exploratum esse cupio, quacunque à vetere necessitudine expectari officia solent, ea tibi à me, si qua tui dabitur facultas ornandi, praesto semper futura. De Ariosto, sis & contentio non placet: antiqua me delectant, eaq; tracto, utinam tam feliciter, quàm laboriose. si quis in eo suā industriā tocat, ut ipse excellat, consilium probo: aliena qui tantum iudicat, cum ego, vel si rectè indicet, nō libenter tamen imitaber. Vale. Roma, V Id. Nov. M.D.LXVII

ANTO-

PAVLI MANVTII
ANTONIO FVRNARIO

Neapolim.

VTRVNQVE lator, & fortunis tuis aliquid esse additum, & amoris erga me plurimum, at multi contra, vel dignitate, vel commodis affecti, contemnunt veteres amicos, & officio multam salutem dicunt. quod hic nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnosco humanitatem tuam. quod vero id te tribuere virtutis mee dicis: maiore etiam me ornas munere. noli autem arbitrari, tam desipere me, ut disputare tecum velim, & querere, verè ne sentias, an secus. facio non inuitus, ut iudicium tuum cum mea laude coniunctum tuear, ac probem. De anno, quem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus et qui cum eo sentiunt, apud te sit, ut animi tranquillitatem amittas. qua enim impendens, si sunt eiusmodi, ut vitari prudentia possint: spero fore, nihil ut te ledant: sin ea fixa sunt, praeripere molestiam, & angere frustra, certè nō oportet. Ego valetudine vtor satis commoda, re familiari, si spectentur labores mei, parum copiosa: si ratio temporum, satis ampla. *Vale, Roma, XVI. Kalend. Febr. M.D.LXIIIX.*

NICASIO CASLETANO

Pataniū.

OPTABAM, ut emergeres ex eo vitae genere,

nerere, quod neque studiis, neque fortunis tuis ap-
 tum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructū
 suauitatis, & doctrina tua, hac praesertim proba-
 rum, atque eruditorum hominum, id est, tui simi-
 lium, caritate. nunc, ex tuis litteris cum intelli-
 gam, ordiri te nonnum quoddam visa genus: medi-
 corum antiquorum libros euoluere coepisse, ne
 posthac, inani spe ductus, aliunde pendeas: frui nō
 modo familiaritate, sed conuictu etiam, ac domo
 praestantissimi iuuenis, Io. Vincentij Pinelli: ab-
 stergo prorsus illam ex animo molestiam, quam
 discessus mihi tuus reliquerat, tēq, istic esse, ubi o-
 stio, libris, doctoribus abundes, & eam, qua maxi-
 me ingenium adiuvat, quam penē hic amiscras,
 animi tranquillitatem non desideres, vehemen-
 ter gaudeo. De epigrammate, Sammarcus agit
 gratias: ut referat, non exspecto. cupedias tamen
 si habeo, ita non contemnā, ut vos omnes amem.
 quid enim quisq, praestiterit, nan ignoro. Vale, et
 Pinello, Sammarco, Andrea Siluio, qui me olim
 diligere videbatur, multam salutem. Roma, pri-
 die Kal. Febr. M. D. LXIX.

CHRISTOPHORO BARO-

NI LOBCO VICZIO.

NIMIVM agis mecum liberaliter, cum tū
 mihi, principis viri filius, homini privata fortu-
 na, nullo meo provocatus officio, tuam benevolen-
 tiam

tiam sponte defers. quod ego beneficium tanti fa-
 cio, nihil ut anteponam. cum enim ita vitam in-
 stituerim, ut virorum nobilium amicitias expec-
 tem: tum eam nobilitatem precipue colui, qua li-
 cet aliquid extrinsecus assumat, maximè tamen
 à se ipsa pender, ac presenti virtute decoratur.
 quam tibi placere sententiam video, & dare ope-
 ram, ut, quod maximè probas, id maximè conse-
 quaris. itaque sic velim tibi persuadeas, nihil om-
 ninò mihi vel carius esse posse, vel incundius ami-
 citia tua: nò eo solum nomine, quod illustri sis ad-
 modum loco natus, quod patrem habeas, qui Bo-
 hemys cum summa potestate preest, qui omni ho-
 nore, omniq; laude floreat: sed multò magis, quod
 & audio, et ex tuis litteris conycio, defixum te es-
 se in praestantibus curis, & ea quarere, vnde vo-
 rù decus, vera nobilitas emanat. ita fiet, ut, quan-
 tum ad splendorem domesticum sua virtute ad-
 didit pater tuus, tantum ipse ad paternum decus,
 voluntate nunc simillimus viri ut aliquando pra-
 stantior, adiungas. Incumbe igitur clarissime ado-
 lescens, (iam enim, ne abs te in amore vincat, la-
 borare me aequum est de gloria tua) incumbere, ob-
 secro, & huc omnes nervos, omnem industriam,
 confer, ut ornamenta referas in patriam, qua tua
 propria sint, quaque tibi nulla unquam fortuna
 vis, nulla mutatio temporum auferre possit. Quae
 cohortatio nec longior esse debet, cum te tua spon-
 te propensum satis esse ad omnē laudē intelligam:

nec omittenda tamen fuit, cum hoc apud te velle
relinquere, quando aliud prastare tua causa vix
possum, testimonium amoris, & observantia erga
te mea. *Vale. Roma, IIII. Non. Feb. M.D.
LXIX.*

PETRO MISCOVIO.

EX istis rebus, quarum memoria delector, nul-
la magis recreor; quam conscientia observantia
erga te mea, & opinio amoris in me tui, inde fit,
ut & optem tibi secundissimâ omnia, & cum op-
tato contingunt, vehementer gaudeam. quan-
quàm quis non gaudeat, cum debita virtuti pra-
mia tribuuntur? cum excellit honore, auctoritate,
te, opibus, qui excellit ingenio, industria, probita-
te? itaque, cum tibi Episcopatum Plocensem esse
demandatum cognovissem, gratulatus sum tibi
primum pro amicitia nostrâ meoq; in te studio sin-
gulari: deinde bonis artibus, quibus ex tua digni-
tate tantum ornamenti, tantum splendoris acces-
sit. Hoc exëplo, quis fore iam dubitet, quin omnia
nō modò in Polonia tua, verum in longinquis eti-
am nationibus, quò tuorum meritorū fama per-
venerit, ad excellentem vera gloria cupiditatem
excitentur? equidem, cū audio, qua partim ab o-
lijs, partim à probò et prudente viro, tuarū laudū
præcone, Mesello Venturillo assidue narratur;
ita commoveor, non equidem ut adspirem, quo per-
venire nō liceat: (non enim me tibi vlla re confro)
verum

verum ut in praestantibus doctrinarum studiis, unde
 de fluxit amplitudo tua, languere nullo modo pos-
 sim. atque etiam addācor in illam spem, fore prore-
 sus, ut excellentibus ingenijs, quibus abundat in
 primis patria tua, auctoritas, gratia opesq; tua pa-
 teant, sic, ut ad magnas res, magnoperēq; expetē-
 das, tuo potissimum patrocinio nitatur, ita nasces-
 tur ex virtute virtus, et propagabuntur illa, qui-
 bus à turpi otio ad laudabilem industriam, ab ini-
 iuria ad aequitatem, à feritate & dissidio, ad so-
 cietatem, & conuictum humana vita conuer-
 titur, cuius tanti boni ut auctor esse velis, iam enim
 posse te, satis constas, ne rogandus quidem es: cum
 hoc à te tua dignitas, & antea acta vita ratio qua-
 si suo iure postulet. Vale. Roma, 7 diebus Februa-
 rij, M.D.LXIX.

FEDERICO VIVALDO

Neapolim.

MAGNUM humanitatis, magnū &
 moris argumentum, non solum ad me scribere,
 quem nunquam, ut opinor, de facie noueris, ve-
 rum etiam, quae tuae sunt, omnia mihi perlibera-
 liter offerre, ac polliceri. Ego, mi Vivalde, volun-
 tate sum contentus: cetera non desidero. amari e-
 nim cupio: prodesse verò amicis malo, quam debere.
 itaque, licet amicitia nunc primum inter nos
 exoritur: tamen sic velim existimes, quare ad
 existis

existimationem, aut ad commodum tuum pertinebunt, in ijs rebus me esse operam daturum, ut familiaribus tuis vetustate quidem, & opibus, officio tamen concedam nemini nam, si, amantem non redamare, turpe est: multò magis eum, qui ingenio, doctrina, multis denique, ut audio suavitatibus ingenij ista floret, ut eius amicitiam, qui rectè sapiat, in rebus valde expetendis numerandam putet. Quod ob eam causam scribo, ut intellegas, cum tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimum de benevolentia tua: de qua, si unquam commiserò, ut aliquid mea culpa detrabatur, hominem me non putabo. Vale. Roma. XV. Kal. Mart. M.D. LXIIX.

PAVLO LVPO.

ETSI cum tuum erga me non mediocre studium facile mihi antea cognitum, atque perspectum, tum mea in te singularis benevolentia postulare videbatur, ut viscerem te quàm creberrimè, tertium iam mensem difficili morbo laborantem: tamen id non feci, non equidem oblivione tuam quem fero in oculis ob egregios mores, optimamque indolem: sed partim valetudine, qua, propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc utor: partim etiam occupatione molestissima, qua ita distineor, ut pedè ex adibus efferre perquàm rarò liceat. Quod reliquum fuit,

Hb   quotiesf.

quotiescunque vidi (vidi autem serè quotidie) su-
 miliarem tuum, mei studiosissimum, probum iu-
 uenem, & eruditum, Iulium Iacobonium, cuius
 tu consuetudini, atque consilijs, quidquid aut in
 litteris, aut in moribus ad hanc diem profecisti,
 acceptum referre solitus es: quàm sapè de tuo sta-
 tu quaeserim, quàm sollicitus de tua salute fuerim,
 optimus ipse testis est. quod vtinam, quantum
 doloris ex tuo periculo suscepi, tantum opis ad te
 subleuandum afferre potuissem. na tu nunc, planè
 integer, & saluus, nullà pristina valetudinis par-
 tem desiderans, nobiscum esses, vt interdum sole-
 bas, nòq; tuo lepore, tua venustate, tu nostra con-
 suetudine, nostra etiam, si qua est, hilaritate fru-
 ereris. quod tamen breui futurum ita spero, vt
 valde tibi primum deinde etiam nobis gratuler,
 non enim dubito, quin statim repetas ea studia,
 quae non vulgari cum laude tractabas: quaeque te
 (libet enim augurari, q; opto) ad summas opes,
 summamq; dignitatem, fauente praesertim, atque
 adiuvante patrono omnium bonarum artium, omni
 virtute pradito, Cardinali Alciato, aliquando ex-
 tollent. nihil est enim, vt exemplis & antiquis, &
 recentibus erudimur, quod hominum studia ad
 utilitates nostras magis alliciat, quàm virtus:
 nihil magis & humana nobis omnia subiecit, &
 aditum ad caelestia patefacit. Quare, cum tibi
 nec instrumenta natura desint, quorum expertes
 multi, optima voluntate, studio flagranti, nihil

tamen

tamen vel mediocri laude dignum præstare poterunt: neque verò ex ijs rebus ullam requiras, qua si absint, præclara sæpè cursus impeditur industria: debes animum in spem optimam erigere, omni que cura ad recuperandam valetudinem incumbere. medicos habes, qui locum in civitate principem obtinent: mater assidet agrotò, curat, exequitur omnia: amicorum nec salutatio- nes nec officia desunt. hac speramus fore salutaria: sed, mihi crede, medicina præstantior in te ipso, id est, in constantia, prudentia, temperantia tua, reposita est. Consule igitur, quantum potes, & saluti, & gl'ria, & parentis etiam vitæ: quam filij iacentis ad spectus exanimat: amicis verò tuis, marore adempto, veterem incunditatem aliquando restitue. Quod si, expertus omnia remedia, placere Deo senseris, ut hac humana relin- quas: quæ quàm caduca sint, quàm nunquam firma, quàm sæpè exitiosa, profectò vides: agnosce tuam felicitatem, ad eamque propera latissimo animo, relictis erroribus, quibus ij, qui hac diutius compage corporis includuntur, falsa rerum inanum specie decepti, ita sæpè implicantur, ut nunquam ad veri boni cognitionem perveniant, nos quidem, qui, te isto vexari morbo, patimur iniquissimè, idem, si contigerit, ut in ista aetate, istis moribus, ista mente, nondum terrena contagione depravatus, aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miserrimam vitam cum illa bonis omnibus

Hh 2 circum-

circumfluente permutes: latabimur & exitu op-
tato molestiarum tuarum, & initio beata vita, ad
quam adspirare paucissimis licet. Vale. XIII.
Kalend. Maij: M.D.LXIIIX.

AVGVSTINO ANGELELLO

Fabrianum.

NISI tibi, qua nunc mea vita ratio sit, qui-
busque curis & negotijs distinear, satis cognitum
crederem: sanè afficerer magna molestia, quod ti-
bi, viro optimo, atq; in primis erudito, prateres,
quod res ipsa declarat, mei amatissimo, deesse vi-
deretur officium meum. sed profectò, si me putas
ab ineunte aetate ijs artibus ac studijs non medio-
criter esse delectatum, quibus ad humanitatem
animus excolitur, equiorem te mihi esse oportet,
nec suspicari, quia rarius ad te scribam, non idè
me tibi, quia debeo, gratias habere, nec diligere et
amplecti diligentiam, industriamq; tuam, quam
quotidie locas in antiquitate colligenda: cuius ego
maioris officij partem libenter acceptam refero
benevolentia erga me tua. Ne tamen superuacua
neam operam suscipias, cum praesertim otio non
abundes: hoc velim scias, omnes me cum veteres,
tum etià proximè Auximi effossas inscriptiones,
in quibus haec quoq; dua sunt, quas ad me misisti,
ante duos menses accepisse à Jo. Francisco Gallo,
tunc Auximate: & quod tu scripsisti F. POL-

LVCI.

LVCII ille. LI. POLLVCI. quod tu, TVRCIVS. C. F. ille TVRCIVS. C. F. S. quod Sergia tribus nomen fortasse fuit. nam & infra video, C. F. SER. nisi si, SER. N. id est, Seruij nepos, legendum, quod ut diligenter inspicias, mihiq; significes, valde rogo. Filius abest, Venetias anno superiore cum matre negotij causa profectus. Vale. Roma. Non. Apr. M. D. LXIIX.

IACOBO FALCONIO

Pisas.

ETSI tuis litteris magnoperè delector, in quibus & amorem erga me singularem, & ingenij tui praestantiam facile perspicio: tamen, ut hoc nostra necessitudinis officium persolvas, auocari à studiis tuis, aut etiam ab amicorum sermonibus, minimè velim; scis meam consuetudinem, neminem diligo, quem non probem: quem porrò cepti diligere, tantum abest, ut exigam ab eo plus, quàm prestare possit, ut etiam, si quid peccauerit remittam, quis enim est, qui leges amicitiae perpetuò seruet? quamquàm te quidem ab hoc numero non minus verè, quam libenter, segrego. noui tuam constantiam, noui curam, atque industriam, in quacumq; re amor eluceat, quae quorariora sunt, eò magis hic te desidero: nec desiderium ferrem, nisi cogitarem, eo te consilio discessisse, ut auctus virtute ad nos redeas. quod ut assequaris, ita cu-

Hb 3 pio, ut

pio, ut parenti tuo concedam, prater ea nemini. *For-*
annem Ricciū Politianum, illustri iam virtute
adolefcentem, qui aliquando mecum in tuis adi-
buis, inuolat u parētis tui, viri optimi, coenatus est,
audso Pisas breui, studiorum causa, venturum.
eum velim roges, ut me diligat, quando ego sin-
gulari sum in illum beneuolentia, sic, ut te amulū
vix patiar. Salutabis meo nomine exquisita do-
ctrina virum, poetam summum, Petrum Ange-
lium Bargeum, qui Latinam, et Gracam istic pu-
blico munere maxima sua cum laude proficitur,
Vale. Romae. X. Kal. Iun. M. D. LXIIX.

IO. ANTONIO VVLPIO.

VIX credas, quā me delectauerint inscri-
ptiones à te missae non solum, quia diserta, ac per-
elegantes: verum etiam, quia gratia inuenda ab
amplissimo viro, singulari virtute ornato, Thoma
Altimaro, oblata occasione audivisse sum.
complexus nam, quod inde natum est argumen-
tum epistola tua, ita scripta, ut summum ingeniū,
summum etiam arga me amorem ostendat: hoc
ipsum apud me quanti esse putas? equidem, si qua
est huius vita felicitas, maiorem eius partem in
hominum eruditione, & probitate excellentium,
id est tui similium, amicitia constituo. Quare, cū
tibi maximas ago gratias, quod ad me scripseris,
quodq, mihi haud paulò plus, quā agnoscere de-
beam,

beam, tribuere videaris, quippe cum ea referas
ad iudicium meum, quorum ego te, si arbitrij mei
res esset, Aristarchum libenter statuerem: tum
verò sic velim existimes, si quis est, qui tua laudi
faueat, qui tuam praestantem doctrinam in ore
habeat, qui denique tua causa summa omnia &
cupiat, & curet, eum esse me, daturumque ope-
ram, ut animum aliquando res ipsa declares. De
inscriptionibus indicavi sancta Severina Archi-
episcopo, quas probarem maximè: nullam tamen
ut verè dicam, improbare audio: cum aliquid in
vnaquaque videam excellere. Vale, & Altima-
ro salutem à me plurimam. Roma. Kal. Iun.
M.D.LXIIIX.

VINCENTIO RICCIO

A S P E.

MITTO, qua petis omnia, praeter vnā
Petrarcha paginam: quam ego, primum à pueris
nostris, deinde à me ipso diligentissimè quasitam,
ne inter fragmēta quidem reperire potui. Atti-
canis epistolis & si mihi adhuc opus erat, tamen,
quando ita vis, & ego tibi tua petenti neq; negare
possum, neque volo, remitto tibi eas per eundem
tabellarium, qui has litteras ad te perferes. Mi-
hi quidē animus iste tui gratissimus semper erit.
veruntamen, mi Vincenti, si curabis, ut mihi de
eodem volumine ad aliquot dies cōmodare possis,

Hb 4

impo-

impones operi praclaro velut artifex egregius vltimam manum. nam ego non nisi libros quinque cum meo codice contuleram. reliquam partem ut absolvere aliquando possim, non petam à te pluribus verbis, ne videar beneuolentia tua diffidere. Vides cupiditatem nostram. Tu statues in hac re, quod sit & ex fide tua, et ex voluntate mea. Cùm hac scribebam, familiares epistolas dabam imprimendas. Deus faxit, ut ea parem laboribus meis exitum sortiantur. cersè quidem in earum recognitione summas ego vigilias exhausti. qua quidē quam mihi sint laudem allatura, alij iudicent. Ego te, & Peregrinum nostrum, & Hieronymum etiā in oculis ferò. Vos pro hac ipsa mei erga vos animi propensione, soluente mihi oram bene precemini. raptim scripsi, ut vides. sed, cùm ad te scriberem, id est, ad amicissimum, & humanissimum, non adhibui maiorē diligentiam, quam licuit per typographica negotia. Venetijs, VII. Kal. Iun.

E I D E M.

HENDECASTLLABVM Carmen, quo nos tam amicè salutasti, multis de causis legi pertubenter. primum, quod tuum erat, deinde, quod elegans, & ornatum, postremò, quod in illo mihi significabas memoriam tuam nostra necessitudinis, & beneuolentia, itaque non possum non tibi vehemēter gratulari, mihiq; plurimum gaudere:

dere: tibi, qui tam egregiè in bonis litteris profeceris: mihi, qui talem, ac tam felicem sortitus sim amicum. Deus igitur faxit, ut in hac animorum coniunctione ad extremum usque vita cursum, perseueremus, & qua, summi amoris uterq; fundamenta iecimus, ea non solum confirmemus, verum etiam augeamus. sic enim habeto, qui propter egregias animi tui dotes vehementer te diligant, esse quàm plurimos: qui mihi sint in te amādo pares, esse vel paucos, vel neminem. Et sanè nihil mihi à Deo Opt. Max. aut gratius posset, aut incundius cōtingere, quàm ut aliquando meum erga te studiū & ego tibi aliqua in re optimè declararem, & tu praeclarè cognosceres. non enim is sum, qui aliud ore praeferam, aliud in pectore habeam. Sed hac satis. Nam ulterius vacare calamo nō licet mihi propter animum superiori vacillitudine affectum atque exercitum. Illud curabū, ut Reuerēdo patrī Cornelio Dino salutem meis verbis annuncies plurimam. Bene vale. M. D. XXXI. Prid. Non. Sexti.

EIDEM.

V I D E, quanti mihi sis, quantūmq; te diligam, quod, vbi primū ex balneis regressus sum, è vestigio ad scribendum conuolavi. non enim eius generis sunt mea littera, ut ex illis aliquid possis cognoscere, quod aut nostra intersit, aut te scire

Hh 5   necesse

necesse sit. vnum est illud, quod velim te intelligere, nobis Dei beneficio pristinam salutem si nō penitus, certe maiori in parte restitutam esse, idq; accidit secundum deum Opt. Max. non nisi balnearum virtute, qua per octo dies habuimus. non enim hoc medicis acceptum fero, qui me integram propē mensem suis pharmacis excarnificarint, neque tamen me febris potuerint eripere. De meis studijs, propter infirmam ac longam valetudinem propē iam actum est, ego tamen, ut spero, quidquid omissum est temporis, breui resarciam. Tu quid pepereris, quid parias, vehementer scire cupio. non enim is es, qui patiaris tuum ingenium longo otio torpescere, quam rem cum praestas, non modō tibi vtilitatem cum laude mixtam quaris, sed etiam tuis omnibus & amicis & affinibus, qui te amant, latitiā atque gaudium affers. Bene vale. M. D. XXXI. XV. Kal. Sept. Si Cornelius adhuc agit Venetijs, velim me certiore facias,

E I D E M.

+ LEGI tuas litteras, per breues quidem illas, sed tamen valdē mihi gratas. Lataris, quod conualuerim: ego quoq; lator, quod te repererim tam bellē valere. De Cornelio quod scribis, non legi semel, sed bis & pluries. habeo enim illum conuenire tu, si libebis, eris mihi comes in homine visendo. M. D. XXXI. XII. Kal. Septemb.

E I D E M.

EIDEM.

*MULTIS, & ijs quidem maximis
 argumentis declaras mihi in dies tuum erga me
 amorem non confirmari solum, sed etiam augeri
 vehementer. Quod enim tam ex animo delecta-
 ris nostra consuetudine, quod tam frequenter
 nos visis, quod tam crebro litteras mittis, cui du-
 bium esse possit, hoc ex nimia quadam in me bene-
 volentia, & animi propensissima inductione pro-
 ficisci? Quare ferreus omnino sim, & humani-
 tatis penitus expers, nisi te valde anem, & ob-
 seruem, qui nos etiam nullo erga te merito & a-
 mei, & beneficijs ita tibi obstringas, vt, vnde pa-
 reat referamus gratias, nullus iam relinquatur lo-
 cus. Grata igitur fuerunt tua littera, eoque ma-
 gis, quod intellexi te Patavium cogitare, vnde
 speram te pro singulari tua prudentia, et in bonas
 artis propensione, amplissimam & famam, &
 celebritatem ad tuos relaturum. Quod autem
 ad Gracas litteras animum appuleris, hoc tuum
 consilium ex probo vehementer, et feliciter De-
 um Opt. Max. fortunare volo. crede enim
 mihi, nihil poteris praeclarius cogitare, quam cum
 Latinis Graca coniungere. itaque hunc animum
 retine, & vt instituisti, perge. ita fiet, vt, quam
 de te à puero expectationem concitasti, eam a-
 dulta mox aetate & egregie sustineas, & cumu-
 late praestes. Sed, quoniam significas nostram*
episto-

epistolam futuram tibi fuisse gratiorem, si longior
 extitisset, sic habeto, mi Vincenti, nos prolixius
 ad te non scribere, quod neque prolixiores episto-
 las, quibus confirmetur, amicitia nostra videtur
 desiderare, neque mehercule valde est, quod scri-
 bam, quod aut nostra intersit, aut te scire oporteat.
 Nisi fortasse velis me scribere, in Italiam Gal-
 los aduentare, et Venetijs visam esse cometē Sex-
 tilis mense, & similia, qua minimè te fugiunt. Quod
 si viderim te longitudine capi, dummodo tibi sa-
 tisfaciam, etiam inanes, & vmbaticas ad te da-
 bo litteras. Vale, & codicem, cuius te mihi polli-
 citus es copiam facturum, si liber, legendum nobis
 commodato. Pridie Id. Sept. M. D. XXXI.

E I D E M.

ET litteras, & libellum accepi, de quibus ti-
 bi gratias ago. neque verò mihi erat ignota dili-
 gentia tua, quam antea nobis, cum Venetijs vine-
 res, id est, cum in humaniora studia pari-tingo me-
 cum incumberes, multis quidem argumentis de-
 claraueras. Quod petis à me res nouas, audio Ca-
 rolum Casarem ingentibus copijs breui esse in a-
 pertum aquor exiturum. apud Mahometis ex-
 ercitum pestilentia grassatur. eadem apud nostros
 sed omninò lentius. Peregrinus, et ceteri commu-
 nes amici saluantur a me diligenter, vbi pri-
 mum eos offendam. Tu fac existimes, nihil esse,
 quod

quod ab homine amicissimo proficisci possit, quod ego non velim te à nobis expectare. fecit humanitas tua, quam mihi Patani tam egregie significasti, ut ad antiquum amorem erga te meū addiderim etiam cumulum quendam benevolentia propè singularem, amavi eam semper, & amo voluntatem hominum, quæ mihi rebus omnibus est carior. itaq; contubernatibus tuis, lectissimis viris, Augustino, Bartholomeo, & Ioanni cū salutē dixeris, addes etiam, omne meum studium, & officium sibi esse paratum. quod ut aliquando tu cum illis experire, dabo operam, quantum erit in me situm. Paulus Papiensis per me vobis omnibus salutem adscribi voluit, seq; constanter asserit perpetuò comitati vestre deuinctum in præsens fore. Si Bonamicus redierit, si mihi significabis, erit vehementer gratum. Vale. Venetys. Idibus Septemb. M.D.XXXI.

E I D E M.

POST QUAM mihi renunciatum est, te Patanium, adipiscenda philosophia gratia, concessisse, plurimum sanè voluptatis animo cepi, & hoc tuum consilium etiam atq; etiam tacitus meum ipse laudavi. facit enim amor erga te meus, ut existimē quidquid tibi cōducatur, id mihi etiam expedire. atq; tu, cū in tanta hominum luce, in tanta doctissimorum virorum frequentia viuas;

non

non dubito, quin bonarum omnium disciplinarum
& laudatarum artium cognitionem breui sis tibi
consecuturus. noui ego ingenium tuum: noui pru-
dentiam, & singularem animi tui erga praeclara
virtutis studia propensionem. itaq; non adhortas-
bor te ad eas artes, quibus ab ipsa pueritia dedi-
tus semper maximè fuisti. quid sit ante acta aetate
tua dignum, qui te mores, quod institutum vita
deceat, tu videbis. Ego illud tantum tibi ante o-
culos ponam, ut cogites in ea te vrbe nunc agere,
qua liberalium omnium doctrinarū hodie veluti
domiciliū habeatur, et à qua inanem, quemquā
redire turpissimum sit. atque hoc satis esse arbi-
tror ad excitandum te ad honestas disciplinas.
quamquā ne hoc quidē idē tibi propono, quod
prudencia tua diffidam, sed ut potius amorī erga
te meo, qui me ad scribendum impulit, satisfaci-
am: q; tu, cū legeris, eo velim accipias animo,
quo nos & cogitauimus, & scripsimus. Reueren-
dum patrem Cornelium Diuum, Peregrinum,
Benzonum, Nicolaum Sonicum, et Hieronymū
Riccium & Muranensem, communes mihi omnes
amicos, meo nomine si salutabis, erit mihi
vehementer gratum. Tu fac va-
leas, et me, ut instituisti diligas.

M.D.XXXI.

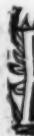
PAULI

um
tibi
ru-
ara
rtas
di-
ate
vita
eo-
ere,
luti
quā
rbi-
nas.
mod
erga
aci-
mo,
ren-
um
ymis
mes

LI

E

N

bon
que
inde
re p
sic
mibi
nec
sit
deo
pari
qua
cum
plan
voca
quan
tum
desse
meam

EPISTOLARVM

PAVLI MANVTII

LIBER NONVS.

NICOLAO CAIETANO

CARDINALI

Go verò fratris tui Principis optimi
filios, praestanti ingenio adolēcentes,
& libenter sum complexus: & , per-
specta singulari probitate, atque ad
bonas artes propensione, quotidie magis vtrum-
que diligo. Sed, ut illorum praeclara ad virtutem
indole, pro mea erga familiam vestram perue-
re perpetuāque obseruantia, vehementer lator:
sic ad excolenda eorum ingenia quod attinet, neo
mihi vacui temporis esse quantum res exigit,
nec facultatem, qua voluntatem aquare pos-
sit, non mediocriter angor. quanquam illis, ut vi-
deo, qua aliunde petuntur, intra domesticos
parietes abunde omnia suppetunt. ut enim reli-
qua omittam, cum in tuam vitam intuentur,
cum tuos mores, tua instituta, tua studia contem-
plantur, nullam praeterea disciplinam, nullius
vocem, aut precepta desiderant. veruntamen si
quando accideris, ut ab ijs occupationibus, qua-
rum concursu penè obruimur, respirare liceat,
desse vestra cupiditati non patiar industriam
meam. quod ut emitar, hortantur quidem mul-

Li

ta, nihil

ta. nihil tamen magis, quam epistola tua, qua me cum sermoris elegantiâ, tum significatione amoris, & iudicii de me tui sic affectu, ut nihil vni quam senserim iucundius. Vale. X. Kal. Apr. MDLXIX.

PAULO MANVTIO

S. P. D.

SUPERIORIBVS proximis diebus sumpsit mihi quiddam non alienum, ut arbitror, ab officio meo, neque tibi aduersum, cum optimo animo tuig, amantissimo, quæ te ratio impulsisset, ut de optimo Imperatore Maximiliano, Domino meo vere recteq, cogitata, & ad Sambucium nostrum perscripta ex libro epistolarum tuarum tolleres, & bene culta euerteres, exquirere non dubitasti. Magnam enim atq, graue aliquid fuisse, q te ipsum quasi ad cuius laudes amplificandas illa, qua diuulgaueras, pertinebât, inuenteris, statuebam, & quin hoc cum iniuria, qua capiti Reip. Christiana fieret, coniunctum esset, dubitare non poteram. Itaq, cum te, propter excellentem omnium liberalium doctrinarum cognitionem, animo meo egregie carum habeam, & tibi aliquid a maleuolis instillatum, quo minus in recta sententia maneres, putem, erigere te, atque confirmare rursum meis litteris volui. Spero autem, ac potius confido, te pro singulari tua humanitate & probitate in optimam hoc accepturum partem, ac maiorem mihi, cui Caesar intime est notus, fidem habitu-

habiturum, quam hominibus Imperatoris opti-
 & inuictissimi, tuâq; laudis inimicis, meque du-
 bitatione & cura, quam ista mutatione, cuius
 nulla vera ratio excogitari potest, nobis inieciſti,
 lenaturum. Id ut facias, & hanc meam curioſi-
 tatem (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab om-
 ni maleuolentia diſiunctiſſimam, ac potius cum
 ſumma erga te beneuolentia, fidēque, quam inte-
 gerrimam Caſarea Maieſtati quoad vixero praes-
 tabo, coniunctam eſſe tibi perſuadeas, in maio-
 rem modum peto. Bene vale. Vienna ex aula
 Caſarea, IX. Kal. Iunij, MDLXIX.

Iaannes Crato à Craſtheim,

S. Caſ. Maieſt. Conſ. & Medi-
 cus intimus.

JOANNI CRATONI.

Viennam.

Si quis eſt, vir praſtantiſſime, qui conſtantia
 delectetur: & quam ſemel conſilij viam ac ratio-
 nem eſt ingreſſus, in ea libenter pergat, is ego ſum
 & eum eſſe me non mediocriter gaudeo. ſed, ut te
 non fugit, ſingulari doctrina ac ſapientia virum,
 in hominum voluntatibus nihil eſſe perpetuum,
 neceſſe eſt: nec videtur in aliquam culpam inci-
 dere, aut male de ſeipſo conſulere, ſi quis ita vitam
 inſtituit, ut eius conſilia ratio temporum mode-
 retur, ac regat. Ego olim in illa mea ad Sambucū

epistola quid cogitarem, declarandum putatis. nam etsi de studijs meis humiliter admodum sentirem, nec satis fore sperarem, ut ex ingenio meo quidquam depromerem, quod si ad Maximilianum, Regem tunc Romanorum inclytum, nunc Imperatorem, mitteretur, aditum mihi ad eius beneuolentiam patefaceret: suasu tamen amicorum, assiduisque sermonibus in eam mentem impellebar, ut maximo Principi, erga liberales omnes disciplinas egregie animato, notam esse cuperem industriam meam. nunc mutata mea ratio est. Romam euocatus à Pontifice, sic impediior negotijs, sic à studijs auellor, ut, qua de litteris nostris opinio fuit, si modo vlla vnquam fuit, ea nihil dignum, in summa temporis inopia, præstari à me posse confidam. Porro, quod pollicebar, cum posse perfici sperabam, id, spe sublata, cur pollicear, non video: nisi si, quod à me non solum natura, verum etiam consuetudine, semper absuit, eos imitari velim, qui maiorem ex inani quadam ostentatione, quam ex ipsa veritate, voluptatem capiunt. Nam quod vereri te ostendis, ne maleolorum opera et artificio factum sit, ut à pristina sententia discederem: patere, obsecro, persuaderi tibi, primum, id quod res est, mutationem fecisse me voluntatis, non iudicii: deinde, illa ipsa mutatione voluntatis, quam nulla temeritas attulit, sed ab initio necessitas expressit, nihil animo meo melestius, nihil acerbius accidere potuisse. sc. quid

fi. quid enim? an ego vel ita hebeti sum ingenio, ut quibus virtutibus tanta Maestas ornata sit, non intelligā, vel ita improbo, ut, quę laudes tantis virtutibus debeantur, non confitear: istam calumniam, opinor, neq. qui studia mea, neq. qui mores voverit, in me conferet. In quo tamē, ut ingenue fatear, est quod me mordeat. qui enim alios, homo minimē fallax, & ingenio meo antea meticebar, nunc demū, quasi admonitus officia litterarum tuarum, incipio suspicari, posse aliquem, q. à me ratione, ut arbitror, optima factum est, id, aut ignoratione cōsili mei, aut suę fortasse naturę vitio, deteriorem in partem interpretari. neq. huic malo quā mederi ratio q̄at, dispicio: nec possum, in optima animi conscientia, non aliquam tamen ex aliena suspitione molestiam trahere. Tibi quidem, Crato optime, cū & me verbis exquisitis in epistola tua elegantissima, ac planē omnium quas adhuc legerim, prudentissima, laudaveris, & ea simul scripseris, quę p̄fecto, nisi me valde diligeres, & nisi de meā existimatione ac laude laborares, tibi nunquā in mentē venire potuissent, quas gratias debeam, facile vides: quas agere possum, non reperio. Quod tamen in me est, meritum tuum p̄petua memoria colā, & singulari te ipsum amore complectar, quod virtuti quog. tuę, omnibus notissima, libenter tribuo, id si omittam, nefario me scelere deinctum putabo. Vale. Roma, idibus Sept. M D L X I X.

EIDEM, Viennam.

ET serius, quam tu fortasse exspectabas, & breuius omnino, quam uterq; nostrum velles, ad te scribo. id accidit valetudinis incōmodo, non obliuione tui, ad quem quotidie mentem refero, & ea sane voluptate, qua maior esse nulla possit. quod si corporibus animi mederentur: facile sanaret hunc morbum, quo quinctum iam mensem laboro, iucundissima recordatio humanitatis, & beneuolentia erga me tua. alleuari tamen videor: dum te cogito, secūmq; quasi loquor. calores exspecto, valetudini meę semper viles. nam hyemi, et veris inconstantia, cum hyemali prope frigore, male me vehementer habuit. Si valebo, exspecta epistolam bene longam. interim ama me, ut facis. Vale. Roma. Kal. Mai. MDLXX.

LABORABAM eodem, quo antea, morbo, & quidem aliquanto etiam grauius. ita Dei voluntas fert, nec satis constat inter medicos, qui sit exitus futurus: mens animus, ut ingenue tibi fatear, aberrat à bona spe, quippe atate ingrauescēte, valetudine perimbecilla, morbo plurimorum mensium. Te rogo p̄ nostra necessitudine, si quid mihi accideris humanitus, filium meum Aldum quā virāt Venetijs, tuis officijs, tuāq; humanitate cōplectaris. Ego, si diutius vita fruār, nullū mihi crede, erga te amicissimi atq; obseruantissimi hominis officiū pratermittā. Hac quoq; aliena manu: nam meā vim penitus omnē ademit morbus.

vīdo

vide, q̄ sim mi Crato. Vale, et posthac Venetias,
quo me breui conferre cogito, ad oratorem vestrū
litteras mittere. is mihi eas reddendas curabit. Et
quamquā fieri potest, vt inde me Patavinum, va-
letudinis curanda gratia, conferam: tamen disce-
dei mādabo meis, vt litteras mihi tuas eō mittāt.

EIDEM, Viennam.

Nunc demum exoriri mihi videor, & quasi
post multam noctem lucem adipisci, reuerſus post
annos decem in patriam ab urbe Roma, unde, me
laborem nullum pro publica re, cōmunig, cōmo-
do recusantem, gravis morbus ac diurnus ex-
truxit. Gratulantur amici, amplexantur, latitiā
oculis, vultu, sermone declarant. Hoc mihi iucū-
dissimum est: sed, in hac iucunditate, angor saepe
intimis sensibus, dū recordor, quid iactura, quā-
dū Roma vixi, studia mea fecerint: de quibus,
quamquā intelligo non eū esse me, qui magna praes-
tare possim, veruntamen minima fortasse nō erat
expectatio. Ire, inquires, non oportuit. Certe, si di-
minare licuisset. verum, si res adhuc integra pona-
tur, eundi consilium qui reprehendat, fortasse ne-
mo sit. Laborabam domesticis incommodis, fra-
trum meorum culpa: nec spes erat emergendi, nisi
noua consilia caperentur, Vocabar à Pontifice
Max. quo nihil videri poterat honorificentius:
fructum aut quis nō expectaret? Cohortabantur
optimissimi viri, quorum erga me singularem be-
nivolentiam multis rebus antea perspexeram.

lata denique, copiosa, ampla ab omnibus omnia promittebantur. quid agerem? credidis, & speramus, ut fere sumus omnes homines hoc ingenio, ut ea, quae cupimus, libenter quoque speremus. quamquam hoc leuius, quod spem sefelleris euentus: non tam enim abundare, quam non egere, gratum est: illud perquam graue, quod perpeti saepe multa sum coactus, indecora prorsus, indignaque studiis nostris, et a te nostra, existimatione ante parata. In quo tamen occurris ea consolatio, quod, in illo vita durissimo genere, multa ferendo, multa simul didici, quae profecto me nunquam neque libri, neque vlla doctrina, neque dies ipsa docere potuisset. Nunc, singulari diuino munere patriam adepti, redibimus ad illa praecleara studia, unde discedere non oportuit: omni, prorsus cura vacui, nullo cuiusquam imperio, exclusis etiam, si licebit interpellatoribus: si non licebit, rure abditi, salubri aliquo, & amoeno loco fruemur, liberrimo otio, litterulis nostris: operamque dabimus, quantum in nobis erit, ut, quod omisum est antea temporis, non id quidem totum, (qui enim fieri potest?) nonnulla tamen ex parte sarciantur, & aliquem adhuc ex industria nostra fructum posteritas capiat, valetudine modo utamur commoda, quae nunc omnino caremus, erepta laboribus illis, animique curis, quae nimium omnino graues, nimium diuturnae, fuerunt. Febris discessit post nouem tandem menses: sed inedia, morbo, macore, ad horribilem prope

prope maciē redacti sumus: quodq; miserius etiam est, alium purgare, nisi accedant extrinsecus adiumenta, nunquam licet. Huic ariditati asini-
mū lac prodesse in primis posse, neq; huic remedio ullum prestare, inter omnes medicos convenit. In cibo sicca omnia damnant, humida probant, praesertim quae facilia sint ad concoquendum. Pono magnam spem in eorum consilijs, maiorem tamen in animi tranquillitate, in aspectu meorum, in calipatrij salubritate. deniq; ad omnipotentem Deum omnia refero. quidquid acciderit, eius voluntati libenter acquiescam. Hac de statu nostro: utinam quotidie latiora. quod futurum spero, & sanē tua quoq; causa cupio. necesse est enim, quem valde ames, (sic enim mihi iam persuasi) de eo valde te sollicitum esse. Ad illam superiorem epistolam, Roma scriptam pluribus verbis, expecto, quid respondeas. Vale, Venetijs. X. Kal. Nou. MDLXX.

BOTVITO. NERITIO

Senas.

VELLEM, ut, quam libenter eos homines complector, quorum in sermone & in moribus aliqua signa virtutis, & integritatis elucet, tam saepe accidere, ut eos colere officijs, ornare verbis aliqua demum vel tueri, vel augere facilitate possem. profecto animus meus, cui multis rebus fortuna defuit, & tibi & alijs tui similibus longe pateret illustrius. hanc tu fortasse voluntatem me-

am, nullo quidem adhuc insigni merito declarā-
 ram, spectas, cū mihi gratias agis, quod te, cū Ro-
 ma esses, humaniter acceperim, & in summa mea
 occupatione, nunquā tamen aditu, nunquam ser-
 mone exclusi. quae tu pro tua bonitate magni
 beneficii loco ducis: ego, si quis ea praestet, non tam
 laudandum, quam, si omittat, vituperandū puto.
 Quod verò de scriptis meis ita sentis, ut ea cū ve-
 hemēter ipse probes, tum à tua sententia non dis-
 crepare cōmune iudiciū dicas: istam equidem opi-
 nionē tantū aestima, quanti aestimari debet ea laus,
 quam, ex auditorum ac sapientū virorum consen-
 su & approbatione nixam, inuidia aut maleno-
 lentia labefactare non queat. veruntamē, qui me
 probe norim, vereri saepe coger, ne te quidē amor,
 multos fortasse fallat auctoritas tua. ac, si me au-
 dies, cui debes in ea re, quae ad me ipsū pertinet,
 obsequi non inuitus, parumper moderabere post-
 hac iudicium de me tuum: ne dum existimationi
 mea nimium studes, tuam in discrimen adducas.
 Sunt enim quadam pestes hominū, quibus aliena
 laus ita molesta est, ut, quidquid alijs addatur, sibi
 detractū putent: & omnē detrahendi obrectan-
 diue locū sic arripiant, ut ex aliena ignominia si-
 bi laudem querere videantur. De mutatione illa
 quam feci in epistola ad Sambucum, & pruden-
 ter, & amanter iudicas. scripsi, cum impedimen-
 to nihil fere videbatur, quo minus id, quod cogi-
 tabam, ad exitum perducerem: induxi, cum
 propter

propter assidua negotia studijs meis ita diffiderē,
quasi nihil ne mediocriter quidem eruditis auri-
bus, nō modo Imperatore Maximiliano dignum
asserre iam possent. vtriusque consilij causam ad
Cratonem perscripsi. spero fore, vt meum factū,
de quo parum aequis animis nonnullos iudicare,
littera tua significant, vir optimus ac prudentis-
simus non improbet. quod si euenerit, tanti homi-
nis auctoritate sustentatus, non equidem dicam,
quid alij sentiant, non laborabo, sed certe multa
minus cum praesertim te quoque florentem inge-
nij, probitatis, doctrina fama, tui iudicij testimo-
nio mihi non defuturum intelligam. Vale Roma.
XIIIX. Kal. Oct. MDLXIX.

AVGVSTINO ANGELELLO

Fabrianum.

Nec filius adest, profectus V enetias cum ma-
tre ante aliquot dies: nec mihi à granioribus cu-
ritantum spatij relinquitur, vt binis tuis literis
pluribus verbis respondere possim. hoc tantū ha-
bito, delectari me vehemēter diligentia tua, qua
te vti video tum in describenda, tum in mittenda
ad nos antiquitate. gratias agerē, si hoc vno con-
sentus officio essem, aut hoc à te crederē expectas-
ri. in Orthographia libro, cū rursus edetur, aut
in eo, qui apparatus, veterū inscriptionū, carere
te tua laude nō patiar. ita nostra consuetudo fert:
ita postulat & amor in nos tuus. Reliqua, cum
vacabimus, si modo id assequemur vquam: quod
sane

sanè non tam nostra, quam aliorū causa cupimus.
Vale. Roma. VII. Id. May. MDLXVII.
 EIDEM, Fabrianum.

/ *DE inscriptionibus ad me missis, noli exspe-*
ctare dum tibi gratias agam. nam neq. id patitur
amicitia nostra: & officium tuum, sapius itera-
tum, gratiarum actionem requirere iam non vi-
detur. Quod ad meos Commentarios attinet, ve-
lim hanc moram equo animo feras. quotidie enim
aliquid additur, aut mutatur. ita, si quam fasci-
in tempore iacturam, eam tibi resarciam. Equi-
dem istam amo cupiditatem scriptorum meorum:
in qua te socios habere multos intelligo. utinam
otium contingat, ut eā explere aliquando possim.
Vale. Roma. IV. non. Sept. MDLXVII.

E I D E M

Febrianum.

PRITO te ab Onuphrio Gilio, tui amantissi-
mo, certiorem non semel esse factum in ualeitudi-
nis mee: qua nonum iam mensem ita laboro, ut
neq. ratione victus, neq. ullo remedij genere ad-
huc quidē alleuari potuerim. itaq. misere iaceo,
spe iam destitutus omni, prater eam, quam in ca-
li mutatione multi ponendam arbitrantur. quo-
rum ego libenter accedo sententia. exire propter
intimos calores nondum licuit. Sed ego exeuendi
consilium ita coepi, ut Urbem plane relinquam,
& ad patrios lares, & dulcia incunabula remi-
grem. in quo Pontifex, ut est insigni praeitus hu-
mani-

manitate, facilem, perbenignumq; se prae-
 buis. Si quavis, lassor, an tristior discedam: non facile di-
 xerim: ita multa occurrunt, quae animum ac vo-
 luntatem huc illuc distrabant. propensior tamen
 in hanc partem sum, ut post annos decem aetate in-
 grauescente, urgente praesertim difficili morbo, ad
 patria complexum recurrā: cuius aspectus, non duo
 biso, quin mihi amissam molestissimis curis hi-
 laritatem restituat. quam si quis afflicta valetu-
 dini haud paulo magis, quam orientalia quavis
 pharmaca, prodesse dixerit, opinor non errabit.
 Eamus igitur dys bene iuuantibus, & redeamus
 aliquando ad illa studia, unde discedere piacul-
 um fuit. quod utinam per valetudinem liceat.
 nam per negotia certe licebit. ita res meas consti-
 tuita, quae dissipata erant in domesticis rationi-
 bus, collegi, atq; contraxi: ita deniq; quod accepi
 quasi dictum arroganter nolim, humana omnia
 propemodum capere contemnere. De discessu igitur
 fixum consilium est: de die nondum statui: sed ut
 hyemales imbres, tempestatesque vitentur, ante
 Kal. Oct. cogitamus. Onuphrius hic remanet,
 meo sane cum dolore: non solum enim eius opera
 utebar in studiis, verum etiam comitatu, sermo-
 ne probitate, ingenio ita fruebar, ut hanc iactu-
 ram sarcire me posse vix unquam putem. non dee-
 rant omnino, quibus utar: sed, praeter operam, al-
 lia desidero: hoc adolescente nihil aptius ad na-
 turam meam. Te, mi Augustine, quamquam lon-
 ge di-

gè disinnctus, tamē prorsus non carebo. qua enim tua est humanitas, qui tuus in me amor, scribes interdum ad me. ego autem, licet otium & litteras, si valebo, ita amplecti cogitem, vt duelli me non facile patiar, tamen à te, viro optimo, nostri, quod facile perspexerim, cupidissimo, amantissimo, non committam, ut in hoc genere prorsus requiri possit officium meum. Vale, Kal. Septemb. MDLXX.

HERCVLI CYOPHANO

Sulmonam.

NON possum non amare vehementer industriam tuam, quate uti video in emendando gentili tuo, poeta summo. perge, ut cœpisti: nā & gloria tua consules, & alios ad eandē laudem excitabis. Victor ad Aememios, magis arridet, quam Victor Iolciacos: accedente praesertim antiqui libri testimonio. Regius autem, inania captans, veritatem quarebat in tenebris. Tu longe certiora sequeris: itaq, tibi libenter assentior. Vale. Roma. XIII. Kal. Apr. MDLXIX.

EIDEM, Sulmonam.

INSCRIPTIONES illa nihil habent, quod oblationem aut doctrinam legentibus afferre possit. quod si similes occurrerint, inanem laborem suscipere te nolo. De Onidi loco ad tuā sententiā opinionem meam adscribas, licet. Regius illis saepe allucinatus. tu si perges vt cœpisti poētā ingeniosum, cinem tuum, à mendarum labe, non
medio

mediocri tua cū laude, vindicabis. Vale. Romæ,
Pridie Kal. Sex. MDLXIX.

M. ANTONIO. CROPHANO,

Sulmonam.

EXCVSAREM tibi tarditatem litterarum
mearum, nisi Hercules frater tuus, quæ mea
vita ratio sit, quam assiduam, quam variis impedi-
ta negotiis, optimus testis esset atque ego illi, cum
me rogaret, ut aliquid tibi rescriberem, deesse
mibi dixeram non modo otium, sed etiam argu-
mentum. nam de paracletico, sane mirabar non
probari tibi sententiam parentis mei, præsertim
querationibus optimis niteretur. cetera verò in
tuis litteris erant eiusmodi ut à te non negotii, sed
amici cuiuslibet scripta viderentur, quod si mihi hæc
imposita condicio sit, ut eorum omnium, qui quo-
tidie non modo ex Italia vniuersa, verum ex
transalpinis quoque gentibus ad me scribunt, re-
scribere litteris necesse sit: inique mecū agatur, ac
profus inhumane. cuius enim otii est, cuius etiam
ingenii, tot epistolis posse respondere latino præfer-
tim sermone, in quo mihi, propter eam, quam
nonnulli de scriptis meis opinionem habent, non
libet esse negligentem? At officii prætermissi grauem
esse culpam dices. Si simplex officium agitur, inre
dices: sin etueniat, ut concurrant officia duo: certe,
posse alterum omitti sine culpa, & minori maius
anteponi, aut fateberis, aut in grauem ipse culpam
incideris. magnam enim, nisi distinguantur officia,
rerum

rerum omnium humanarum perturbationem sequi necesse est. Simili, ut opinor, in loco mea causa versatur. Cum enim sacris libris, qui ad Christiana reip. salutem pertinent, & corrigendis, & edendis, cum salutationi virorum honestissimorum qui frequentant ades meas, cum etiam studiis nostris, vel ut instituta absolvam, vel ut absoluta perpoliam, danda opera est: scilicet eius temporis, atq; eius opera partem, rebus gravissimis detrahant, ad inanes epistolas transferam. inanes appello, quia video multos, cum scribendi causam aut perquam leuem, aut etiam nullam habeant, ideo tamen scribere, ut meas litteras eliciant. q. nisi statim assequuntur, indignantur, & maiorem suae voluntatis, quam occupationis meae rationem habent. Ab horum numero libenter te, mi Cyophane, sciungam. non enim dubito, quin me diligas, vel tua sponte, propter communia studia, vel imitatione iuuenis optimi, atq; eruditi, Herculis fratris tui. A quibus autem diligere me puto, de iis ut bene sentiam, non agre à me soleo impetrare, atq; visum, quam propenso erga utrumq; vestrum animo sum, tam facile vobis animum insignis alio quo merito probare possim. quod equidem emitari, & si contigeris, vehementer laetabor: sin minus, nos tamen amplecti voluntatem meam, eaq; contentos esse, & humanum in primis, & equum est. Vale. Roma. XII. Kalend. Decemb. M. D. LXIX.

IOANNI.

IOANNI CASELIO.

Florentiam.

EQVE, ut video, letamur, tu mea erga te, equiva in me benevolentia, que si orta est ab opinione virtutis, ut certe est: non dubito, quin perpetua sit. tu enim, quas artes à puero colere cepisti, non quotidie magis ut excellas, operam dabis: ego te inani fortasse conatu, (nam aduersantur multa) studio tamen, & voluntate, quantum libebit, imitabor. N. ericium tuum quis non amet? mihi crede, tuarum litterarum testimonia, aut commendatione. nō eget. me quidem ita sibi deuinxit officio suo, non modo ut omnia, qua possum, sed etiam que nō possum, eius causa cupiam, iam de eius ingenio, doctrina, eloquentia quid ego tibi, cui notior est, quā mihi, predicabo: agitur alijs: vel quod amor impellit: vel quod ornare virtutem, nostre consuetudinis est. *K*ale, mi Caseli, nosque ut facis ama. Romę. *XII. Kal. Octob. M. D. LXX.*

FRANCISCO PLANTEDIO.

Manfredoniam.

Es scribam, quam tu expectabas, & breuius fortasse quam vis, erga nostrum vellet, respondeo litteris tuis. quāvis quoniam, cum tibi nota esset occupatio mea, erat humanitatis & prudentia tua silentium meum in bonam partem accipere, & amici breuius commodo consultum, velle: cum preferimus, iudicium meum de tuis versibus cur expectas,

Kk

tas,

tas, causa nulla sis. tu enim hoc in genere ita es
 versatus, ut excellas: ego saluere *Musas* iussi an-
 te aliquot annos, nec poetam iam conor attingere:
 aut, si interdum, ut oblectem me potius, quam ut
 imiter. quod si tu meum iudicium anteposis tuo,
 quod ego ne comparo quidem: errare te facile pa-
 tiar, neq; committam, ut meam frustra senti-
 am exquiras. *Mihi* quidem ea, quae scripsisti ad
 Rotam, vatem etatis nostra celeberrimum, valde
 probantur. habent leporem, nec tamen gravitate
 carent. totum poema (sic enim videor appellare
 posse) luminibus ingenij, doctrinaq; distinguitur.
 Sic perge: sic ibis ad astra, praesertim oratoria
 quoq; facultate, ut video, non mediocriter instru-
 ctus. *Commentarium* meum in epist. fam. dederam
 amico describendum: sed eius operam casus nescio
 quis interpellantis: edetur aliquando vel hic, si li-
 cebit, vel certe Venetijs: q; minime vellem absen-
 te me. post discessum tuum addidi non parua, quae
 dam perpolui. Cupio saluari à te veterem pa-
 tronum meum, omni laude praestantem, *Cardinalem*
Comensem, cuius erga me officia, dum vitam ani-
 mo ac memoria tuebor, predicare nunquam desi-
 nā. Vale. Roma. VII. kal. Oct. M. D. LXIX.

IACOBO. GORSCIO

Cracouiam.

PARTICVLAM litterarum tuarum, in
 qua scribis ad amicum tuum, audisse te exclusum
 esse Roma Paulum *Manutium*, (hac enim ipse
 vertit

verba pontis) legi sine molestia . qui enim rumor
 nec si verus esset valde afficeret animum meum,
 subfida sibi ad omnes casus ex optima conscientia
 quæritem, is cum sit falsus, & inanis, quid est cur
 me tangat? Equidem si scire vis, qui sit meus hac
 vita de re sensus, inclusus potius mihi videor esse,
 quam exclusus. à quo enim dic Romam veni, exe-
 mendi facultas, quam sapè valetudinis, interdū a-
 nimi etiam causā optaueram, data nunquam est:
 non quia in hominibus, qui tanti apud me sunt ut
 eorum voluntatem nutumq; quasi legem observem
 vix facillimis: sed commissum fidei, diligentia, in-
 dustria mee negotium eiusmodi est, ut absente me
 salutarum patitur: quod si privata mea res age-
 retur, negligerent fortasse: nunc, ut scire te arbi-
 tror, totum hoc munus ad sedis Apostolica digni-
 tatem pertinet: pro qua si accideret ut vitam pro-
 fundere opus esset, præclare mecum actum putarē.
 Hoc meum studium placere bonis viris, & ipsi
 in primis Pio V. Pont. Max. nihil omnino pro-
 banti, nisi quod ad summi Dei gloriam, cōmunē
 que salutem referatur, ita lator, ut ceterorū opini-
 ones, & iudicia contemniam. quid enim laborem,
 quid de me sentiant, aut loquantur ij, qui ne sines
 re iudicare possint, lenore impediuntur, aut ma-
 livolentia, fortasse etiam hominem in saluberrī-
 mæ tollenda pravitate hæretica cura diu noctū-
 que versantem, non labori, non valetudini par-
 gentem, parum aquis oculis afficiunt? sex-

centas enim artes, quibus causa publica ledatur, quodidie veteratur ille magnus, generis humani sempiternus hostis, excogitat. Sed nomini meo, quantum volunt, isti detrahant: me tamen, ut ab optimorum consiliorum cursu, rectissimam mentem deducant, nunquam assequantur. Te quidem ista mi Gorcei, qua aut à leuissimis hominibus temere aut ab improbissimis callide disseminantur, sperem credere, ignorare videar & prudentiam, & benignitatem tuam: ut ingenue tamē tecum agam post illa verba, exclusum esse Roma Paulum Munium, optati signum aliquod vel iudicii, vel saltem amoris in me iud. iudicii, ut hoc adderem quod verisimile non videtur: aut etiam, quod de tali viro vix crediderim: amoris, hoc, aut simile: quod cupio esse falsum: quod si verum est, doleo. Has tu si sic scripsisses, cū amicis nostris, tum constantie quoque tua satisfecisses: illa quidem ipsa verba, qua subacerta nonnullis videri fortasse possint, condimento quasi aliqua mitigasset. Vtraque est à te omissa significatio: & quam utraq; mihi eque grata futura esset, quippe quā à bonis eruditissq; iuris, id est, à tui similibus, non minus probari, quā diligi velim: tamē nescio qua modo fit, ut, amoris te mihi dedisse, aliquanto molestius feram. Quā de re scripsi ad te liberā, pro mea consuetudine neque tamen dubito, quin tu hoc ipsum, quod scripsi, pro tua humanitate equi bonique facias. Nam de istarum rerum me-

sum mihi ipsi, auctori satis bono, velim credas.
non modo Roma esse me, verum etiam libenter es-
se, existimatione integra, re familiari aucta poti-
us quam diminuta. Vale. Roma. V. I. Kal. Oct.
M. D. L X I X.

10. BAPTISTÆ OLIVO

Afulam.

ETSI, cum hac scripsi, non satis commode va-
lebam, dedi tamen operam, humanitate coactus
litterarum tuarum, ut aliquid rescriberem. La-
ter persucundam tibi esse recollectionem veteris
amicitiæ, consuetudinisque nostræ, sed maioris
lætitia causam afferunt officia tua, quibus vxo-
rem meam primum, graui morba affectam, dein
de filium, non minus graui et laborantem, assidue
coluisti. *Vixi* quam debere me fateor, aliquan-
do referre gratiam possum: habeo quidem merito
tuo parem, quamdiu vita cōtigerit. De statu re-
rum tuarum, ex Lelio Gauardo, probo iuvene,
mihiq; suis moribus, & sua virtute carissimo,
cognoui ea, quæ uehementer optabam: diligi te, &
soli a bonis, honestisq; ciuib; opera, opeq; tua
multis adiuuari, augeri quotidie opinionem pro-
bitatis, & doctrina tua. quo tibi nomine pluri-
mum gratulor: quæq; tam præclara industria, tam
propensa ad communem salutem voluntati, præ-
mia debentur, ea non dubito quin tibi nunc qua-
dam homines, olim vero Deus opt. Max. oberran-
tes persoluat. Vale, & uxori, filioq; quorum in

salute sita mea salus est, humanitatem, & diligē-
tiam, si nondum conualuerunt, eādem presta: a me
verò, quacūq; ad commodum, laudēq; tuam
pertinere intelligam, omitti posse nolim existi-
mes: si quid ignorabo, admonitus a te vincam of-
ficiis meis opinionem tuam. Roma. Pridie Kal,
O^{ct}. M. D. LXIX.

PRO COLLEGIO CANO.
NICORVM S. PETRI.

S. R. M. & Leonora Austria, sororibus
Spiram.

BENE agendi ratio maxime discitur eorum
exemplo, quorum actiones generis nobilitas, aut
splendor dignitatis illustrat. propterea neq; opta-
bilis quidquam est, quam ut Reges, Principesq;
reliqui ad ornandam, tuendāq; Christi Eccle-
sia, unde vera salus, aeternāq; visa felicitas eman-
nat, suas omnes curas, omnia studia conferant: ne-
que nos ex vlla re maiorem capere latitiam potui-
mus, quam ex M. V. propensa ad cultum, ac ve-
nerationem Apostolorum voluntate, antea qui-
dem nobis minime dubio multarum sermone nūc
autem insigni vestis aurea munere declarata. Et
quāquam suae pietatis, perpetuāq; innocentia a
Deo opt. Max. fructum illum capient, quo nihil
potest esse praestantius: tamen nos quoq; ne par-
tes nostra desiderentur, primum gratias eis de ista
liberalitate, istaq; mente quam licet maximas, et

argimus & habemus: deinde fore pollicemur, ut
 exstet sui muneris memoria in annos plurimos in-
 ter ornamenta templi, in animis verò nostris nun-
 quam extinguatur. Interim precibus omnibus,
 ut M. V. perpetuo bene sit, quaque optant, felici-
 ter, prospereq; eueniant, à celesti numine pete-
 mus. Roma. XV II. Kal. Ian. M. D. LXIX.

HIERONYMO. RVBEO.

Rauennam.

EPISTOLÆ tuæ, in qua significas Rauennatem historiam à te esse institutam, quarisq; à me, quæ ad eam pertineant, nonnulla, serius omnino, quam tu expectabas, respondeo: sed obliuioni, aut negligentia culpa liberat me diuturni morbi, quo primum leniore commotus, postea graviter perculsus, ad hanc ferè diem iacui. Alioquin meum in hoc genere studium nec tibi defuisset, nec defuturum unquam, velim existimes. non est enim meum, minimoque decere arbitror, cum humaniora semper studia præcipue coluerim, nunc committere, ut humanitatis officia, desiderare à me quisquam sure possit. Adde meam erga doctos homines, in quibus excellere te video, beneuolentiam: adde non mediocrem obseruantiam erga ciuitatem vestram: quæ me olim adolescentem omni liberalitatis genere completum inmemorem, aut ingratum, in ijs præsertim rebus, quas ad eius amplitudinem, & gloriam spectare intellexero, profecto nunquam sentiet.

nec verò dici potest, quam valde gaudeam, quod eniteris, atq; elaboras, ut eius antiqua nobilitas, aternis ingenij tui prodicta monumentis, ab omni posteritate cognoscatur. ne tu iā nunc ista voluntate magnam laudem consequeris: quid futurum putas, cum voluntati res ipsa responderit? honestis consilijs Deus, hominesque fauent: honestius autem nihil, aut praestantius, quam de patria bene mereri. Urge igitur, & illustra, quantum in te est, gentiles tuos. quod eò tibi magis cura debet esse, quia memoriam publicam, vetustate iam deficientem, ab interitu vindicare non potes, quin priuatam simul tui nominis memoriam immortalitati commendes. In hoc argumento quid efficere, & prestare ipse possim, non equidem intelligo: veruntamen, si quid possum, & si assequar aut legendo aut cogitando, totum illud, quidquid erit & quantumcunque eris, prolixè tibi, perliberalique animo et polliceor & defero. Nam illa, qua requiris, eiusmodi sunt, ut vel historia veteris testimonio, vel ipsa etiam coniectura explicari facile possint. Si enim Casarem, cum vtriq; Gallia praesset, in citeriore, conuentuum agendorum causa, saepe hibernasse concedimus: id quod ambigere non licet: quis dubitet, quin Ravenna, quoniam nullum in ea provincia parte nobilius opidum inuenio, conuentum egerit? De federe, ne hoc quidem video cur in dubium vocetur. urbs enim Cisalpinæ Gallia Ravenna fuit: at Galli federati.

Locum

Locum Ciceronis in oratione pro Balbo, suffragante, ut verba sua declarant, vetere libro, ita legem: P. Casium, virum bonum, qui vivit, Raennatē, federato ex populo. Et primum patria, deinde patria conditio ostendatur, nam si legamus, Qui vivit Raenna federato ex populo: federati populi nomē, id est, P. Casii patria ignorabitur, in quo repugnat Ciceronis consuetudo, neminem enim civitate Romana donatum appellat, quin patriam simul nominet. Q. Iubium, sen. Q. Iunium, cur non placeat, eadem ratione adducor, nam si hūc Raennatē esse dicimus: P. Casio quid fiet? an solus patria carebit? Dixi, q̄ sentire, rogatus à te: nec mihi tamen arrogare tantum ausim, ut meum iudicium anteponam tuo. In amore, atque etiam in iis officiis, quae amoris debentur, me abs te vinci nunquam patiar. Vale. Roma. Kal. Feb. M. D. LXX.

CLAVDIO STRAMBONIO

Romam.

FATEBOR ingenue, ut & consuetudo mea, et amicitia nostra postulat: putavi te, pro tua prudentia, et aequitate, amore erga te meo cōtentum esse: amoris fructum, & officia requirere nunquam putavi: cum profertim, si quid est, quē distringant cura non quotidiana tantum, sed etiam permolestia, is ego sum, quod tu cum scias, et mecum tamen sic agas, quasi nescias: quid suspicem me abs te non amari? siquidē, quos amamus,

Kk s corum

eorum commodo, libenter consulimus. odi istam rationem: errare malo cum tanta voluptate, quam tam opinio mihi affert beneuolentia tua, quam id cogitare, quod si credam, in incunde viam. quid enim profecerunt studia mea, illa, illa, quae tu dilaudare interdū solitus es: aut quid egi tātis vigilijs pro cōmuni utilitate susceptis, si quidem hoc nō sum affecutus, ut, quibus laborem minuis labor meus, ab his mihi merces beneuolentia nulla persoluator? ac velim credas, non me tamen, si quid mihi hoc nomine debetur, id ab omnib. exigere instar omnium pauci futuri sunt: & in hoc ipso paucorum numero in primis esse te, vehemēter capio, amo enim tuos mores: ingenium plurimi facio: studia laudare nunquam desino. possum autem, ex ista mente quae virtutum vbertas aliquando futura sit, facile diuinare. et hac equidem spe, si verum scire vis, iacturam illam, quam interitu Iulij Poggiani Romana littera fecerunt, aliquanto leuius fero. nam, si contexes extrema cū primis, teq. ipse, ut soles, ad summam eloquentia laudem incitabis: nō dubito, quin paucis annis Latina lingua amissam prope dignitatem restituas. q. eo facilius fore video quia tu, non contentus inanis verborum sonitu, quo delectantur multi, prudentiam simul exiure ciuili, rerūq. maximarum scientiam, ex Philosophia fontibus hauriendam indicas. Quibus causis adductus, egregius ille vir, omni praeditus ingenij suauitate, Castilionens Cardina

tu, quem tu nobis, in tanta similium virorum penuria, ereptum in te doles, ita te ferebat in oculis, ut nemini concederet, qui tui amantior esse posset. Sed illū iam lugere desinamus: quid enim lachryma proficiunt? aut etiam, (si veritatē consulimus, & facere debemus) qui ab alijs malis, quibus referta est hominum vita, hac praesertim aetate ad aeternas beatissimorum sedes migraveris, cur etiam lugendum putemus? Hac igitur, qua praeter nostrā voluntatem accidunt, ad summi Dei voluntatem referamus, ita fiet, ut ea vel modicē doleamus, vel ne dolenda quidem existinemus. Vale. Roma. IIX. id. Maij. M.D.LXIX.

PAULO TACHONO

Vibonem.

DELECTATUS sum litteris tuis, non quia me ornant laudibus, sed quia benevolentia erga me tuam declarant. amari enim ab eo viro, de quo bona omnia boni omnes predicant, & optabile in primis est, & multorum diuitijs, atque opibus anteponendum. Quare hoc ego nunc mihi gratulor. indicio autem de me tuo, et si vix fieri posse arbitror, ut respondere possit industria mea: tamen, si ne recte sentis, gaudeo: si noceras, error quoque tuus, ut vere dicam, mihi perincurandus est. Locns Ciceronis, de quo tuam sententiam exquisis, totius, ut arbitror, a con-

à coniectura pendet. itaque destitutus historia
testimonio, affirmare nihil ausim. quod si tu, ubi
obscura veritas est, verisimilia nō contemnis: for-
tasse non improbabis quod scripsi in meis commē-
tarijs, dixisse Ciceronem, Abutor coronis: quia
cum olitorem calefieri vellet, qui sibi interdū co-
ronarum munuscula miserat, abuti coronis, id est,
malam ei gratiam referre videbatur. Hæc, ut di-
xi è coniectura, tu, si quid habes certius, impertis:
& vale. Roma. XV. Kal. Apr. M. D. LXXIX.

JO. BAPTISTÆ IANVARIO.

Urbonem.

NEC mea valetudo, graui iam quatuor fere
mentium afflicta morbo, permittit, ut multa, nec
humanitas, ut nihil omnino literis tuis aman-
tissime scriptis respondeam. quamquam, si quis
est, cui liceat hoc officium sine culpa pretermitte-
re, aut is ego sum, aut prorsus nemo, obror enim
epistolarum numero, quæ quotidie mihi ab igno-
ris hominibus, ex longinquis regionibus, non ne-
cessario plerumq; mittuntur argumenta. Ego au-
tem neq; hoc inanium, & ambitiosarum litera-
rum genere natura delector: & si velim id susci-
pere, ut unus omnibus respondeam, quid me labo-
riosius, aut etiam quid stultius esse possit? cū præ-
sertim valetudine utar infirma, negotijs autem
curisq; urgear eiusmodi, quæ vel firmissimam de-
fatigare ac frangere omnino possint. Ergo habeo
da mihi

da mihi ratio est, qua nō habetur ab alijs, cum occupationis meae, tum etiam salutis. quod si hominibus mei amantissimis in mentem veniret: aequis animis meam causam perpenderent: non otium meum ex otio suo metirentur: ita ad me scriberēt, ut rescribendi necessitatem non imposerent. Duo generis excipio, vel qui scribunt ijs de rebus, quae ipsorum vehementer interfunt: quibus deesse, contra officium est: vel si qui sunt, qui, quacunque de rescribant, ita diserte loquuntur, ita ornatè, ut eorum virtus, et eloquentia, nō modo qua possum, sed ea quoque qua non possum, postulare a me suo quodam iure, atque exigere videatur. Hoc ego se in genere, Iannart doctissime, constituo. tu enim quamquam ad ea indaganda, & perscrutanda, quibus inuentis, rerum obscurissimarum vis & natura patet, assidue totus incumbas: et in hoc studio ita verferis, ut omnino cū paucis excellas: tamen, quasi hac una laude non contentus, ita colligenda, tenes Latinam linguam, ut oratione tua nihil purius, elegantius, illustrius esse videatur. quod si cuperem laudari, de quo laborant multi, ego quotidie minus minusque curo: à nullo, mihi crede, mallem, quam à te. sed cum hanc in me cupiditatem siue atas, siue valetudo, siue ratio exstiterit: ita non moueor ijs laudibus, quas tu amplissimas in me contulisti, quasi nihil ad me pertineat, aut quasi sensu prorsus omni caream: amore quidem tuo, vnde laudes istae manant (sic enim interpretor

terpretor) mirabiliter delector: eumq, ut eadem,
 quę peperit, perpetuò alar, atq, augeat humani-
 tas tua, vehementer opro. ego enim, non modo ut
 parentis beneuolētiam prāstem, verum etiam ne
 genus ullum obseruantia, studij, officij, quod ad te
 ornādum attineat, pretermittam, pro virili mea
 parte operam dabo. De versibus, iocari te facile
 patior, & in ludicro argumento ingenij prestantis-
 am ostendere. Sed noli à me expectare, ut paria
 paribus. te enim, ut alumnū sum, perpetuū-
 que cultorem, amplexantur Musa: me, qui sa-
 lute iam pridem illis dicta, ad Oratores me con-
 tuli, nunc, si quando ad eas conor accedere, ut a-
 lienū, ac transfugam, à se repellunt. Vale. Ro-
 me, idibus Aug. M. D. LXX.

ANTONIO. FVRNARIO.

Neapolim.

Et valemus, & satis incunde vinimus, ve do-
 mestica ita iam constituta, ut adolescenti filio,
 quem vnicū habemus, cogitandum de virtute
 potius, quam de fortuna videatur, nam quod ad
 me attinet, hāc habeo senectuti gratiam, ut pauca
 iam requiram: vel q, ad illa longe meliora prope-
 ramus: non enim longe abesse videtur ille portus,
 quo peruehi capimus ex diuturna tempestate:
 vel quod stultū putamus, ea querere cū labo-
 re, qua nec si adipiscare, molestia finis est. quod te
 quoque, exultum litteris hominem, sentire ar-
 bitror: & hoc equidem nomine cum te diligo ve-
 hemē-

bementius, tum diligi à te cupio. Memoria nostra, muneribus declarata suauissimis, periu-
cunda nobis est. Vale. Roma. XIIIX. Kal. Feb.
M.D.LXIX.

EIDEM. Neapolim.

QVÆ solet ex carissimis, iucundissimisq;
rebus percipi voluptas, eam ipsam ex epistola
tua cepisse me, prorsus velim tibi persuadeas. hoc
adeo inde perspicies, quid in magna valetudinis
adversa molestia, defatigato etiam curis animo
committendum tamen non putavi, ut amicitia
nostra, & humanitati erga me tua debitum re-
scribendi officium non persolverem. Probari à
te mea scripta, atque etiam laudibus ornari, sine
tu iudicio tribuas, sine amoris largiaris, aque
gaudeo. nam si e studiis meis fructum aliquem
exspecto: quis uberior aut prestantior laudatio-
ne doctissimi viri? sin litteris ita utor, ut præter
ea ipsas nihil cogitem: quod his temporibus fa-
tere prope necesse: amari tamen à te, quem qui
non amat, hominem vix puto, in primis optabile
est. Ac de isto quidem tam illustri, aut opinio-
nigant voluntatis testimonio mihi vehementer,
ut deo, gratulor: tibi verò gratias agerem, si
te putarem hoc officij genere delectari: quod
certe tua bonitas respuit: aut si ego is essem, qui
officio defunctus aliquo, libentius in agendis,
quam in referendis gratijs operam collocarem.
De tuo statu, si est, volumus, & si nihil anno
superiora

superiore accidit incommode: bene est: de meo, quē
 vicissim tibi pro mutuo inter nos animo cura esse
 non ignoro, satis multa me scripsisse existimabo, si
 hoc unum scripsero, laquere me quotidie magis in
 earum rerum cupiditate, quas mirabar antea. a-
 tas hoc fortasse fastidium parit: verum tamen ra-
 tione potius assequi mihi videor, ut ita sentiam.
 quid enim appetam, cum nec sciam, quid vtile fu-
 turum sit, nec tam usura possit esse diuturnat
 appropinquat enim dies, qui nos ex immensa er-
 rorum caligine ereptos, in aeterna veritatis luce
 constituet. quā me quidem cogitatio nec secundis
 rebus latari, nec nimis angī patitur aduersis.
 M unusculum, quod ad me singulis annis cum
 pulcherrima epistola mittere non desinis, pensio
 quaedam amoris est: qua ego te, amore ipso conten-
 tus, ea conditione libero, ne scribere tamen desi-
 nas. equiore enim animo omnibus muneribus,
 quam suauitate tuarum epistolarū, carere possum.
 Vale. Roma. XII. X. Kal. Feb. M. D. LXX.

EIDEM Neapolim.

NON patiar ignorare te, quod gratum, &
 periucundum tibi fore arbitror, vinere me nūc in
 patriā, & planē videre. frui enim rebus ips, sine
 quibus vita prorsus nulla est, propinquis, amicis,
 libris, ipsa demum libertate, qua nihil est carius.
 nā Romē tantum aberat, ut otioso liceret unquā
 esse, ut negotiorum assiduis quasi fluctibus obrue-

ver. Longius à te absum. quid refert? ne Roma
 quidem cum essem, fore speravi, ut unquam te
 viderem: cum atas utriusq; valetudo, vita genus
 peregrinari nos non sineret. habet autem hoc a-
 mor à virtute ortus, ut absentes coniungantur a-
 nimis, & sit inter eos, recordatione mutua volun-
 tati, & benevolentia, tanta suavisas, quantam
 vix, aut ne vix quidem vlla potest afferre consue-
 tudo. at pleriq; homines quotidiana fere saluta-
 tione, colloctatione, familiaritate, beneficijs etiam
 atq; muneribus, ali, & conseruari amicitiam pu-
 tant: nisi hac adsint, deficere, & extinguì. stulte,
 nam, si ab honesto manat amicitia: nulla re indi-
 get, ipsa se sua sponte, suisq; viribus, tuetur, ac su-
 sinit: sin aliunde oritur: infirma semper, inops,
 inconstansque sit, necesse est: à fortuna varietate
 pendeat: multis vitijs, & mutationibus, labores.
 Ergo nos à vulgo recte dissentimus, et à vulgi cō-
 suetudine nostra ratio in primis abhorret: cum
 amemus inter nos amore singulari, nec tamen in-
 ter nos officia multa intercesserint, aut alter al-
 terum de facie norit: quod multo minus, ob lon-
 ginitatem locorum, in posterum continget: &
 voluntatis tamen aut ego tue mutationē, aut tu
 mea, non est, cur extimescas. Cupio te valere, &
 interdum, si vacabis, ad me scribere. Ego cōmodi-
 us, quam Roma valeo: quid mirum? qui tran-
 quillissimo animo vitam, & valetudinem, ab o-
 mnī occupatione longè remotus, præcipue curem.

desiderari autem litteras à te meas non patiar,
 si placere tibi sensero officium meum. Vale. Ex
 oppido, Plebe Sacci, quo me saepe conferam, vale-
 tudinis, animiq; gratia: addo illud, ne studiaco-
 lenti, quibus carui diutius, quàm vellem, interpel-
 latores molesti sint. ij. non. Non. MDLXX.

EPISTOLARVM

PAULI MANVTII
 LIBER DECIMVS.

AMPLISSIMO CARDINALI
 IOANNI MORONO.

PRPE est prescribere sapienti,
 quid agat, & quo modo agat: ne-
 que ego id vnquam commiserim ne-
 que id est, aut consuetudinis, aut
 natura mea: verumtamen excusan-
 dus fortasse videar, si vel à meà maximare, quæ
 nunc agitur, vel ab humanitate tua, quam om-
 nes norunt, & prædicant, persuaderi me patiar,
 ut agam tecum paulo liberius, quod sentio, et quæ
 cum animo meo sum meditatûs, eadem nunc ex-
 promam, nihil dissimulans, nullo veritatem arti-
 ficio regens. Ego, vir præstantissime, quoad puta-
 ui, te, vis pollicitus eras, acturum esse cum Ponti-
 de causa mea, latabar vehementer, & in hac ad-
 uersâ valetudine, qua mihi omnem admissum
 candi-

conditatem videbatur, aliqua tamen voluptate
 perfruebar. sperabam enim fore, ut auctoritas
 tua, prudentia, eloquentia, praesertim in optima
 causa, facile impetraret ab aequissimo ac benignis-
 simo principe non immoderatum aliquid, aut
 eiusmodi, quod invidiam excitare posset: non enim
 ego ista efferré cupiditate soleo: quid igitur?
 tantam tantum ordinarij stipendij solutionem: ut
 quemadmodum Pius quartus Pontifex, immor-
 talis memoria dignus, venientem ad urbem insigni
 viatico donauerat: sic Pius Quintus, omni vir-
 tute ac laude praestans, ab urbe discedentem non
 modo simili, sed maiore etiam munere prosequeretur
 in quo ratio videbatur habenda atatis meae,
 habenda valetudinis, habenda etiam meritorum
 meorum, quoniam de meritis, ita me Deus a-
 mer, loquor non libenter: aduersatur enim mor-
 desia mea: sed hoc verbum expressit ab innito
 dolor, & eorum temporum memoria, cum in
 meum nomen inuehebantur multi, aliena conse-
 rentur in me, mea mihi detrahentes. Hoc igitur
 alloquendi Pontificis, & dum eo statuendi,
 consilio tuo, quasi rebus meis nullam iam tempe-
 stas immineret, & quasi iam in portu naviga-
 rem, valebat. Postea vero quam de Mariar-
 um Victorio, summe probitatis, rara doctrinae,
 excellentis industria viro, cognoui, acturum se
 esse de negotio meo in eo conuentsu, qui primis
 obicitur eorum Cardinalium, in quibus athen-

dorum in Vrbe studiorum, moderādiq, Gymna-
 sii publice demandata cura est: plane sum admi-
 raturus mutationem consilij: & ut ingenue fatear,
 quemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua
 recusat, ex alta quadam spe deturbatus concidit,
 affluctusq, tacet animus meus. equidem ijs Cardi-
 nalibus tantum tribuo, quantum eorum summa
 virtus, ac dignitas postulat: eque omnes diligo: &
 que colo: sed ad eos certe nullam arbitror negotij
 mei partem attinere. A Pontifice sum Romanus
 accersitus: à Pontifice discedendi facultatem pe-
 to: si potestas queritur: vnius est summa. si libe-
 ralitas: vnus vnico verbo pollicetur, & præstat.
 si dignitas: qua maior est, quam à Pontifice voca-
 tum esse, à Pontifice cū benignitate dimittit? Hæc
 mea consilia sunt: quibus tamen, ut debeo, ante-
 ponam tua. satis enim exploratum habeo, nihil
 te cogitasse sine summa ratione, nihil acturum
 sine summa prudentia, & mihi, parum in vsa ve-
 rum versato, obscura multa sunt: in tanquā Lyn-
 ceus vides omnia, probatus per totam ætatem in
 actionibus & curis, unde salus publica minime
 dubio honorum omnium testimonio manauit. Ego
 me semel, non temere, aut repentina quadam vo-
 luntate impulsus, sed explorata ratione, certe que
 iudicio adductus, in clientelam tuam tradidi me,
 liberisq, meos tue potissimum fidei, beneuolen-
 tiæq, commisi. eadem mihi perpetuo mēs, eadem,
 quoad vitam, in te vno sita spes erit. tu me ornas
 dum,

dam, augendum, tuendum suscepisti: saepe vidi pra-
 seriatim rerum mearum, & latitiam, & sollici-
 tudinem tuam: nunc tanquam bonus artifex tu-
 um ut perpolias opus ac perficias oportet. expedi-
 obsecro, me hac molestia: vel potius, hoc me peri-
 culo libera. vides enim, cum Romano celo mini-
 me iam convenire mihi posse: adductam esse in-
 extremum fere discrimen salutem meam: autum-
 nam advenire, cuius varietatem, et inconstantiam,
 hic si permansero, mea certe nequaquam fe-
 ret imbecillitas. Venetias multis nominibus co-
 gnamus, mihi primum est et praeter cetera optan-
 dum, sed si vel per Pontificem, quod non opinor,
 vel per quotidianam febrem, quod magis metuo,
 patriam, longo terrarum ac maris intervallo di-
 scissam petere non licebit, deponam volunta-
 tem meam, suscipiam eam, quam necessitas affe-
 ret. accedam ad Sabinos colles: quos florere au-
 di regionis amantissimae, caeli temperie, omnium
 rerum, quas hominum victus, cultusque desiderat,
 ubertate. Interea me tibi totum, salutemque meam
 quam suppliciter possum commendans, ac tradens,
 negotii administrandi rationem singulari tua sa-
 pientia permitto. Vale. VII. Kalend. Septemb.
 M.D.LXX.

AMPLISSIMO CARDINALI
 GVLIELMO SIRLETTO.

AVGERI tua vetera erga me merita re-
 Li 3 centi-

centibus officiis, nec miror, & vehementer gaudeo. quanquam veteribus contentus esse poteram: erant enim eiusmodi, ut addi nihil posse videretur: sed tamen, ut video, tua nunc quidem ad ea permultum addidit humanitas. & quam neq, tua, neq, collegarum tuorum, *Moxoni*, & *Cornelij*, de viatico mihi impetrando summa contentio quidquam profecerit: aque tamen vobis omnibus debeo, ac si profecisset plurimum. est enim animi liberaliter instituti, spectare voluntatem in primis: minime quidem rem contemnere, potioyem tamen ipsa re voluntatem ducere sane optimi Pontificis angustias temporum difficultas excusat: verum tamen ingrauescenti hominem aetate, non solum infirma, sed etiam agra valetudine, imparatum à re domestica cum filia nubili, ab urbe Roma, cuius nomen omnia pollicetur, post decem annorum labores, suis sumptibus in patriam redire, is fortasse, qui hec solent animadvertere admirationem aliquam pariet. Et quanquam ea, qua bonis artibus debentur, ratio temporum impediatur, ut etiam liberatissimorum Principum voluntas in optima bene mercedis cursu retardetur: me tamen à litteris nulla res abducet, si modo assequi otium licebit. satis cum vulgo insanimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania solidis praesentes aetas & praeteriti iactura temporis admonet, ut resipiscamus, quodque reliquum est vite, vivamus nobis ipsis,

bonis

bonis artibus, Deo potissimum, à quo vno, si quid
est ingenij, aut doctrina in nobis est, cum accepe-
rimus: ad eiusdem vnius gloriam omnes ingenij,
doctrinaq; fructus referre in primis æquum est.
Vale, & tibi persuade, neminem esse, vel unquam
fuisse, qui tuam præstantem virtutem aut magis
amet, aut libentius prædicet. Cardinalem Cara-
fam, iuvenem natum ad immortalem gloriam,
exemplum antiqua probitatis, cuius humanitati,
qua me semper est complexus, debere me pluri-
mum fateor, nisi graue est, meo nomine salutabis.
VII. Kal. Oct. MDLXX.

EIDEM, Romanæ.

Quidquid tuli, dum in patriam reuertor, suæ
est: tui autem aspera, graua, difficilia. sane quam
multa: & eo magis, quod asperitates omnes agra
valutando, & corporis imbecillitas, vehementer
augebat. Quæ dum ferrem, hac mecum loqueba-
tur animus: Sustine, præteritorum memoria, futu-
rorum spe: & cogita, quas turbas reliqueris, quib;
lavoribus emergeris, quam tranquillitatem,
quam quietem petas. In patriam tendis, refertam
bonis omnibus. ibi te cõplexus excipiet dulcissima
comux, languentem fouebit, infirmum reficiet,
afflictum subleuabit: nullum obsequij, studiique mu-
nus abesse patietur. Erat hæc duris in rebus op-
tima consolatio. Itaque lætus nonnumquam
eram, in dolore, ac molestia comitem meorum.

nunc, affectus ea, quę speravi, in unam curam
incumbo, ut perditam valetudinem restituam.
diuturnitate morbi, & inedia, corpus iam, & vi-
res amiseram. accedere itineris incommoda, quis
bus ita consumptus humor omnis est, ut nimia
ficcitate visa periculum impendeat. in reuocan-
da potissimum τῆς νοσήσεως εὐλυσία medici labo-
rant: quam si assequor, conualuisse mihi prorsus
videbor, dici non potest, quo desiderio teneor stu-
diorum nostrorum. quasi ceruus ad fontem, si per
valetudinem licebit, sitibundus accurrat, tua
mihi consuetudo, tua virtus ante oculos erit: quā
imitari non desinam: & eo quidem animo, ut in
ipsa imitatione magnam felicitatis meę partem
statuam, assequi enim, quod optimum, atq; perfe-
ctissimum est, non cuius contingit: velle tamen,
& conari, non mediocri dignum laude ducitur.
Cupio conservari veterem amorem in me tuum,
meritis quidem à me nullis, perpetua tamen cul-
tum observantia. quam eandem semper, aut eti-
am, si modo ad eam accedere quidquam potest,
quod ego non arbitror, maiorem fore tibi confir-
mo. Vale.

MATTHAEO SENAREGÆ

Genuam.

IAM prorsus de vellito spem abieceram (vo-
tar enim noto verbo: nam veteres aliter loque-
bantur) nisi tu, rursus ut eam suscipere, tuis pro-
ximis litteris effecisses. expectabo igitur, & qui-
dem

tem breui, (sic enim vis) aduentum propinqua
 tal. quem, arbitror, in itinere Philosophos ambu-
 lantes imitari. nam tribus mensibus non modo
 Genua, sed ab vltima Lusitania facile ad urbem
 peruenire potuit. Verum ego fortasse calumnior:
 & illi moram, homini industrio, & agentis stre-
 me suam rem, negotia, diuturniorem, quam opi-
 nabatur, Florentia, vel Senis iniecerunt. sic e-
 nim existimo: reliqua fere per iocum. Simiolus,
 ut video, tibi quoq, molestus, est. duci enim te vis
 des fctis verbis: nihil cohortatione, nihil admo-
 nitione profici: quidquid dicat, inane esse: itaque
 molestia te affici, necesse est, vel mea causa, vel
 quare te mouet indignitas, ac vereor ne sem-
 per eodem loco simus, nisi tu des operam, ut ei per
 aliquem tuorum iudicium intentetur, & a lecto-
 re publico vocatus ad iudicem, serio rem agi sen-
 tia. Artes hominis predixi, quo turpius est fal-
 li, & sinere eum diutius tibi verba dare. quare,
 si me amas, quacunq, via potes, vrge, & contende
 omnibus nervis: quanquam hac quidem res
 tuis nervis digna non videtur: sed contende ta-
 men mea causa, ut euomat aliquando quidquid
 debet, quod si acciderit, atq, adeo cum acciderit:
 curenim dubitem, quin diligentia tua fructum
 pariat? non dicam, tibi agam gratias: non enim
 pateris: sed, tibi acceptum referam, ut alia mul-
 ta, quae si obliuiscar, hominem me esse non puiem.
 Vade, vale iterum, mi suauissime Matthae: tibiq,

persuade, me nulla magis in re, quam in tuis literis, in amore, in studiis, officiisq; erga me conquiscescere. XIII. Kal. Oct. MDLXX.

ANDRÆ ANTONIO

Ostianum.

NISI me valde amares, quod multis argumentis intellexi, subirasçi te mihi crederem, quod litteris tuis amantissime scriptis nihil unquam responderim. sed si, cur officio defuerim, audias: non dubito, quin omni me prorsus & inhumanizatis, & negligentia suspitione liberandum putes. A quo enim tempore Roma discessisti, nullo difficultatis incommodique genere: nulla fere dixerim miseria negatia nostra caruerunt. ex ea sollicitudine, ac laboris assiduitate incidi in morbum, cuius primum vi deterritus, deinde etiam diuturnitate defessus, tentatis prope rebus omnibus, cum neq; periculi, neq; molestia finem viderem, cepi consilium in patriam reuertendi: extrema quoque Septembri mense, dissuadentibus, medicis, & amicis, eger, in viam me dedi. Pisaurum usq; morbus ingrauescere visus est, adpectu maris, quasi iam in oculis diu expetita patria esset, propinquæ boni spe, animus corpori medicinam fecit. febris abiit, ante quam Pisauo soluere-mus. ita Venetias, refectione cibo, paulo firmiores appulimus. malum illud remanet, ut inueteratis morbis fere contingit quod alio sumus ita sicca, itaq; restricta, nullo prorsus ut cibi genere mol-

liri, solaiq. possit. quod si perpetuū esset, quid mi-
firius? sed ne perpetuum sit, curabimus. & caue-
bimus, quibuscunque rebus poterit, his primum,
qui sunt in nobis ipsis, quiete corporis, hilaritate
animi, ratione victus: tum ijs etiam, quæ à medi-
corum scientia, consilioq. proficiuntur. Ha-
bui, id quod optasse te arbitror, de statu meo: tu,
si placet, vicissim aliquid de tuo. cum enim de te,
tuiq. rationibus certior fieri pro nostra necessi-
tadine maiorem in modum cupio: tum sermone
litterarum tuarum purissimo atq. elegantissimo
mirifice delector. Vale. Venetys.

FRANCISCO MORANDO

Veronam.

Quæ me cause, minimè natura proclinem
ad nova consilia, nunc impulerint, vel negotium
illud Romanum, quod Pius Pontifex Max. de-
cem abhinc annis honorifico quingentorum scu-
tatorum stipendio mihi demandauerat, reicien-
dum putarem, non facile est scribere: velim quidē
existimes eiusmodi esse, ut aliter statuere meis ra-
tionibus alienissimum fuerit. Illud certe fieri non
poterat, ut cū illo mihi amplius cœlo conveniret:
Quod experiri, constantia causa, dum cupio, pa-
rum absuit quin ipsius cœli aspectum usumque
perdiderim. Nouum igitur consilium capien-
dum necessaria fuit, si modo mihi carus esse vel-
lem, si saluti, quam omnes antiquissimam habens
ratio-

rationem ducere, si deniq; vita minus, à deo da-
 tum, conseruet, & custodire, quoad ille ipse, qui
 dedit, arbitratu suo repeieret. Veni domum, hic
 verò me summa quies, & domestica commoda,
 maximèq; fidelissima, atque amantissima, coniu-
 gis cura tanta, quanta potest esse maxima, plane
 recreauit. Febris abiit, nec tamen valeamus. mor-
 bi enim reliquia supersunt, magis prope timen-
 da, quam morbus ipse. qui enim valere possum,
 aut etiam quid non timeam, cum attenuatum
 exsiccatumq; corpus naturali munere fungi sua
 sponte nunquam possit? qua res neg, molestia pa-
 rum habet, & si inueterauerit, periculo non va-
 cat. Hoc igitur malum nisi depulero, valere me
 non dicam. Studia nostra, remissa occupationibus,
 retenta tamen animo, attingere nondum audeo:
 ne stomacho, unde fluxit omne malum, prapro-
 pera cupiditas absit. Sed heu, mi Morande quā-
 do te complectar? quādo adspectu, sermoneq; fru-
 ar tuo? tunc ad nos, an ego ad te prior? Ego scili-
 cet ad te. Ire epim, cum per anni tempus licebit,
 ad Gauderina balnea decretum est: qua quater
 ante sumpsi, nec vnquam sine fructu: nunc eo
 sumam diligentius, quod maiorem aetas, morbiq;
 grauitas, ac diuturnitas causonē postulat, inde
 excurram ad te, ut te videam, te complectar, te-
 cum sim. De cydonite illa, exquisito artificio con-
 fecta, quatenus tot annos, interrupto locorum
 interuallo officij tui cursu, nisi tua sponte ad con-
 suetudinem

facundinem redieris, appellabo te quasi meo quodam in re, sic tamen, ut ipsum inus è tua fluxisse benignitate confitear. Episcopum Veronensem, eximie sanctitatis & doctrina virum, nec minore praeclarum humanitate, vix credas, quam videndi desiderio teneat. Obsecro, dic ei salutem verbis meae plurimam. Tu autem vale, mi suauissime Marande, nōsque, ut solebas, ama. Venetis.

CAMILLO PALÆOTTO

Bononiā.

PVTASTI ne vnquam fore, ut ego me Romanarum occupationum & vinculis eximerem. certe factum vides. nec mihi venit in mentem eam consilij penitere: quin quotidie magis gratulor, quod illa reliquerim, haec sim adeptus: quod ab omni cura liber otio fruor honestissimo: quod ea nunc denique studia recalere mihi liceat, à quibus distans tot annos vixi, vel potius plane nō vixi. quae enim mihi potest esse vita sine litteris? ualeat ambitio, & faciat opum splendor. nihil est, quod cum suauissima librorum consuetudine conferri iure possit. quae mente cum esset, commisi tamen ut aliter sensisse videar, cum sententiam nunquam mutauerim. nam ad urbem Romam, eo quidem consilio sum profectus, domesticis ut rationibus consulerem, simul tamen id spectans, ut delicias meae optimarum studia doctrinarum prorsus defererem. aliter accidit. quis me accuset inconstantia? vixit meam voluntatem pote-

stas

stas eorum, quibus, ut equum est, non minus li-
 benter, quam necessario, parus. sed misto pra-
 zterea, quasi enim, ea dum attingo, vulneris ob-
 ductam prope cicatricem renouo. Hic me pro-
 pinqui, familiares, noti praeiter atq. ignoti redes-
 untem excepere voluptate summa. Urbem pri-
 uatis adificijs elegantiore, & publicis operibus
 magnificentiore, quam reliqueram, inueni, pra-
 terea, quamquam ardente bello, florentem ut in-
 summa pace rebus omnibus, quae vel ad vsum
 corporis, vel ad animi delectationem pertinent.
 quod dolore interdum, ac pene mihi suscitare
 cogor, qui tot bonis, tanta tranquillitate, tanto
 etiam nobilium virorum erga me amore tamdiu
 me carere sim passus. lacri tamen id factum
 est, quod, nisi hinc discessissem, diuque abfuissem,
 hac ipsa profecto, quibus nunc ex interuallo re-
 tuperatis iucundissime fruor, nunquam omnino,
 quanti essent, intelligere potuissem. si aequum est, cur
 immortalis deo Gratiarum agam, habeamque maxi-
 mas, quod mihi occasione grauissimi morbi, missi-
 onis à Pontifice petenda, ipsique Pontifici con-
 cedenda mentem attulerit. alioqui nec satis de-
 corum putassem, nec unquam omnino commi-
 sissem, ut ante pactam diem negotium publicum
 urbemq. relinquerem. In discessu commoda qua-
 dam sperabantur: nec defuit intercedentium
 dignitas, auctoritas, gratia: ratio temporum est
 aduersata, Pontifice natura liberalissimo, Tur-

neum bellum, & praesentis futurique sumptus necessitatem excusante. mirum id videri nonnullis. ego, qui propemodum id, quod accidit, opinione iam praeceperam, non sum commotus, ipsoque misfomis impetrata munere contentus, cetera non dixerim equidem contemnens, sed certe non maxime pendens, otiosus cupidus nihilo latior discessit. Nunc habeo cum valetudine negotium, eius enim morbi, quo me scis, Roma dum essem, nec parum ista, nec leniter laborasse, molesta admodum reliqua sunt. sed, ut spero sublati iam causis, quae morbum & pepererant, & aiebant, seduitate, ac fidei meorum cura, adiuvante etiam huius coeli, quod in lucem editus primum huius, benignitate, brevi omnino convalescam. Tu interea fac ne offitium desiderem litterarum tuarum. Vale. V. e. Nep.

EIDEM, Bononiam.

Nunc ego istam villulam vehementer amo, quae te seorsum urbantis curis leniat, reficiatque, secessu, & tunc incandissimo: ubi te colligis, animumque transferri ad contemplationem pulcherrimarum rerum: quid agas, quid cures, lex nulla praescribitur tibi: aut legis, arbitrati tuo: modo aprica deambulatione, modo prospectu colium, quantum apertum puroque caelo gaudes. nimirum hoc est vivere: & ista solitudine, isto vita genere, nihil beatius. cur ego tam longe absum, cur negotio

impio

impedior ijs, à quibus quo magis ut disjungar, di-
 uellarq, operam do, eo me dstringunt, retinētiq,
 magis. mihi crede, si rerum domesticarum soluta
 ratio esset, aduolare ad te statim, in ipsam, in-
 quam villulam recta me conferrem, ut tua con-
 suetudine, tuis sermonibus, tuo conuictu fruerer:
 te denique discedente, custos remanere, pomarij
 prefectus, villicus planè tuus. quod si accideres,
 ut istic exfulare perpetuo cogerer, modo te inter-
 dum socio, modo cum libellis, praelare mecum a-
 etum putarem, multam salutem urbibus, multam
 bonoribus, in quibus ceteri infaniunt, libèter di-
 cerem, quid enim expectem amplius? didici iam,
 & magna mercede sum expertus, quam inania
 sint illa, qua, communi deceptus errore, praelata
 duxeram. magna urbes, magnas occupationes, ne
 dicam miseras, habent, si quem delectat ambitio:
 si quis augenda rei familiaris cura tangitur: si,
 sententiam in curia dicere, aut à multis in foro
 saluari, inter summa ponis: urbem amet: me qui-
 dem posthac amulum, rivalēq, non habebis un-
 quam. atas nostra, mi Camille, ad ortum vergit,
 vides quam fluxa sint omnia: quam facile hunc &
 illum, florentes opibus, florentes aetate, repentina
 mors auferat: ut hoc ipsum, quod spatij nobis re-
 linquitur, totū in lucro deputandū esse videatur,
 ac fieri quidem potest, ut diu viuamus: sed obser-
 uo, quid erit, cur nos diu vixisse letemur, inter
 domesticas curas, inter hominum frudes, infide-
 lia

lantes, insidias, addo etiam publicas calamitates,
 quibus anguntur boni viri, quales nos & esse et haberi volumus? Amplectamur igitur studia nostra
 remota ab arbitris loca, amœna, salubria quæra-
 mus, vulgi stultitias, ineptiasq; vitemus: animos
 excolamus, ut eas fruges ferant, quas nec cœli cala-
 mitas corrumpat, nec malus vicinus furto subtra-
 hat, nec belli saevientis impetns devastet. In hac
 sententia te esse, & idem probari utriq; nostrum,
 litteræ tuæ non minus eleganter, quam prudenter,
 scripta significant. Sed impedita, propter dome-
 sticæ difficultates, mea ratio est: tua longè facili-
 or, & expeditior. nihil enim obstat, quo minus id,
 quod vis, exsequi, & præstare possis: ego vo-
 luntate, & cogitatione pascor: ab ipsa re quam
 longe absim, intelligo. Nec tamen parum profe-
 ci, quod ab urbe Roma discessi. ibi enim ne spes
 quidem erat otij: hîc sæpè vaco: nec tempus peri-
 re simo: sed quod otij perpetuitate careo, identi-
 dem interpellantibus aut hominibus, aut nego-
 tiis: & quod angusta nimis utor domestica re: id-
 eo fit, ut conari, & instituire multa possim, ab-
 solvere & perficere, præsertim quod expectatio-
 nis respondeat, nihil fere possim. Hæc agenda est eti-
 am ratio valetudinis: quam vereor, ne in longum
 tempus affluerit Romanum cœlum, dicam, an
 negotium? an utrumq; patius: quod ita esse reor.
 Sed, si valebo, si rem familiarem ista constituam,
 abscentis animum nihil pungat: imitabor, quan-

M n o s u m

tum in me erit, consuetudinem tuam, expertem
que culpa voluptatem queram. & quod te quog-
facturū esse, vel potius iam facere coepisse video,
in litteris, in colenda pietate, in summi Dei, sum-
mique boni, amore, & cupiditate conquiescam.
Vale. Venetijs. Idib. Dec. M. D. LXX.

EIDEM. Bononiam.

Nihil gratius oleis, vel earum magnitudine,
vel condimenti suauitate, vel ipso amore tuo, qui
te, ut mitteres, admonuit. Hispanis honorem, tri-
bunt nobilium mensa, quia magnitudine cete-
ris antecellunt: mihi nescio quo modo submissa
videntur, tue nec magnitudinem desiderant, &
carnis habent multum, & prestanti sapore com-
mendantur. quare non dixerat sed praclare col-
locatur industria tua in oleario colendo. in quo
multa consequeris, tibi, post urbanas curas, volup-
tatem quaris: domesticam rem iuuas: quamquā
te quidem hoc arbitror in minimis ponere, & a-
micos muneribus afficis: in quibus me non postre-
mum locum obtinere, ita lator, ut hac vna sape
cogitatione in magnis molestijs non mediocriter so-
latium inuenerim. Fruere, mi Camille, ista vo-
luptate, qua nihil honestius: isto industria genere,
quo nec liberalius, nec nobilius quidquam esse po-
test. Scis enim, quid de sapientissimis viris pro-
ditum memoria sit: agrestem eos vitam, exper-
tem deliciarum, ab omni luxu, atque ab illa bono-
rum in eorum corruptrice copia remotam, vitam
culin-

cultique simplici contentam, urbana praeulisset
 agro bene culto, & ipsa largo sinu suas opes effun-
 dente natura, nihil vidisse libentius. Quid ma-
 gni Reges? non ne sua manu satas pulcherrimas
 arbores, apto ad speciem ordine, incundaque de-
 scriptione dispositas, exterarum nationum lega-
 tis gloria causa ostentabant? Hos, qui student i-
 mitari, quis eo in re reprehendat? Utinam fundus
 meus aut abesset propius, aut ea saltem regione
 esset, ubi caeli gravitas minime timenda videretur,
 mihi orede, clara ego quoque instituerem, rusti-
 cia me oblectarem operibus, valetudini simul ani-
 moque consulerem, quod aliqua tamen ut ratione
 consequar, quocumque loco, quacumque regione, ope-
 ram dabo. Nam hic diu commorandi spem aufe-
 runt multa, sed maxime frigoris iniuria, &
 vinorum austeritas: quae, tenui corpore imbe-
 cillo stomacho ferre vix possum, vel planè nullo
 modo possum, itaque de migratione cogitandum.
 Vale. Venetijs. Kal. Ian. M.D.LXX.

FRANCISCO CICEREIO.

Mediolanum.

Quam vereor, optime ac doctissime Cicereri,
 quia serius epistola tua respondeo, ne quid suspi-
 cere de me durus: quod certe non debes. quo enim
 tempore mihi Roma reddita est, gravis morbo la-
 borabam: neque conualui, nisi post multos menses,
 non in Urbem, sed in patriam reuersus. nam

Mm 2 vale

valetudini mea cœlum illud, quo vsus eram ante a perbenigno, aduersari, & obesse ita cœperat, diutius ut ferre non possem. itaq; fuit omnino, ut vita consulerem, ab vrbe discedendum. in quo summi Pontificis clementiam, & facilitatem laudabo nunquam satis: qui, de languore meo certior factus, cum adhuc muneris mei susceptaq; provincia menses non pauci superessent, aberandi tamē potestatem petenti aqussimo animo concessit. quam quidem eius benignitatem tanti aestimo, quanti suam quisque vitam & incolumitatem aestimare debet. viuere enim diu me posse, aut recte saltem & firmiter vniquam valere, si permanerem vbi cœperam agrotare, febris praesertim adhuc urgente quotidiana, planē desperabam. Hac si tu nosti: non dubito, quin purgatus tibi satis superque sim. id enim aquitas, & earum artium, quas magna cum laude profiteris, humanitas postulat. Sin autem de statu meo nihil accepisti: mirari te fortasse non nihil decuit: male tamen de me, quasi officium negligere, aut inhumanitatis vitio laborare, quem scires ab hominibus omnium officiosissimo, atq; humanissimo Octauiano Ferrario, diligi, existimare non oportuit. inter diuersa enim studia, dissimilesque mores, amicitia non oritur: aut, si oritur, non diu certe conservatur. similem sibi quisque ad amandum deligit: in quo errare se non putat: sed si errat, iudicium iudicio meliore corrigit, dissimula, non dissimula.

et à sapientibus precipitur, amicitia. At mihi
 cum Ferrario triginta iam annos, eoque amplius,
 arctissima intercedit necessitudo. quo primum
 die mihi cognitus est, ingenium, & futura doctri-
 na principia perspexi: postea mores in consuetu-
 dine probavi: inde ortus est utrinque amor: qui
 ne unquam deficeret, alereturque potius, & ad
 summum perduceretur, ille sua virtutis, ego mea
 meritis in illum observantia, prestimus. Hoc ara-
 gumento, tu vide quid tibi sentiendum de me pu-
 tet: ego, cum Ferrario, tali viro, cuius non minus
 vita, quam scientia, bonis omnibus, recteque intel-
 ligentibus probatur, placere me video, ipse mihi
 displicere non possum. Nā quod unacum eo Bar-
 tholomaeum Capram, Hannibalemque Cruceium
 in coelum fers: planè tecum sentio, vel tu mecum
 potius. multi enim sunt anni, cum & hominum
 proborum, atque eruditorum celebri sermone com-
 motus, & Ferrarij testimonio, quo quid gravius?
 impulsus, utrumque cœpi diligere. Capram, iam
 tum audiebam, præter ius civile, dignamque nobi-
 li viro, multarum litterarum scientiam, insigni
 quadam erga bonos omnes, præsertim liberalium
 disciplinarum amore flagrantem, liberalitate ex-
 cellere. quæ laus eo pluris in privato ciue debet
 estimari, quo minus hodie in ijs qui beati propter
 spes putantur, id est, in principibus ipsis, agnosci-
 tur. Cruceij humanitatem expertus sæpe sum in
 rebus meis: doctrinam è scriptis eius non vulga-

rem, praestantem eloquentiam duxi. Quis igitur dubitet, (nam te quidem vix arbitror) quin & illud apud me valeat, quod tu lepide, verèque induxisti: si tibi cum ijs viris, quos ego vehementer amo, vehementerq; colo, optime conuenit, sequi omnino, ut mihi quoque tecum optime conueniat. sed mihi crede, his argumentum iam non eget virtus tua: quam probauit largita tibi sua iura, cimitas omnium nobilissima: probauit, mandato tibi publice docendi munere, Senatus ille, cuius ad sapientiam, & iustitiam, quasi ad sacram anchoram, rebus aduersis, aut dubijs, omnes confugiant: probauit denique suo testimonio, suaque commendatione, tres illi viri, omni prorsus laude cumulati. Qua cum specto, mecumque cogito: munus hoc amoris tui delatam ad me per litteras & eas litteras, quibus ut mihi humanius, ita nihil possit esse ornatius, quantum sit, intelligo. in quo tuendo, augendoque rebus ijs, quae significationem habere poterunt voluntas mea cum tua laude coniunctam, partes meae non desiderabuntur. tu velim existimes, quod tibi nunc libenter promitto, multo facturum esse me oportuno tempore libentius, id si credis: & si utendum tibi statues in omni tua re studijs, officijs, facultatibusque meis, & eo quidem animo, tanquam ea tibi non recentis, aut dubie, sed veterrima, & multorum annorum vsu confirmata benenolentia iure debeantur: erit hoc alio-

humanae tui non vulgare munus: quo me
tibi deusculum perpetuo fore polliceor. Vale. Ex
oppido, Plebe Sacca. V y. Id. No. M. DLXX.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

M I Ferrari, si me tantum amas, quantum
proficilo amas: gratulari te mihi æquum est, quod
exoptata diu patria compos denique factus post
annos decem, tenui fortuna contentus ita viuo,
viregum opes honorisque contemnā, carebam
omni studiis, rebus multis ad meam naturam ap-
tū: quæ mihi nunc omnia Dei benignitas resti-
tuit: quique fructus eo suavius, quo sit usus deside-
rii duritiate incundior. Si quid præterea non
tam de meo, quam de meorum statu scire vis:
ut frater, qui amat, curioſi sunt omnes, hæc acci-
pe: uxor, et filius in urbe, commoda uterque va-
letudine, ista rem domesticam, hic officinam, emen-
dandorumque librorum curam administrat egres-
ſe. mihi tædio diutina commoratio urbana,
cassidari vehementer placet: quo primum afflictæ
diuturno morbo valetudini consulimus: et imbe-
cillus prope vires addimus: deinde quasi quibusdā
exsolutus vinculis, libere vagatur, et voluptate
pascitur animus honestissima: nullas hic argimur
curis, nullis implicamur negotiis: licet id quod antea
nunquam applicuit, prorsus nihil agere, si volumus: et

Mm 4 quod

quod licet, sepe volumus, nam vehi currus, oppida
 inuisere propinqua, amicorum villulas obire con-
 suuari etiam interdum, suauissimisq; epulas con-
 dire sermonibus, hoc ipsum voco nihil agere. quā-
 quam, qui valetudine parum firma, operam dat,
 ut suauiter, iucunde, & honestè simul vivat, is
 profecto nihil agere mihi non videtur. Sed in hoc
 tamen vita genere libros, communes delicias no-
 stras, abiēcisse me penitus, nolim existimes. nobis-
 cum ubiq; sunt, comites nūquam molesti, loquen-
 tes, silentes, cum volumus, quoad volumus. &
 quamquam veteris morbi reliquie quadam su-
 persunt, & vires adhuc languent: quiddam tamē
 aggredi sum ausus: quod si, ut spero, absolvam: &
 si, ut principia dare se videntur, ita procedet in-
 dustria, vel à te probabitur: (à te cum dico, qui
 subtiliter, & sincere indicant, simul omnes intel-
 ligo. tu enim is es, quem nec opinio fallat, nec vo-
 luntas à veritate detorqueat) vel, quin me pe-
 tes omnis expertem ingenij nec de mea, nec de
 cuiusquam omnino facultate statueres, & existi-
 mare quidquam posse, non recuse. Locus ipse me
 vacuus interpellatoribus, & hac viuendi arbi-
 tratu meo, rerum omnium dulcissima, optata an-
 tea potius, quam sperata libertas inuicauit, ut or-
 dier id, quod, nisi sedem hic statuo, aut cerse, nisi
 in hoc secessu, & in hac pene solitudine (nam si
 cum urbe cōferatur, quanquā celebre satis oppi-
 dum, solitudo tamen quadam videri possit) ma-

lorem anni partem consumpsero, vereor, ne serò
admodum, fortasse etiam pertexere nunquam
liceat. opus est nec temporis, nec laboris exigui.
tempus hic, ut video, deesse non potest: laborem
communis utilitatis gratia nunquam adducar
ut fugiam: interim tamen, superiore periculo ad-
monitus, opera curaque plus in valetudinem, quàm
in studia, cōferam. Vale. Ex oppido Plebe. Sacci,
Kl. Id. Nov. M. D. LXX.

HENRICO ET CAMILLO

CÆTANIS, FRATRIBVS

Bonifacij Principis filijs, Romam.

LÆTARI vos arbitror, nobilissimi adole-
scentes, pro vestra erga me benevolentia, meo in-
patium reditu, minime dubitantes, quin tran-
quille vivam, vadem ijs molestijs quibus in urbe
Romæ carere vix poteram, fruar ijs studijs, cum
quibus voluptatem nullā conféro. nam de fructu,
quem posteritas capere possit ex industria mea,
nihil dico. conatus equidem à puero sum, idq; mi-
hi propositum in omni vita fuit, ut omnibus meo
labore prodessem: utrum autem, quod sequebar,
assequi licuerit, ad meum iudicium non reuoco:
viderim q, qui nostra legent. ego mihi remitte ni-
hil arrogo, nec assentor libenter, aut ita gloriola
ducor, ut falsa opinionis errore, q, video multis
contingere, oblectari me finam. quod si nihil alijs
prodesse possunt: bene tamen mereor de me ipso.

M m s dum

dum ea lego, quib. cure sedantur, dissipatisq. per-
turbationibus animus colligitur, et ab admiratione
verum inanium ad vere solidæque felicitatis cu-
piditatem traducitur. hoc bono Roma carebam,
quid carebam litteris, & otio molestissimis impli-
catus occupationibus, quarum ipsa nunc recorda-
tione commoueor. itaque cum opinari & credere
nonnullos audio, eo me consilio ab urbe discessisse,
ut recuperata valetudine, redirem: ita statuo,
vel eos ignorare, quam infelicer metum astum-
sit, quam diu Roma vixi, vel in illo quingentorū
scutatorum stipendio tantum ponere, ut eadem
subire molestias cum eodem expediat emolumen-
to, qui si naturam morēque meas tenerent: profi-
cto longe aliter sentirent. non enim aut stipendi-
um illud, aut vlla me lucri cupiditas Romam per-
duxit: quamquam hac privata sortis homo non
contempsit: sed spe sum alleetus, prope certas vite
cum dignitate traducenda, fruendi vixit
quam studiis meis; amicorum consuetudine in-
tuptatibus etiam homine ingenuo, & liberaliter
educato non indignis, quam contra ceciderit, vix
optime nostis. nunc, vel si stipendo vocarer mol-
tius maiore, sic insanire, ut meam quietem, diuino
mihi munere post annos decem restitui am, mea
studia, ipsam denique valetudinem villo pretio
venderem: tum vero, si eadem vlla contingerent,
iure plecterer: nemo excusatione, aut venia di-
gnum duceret, nemo querentem audiret: nec
opem

opem ferret imploranti: ad auaritia culpam, &
 immodicam habendi libidinem conuerterentur
 omnia. Praestat igitur sapere, id est, quam alij for-
 tunam admiran- tur, eam contemnere, paucis ac-
 quiescere, & iisdem contentum esse, quibus ipsa
 contenta natura est: qua, dum vita arceantur in-
 commoda, & alimenta suppetant necessaria, pra-
 terea nihil desiderat. Iam atas, & valetudo, haec
 admodum infirma, illa quotidie magis ingraues-
 cent, admonent me, cupiditate ne pronebar lon-
 gius, vela cito contraham, & impendentes futura
 vita procellas extimescam. itaque facio non inui-
 tas, ut cum huius peregrinationis exitus baud
 longè distet, non tam de via, qua minime restat,
 quam de exitu ipso, qui principium afferet aeternae
 vitae, cogitem, atque elaborem. Hac ideo collegi,
 ne quando vos, aut aliquis potius vestri dissimilis,
 (nam id quidem a prudentia vestra expectandū
 non videtur) displicere mihi consilium meum
 suspicari posset, quod in patriam venerim, quod vo-
 tinam biennio maturius fecissem. non incidissem
 in eum morbum, quo valetudinem in perpetuum
 fere perdidisti: rationes hic domestica minus iactus
 rafecissent: studia fortasse mea fructum studio-
 sis aliquem tulissent. Vna tamen ex hoc naufra-
 gio tabula me delectat, quod opinione frnor amo-
 ris in me vestri: quod ex disciplina, praeceptisque
 meis maximum vos in ea via, qua ad eloquenti-
 am ducit, fecisse progressum intelligo: quod perpe-
 ta de-

Eta denique indole, voluntate, industria vestra, augurari facile possum de futura gloria: nec locum iam habet adhortatio: curritis enim vestra sponse, quo patrum Cardinalis dignitas, & virtus quo parentis integritas, & sapientia, quo auita decora, & maiorum nomen immortale vocat. Valete. Venetys. IX Kal. Dec. M.D.LXX.

IOAN. CASELIO

ad arcem Sucriniam.

VRBEM Romam ante duos menses, difficili diuturnoque coactus morbo, reliqui, melius omnino mihi nunc est: necdum tamen ita valeo, ut intermissa officia repetere audeam. libros parce attingo: amicorum litteris, nisi grauis sit argumentum, aut breuiter admodum, aut prorsus nihil respondere: negotia reliqua, ut valere ipse possim, valere iussi. ea re nec scripsi ad te antea: et in posterum ne quid oneris mihi imponas, quod infirma ferre valetudo nequeat, à te peto. Familiares tuos, nobiles adolescentes, Ioachimum Bassenitium, & Nicolaum Rascium, verbis perhumaniter accipere non inuuo: quia nec ipsi rogant: & mihi, quod eorum causa prestare possim, ipsis non rogantibus in mentem non venit: modesti sunt omnes, & morum elegantia pradii. ingenio, & litteris, cum à te diligantur, tuamque consuetudine sint usi, non dubio, quin pro aetate excellent. ac sapienter quidem eos facere iudico, quod apud nos aliquandiu sibi viuendum statuunt. praeclaram enim indolem ma-

teriem.

teriemq³ virtutis baud mediocriter cœlū Itali-
cum aduunabit. quod eo magis laetor, quia redim-
dabit ad te aliquid ex eorum summa laude: cum
vel alumni fuerint disciplina tua: vel tuishorta-
tibus, consilijsq³ in Italiam, quasi ad mercatum,
bonarum artium, se contulerint. mihi autem, caue
putes, gratius quidquam esse posse, aut curari à
melibentius, quam quod ad existimationem per-
tinere tuam intelligam. id adeo cum præstati do-
ctrina tua, studijsq³ ad communem utilitatem spe-
ctantibus, tum summa erga me, perspecta iam sa-
tis atq³ cognita, beneuolentia debere mihi videor.
Vale. Venetys. XII X. kal. Ian. M. D. LXX

HORATIO CARDANETO

Perusum.

GRATV LOR tibi, mi Cardanete nec sanè
magis ex animo gratulari possum, quod nobilissi-
morum adolescentum, Henrici, et Camilli Cata-
horum, fratru^m, auctus amicitia sis. melior omni-
no reperiri ratio nulla poterat, qua ferrem aqua-
ritas eorum me consuetudine carere, quam quod u-
tansur tua. te enim vel studiorum similitudine,
vel animorum coniunctione, vel mutuis etiam offi-
cijs qua si me alterum esse puto. qua modestia sint,
qua gravitate, qua prudentia, quam à communib^{us}
ingenijs differant, quam à deprauatis huius sa-
culi moribus abhorreant: quia breui admodum
ipse intelliges, nihil dicam. augur ai^{us} quidem an-
tea sum, si diuturna usrig³ vita contigerit: quod
in tibi

in tanta bonitate, tam propensis ad veram laudem studijs, ab immortalis Deo sperandum videtur: nullam esse gloriam tantam, quam non facile consequantur: nullos honores, qui non eorum virtutibus ultro deferantur. Te rogo, pro eo quante me facis, conferas in eos quidquid poteris officij, study, obseruantia: quodque facere cum omnibus, qui te norunt, solutus es, id tibi cum ipsis precipue faciendum putes, ut ijs pateant opes ingenij, eloquentia, doctrina tua. De meo statim, quidquid possum scribere, ut video, cognitū iam habes, in eo tamen erras, vel potius errare te cogit aliorum sermo, quod me bene nummatum in patriam rediisse putas. decem enim annorum laboribus vix tria scutatorum millia, id est, quantum ad filiam collocandam requiratur, colligere potuimus. ita mihi nulla pecunia, nullum vectigal, prater veterem frugalitatem, & , quo vectigal nullum est uberius, animum paucis contentum, relinquitur. quare gratulari te mihi velim, non quod abundem, quod falsum est, sed quod tranquilla mente viuam, quod in studijs quantum valetudinis ratio permittit, quod cum meis, quod denique nullis implicatus negotijs, sed in summo otio, summa quiete, summa libertate, quae sunt omnibus diuinijs, recte intelligentium iudicio, anteponenda. Vale, et illustrissimis Catanis salutem dices à me plurimam. Venetijs, XVII. Kal. Ian. M. D. LXX.

AN.

ANTONIO ROLANDO

Patavium.

AD HUC languēbam ex vetere morbo: & filio non leuiter egrotante, gram sanē perturbator: committere tamen nolui, ut epistola tua, insigni praesertim Homérica magniloquentia, et hercule sentia notis erga me tua, nihil omnino responderem. Quod petis, ut orationem tuam corrigā: primum id quidem necesse nō est: cum scriptor sis luculentus, iudicioque extellā: deinde verò tantum ab re mea mihi otij non est, aliena ut possint legere, aut enim non vaco: aut, si quid temporis conceditur, ad ea, quae inchoata, rudiāque iam pridem habeo, absoluenta & perpolienda totum cōfero. quare à te peto, ut habeas rationem et valetudinis, & occupationis mea. Ego posteaquam in patriam remersi, negotiorum magnitudine defatigatus, etate etiā admonitus, et Venisini poetā versu, Solue senescētem mature sanus equum, mihi et Musis duntaxat viuere constitui: nullas suscipio curas, nisi quas rerum domesticarū necessitas imponit. nouas amicitias non exspecto: veteribus colendis operā nō dō: cum uxore, liberisq; suauissimam vitam duco. Hic enim dies, ut ille ait, alios mores, aliam vitam postulat, amicorum copia quid praeter molestiam habeat, non video: si quis aliter sentit, arbitratu ipse suo viuat: ego malo mihi sapere, quam alijs. De uxore à te ductā de susce

*de susceptis liberis, valdè tibi gratulor. nam, etsi
onus alenda familia, durissimis temporibus, ma-
gna rerum omnium caritate, perquam graue esse
non ignoro: te tamen, virum bonum, peritum op-
timarum artium tua virtus ex omnibus incom-
modis, ac difficultatibus eripiet: aderisq; Deus,
cuius eximia benignitas praeclaris conatibus &
optimis studijs deesse nunquam solet. Vale. Ve-
netijs. X. Kal. Ian. M.D.LXX.*

FINIS.

PAULI MANV-
TII PRÆFATIONES,
QVIBVS LIBRI, AD
ILLVSTRES VIROS,
AVT AD AMICOS
MISSI,
COMMENDANTVR.

ANALYSIS
OF THE
LIFE OF
THE
LORD
OF THE
UNIVERSITY
OF
CAMBRIDGE

17

AN

com
tiffin
cere
te cu
expl
quod
fueru
dermi
quida
ibi so
ere, v
cu of
dissim
habue
tatis a
mris
te con

3

AD MATTHAEVM SENARE-
GAM AMBROSII FILIVM, IN E-
pistolas Ciceronis, quæ Familiares
appellantur.

UO ne, *Matthae Senarega,*
an meo dicam *felici* contigisse
fato, ut relicto *Louaniensi* ce-
leberrimo *Gymnasio*, quo tan-
quam ad mercatum bonarum
artium, virtutis & eloquentiae
comparanda causa cōcesseras, *Venetas* te hoc pos-
tissimum nomine contuleris, quod nostri, ut ipse di-
cere solitus es, videndi & cognoscēdi mira quaedam
te cupiditas incenderat? tu quidem, si tuum sensum
explorem, vis me hoc tribuere fortuna tua: nam,
quod ita emenerit, non modò ut ad amicitiam et cō-
suetudinem, verum etiam ad conuictum, & contu-
derium meum tibi aditus patuerit: ī eo quasi tibi
quiddam expetendum contigerit, plurimum ipse
tibi solutus es gratulari de quo non est meum statu-
te, verè ne sentias, an secus: at illud meum est pa-
tis ostendere, cur tu contrā mihi charissimus, iucū-
dissimūq; sis, & quòd nunc in meis adibus mecum
habita, mecumq; viuas, in eo ego quoq; mea *felici-*
tatis aliquid agnoscam: nā, si tu ita de me sentis ho-
nrificè, quòd iudicio mouearis, equum est mihi à
te concedi, ut ego de te nō minus verè, quàm tu de

Nn 2 me,

me, indicare possim: si istam tibi de me opinionem
 peperit humanitas, me quoq; nō solum natura, sed
 ipsa iam ratio docuit, praclarum esse humanitate
 excellere. Itaq; do me libenter in eam partem, ut
 homines officijs colam, laudibus exornem, re, si opus
 est, pro mea tenuitate sustentem. Sed me hercule
 ego de te, mi Matthae, à vero animi mei sensu iu-
 disco, nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Pri-
 mum, cum aliquoties mei salutandi causa domum
 meam venisses, pellexisti me in amorem tui, comi-
 tate morum, et lenitate sermonis: deinde, quod iam
 non tibi modo, verum & alijs petentibus negaue-
 ram, atq; excluderam, ut ego te domo reciperem, es
 loquentiaq; studijs erudirem, multis precibus vsus
 peruicisti. Nec mihi tamen, quod tibi meorū ser-
 monum cupiditate flagrantis, meamq; domesticam
 consuetudinem petenti satisfecerim: adhuc venit
 in mentem pœnitere, quin, quò plus ad nostrum cō-
 uictū accedit temporis, eò maiorem è tuis moribus
 tuisq; studijs haurio suauitatem: non enim tam hoc
 in te laudo, quod certè in adolescēte summa laude
 dignum est, quòd à studio doctrina non te suis ille-
 cebris voluptas, non commodū, non ipsa valetudi-
 nis ratio deducit, quàm illud & admiror, & pra-
 dicari satis pro dignitate non possum, quòd in tuis
 cogitationibus hac tibi prima est, & antiquissima,
 ut deū Opt. Max. à quo vno, qua verè bona sunt,
 emānant omnia, humanis rebus, qua fluxa nimiti
 infir-

infirmas sunt, omnibus anteponas. Perge adoles-
cens optime in hoc praeclaro diuinorum sensu. Haec est
omnium rerum una nobilissima: una, mihi crede,
qua omnium Philosophorum scientias: una, qua om-
nium Regum opes facile vincat. quare tu quidem
oblecta te, quod facis, eloquentia studio, in qua quo-
modo principia se dant, futurum auguras, ut breui
superiorem neminem, aliquando ne parem quidem
habeas. Sed illud stet in primis, neque unquam exci-
da, omnium virtutum pietatem in deum esse fun-
damentum, ac vide, quot inde tibi bona fluant. Pri-
mum tuae salutis consulueris egregie, animi salutem
appello, non corporis: decet enim nos aeternam po-
tius illam vitam omni felicitate circumfluentem,
quam hanc, qua temporum spacijs definitur, mi-
seri nunquam vacantem, cogitare. Deinde pa-
tramentum, qui, ut audio de multis, atque etiam
de te ipso, humanam prudentiam praediuina Reli-
gione nihil esse putas, incredibili voluptate letitia-
que perfundes: cui quantum debeas, non ex eo solum
intellige, quod pater est, sed quod is pater, qui te
suum vult esse inter suos ciues omni re florentem,
atque honoratum: qui te consilijs a puero sapientissi-
mis erudit, qui te suo exemplo, suis optimis insti-
tutis ac factis ad laudem quotidie vocat. Tali pa-
tri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter suas
omnes curas in te consumenti, curare debes, ut id,
quod reliquum est vitae, per te sit incundissimum.

quod ita consequeris, si statueris, quibus artibus
ideo nunc operam das, ut aliquando ceteris homi-
nibus elegantia sermonis, & scientia rerum ante-
cellas, earum artium infirmam esse gloriam, nisi
perpetuo erga summum deum amore studiūq; ful-
ciatur. mihi quidē, cui tu charissimus esse aut vis,
aut certē ita videris velle, ut mihi persuadeas, ma-
gis vlla re placere non poteris, quam si te in eo,
quod instituisti, vita innocēter et cum virtute de-
genda studio, constantem, tibiq; simillimum videro.
Et, ut iam nunc intelligas, quos in animis hominū
amoris igniculos vera virtus accendat: scis quin-
etum abhinc mēsem mihi tecum nihil fuisse, te mi-
hi nunquam visum, ignotam mihi tuam faciem,
obscurum nomen. nunc apud me quo loco sis, intel-
ligere te puto. Paucissimis diebus ex conuictu con-
suetudo, ex consuetudine amor, ex amore familia-
ritas exorta. Itaque tecum & sapissimē sum, quod
sub iisdem tectis necesse est, & admodum incundē,
quod ea, qua in tuis moribus elucet, probitate con-
sequeris. Et, quoniam is ego sum, qui quō me vo-
luntas ducas à ratione profecta, eō libenter sequar:
gessi morem animo meo tacitē hortanti, ut hanc
meam ad te amandum propensionem non modō
tibi, sed quatenus ego possim, reliquis etiam homi-
nibus illustri aliquo officio ac munere declararem:
cumq; tulisset casus, ut hoc tempore Ciceronis E-
pistola familiares ea, quae tu iam legēdo & perno-
luta

PRÆFATIONES.

latando trinuisti, denuò typis, ut nunc loquimur es-
 sent imprimenda, per opportuna ad id, quod vole-
 bam, visa res est: nam, hunc librum si cum tui no-
 minis inscriptione publicarem, putavi me facere
 quiddam, quod utrique nostrum aequè conveni-
 rat: tibi, quia ex his primùm Ciceronis Epistolis
 ad Latinam orationis elegantiam informamur, ex
 his primus eloquentia quasi succus, qui qualis ini-
 tio fuerit, permagni interest, ebibitur: mihi, quia,
 cum hic liber omnium ferè versetur inter manus,
 circumferes id, quod ego cupio, tuum nomen, &
 meum de te iudicium, meamque spem quampluri-
 mis offendet. quorum alterum est eiusmodi, ut ego
 tibi nunc ex equalibus tuis neminem in ullo gene-
 relaudis antepo- nam: altera, cum etate processeris,
 eam mihi de te pollicetur, quæ si euenerint, (omni-
 um autem rerum eventus in DEO positus est) vir e-
 rit inter viros maximus, habebit à te familia tua
 memoriam nominis sempiternam: patria verò ex-
 emplum in ciuitate virtutis excolenda præclarissimū.
Venetijs. M.D.LIIII. mense Maio.

AD CAROLVM PISAVRIVM

Leonardi filium, in Epistolas Ci-
 ceronis ad Atticum,

BENEFICIORVM, Carole Pisauri,
 non eadem omnium est ratio: multi, quid detur,
 Nn 4 specta-

PAULI MANVTII

spectare solent, sua quidque magnitudine metimur,
 sur, nihil attendunt præterea: ego potius quibus
 de causis, & à quo homine detur, animaduerto,
 ac, si quid in aliquem, aut in me ipsum collatum est
 gratia, tanti soleo aestimare, quanti videtur is, qui
 contulit, aestimāndus. Hinc fit, ut quæ à patre tuo,
 viro sapientissimo, & cum alijs laudibus ornato,
 tum verò omnium, quos ego in vita nouerim, hu-
 manissimo, quæ item à patruo, qui nuper magno
 bonorum omnium mœnore mortuus est, Ioanne
 Maria, Paphi Episcopo, excellenti nō minùs do-
 ctrina, quàm bonitate, prædico, diuersis tēporibus
 in me profecta sunt officia, ea quanquā summa non
 fuerint, (neque enim tulit occasio, neque rationes
 mea postularunt,) pro summis tamen acceperim,
 et earum rerum loco duxerim, quas qui possident,
 beati existimantur: fons enim ille, unde manā-
 runt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod u-
 terque de me habuit: quod equidem, si potero, tue-
 bor officijs, studio certè, omniq; prorsus cura, atque
 industria bonum virum, meritorumq; memorem
 præstabo. Quòd si liceret ingenium cum volunta-
 te coniungere, ut alterum alteri responderet, et cu-
 piditati vires aquarentur, illustrarem beneficia
 vestra, ac fortasse efficerem, ut gratia mihi à vo-
 bis aliqua deberetur, gratiam persoluēti. Verum,
 ut hoc quidem ab infirmitate mea sperari mini-
 me posse, non solum intelligo, verum etiam ingenuè
 confi-

PRAEFATIONES.

confiteor: sic illud facile polliceor, verèq; affirmo, siquid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus assidue versar, studijs partum & vigilijs, velle me id in omni mea vita, quantumcunque erit, servire totum vestrae laudi, tua praesertim: qua cum à meis praeceptis & consilijs originem duxerit, exornabo eam tanquam opus meum, quibus potero artibus, quae licebis industria, florentisque pulcherrimis virtutibus alumnorum disciplina mea cum inspiciam, gratulabor utrique nostrum pariter, fructumq; amoris & studij veteri in te mei ex tua gloria uberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper verus honor, & splendor virtutis erit visus, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, illustria, plena dignitatis, & gloria, quò te semper à tua prima pueritia mea vox incitavit, quò pater tuus, cuius ad te cogitationes curaeque referuntur omnes, assidue cohortatur: quò denique te vocant maiorum tuorum exempla, quorum nomina nulla diis exstinguet, nulla obscurabit obliuio: non enim, si praestiteris ea, quae à te expectantur, quae maxima sunt, novum in tuam familiam decus inferes, antiqua renouabis, praeclaramque consuetudinem retinebis in tua domo laudis expetenda, exercendarumque artium optimarum: quibus instructos, utiles fuisse patriae

N n s cines,

cines, sibi & familia gloriosos, de tua gente multos,
 si annales enolueris, inuenies. Verum quando te
 sacris addixisti, & illud vita genus complexus es,
 quod est totum in laudabili ratione, totum in pra
 claris cogitationibus & factis constitutum, non te
 libera voluntas, ut alios, ad honestum rectumque
 ducit, sed quo te primum die ad Religionem con
 sulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpe
 tua continentia: exclusisti rerum inanium cupidi
 tatem, velle ad solidam laudem omnia referre,
 velle summi DEI gloriam in omni vita, id est,
 tuam salutem, spectare professus es. Quare non ti
 bi monitores, quorum te moueat oratio, expectan
 di: ipse te excita, ipse acue, et impelle. Multa sunt
 proposita adolescentibus via fallaces, obliqua, in
 fida, oculis incunda, specie quadam obiecta vo
 luptatis, in quibus errare, quotidie vides, & la
 bi, ducem sequentes libidinem, non rationem, de
 tuis aequalibus quamplurimos. tu viam virtutis
 ingredi, simplicem, rectam, apertam, principio
 fortasse difficilem, atque asperam, exitu certe sa
 lutarem, & gloriosam. Hanc, inquam, viam si
 gnatam, & impressam vestigis proborum sancto
 rumque virorum si vis ipse tibi charus esse, si vis
 ipse tibi recte consulere, vnam ingredi: aut, si
 ingressus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea,
 qua te manent, premia immortalitatis. Hac ego
 pro meo in te amore singulari, veteraque erga pa
 rentem

mentem tuum studio, scriptis tecum ago, quae ser-
monibus & libentiùs agerem, & sapiùs, si liceret,
sed quando te Patavi tua studia, à quibus adduci
non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, &
valetudinis detinet infirmitas, proficiscetur ad te
mea vox, his consignata litteris: quae tecum erit
perpetuo ubicunque fueris, te prosequetur, quo-
cunque ineris. nec verò dubitavi, quin ea tibi pau-
lò gravior esset futura coniuncta cum Ciceronis
voce, id est, cum ijs epistolis, in quibus cum Atti-
co familiari suo non minus graviter, & sapienter,
quàm eleganter & splendide loquitur, fructum, ut
spero, sapiens ex utraque non vulgarem: ego enim,
ut velis optima, te hortor, Cicero volentem adiu-
vat. ornatur enim eloquentia, consilijs instruit sapi-
entissimis, nam disputat sepè in his epistolarum
libris sermone perquàm eleganti de statu Reipub.
de vitijs Principum, vnde sunt exitia civitatù,
de vicissitudine fortuna, qui tibi erit accuratè le-
genti sapientia fons uberrimus. A me verò mu-
nusculum hoc habebis mea in te voluntatis & stu-
dij argumentum. Exiguam, inquit, fateor, sed ve-
luti spectes animum, non rem: quam tamen ne ip-
sam quidem debes contemnere: siquidem eiusmodi
est, ut tuas, tuorumque laudes à me non expressas,
sed tanquàm tenui penicillo designatas, simul cum
benevolentia mea cunctis gentibus patefaciat.
Venetijs. M.D.LII X.

AD BE.

AD BENEDICTVM ACCOL-

tum Rauenna Cardinalem, in orationem Cice. partem primam.

MAXIME esset optandum, Accolte clarissime, ut qua olim à doctissimis viris magno labore, magnisq; vigilijs sunt elucubrata, ea nostram ad aetatem peruenire omnia potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad vitam rectè instituendam indigemus, non desideraretur. Verùm ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quae veteres illi homines sapientissimi reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam quae in hanc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut saepissimè vix, aut ne vix quidem intelligi possint. Hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit, cuius industria multos excitauit, ut, eandem rem aggressi, iacentem litterarum laudem pro suis quisq; viribus subleuaret. quod si alij fecerunt, tantum emulatione gloriae permoti: certe cur ego id faciam, hoc plus habeo causae, quod cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte praeventus, praestare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paterna solum rei, sed voluntatis etiam hereditas peruenire. Hac me, ut debet, opinio multum mouet, sed auctoritas tua plurimum, quam ego tanti soleo facere, ut quamcumq;

in pro-

tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, &
 honesta videatur esse. tu igitur cum ad hoc poste-
 rius adinuanda studium nos & vebementer, &
 saepe sis cohortatus, effecisti, vt in eam rem tanto
 alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua,
 quam reliquorum omnium, consilia sunt. Quod si
 labore, studio, diligentia profici hoc genere quid-
 quam potest, vt certè potest, magnoperè spero fore,
 vt neq. te officij tui in me admonendo, neq. libera-
 lium in adinuando poeniteat. cuius rei quasi spea-
 cimen erit hac prima Ciceronis orationum pars,
 quam ex veterum exemplarium collatione dilige-
 ter emendatam in manus hominum sub tuo no-
 mine emitimus: nam, cum vsu, aut consuetudine
 ita comparatum sit, vt, quibus rebus Principes vi-
 ni delectentur, in ijs rebus multisimum studiũ pro-
 bare velint: ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs e-
 quos, aut aues nobiles dono dari videamus: com-
 modè me facturum existimau, si quid ego eius ge-
 neris ad te mitterem, quod omnibus te praefere vo-
 luptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à
 grauissimarum artium tractatione in hac studia,
 quae sibi ab humanitate nomen adscuerunt, quasi
 in hortum amoenissimum diuertere: vbi te modò o-
 ratorem, & Poëtarum flores, modò dulcium amico-
 rum colloquia mirifice delectant, vt praeter id tem-
 poris, quod valetudini dare soles, quod sanè pusil-
 lum est, hora nulla sit, quam non in litteris, & cuius

viri.

virtute traducas. quam tua vita rationem qui igno-
 rant, mirantur scilicet, unde illa tibi in aduersis
 rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud in-
 micti, quod ne illa quidem ipsa, qua in rebus hu-
 manis Fortuna dominatur, vlllo pacto poterit in-
 fringere, contra cuius vim duplici te praesidio mu-
 niueris, artium maximarum cognitione, & mentis
 optima conscientia. Hac est aliarum virtutum, quae
 in te sunt multa, quasi Princeps, & regina qua-
 dam, ut in alijs neminem tibi antepondere, in hac
 ne conferre quidem possim: nam de prudentia, de
 pietate, de iustitia, ne videar assentari, nihil dicā:
 ne de liberalitate quidem, quae tamen ita nota est,
 ut non, qui eam laudet, assentator, sed, qui non lau-
 det, maleuolus existimetur: cum enim hac dandi
 beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla certior ad lau-
 dem, nulla item magis lubrica videatur via, pro-
 pterea quod in beneficijs collocandis pleriq; fortu-
 nam hominum spectare solent, ut eandem gratiam,
 aut etiam cum faenore recipiant: non est, quod in
 hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissime
 contingat, cuiusquam opera ut egere videaris, &
 tu tamen quamplurimis ob eximiam naturae tuae
 liberalitatem atque amplitudinem benignè facere
 & soleas, & possis: & cum de omnibus ad benè me-
 rendum natura es maximè propensus, tum verò
 ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad
 eos honestādos, qui se ijs artibus, in quibus ipse ex-
 cellis,

illis, dedidēre, tuū soleas studium libentissimē cō-
ferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tuā
non sanē video qui possit in ullo maior esse quā in
me tuendo fuit: quæ est enim à te res, quæ ad meum
commodum attineret, prætermittat? quis diligentius
est adhortatus, ut hanc restituendā antiqui-
tatis laudem, quæ pater meus olim excelluit, penē
assuetam excitarem? quis eam ipsam ad rem perfi-
ciendam plura contulit? cū etiam magnis Prin-
cipibus, tui similis, ita me commendatis, ut, iu-
dicij tui testimonio permoti, non minimis ad se præ-
mijs euocarint. Quæ cū recordor, etsi me ipsum
probe noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi
aliquid videor esse, quod à te sim ornatus. Hac me
inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quē
ex difficultate capio remunerandī, si non tollat,
minuat quidem certē. Quamquā tu is es, qui te
satis superque remuneratum existimas, si modo id
quod dedisti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria
teneri, quō in officio præstando noli credere quen-
quam esse, qui me vincat. & huius quidem rei con-
fido fore, ut aliquando eiusmodi à me signa den-
tur, quæ nullum cuiquam de mea in te voluntate
dubitandi locum relinquant: nunc earum rerum,
quas ipsi quidem hoc tempore possumus, maxima,
primum, ut dixi, Ciceronis orationum volumē in
tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine
tua, neque ijs officijs, quæ in me contulisti, digna res
videtur?

videtur: sed, ut spero, muneris nostri tenuitatem
humanitatis tua magnitudo subleuabit.

AD GV LIELMV M

Bellaium Langeum.

Apud Subalpinas gentes pro Rege in oratio-
num Ciceronis partem secundam.

MAGNI refert, Bellai ornatissime, quod
quidque temporis agatur, & ad omnes res non
paruum habere momentum solet occasio quadam,
& commoditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, nisi
loco, facere consueverunt: nam, quemadmodum
pictorum tabula certo loco posita delectant, ea-
démque minus bono lumine constituta, non item
eorum, qui spectant, oculos tenere solent: sic ac-
tiones nostrae, mirum est, quantum opportuni-
tate commendantur, ut interdum plus in tempo-
re, quam in ipsa re, positum esse videatur. quod
ego cum semper indicassem, tamen non sum veritus
quin tibi, in ijs rebus vel maximè occupato, quas
Rex Christianissimus, & post hominum memo-
riam maximus, tua fidei diligentiæque mandauit
hoc ipsum, quod nunc à me proficiscitur, officium
futurum esset vel iucundissimum: nam, etsi magna
tibi est grauissimorum negotiorum imposita mo-
les, quam tu summa tua cum laude, & omnium
penè gentium admiratione sustines, tamen in ip-
sa illa occupatione ita te litterarum tractatio de-
lectat

letat, ut & legas cum voluptate, qua alij scripta
 reliquerunt, et scribas ipse, qua à posteris cum ad-
 miratione perpetuo legentur. ex quo illud cōseque-
 ris, ut non modo Regis voluntati seruias, quod est
 summa laude dignum, sed etiam posteritati cōsu-
 la, quo laudabilius esse nihil potest. Itaq, tantum
 obest, ut à maioribus tuis, omni decore affluentia-
 bus, ad te ornandum quidquam haurias, ut etiam
 inte sit, quod ad illos redundet: nam, si tibi aliunde
 petenda sit laus, unde plura suppetant ornamen-
 ta, quàm à fratribus tuis, maximèque ab eo, qui à
 Paulo III. ita est in Cardinalium Collegium co-
 optatus, ut ei summus Pontifex amplissimam digni-
 tatem non quasi optatam concessisse, sed quasi debi-
 tam persoluisse videatur? Cui quidem viro cum ad
 summam gloriam nihil desit, cumq, item tibi ea res
 abundè ad sint, quibus homines hominibus antecel-
 lere videtur, tamen sit vestra bonitate & sapien-
 tia, ut vicissim & tu illius dignitate atque ampli-
 tudine, & ille in ingenio atque in virtute conqui-
 escat tua. Vterque verò magna apud Regem pru-
 dentissimum, & summo iudicio praeclitum auctori-
 tate. magno estis apud omnes nomine & gloria:
 nam tu quidem, quis est tam longinquus, cui notifi-
 catus non sis: non ex presenti corporis forma,
 (quamquam multas provincias Regis legatus obja-
 si) sed ex imagine ingenij tui quam verissimis elo-
 quentia coloribus expressam in tuis scriptis licet

intueri, in hac cum & natura tua bonitas, & virtutis eximia praestantia cernatur, sequitur, ut ex equite norunt, ydem ament, quorum ego in numero cum ita essem, ut nemini concederem: tamen non est credibile, quantum ad illam ipsam animi erga te mei voluntatē addiderit Gulielmi Pellicerij, Oratoris in hac urbe regij, hominis praestantissimi, praedicatio. cuius multi & egregij de tua laude sermones me iam antea commotum impulerunt, ut in orationibus Ciceronis, cuius tu libros ē manibus dimittere non soles, alteram partem cum tui nominis inscriptione diuulgarem. qua in parte ab erroribus et mendis vindicanda quantū opera studijq; posuerim, mihi ipse sum testis: quantum autē profecerim, et tu, & alij indicabunt. tibi quidem, si cōsequar, ut nostra diligentia probetur: sanē meos labores non exiguo cōpensatos esse fructu existimabo.

AD ALEXANDRVM CÆ-
sarinum Cardinalem,

In orationum Ciceronis partem
tertiam.

BENE mereri de litteris, etiam si utilitas prater ea consequatur nulla, tamen praeclarum in primis atq; egregium esse semper duxi, quanquam utilitatem spectare si volumus, ea demum summa est, quae ex hoc genere percipitur: fructus enim in posteritatis memoria, & predicatione positus est,

quem nemo unquam sapiens non praestantissimum
 indicavit. Sed hac bene merendi ratio duplex vi-
 detur esse: nam & qui aliquid ipsi scripserunt, &
 qui alios vel cohortatione, vel premio, ut scribe-
 rent, impulerunt, litteris opem tulisse existiman-
 tur, quae duae res eiusmodi sunt, ut, qui alterutram
 commodè faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gra-
 tie sint agenda: qui utramque, ne haberi quidem
 satis possint. Atque hanc laudem, ne apud ve-
 teres quidem sapè accidit, ut unus consequeretur,
 propterea quod qui ea virtute atque fortuna fue-
 runt, ut & ingenio posteris prodesse possent, &
 opibus, ut idem facerent, multos adducere: alte-
 rum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & elo-
 quentia valerent, ad iuvanda litterarum studia
 excitarent: alterum facere, ut ipsi monumentum
 aliquod industriae suae relinquerent, propter rerum
 gerendarum curam non ita potuerunt. quod item
 nostris temporibus usu videmus evenire: nam ne-
 glecti sunt, qui praestare utrumque possint: & qui
 possunt, ijs ferè, cum velint, non conceditur. cuius
 generis exemplum, ne id, quod adest, aliunde qua-
 eramus, concede quaso, Caesarine praestantissime, ut
 te sumam, & sine me hoc impetrare à modestia
 tua, ut ea qua sentio, de te dicam: certè enim, qui
 maiorem aut iuris civilis, aut sacrarum litterarum
 acquisitionem sis consecutus, neminem esse constat.
 quae tamen haec studia, quae humaniora appel-

lantur, qua nos adhuc secuti sumus, contempnisti in quibus etiam diligenter versatus es, ut illa superiora, qua quibusdam ipsa per se nimis horrida videntur eloquentie pigmentis, cum velles, atq; etiam quantum velles, illustrare posses. Est igitur in te ipso, unde posteritas adiunetur, nec, ut arbitror, voluntas deest; sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua virtus non humilis, neq; obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atq; illustri posita est, unde opẽ ostentare bonis omnibus videtur: idcirco homines accurrunt ad te, vel ut consilium, vel etiam ut auxilium petant. Itaq; negotijs à litterarum tractatione distractus ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adinuari posse dixi, alteram iniustus omitto, cum ipse nihil scribas: alteram studiose amplecteris cum ijs, quos industria vides excellere nulla re desis. Quamobrem Hieronimus Ferrarius, qui si iam pridem tibi addixit homo & ingenij, & indicij laude præstantissimus, cum alia, qua à te habet, prædicare solitus est, tum illud vel maxime, quod domi tuę viuens, te permittente, atque aded libente, totum diem in litteris ponit, et otio fruitur tanto, quantum deserta in regione vix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximis sunt, ij sanè tua liberalitati referuntur accepti. A te habemus qua Ferrarius in veterum scriptis vel correctione restituit, vel explicatione illustrat.

erat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atque optimas ad me misit, qua iam iamq; edentur, à te inquam omnes sunt. Itaq; etiā eas ipsas orationes, ut à Ferrario, id est, à te, restitutas: & qua praeterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipsi, qua malè afficta erant, multa sanauimus, tibi inscriptas atque dicatas emitimus, ut quod beneficium habemus maximum, eius beneficii auctorem agnoscamus, & huic libro summum ornamentum, Cēsariini nomen, apponatur. quare etiā id quod iam pridem optavi, fruisse consequar, ut quā praeclarè ego de te sensissimè intelligas, tu me eum existimes, quo in amicitiam, vel potius in clientelam tuam accepto, non pessimè sensisse videaris.

AD IOANNEM MONLVCIVM
Christianissimi Regis Consiliarium,

ELVSDEMQVE APVD VENE-
tam Rempub. oratorem in Cicero-
nis oratorios libros.

QVOD te non fugit, Monluci sapientissime, prestare omnes ceteris hominibus, sed alius alia re vult: non enim vniusmodi sunt nostra voluntates, sed quoniam ex animo qui variè afficitur tanquam ex typo effinguntur, ipse quoq; varia sint, & multiplices necesse est, ergo non eadem omnibus pri-

qua sunt. Quoniam verò ex ijs, qua appetuntur, nō esse est aliquid excellat, ut de multis optabilibus unum optabile maxime sit: quid sit id, quod ego opteris prestare putem, si de me queratur: dicam id, quod qui assequuntur, eorum in potestate sensus omnium, animiq; sunt. Id autē sine dubio eloquentia est, qua tantum possidet dignitatis, ut infra vel eorum fortuna, quorum imperium provinciis nutumq; sequuntur, me quidem iudice constituantur: cum ita accidat, ut ab hac quamcunq; in partem volentes ducantur, illis inuisi sapē pareamus. Sed quoniam quo loco posita laus est, eum locum maximis difficultatibus natura circumsepsit, ut perveniendi facultatem paucissimis relinqueret: non est, quare nobis in mentem veniat mirari, cur neque diuturna, neque in multis perfecta fuerit species eloquentia. illud video, cum in hanc cogitationem mentis aciem intendi, bene dicendi gloriam duabus rebus ali maxime otio & libertate. Itaque in urbe Roma, qua bonorum Oratorum quasi fecunda gemitrix partus edidit uberimos, neque ante secundum Punicum bellum, neque post Caesaris dominationem magnoperē fuit, quod in hoc genere probares. Hannibale victo, hostis Italiae terribilis nemo fuit. tum in urbe securitas, tum summa tranquillitas orta, tum seditiosorum hominum ingenia popularibus concionibus acuit ambitio. conciones, inquam, eloquentiam pepererunt, nisi quid

ne fallit ratiocinantiem: ratiocinor autem sic, & per hos quasi gradus interrogationis adscendo. Elo-
quentia quod summum fuit propositum primum? Consulatns, qui summus honor fuit. Consulatnm, quis mandauit? populus. populum quis tenuit? Concionator optimus. ergo a concionibus existit Orator. idemq, sublati concionibus, nullus fuit: cimenim ciuilibus armis oppressa Respub. iace-
ret, vna consuetudo periisset, a populo, cuius po-
testas vninersi translata ad vnam esset, non iam Magistratus, non Praefectura peteretur: eloquen-
tia, qua populi gratia honorum spe quasierat, ina-
ni omnis & superuacanea fuit exercitatio, sic ora-
toria facultas, summorum hominum studijs exer-
citationib;que culta, cum a duobus Gracchijs ad C. Caesaris aetatem, hoc est, per annos centum fere
in vigisset, ut nihil vnquam fuerit illustrius, non
effugit rerum humanarum commune fatum: quas
ubi ad summum siue industria, siue natura per-
duxit, retro fere precipiti lapsu reuoluuntur. Im-
peratores deinde multi rem Romanam excepe-
runt, quorum atasibus vestigium veteris eloquen-
tie nullum agnosceres. quid post? multo minus,
nam, imperij sede in Graciam translata, crebra
uastationes Italia consecuta, cum influentes barba-
rarum nationum copias reprimeret nemo, sum nō
eloquentia modò, sed ipsa penè litterarum memo-
ria funditus deleta, nec suus est bonis disciplinis

honor, nisi multis post saeculis restitutus: patrum
deniq, aut amorum nostrorum memoria, cum exte-
ros mores Italici calis temperies aliquando ad hu-
manitatem deduxisset, paululum oculos littera su-
stulerunt. Doctrina primum, seruis enituit elo-
quentia, nec mirum: doctrinam enim sine eloquen-
tia laudamus, eloquentem sine doctrina rectè intel-
ligens nemo duxit. Nunc in Oratorum nomine,
quod eximium semper fuit, nihilo minor, atq, haud
scio, an etiam maior, quam priscis illis temporibus
dignitas & amplitudo est. Mittuntur à Regibus
ad Reges, aut ad liberas ciuitates, qui non de stilli-
cidys agant, non de iure fundi: quarum rerum con-
trouersias qui peritè & copiosè disceptarunt, sci-
mus olim habitos esse eloquentes, sed ea tractent,
qua prudenter disputata, otium gentibus constitu-
ere, dignitatem imperij conseruare, terminos pro-
ferre possunt. Hoc qui praestat, eum ego veteribus
Oratoribus non comparo solum, sed etià antepono:
illi cassas agebant primum apud iudices sorte du-
ctos, deinde apud eos iudices, quibus de alienare,
non de sua iudicantibus persuadere Orator sine
hoc, siue illud haud magno negotio posset. Nunc a-
gitur in consilio lectissimorum virorum, agitur qd
de rebus, unde ad eos ipsos, qui iudicant, maximum
potest siue emolumentum, siue damnum redundare:
cum & de publica re iudicent, & in publica, extra
quam nihil est, priuata cuiusq, contineatur. Hi
proba-

probare qua velis, eò maioris ingenij videtur esse,
quò difficilior ab artificio capitur prudentia. Ita-
que cum hoc multi voluerint, magnum decus atq;
ornamentum est eorum, quibus contigit, ut possent,
qui sanè pauci sunt: maximum verò si cui tantum
aut natura dedit, aut exercitatio doctrina, ut in-
ter hos ipsos emineret. qualem si quis te iudicet,
Monace clarissime, hunc ego rectè indicare mihi
persuadeam: nā si consideremus primum à quo mis-
sus Orator sis, deinde ad quos, tū quibus de rebus
missus: ita reperiemus, missum ab eo Rege, qui om-
nes reges sapientia vicerit, quoniam quidem om-
nium unus quid contra Fortunā virtus posset, ma-
ximè declarauit: ad eam Remp. qua nisi sapientis-
simorum cinium copia floreret, semperq; floruis-
si, profectò neq; tāta nunc esset, cum olim minima
fierit, neq; tam diu staret, cum ceterę Respub. suo-
rum ciuium temeritate conciderint: ijs autem de
rebus esse missum, quārū qua magnitudo sit, ex eo-
rum, ad quos pertinent, opibus apparet, qua tanta
sunt, ut paucorum imperijs distributus terrarum
orbis teneatur. Et cum hac legatio tibi perhonorifi-
ca fuit, tum illud ad tui nominis celebritatem lon-
gè maximum accessit, quod cum à Principe Tur-
carum Solymano pacem defessa bellis Europæ per-
optaret, eaq; sine Christianissimi Regis interces-
sione desperaretur, vnus electus, qui tantum mu-
neris obiret, acceptis à Rege mādati astate media,

summis caloribus in Graciam nauigasti, hacem ut componeres, optabatur. Composuisti, bye. summa, difficillimis itineribus, per dispositos equos in Galliam recurristi. Exceptus alta cura, cum de sedandis inter Regem tuum, Regemq; Britannum magni momenti controuersis ageretur, praeuisti, te consulente, agente, uisusq; citroq; cursante, abiectis armis, pacem inter eos firmissimo foedere constituisti. Habes hoc omnino, Monuci, non dico à fortuna, quam casus & temeritas regit, sed à te ipso, qui ad consilium & rationem omnia refers, ut in tuis actionibus felix usquequaque sis. nimirum Sors, quam in rebus humanis dominari quidam sunt opinati, non omnium est aequè communis, sed ipsa sibi uirtus propriam fortunam architectatur. Non erras, quia non est errare sapientis: & quia sapienter agis, omnia procedunt: bonus etiam Orator es, quia bonus uir: ingenium enim probitas commēdat. nec minus mouet is, qui dicit, quàm ea, quae dicuntur. Quod nisi latinum sermonem in Italia peregrinitas immutasset, na tu nobis longo intervallo & Crassos, & Antonios retulisses: sed quoniam ea lingua utimur, quam multis coeuntibus linguis generatam corrupta consuetudo peperit: veteribus Romanis oratione dissimilis, ingenio simillimus. non tu quidem loqueris ut illi, sed ut illi tamen, & sapis, & persuades. Quare non fuit ab re, cum ego eos libros, in quibus perfecti formā Oratoris à Ci-

Gerone videmus expressam, mendis antea deformatos, nunc mea correctione expolitos emitterem: non fuit inquam ab re, tuo nomini dicatos emittere, ut, quae de perfecto Oratore traduntur, ea perfecti item Oratoris titulo cohonestarentur. hoc cum ita existimassem, quia videbatur esse aptissimum, feci, & feci eo libentius, quod, cum tu mihi & multam summam humanitatis officia tribuisses, & is es, qui tribuere etiam maiora posses: ego, nisi aliquid, praesertim ubi daretur occasio, retribuerem, verebar, ne ex duobus maxime insignibus vitijs alienius infamiam non effugerem, ut vel ea viderer, quae à te accepissem, minus meminisse, quod à consuetudine naturaeque mea alienissimum est: vel ea, quae sperari possent, negligere. quod quia superbi esses, abest non modo à fortuna mea, sed etiam à voluntate plarimum. Venetijs, 1546.

AD BENEDICTVM RHAM-

bertum in Ciceronis libros

de Officijs.

NON ignoras, Benedicte Rhamberte, sensum esse quandam in hominibus similitudinem, quae cum in consuetudine cognita est, efficitur, ut, inter quos id accidit, amor exoritur. ab hoc quasi fonte multorum amicitia manarunt. multos etiam beneficium cum obligasset, cumq; id, quod acceperant, memoria conservatum grato animo redde-

redderent, idq; utraq; fieri ob ingenij bonitatem, et voluntatis erga se propensionem existimaret, statim est illam opinionem beneuolentia consecuta. Itaq; dua cause sunt, quamobrem homines amant inter se: sed hac posterior, qua à rebus externis originem ducit, cū illa superiore, qua à natura proficiscitur, nullo pacto videtur esse comparanda: illa enim primum habet eam suauitatem, qua (ut opinor) & certa nulla maior est, cū eos, quibus utimur, & iisdem rebus, quibus nos & aequè atque nos affici sentimus. deinde etiam qui in dando & accipiendo beneficio fructus est, eo non eget: nam si hac actio benè merendi interdum est, & esse potest in ijs, qui voluntate non admodum coniuncti sunt, quanto facilius existet apud eos, quorum animi ita consentiunt, ut, quasi natura hortante, easdem se appetere, ab iisdem fugere videantur? At verò qui officiorum commoditatibus adducti, in amicitiam coierunt, etiamsi alter alterum initio summe diligat, tamen si quando accidet id quod accidere sæpè solet, ut ea, qua diligere cœperūt, causa tollatur, certè eorum animi pedetentim in amore languescunt, quo in genere animaduertis, Rhamberte, quàm multi quotidie labantur, de quibus facile est intelligere quid sentias, cū ab eorum instituto tua ratio tam vehementer abhorreat: probè enim te qua nostra debeat esse in iungendis amicitijs cautio, qua in iisdem colendis religio, quod itè in omni

Vita praestandum officium sit horum librorum, quos
 nunc tibi inscriptos ad te mittimus, lectio erudi-
 uit. sensi in me ipso, quem ab opibus non magnopere
 firmum, aut ne firmum quidem, tamen octauū ab-
 hinc annum tanto studio es complexus, quantū qui
 ab omni re paratissimus sit, remunerando compen-
 sare vix possit. cūq; rerum mearū status, ut sunt
 humana, interdum mutaretur: memoria teneo te
 nunquam immutatum, eandem semper cū mihi,
 tum fratribus meis voluntatem ac beneuolentiam
 praestitisse. Cum verò maior aliquanto inter nos
 consuetudo esse cœpisset, quod quidem est factum,
 posteaquā te in nostram vicinitatem cōtulisti: fas-
 tile sentio ad meam vitam recte conformandam,
 quanto mihi observatio tuorum morum fuerit ad-
 iumento Collocationes verò de litteris nostra quid
 non dicam delectationis, sed utilitatis habuerunt?
 equidem, si liceret, totos dies vellem tecum ponere.
 quarum enim ego rerum cognitione delector, earū
 in omni genere qua tui sit indicij subtilitas, intelli-
 go, sed hanc latine scribendi rationem, in qua multi
 nunc volunt excellere, paucissimi possunt, eam ve-
 rò sic tenes, ut tuas scriptis mihi quidem purius
 nihil esse videatur. quod eò mirandum est magis,
 quia tu non (ut alij) diuturno atque assiduo libro-
 rum usu, sed temporum studio subsecutorū, hoc ut
 posses, consecutus es: nam, ut omittam, quod tibi,
 cuius fidei atq; prudentia Veneti Senatus arcana

creduntur, otium non sapè contingit: ecqui dies est, quo non ex amicis tuis aut consilio tibi aliquis aut opera, aut etiam re sit adiutuandus? qua in consuetudine retinenda nimium diligens esse dum vis, accidit sapè, ut tuum potius ipse commodum, quam officij colendi facultatem pratermittas, quo ego me aptius facere sum arbitratus, si hac opuscula, in quibus maximè de officio precepta traduntur, ad te, quem cognoui esse omnium officiosissimum, mitterem. Genus hoc, Rhamberte, quoddam est, quo ego eos, qui de me benè meriti sunt, remunerari soleo. Perpende rem, nulla videbitur: animum respice, gratissimum dices.

AD DIEGV M HVRT ADV M
de Mendoza Caroli Caesaris à consilio.

EIVSDEM QVE APVD VENE-
tam Remp. Oratorem in philosophia
Ciceronis partem primam.

SVPERIORIBVS diebus, cum domum tuam venissem, ut Benedictum Accoltum, quia apud te diuersabatur, honoris causa viserè, quem ego hominem, non tam quia Cardinalis est, quam quia Cardinalatu dignissimus, vehementer obsequo. Casu accidit, cum ego adessem, ut inter vos sermo oriretur is de rebus, qua (ab antiquis ignorata) nostra patrùmque memoria non solum inuenta sunt,

sunt, sed ad summam etiam elegantiam perpolita,
 cuius generis cum Accoltus ita multa commemo-
 rasset, ut mihi quidem, credo item alijs qui aderāt,
 facile probaret veterum solertia nostrorum homi-
 nū industriā antecellere: suggestisti tu, ne de phi-
 losophia quidem, in qua tantoperè antiquitatem
 admiraremur, tibi videri esse dubitandum, quin
 ea posses etiam nunc expoliri atque ornari: si modò
 quam quisq; linguam à parentibus atq; à nutrica-
 bus traditam cū lacte simul hausisset, in ea vellet
 scribere: nunc usu euenire, ut (externo sermone
 addiscendo) totam aetatem consumamus. Quòd si
 nos à pueritia disciplinarum cognitioni totos de-
 derimus, non esse desperandum, quin & Platonēs
 et Aristoteles aliquando possent existere: non enim
 & calum hoc, unde spiritum ducimus, idem est,
 quod olim fuit, & hominum ingenia non eadem
 esse possunt. parua consuetudo naturam peruer-
 tit, quæ tanquam ager, si colitur, fructus edit uber-
 rimos: si negligitur, exarescit. Annos triginta po-
 nimus in verbis percipiendis: quantum spaci-
 restat, ut res ipsas considerem? licet ad antiqui-
 tatem animum referre, num aut Græci illi phi-
 losophi, quorum nomen celeberrimum est, ea,
 quæ ab Aegyptijs acceperant, Aegyptio potius,
 quàm patrio sermone scripta reliquerunt, aut no-
 stri aliena lingua, non domestica, sunt usi, cum ea,
 quæ vel de Græcis sumpserant, vel ipsi pepere-
 rant,

rant, in vsum posteritatis explicarent? constat, apud omnes gentes, qui suas cogitationes litteris mandare voluerunt, eos ferè ipsi esse verbis vsos, quorū significationem matris in gremio cognouissent. quod item nostra aetate si fieret, facile contingeret, quod tu opinaris, Hurtade clarissime, ut in philosophia veterum inuentis nonnihil, vel etiā non parum addi posset: neque enim eos, qui fuerunt, vsque eo cognitione ingenioque processisse existimandum est, ut ipsi, qui futuri sunt, quod praterca cognoscerent, nihil reliquerint. Multa latent adhuc reclusa atque abdita in immensitate naturae, quae eliciet & euocabit in lucem, si quis inuestigandis rationibus, et perscrutandis rerū causis ab ineunte aetate suum studium dederit, quod ab ipsis fieri commodè non potest, vel potius nullo modo potest, quibus non ea lingua, in qua alii educati sunt, sed ea, quae veteres utebantur, scribere consilium est, quorum tu si probares institutum, quotusquisque tecum esset in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfectè Latinam linguam, tenes Graecam, Arabicam, alias praterca. Scribis tamen ut in patria tua loquuntur, in quo video quid spectes, quod pater tuus egis, ut optimè de Hispania mereretur, id tu alia quadam ratione consequi vis: ille enim cum annum aegeret vix dum quintum & decimum, quae aetate milites in exercitu pauci solent esse omnium approbatione, qui exercitus regeret, electus, Baetica Regem,

Regem, bis acie fuscum, regno exiit, & quacunque
 eius ditione fuerant, Catholici Regis imperio
 prestatique subiecit. Aliam tu ornanda atque
 amplificanda patria tua rationem iniunxisti, profers
 enim, quantum in te est, Hispanica lingua termi-
 ni: & ut ea non solum verbis & nominibus, sed
 etiam rebus & scientiis per te locupletata ab exte-
 rinationibus appetatur, ingenio doctrinaque cõ-
 sequeris, quod nescio an omnibus patris tui victo-
 rii atque triumphis sit anteponendum: nam, et si,
 populos bello superare, & imperium augere, præ-
 clarum est: tamen mihi cum animo meo conside-
 ranti multo melior videtur esse conditio littera-
 rum, quam regnorum, hac enim in vnius hominis
 fortuna posita sunt, & vnius sæpè culpa exstingun-
 tur: illa viuunt, & vigent quotidie magis, neque
 vlla temporis circumscriptione terminantur. Ita-
 que magni & excellentes viri, qui bellica laudis
 gloria florerent, cum earum rerum, quas gessissent,
 memoriam non satis fore diuturnam sperarent, ni-
 si ab hominibus ingenio pradis celebrarentur: e-
 oi, qui id præstare possent, non vulgaribus premiis
 affectos in honore summo, atq; etiam in amore sem-
 per habuerunt. Quo mihi illorum laus videtur esse
 illustrior, qui et res præclaras manu gerere, et, quas
 gesserint, litteris custodire ipsi possunt. quo in nu-
 mero fuit soror illa tua præstatissima femina, cuius
 militaria facinora cum audimus, cuius eam nostra

atatis viro animi magnitudine comparamus: cum
 autem ea, qua scripsit, legimus, vel antiquis scrip-
 toribus ingenij praestantia simillimam iudicamus.
 Huiusmodi cum in tua familia mulieres existant,
 de viris qua sunt speranda? quamquam fratres om-
 nes tui, tuque in primis, ea, qua sperabantur, iam
 praestitisti. Itaque Carolus Imperator vestra po-
 tissimum virtute, vestraque fide nititur: nam fra-
 trem tuum, Marchionem de Mondesari, qui cate-
 vos aetate anteit, cum alijs in rebus, tum in victoria
 Tunetana, equitibus levis armatura & classi ma-
 xima prepositum, magno suis rebus sensit esse ad-
 iumento: alterum autem, Episcopatu Ianensi orna-
 tum, summè propter eruditionem & prudentiam
 diligit: tertium Indicis prouincijs pro Rege, quat-
 rum Hispanicis trirēibus praefecit: te primū sibi
 voluit esse in cōsilio: deinde, cum difficultatē quan-
 dam temporum penè fatalem impendere, et ea, qua
 cogitabat, sine summa prudentia non esse tractanda
 intelligeret, vnum è maximo numero delegit, qui
 apud Venetam Rempub. id muneris Orator su-
 stinere. quo quidem in munere clarior indicis signi-
 ficatio tua virtutis elucet: nam ad usum rerum,
 quo vales plurimum, addis doctrina cognitionem,
 quam à libris petitam, grauiore in causa consilium
 capere si vis, explicas, ut, proposito praeteritarū re-
 rum exitu, cautior presentium sit deliberatio. quod
 quoniam maximè praestant historia & philosophia:

quidem vehementer utriusque studio teneris:
 sed nescio quo pacto magis te philosophia delectat,
 modo quod pluris apud te est, excogitare qua ne-
 quideris, quam imitari qua alij fecerint. Quo
 genere cum omnino nullius ope videaris indi-
 gere, quippe qui ita abundes ingenio, ut, quocun-
 que te applicueris, excellas. tamen vide, quid ege-
 rimini rationem, ut iuuare te possem: nam hos
 Ciceronis de philosophia libros cum vetustis exem-
 plaribus contuli, & emendatos ad te misi, ut tibi,
 si quando eos in manus sumeres, quasi facilior &
 expeditior legendi cursus esset: sapè enim ex te
 audiui, cum disceres, antiquorum in scriptis ita
 multa esse corrupta, ut eorum, qui legerent, a-
 nimos permixte falsa cum veris influerent: cui
 modo si quis moderetur, eum te existimare à stu-
 diosis omnibus, sed à te ipso certè maximam esse
 gratiam initurum. qua me vox non cohortata
 est, sed impulsit, ut id facerem, quod fecisse me vi-
 des. Ac fieri tamen potest, ut meo te studio &
 diligentia nihil iuuerim, & ea, quae ego nunc in
 his libris restituta, in tuo nomine emitto, iam pri-
 dem ipse habeas omnia, domi tuae nata, & à te ip-
 so quesita: sed ego ita sum ratiocinatus, cum
 tu a philosophis didiceris, non in Reges solum,
 & Principes, qui summam iuuandi facultatem
 habeant, sed in tenuiores etiam liberalitatis no-
 men posse cadere, quod benè mereri, etiamsi non
 possunt,

possunt, tamen & cupiant, & praeclarum existi-
mēt. eadem ratione fore, ut, quod ego te inuare vo-
luerim, pro eo id accipias quasi maxime inuerim.

AD MARCELLUM CERVINUM

Sancta Crucis Cardinem, in Philoso-
phia Ciceronis partem alteram.

ESTO genus hominum, qui ita sentiunt: phi-
losophari, aut totum nihil esse, aut non eorum esse,
qui rerum agendarū in studio versantur, quorum
in altero mihi videntur, cū homines sint, bestia-
rum consuetudinem imitari: quae tantum ea, quae
pedibus teruntur, quaeque adsunt, intuentur, ni-
hil altum suspiciunt, nihil longinquum cogitant: in
altero res à natura copulatas velle scindere: nam,
qui ab actione rerum Philosophiam excludit, is,
quantum in se ipso est, corporis & animi societa-
tem dirimit, cū & corpus regimine animi, & a-
nimus ministerio corporis indigeat. Sed proferunt
multos, quibus ignoratio philosophiae non obstat,
quò minus ea, quae volebant, rectissime perferrent.
quasi verò sit eadem rerum omnium natura, &
quod uni aliqua in causa contigerit, id cuilibet
omnibus in causis posse contingere credibile sit.
nausfragium facit natationis ignarus, arripit ta-
bulam, &, amplexu tenens, ad litus incolumis
à fluctibus appellitur: num idcirco natandi peri-
tiam

non negemus esse utilem, quòd, sine ea qui fuit, & periculo tempestatis euaserit? Incidit aliquis in febrim, non curatur, & conualefcit: tollemus igitur medicinam, quoniam sunt qui sine eius ope sanentur? nihil minus, nisi si ea, qua in casu sita sunt, anteponimus ijs, qua ratio gubernat. quod idem de Philosophia dicendum est: nam, ut illud demus, sine ea multos esse laudem consecutos: non & hoc dabimus, fore, ut sine eadem consequi omnes possint. non eiusdem semper generis agenda sunt. rei. est, ubi prudentia vel mediocris abundè satisficiat. est item, ubi mentis altior contemplatio requiratur. hoc extremum qui poterit, sequitur ut & illud primum: sed qui illud primum, non & hoc extremum. quod cum ita sit, utrū præstet habere, facilis est dyudicatio: in opinione enim, & eligendi potestate nemo ferè est, quin totum partibus censeat esse præferendum, propterea quòd non totum in partibus, sed partes includuntur in toto. Ergo, cum perspicuum hoc sit, accidere, & posse & solere, ut philosophia cognitio utilitatem, afferat, ignoratio detrimentum: dubium non est, quin ea videatur esse cum rerum actione coniungenda. Sed idem coniungi posse negant. quo argumento? aiunt eas dissimili in genere versari, alteram in otio, alteram in negocijs: itaq; se non videre qui possit in utraq; unus excellere. Hic ego, Cernipe præstantissime, meam memoriam non excu-

tiam, ut ea, quę legerim, aut audierim, reminiscar, non est consilium, quā ad illos redarguendos faciant, veterum ē scriptis eruere. Volo, ut exemplo tuo refellantur. Roma viuīs, & vixisti multos iam annos. nunquam omninō tua virtus tam illustri loco latuit: sed postea quā te Paulus III. inre-
dibili Pontifex non modō sapientia, sed bonitate etiam ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum, suorum omnium consiliarum & participem, & adiutorem esse voluit: tum verō clarissimē sese ostendit lumen animi ingenique tui, ut nullus esset honor tantus, qui, in te collatus, non videretur ei, qui contulisset, magnam esse iudiciū laudem alaturus. Itaque paulo post Cardinalis factus es, & factus tanto bonorum applausu, tantāque latius quantam in animis hominum rectē sentientium, summa dignitas virtuti tributa potuit excitare, quo toto tempore valde tu quidem fuisti, atque etiam nunc, districtus à negocijs, maximēque ab ijs, quę & ad sedandas Christianorum Principum discordias, & ad restituendam Religionī dignitatem pertinent: sed te tamen à Philosophiæ studio nulla res unquam potuit diuellere: sic & animo, & corpori suis utrique munere aptē distributis, quotidie ferē modō à cognitione ad res agendas, modo à rebus agendis ad cognitionē traductus, teq. ipse in hoc quasi circulo identidem reuoluens, effecisti quod ab ijs, de quibus initio dixi, fieri posse negatur
ut &

in tractandis negocijs, & in considerandis re-
rum humanarum diuinarumq; causis occupatus,
dispari in studio, pari tamen cum laude versaris. ex
quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni sed dedūt,
& percipi Philosophiam, & tractari posse: debere
autem ostendimus: est igitur eorum, qui aliter exi-
ssimant, sententia omnis explodenda. Nos quidem,
& nostra sponte commoti, & tuo exemplo impulsī,
quotidie magis Philosophiam admirantes, in eius
cognitione cupimus acquiescere, ad eamq; magnis
defatigati laboribus, & molestijs, tanquam ad in-
cunctissimum diuersorium properamus, quo si per-
uenero, vel potius cū peruenero, (cum enim meā
ipse cupiditas omnibus optimis nō prosequar?)
tum ego quidem multo, quā nunc, facilius tua in-
me merita vel tuebor, vel etiam illustrabo. inte-
rean sumus otiosi, utinam potius aliquanto mi-
nus occupati. provinciam cepimus duram, atque
difficilem, veterum scriptorum libros emendare
dum volumus, omnino in hoc onere sustinendo val-
de sudamus: sed animus, tuarum cohortationum
memoria confirmatus, manet in officio, manebitq;
dum id, quod institimus, absoluat. nunc edi-
mus Ciceronis libros de philosophia, sanē multis ā
mendis potissimum ex antiquo Bernardini Mas-
si, qui te maxime obseruat, inuenis eloquentissimi,
libro vindicatos. qui cū ita digesti essent, ut in duas
partes distributi legerentur, cūq; ego ex ijs partibus
Pp 4 eam

eam maximè velle tibi inscriptam emittere, quæ
 tua persona dignitatique aptissima videretur, si-
 ti, ut eam deligerem, in qua de natura deorum ele-
 ganter & acutè disputatur: ut, quoniam valde ti-
 bi pro tua veteri erga me voluntate, proque sum-
 mis officijs deberi fructus industria mea videntur:
 idum ad maturitatem peruenirent, his te inti-
 rim quasi floribus oblectares.

ADRAINVTIVM FAR-
 nesum Cardinalem.

In suos Commentarios Ciceronis
 Epistolarum ad Atticum.

BENE audire, qui est rectè factorum fructum
 omnes ferè volumus, amplissime ac præstantissime
 Rainuti, ipsum quidem rectè facere, vnde illud
 quasi ex fonte deducitur, paucorum hominū sem-
 per fuit: est enim tuum perfectæ naturæ, tum doctri-
 na singularis, ut tamen naturæ sine doctrina faci-
 le possit ad laudē peruenire: doctrina sine naturæ
 laudabilis nūquam, turpis etiam sæpè sit. Itaq; vel
 in agris inculto homines ingenio virtutem tamen
 coluere: doctrinis autem eruditi viri, quæ ad benè
 agendum esse instrumenta debuerant, ijs ad perni-
 ciem suarū ciuitatum sunt abusi. quid de Pisistra-
 to græca historia loquuntur? quid nostra de Casā-
 re? doctum utrumq;, et eloquentem fuisse, ijs tamen
 utrumq;, sensibus, ut, exempla maioriū, & legū san-
 tissima

tissima iura contemnentes, libertatem suis civibus
 eripere praeclarum duxerint. ergo prima laus boni-
 tatis est, quæ nihil, nisi seipsum, spectat, ipsa sibi finis
 est: altera doctrina, qua nisi ad bonitatem referatur
 laudabilis non est, ideoque, ut laudetur, finem se-
 quitur se ipsa praestantiorem. Quod si quis est, qui
 alterum cum altero coniunxerit, ut & bonus sit, et
 idem doctrinis institutus, neque rectum ideo solum
 cupiat, quia sit ipse ad rectum natura propensus,
 sed quia, quod rectum non est, id esse turpissimum
 intelligat: hic est, quem in vita humana divina bo-
 na consecutum putemus. praeclara res, sed exemplo
 minus nota: id aut, ut ego opinor, ob eam causam,
 quod unusquisque in vitam Principis, tanquam in
 speculum, intuens, ad illius similitudinem se ipse
 fingit, & format. 7 deoque viri sapientes alterutrum
 rectè cupiunt, ut aut Reges philosopharentur,
 aut regnarent philosophantes, utrum esset, futurum
 ut ex virtute penderemus. Quod si fuit ullum
 tempus, cum homines rationes & cogitationes omnes
 suas in philosophia constituerent: tum profectò cœ-
 pit esse, cum anus tuus ad Christiana Respub. ni-
 mium magno periculo fluctuantis, gubernacula
 Dei iussu accersitus, sedit in sede pontificia Pon-
 tifex dignissimus, ea praeclatus non solum auctorita-
 te, sed etiam sapientia, ut hic nos in tantis tempe-
 statibus servare solus à naufragio possit. cumque
 laudandus est maxime, quod optime ipse sentit, optis

mis semper in studijs, consilijsq; defixus: cum quod
 optimos viros adscivit sibi & consiliarios, & sua
 voluntatis administratos. in quo ego tantum soleo pos
 nere, vt, si mihi ad alterutrum eligendum optio
 detur, non bonum Principem malim cum bonis
 administris, quàm bonum cum suis dissimilibus sed
 benè, quod habemus vtrumque, & Pontificem,
 qualem res poscebat, & Collegium tali Pontifice
 dignissimum. Itaque nunc emergit virtus, hone
 stum reuocatur: deserta per multos annos littera
 patronos habent: diuque, vt auguror, habebunt. tu
 Rainuti, fraterque tuus, duo clarissima Italia lu
 mina, vterque Cardinalis, & Cardinalis vterque
 optimus, praeclaram consuetudinem tenebitis ab
 auo traditam. certè enim non ideo te Patavij per
 tot annos summi Doctores erudierunt, vt ea, quae
 tantis vigilijs querebas, cōsecutus negligeres, ama
 bis eadem, & fouebis: tuumque erit proprium stu
 dium non solum colenda virtutis, sed etiam ornanda.
 Refer animum ad eos, qui, multis ante saeculis
 extincti, tamen in laude viuunt: omnes reperies,
 his gradibus adscendentes, ad immortalitatem per
 uenisse. quorum tu quia facta imitaris, non dubito,
 quin eorum semper florentibus nominibus ita tuum
 nomen inferas, vt nunquam exarescat. Materi
 am habes ad gloriam, Anconitanam provinciam,
 quam nunc ita regis adolescens, vt ea praestes, quae
 saepe desideramus in senibus. quae quamquam ad
 eos

eos solim, quibus cum potestate praes, pertinere vi-
 deantur, tamen illa tua ditionis terminis non con-
 tinentur. scis consuetudinem fama. illa nos per ora
 hominum sublimis vehit: benefacta simul & male-
 facta aequè circumfert. sed benefacta laudibus ex-
 cipiuntur, malefacta conuijs exploduntur. itaq,
 noli putare, te Picentibus solis esse continentem,
 esse iustum, esse beneficum. Picentes hac vident, lō-
 ginq, audiunt, & predicant. te aiunt esse, ad quē
 aditus omnibus pateat, cui sit iustitia, sit pietatis
 antiquissima cura, cuius & potestas timeatur, cum
 omnia possis, & bonitas diligatur, cum idem non
 plus licere tibi velis, quam quantum leges praeseri-
 bent. matre adolescens laudibus eximie, imitator
 aui maiorumq, tuorum. rectè cogitasti, in imperia
 laudem non esse, nisi cum is, qui imperat, imperia
 dignus est. quod quia tibi siue à natura, siue à dis-
 ciplina, siue, ut ego arbitror, ab utraq, simul conti-
 git: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum:
 de disciplina, te ipsum et laudamus, qui ad hac pre-
 clara inuigilaueris: & amamus, quia sunt amabiles
 virtute praediti. me quidem & multis abhinc an-
 nis, cum Roma te vidissem, atq, allocutus essem, in-
 tui obseruantiam voluntas inclinauit, iam tum de
 tua indole expectantem ea, qua consecuta sunt: &
 postea Patavij, cum in studijs optimarum artium to-
 tus esses, iudiciū impulsit. hac tua Picentina legatio
 quasi operis perpolitio fuit, i qua thesauros philoso-
 phia,

phia, multorum annorum studio congestos, explicas, & cum provincia communicas. Itaq, cum ego multò antè, quàm istam tibi administrationem, summus Pontifex demandasset, eos Commentarios, quibus epistolas ad Atticum illustrare sum conatus, in tuo nomine emittere statuissem: postea simul cum tuis laudibus creuit voluntas mea. Eos igitur nunc emitto, scrius omnino, quàm nonnulli expectauerant, sed meam tarditatem opus ipsum excusat, epistolas ad Att. interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus possum esse quantumvis strenuus in hac quì possum esse non tardus? primum multa difficilia, deinde non ijsdem causis omnia, sed alia propter breuitatem, alia propter historias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibusdam in locis non satis fuit explicare ea, quæ aperta non erant, sed tentavi, num etià paulò floridius possem quàm nostri Grammatici solent. Neq, tamen sum nescius, fore multos, qui me in his Commentarijs ut hebetem, quia nonnulla minus acutè viderim, vel fortasse etià ut cacum, quia prorsus non viderim reprehendant. qui si mihi, cur id faciant, causas afferant probabiles, non committam, ut iudem me etiam ut pertinacem possint reprehendere: amo enim veritatem, neq, eam in me ipso magis, quàm in alio: itque comp'ectar, sicubi eam videro. Tibi verò, clarissime Raimuti, quod in has Ciceronis epistolas laboris impendi, maximè ob eam causam

cupio

impio probari, ut, si qui verè indicare aut propter
infortiam non possunt, aut propter malenolentiam
nolunt, eos à consilio detrahendi tua deterreat aucto-
ritas. *Venetys. M.D.XLIIIX.*

AD ALFONSV M CARAFAM

Antony Marchionis Montisbelli F.

*In suos Commentarios Ciceronis E-
pistolarum ad Q. fratrem.*

SI suo quaque res merito penderetur, Alphon-
se Carafa, hominum esset in virtute vigilantium,
praclara conditio: cōtrāque, quos aduersa ratione
voluntas ad malas artes, & flagitiosa consilia tra-
ducit, cū is pessimè semper ageretur, eorumq; do-
cti exemplo, sapientius deinde alij non modo suis:
verum etiam publicis rationibus consulerent, ite-
dem enim, ut è corruptis seminibus vitiosa fruges,
sic à malis exemplis improba studia, à laudabili-
bus optimā nascuntur. verum hoc totum secus est.
quippe non modò ad reprehendendum, quae repre-
hendi iurè possunt, procliviores, quam ad laudan-
dum, quae laude digna sunt, omnes ferè sumus, nec
satis aequali lance turpe & honestum examinamus,
quae debemus pariter, alterum odisse, alterum dili-
gere, sed etiam sapè facimus, ut eas res, etq; actio-
nes, quarum causas ignoramus, quaq; rectè ne an-
secus fiant, dyndicare non possumus, accusamus
tamen, acerrimāq; vituperatione, quae interdum
efferrè

efferrilaudibus oporteret, ea deprimamus. *Ac*,
 ne me putes, *Alfonse* clarissime, huius initium
 sermonis temerè detulisse: ego nunc, si nescis, meam
 meam dico? imò verò communem virisque no-
 strum causam ago: aut enim uterq; agimus egre-
 giè, aut uterque similiter peccamus. Audis ne tu
 voces in latina lingua nomen irrumpentes, hominū
 obirectantium, qui rei pulcherrima scientiam re-
 prehendant: qui nos derideant, ludōsque faci-
 ant, atq; etiam si dys placet, odio dignos existimēt,
 quod opera tantum ac temporis in hoc tam nobili
 studio collocemus? tu fortasse non audis, totus in li-
 teras abditus, multorum à consuetudine seiunctus:
 aut, si audis, negligis, opinor, magis non tam fortu-
 na, in qua tamen ipsa multum inest, quàm rerum
 omnium laudabilium praesidijs ad omnia munitus.
 me verò, humilis hominem loci, hac una tibi Ro-
 mani sermonis cupiditate parem, ceteris rebus om-
 nibus inferiorem, ista sanè, quae feriunt aures meas
 vehementer commouent. non quòd ea, quibus v-
 tuntur, argumenta firma sint, quae ostendam esse
 inania: sed quòd, ut eam quisque virginem, cuius
 amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab om-
 ni labe velit, sic ego, quasi lutosi maculis adspersam,
 ac foedatam eloquentiam, quam semper dile-
 xerim, cum adspicio, sensibus intimis afficior, sic, ut
 ferre non possim. Obiciunt illud primum, quate-
 nus aliquid cognosci possit, eatenus in eo laboran-
 dum

Latina linguam obsoleuisse iam, & extin-
ctam penè totam esse: quam enim hodie nationem,
ut omnes animo perlustrentur, latina loquitur quod
verò ex ea supersit in libris, minimum id esse, tan-
quam aliquod inane simulacrum corporis ex ani-
mis. quocirca neque sciri perfectè, cum exigua
partem libri contineant, neque pronunciari de-
center, cum sermonis usus evanuerit, à nobis posse.
Secundo loco statuunt, ut absolutè percipi, quod
negant, Latina lingua possit: mirari se tamen etiam
atque etiam, cur industriam in ea perdiscenda tam
diuturnam ponamus: vitio quidem id fieri volun-
tatis & iudicii: dignitatem in re tantam non esse,
ut harere per tot annos in hoc studio debeamus.
Concludunt postremò, ut de perfecta cognitione,
de dignitate ac prestantia concedatur: tamen esse,
cum, ea pulsa, successerit alia, minimè necessariam.
Hac isti, qua specie aliquid videntur, ego, re nihil
esse, si quando me presente disputantur, ostendo.
Conuenit inter nos, esse aliquid in omnibus facul-
tatibus, atque artibus extremum: quo nostra stu-
dia cum peruenierint, quiescendum, sed hoc ex-
tremum quibus terminis metimur, rei ne natu-
ra, an vulgi opinione? si opinione vulgi, licet pro-
pmodum otiosè vivere: mediocria, quæ putantur
excellere: queramus: id satis est: illa summa, ubi
summum decus habitat, quæ vulgus ignorat, omit-
tamus, sin extremum illud esse volumus, quò per-
uenimus.

uentum cum est, progredi longius non licet: moderata studia non dantur: perfectam enim scientia laudem adipisci, maximi operis est. itaque hoc extremum, quod, opinor, Natura nouit una, sapiens nemo unquam se putauit esse consecutum. exstant litterarum clarissimis testata monumētis exempla summorum philosophorum, qui cum atatem in aditarum rerum perscrutanda notitia contrinissent, multaque partim legendo, partim cogitando præclara & eximia reperissent: latere tamen adhuc, magnis inuolutam difficultatibus, & ueritatem, & aliquid sibi, atque adeo multum esse querendum existimabant. Eadem nunc, aut cerē similis admodū nostraratio est. Querimus, id quod in latina lingua perfectum putamus. non assequimur: esto, ueruntamen, quò plus, ut assequamur, contēderimus, eò scilicet propius, si quid studio proficietur, accedemus. At laboris & industrię terminus tamen statuendus aliquis est. Concedo, sed hoc quidem, si diligenter attendatur, nihil aliud est, quàm perfectum ipsum definire: hoc enim ad unum nostri labores intenduntur, hoc unum nostra spectat industria. Perfectum autem ipsum ego mihi ab hominibus imperitis cerē definiri nolo. definiant ij, quibus utor magistris, Cicero, Cæsar, Terentiū, Plautus: quorum ex libris, quę latine lingüę sit elegantia, quę uertas, qua uis, facile possum intelligere. quę si, non dico quanta sunt, (immensa enim

esse video) sed si ea mihi magna ex parte compa-
 rassem, modum fortasse facerem studio meo, sed ve
 inter hos, qui nunc homines viuunt, aliquid esse vi-
 deamur, nihil tamen, si verè de nobis ipsis iudica-
 re volumus, prae illis, quorum exstant satis multa
 scripta diuinitus, nihil, inquā, planè sumus. Quae
 re quod ad scribendum attinet, habemus abundè
 quod imitemur. De pronuntiatione verò nimium
 laboro. quid enim? an putamus in ijs ipsis, qui tum
 Roma vivebant, eandem pronuntiandi rationem
 fuisse non fuisse. confluebant in urbē, illecti spe sum-
 morum Magistratum, quod habuit illis tempo-
 ribus praeimum eloquentia, Oratores ex vniuersa
 Italia, causas agebant Romani homines pariter &
 peregrini, sono vocis dissimiles, pronuntiatione di-
 uersi: suam tamen quisque pro eo, quantum quisque
 valebat ingenio, laudem ferebat. si Curibus edu-
 catum, aut Arpini, orantem in foro audires: Sa-
 binum statim, aut Arpinatem agnosceres. neque
 tamen à forensi opera, et à iudicijs propterea quis
 quam est exclusus, quia minus Romanè, hoc est,
 quia minus aptè, minùsue decenter pronuntiaret.
 Nunc ipsum, in hac, qua Itali omnes utimur, lin-
 gua est ne omnium in disiunctis & longinquis vr-
 bibus simillima pronuntiatio? mehercule ne in ijs-
 dem quidem: Venetijs enim (domestico utar exem-
 plo) aliter in vrbe media, aliter in extrema loquū-
 tur. quapropter nimis iniusto priuilegio damna-

bitur latina lingua, si, quod in cæteris linguis vñ
videmus euenire, vt non modò diuersis, Verum e-
tiam iisdem & temporibus, & locis non similiter
omnes pronuncient, id ei præcipuum apponatur
cuius etiā magnis ac præstantibus meritis aliquid
largiri, tum humanitatis, tum æquitatis esset. Se-
cundum erat de dignitate, in quo non tam equi-
dē quid ipse respondeam, quā quid istos in hanc
mentem impulerit, quero. Itāne? dignitatem la-
tina littera non habent? humiles, obscura sunt
littera illa, qua populi Rom. nomen extollunt atq;
illustrent? qua summorum Imperatorum fortiter
& præclare gesta per omnes gentes cum laude dis-
seminant? qua maiores opes, quā vlla vnquam
lingua, maiora suorum meritorum præmia in orbē
terrarum domina ciuitate sunt adepta? Sed in-
eptus sim, si me patronum latina lingua profitear,
qua tantum possides eloquentiæ, vt, ipsa suam cati-
sam si agat, facile se ab aduersariorum calumnia
vindicare possit. Nunc quod isti postremo loco ar-
gumentum quasi postrema in acie subsidium fir-
missimum collocant, videamus in eo, quantum ro-
boris ac neruorum sit: plus enim est fortasse, quā
vt contemnere, minus certè, quā vt pertimesce-
re debeamus. Nūquam, inquiunt, viger vsus la-
tini sermonis: aliter nunc omnes loquimur. id ve-
rum est. si quid igitur in latinā linguam studij com-
fertur, opera non benè ponitur. hoc falsum. duplex

autem

antem est, qua utror, ratio probandi. Primum illud
 suscipio, ac defendo: non, quacumq, necessaria non
 sint, propterea spernenda esse omnia atque explo-
 denda: deinde, si spectetur utilitas, ita latinam utrius-
 que esse linguam, ut etiā necessaria videatur. Quae
 sunt, quae verè & propriè necessaria dicimus? ni-
 mirum ea; quibus carere nullo modo possumus.
 huiusmodi sunt primum elementa, deinde, quibus
 famem, frigoraq, arcemus, victus, vestimenta, ades,
 aut ea, quibus haec parantur: praeterea in publicis
 rebus leges, & magistratus, in privatis severitas
 & vigilantia. ex hoc numero latinam certè nō esse
 linguam, facile concedo: neque enim is ego sum, qui
 libèr cum veritate pugnem. Sed praeter haec, qui-
 bus hominum vita sustinetur, ac regitur, quam-
 multa sunt minimè necessaria, quae tamen habemus
 in delicijs, quae amamus, quae etiam honore pro-
 sequimur? gemmas, & vasa pretiosè celata, co-
 lumnas marmoreas, laqueata tecta, sericas vestes,
 textiles picturas, artem in vocibus et fidibus, odo-
 res in unguentis, condimenta in cibis, haec certè
 atque huius generis sexcenta, non ut necessitati
 parerent, sed ut sensibus satisfaceret, inuenit indu-
 stria. quae quin habeant incunditatis & orna-
 menti plurimum, nemo negat. quod si, quae sensus
 iuvant, & laboriose quasita sunt, retinentur ac-
 curatè, quantò nobis ea, quae animum oblectant,
 priora debent esse? pascitur animus magnitudi-

ne verum: quid Lini sublimius historia, qua popu-
 li Rom. bellicam virtutem commemorat? gravitate
 sententiarum: quis Cicerone prudentius, quis er-
 ditiùs disputat? elegantia verborum, & copia: qui
 eodem ornatior, quis vberior? varietate scripto-
 rù, quod genus Romana littera desiderant. Poeta
 habent egregios, historicos, oratores, philosophos e-
 tiam excellenti doctrina claros. qua si vera sunt,
 (sint nec ne, res ipsa declarat, ambigere non licet)
 & si voluptatē studiosis latina lingua parit incre-
 dibilem, possum istis tribuere, quod volunt, neces-
 sariam vulgò non esse, dum ipsi contrà, quod ratio
 postulat atq; exigit, hoc mihi tribuant, amandam
 esse vehementer atq; expetendam. Sed hac ad eam,
 qua legendo fruimur, voluptatē pars attinet: nūc,
 quòd eram alterum pollicitus, de utilitate vide-
 mus. Omnes lingua aliarù admistione linguarum,
 si moderata sit, augentur: si nimia, corrumpuntur
 atq; intereunt. quod enim recipitur, id esse debet
 eiusmodi, ut recipientis naturā suā vi, suāq; mag-
 nitudine non exsuperet. itaq; sermo hic noster. Ita-
 licus multas Gallici sermonis, multas Hispanici,
 quasdam aliarum nationum habet partes. causam
 si querimus, non alia, quàm earum gentium inter-
 ventus & consuetudo, fuit. quòd si Gallorum, aut
 Hispanorum immensa multitudo (exempli causā
 dictum à me sit, omen quidem inane esse volo) sed
 si earum nationum maior aliqua vis in Italiam

superit, ac permanserit : maior simul inducetur
 Gallici, aut Hispanici sermonis usus, & fortasse
 aduentitium illud usq; eò valebit, ut hoc domesti-
 cum vincat, suisq; sedibus expellat. quod olim Ro-
 mana lingua cōsigit, quam multarum atatum spa-
 cio multis maximarum rerum adiumentis auctam
 atq; confirmatam, aduersis tamen populis Italianam
 occupantibus aduersarum linguarum impetus op-
 pressit. Cū igitur lingua linguam amplificet, no-
 straq; hac Italica, non multis abhinc seculis orta,
 nec admodum liberaliter pramiorum nutrimen-
 tu educata, non ita dum adolenerit, ut suis con-
 tentia viribus esse possit. statuo sic, atque concludo,
 accessionē ei fieri maiorem non posse, quā si cum
 latina coniungatur : non modò quia nulla plenior,
 atq; ornatiore, verū etiam quia nulla similior. ex
 quo sequitur, ut ad cōeundam cum ea societatem
 nulla commodior. Est igitur litterarum Romana-
 rum cū per se laudabilis admodum, & iucunda
 tractatio, tum verò, si quidem hunc ipsum, quo nūc
 utimur, auctum exornatūq; sermonem cupimus,
 magnoperè necessaria. Atq; hac tu quoque vides,
 Alfonse ingeniosissime, tuūq; iudicium cum mea
 sententia coniungis. itaque, cum à prima pueritia
 ad eloquentia Romana cupiditatem incumbere
 cepisses, postea te non ambitio, que sepè praeclarè
 iacta fundamenta virtutis euerit, non commo-
 dum, non illa bonis artibus inimica voluptas ab-

hoc studio deduxit. ac ne nunc quidem languet,
 cum tamen omnia videas ardere bello, armorumque
 strepitu aures tue quotidie perfonent, quin, dum
 patruus tui Carolus Cardinalis, et Ioannes Pallia-
 ni Dux, uterque ob virtutem immortalitate dig-
 nissimus, maximèq; pater tuus, Antonius Ma-
 chio Montis belli, natus ad omnem gloriam, om-
 niq; Princeps laude cumulatius, urbem Romanam
 & iura Pontificia tuentur, partèsq; in bello quisq;
 suas consilio, vigilantia, fortitudine ita explem, ut
 antiquam maiorum suorum consuetudinem refe-
 rant: ipse te interea contines in tuis perennibus
 studiis, animùmque tum alijs magno Principe dig-
 nis virtutibus, tum verò maximè excolis eloquen-
 tia, doctorem in ea, ducemque nactus diuino quo-
 dam munere virum excellentem, Ioannem Pau-
 lum Elduim, qui te nouo quodam, planèq; admi-
 rabili genere disciplina, adductum à vulgi errori-
 bus, per directam semitam ad eximium illud ve-
 zeri Romane linguae decus facile ducit, quo vel
 cum summis laboribus ac vigilijs adspirare pau-
 ci, aut fortasse etiam nemo potest. quanquam me
 nonnunquam de statu latine linguae cogitant mi-
 seratio quædam acerbò cum dolore tangit, quod
 ita futurum animo cernam, ut hæc per tot iam sæ-
 cula à tot ingenijs tam diligenter culta latine scri-
 bendi ratio, quæ parentem nostram Italianam nobis
 litauit, quæ tot in nos merita contulit, atate de-

num nostra, nisi remedium aliquod diuinitus ex-
 fiteris, suam honestatem omnem neglecta prorsus
 in perpetuum amittat. quod si rebus inclinatis,
 iam iamq; cadentibus opem ferre quisquam potest,
 vnus est Paulus IIII. Pontifex omnium opti-
 mus, idemq; diuina potius quam humana sapien-
 tia praeclitus vnus, inquam, aut nemo vnquam, &
 latinam linguam, & laudabilia quaq; studia vete-
 rem in dignitatem vindicabit. qui cum frater fue-
 rit aui tui, cumq; illum vna virtus ad eum gradum
 extulerit, vnde humana omnia despicit, supra ca-
 su omnes, supra fortunam ipsam collocatus: hunc
 te decet imitari, huius vitam perpetuo sanctissime
 traductam, huius omnia facta, consilia, institu-
 tioni ante oculos ponere. Vides pietatem erga
 Deum, & in auctoritate Pontificia, id est, in ipsa
 Religione tuenda firmitudinem animi atque con-
 stantiam. vides multiplicem rerum humanarum,
 diuinarumque scientiam: trium verò linguarum,
 Hebraica, Graeca, Latina cognitionem penè singu-
 larem. Eloquentia verò prorsus eum excellere om-
 nes fatentur: qui quidem ita quacunque de re non
 modo copiose, verum etiam eleganter ac disertè
 loquatur ex tempore, ut ei non arte quasita, sed à
 natura donata videatur eloquentia. hunc igitur
 sequere, & in illius vestigio pedem statuere: ipse e-
 nim DEVM secutus est, cum eam felicitatem,
 quam plerique mortales ignorant, animo cogita-

ret. quem tu quoque finem spectas, ut audio, & ob
 eam causam futurū homines angurantur, ut eius
 dignitatis, quæ summa proxima est, insignia breui
 omninò consequaris. quod cum euenerit, latabor
 primum tua, deinde communium studiorū causa:
 qui enim tuos impetus ad laudem nunc videmus,
 tuosque planè sensus intelligimus, an, ubi ad istam
 voluntatem auctoritas atque opes accesserint, fore
 dubitemus, ut à te ipso dissentias? Præstabis Al-
 fonsi tu quidem alia præclara, te ipso scilicet dig-
 na, tuāq; familia, in qua florere vides heroes per-
 multos, gloria circumfluentes, virtutis in studio
 defixos: maximè verò gratiam referes optimè de te
 merita latina lingua, eamque paulatim Italia ce-
 dentem, & ad transalpinas nationes magno nostro
 dedecore migrantem, in suam sedem domiciliūq;
 reuocabis. Cuius gloria causa, si monēdus es, moni-
 torem ad te, sin rogandus, supplicem volui mitte-
 re Commentarium hunc meum in epistolas ad M.
 Brutum, & ad Q. fratrem: qui cum tibi studia com-
 mendat eloquentia, in quibus ego per tot annos, u-
 tinam cum aliqua laude, magno certè cum labore
 versor, commendat simul, paulò tamen verēcun-
 dius, se ipsum, & vigilias meas, quarū fructus mihi
 erit uberrimus, tum beneuolentia, tum iudicium
 tuum. Quæ si in omninò, idq; mihi primum fuit, po-
 steritatis utilitatem, quod est proprium familia nos-
 tra: sed in te ipsum simul, cum huic operam Com-
 menta-

mentario darem, spectanti. tu si probas ea, qua li-
teris mandamus: si faues industria, optimèq, te esse
animatum erga mea studia significas: ego me, qua
summa sunt, omnia consecutum putabo.

AD ANTONIVM AELIVM

Pola Episcopum,

In oratinois Ciceronis pro P. Sextio
Commentarium.

CVM alia multa, qua vigeant olim, verum
laudandarum studia periisse atq, extincta pror-
fuisse dolendum est, Aeli vir optime ac doctissi-
me: tum hanc, in qua sitam omnes vel maximam
utilitatem intelligunt, interpretandi rationem ita
amissimus, ut ex eorū, quibus nostra patrūmq, me-
moriam suam hoc in genere industriam locare stu-
dium fuit, magno ac infinito propè numero, non ta-
men ita multos, qui tolerabiles videantur: qui ve-
ro excellunt, quam paucissimos, aut fortasse nemi-
nem liceat inuenire. atque huius quidem commodi
culpa unde manuerit, exponam. Primum illud in
controuersiam nō cadit, quò quidq, praestantius, eò
laboriosius ac difficilins est. alioqui nihil iā excel-
leret: quod enim consequerentur multi, in eo dig-
nitas non esset, & ex copia utilitas existeret. est i-
gitur in magnis rebus item magna, qua nos ab ea-
rum quasi possessione arcet, constituta difficultas.
Hac prrò simplex non est, sed in duo genera dini-

295   ditur,

ditur, quadam enim, sicuti existimantur, ita difficilia sunt: quadam, cum non existimentur, tamen sunt. ubi difficultas & est, & apparet, inde multitudo voluntatem & studium libenter abducit. rem quidem ipsam, quanti est, opinione aestimamus, & vehementer expetimus: magnis vero laboribus & vigilijs ut ematur, non facile quicquam à se ipso impetrat: amat enim hominis natura moderatam quietem, eaq; alitur. & crescit: nimias contentiones, quibus frangitur ac minuitur, recusat. Vbi verò facile in speciem aliquid ostenditur, difficultas inclusa latet, cuiusmodi non esse pauca, inanis multorum docuis experientia: eo frequentes, bona spe inuitati, accurrunt, facile. que ad eas res aggređiuntur, in quibus vel medicrem operam si ponant, futurum, ut ex animi sententia succedat, arbitrantur: quos deinde gravioris temeritatis infamia refellit euentus. Huius generis hac est, de qua orationem instituiimus, ratio interpretandi: quis enim est, qui se non existimet Linium posse, Sallustium, Virgilium, ipsum mercurio Ciceronem ita commodè explicare, ut desiderari ab eruditis beneque intelligentibus viris nihil queat? atque hi, cum in C. Marij aut in L. Sylla nomen inciderint: si Marij aut Sylla vitam à Plutarcho sumptam in sua scripta totam trāstulerint, tum se suas præclare partes absoluisse existimant: cum interim, in quo doctrina, qua pauid

sit
d
nar
pos
nā
mer
opin
y
quo
et d
qua
lem
leg
tim
illa
re
bui
lam
am
qui
uia
ad e
geni
riun
dar
cher
culis
uaq

sit
oc

fit occultior, appareant nota, in quo ingenij lumen
 duceat, in quo prudentie vis, aut iudicii signa cer-
 nantur, nihil offerunt. Exire videmus quotidie à
 postremi ordinis hominibus factos, speciosis ma-
 gnaq; pollicētibus titulis insignes, maximi pretij cō-
 mentarios, quos nō modò q̄ scribant, falsa de se ipse
 opinioe decepti, verū etiā qui typis impressas edūt,
 ipsi, qui hoc de genere iudicare possunt, inconsultis
 quodammodo deformant p̄clara studia litterarū,
 et de posteritate ipsa pessimè merentur: sed cetera,
 quae ferenda non sunt, feramus tamen, ac dissimu-
 lemus sanè multa, Cōmentarios verò illos, q̄ passim
 leguntur, in Ciceronis orationes, (quem librū? la-
 tinorum omnium facile principem) gravem, in quā,
 illam immensi voluminis molem quis est, qui fere
 revolo modo possit? loca sunt in Ciceronis orationi-
 bus malè mendis affecta quamplurima, sanari nul-
 lum videas. sunt ob antiquitatis obscuram notiti-
 am difficilia. quis est de tot Interpretum numero,
 qui lumine explanationis illustres? deniq; commu-
 nis tantum, quaeq; omnibus penè patēt, ea sumunt
 ad explicandum: ex abditis, quo sine labore, & in-
 genio accessus non est, doctrinae fontibus nihil bau-
 riunt, contraq; multa corrumpūt magis, dū emen-
 dare conantur, multa explanando p̄vertunt, et pul-
 cherriimas sepe sentētiās turpissimis inscientia ma-
 culis inquinant. Quae me ita commovuit indignitas,
 ut aequum meum animū, ut verè dicam, miseratione
 quadam

quadam affecit, quasi ob illatam viro optimo, e-
 gregieq; de litteris merito, Ciceroni, qui Romana
 terminos eloquentie longissime protulit, ignomi-
 niam, ut statuerim, si cum vita valetudo, & cum
 valetudine otium suppetat, triennium, aut quod
 omnino res exiger spatij, in hoc omnium pulcher-
 rimo libro interpretando studiosorum gratia con-
 sumere: non quod ego is sim, qui mihi tantum ar-
 rogem, ut alijs detractam scientia laudem ad me
 transferam. abest hoc à consuetudine mea, abest
 à natura plurimum: sed neque rursus is sum, qui,
 cum ceteros probè nouerim, ipse me prorsus igno-
 rem: & qui, cum alios accusem propterea, quia
 non præstant ea, quæ ab eorum studio postulantur,
 ego me, si quid præstare posse mihi videor, velim
 contemnere. Non ita laudem fugio, et si nec nimis
 appeto. alterum stupida cuiusdam sapientia alte-
 rum insana ambitionis esse vitium semper duxi.
 neque verò, si quid mihi elegantioribus in litteris
 assumpsero, longè admodum ab ijs finibus, quos
 modestia ratio præscribit, discedere mihi videbor.
 fuis tu Aeli, pro nostra vetere amicitia & fami-
 liaritate, per quot annos, quibus laboribus hæc,
 quæ ab humanitate nomen acceperunt, studia co-
 tuerim: sciebat optimè omnium, & mihi, cum vi-
 ueret, hoc nomine tribuebat plurimum, Bernardinus
 Massæus Cardinalis, meus ille in omni mihi
 vita deſtendus Maſſæus, Urbis delicia, lepor, hu-

manitas, exemplum antiqui officij, flos omnium vir-
tutum, is amabat hac studia mirifice, eaq; quibus
poterat rebus (poterat autem plurimis) tueba-
tur, & fovebat. Bene autem de hac quacunque in
nobis est, vel potius quantulacunque est latine
orationis facultate existimabat, meque quotidie,
quantum possem, ut latine scriberem, urgebat. &
scribebat ipse, ut scis, luculenter & egregie. pro-
babat omnino meum consilium, & efferebat, ma-
ximè de Commentarijs in Ciceronis orationes: sed
exerceri malebat prius industriam meam in An-
tiquitatibus Romanis, ipso potissimum auctore in-
stitutis. Interim ut quasi ex unius partis forma
de toto liceret adificio conytere, unam aliquam,
qua specimen ingenij mei praberet, orationem sub-
ficinis hortis ut exponendam susciperem, hortatus
est. Ego sumpsi pro Sextio, nec multis post eum
sermonem mensibus hunc, qui nunc in tuo nomi-
ne, Antoni Aeli, apparebit, Commentarium ab-
solui, &, quod, ille si viveret, fecissem, ut hoc ei,
quidquid est, muneris deferrem, studio meo com-
motus, illius virtute impulsus. idem nunc, isdem
adductus causis, tecum facio libentissime: nam
cum amicitia inter nos est, quanta inter duos,
quorum & voluntates & iudicia consentiant, esse
potest maxima: tum habes virtutem, non eam,
que petitur à libris, que uno scientia nomine de-
finitur, sed eam, qua oritur ex animi præstantia,
& multa

& multas in se laudes continet : studium in susci-
 piendis Ecclesie causis laboribus , constantiam in
 perferendis , humanitatem in excipiendis homini-
 bus , benignitatem in subleuandis , comitatem in
 consuetudine familiarium , gravitatem in con-
 gressu & sermone clarorum tuique similium viro-
 rum : deinde voluntatis propensionem ad optima
 quæq; singularem . Itaq; te summus ille artifex bo-
 nestarum patronus , deus Italia , Alexander Far-
 nesus Cardinalis in oculis fert , tibi arcana com-
 municat : tuis in consilijs , si quid deliberandum est ,
 multum , si quid perficiendum , in vigilantia pluri-
 mum ponit . tu , quo apud illum *Maffei* olim loco
 fuit , eodem ipse nunc es , rectissimamq; laudanda-
 rum actionum viam , observatis *Maffei* vestigijs ,
 ingressus , pergis eò fauentibus hominibus , appro-
 bante Deo , ubi debitu m ijs , qui benè ac laudabili-
 ter vixerint , premium , summa dignitas persolui-
 tur . *Mouit* etiam me vehementer illa ratio , quòd
 erat inter vos coniunctio animorum artissima , cò-
 ueniebant sensus , congruebat voluntas : præterea
 simplices animi et puri , nulla simulationis arte ob-
 ducti , nulla inuidia aut malevolentia labe suffusi .
 Quare quoniam illi *Maffei* suauitas , illud inge-
 nium , illa virtus erepta morte , nimium iniquo fa-
 to nobis est , (tamen si memoriam illius viri neque
 mihi mors , neq; omninò dies vlla vnquam eripiet)
 & quando qua illius erant partes in ornandis li-
 berali-

liberalibus disciplinis, ea translata ad te videntur,
 præclarique muneris quasi Viscarius relictus es: ego
 quoque, quod in illum studij, quod habui voluntatis
 ac benevolentia (id erat tantum, ut accedere nihil
 posset) totum illud in te unum, illi quam simillimum,
 contuli: & qui te antea multis erga me meritis,
 multis ingenij tui suavitatibus adductus, vinctus
 dilexiffem, tamen id quod in amore summum vi-
 debatur, auctum, cum hoc accessit, etiam atque
 etiam plenissimèq; cumulatam intelligo. Tibi ego
 offero fructum ingenij mei in oratione pro Sextio
 Commentarium, operis vniuersi, quod maiores à
 me vigilias postulat, imaginem: quod ipsam, Mas-
 seo promissum, idem tibi, qui eius in locum succe-
 sisti, iam nunc animo dicamus. Verum hoc seriùs
 fortasse præstabitur, de re enim, quod ad me atti-
 net, constitutum est, et, ut vides, aggressus iam sum:
 de tempore is, à quo nostrorum consiliorum pen-
 det euentus, rerum omnium moderator videris
 Deus. Habeo nunc in manibus Antiquitates, eas
 nisi pertexuero, nihil instituere in animo est. per-
 texere autem ut possum, duo sunt optanda, valetudo,
 & otium: quod utrumque, assiduus amorum supe-
 riorum studij infirmatus: & rei familiaris cura
 impeditus, nunc quidem magna ex parte desidero.
 Accipe interim hoc, quod adest, argumentum ob-
 seruantiæ in te mea, & illud, quod aliquando, ut
 speramus, futurum est, suo tempore expecta.

AD

PAULI MANVTII
AD IOANNEM MORVILLE-
rium Regis Gallorum

Apud Venetam Rempub. Oratorem in
quattuor Demosthenis Philip-
picas latinitate do-
natas.

QVAM difficili in loco versetur eorum in-
dustria, qui de Græco vertunt, neque tu, ut arbi-
tror, ignoras, Ioannes Moruilleri, vir clarissime,
cui vel exercitatio litterarum, vel ipsa natura,
vel potius utraque simul hoc dedit, ut in iudican-
do excelleres: & ego experiens, ita sensi, ut, qui a-
lijs antea in hoc genere peccantibus acerbior fuis-
sem, ac durior, idem postea, re tentata, eò liben-
tius ignouerim, quo magis eandem ipse culpam,
extimescerem. Occurrunt ijs, qui de Græcis Lati-
na faciunt, duo inter se maximè contraria vitia,
quorum utrumque cum euitandum aequè sit, ita
periculosa tamen cautio est, ut ferè, declinare ab
altero dum vis, in alterum incurras: nam & qui
in eo laborant, ut Græca verba totidem penè lati-
nis reddant, quod fideles Interpretes haberi vo-
lunt, ineptè faciunt, atq; in illa ipsa nimis attenu-
ta diligentia grauer peccant: quoniã quidem res
ipsa primum fit obscurior, quod cum Interpretis
officio pugnat: deinde latins orationis dignitate
cultusq; destituta sordescit: & qui horum in ver-
bi

his referendis Religionem improbant, putidamq;
 appellant, libertatem ipsi quandam, & licentiam
 magis amant: his plerumque contingit, ut, dum ad
 ornamenta toto animo intendunt, ab ipsa sententia
 longius aberrant. summum artificium, summamq;
 possidet prudentiam, si quis inter has difficultates
 constitutus quasi medius inter duas Syrtis ita na-
 vigat, ut naufragium non faciat, quod aetate nostra
 cum ex transalpinis hominibus multi ex nostris e-
 tiam non pauci tentauerint, tamen cum omnes ex-
 cussi, vix unum aut alterum ex vniuersa multitu-
 dine reperio, qui perfecti munus Interpretis ex-
 pluerit. Atq; ego videbam fore, ut in illam ipsam
 peccantium Interpretum turbam conijcerer, &
 communem esse causam confiteor: sed mea tamen
 hoc probabilior est, quod alij se ad id, quod in hoc
 genere perfectum est, peruenisse sunt arbitrati. ego
 quam à perfecto longè distem, ipsemet intelligo, ut
 mihi saltem incorrupta fuerit idea, alyis non solum
 perficiendi ratio defuerit, verum etiam indicandi.
 Sed quia fieri potest, ut quemadmodum alij fallū-
 tur in eo, quia sua scripta nimis indulgenter pro-
 bant, ego contra fortasse fallar in eo, quia mea seue-
 re nimis improbem exspecto quid tu sentias, Mor-
 milleri sapientissime, ut siue inter me & alios In-
 terpretes aliquid interesse duxeris, siue me quoq;
 in eodem, quod aiunt, barere luto iudicaueris, ego
 quicquid statueris, ad tuam sententiam meum de

Rr

me ipso

me ipso iudicium in utramque partem accommo-
dem. Equidem probari à te, atq; etià laudari mea
scripta uelim, & qui minimè soleo esse ambitiosus,
tamen igniculis quibusdam cupiditatis incendor,
ut meū nomen in tuo ore uersetur: non enim à quo-
uis homine laudari optabile est, turpe etiam à qui-
busdam. Me quidem non tam ipsa laus, quam lau-
datis auctoritas afficit. quare cum tu is sis, de quo
duo Reges, at quales Reges? omnium qui in Gallia
regnauerint maximi, pater & filius, optimè sense-
runt, quorum alter legationem tibi ad Venetam
Remp. detulit, alter eundem honorem postea con-
firmavit: cumq; in ipsa legatione publicam perso-
nam omni re, loco, tempore ita sustineas ac tuearis,
ut summam in te grauitatem omnes laudēt, nec ta-
men humanitatem quisquam desideret. magni re-
fert ad ingenij mei commendationem, quid tu vir
primarius, & omni laude circūfluens, de hac mea
tenui uigilia sentias, potest obscuram per se lau-
dationem tuum testimonium illustrare, quod ego
si assequar, ad illa prestantiora, quæ maiorum vi-
gilium sunt, quæ scis à me iam esse instituta, siam
alacrior, quæ ipsa posteri cum legent (non enim di-
cam, si legent, quia quod summe cupio, sum me ex-
sperare iucundum est) de tua non una aut alteri
virtute, sed sapientia, quæ omnes uirtutes continet
me narxante cognoscent, & cum cognouerint, ipsi
quoque predicabunt Venetijs. M. D. LI.

AD

AD HIPPOLYTVM ES.

tensem Cardinalem.

In librum de Romanis legibus.

OMNES artes atque omnes res, HIP-
POLYTE Princeps, et Cardina'lis, modò auge-
ri, modò minui, nec easdem perpetuò esse, satis in-
ter omnes còstat. Patet hoc quidem oculis primùm,
deinde etiam mentibus. Oculis notamus euentu:
mente, cur quidque eueniat, quòue referenda sit
cuiusque res mutatio, intelligimus. Itaque lapides
& metalla, qua omnium durissima sunt, qua vis
hominum frangere vix potest, hac tamen conficit
& consumit vetustas: quidquid enim ex partibus
aliquando coit, & concretum est, id easdem in par-
tes aliquando dilabatur ac dissipetur, necesse est.
Habet hoc materia illa, unde res omnes constant,
ut forma mutationem quarat, idque quod sequitur
affecta, migrat in alias naturas quasi quod appe-
tit, eo nunquam esse còtenta videatur. Neque ve-
rò hac naturales tantùm ad res conditio pertinet,
sed inuenta quoque hominum operaque attingit:
mores, consuetudines, loquendi ratio, quam lin-
guam vocamus, leges ipsae, quas ne quid unquam
ex hominum memoria deleat, in eas incidimus, om-
niademum qua ab arte naturam imitante fluxe-
runt, quotidie mutantur ac tolluntur, nò modò ab

externis causis contra voluntatem nostram, verum etiam à nobis ipsis, quia tempus ita postulet, sed artes liberales, optimaque studia, qua nusquam magis quam in Italia, honor aluerat atque auxerant, atas nulla magis afflixit, quam cum Romani Imperatores imperij sede in Thraciam translata, Italiam barbaris nationibus diripiendam, ac deuastandam reliquerunt. quod nisi superioribus annis Principes, ac Pontifices aliquot, maxime verò Leonis X. egregia propèque diuina liberalitas huic malo subuenisset, què Laurentij Medices patris sui clarissimi viri exemplo commotus, etiam vera laudis cupiditas impulsit, ut iacentes ingenuas artes magnis propositis premijs excitaret, barbara credo, quod ad litteras attinet, magna ex parte nunc esset Italia, dignitas omnis philosophia, splendor omnis obsoleuisset eloquentia, sed neque ille huius praeclari operis summam potuit absolvere, ereptus morte, disciplinis liberilibus nimis immatura, & interitum illius tempora sunt eiusmodi consecuta, ut quae paululum iam luxerant honestarum scientiarum studia, ea perpetuis multorum annorum tenebris quasi nox quaedam obscurauerit prorsus atque exstinxerit: fatalis enim bellorum tempestas non exercitationem modò litterarum sustulit, verum etiam quae sunt in excolenda virtute propositae laudes, eas labefactauit omnes atque peruerit. ac nunc quoque,

cum

iam pacis aliqua spes longo sanè interuallo afful-
 sisset, misera rursus eodem malo tentatur Italia,
 veteresque calamitates aduersus bonis artibus ne-
 scio quis Gomius inuehit. Nunc te, Hippolyte
 Cardinalis, cui summam inuandi generis humani
 voluntatem Deus tribuit, eximiam ad laudem
 vocat occasio. suscipe desertum penè ab omnibus
 literarum patrocinium. collige tu quae alij dis-
 sipant omnium laudandarum doctrinarum stu-
 dia, & restitue nobis illa, quae vel hominum im-
 probitas, vel ut aliò culpa derinetur, fortuna vis-
 cepit. Hæc est actio digna Cardinali, digna
 Principe, Hippolyto verò & Cardinali, & Prin-
 cipe dignissima. Vidimus tuam præteritam vitam.
 ab ea nihil humile, nihil obscurum, nihil vulgare,
 ampla omnia, præclara, inusitati exempli, noui ge-
 neris expectantur. quæ tu, ne à te ipso dissentias,
 nunc quidem magna ex parte præstabis, atque a-
 deo iam præstas bonis viris & eruditis beneficen-
 tia subleuandis, quorum ex ingenijs non dubito,
 quin quotidie aliquid efflorescere tuo beneficio vi-
 deas: quod quia præclarum est, exemplum alij se-
 quentur. scribent omnes quod quisque poterit, ille-
 gi gloria, & commodorum spe compulsi, nam ut
 coniecturam de me ipso faciam, quem esse nihil in-
 literis fateor, sed ut aliquid tamen essem, laboravi.
 Ego olim (decennium opinor abijt, eoque amplius)
 auctoribus duobus eximjs viris, Petro Bèbo Caro

dinali & Bernardino Maffeo, qui postea dignitate eandem magnis in Ecclesiam Christi meritis est consecutus, dederam me ad res Romanas illas veteres observandas, & ex omnibus antiquorum monumentis omni studio colligendas, ut cum illam Remp. qua nulla fuit, nec erit unquam illa prior, vniuersam animo ac scientia comprehendissem, latinis eam litteris explicarem, egregiumque bene ac laudabiliter instituta ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipse possem, scriptis expressum, posteris relinquerem. Res erat praeclara, meque delectabat vehementer, & afficiebat ipsa tractatio. Itaque meam omnem industriam, omnem curam, omnes denique in hoc studio cogitationes fixeram ac locaram. Sed accidit iniquo meo fato, ut horum utrumque, Bembum primogenum, cuius in beneuolentia ornamenti mihi erat plurimum, deinde Maffeum non atate minus, quam virtute florentem, in quo mei spes otij sita omnis erat, à quo pendebam totus, importuna morte ereptum amiserim, destitutus eo praesidio, quo mea fortuna nitebatur vno, fractus animo, ac debilitatus, institutum Antiquitatum Romanarum opus omiseram, & ad alia me conuerteram. Postea verò quàm honorifica in primis conditione delata, magno sum à te tuo beneficio in tuorum familiarium ordinem inuitatus, quod ego summa felicitatis loco duxi: erectus mente atque animo rur-

sus

sus quod abieceram, suscepì, onusq; tantum, quan-
 tum priuatis opibus perferri vix, aut ne vix qui-
 dem potest, te uno fretus egregiè sustineo. Et ut ex
 parte totum indicare posses, de decem, quos exor-
 sus sum, libris hunc de legibus potissimùm, quem
 ad te mitterem, delegi, non quòd ita postularet or-
 do, (sextum enim in *Antiquitatum* volumine lo-
 cum obtinet). sed quod cùm omnium librorum ma-
 teries non modò coacta, iam in unum à me esset v-
 niuersa, verùm etiam satis diligenter in partes di-
 stributa, casu accidit, ut hic minus quàm ceteri
 rudis, minus esset impolitus. Præterea feci liben-
 ter, tuis actionibus admonitus: leges enim hic liber
 complectitur. Porro leges nihil aliud quam ratio-
 nem, nihil præter ordinem docent. Ratio autem
 & ordo, si vsquam, in tuis moribus elucet. Quippe
 nihil agis non moderatum, nihil non æquabile, nihil
 quod nò cum ea, quam sustines, persona, id est cum
 Religione verè Christiana, ac sedis Apostolicæ
 dignitate consentiat. Quare cùm omnia mea tua
 sunt, quandoquidem ego me tibi quidquid sum,
 et quantus quantus esse possum, totum addixi: tum
 verò hic de legibus Romanis liber verè tibi debe-
 tur, tibi què est à me iure optimo scriptus, quo in li-
 bro benè positam à nobis operam si duxeris, de ca-
 teris quin idem sentias, haud equidem verebor:
 pergo enim studio pari, volūtate etiam, ut mihi vi-
 deor, ac riore, unum modò exoptandum est, ut quā-

do nos ab hoc studio nulla utilitas, nulla voluptas,
ne valetudinis quidem satis imbecilla ratio potest
auellere, nostris laboribus tua beneuolentia quasi
propitium numen adsit: sic enim fiet, ne qua pror-
sus in difficultate, ne quo unquam in scopulo nostra
hareat industria, & in eum, quo spectat animus,
portum secundo cursu, tua benignitatis aura pro-
sequente, facile peruehemur. Venetijs. 1557.

IN EDITIONE Ka-
lendarij Romani.

FACTVM est à me sanè libenter, ut cum
edendi essent Romani Fasti è lapidibus Capitoli-
nis descripti, adiungerem ad eos Kalendarium, ex
quo ratio dierum pro ea, quæ Roma olim fuit, con-
suetudine, tota patet. atque in hanc me volunta-
tem, vel cupiditatem potius primùm ea, quam &
mea sponte, & patris exemplo semper spectavi,
publica litterarum utilitas, deinde etiam Caroli
Sigonij viri optimi & ab omni prorsus iniqui ani-
mi labe puri singularis doctrina deduxit: putavi
enim id quod re, est, futurum, ut ad Kalendar-
ium ex fastorum societate commendationis tan-
tum accederet, quantum ad ipsos Fastos è Sigonij
studio ingenioq; esse adiunctum, qui diligenter ad-
ditamenta ipsius, & in ea Commètarium qui pro-
pediem edetur, plenissimum legerit, facile cognos-
cet:

get: non enim illa supplementa, quæ in lapidibus illis, unde Fastos habemus, desiderantur, ex Lilio, aut Dionysio, aut ex duabus tribusue præterealibriis, quos etiam leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur. non est id, ut rudes antiquitatis homines existimant, iocularè quiddam. Opera hæc quidem esset, non industria, & operæ quis laudem tribuit, cum in tempore duntaxat posita sit? industria verò non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abest, itaque iurè laudatur. quod si satis esset historiam semel aut iterum legendò percurrere, nemo esset, cui Romanarum rerum notitiæ assiduo biennij triennijque studio comprehendere vniuersam non liceret, in qua tamen ego iam per decennium desudo: & quò diligentius ea ipsa, quæ legi sapissimè, cogitatione retractò, eò certius, quantum in hoc genere sit difficultatis, intelligo. Itaque opto, ut quæ alij collegerunt, omnes edant statim, & mihi hanc laudem præripere conentur: video enim fuisse nonnullos, qui meis scriptis ad huius scientiæ studium aliquot abhinc annis excitati, & Indiscibus eorum librorum, de quibus edendis cogitare me, iam diu polliceor, animaduersis, quasi quodam lumine ad inuendam studiorum viam prolato, ambitione præcipites, dum anteire nobis volunt, in maximos maximèque pudendos errores inciderunt, quorum alios alij peritiores, nulla facta mores alios

Rr 5 fortas-

fortasse nos, non illos quidem nominatim, significatione tamen satis aperta, ne omnino debita laude fraudentur, aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille verò cum inspectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magistratuum, vetustate vel amissa prorsus inuenit, vel mutila perfecit, cum Fastorum partem alienum in locum translata in suam sedem retulit: cum, censuras, cum triumphos addidit, & trunco quasi corpori sua membra restituit. nihil potuit difficilius, nihil in quo maiorem à bonis bonarumque litterarum studiosis hominibus inire gratiam posset: hoc enim libra, hoc inquam quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis anteponat?) qui res Romanas curant, horis ferè singulis utantur necesse est. Itaque eum qui litteris à me poscebant superioribus mensibus amici homines aliquot ex Hispania, plures ex Gallia & Germania, hoc adscribebant omnes cum Caroli Sigonii supplementis, quorum à me voluntati satisfactum esse vehementer gaudeo, eoque magis, quod adiunxi, quod fortasse non expectabant, non poscebant certè, Kalendarium Romanum, utile illud quidem dierum causa, quorum in eo genera distinguuntur, sed utilius ob id aliquanto, quo ad comitia, iudicia, senatum, Romana denique omnia, qui coniectura ingenioque valebunt, multisam inde scientiam deriuabunt.

AD HIE.

AD HIERONTMV M FAL-

tum Herculis Ferrariensium Princi-
pis, apud Venetam Remp. Ora-
torem in ipsius poemata.

MAGNA laus est eorum, Hieronyme Fa-
lde, qui non ad vulgarem humilemque artem, sed
ad nobilem aliquam liberalémque doctrinam sua
studia contulerunt: maxima verò, si quis eam phi-
losophia partem, quæ Poësis appellatur, ita est com-
plexus: ut aq. hæret in ea cognoscēda, ut auelli nulla
prius ratione possit. Itaque veteres illos, quibus
optimi ac summi Dei vocem audire, eiusq. sermone
fui sæpè licuit, homines sapientissimos atq. sanctissi-
mos poetica facultatis admodum studiosos fuisse
constat, suāsque cogitationes non eo quo quilibet
viceretur sermone, sed versibus exponere voluisse,
quorum exstant nonnulla sanè præclara, quæ cum
legimus, afficimur, et quasi divina quadā vi abre-
pti extollimur haud paulò altius, quàm qui rerum
humanarum in studio versantur. Habet igitur ars
poetica dignitatem, quandoquidem in ea latent ar-
cana philosophia quæ prophanis oculis nō patēt, ea
rudes animos excolit. ea nos ab rerum humiliū stu-
dio deducit: ad egregios mores, ad veram Religionē,
ad excellētem magnarum rerum cupiditatem vo-
cat. Habet eadem suauitatem, quia vocibus aptè
constructa oratio miram infundit auribus animisq.
incuna

iucunditatem. Et, ut uno verbo comprehendam,
 poësis numerus est: numerus porro nihil aliud,
 quam ordo: ordinis autem principium à Deo flu-
 xit. Diuini sunt igitur homines poëta, nec ullo non
 honorum genere decorandi. Poëtas autem definitio
 non quicumq; versus faciunt, qui molesti & odio-
 su garrulitate sapè nobis obstrepunt, sed eos, quorū
 in vita non minus quam in scriptis elucet ordo, à
 quibus colitur humanitas, & beneficentia non mo-
 dō laudatur, verum etiam pro facultatibus exer-
 cetur: hac enim sunt sacra illa mysteria, qua poësi
 fabularum specie ita velat, ut ea tamen Vatum
 excellentium, hoc est honorum virorum mentes in-
 telligāt. Qua verò his virtutibus aduersantur vis-
 tia, hac sunt illa monstra, inimica natura, qua poë-
 tici figmentis ostenduntur, sus Erymanthius, lea
 Nemeus, hydra Lernæa, gygantes, & harpyia,
 quæque alia traduntur, perdendis hominibus, aut
 frugibus nata. Neq; vero tu, Faule doctissime, tā-
 tam animi præstantiam possideres, non esses tam ad
 omnem virtutem, ad omnem laudem propensus,
 non tam in moribus elegans, in consuetudine comi-
 atque etiam pro tuarum copiarum ratione benefi-
 cus ac liberalis, nisi magistrā ab ineunte ætate ha-
 buisses poëticam artem, qua te suis præceptis eru-
 dijt atque informauit, nihil ut ageres, quod ab ho-
 nesto dissideret, nihil ut in omni vita præter decus,
 & antiqua maiorum tuorum, hominum clarissime-

rum instituta, cogitares. cuius tanti beneficij non
 est apud immemorem gratia collocata: habes enim
 poësim in delicijs, eā amas, eam ornas: tumq; Her-
 cules. Ferrariensium Principis post hominum me-
 moriam maximi personam sustineas, idque tam
 splendore, ac tanta, quanta nemo vnquam antea
 dignitate, summis tamen magnarum rerum occu-
 pationibus districtus, scribis sapē versus Calliopē
 dictante, & à grauiissimis curis tanquam in amoe-
 nissimos Musarū hortos animi causa diuertis. Su-
 perioribus quidem diebus, cū egregiū illum A-
 thenagora veteris philosophi librum de altera ho-
 minum vita gracē scriptum, Italicum in sermo-
 nem conuertisses, atque ego te quod viatores diffi-
 cili confecto itinere consueuerunt, aliquot dierum
 quietem velle capere existimarē, inueni te poëma-
 tum de bello Sicambrico nonnullis abhinc annis
 compositum ita tractantem accuratē, vt adderes
 non pauca, quadam detraberes, multa corrigeres:
 qua cū legerem, admiratus elegantiam verbo-
 rum, splendoremq; sententiarum, hortatus sum vt
 ederes, & eò magis, quòd reliqua tua poëmata, non
 modò iam typis impressa, verum etiam scripta, per-
 manus, pèrque ora doctòrum virorum eximia tua
 cum laude volitarent. qua in re non modò meo, ve-
 rum etiam studioforum omnium nomine tibi gra-
 tias habeo, habebog, dum viuā, immòtales, quòd
 meis hortatibus ac precibus tribuisti tantum, vt te
 mihì

mihi totum remitteres, tuorumque poematum in
 omne tuum, omnemque planè potestatem ad meli-
 beralissimè transferres, quod cum impetrassem, ex-
 ceptus sum illicò ea cura, Principi ne alicui viro,
 quod ferè solet, an amico homini ac familiari, an
 verò tibi ipsi potius ingenij tui factus essent dicendi:
 tibi quidem tua deberi videbantur, sed ab huius-
 modi consilio tua mihi multis in rebus perspecta
 modestia deterrebat. Rursum cum intelligerem om-
 nes ferè libros, qui typis diuulgantur, vel ijs dici
 solere, quorum auctoritas, aut quorum opes utilita-
 tē, aliquando aliquam ei, qui mitteret, parere poss-
 set, vel ijs quos pro magnis eorum beneficijs aliquo
 munere remunerari aequum esset: vel ijs denique
 cum quibus minimè vulgaris intercederet amicitia:
 hac, Faletè humanissime, cum omnia concurre-
 rent, victus sum, tuāque ad te ipsum scripta mitte-
 re constitui: nam etsi Princeps tu quidem fortuna
 non es, summis tamen Principibus tua te virtuti ita
 commendauit, carumque reddidit, ut eorum opibus
 aequè ac tuis eos, quos diligis, beare possis, sed omit-
 to reliquos. Hercules verò Ferrariensium Princeps
 immortalitate dignissimus, cui te totū uni addixi-
 sti, cuius esse vis quidquid in omni vita prestare poi-
 tes, is quo te numero habeat, facile declarauit, cum
 post multas legationes ad Sarmatarum Regem, ad
 Imperatorem, ad Pontificem, oratoris apud Vene-
 tam Remp. munus honorificentissimum tibi comisit

Quapro-

Quapropter quod ad hanc partem attinet, parvis
refert, utrum Principis nomine liber aliquis inscri-
batur, an verò eius, cuius apud Principes auctori-
tas ea sit, ut prodesse quibus velit, non mediocriter
possit. De tuis autem erga me officijs quid agam,
pluribus? quae cum & multa sint & maxima, tum
verò illud excellit, quod in hac mea sat is diuturna
oculorum valetudine venire domum meam quam
sepius, animumq; meum tristibus curis affectum
tuo adpectu ac sermone recreare solitus es. Amicis
ita verò si spectanda fuit, neminem tibi debeo an-
nferre: coniunxit enim nos non casus, ut multos,
non vulgare aliquot studium, non ambitio, non v-
tilitas, sed ipsa quae omnes res nobilitate vincit, viri
tui, & artium liberalium societas, quarum uterq;
nostrum incredibili studio tenetur. Mitto igitur ad
te, quando ita ratio postulat, tua poemata, non ut
tibi de me optimè merito quasi gratiam referam de
tuo, sed ut habeat à me nostra aetas, atq; adeo poste-
ritas ipsa primum testimonium benevolentiae atq;
observantiae in te meae, deinde beneficium, quod tua
scripta cum leget, fatebitur esse maximū. Interea
peto à te, ut in illo maiorum vigiliarum opere de
Fisco, cui nondum extremam manum imposuisti,
exorari te sinas, id est, ut absolvas atq; perpolias:
magnum enim inde fructum capient omnes Iuris-
consulti, cum te difficiles admodum recondita ma-
teria nodos ingenio soluentem, & quaestiones illas
imple-

implicatas atque involutas explicantem, exquisi-
tòque quodam ordine tractantem intuebuntur.
Neque verò tua mihi est occupatio minus nota,
cum & negocia tractes Principis eximij, & ob in-
am virtutem nobiles viri nō modò quotidie, verum
omnibus penè horis officij honorisq; causa ad te ad-
eant: sed rursus eum te esse noui, qui quod tibi oc-
cupationes eripiūt, id ingenij praestantia consequar-
is. Consule igitur gloria tua, consule studiosis om-
nibus antiquarum nouarumque legum: effice vt
quantum in poëtica facultate, quantum eloquen-
tia polles, tantum in iure civili, maximèque in ea
parte, quae obscuritatis habet plurimum, valere te
tua scripta significant. Meam verò hanc, quam
profectò in hac epistola vides elucere, voluntatem
animiq; singularem ad te amandum propensionem
amplectere. Atq; ita statue, si tu mihi, quod, ut vi-
deo, praeclarè facis, in amore respondebis, per ami-
corum neque nostra, neque veterum memoria con-
innetius vllum fuisse: idque quanti à me fiat, dabo
operam, quantum in me erit, quotidie certius vt
intelligas.

AD ISABELLAM VILLAMA-
rinam Salernitanæ Principis coniugem.

IN SCIPIONIS CA-

picij poëmata.

EX omnibus rebus humanis cum nihil sit lie-

scripsit

teris doctrinâq; præstantius, sequitur, ut litterato Principe laudabilius nihil esse videatur: non enim si quis humilis fortuna scientiis animum excoluerit, quamvis omnium virtutum intelligentia sit ornatus, æquè tamen eas virtutes exercere poterit, ut summo loco natus. Omnium est scire, non omnium tamen agere. Non cadis in quemvis administratio iustitia, non liberalitatis. esse oportet, quibus imperes, ut iustitiam colere possis, esse, quod deas, ut liberalitatem. Et quoniam ad hæc primum à natura formamur, & fingimur, ut quæ laudabilia sunt, nostra sponte diligamus, deinde præceptis instituiamur, ut voluntatem ratio confirmet: utrumque si quis habet, verissimis laudibus ornatur, eò magis si is est, cui tertium etiam illud contigerit, ut fortitæ commodis abundet: nam qui virtutem non ut primum bonū, sed ut alterius boni causam querit, ut divitiarum, ut honorum: ei virtus, quæ perfectæ nō est, quia queritur ad aliud, perfectam laudem afferre non potest. Perfecta verò virtus est, quæ se ipsa contenta nihil appetit, quod extrā sit. Hæc si quis est qui sequatur, qui unam diligat, qui ipsam propter ipsam, non propter aliud expetendam ducat: hic est, quem dii præter ceteros diligere putantur, cui quidem eam mentem dederint, ut præter ceteros saperet. Tua hæc est, Isabella præstantissima, tua inquam hæc maximè laus est: cum enim tibi aut ad opes, aut ad dignitatem nihil ferè possit

accedere: quarum rerū cupiditate adducti, magnarum artū in studio pleriq, vigilarunt: ipsa, nihil huiusmodi spectans, virtutis amore capta, cuius pulchritudinem animo cerneret, effecisti, studio tu quidem, sed ingenio magis, ut, cum esses omnium nobilissima, omniumq, pulcherrima, (quorum alterū maiorum tuorū, maximēq, viri tui, Principis omni laude cumulati, magnis rebus testata virtus, alterum benignissima tibi natura dedit) eadem effici, et habearis omnium doctissima. hinc illa ad te colendam singularis omnium propēsis, hinc multorum poëtarum, quibus gratissima Regum bella magni operis argumentum suppeditare poterant, ad te canendam traducta ingenia: hinc Capicius ille tuus, tuarum laudum laudatissimus praco, qui te admiratur unam, qui observat, qui cum de te multa, & vera pradicavit, ita concludit, unam habere, qua optabilia sint, omnia. Itaque me quidem eodem studio inflammanis, nihil unquam ut ardentius optarim, quā ex tuis unus esse. quod quō facilius impetrarem, feci, ipso permittente, atq, etiā iubente Capicio, ut eius libros, de principiis rerum duos, de Vato maximo tres, mea in te summa observantia testes emitterē. diuinū carmen est, multis luminibus ingenij, multa arte distinctum. equidem nihil legi in hoc genere perfectius, ut ne Lucretius quidem pluri apud me sit, quo cum antea propter sermonis elegantiam delectarer, viderēq,

mul-

multum, coepit mihi iam minus esse familiaris, postea quam Capicium legi. Hoc opus, & quia scriptum est à cui studiosissimo, & quia versibus te dignis, id est, luculentissimis, non dubito, quin à me missum auidè accipias, sic inquam, ut de isto me munere ames plurimum.

AD TORQUATVM BEM-
bum Petri filium.

IN VIRGILIUM.

QVOD ego de pœtica facultate sentio, idem tibi, Torquate Bembe, qui res praeclaras ingenio studioq; consecutus es, benè iam esse cognitum ac persuasum facile puto, nō esse iam inter ea, quae minimi ducuntur, non vulgare, non leuem, summum esse quiddam, ac planè diuinum, quiq; suas ad eam cogitationes conferant, etiam si, quod volunt, non assequantur, probandos tamen esse, quia scilicet ad maxima contendant: qui verò in ea ita versentur, ut excellant: colendos nobis esse vehementer, omninoq; omnium laudum genere cohonestandos. Ac miror equidem fuisse, hodieq; esse nonnullos, qui rem hanc pulcherrimā, ac deorū nobis munere concessam, parui pendant, atq; etiam, si dīs placet, in sermonibus vituperent. Quid, inquiunt, est pœtica? fabulas continet: fabulis autem quid inanius? Ridicule, qui ex ipsorum ingenijs caterorum ingenia metiantur, quaq; ipsis obscura sunt, ea reliqua vi-

dere non putent . Ego contrà ita soleo disputare,
 (utinam Torquate te presente, ac tui similibus,
 nihil enim tam optandum, quàm habere iudicem
 in controuersis, qui causam, qua de agitur, quæq;
 propter aliquam difficultatem in dubium vocatur,
 optimè calleat) sed ego contrà, cùm in hos incidi,
 ita soleo disputare: Estne aliquid hominum generi
 utilius, aut omninò philosophia præstantius? ne-
 gare coguntur. si negent, eos ratio refellet, & veri-
 tas ipsa: qua cùm pugnat, facile vincit: vna enim
 est philosophia, quæ vitia nostris ex animis euellat,
 vna, quæ inserat virtutes, humana omnia multis
 obstructa difficultatibus aperis: diuina, non illa
 quidem prorsus, sed magna tamen ex parte pate-
 facit. atq; hanc, qua tantas res præstat, siue artem,
 siue scientiam, ne communis esset omnibus, vulgiq;
 tractatione, impuriq; mentibus contaminata sor-
 desceret, obscuris fabularum innolucris, quasi al-
 quid sacrosactum, velauit & custodiuit antiqui-
 tas. Fabulas porrò ipsas non eo, quo vulgus uteba-
 tur, communi, & soluto, sed exquisito, & numeri
 abstricto orationis genere prisca illi summa homi-
 nes sapientia præditi, prodiderunt. Placebat hoc
 illis, primum ut rei dignitatem, si posset, & quate-
 nus posset verborum augeret elegantia: lectus enim
 admodumq; puris è vocibus efficitur versus, nihil
 hauritur de face: deinde quia cùm philosophiam
 tractarent, maiore nescio qua suauitate ex illo co-
 sentu,

entem, quem numerosa vocum in versibus composi-
tio gignit, aures animosq; perfundi pulchrum pa-
rabant. quæ cum ita sint, neque fabulas, quæ philo-
sophiam continent, neque versus, quibus fabule
ipsæ continentur, iurè quisquam reprehenderit.
His ego ad coarguendam istorum inscitiam, alijsq;
præterea vtor argumentis. Addo exempla, eaque
Italorum, & eorum hominū, qui nostra patrūmq;
memoria floruerunt. Pontanos, SannaZarios, Fra-
castorios (omitto alios, sunt enim multi) nōne mu-
sarum in primis consuetudo delectauit? propius
accedo. Pater tuus, Torquate, Petrus Bembus,
quem orbis terrarum cæcat, nec iniuria: vix enim,
quantus ei vitæ cursus fuit, in virtute totus: is cum
alias coluit philosophia partes, tum verò poeticam
artem amauit amore quodam ardentissimo, eiusq;
studium à prima pueritia complexus, nunquam ne
in extrema quidē senectute dimisit. Scripsit autem
versus in omni ætate multos, & scripsit omnium
elegantissimè, sic, ut ei Apollo dictasse videatur.
Itaq; rectè fecit, optimosq; sanè cōsilio pater meus,
qui latinorum poetarū principem Virgilium eius
nomini, quem optimum poetam nouerat, inscriptū
emisit. Rectè item ego, qui, patris mei exemplum
secutus, tibi, & tanti viri filio, multis virtutibus
ornato, & facultatis poetica studiosissimo ac peri-
tissimo, eundem poetam quasi munus Bembæ fa-
milia debitum, dicauerim: nam quemadmodum

parentes nostri alter alterum tum sermonibus, tum scriptis ornat; ut, quantum inter se amarent, equi & iniqui cognoscerent: idem ego cupio, & conabor, quantum in me erit (an præstare possim, nescio, sed conabor certè) ut ex meis scriptis nostram amicitiam, meamque in te summam obseruantiam etiã ipsa posteritas intelligat: non enim, cum hanc meam multis abhinc annis ad te amandum & colendum voluntatem contuli, id solum spectavi, ut quasi hereditatè adirem amicitia paternæ, tamen si hoc ipsum quoque me mouit, sicuti monere debuit, sanè plurimum, sed tua quadam propria secutus sum, tuos inquam mores, tua studia, tuas virtutes vidi primum: deinde ex iudicio fluxit amor: & quò mea sponte propendebam, ratio impulit. noui te adolescentem, noui iuuenem, & Patani & Venetijs sanctissimè viuentem, & præclara illa cum doctissimis viris philosophia studia tractantem. in quibus cum iam, tuo quidem aliquid, aliorum autem iudicio multum profecisses: Romam te, in eam urbem contulisti, quam pater tuus theatrum per annos multos habuit suarum virtutum celeberrimum, ibi nunc tu quoque spectaris, & probaris: ibi plausum fers à benè intelligentibus, benèq; sentientibus viris: ibi denique vera illa Petri Bembi cernitur, & agnoscitur in te filio nò minus animi quàm corporis, effigies: & ut principia se dant, futurum omnes existimant, ut summi

tibi

tibi in Ecclesia Petri honores, ac praefecturae deferantur: deberi quidem iam nemo est, qui non intelligat. Quare lator equidem, ac fruor iam nunc pro meo erga te studio, quasi praesentibus honoribus tuis, & percipio gaudia, quanta potest animus meus capere maxima, tua futura dignitas. Perge modo, ut coepisti, in tuis perennibus studiis, & animum tuum pulcherrimis, & quae dignis cogitationibus exerce. Vides eam viam, qua pater tuus iussit, exstant vestigia, istac cunctibus rectissimus est ad gloriam cursus, offensio nulla, nullus error. quod fecisti, laudamus: sunt enim magni, verèq; laudandi processus in virtute tua. quod reliquum est, quia te summum illud ad decus, quod excellentibus ingenijs propositum est, tanquam ad metam pervenire cupimus: & quod cupimus, id in te ipsum positum videmus: fauimus animis, prosequimur studiis, vocibus cohortamur. Atque ego quidem huiusce animi mei non obscurum, ut opinor, argumentum, hunc librum, qui me tacente apud omnes gentes loquetur, tibi inscriptum, ad te mitto. Volo aeternum exstare monumentum, unde homines, quid de te senserim, quid iudicauerim, intelligant. Volo, habeas ipse munus à me, unde, quid tua causa velim, conijcias: & maiora, cum ornandi tui maior aliqua facultas existeret, officia, studiaque expectes. Veneris, M. D. LV.

AD PAVLVM RHAMNVS-

sum Ioannis Baptista filium.

IN CAESARIS, COM-

mentarios.

QVI magistrum vita dixit esse historiam, ne ille, Paule Rhamnusi, & dixisse verè, & praeclarè sensisse mihi videri solet: facile enim vnus homo, quid multis hominibus euenerit, cùm intelligit, eruditur, utq; ipse sibi normam componit actionum suarum, utq; totius inter omnes errores, omniq; pericula ad veritatem, ac salutem dirigenda. nec aliud est nostra prudentia, quàm euentorum obseruatio, rerumq; praesentium ac futurarum ex praeteritis tanquam ex fonte scientia derivata. quod ex vniuerso litterarũ genere vel sola, vel certè maxime praestat historia, praesertim si quis eã ita tractet, ut, euentũ dum notat, animum referat ad causas, in easq; attentè inspiciat, & rationem quærat, cur hoc factum illud ommissum, cur ex illo calamitates, ex hoc optata contigerint. Atq; hoc primum est de historię fructu. sequitur dignitas. Res gestæ narrantur inter summos Reges, potētissimas ciuitates, bellicosissimas nationes. Causæ porro bellorũ sunt, quæ sunt humanarum rerum maxima, imperium, salus, gloria: quæ ponuntur in armis omnia, & à consilio ducum, à virtute militum, ab ipsa fortuna pendent. Neq; verò dignitatem quidem ha-

bet ac

bet ac fructum, voluptatem autem historia desiderat: nam, si voluptas est, quam magnarum variarumq; rerū adfectus animis nostris infundit: nulla pulchrior species, nulla gratior, nulla prorsus historia iucundior. Vides, ut in tabula picta, aduersa ducum excellentium stratagemata, artes, insidias, spem potiundi, metum amittendi, casos exercitus, vrbes captas, imperia deleta, fortuna commutata, cadere insulantem, victum exsurgere: eodem penè momento latitiam pelli mœrore succedente, mœroremq; latitia. Hac dum legimus, haerit animus voluptatem incredibilem, aliturg, pabulo suauissimo, nec satiatur, donec ad exitū peruenierit. Cyrus ille, Persarum Rex, qui Orientem subegit, Pyrrhus Epirota, castrametandi laude prater ceteros insignis, & duo illi, barbarorum omnium clarissimi, Alexander Macedo, & Hannibal, praterea de Grecis Themistocles, Agesilaus, Epaminondas, quo modo, cum eorum facta commemorantur, animos nostros afficiunt? expectatione suspendunt, pascunt gaudio, metu macerant. Verum hac maximè Romana patent in historia, haec vel diuturnitate, ac magnitudine bellorum, vel varietate fortuna vberissimam exemplorū in omni genere copiam suppeditat. Romana porro viri prestantes multi cum litterarū monumētis tradiderint, quorum ingenijs, qua cuiq; merces gloria, p cuiusq; facultate debebatur, ea posteritatis iudicio persolu-

ta: eminet inter omnes, mea sententia, (nec verò
 secus antiquitas sensit) primūque sibi dignitatis
 gradum C. Caesar iure vendicat: nam & vixit qua
 plurimum atate Roma floruit eloquentia, & co-
 luit ipse eloquentiam prater ceteros: rebus verò
 gerendis non interfuit modò, verum etiā prafuit:
 quo factum ut usum quoque, qui valet in scriben-
 da historia multum, cum doctrina coniunxerit,
 exstant bono quodam litterarum fato praelari il-
 lius de bellis ipso duce gestis Commentarij, qui se
 non solum omnibus omnium historijs aquare, ve-
 rum, ut omnes faterentur, anteferre etiam viden-
 tur. Breuitatem scis in oratione magnam esse lau-
 dem, cum eo tamen, si vitetur obscuritas: facile
 enim, dum illam sequimur, in hanc incidimus;
 quod in Thucydide vitium Cicero notauit, cum
 esset alioqui scriptor egregius. At verò C. Caesar,
 cum breuitatem maxime omnium admauerit, ita
 tamen pressus est, ut eodem nihil fieri possit illu-
 strius. Proprie loquitur, et significanter: ornamen-
 torum tantum habet, quantum in exponenda re
 decet: nam elaboratam studiosius orationem, ni-
 miūq; excultam elegantiā prudentium aures non
 modo in Commentarijs, verum in historia quoque
 respiciunt. Hic tibi est, Rhamnus optime, mihiq;
 multis nominibus carissime, in manibus habendum,
 tractandus assidue, obseruandus, ediscendus, ut eū
 penitus, si fieri potest, aut certe quantum potest,
 imita-

imitatione exprimas: nam, cum tibi *Veneta Respublica* bellum illud memorabile, omniumque difficillimum, quod *Henrico Dandulo Duce* aduersus *Byzantios* gestum est, latina oratione tradiderit explicandum, magnisque etiam tuam industriam praemijs honestandam decreto publico censuerit: debes emitti vebementer, ac omnes ingenij tui necruos contendere, ne quis te tanto imparem oneri fuisse unquam putet. Atque ego quidem, qui te fero in oculis, qui tua gloria faveo, cum in ipsam rem intueor, grauem sane, admodumque difficilem, paululum commoueor: rursus, cum ad ingenium tuum, ad industriam, ad illos animi tui praclaros ad laudem impetus mentis et cogitationem refero, facile confirmor, et huiusce tibi commissi muneris eum, quem cupio, id est, plane gloriosum exitum exspecto. Verum, ne sint in te ipso, quae sunt, et sit hac, quae tibi ineunda via est, quantumvis lubrica, incerta, impedita: an tu potes labi, potes errare, potes usquam offendere, ducem secutus patrem tuum, Ioannem Baptistam Rhamnusium, spectata sapientia virum, consiliorum omnium summum *X. virum Collegij* participem, cuius elucet in urbe nostra virtutes eximia, nomen autem, aeternis consignatum atque impressum ingenij monumentis, per orbem terrarum fama dissipauit. Is te sua doctrina instruet, consilio monebit, prudentia reget. at quo studio? quo scilicet pater filium, et quo talis pater talem filium debet. nec sane video, quem dece-

deceret magis, aut in quem hac aptius, quàm in te,
 puincia conemiret: nam, cum eas res, quæ tibi sunt
 latinis litteris tractanda, magna ex parte liber, ut
 audio, contineat Gallica scriptus vetere lingua, tū
 ipsa perobscuro, tum multis præterea diuersarum
 linguarum vocabulis permixta, atque confusa: eum
 porro librum pater tuus & vnicum habeat, & v-
 nus ipse (de nostris quidem hominibus) optimè om-
 niū intelligat: sapientissimè, ut in omni re semper,
 ita proximis mensibus decretum à X. viris est, ut
 hæc tibi potissimum Veneta pars historia mada-
 retur, cuius haurire scientiam non aliunde, quàm
 ex tuis adibus, licebat. Ego quidem, etsi intelligo,
 qui sis, quàm te delectet verus honor, quam tua
 sponte incumbas ad decus, tamen hortor te, sensus
 huc omnes tuos, cogitationesq; cōvertas, excites ipse
 te, consideres etiam atq; etiam, quid susceperis, à
 quibus commissum, quæ tua ætate, quæ omnium ex-
 spectatione. Venetam scribis historiam, nec uni-
 uersam, sed quod in ea maximè putatur excellere:
 scribis Principium Reip. decreto: scribis adolescēs,
 quæ ætate magnas res aggressos vel insignis admo-
 dum manet gloria, vel temeritatis nota sempitær-
 na. Quibus ex rebus, et quod ante studiorum tuo-
 rum præstantes fructus edidisti, & quod patrii tui
 virtus tua virtus putatur, nec tibi sunt petenda
 extrinsecus quæ domi tuæ nascuntur: orta est inter
 homines opinio, historiam te nobis daturum egre-
 giam,

glam, in qua Veneta urbis ita narres praclara fa-
 cinora, ut aliena cum laude tui nominis immorta-
 litatem coniungas. quod ita futurum, mihi persua-
 sum est, si te ad legendos assidue Caesaris Commen-
 tarios contuleris, eorum ad imitationem, & quasi
 imaginem totū effinxeris: hoc enim in genere nihil
 habent perfectius latina littera, & eos, quō tibi es-
 sent tui iuris quodammodō facti cariores aliquan-
 tō, cū hoc tempore nostris ex adubis haud paulō,
 quam antea, emendatiores exirent, volui in tuō
 nomine apparere, multis in hanc mentem causis,
 quāq; minimē vulgaribus adductus: nam, ut omittā,
 quod historiam scribenti nihil aptius, nihil omninō
 his Commentarijs utilius quisquam dixerit: val-
 de me commouit multorum annorū, ac penē secu-
 lorum in fouendis optimarum artium studijs pra-
 clara tua gentis consuetudo. ac volo mihi, quod at-
 tinet ad illa vetustiora, silentium imponere: venio
 ad ea, quae propius ad aetatem nostram accedunt.
 Ano tuo, cuius tu nomen, & unā cum nomine vir-
 tutem refers, quis in omni vita virtutem aequauit,
 ardentius? qui cū in litteris usquequaque excel-
 luerit, tum verō iuris ciuilis cognitionem egregiē
 consecutus est, cuiusq; rei testes habuit amplissimas
 Veneti Imperij ciuitates, in quibus tum ciuiliū,
 tum capitalium rerum iudicijs, magnā pariter &
 integritatis, & doctrina laude, praesuit. Mitto
 Hieronymum patrum, medicina ac philosophia
 studijs

*studijs præstantem, qui cum in Syriam eo consilio
 esset profectus, ut Arabicis litteris imbueretur,
 paucis annis tantum profecit, ut pleròq; Auicenna
 libros in latinā linguam egregiè conuerteris. Alios
 quoq; possum de tuis maioribus hac laude præstan-
 tes minimè paucos inuenire, sed parente tuo con-
 tentus vno esse possum, quo semper in hac ciuitate
 non solùm amico, verùm etiā patrono eruditi ho-
 mines vsi sunt, neq; sibi ornamenti, aut præsidij plus
 in eius amicitia atq; auctoritate, quam commodi
 repositum in benignitate senserunt. Accedis illud,
 quod idem pater tuus cum in Gallia Reip. causa
 diu vixerit, eāque provinciam Rege Ludonico
 XII. vniversam ferè peragrauerit, magnam eo-
 rum locorum partem, de quibus mentionem in his
 Commentarijs fieri vides, præsens ipse nouit, eāq;
 tibi in sermone nō secus ac in tabula picta diligen-
 ter, verissimèq; ostendere solitus est. Itaque, cum
 hunc librum ad te statui mittere, illud intellexi,
 magistrum te habere excellentem in hoc rerum ac
 locorū Gallica provincia studio parentem tuum,
 quo sum aliquanto magis in suscepto cōsilio confir-
 matus. tibi verò displicere meum erga te officium
 non existimo. mihi quidem ipsi ob eam causam gra-
 tissimum fuit, ut ex tenui munere beneuolentiam
 in te meam perspiceres: qua cum à parentum no-
 strorum coniunctione, qua nulla maior esse potuit,
 originem duxerit, quotidie tamen augetur studijs
 erga*

erga me tuis, maximè verò causis, unde facile
manat amor virtute ac probitate: quarum altera
tuis in scriptis, altera in moribus elucet.

AD ANTONIVM TRIVL-
tium Cardinalem.

In historiam Sallustij.

CV M omnes me littera, omnisq; libero homine
digna cognitio vehemèter delectat, Antoni Trivul-
ti Cardinalis amplissime: tum verò pascor incredi-
bili voluptate, et afficior maiorem quendam in mor-
dum sensibus intimis, dum historiã tracto: quid e-
nim potest esse incundius? Rerum interitus obliuio
est. At ea reuiviscunt historia, cùm in nostram me-
moriã renocantur: quãq; multorum annorũ spa-
tio, multis abhinc saculis gesta sunt, ea nos exigua
volumine comprehensa, et tanquã in conspectu no-
stro posita, cognoscimus. Si sermonibus delectamur,
resonat in scriptis hominum vox eloquentissimorũ,
nihil temerè, nihil incompositè narrantium, omnia
graniter suo quidq; ordine & loco. si consuetudine
clarorum virorum, versamur vetera legentes, cùm
Regibus, cum Principibus viris, magnis in bello
ducibus, sapientissimis Rerũp. rectoribus: ora ipsa
mehercule, lineamenta, & formam non tam corpori
quàm animi eorũ, quos nunquã vidimus, vide-
mur tamen quasi presentes intueri. Quod si rectè
instituenda vita ratione ac doctrinã sequimur, vñ
maxi-

inrxième rerum queritur prudentia. vsus est, vel
 cum experimur ipsi, vel cum, experientibus alijs,
 quid euenerit, obseruamus. nobis ipsis, experiri
 multa si velimus, facile non licet. labore opus est, ac
 tempore, & fortuna tentanda, nec tentatur inter-
 dum sine periculo. commodius ergo ac tutius euen-
 tis aliorum examinandis, prudentia comparatur,
 id autem profectò vides, Antoni doctissime ac sa-
 pientissime, proprium esse historia bonum, in qua
 patent fortuna vicissitudines, regnorum mutatio-
 nes, hominum siue vitia, siue virtutes: ex quibus
 qua vitanda nobis sint, qua expetenda, nullo nostro
 periculo, nullo labore, sedentes in otio docemur. At-
 que hoc in genere Polybius inter Græcos, de nostro
 maximè is, cuius nunc libros tibi inscriptos emitto,
 Sallustius excellit: euenta enim ita narrat, ut cau-
 sas simul aperiat. ex quo oritur illa omnium pul-
 cherrima scientia, vt, malorum & calamitatum o-
 rigine perspecta, nihil agamus, nisi quod ratio pre-
 scribit, omniq; nostra consilia, omnes actiones ve-
 terum exemplorum regula metiamur. Qua cum
 sit omnium, qui annales antiquorum enoluunt, com-
 munitas vtilitas: alia quadam tua conditio est, ha-
 ber enim historiam in familia tua, neq; tibi, si quid
 inuenire vis egregium, & imitatione dignum, con-
 fugere ad libros necesse est, neque longius euagari,
 & quasi peregrinari animo ac mente, more mul-
 torum, domi petas, lises, omnium virtutum ex-
empla

empla. persequere maiores tuos, cogitando, quæ fuerint eorum in pace iustitia, & bello virtus, in omni fortuna moderatio, si attendes, nihil ad gloriam domesticam requires. iustus Aristides, prudens Themistocles, fortis Epaminondas: de Romanis multum, multis ceterisque virtutibus insignes. horum alij facta dum legunt, bonas artes eorum vita discunt, & ad easdem res, eademque studia laudis cupiditate rapiuntur. At tu refer animum ad tuos maiores. eminere videbis instructum egregijs artibus Ioannem illum Iacobum Triutium magni animi, summi consilij virum, scientia rei militaris aetate sua facile principem: præterea iustum, liberalem, abstinentem planè præter decus & gloriam, nihil in vita cogitantem. nam de laudibus Hieronymi parentis tui, quia tecum quasi loquor, ne servire tuis auribus videar, nolo multus esse: tantum dicam, quàm diu vixerit, Gallicam rem in bello floruisse, postea quàm hostiùm multitudine oppressus, fortiter pugnans in acie perierit, concidisset tantum in vno viro momenti fuit ac roboris. Age, sint hæc, ut ita dicam, in campestri quadam luce posita. quid in urbe Roma, id est, in omnium gentiùm celeberrimo theatro, nonne spectata, probataque vehementer est trium tue gentis Cardinalis doctrina, religio, sapientia? ut Triultiorum nomine multorum vocibus in multas partes dissipato, non ipsa tantum Roma, sed omnis planè Italia, omnis,

ubi colitur humanitas, Europa personaret. omittit
 alios: sunt enim multi, nec tu quengquam ignoras:
 non enim sunt ex imaginibus, aut ex illa colorum
 inani specie maiores tui cognoscendi, quarenda ti-
 bi facies tuorum non est, clari sunt ex rectè factis,
 virtute distinguuntur, cum alius in alia in omnibus
 simul omnes enituerint. Qua tu quoniam à pri-
 mis annis ad hanc aetatem non modò cogitasti, ve-
 rum etiam vita ac moribus expressisti, propterea
 te Episcopatu Tolonensi iam antea insignitum,
 legationibus honestatum, primum Perusina et A-
 uenionensi, in quibus miram iustitia laudem tulisti,
 deinde ad Regem Gallia, & ad Venetam Remp.
 ubi prudentiam, ubi gratitatem incredibilem pre-
 stitisti, proximis diebus Cardinalem creauit Pau-
 lus IIII. Pontifex omnium optimus, omniumq; ma-
 ximus, iudicio praeclitus accerrimo in asstimandis
 hominum ingenijs ac moribus, itaque animatus, ut
 quae cuiusq; meritis praemia debentur, ea libentissi-
 mè ac liberalissimè persoluat. in quo nemo est, qui
 tuam animi singularem aequitatem, ac moderatio-
 nem vehemèter non admiretur ac laudet, qui sum-
 ma nunciū dignitatis, cum est ad te multis prae-
 sentiis allatus, ita acceperis, ut nemo te commotum,
 nemo ne leuiter quidem affectum ex vultu, aut o-
 ratione, aut vlllo corporis gestu potuerit intelligen-
 re. ita patuit quod ab insipientibus ambigi ac dispu-
 tari quandoq; solet, à bonis viris virtutem magis
 ipsam

ipsam diligere, quam virtutis insignia, honorem esse
 premium rectè agendi, finem nō esse. magnos illos
 ac praestantes esse homines, qui laudabiliter ita vi-
 vant quasi laudem percipiant, ita laudem aut di-
 gnitatem excipiant, quasi nihil minus antea cogi-
 tauerint, quod in te et animaduersum est maximè
 & observatur quotidie magis: colere enim te qui-
 dem studiosius quā antea, omnes videntur: ipse au-
 tem qui antea fueras, idem omnibus es, nemo exclu-
 ditur sermone tuo, nemo congressu, tui omnibus co-
 piam facis, eandem omnibus humanitatem ostēdis.
 Sequitur insolentia fortunam, comes est rerum
 secundarum arrogantia: tu mansuetudinem amas:
 tu continentiam, tu benignitatem perpetuò reti-
 nes. iure ergo hoc etiam nomine Cardinalis es: in-
 re habes hanc, quo tui te pro Petri Ecclesia su-
 scepi labores extulerunt, maximi sacerdotis di-
 gnitatem. & nunc tu quidem comitatu stipatus
 honestissimo familiarium tuorum, multò tamen
 insignior atque ornatior cohorte tuarum virtu-
 tum, qua tibi comites ubique sunt, Romam redi-
 bis expectatus, expetitusque, columnen futurus
 Christianae Republicae, splendor sacri Collegii, or-
 namentum familiae tuae. I, decus Italiae, amor ac
 delicia bonorum omnium, diis bene iuvantibus,
 ad eam urbem, quae sola peregrinam virtutem
 excipit, sola ornat honoribus, sola dominam facit
 rerum omnium humanarum. nos autem quibus

tuam iustitiam, tuam benignitatem ostenderas;
 lati tua dignitate, mæsti discessu, te prosequimur
 abeuntem optimis omnibus: fauemus animis, pre-
 camur linguis: vota prorsus eadem, quæ pro par-
 tibus ac liberis nostris pro tua salute, suscipimus.
 Atque ego in hac omnium eximia latitia pariter
 et molestia, præcipuo, quodam dolore dinellor, quia
 fato nescio quo meo contigerit, ut, quàm diu Ve-
 netis fuisti, ego semper afflictus importuno morbo
 iacuerim, quo etiam nunc langueo, & ad morbum
 accedit agritudo, quoniam quidem, alijs ad te ad-
 euntibus, de quæ ista dignitate gratulantibus, ipse
 excludor unus, nec possum mea summa erga te ob-
 seruantia præsentis officio satisfacere. hac tamen spe
 sustentor, quod humanitas ac sapientia tua facile
 fortunam à crimine seiunget. consilio aliquid pec-
 catur, accuses, iure feceris. cu'pam autem in ijs re-
 bus, quæ non à voluntate nostra pendent, sapiens
 nemo unquam dixit esse. Quare nec tu mihi, quia
 non valeo, vitio dandum putabis, & hoc ipsum;
 quia, me non valere, non tam corporis quam officij
 causa doleo, laudi etiam fortasse tribues. equidem
 habeo non voluntatis modò testem, verum etiam
 studij ac beneuolentiæ auctorem in te mea, hominem
 honoratum, & cum omni virtute excellentem, tū
 verò omnium, quos ego in vita viderim, humanis-
 simum, qui te amat egregiè, facitque plurimi,
 tuasque laudes utraque manu ad astra sæpè tol-
 lit

It. verum ego non id solum specto, mea ut uni tibi pateat observantia, illustrabo eam, si potero, meis aliquando scriptis, & patefaciam omnibus gentibus. Interim, ut hac tibi nostra ex aliquo signo voluntas illucescat, præclaram ego tuo cum nomine Sallustij historiam (cui tu si locum dabis inter eos libros, qui ab oculis tuis abesse non solent, vigebit apud te nostri memoria) quoties eam videbis, toties animo tibi occurrat: adero tibi sæpè absens, tacitus sæpè tecum loquar, nèque esse de tuis familiaribus unum, de ijs maximè, qui operam tibi assiduam præbent, qui tuo potissimum honori seruiunt, existimabis. quod ut ita sit, vehementer opto, & si assequor, feram in calum istam humanitatem, colam animo, tuebor officijs, & imitabor quantum potero: studio certè, si minus re licebit, tibi ut satisfaciam, elaborabo. Venetijs. M. D. LVII.

AD ALOYSIV M GARZO.
nium, in libros XXIII.

De lingua latina, qui Calepini nomine circumferuntur.

CONSTARE tibi puto Aloysi Garzoni, cum ad res præclaras homo natus sit, quippe qui solus ex omnibus animantibus munere rationis ac mentis excellat, nullam tamen artem eodem tempore & inuentam simul esse, & absolutam. Omnes

Tt 3 hu-

humili tenūque ab initio profecta, paulatim quasi per gradus ascendētes ad id, quod summum videtur esse, peruenierunt. hoc & in litteris accidit, maximeque quibusdam in libris, qui eiusmodi sunt, ut semel atque iterum aucti, locupletari tamen atque ornari deinde possint. quo ex genere bonum fatum CALEPINVS sortitus est, cui quotidie ferè omnes homines de suo largiuntur: certè enim illius **DICTIONARIUM**, quod nunc emitimus, non tam ipsius industria, quam aliorum labore studioque in tantam altitudinem excreuit. unum tamen desidero, quod h, quibus illud propositum fuit, ut in hunc librum quamplurima cogerent, id ipsum quod fecerunt, ut adderent, facere consideratis diligentiusque potuerunt. Quorsum enim in herbarum montiumque nominibus colligendis diligentes sumus? verba autem latina lingua illustra maxime ac significantia, qua nescire nemo vult in augendo Calepino negligimus? ergo ipsi hoc potissimum spectauimus, & opinor, tantum praestitimus, quantum qui hoc **DICTIONARIO** cum alijs Dictionarijs conferendo, cognoscet, non dubito, quin de hac opera nobis & faueat, & benè precetur: non enim libet hic commemorare, qua quibus in verbis sint à nobis addita: nam sexcenta sunt, neque sumpta ex apertis aliorum librorum indicibus, sed ex ijs Latina lingua fontibus, ad quos peruenire

cui

tuis non licet: utrum autem ipsi peruenierimus,
 res ipsa indicet. In eo etiam ab aliorum instituta
 discrepamus, quod alii tantum, ut addant que
 uilia putant, elaborant: nos etiam que non utilia
 sunt, & discendi cupidis contraria, que scilicet Ca-
 lepinus ipse non rectè percepit, hac inquam dedi-
 mus operam, ut de libro tanquam de tritico lo-
 lum, eximeremus. Addidimus, mutauimus, su-
 stulimus, prout res postulauit. Dictiones certè
 Græcas ex multiplici lectione deprauatas, ut est
 ferè nisi diligenter caueas, corruptrix librorum
 Typographia, tam multa correximus, ut quod fa-
 bulosum est, nos dicere isopixos possimus, Augea
 stabulum à nobis esse repurgatum. Nostrum et-
 iam in hoc opere proprium illud putamus, quod
 cum alii in addendo supra modum curiosi fuerint,
 ut liber excresceret: nos contrà, ne quid præter rem
 adderemus, superstitiosi fuimus. nec minus in ex-
 secando diligentes, ut in dictionibus Græcis, Lati-
 narum ordini insertis, vel potius intrasis, multas
 quasi de alieno loco migrare coëgimus. Exempli
 gratia inter Latinas dictiones quem locum habere
 potuit catabathynus, aut hoxædocus, aut pseudo-
 nymus, & huiusmodi, quæ à Latinis scriptoribus
 latine pro exemplo adducta minimè reperiatur, quæ
 propemodum innumerabilia sustulimus, eodem in-
 rasquo Latina uocabula de Græco Dictionario to-
 leremus. Et quoniam hoc Volumen ob variam

infinitamque doctrinam multorum per manus
circumfertur, facile futurum putavi, ut, si tibi à me
inscriptum exiret, significationem multis daret as
moris erga te mei: nam, ut omittam merita in me
tua, qua nulla vnquam delebit obliuio, tui me sua
ratates ingenij, tua incredibilis humanitas, singu
laris probitas, eximia ad colendam virtutem ani
mi propensio ad amandum alliciunt. nō enim ideo
tibi carus es, quia sis *Veneta Reip.* omnium am
plissima à secretis, aut quia nunc una cū viro cla
rissimo, omnibusque virtutibus ornatissimo *Mi
chaele Suriano Legato* particeps & minister con
siliorum omnium ad *Philippum Hispania Regem*
sis profectus, sed quia talem te praestas, ut & hoc
tibi admodum ampla atque honorifica munera in
re deferantur, & egregijs animi tui bonis maiora
quoque debeantur. Sic igitur hic liber & tibi, &
reliquis argumentum beneuolentiae meae, testimo
nium iudicij, grati verò animi non omnino quale
velim, sed quale possum hoc tempore, munimen
tum. Tu autem istam praclaram in nos volunta
tem conserva, & quo instituisti cursu, per directā
maximēque expetitā ac certā litterarum viā
ad gloriā contende. quod ego quidem, qui tuos
sensus, tuos ad laudem impetus optimē teneo, ita
opto, ut sperem, ita spero, ut futurum mihi persua
deam. idque etiam relequis predicare non desino.
Venetjs. M.D.LIX.

AD

AD MICHAELEM GHIS-
lerium Cardinalem.

*In librum de locutione Dei, Aca-
demia Veneta nomine.*

RERUM humanarum exitus, quàm varia
sint hominum consilia, declarant. Quòd si quis be-
nè cogitat, sequitur, ut idem laudabiliter agat.
Rectè autem agentem nihil unquam frustrabitur,
nihil fallet. Decet igitur nos optima spe niti, admo-
dumque firma, quibus in condenda atq; instituenda
Academia nostra, nihil prater Dei gloriam, &
communem hominum utilitatem, propositum fuit.
Neq; verò actiones nostræ, ut speramus, eiusmodi
erunt, ut hanc ad optimas res animorum nostrorū
incredibilem propensionem ambiguè aliquis inter-
pretari, aut in dubium reuocare possit. apparatur
quotidie summa cura, & edentur à nobis diuina
doctrina referti, qui pietatem ac Religionem com-
plectantur, illustres libri. & interim quasi speci-
men quoddam, aut pignus nostræ voluntatis egre-
gia quedam de locutione DEI ab excellenti viro
conscripta pijs mentibus, ac sacrarum litterarum,
id est, veræ gloriæ, studiosis communicanda censu-
imus, quæ duabus maximè de causis, præstantissi-
me vir, tuo nomine decuit esse inscripta: primum,
quòd suscepto Academia nostra patrocinio, nihil
pretermittis, quod ad eā ornandam, augendamq;

Ti s. periti.

pertinent : & nos quæ à te officia proficiuntur,
 quibus animis, quam libentibus, quam gratis exci-
 piamus, aliquo item officio tum ipsi tibi, tum cate-
 ris omnibus indicatum, maximeque perspicuum,
 esse cupimus : deinde, quæ de Deo loquuntur, ad
 quem potius mitti æquum fuit, quàm ad eum, qui
 diuina studia in omni sua vita cursu cunctis & o-
 pibus & honoribus anteposuit? qui cum vniuersam
 de Deo diuinisque rebus doctrinam accuratissimè
 quæsiuit, tum verò cum ipsa doctrina vitæ ratio-
 nem coniunxit, & ut omnes rectam salutaremque
 viam tenerent, aut qui diuenterant, in eam reuo-
 carentur studio, consilio, monitis, auctoritate con-
 tendit. nihil obscurè fama loquitur de tuis virtu-
 tibus, nihil de te aut exiguum, aut dubium affer-
 tur. patent multis ac certissimis argumētis eximia
 tua in Christi ecclesiam merita. colunt te omnes ob
 doctrinam, imitantur multi ob integritatem, amāt
 ob humanitatem, maximeque ob rectam ac simpli-
 cem naturam ab omni fūco, omniq; fastu longissimè
 remotam. præconem verò tuarum laudum omni-
 bus horis audimus eum, qui summa ipse laude di-
 gnus est, Federicum Baduarium auctorem & cō-
 ditorem te duce Academia nostra, cui quidem vi-
 ro tum vitæ probitas, tum ex assiduo studio doctri-
 na, & ex diuturno rerum vñ prudentia fidem atq;
 auctoritatem in omni sermone conciliat. Ipso igitur
 non modò approbante, verùm etiam hortante præ-
 clarum

clarum de Deo libellum grauem sententijs, illustrum verbis, ad te misit, tuoque dicatum nomini cum omnibus gentibus Academia nostra communicat: qua cum se tibi suo primum iudicio commota, tuis deinde meritis impulsam, penitus addixerit, eandem observantiam in omni vita praestabit, & ut eam futura quoque gentes intelligant, ipso, ad quem omnia referimus, summo Deo opem ferente, aliquo merito consequemur. Tu interim, quando iam hoc tribuisti humanitati tuae, ut nos susciperes, tribue idem constantia, ut susceptos tuearis ac foveas. ita tamen, si nos tuo praesidio ac studio dignos, id est, nostra ingenia in optimis artibus exercentes, nostrasque voluntates ad unam virtutem dirigentes & audies, & re ipsa cognosces. Venetijs. M.D.LIIX.

AD ANTONIVM CAR-
lonem Allisfarum Principem.

In Sanna Zarij poemata.

VT est praclarum, ornatissime Princeps, in arte poetica excellere: sic ea cognoscere, quibus ad illam laudem perveniat, maximum quiddam, ac difficillimum est: fallitur enim, si quis absoluti poeta partes in eo positas arbitratur, ut cum metiendi carminis rationem optimè perceperit, cum elegantissimarum vocum suppellectilem quasi quandam sibi compararit, addo etiam cum matre-

riem

riem animo comprehensam ordine quodam atque
 artificio distinxerit. hisce rebus tanquam egregie
 munitus ad scribendum se conferat. grauiora sunt,
 quæ requiruntur, & ex abditis plurimarum artiũ
 ac doctrinarum fontibus haurienda: nam, cum eius
 consilium qui hoc ingenere elaborat vel in prin-
 cipio spectare debeat, ut voluptati versusum utilitas
 & sententiarum admiscenda, nihilo minus lectorem
 moneat, quàm oblectet: monita verò illa plerumq;
 necessaria sint, ut in vitijs summam turpitudinem
 inesse, in virtutibus summam gloriam, ostendatur:
 quomodo hoc sine Philosophia cognitione pruden-
 ter ac peritè poterit efficere? Iam, si res exigat, ut
 aut de cæli stellarumq; ratione, aut de regionum,
 terrestrium ac maritimarum situ dicendum sit: cer-
 tè hos locos non potuerit, nisi qui Astrologiam &
 Geographiam attigerit, commodè tractare. Itaq;
 si quis huius facultatis studium eo complexus ani-
 mo est, ut aliquando, qua litteris mandare studue-
 rit, ea se speret, veluti pictorem egregium, omnibus
 artis coloribus illustraturum: is omnium fere disci-
 plinarum scientiam, qua ad benè beatèque viuèn-
 dum pertinet, ne prorsus ignoret, necesse est. Quòd
 si ad assequendum poëta nomen vbertatem illam,
 ingenij à natura datam satis esse putat, atque hac
 una instructus, facile audet canoros illos quidem,
 rerum tamen inanes versus vel domi pāgere, vel in
 prinijs ad populi aures effundere, statim ab intelli-
 genti-

gentibus explodetur, neque solum imprudens, aut parum verecundus, sed etiam planè stultus ac re-merarius habebitur. Quò minus est mirandam, si ut hac arte prastarent, quàm paucissimis contigit, cum in omni praterea liberalium doctrinarum genere plurimi semper floruerint. Sed egregiorum poetarum multo etiam maiore hac nostra tempestate, quàm priscis temporibus, penuriam esse constat, siue quod sæculi felicitas illa fuit, siue quod equidem magis existimo, quia non iisdem, quibus olim, premijs ad virtutem nunc homines excitantur. Eorum autè, quos in hoc genere prastantes cognovimus, sine controuersia primum locum obtinuit vix eximius, & omni laude cumulatus, Iacobus Sannazarus, cuius ingenij monumenta non vetustas, & nò obliuio delebit vlla, ut ex tot Regum triumphis baud paulò clarior, quàm ex vnius hominis doctrina atq; ingenio Parthenope sit futura. Hoc autem Princeps egregie tui muneris ferè totum est, qui cum ad summam generis nobilitatem etiam optimarum disciplinarum scientiam adiunxeris: tamen hac per se nisi accederet, studium de posteris bene merendi, quasi minima iudicās, quacumq; à doctis viris mandata litteris, digna, quæ inter manus versentur, existimas, in apertum ut referantur, maxime perè contendis. Quo nomine ipsi profecto Sannazarij manes tibi nò vulgares gratias habent, cum eos libros, quos ille moriens tua fidei commendarat, perunt.

peruulgādos diligentissimè curas. Qui verò ingō-
nuarum artium studys dediti sunt, ij se tibi tantum
debere profitentur, quāntum persōlui nullo modō
possit itaq; a me, qui eodē in are sum, petere vidē-
tur, vniuersorum causam vt suscipiā tibi, propter
hoc officiū, quid omnes de te & sentiāt, & loquan-
tur, aliqua ratione significem. Ego, licet ipsa te res-
Et factorum conscientia contentum esse, nihil pra-
terea requirere, exploratū habeā: tamen vt eorū
honestissimo desiderio ne desim, do me libenter in-
eam parē, in quam etiā mea sponte propendebam,
& ad ostendendum non eorum modō animum, sed
etiam obseruantiam & pietatē in te meam hac ip-
sa Sannazarij poemata, qua nostris typis edēda cu-
rasti, nomini tuo dicata ad te mitto. Lege hic om-
nia quaecunque ab eo latine scripta nunc exstant.
Primum autem erit diuinum illud, quod ipse de
partu Virginis inscripsit opusculum, dein Christi
lamentatio: mox ecloga quinque, quas tamen decem
scripserat, sed ē Gallia reuersus, has tantum, quas
emisimus, & fragmentum illud, quod post Salices
collocauimus, inuenit, reliquis aut furto surreptis,
aut per incuriā suorum, quibus eas discedens cre-
diderat, amissis sequuntur elegiarum libri tres, &
pigrammatum totidem, qua omnia tuo inscripta
nomini apparebunt, vt eius beneuolentia, quam
Sannazario & viuo, & mortuo prastitisti, hunc
saltem fructum percipias. Venerijs. M. D. xxxv.

PRAE-

PRÆFATIONES,

quas in hac editione
addimus.

AD PIUM IV. MEDICEM

Pont. Max.

In librum Reginaldi Poli
Cardinalis,

DE CONCILIO.

OPTIME consuluit Ecclesia sua Deus,
atque humano generi vniverso, cùm in tan-
tarum omnium perturbatione, & extremam
periculi metu, Vicarium se suum, Pie III,
inter homines constituit, vt omnibus malis pru-
dentia tua mederetur, nòsque à summis difficul-
tatibus, vel impendenti potius exitio ereptos, ad
summam tranquillitatem & optatam antea ma-
gis, quàm speratam felicitatem traduceret. Ita-
que nunc tuis adducti præstantissimis & consi-
lijs & factis, maximè verò tua freti iustitia, quæ
tibi prima & antiquissima virtus est, fuitque in
omni vita boni viri ex omnibus Italia partibus,
atque etiam ex transalpinis gentibus multi ad
Vrbem conflunt: & quia tuas omnes curas ed
spectare vident, non vt angustis paucorum an-
norum terminis tua fructus beneficentia desinta-
tur, sed vt ad posteros quoque perueniat, hic sibi
certant

certam omnium rerum ac fortunarum suarum sedem domiciliumq; constituunt. me quidem Veneritij, domestico patris mei restituenda antiquitatis instituto, & honestè satis, & commodè viuentem, nihilque minus quàm de migratione, cogitantem: quippe cum ab egregijs sapè ciuitatibus atque adeò a superioribus Pontificibus semel et iterum optima inuitatus conditione, nihil tamen unquàm noui consilij cepissem, tui Pontificatus fama Romam facile perduxit: nam, cum ab summo viro Hieronymo Seripando, cui tua sapientia debitum iam pridem eius integritati atq; doctrina, in Cardinali Collegio locum tribuit, litteras accepissem, in quibus erat scriptum, cupere te sacros omnes libros, vel hominum incuria, vel improbitate corruptos, quàm emendatissimos peruulgari, velleg; in eo opera vitæ, & industria mea, spatij ad deliberandum nonnihil sumpsi. statim rescripsi, cum tua voluntas maxime legis vim pro summa tua non modò potestate, verum etiam sapientia obtinere apud omnes debeat: ita me animatum, ita paratum esse, tibi ut in omnibus rebus libenter obsequerer, susciperem quacung; velles, agerem & prestarem quidquid possem. Quo quidem tempore nò mihi aut vlla novorum commodorum, quibus tamen ducuntur multi, est iniecta cupiditas, aut honorum splendor metis oculos prastrinxit: quanquàm hac ipsa cumulatè & expectari à tua liberalitate posse, & omnibus
practa

præclarè agentibus deferri à te solere, intelligebam: sed cum audirẽ eas artes, quarum fructus immortalitas est, longo intervallo te Pontifice coli ceptas esse, suam religioni ac vera pietati dignitatem resisti, cedere virtutibus vicia, rationi amentiam, libidinem pudori, vim aequitati: hæc ego sum secutus hæc omnibus & commodis & honoribus anteposui. Erat præterea mihi non modo laudabile & honestum, sed illustre etiam & gloriosum, vocari à Pio IIII. Pontifice ad eam curam, ut sanctissimarum virorum scriptis, quibus humano generi salutaris doctrina continetur, emendandis edendisque præfem. quo in munere si mihi, non dico magnos labores excipere (quis enim bono viro labor est pro tuenda Ecclesia dignitate, id est, pro communi, salute, recusandus?) sed si vitam ipsam profunderè opus esset, egregiè mecum actum putarem. Atque ego illam sanè incredibilem capio voluptatem, quod oïum præclarum esse nihil constet, quin idem operosum & perdifficile sit, hac tamen in re omnium pulcherrima ac præstantissima, planè omnes difficultates tuarum excellens liberalitas, tum singularis sapientia sustulit. quis unquam tam libenter pecunias collegit, quàm tu libenter effundis, ut exeant optimi libri, alij nondum editi, quorum notitia rectissimam ad fontem veritatis vitam ostendit: atq; sic emendatis, ne qua supersit labu, qua imperitorum animos obiecta falsa do-

*Et rina specie, possit inficere et quo quidem antea ma-
lo nimium grauiter laborauimus: utinam hi re-
medijs, qua parantur, omnino liceat conualesce-
re. quod ita facile consequemur, si modo is, qui op-
timarum & maximarum auctor, perfectiorque re-
rum est, affuerit Deus: nam nos quidem, ut opibus
valeamus, ut acumine mentis excellamus, quam-
tamen infirmi simus ad omnia, nisi prapotentis Dei
ope fulciamur, qui im planè caci, nisi eiusdem lucē
regamur, multorum turpissimus & miserrimus
exitus ostendit. Quis porro affuturam esse Deum
dubitet, si sanctissimam illius doctrinam, quam,
præceptis declaratam plurimis, suo demum ipse
sanguine, suæque mortis exemplo comprobauit, non
verbo tantum profitebimur, sed vna etiam &
moribus exprimemus? Hoc tu scilicet, Pie Pon-
tifax, illo primùm vidisti die, quo te in excessa
istâ Sede, fauente & approbante diuino Spiritu,
omnium Cardinalium sententia collocauit: neque
verò vidisti solum, quod tibi fortasse cum multis
commune esse potuit, sed etiam, in quo propria ti-
bi debeatur laus, accuratè præstitisti: tu enim ip-
se tua temperantia, iustitia, grauitate, constan-
tia, quales esse alios oporteres, exemplum dedisti.
inde manauit statim ad propinquos, & affines
tuos bene viuendi disciplina: quorum omnium in-
credibilis abstinentia, humanitas, pudor ciuita-
tem breui correxit, & confirmauit vniuersam.*

Nun

Nunc in illam curam totus incumbis, ut reliqua
 partes Ecclesia, discordia laborantes, omni à te ra-
 tione fiantur: serpit enim quotidie longius trans-
 alpinum illud malum, à quibusdam primò igno-
 ratum, ab alijs postea neglectum, postremò à non-
 nullis etiam vehementer auctum. sed, ut hoc pla-
 cuit DEO, quo volente, aut saltem permittente,
 geruntur ea, quae, cur ita fiant, causas indagare
 nostrum non est: sic eidem placebit, ut imminu-
 tam Christiana Reipub. dignitatem, tua virtus
 & sapientia in veterem integritatē splendorēq;
 restituas. Instat à te indictum & institutum iam
 generale Concilium, cuius ea ratio, ea vis, & con-
 suetudo semper fuit, ut sanctissimi Spiritus inter-
 nentu dissidentes animos non concordia solum, &
 pace, verum etiam benevolentia studioq; coniun-
 geret. Hoc tu nos, Pie IIII. remedio servabis, ero-
 rantēq; gregem et dissectū varia culpa tanquam
 Pastor optimus ad obedientiam revocabis, contine-
 bisq; in officio, & observantia erga divinas leges tū
 perpetua sanctitate tua, unde hauriunt omnes ex-
 empla omnium virtutum: tum verò ijs etiā edēdis
 in hac urbe libris, quorum lectio malas et exitiosas
 euellit ex animis hominum opiniones, inseris eas,
 quae si coluntur pietate & beneficentia, uberrimos
 & prestantissimos, & planè salutares fructus fe-
 runt. Atque huius quidem tanti, ac tam praeclari
 numeris initium unde sumi aptius potuit, quam

ab eo libro, cuius argumentum et cum ratione tem-
porum, & cum tuis consilijs ac studijs optimè con-
gruit? quid enim tempora, quid status Ecclesia
poscit, quid tu optas, curasue magis, quam concilium,
quod vnicum & certissimum in tam grandi
discrimine, tam propinqua communi peste super-
esse remedium videtur? at in hoc libro, quem tuo
iussu primum emitimus, proxima ostenditur ad
salutem via, spes omnis in confessione culpa, in vi-
ta ac morum emendatione, in summa demum Pon-
tificis auctoritate collocatur. Qua cum per se
maxima sunt, & curandis Christiana Reipublica
vulneribus vtilissima: tum verò ponderis accedit
plurimum ab eximia scriptoris innocentia, do-
ctrina, dignitate: quis enim, quibus animi bonis,
quibus industria, ingenijq; ornamentis abundaue-
rit, qui denique vir, quantusque fuerit Reginal-
dus Polus aut ignorat, aut, si quam modò tanta-
rum laudum partem habet cognitam, non earum
memoria & desiderio vehementer commouetur?
potestne quisquam tam inops à iudicio tam auer-
sus ab humanitate, tam planè ferus esse ac fer-
rox, qui non intimis eum sensibus dilexerit, cuius
non modò in studijs, in moribus, in sermonibus,
sed in ipso planè adpectu omnis probitas, omnis in-
ceret humanitas? De Religione verò, deq; Chri-
stiani hominis officio quid senserit & iudicarit,
non aut in vno alterò ne libro ita ostendit, ut in al-
ijs

his unquam dissenserit: aut ita scripsit, ut aliter
 videretur: aut ita vixit, ut interdum sibi non con-
 staret, sed omnia litteris ab illa prodita sine ulla
 exceptione semper laudarent, hodieque laudant,
 boni & sapientes viri, quorum directæ ad verita-
 tem ipsam, id est, ad unam DEI gloriam senten-
 tia nec obstrictandi studio, aut invidia flectitur,
 nec malevolentia, aut ambitione mutatur. Vite
 verò totius instituta, & excellentem in omni ac-
 tione, omniq; fortuna pietatem (vitam) quam
 facile noverant, tam libenter imitarentur mul-
 ti: Opes, honores, clientelas, Regum maximorum
 gratiam & benevolentiam qui assequuntur, pro-
 ximè ad felicitatem putantur accedere. at ille,
 hac omnia apud Henricum Britannie Regem,
 & in re propinquitatis, & multò etiam magis sua
 virtute cum possideret, vitrò contempsit, ne tur-
 pissimas Regis actiones, & aduersantem Christi
 Vicario sententiam probare, aut etiam adiuua-
 re cogeretur. Patani diu vixit, quanquam erat
 habitu nativæ propè diuino liberalibus tamen
 disciplinis vehementer deditus: & cum eloquen-
 tia atque philosophia pari studio flagrauerit, in
 vitra tamen magis enisuerit, non facile est existi-
 mare. Illud certè constat, qui vel meliora, vel or-
 natiora scriberet, hac hominum memoria existi-
 sisse neminem. (quanquam id ei propositum fuit)
 qd direxis cogitationis omnes atque curas, ut phi-

philosophia scientiam non tam scriptis, quam vita
 ostenderet. Itaque maior atque excelsior Para-
 nius in tenui & humili fortuna fuit, quam cum in
 Regno omnibus copiis, ex ipsius maxime Regis gra-
 tia floureret. Hic, hic nimirum verus est ac pra-
 stantissimus optimorum studiorum fructus, si quis
 à seipso pendeat, si temporum vicissitudines non
 extimescat, si aduersus hominum iniquitates, for-
 tunaq; iniurias ratione & virtute pugnet, quam
 in Polo constantiam & sapientiam fuisse quis ig-
 norat? metuenda erant à Rege potentissimo insi-
 dia, metuenda vis, propterea quod suscepta Ec-
 clesiae causa luculento illo de Pontificis auctorita-
 te libro susceptum simul à se grauissimum eius o-
 dium intelligebat. Deferebatur etiam quotidie
 magis à re domestica, fortunis exclusus amplissi-
 mus. nemo tamen eum deiecto, aut demisso sensit
 esse animo, nemo vidit unquam tristiore vultu, in
 sermonibus, in consuetudine, in conuictu, in tota
 denique vita ratione: tranquillitatem mentis
 quam habuerat antea, perpetuo retinuit, nec de-
 fuere, qua nunquam sperauerat, ac non cogitauerat
 quidem, tantis debita virtutibus premia: nam,
 cum ita viveret, ut in vno Deo omnia poneret, ca-
 tera, qua mortales admittantur, infirma, caduca,
 inania duceret: cumque in illa Patanii Gymna-
 sii celebritate, domesticis praeiis suis finibus conten-
 tus, paucorum admodum consuetudine vteretur,

breui

inquit amen, ut sibi viam facile virtus aperit, ita
 manans summa de admirabili eius prudentia, tem-
 perantia, doctrina, ut ad aures Pauli I. I. Pon-
 tificis *Ad. ax.* paruenit. qui cum esset ea men-
 te praeclarus, ut nemo unquam magis de ornanda
 egregijs Cardinalibus Ecclesia cogitauerit: eo iu-
 dicio, ut nemo in delectu errauerit minus, com-
 motus mitorum, non dubio sermone, Reginal-
 dum Polum, disciplina Christiana renouanda
 causa, cum praestantibus aliquot viris ad Urbem
 acciuit, eumque paulo post non petentem, non op-
 tatem, prope etiam recusantem, Cardinalem
 creauit. In hac dignitate, cum alios antea, se ip-
 sum vixit omni genere laudis. Omisso singularem
 illam, cui par oratio reperiri nulla potest, in ea-
 de matris, acerbissima fortitudinem, atque con-
 stantiam. vixit illi contra omnes iniurias, om-
 nesque calamitates conscientia praesidium fuit: et
 in aduersis rebus iam antea didicerat esse fortis
 grauitatem, eximiam, pari comitate conditam,
 mansuetudinem, prudentiam, benignitatem in suba-
 leuanda miserrorum inopia, non attingo. Commu-
 nia sint haec, in quibus et amam, praecipua quadam
 laude Polus excelluit. Veni ad id, quod à Cardi-
 nalis persona proprie postulatur: nam, ubi primum
 faciendum est, annuus amp'issimo, non ille mon-
 tem, ut multi, cum fortuna mutauit, non sericam
 vestem, non argentam suppellectilem, non denique

illustrem aliquam, aut opimam provinciam praestitutam appetiuit, sed contempta prorsus rerum humanarum specie, diuina studia, quae antea non leuiter attigerat, toto pectore complexus de tuenda Pontificij iuris maiestate, de augenda inter homines DEI gloria, de illustranda veritate dies noctesque cogitare cepit: quantum enim in ea philosophia, quae a sensibus ducitur, erroris insit atque obscuritatis, cum antea non ignorasset, tum verò totus ad eam philosophiam traductus, quae caelestium bonorum cognitionem parit, clarissimè perspexit. Iam illam, quae colligitur ex Rhetorum praeceptis, eloquentiam, in qua praeter ceteros antea floruerat, neglexit penitus, inanemque duxit, cum sacrorum librorum voces non aurium voluptati seruientes, sed ad intimas animorum partes incredibili quadam suauitate penetrantes, exaudiri attentius: Nec verò quidquam habuit antiquius quam ut à sanctissimis Ecclesiae legibus discedentes quoquo modo ad sanitatem redirent, cum ipse multos cohortatione sua, consilio, doctrina, nonnullos etiam lenitate quadam ad meliora consilia conuerteret. Incidit tempus, cum de sufficiendo post obitum Pauli I. I. Pontifice habenda Cardinalibus deliberatio esset, affuit Polus ita sedato animo, ita cupiditatis & ambitionis expers, ut maiore Collegij parte Pontificatum ad eum deferente non statim assenseris, differendamque rem tantum

in pos

In posterum diem censueris: fore enim, si probaret
 Deus, eundem post aliquot horas Cardinalium
 consensum: sin minus, omnino sibi quod Deo displice-
 ret, placere nihil posse. Scripsit etiam in eo. Con-
 clavi præclara quedam de officio Pontificis, qua
 cum alijs eius libris, quos Ioannes Moronus Car-
 dinalis ob summa erga sedem Apostolicam meri-
 ta, perpetuamq; vitam innocentiam clarissimus, ac-
 curate servauit, propediem in lucem proferentur,
 quibus in libris cum spirare adhuc mens illa diu-
 ni hominis & vigere videatur, afficimur non tam
 præceptis atque doctrina, quam recordatione tan-
 tarum virtutum, quas in illo vidimus. Vta clau-
 sula fiat, in qua ostendit lumen animi ingenijq;
 sui Britannica Legatio: nam cum in illa insula per
 annos multos duorum Regum imperio, & Henrici
 primum, deinde Odoardi eius filij legitimus Dei
 cultus, intermissis optimis ritibus, obsoleuisset, cumq;
 meritis Odoardi succederet eius sorore Maria,
 spem aliquam renouandæ pietatis & religionis in-
 tulisset, visa est vnius maxime Poli sapientis vo-
 catam errantibus viam monstrare posse, adiuncta
 præsertim auctoritate tanta, quantam nec sine
 virtute dignitas vlla pareret, nec sine dignitate
 virtus. In hac cõditiõne optimos Regina sensus con-
 firmavit: Principibus viris & multitudinẽ per-
 suasis, ut non ambagesim Henrici nefaria libidine
 inductam, abjicerent, viderem sacrorum discipli-
 nam

nam rationemque susciperent, cum Ecclesia (si saluti
esse vellent) in gratiam redirent, unum esse Roma
potestate summa Christi Vicarium, in quo cre-
ando convocata Spiritu sancto Cardinalium men-
ta ex utroque multarum seculorum instituto tra-
dicta per manus consuetudine, consentirent, que-
cunque ille sanctiret in terris, ea firma et rata in cae-
lo esse cetera communi saluti vehementer aduer-
santibus seditionibus, vel satana potius in-
fusa inuenta, ut genus humanum, si possit, exiuvie
sum perdas, suaeque facies habeat plurimos infalici-
tatis et culpa. Mansit in officio et fide, quam diu
Robus, et Regina vixerunt, Britannica natio,
ita inque innocentia et sanctitate, alterius etiam
sermionibus, praeceptisque commota. Postea, cum
utrumque D. E. K. S., cum ab dicta consilia non
assequi non humana moerore ad caelestia vite premia
potuisset, lapsa est iterum, et concidit illa gens de-
stituta consilio, quibus antea miscebatur, iamque ad-
finitimas nationes pervasit hac pestis, et dira can-
tagio nec videretur posse consistere, nisi tua, Pio
I. I. Pontif. Max. sapientia singulari occur-
reret, Tridenti indulto Concilio, Roma amvibus
relinquenda rationem equitatemque reuocatis. Quod
vero etiam eorum scripta, quas in beatorum nu-
merum ante olim Ecclesia retulit, integra, dele-
ris antibus maculis, per vulgariibus et quod ex-
cellentior nobis Reginaldi Poli, amissa cum vate
doctri-

doctrinam restituis : mirum est, quàm vehementer adiuues communem causam, quantum se tibi pro ista mente, istaque cura omnes homines debere fateantur, quantam ab ipso D E O, qui tibi nostram salutem commisit, gratiam & benivolentiam in eas. Hæc sunt illa merita, quibus hominum vitam brevissimis circumscripta finibus, ad infinitam memoriam propagatur : hæc illa, nunquam satis laudata veterum Pontificum instituta, quibus hanc nobis Ecclesiam tam præclarè fundam exstructamque reliquerunt. quæ utinam fictis propria tua sunt, ita perpetua esse possent : nemo enim dubitas, quin optare tibi perpetuam vitam, idè sit optare nobis perpetuam felicitatem. nec verò cuiquam bono viro tamen si brevis est huius lucis usura, quin de sua detractum aliquid vita libenter, si possit, in tuam conferat. sed, quoniam hac lege huc omnes ingredimur, ut aliquando discedamus : nec licet nobis in te uno singularem conditionem pro tua singulari beneficentia postulare : saltè, ut quàm diutissimè te præsentia persnamur, & petimus à Deo supplices, & futurum pro summa eius erga nos clementia confidimus : magna enim sunt, quæ iam inchoasti, maiora tamen, quæ mente designas. nihil vulgare cogitas, nihil humile, nihil angustum : metiris omnia tua dignitate potius, quàm communibus exemplis : præclarè, non enim Pontificia laudes in mediocri-

diocritate versantur, nec decet qui potestate &
honore cunctis hominibus antecellat, cum ab illo
homine rectè agendi cupiditate studioq; superari.
In te igitur, Pontifex Max. primum tuenda at-
que amplificanda Religionis, deinde eius ory con-
seruandi, cuius auctor & custos antea fuisti, sita
spes omnis est. à te honesta studia, à te liberales
disciplina, à te ipsa virtus ornamenta sua repetit.
tu, quod facis, & fecisti egregiè, perpetuò facias,
ut omnes gentes diuturna pace, iustitia, pietate
foveas, urbem Romam operibus magnificentissimis,
& cum ipsa antiquitate comparandis, exor-
nes: ciuitatem tui studiosissimam superiorum tem-
porum calamitatibus afflicta, perpetua benigni-
tate: recreas: denique tollas aliquando ex impe-
ritorum animis dubitationem illam, que landa-
bilis multorum studia remoratur, verum rei ma-
xime fortuna possit sine virtute perficere, an vir-
tus, quo contendas, sine fortuna peruenire, de qua
quid sentiret ipse, ostendit iam pridem tua visa
ratio: nunc, ut omnes idem sentiant, facile tuum
præstare potes, restituta his artibus dignitate, qua
te eadem tantumque fecerunt, ut quales
ipse, quantaq; essent, ope tua stu-
dioq; omnes mortales in-
telligerent.

IN LI.

IN LIBRVM FRAN-
CISCI VARGAS.

De iurisdictione Episcoporum.

ET

SVMMI PONTIFI.

cis auctoritate.

N Tridentino Concilio singulari atq;
diuina Py IIII. Pontificis Max. sa-
pientia constituto, cum alia res, vel an-
tea parum explorata, vel astutus homi-
num consilijs immutata atq; corrupta in consulta-
tionem controuersiamq; venerunt: tum verò gra-
uis illa & perdifficilis de iurisdictione Episcoporum
& auctoritate exorta quaestio est. Quam de libe-
ratione cum ita Patres illi uite innocentia doctri-
naeque insignes dissiderent, vix ut aliquando res
conuenire posse viderentur: Pastor optimus ut est
animo semper ac mēse in grege seruando, tuendaq;
cōmuni salute defixus, incubuit in eam curam, ut
adhibitis in consiliū lectissimis Cardinalibus buno-
nodum expediret. & quoniam Francisci Vargas
Catholici Regis Oratoris in maximis rebus antea
sape spectata virtus erat, expedire in primis Reip.
visum est, talem virum, cum tanta res ageretur,
interesse. Qui cum esset asserfuit à Pontifice, re-
gatusq;

genuisq; ut ea diceret, quæ ad Apostolicæ sedis dignitatem, id est, ad CHRISTI gloriam, & salutem animarum nostrorum pertinere vehementer duceret, sententiam dixit gravissimis ornatissimisque verbis ea doctrina refertam, ut nihil aut e sacris litteris, aut antiquarum legum, Canonumque fontibus deriuari possit, quod ille non & memoria scientiæq; comprehendisse, & summarum rerum, in quibus etatem ferè totam contriuit, experientia comprobasse videretur. excepta est peratensis animis eius oratio; magnâq; est omnium Cardinalium, præcipuè verò ipsius Pontificis, cuius potestas, ita iudicium sapientiæque eminet, assensio consecuta. Et quoniam quantum quisq; sensit, eadè ut mandata litteris ad Tridentinos Patres mitterentur, Pontifex adiuvanda cupidus publica auctoritate decreuerat: de Francisco Vargas hoc amplius placuit, ut eius Responsum (sic enim inscriptum est) impressum ederetur. Est hoc quoque Pij I. I. I. divina liberalitatis ac beneficentiæ, ut inde aliquid ad commune commodum emanare possit, id non latere in tenebris, aut paucissimis impartiri, quod angustis, iccircoque nimium animi est, sed pervulgari ad omnium gentium utilitatem vehementer curet. Porro si nihil est religione utilius, quàm beatam aternamq; vitam una largitur, quantum illi debemus gratiam, qui suam industriam eò totam conferunt, ut nouis quorundam opinionibus

bus, quas inscitia dicā; an improbitas peperit cansu-
fatus, veritas ipsam suae doctrinae lumine ita pa-
refaciāt atq; illustrent, ut a nemine iam nisi plane
impio vocari in controuersiam possit? quod in hac
maximi ponderis quaestione, quae per aliquot menses
plurimorum hominum ingenia, mentesq; torset, Fran-
cisci Vargas praestanti beneficio consecuti sumus.
vir enim egregius laboranti publica causa non
nominibus opem tulit, doctrina primum tot anno-
rum studio collecta: deinde prudentia, quā a natu-
ra acceptam diuturnus verū maximarum usus ve-
bementer auxit: in integritate vita, sine qua ina-
nis prudentia, perniciosa etiam doctrina omnis est:
postremo auctoritate tanta, quantum capere vide-
tur, ea persona posse, quae pro summo omnium, quos
memimus, aut legimus, Imperatore Carolo V.
eiusque dignissimo filio Philippo Catholico Rege
grauissimis in muneribus ac legationibus praeua-
rit, temporibus difficillimis diutissime tractata
sit. Et acquiratur ubi coniunguntur omnia, quae per
se singula in paucis excellere videmus: praclarum
quiddam atque excellens fieri necesse est. nec nos
veremur, cum haec simul vniuersa tali viro tribui-
mus, ne nos aliquando res ipsa redarguat, eiusque
scripta, cum legentur, ita expectationi non re-
spondeant, ut ei falsam affinxisse laudem vel gra-
tia causa, vel iudicii errore videamur, perfectam
virtutis laudem quasi fructum non queris; cogni-

ta, testimonio non indiget. Id ipsum, Lector optime, tum ex hoc responso, quod nunc à multis iam expertum exit: tum ex reliquis eiusdem libri, qui propediem (ut spero) consequentur, facile indicabitur. id modo vnam exopta, ne propēsam ad bene merendam voluntatem casus aliquis impediat, aut viderudinis moretur infirmitas. Roma, M.D. LXI. K. a. Octob.

AD CAROLVM BORROMAEVM
maum Cardinalem.

In D. Caelij Cypriani opera.

MAGNA in molestia versor, Carole Borromae praestantissime Cardinalis, quod aunculo tuo pio PII I. Pontifice, cuius & benignitas & sapientia veterem dignitatem restituere bonis artibus facile poterat, vereri sapē cogor, ne publica incommoda, & aduersi communium temporum casus cursum optima voluntatis impediant, maximique inter homines operis atq; pulcherrimi perfectionem desideremus. nec vero ubi resideat tanti mali culpa, reperire difficillimum est. optimis rebus difficultatem afferunt vitia nostra, ita Deo permittente, ut aliquando respiscamus: nam si homines intelligerent, quod tū optime intelligis, Borromae prudentissime, quanti sit, ac semper fuerit ab uno Deo expectare omnia, inania ducere,

cere quæ à nostris consilijs proficiuntur: primum illud consequerentur, ut iucundè vincerent, soluti molestissimis curis, quibus in omnium rerum affluentiæ ne magni quidem Principes vacant: deinde, quæ metuere solemus aduersa, ea vel nulla unquam acciderent, vel nullo statim negotio depellerentur. nunc aliter euenit. dum enim à nostris ingenijs, opibusq; secundas res petimus: dum & magnificas ades, & ingentem agri modum, & auri, argentiq; vim, quæ ne bona quidem sunt, sola esse bona credimus: eaque consecuti, quasi nobis dati sint obsides perpetua felicitatis, ita nihil timemus incommodi: destituti sapè diuino præsidio, iure plectimur, è maxima latitia in maximos luctus, miseriâq; coniecti. uter primatis exemplis, nisi publica nimium etiam multa suppetere. Vidimus, graui Christiana Reipub. damno, ardentem diu ciusli bello Germaniam: cùm exitiosa discordiarum semina, mentibus iniecta multitudinis imperita, Principes ignari quid existeret malorum posset, auctoritate, opibus, armisque fouissent. inde sibi plebs infima, ut est cupida semper nouarum rerum, licentiam arbitratu suo viuendi, simulatione ac specie religionis, arripuit. ex eo nequitia primum, & incestus, deinde vis, rapina, cades, quæque proposita impunitate nascuntur mala, passim consecuta sunt. pendent enim à diuinis humana iura. illa si contemnimus, hæc non facile tuebimur: illa si labefacten-

tur, hæc statim corrueunt. sublati igitur, qui per
 tot sæcula vixerat, summi Dei cultu, perturba-
 ta sacrorum rituum vetere disciplina, locum su-
 um retinere diutius nec honestas, nec pietas po-
 tuit: periit fides, & omnis inopia subleuanda con-
 suetudo: illa verò, minimi pendens humana om-
 nia, uni Deo seruientis animi demissio, qua nulla
 magis hominem Christianum virtus decet, qua,
 tanquam hesperus, aut lucifer inter sidera, sic ip-
 sa inter virtutes reliquas præcipuè fulget, extin-
 cta penitus est. tum & domestica bella, populis
 variè dissidentibus, exorta: & externis hostibus,
 Christiano semper nomini crudeliter infestis, ad
 vniuersorum perniciem patefactus aditus est:
 quosque antea tot ciuitatum, ac principum inte-
 gra vires, atque coniuncta facile sustinere irruen-
 tes, ac repellere potuissent, nunc ut eorum impe-
 tum imminuta, atque distracta, ferre possint, spe-
 randum vix est. Quid reliquæ prouincia? satisne
 valent, & alieno malo docta sibi cauent? immò,
 quasi sit in dolore voluptas, in exitio salus, ita se
 libenter in eandem flammam pleraque coniiciunt.
 vincere iam capit humanam medicinam mor-
 bus: proxima quoque corrumpuntur: nec iam vlla
 posunt aut artes hominum, aut vires tantam pe-
 stem à finibus auertere. Gallia quidem, opibus an-
 tea florentissima semper hostium religionis expul-
 trix, semper innadentibus Ecclesiam monstris ini-
 mica, nunc, alienatis multorum animis, deforma-
 ta do-

ta domesticis cladibus, adspectu miserabili, penè
 proclivis ad perniciem labitur. nec periculo va-
 cant finitima gentes: qua si fortè, quod auertat di-
 uina clementia, insanire cœperint: verendum est,
 ne malum erumpat, quod ferri non possit. nec ve-
 rò nos, nisi prasidio nitamur innocentia, quo uno
 seruari possumus, & vincere, vel excelsa asperri-
 marum alpium iuga, vel amnes rapidi, aut muni-
 ta arces, lectæque militum copiae defendent. com-
 munitus remedijs communes depelluntur mor-
 bi: nunc, in extremum adducta discrimen salute
 publica, exquisitam quandam, & planè singula-
 rem curatione rei magnitudo postulat. corrup-
 ta iam pridem vitæ ratio Deum offendit: eadem
 placabit emendata. huc igitur studia conferenda:
 huc intendenda sunt cura. quod quanquam ad
 omnes pertinet, cum in communi periculo com-
 mune officium requiratur: præcipua tamen eorum
 partes videntur esse, qui, summo in gradu digni-
 tatis, atque honoris, tanquam in specula, constitu-
 ti, oculis patent omnium mortalium, ut nullum
 prorsus eorum neque dictum, neque factum obscu-
 rum esse possit. Quæramus, quarum rerum amo-
 re flagrauerint, aut quibus artibus aditum sibi in
 calum aperuerint: primi illi nostræ religionis anti-
 stites, quos ecclesis moderandis præfecerat Deus:
 reperiemus eos, tanquam in hac vita peregrina-
 rentur, ita semper, obuia quæque contemnentes,
 ad caelestem patriam, optimique parentis Dei,

qui nos ad se vocare nunquam desinit, ad spectum, amplexumq³ properasse. quàm multos è sacrarum litterarum monumentis, & ex memoria vetustatis licet eruere, quorum omnes vita partes ea, qua nos in malis ponenda censemus, paupertas, exsili-um, carcer, mors denique illustrauerit: cum sapè in maximis incommodis, atque adeò inter exquisitissima tormenta, corporis dolorem animi latitia superante, quàm hoc suaue est, dicerent, & immortalis Deo pro tam insigni munere gratias agerent. Non longè abeamus. estne quisquam, aut esse potest beato Cacilio Cypriano, cuius nunc emendatissima scripta emittimus, aut vita sanctitate, aut moris constantia maior, & clarior? quàm ille se gessit in omni vita abstinenter, & piè? in Episcopi autem officio, ac munere quam non attigit, immò quàm non absoluit magno dignam praeside virtutem? exstant de eo prodita litteris, aeternaq³ consignata memoria praeclara sanctorum hominum testimonia: sed in re nota, atq³ ante oculos posita, testibus non egemus. vita illius propè amas tam imaginem in libris, quos reliquit, verissimè expressam lineamentis intuemur. quantus est in tuenda Ecclesia Catholica dignitate? quàm senex in retinenda vetere disciplina? quàm acer in condemnandis nouarum opinionum auctoribus, in contumacia insectanda, libidine comprimentda? qua sententiarum gravitas, verborum vis, doctrina praestantia? nemo ita languet, aut ita friget in

get in cupiditate summi boni, qui non excitetur,
 & quasi facibus admotis incendatur, cum eius
 epistolas legit. Iam reliqua eius doctrina quos fru-
 ctus affert, quàm vberes, quàm salutare? doce-
 mur exoriri calamitates, omisso veri Deicultu,
 haereses gigni Pontificis auctoritate contempta: qui
 virginitatem, & pudicitiam colat, ei proposita es-
 se maxima in calo premia: qui Ecclesiae prae sit, a-
 perto animo ac simplici esse oportere, prudentia
 tamen ita tectum, ut insidijs minimè pateat com-
 muni inimici. planè omnes veterum philosopho-
 rum libri, praeceptis referti comparanda virtutis,
 si cum Cypriani sermonibus conferantur, inanes,
 et penè pueriles videbuntur. Sumantur in manus,
 quae de eleemosyna, ac benignitate litteris manda-
 vit: statim omnes, si quae resident in mentibus nos-
 tris, avaritia sordes exhauriri, & infundi eximi-
 um erga pauperes amorem sentiemus. Grauis est,
 & latè patet invidia morbus: at hic rationibus e-
 gregiè curatur ex intima Theologia depromptis.
 Vexamur calamitatibus, & arumnis, quibus pro-
 posita est hominum vita: praclaram audiamus Cy-
 priani vocem ad patientiam cohortantis, exem-
 plo multorum allato, qui nihil acerbum, aut ma-
 lum prater culpam unquam duxerunt, & cum
 illo immenso sempiternae vitae lucro libenter om-
 nes huius exiguae vitae fructus commutauerunt.
 Exstat etiam ad Martyres, primum, ut cum dolore
 repugnent, acerbissimisq; cruciatibus forti animo

resistant prudens & pia cohortatio, deinde, quod
 morte vitam quaesierint, & ex hostibus Dei victo-
 riam reportauerint, amoris & gaudij plena gra-
 tulatio. Neque verò aliter sensit, aut sui dissimi-
 lem se praeiuit in extremo vita die: sed, cum ita
 semper vixisset, ut obscure, inglorieque decedere
 non posset, ita decessit, ut hoc vno vel obscurissimam
 vitam illustrare posset. Multa praeterea: nec sanè
 persequi conor omnia, ne suscepisse hoc videar, ut
 Cyprianum debitis ornem laudibus: quod, ut ego
 sentio, vel pro eius dignitate nemo, vel solus ipse
 praestare posset. Verum hac me commemoratio
 cum ipsa per se delectauit, tum quod in ea benefi-
 cij tui magnitudinem, & praestantem ab bene me-
 rendum natura propensionem agnoscebam. qui to-
 tus in eam curam incubueris, ut omnia Cypriani
 scripta, mendis antea deformati, nunc in vete-
 rem illam integritatem, ac speciem, accersito eti-
 am Verona mirae vetustatis exemplari, accurata
 doctorum virorum industria restituerentur. quo
 sanè nomine, incredibile dictu est, quantum tibi
 omnes boni debere fateantur. quanquam neque
 nunc primum, neque hoc vno tuos ad laudem im-
 petus argumento cognoscimus. Omitto illa superio-
 ra, qualem te praestiteris in patria, qualem in Ti-
 cinesi gymnasio, cum, nihil praeter verum decus,
 veramque gloriam cogitans, Francisco Alciato,
 singularis doctrina viro, iuris prudentiam publicè
 proficenti, operam dares. sint hac in tuis laudi-
 bus

bus minima: non quia, si spectentur, sola, maxima videri non debeant: sed minora maioribus obscurantur: & angustior ille fuit privata vita campus, quam ut in ea tua virtus commodè posset excurrere. itaque, Romam traductus ad publica negotia, parem facultati materiam nactus, dum te fingis quotidie ad exemplum sapientissimi Pontificis, auunculi tui, quotidie te ipsum vincis benè agendo, adiuuante naturam imitatione, quemadmodum sine praestanti natura parum proficeret imitatio. ab hac disciplina fluxerunt illa, quae quam paucis contingant omnia, ignorat nemo: in consilio grauitas, in laboribus patientia, nihil in potestate insolens, nihil in opum abundantia dissolutum, seuerissimis omnia continentiae legibus adstricta: ut ab eius persona, quam sustines, dignitate nunquam oculos deflectere, sed illud perfectum, absolutumq; decorum, cuius & studium, & splendor magna ex parte iam obsoleuit, assidue spectare videaris. Iure igitur quotidie tibi summa res à summo Pontifice committuntur: iure se in tuam clientelam, quasi portum quendam in tantis horum temporum tempestatibus tutissimum, ac salutare sperantes, conferunt omnes boni. tuum est, egentem patrocínio communem causam suscipere: & opinari, quod auunculus tuus, immortalitate dignus, iam pridem sibi persuasit, egregieque praestitit, duas maximè res à Principe viro postulari, unam, ne quid reprehensione dignum committat,

tat, in quo tu excellis omnium consensu: alterum,
 ne quid laude dignum praetermittat: quod aliquā-
 tō est optabilius, atq; praestantius. nam, vacare cul-
 pa, est illud quidem, his praesertim moribus, egregi-
 um, eiusmodi tamen, ut in priuati hominis condi-
 tione subsistat, ad principis ornamenta non perue-
 niat. vera virtus actione gaudet: vim suam longē
 latēq; diffundi, & propagari sua bona cupit: eoque
 ipso alitur, et augetur. cetera enim res, cum commu-
 nicantur, minuantur: ex virtute quantum ad alios
 manat, tantundem ad ipsam accedit. Qua tibi pro-
 fectō saepe in mentem venerunt, neque hac melius
 cuiusquam oratio, quam tu vita exprimis. me tamē
 cum incredibilis quaedam erga te observantia, ut
 Cypriani libros tibi inscriptos emitterem, adduxis-
 set, eadem impulsit observantia, & perpetuus in ip-
 sam virtutem amor, ut hac scriberem. tibi enim,
 quanquam neque cohortationi tua bonitas neque
 admonitioni prudentia locum relinquit, veruntame-
 n, ut studio meo satisfacere, liberales discipli-
 nas commendare cupiebam: reliquis autem, qui
 hac legent, quid ab excellentibus animi tui bonis
 spectari posset, significandum arbitrabar.

IN EDITIONE CONCILII
 TRIDENTINI.

QVI de Catholica fide rectē sentiunt, faten-
 tur omnes vtilissimum fuisse humano generi, atque
 adeo

PRÆFATIONES.

137

Ad id salutare Concilium Tridentinum, quod eximia summi Dei erga nos clementia, Pij iij. Pont. Max. sapientia singulari, mirifica Legatorum Cardinalium, qui præsuerunt, vigilantia, maximo etiam Imperatoris, Regum, Rerumpublicarum, Principum, & Patrum, qui interfuerunt, consensu, ita confectum absolutumque videmus, ut exitiosam illam animorum pestem, qua quotidie serpebat latius, nunc quidem aliquam ex parte compressam esse, breui autem, ope diuina, cunctis populis & nationibus ad communem salutem consentientibus, prorsus tolli posse omnes confidant. quo merito gratia sunt habenda primum immortalis Deo maxima, unde bona manant omnia, deinde Pio III. qui hoc spectauit, unum & in hoc potissimum ab illo primum die, quo summam inter omnes homines potestatem, delatam diuinitus, accepit, fixit curas, & cogitationes omnes. ut communibus malis generali consilio mederetur: quo sapere remedio Christiana Respub. erumpentibus vitis occurreret, & impendentes ex dissensione, atque discordia calamitates euitauit. Hoc beneficium disseminari quamprimum, ac distribui per orbem terrarum, ad propagandam veritatem, & diuulgandam Ecclesia Catholica sententiam, necesse est. itaque nunc eduntur puri Canones, & ipsa Decreta, cum appendice nulla: tantum ut ea cognoscantur, qua primum Sacrosancta Synodus, in spiritu sancto legitime congregata, deinde Pontifex

ipse confirmando seruari pariter ab omnibus in
perpetuum iussit. nam reliqua Concilij acta, dili-
gentissime per scribas publicos in ipso Concilio ex-
cepta, & litteris mandata, mox ita emittentur,
vt, quacumq; res in controuersiam venerit, qua-
cumq; vel sententia dicta, vel oratio habita sit, om-
nia deniq; agitata, quesita, deliberata, suo quidaq;
loco, distinctè, & abundanter exponantur. Interim
accipe summam rei lector optime qua ad salutem
vehementer pertinet: vniuersam verò Tridenti-
ni Concilij trium Pontificum distinctam tempori-
bus, historiam, eodem, cuius ad gloriam hec omnia
diriguntur, iuuante Deo, propediem expecta.
nullam enim tanti negotij partem ignorare, non
modò iucundum est, verum ad multa etiam vtile,
& accommodatum: quod aliorum Conciliorum le-
ctio declarat. Roma, M, D. LXIII.

CLEMENTI MONILIANO
CARDINALI.

CVM tibi, Clemens, Moniliane, Cardinalis
amplissime, multis nominibus debeam, nullum ta-
men habeo tua benignitatis argumentū, illustrius,
quàm quod ingenij, doctrinæq; tua thesauros, cum
quibus nihil comparo, sæpe mecum vel scriptis,
vel sermone communicas. quis enim est ita dedi-
tus rerum humanarum studiis, itaque falsa volu-
ptatis delinquit illecebris, quem tua vox ad cale-
stium

stium bonorum contemplationem, admirationemq;
non facile conuertat? quem tua pietas, non adun-
brat a leuiter, sed expressa moribus, dictis scrip-
tisq; tuis, ad vera virtutis amorem non traducas?
Qua cum ipso mecum cogito, quo nihil ad meam
utilitatem facio libentius, ita mihi gratulor, ut ad
multos, atq; etiam, si fieri possit, ad omnes eundem
fructum cupiam peruenire. caput enim illud re-
ligionis nostra primum est, prodesse quamplurimis.
ad hanc nos voluntatem, & consuetudinem infor-
manis, hac nos erudit disciplina magister omni-
um sapientissimus, aeterna salutis auctor, & largi-
tor, Christus. itaq; cum volumen illud tuū Theo-
logicarum Disputationum, saluberrimis, sanctissi-
misque repletum documentis, anno superiore mil-
tis efflagitantibus impressum, tuāque mox indu-
stria ita locupletatum, ut aliud propè videri po-
set, accuratè legissim: admiratus rerum praestan-
tiam, copiam, varietatem, ordinem: praesertim ve-
rò duos illos, nuper additos tractatus admodum
egregios, vnum de Calibatu, alterum de Pecca-
tis, quibus ne optare quidem melius quidquam li-
cet: contendere à te capi, ut eundem librum ite-
rum ederes, & Catholicorum pias mentes aleres
cibo iucundissimo: pestiferis autem haeticorum
opinionibus, latius quotidie serpentibus, pro ea fa-
cultate, quam tibi deus optimus maximus tribuit,
obstiteres. in quam sententiam cum tu iam antea
tua sponte propenderes: nihil enim tibi vel est,
vel

vel fuit vnquam Sedis Apostolica dignitate ca-
rius, nihil animarum communi salute antiquius;
eò spectant studia tua, eò dirigis omnes curas:)fa-
ctum est, non tam meis quàm coniunctis multorum
precibus, vt exirent denuò lucubrationes tuae,
& frueretur non modò atas nostra, sed etiam po-
steritas ipsa, minimo suo labore, maximis labori-
bus tuis. Cùm enim tibi propositum fuerit, ea, qua
ad vitam piè sanctèque traducendam Christiana
homini necessaria planè sunt, qua innumerabili-
bus propè libris dispersa, nec interdum satis dilu-
cidè traduntur, in vnum ita colligere, vt confusa
ordinem, obscuris lumen, dubijs certam notitiam
redderes: id ita consecutus es, vt hoc tuo libro,
quod ad res attinet, nihil vberius: quod ad ver-
ba, nihil breuius: adda etiam, quod in breuitate
difficillimum est, nihil planius, apertius, commu-
nius esse possit. Quo quidem nomine & tibi, &
Christiana Reipub. vniuersa tantum gratulor,
quantum res ipsa postulat: postulat autem, quan-
tum cogitatione vix quisquam comprehend-
dere, verbis quidem assequi nemo po-
test. Roma, M. D. LXV.
mensè Septemb.

F I N I S.

ca-
sus?
fu-
zime
na,
bo-
vi-
na
na
li-
u-
fia
L
o,
-
ce
-
fu
a
-

INDEX EORVM,

AD QVOS MISSÆ SVNT

EPISTOLÆ.

A.

ALEXANDRO Crispo.	335
Alfonso Carafæ, Cardinali creato.	3
Aloysio Estensi, Cardinali Creato.	347
Andreas Gostinio.	373
Andreas Patricio.	216.218.220
Andreas Silujo.	351
Andreas Zebridouio, Episcopo Cracouiensi.	189
Andreas Antonino	522
Antonio Augustino	76.77.79.81
Antonio Farnario.	382.390.418.431.460.510.
511.512.	
Antonio Merlo.	258
Antonio Merulæ.	419.457
Antonio Possuino.	46
Antonio Rolando.	313
Antonio Verantio, Episcopo Agriensi.	187
Augustino Angelello.	468.491.492

B.

BARTHOLOMÆO Riccio.	73
Benedicto Accolto, Cardinali.	249.251.252
Benedicto Rhamberto.	82
Bernardino Maffeo, Episcopo creato.	29
Botnito Nericio.	489

C.

CÆSARI Ferrantio.	112
Camillo	

INDEX.

Camillo Palzotto	282.397.400.431.223.527.538
Carolo Borromeo, Cardinali.	440
Carolo Sigonio.	317
Claudio Strambonio.	452.505
Colæ Antonio Caracciolo, Marchioni Vici.	356
Christophoro, Baroni Lobcouzio.	461
Christophoro Marutio, Cardinali.	42
Christophoro Rufo.	404
Christophoro Saxo.	365
Pro Collegio Canoniorum Petri Sereniss. Regi-	
nis Austrijs.	502

D.

DE CIO Brancalconi:	387.388
---------------------	---------

F.

FABIO Stellæ.	85.87
Federico vallo.	307
Federico Viualdo.	464
Ferdinando Gatulæ.	415
Francisco Giereio.	531
Francisco Gonzagæ.	45
Francisco Luifino.	34
Francisco Mancino.	423
Francisco Molino.	126
Francisco Morando.	228.375.223
Francisco Plantedio.	425.497
Francisco Richardoto, Episcopo Atrebaten.	342
Francisco Robortello.	333
Francisco Seuero, Argentenfi.	237.366
Francisco Vargæ, Caroli V. Imp. oratorij	59

G.

GABRIEL

INDEX.

GABRIELI Catiano.	31
Gaspari Contareno, Cardinali.	247
Gulielmo Paccio.	270
Gulielmo Sirletto Cardinali.	317

H,

HANNIBALI Caro.	115. 116. 117. 119
Hannibal: Cruccio.	257
Henrico & Camillo, Catanis Fratibus.	537
Herculi Cyophano	494
Hieronymo Capilupio, Episcopo Panensi.	321
Hieronymo Paleto, Herculis Ferrariensis ducis oratori.	59
Hieronymo Furnarino.	101
Hieronymo Lippomano.	48. 42. 54
Hieronymo Seripando, Cardinali creato.	325
Hieronymo Rubeo.	503
Hippolyto Estensi, Cardinali.	144
Moratio Cardaneto	364. 412. 541
Horatio Vrsino.	298

I.

IACOBO Falconio.	458. 469
Iacobo Grifolo.	258
Iacobo Gorscio.	598
Io. Antonio Seroni.	358
Io. Antonio Turonco.	304
Io. Antonio Vulpio.	470
Io. Baptista Arcucio.	459
Io. Baptista Ianuario.	588
Io. Baptista Oliuo.	501
Io. Baptista Pastorio.	90
Io. Baptista Pignæ.	261
Io. Baptista Ralario.	311
Io. Baptista Rhamusio, Xuirum Consilij à secretis.	161
Io. Baptista Saracio.	329
Io. Baptista Tizio.	353. 406

Ioanni

INDEX

Ioanni Caselio.	414.424.434
Ioanni Cratoni d. Krafftbeym.	483.486.487
Io. Francisco Commenduno, Cardinali creato.	406
Io. Francisco Cremonz.	456
Ioanni Genuez.	406
Ioanni Sambuco.	243.245.264
Ioanni Sario Zamolcio.	344.348
Ioanni Turrutiano.	349.354
Ioanni Vincentio Pinello.	196
Iulio Bellogrado.	324
Iulio Iusto.	377
Iulio Pogiano.	295

L.

LEVINO Torrentio.	102.119.286
Laurentio Gambara.	231.267
Lazaro Bonamico.	269

M.

MARCELLO Cerruino, Cardinali.	25
M. ANTONIO Cyophano.	495
Marco Antonio Lombardino.	105
Marco Antonio Mureto. 127.128.129.131.133.134	
136.137.139.140.141.142.143.145.146.147	
148.150.151.152.153.155.156.159.319.	
Marco Antonio Nattz. 165.166.168.169.170.171.	
173.174.175.176.178.181.182.183.393.	
Mario Corrado. 33.240.380.381.408.409.418	
453	
Mario Nizolio.	59.369
Matthæo Senaregg.	510
Michaëli Sophiano.	259
Michaëli Turniano, Cenetensi Episcopo.	184
Mucio Calino, Episcopo Interamn.	429

INDEX.

N.

NICASIO Casletano.	323.361.460
NICOLAO Carrano, Cardinali.	481
Nicolao Gotio.	343
Nicolao Nathanaelo.	232

O.

OCTAVIANO Ferrario.	285.301.302.309
Octauiano Magio.	121
Octauio Sammarco.	422

P.

PAVLO Contareno.	38
Paulo Lupo.	465
Paulo Magnulo.	271.272.273
Paulo Sacrato.	331.395
Paulo Stemponio.	447.449
PAVLO Tachono.	507
Petro Celso.	242
Petro Maffeo.	393
Petro Milcopio, Sarmatarum Regis consiliario.	191
288.346.463.	
Petro Perpiniano.	410.435
PIO IV. Pontifice creato.	278
PIO IV. Pontifici Max.	437

R.

RAINVTIO Farnesio, Cardinali creato.	1
Romulo Ceruino.	45.234

SEBA.

INDEX

S.

SEBASTIANO Leoni.	103.275
Siluestro Aldobrandino.	276
Silvio Antoniano.	71
Stanislao Fogeluetrio.	292
Stephano Saulio.	5.11.16

V.

VIDO Fabro.	32
Vido Gualterio.	427
Vido Lolgio.	113
Vido Pancirolo.	199
Vincentio Macario.	449
Vincentio Riccio à Spe.	471.472.473.474
475.476.477.	
Vincentio Stellæ.	91.92

Z.

ZERBINO Ritio.	425
§ 93.94.95.96.99.201.204.205.206.207.	
208.209.210.212.214.215.220.221.222.	
226.235.236.266.293.	

§ Episcopo creato.	383
Scriptur hanc, rogatus à nobilissimo viro.	336
Scriptur hanc, à Principe rogatus.	441

Ex libro de quatuor Rebuspub.	61
Procemium libri de Magistratibus Romanis.	107

Ty 2 INDEX

466
481
343
232

309
121
422

38

465

2.273

1.395

7.449

567

242

393

191

0.435

278

437

1

5.254

SEBA.

INDEX

100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

INDEX EORVM

AD QVOS MISSÆ

sunt Præfationes.

<i>Ad Alexandrum Casarinum, Cardinal.</i>	19
<i>Ad Alfonsum Carasam, Antonij, Marchionis Montisbelli F.</i>	45
<i>Ad Aloysium Garzonium.</i>	101
<i>Ad Antonium Carlonem, Allisarum Princi- pem.</i>	108
<i>Ad Antonium Alium, Pola Episcopum.</i>	57
<i>Ad Antonium Triultium, Cardinal.</i>	95
<i>Ad Benedictum Accoltum, Card.</i>	12
<i>Ad Benedictum Rhambertum.</i>	27
<i>Ad Carolum Borromæum, Card.</i>	128
<i>Ad Carolum Pisaurium.</i>	8
<i>Ad Clementem Monilianum, Card.</i>	138
<i>Concilij Tridentini Præfatio.</i>	136
<i>Ad Diegum Hurtadum de Mendoza, Caroli V. Imp. Orat.</i>	30
<i>In librum Francisci Vargas.</i>	125
<i>Ad Gulielmum Bellaium Langem, apud Sub- alpinas gentes pro Rege.</i>	16
<i>Ad Hieronymum Faletum, Herculis, Ferrari- ensium Principis, oratorem.</i>	75
<i>Ad Hippolytum Estensem, Card.</i>	67
<i>Ad Ioannem Monlucium, Regis Gallorum, oratorem.</i>	21

INDEX.

<i>Ad Ioannem Moruillerium, Regis Gallorum</i>	
<i>oratorem.</i>	64
<i>Ad Isabellam Villamarinam, Salernitani Prin-</i>	
<i>cipis coniugem.</i>	80
<i>Kalendarij Romani Prefatio.</i>	72
<i>Ad Marcellum Cerninum, Card.</i>	36
<i>Ad Matthæum Senaregam.</i>	3
<i>Ad Michaëlem Ghisterium, Card.</i>	105
<i>Ad Paulum Rhamnusium.</i>	88
<i>Ad Pium IIII. Medicem Pont. Max.</i>	111
<i>Ad Rainutium Fernesum, Card.</i>	40
<i>Ad Torquatum Bembum, Petri F.</i>	83

FINIS.

Thomas Gibber, hunc librum possidet.
 Mayorn: 1637 April. 28.

~~Abbas~~ Gulielmus Knight
 hoc confirmabit.

Thom: Gibber.

1637.

OML

64

rin-

80

72

36

3

105

88

111

40

83

dist.